

**Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi**

**ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ**

Esitys on osa Suomen vuodelta 1889 peräisin olevan rikoslain kokonaisuudistusta. Vaikka rikoslakia on sen voimassaoloaikana useasti muutettu, se ei enää vastaa nykyaikaiselle rikoslaille asetettavia vaatimuksia. Kokonaisuudistuksen ensimmäiseen vaiheeseen sisältyvät omaisuus-, vaihdanta- ja talousrikoksia koskevat uudistukset tulivat voimaan vuoden 1991 alussa ja kokonaisuudistuksen toiseen vaiheeseen valtiollisia rikoksia, henkeen, terveyteen ja vapauteen kohdistuvia rikoksia, yleisvaarallisia rikoksia, tieto- ja viestintärikoksia, työrikoksia, ympäristörikoksia ja immateriaalioikeuksiin kohdistuvia rikoksia koskevat uudet säännökset vuoden 1995 syyskuun alussa. Toisen vaiheen uudistuksen kanssa samanaikaisesti saatettiin voimaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat kokonaan uudet säännökset.

Tässä esityksessä uudistettaviksi ehdotetut luvut rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan, rikoksista viranomaisia vastaan sekä rikoksista yleistä järjestystä vastaan muodostavat melko ehjän kokonaisuuden. Ne tarjoavat mahdollisuuden kattavasti tarkastella ja punnita yhteiskunnan toimivuutta ja turvallisuutta ylläpitävien elinten rikosoikeudellista suojaa sekä yleistä järjestystä turvaavien muiden säännösten merkitystä turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämisessä. Myös siveellisyysrikoksia koskevaan rikoslain lukuun sisältyy nykyisin sellaisia rikossäännöksiä, jotka on laadittu yleisen järjestyksen turvaamiseksi. Siksi on perusteltua liittää myös seksuaalirikoksia koskevan luvun uudistaminen tähän kokonaisuuteen. Esityksessä on noudatettu rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttuja periaatteita, kuten niin sanottua keskittämisperiaatetta eli tavoitetta keskittää vankeusuh-

kaa vaativat rangaistussäännökset rikoslakiin.

Esitykseen sisältyvät rikossäännökset rakentuvat pitkälti voimassa olevan rikoslain pohjalle. Oikeudenkäyttöä ja viranomaisia vastaan tehtyjä rikoksia koskevat ehdotukset sisältävät pääosin rikosten jaottelua lukuihin ja pykäliin koskevia systemaattisia uudistuksia. Yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskeva uusi luku sisältää systemaattisten uudistusten lisäksi ehdotukset rikoslain olennaiseksi laajentamiseksi kattamaan eräitä nykyisin rikoslain ulkopuolella säänneltyjä väärinkäytöksiä, kuten pornografian levittämistä. Seksuaalirikoksia koskevasta luvusta poistettaisiin yleistä järjestystä loukkaavia rikoksia koskevat säännökset, ja samalla muun muassa luovuttaisiin rangaistavuuden erottelusta seksuaalisen suuntautumisen perusteella.

Oikeudenkäyttöä vastaan tehtyjä rikoksia koskevaan lukuun sisältyisivät niin perätöntä lausumaa kuin väärää ilmiantoa ja todistusaineiston vääristämistä koskevat rikossäännökset. Väärän ilmiannon rangaistavuutta laajennettaisiin. Kokonaan uusi rangaistussäännös on lukuun ehdotettu oikeudenkäynnissä kuultavan uhkaamista koskeva pykälä. Pykälä tähtää oikeudenkäynnissä todistajana tai muussa asemassa kuultavan henkilön rikosoikeudellisen suojan vahvistamiseen.

Viranomaisia vastaan tehtyjä rikoksia koskeva luku kattaisi nykyistä johdonmukaisemmin suoraan virkamiehiin tai viranomaisiin kohdistuvat vakavimmat rikokset. Luvussa ei enää olisi yleiseen järjestykseen kohdistuvia rikoksia koskevia säännöksiä. Kokonaan uusi säännös on ehdotettu sakkovilppi, joka koskee olennaisesti virheellisten tietojen antamista maksukykyyn vaikuttavas-

ta seikasta sakon määräämistä varten. Keskittämistavoitteen vuoksi lukuun siirrettäisiin poliisilain rikkomista koskeva rangaistussäännös, joka on nykyisin poliisilaissa.

Yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskeva luku on olennaisesti nykyistä laajempi. Luku sisältää nykyisen alansa lisäksi muun muassa uskontoon kohdistuvia rikoksia koskevat säännökset. Keskittämisperiaatteen johdosta lukuun ehdotetaan otettavaksi muun muassa laittoman maahantulon järjestämistä koskeva rikossäännös, eläinsuojelurikoksia koskevat säännökset ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä, markkinointia ja hallussapitoa koskevat rangaistussäännökset. Uudet pornografian levittämistä koskevat säännökset sisältäisivät nykyistä selkeämmän rangaistavuuden rajauksen. Tällaisten tuotteiden markkinointia ohjattaisiin nykyistä tiukemmin rangaistussäännöksin. Tavoitteena on, ettei pornografisia julkaisuja joutuisi vasten tahtoaan näkemään. Niin sanotun lapsipornografian hallussapidosta olisi erityinen rangaistussäännös.

Seksuaalirikoksia koskevan luvun tavoitteena olisi nykyistä selvemmin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen. Toinen keskeinen tavoite on lasten rikosoikeudellisen suojan parantaminen. Lukuun ei enää sisältyisi sukupuolisiveellisyyden tai yleisen järjestyksen turvaamiseen tähtäviä säännök-

siä. Sukulaisten välistä sukupuoliyhteyttä ja sukupuolisiveellisyyden loukkaamista koskevat rangaistussäännökset siirrettäisiin yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskevaan lukuun. Seksuaalirikosluvun säännökset eivät enää olisi sidottuja sukupuoliseen suuntautumiseen. Esimerkiksi raiskausta koskeva säännös koskisi niin toiseen kuin samaankin sukupuoleen kohdistuvaa rikosta, ja homoseksuaaleja koskevat erityiset säännökset kumottaisiin. Kokonaan uusi on ehdotettu säännös seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta. Seksuaalirikokset olisivat selvästi nykyistä laajemmin virallisen syytteen alaisia.

Suomen Euroopan unioniin liittymisen johdosta ehdotetaan lahjuksen antamista koskevat ja lahjuksen ottamista koskevat säännökset ulotettavaksi koskemaan myös Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevia.

Rikoslain muutosten lisäksi ehdotetaan 36 muun lain muuttamista. Muutokset johtuvat pääasiassa siitä, että muualla lainsäädännössä olevia rangaistussäännöksiä korvataan rikoslain säännöksillä. Tällöin muissa laeissa olevat rangaistussäännökset ehdotetaan muutettaviksi viittauksiksi rikoslakiin tai kumottaviksi.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

## SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
YLEISPERUSTELUT .....	8
1. Johdanto .....	8
2. Nykytila .....	8
3. Nykytilan arviointia ja esityksen tavoitteet .....	10
4. Asian valmistelu .....	10
5. Taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset .....	11
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja .....	11
6.1. Esityksen suhde rikoslain kokonaisuudistukseen muihin osiin .....	11
6.2. Esityksen suhde eräisiin vireillä oleviin lainmuutoksiin .....	12
6.3. Syyteoikeuden järjestely .....	12
6.4. Esityksen suhde eräisiin kansainvälisiin sopimuksiin .....	12
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT .....	14
1. Rikoslaki .....	14
1.1. 10 luku. Rikoksista uskonrauhaa vastaan .....	14
1.2. 15 luku. Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan .....	14
1.2.1. Luvun perustelut .....	14
1.2.1.1. Nykyinen lainsäädäntö .....	14
1.2.1.1.1. Säännösten systematiikka .....	14
1.2.1.1.2. Perätöntä lausumaa koskevat säännökset .....	15
1.2.1.1.3. Väärää ilmiantoa koskevat säännökset .....	17
1.2.1.2. Nykyisen sääntelyn ongelmia .....	19
1.2.1.3. Ehdotuksen pääkohdat .....	20
1.2.2. Pykälien perustelut .....	23
1 §. Perätön lausuma tuomioistuimessa .....	23
2 §. Perätön lausuma viranomaismenettelyssä .....	27
3 §. Törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa .....	30
4 §. Tuottamuksellinen perätön lausuma .....	32
5 §. Yritetty yllytys perättömään lausumaan .....	32
6 §. Väärä ilmianto .....	33
7 §. Todistusaineiston vääristeleminen .....	36
8 §. Törkeä todistusaineiston vääristeleminen .....	38
9 §. Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen .....	39
10 §. Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen .....	41
11 §. Rikoksenteikijän suojeleminen .....	44
12 §. Ulkomailla tehty perätön lausuma .....	46
13 §. Rajoitussäännös .....	48
1.3. 16 luku. Rikoksista viranomaisia vastaan .....	50
1.3.1. Luvun perustelut .....	50
1.3.1.1. Nykyinen lainsäädäntö .....	50
1.3.1.2. Nykyisen sääntelyn ongelmia .....	55
1.3.1.3. Ehdotuksen pääkohdat .....	55
1.3.2. Pykälien perustelut .....	58
1 §. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen .....	58
2 §. Virkamiehen vastustaminen .....	63
3 §. Poliisilain rikkominen .....	65
4 §. Väärän henkilötiedon antaminen .....	66
5 §. Sakkovilppi .....	68
6 §. Rekisterimerkintärikos .....	71
7 §. Väärän todistuksen antaminen viranomaiselle .....	73

8 §.	Virkavallan anastus	75
9 §.	Omaisuuutta koskevan viranomaiskiellon rikkominen	78
10 §.	Viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittäminen	81
11 §.	Lahjuksen antaminen	83
12 §.	Törkeä lahjuksen antaminen	87
13 §.	Vangin laitton vapauttaminen	87
14 §.	Vangin karkaaminen	91
15 §.	Vangin varustautuminen aseella	92
16 §.	Oikeushenkilön rangaistusvastuu	93
17 §.	Rajoitussäännös	93
18 §.	Määritelmä	93
1.4.	17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan	95
1.4.1.	Luvun perustelut	95
1.4.1.1.	Nykyinen lainsäädäntö	95
1.4.1.1.1.	Rikoslain 16 luvun säännökset	95
1.4.1.1.2.	Muut rikoslain säännökset	96
1.4.1.1.3.	Muut yleistä järjestystä suojaavat rangaistussäännökset	99
1.4.1.2.	Nykyisen sääntelyn ongelmia	104
1.4.1.3.	Ehdotuksen pääkohdat	105
1.4.2.	Pykälien perustelut	109
1 §.	Julkinen kehottaminen rikokseen	109
2 §.	Mellakka	112
3 §.	Väkivaltainen mellakka	113
4 §.	Väkivaltaisen mellakan johtaminen	114
5 §.	Yleisen järjestyksen aseellinen rikkominen	114
6 §.	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen	115
7 §.	Valtionrajarikos	119
8 §.	Laittoman maahantulon järjestäminen	124
9 §.	Omankädenoikeus	125
10 §.	Uskonrauhan rikkominen	127
11 §.	Uskonnonharjoituksen estäminen	129
12 §.	Hautarauhan rikkominen	130
13 §.	Ilkivalta	131
14 §.	Eläinsuojelurikos	133
15 §.	Lievä eläinsuojelurikos	136
16 §.	Ulkapelin järjestäminen	137
17 §.	Arpajaisten luvaton järjestäminen	141
18 §.	Väkivaltakuvauksen levittäminen	141
19 §.	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen	145
20 §.	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito	149
21 §.	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi	151
22 §.	Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen	154
23 §.	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken	155
24 §.	Seuraamuksia koskevia säännöksiä	158
25 §.	Oikeushenkilön rangaistusvastuu	159
26 §.	Syyteoikeus	160
27 §.	Toimenpiteistä luopuminen	160
1.5.	19 luku. Aviorikoksista	160
1.6.	20 luku. Seksuaalirikoksista	161
1.6.1.	Luvun perustelut	161
1.6.1.1.	Systematiikka ja sääntelyn tarve	161
1.6.1.2.	Nykyinen lainsäädäntö ja sen epäkohdat	163
1.6.1.2.1.	Nykyisen lainsäädännön tavoitteista	163
1.6.1.2.2.	Sukupuoliyhteyden pakottaminen	164
1.6.1.2.3.	Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö	165

1.6.1.2.4. Muut säännökset	168
1.6.1.3. Ehdotuksen pääkohdat	170
1.6.2. Pykälien perustelut	172
1 §. Raiskaus	172
2 §. Törkeä raiskaus	174
3 §. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	175
4 §. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	176
5 §. Seksuaalinen hyväksikäyttö	177
6 §. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	180
7 §. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	184
8 §. Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	185
9 §. Paritus	186
10 §. Määritelmät	188
11 §. Syyteoikeus	189
12 §. Toimenpiteistä luopuminen	190
1.7. 24 luku. Rauhan rikkomisesta	190
1.7.1. Luvun perustelut	190
1.7.2. Pykälien perustelut	191
1.8. 26 luku. Väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta	191
1.9. 40 luku. Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista	191
1.10. 42 luku. Valtion turvallisuutta ja yleistä järjestystä varten annettujen määräysten rikkomisesta	192
1.10.1. Luvun perustelut	192
1.10.2. Pykälien perustelut	192
1.11. 43 luku. Hyviä tapoja koskevain määräysten rikkomisesta	193
1.11.1. Luvun perustelut	193
1.11.2. Pykälien perustelut	193
1.12. 47 luku. Työrikoksista	194
2. Laki Euroopan unionin jäsenyyteen liittyvistä oikeudenhoitoa koskevista säännöksistä	195
3. Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä	195
4. Pakkokeinolaki	195
5. Painovapauslaki	196
6. Isyyslaki	196
7. Poliisilaki	197
8. Steriloimislaki	197
9. Kastroidimislaki	197
10. Laki raskauden keskeyttämisestä	197
11. Osakeyhtiölaki	198
12. Asunto-osakeyhtiölaki	198
13. Osuuskuntalaki	198
14. Laki kilpailunrajoituksista	199
15. Laki luottolaitostoiminnasta	199
16. Sijoitusrahastolaki	199
17. Vakuutusyhtiölaki	199
18. Laki ulkomaisista vakuutusyhtiöistä	199
19. Laki vakuutuspalvelujen vapaasta tarjonnasta	199
20. Laki ulkomaisten vakuutusyhtiöiden toiminnasta Suomessa	200
21. Vakuutusyhdistyslaki	200
22. Eläkesäätiölaki	200
23. Vakuutuskassalaki	200
24. Tullilaki	200
25. Laki järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä	200
26. Laki joukkoliikenteen tarkastusmaksusta	201
27. Vartioimisliikelaki	202

28. Laki julkisista huvitilaisuuksista . . . . .	202
29. Laki video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta . . . . .	202
30. Laki elokuvien tarkastuksen toimittamisesta . . . . .	203
31. Laki nopeusvalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä . . . . .	203
32. Passilaki . . . . .	204
33. Rajavyöhykelaki . . . . .	204
34. Ulkomaalaislaki . . . . .	204
35. Arpajaislaki . . . . .	205
36. Rahankeräyslaki . . . . .	205
37. Eläinsuojelulaki . . . . .	205
 Voimaantulo . . . . .	 206
 LAKIEHDOTUKSET . . . . .	 207
1. Laki rikoslain muuttamisesta . . . . .	207
2. Laki Euroopan unionin jäsenyyteen liittyvistä oikeudenhoitoa koskevista säännöksistä annetun lain 3 §:n kumoamisesta . . . . .	220
3. Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain kumoamisesta . . . . .	220
4. Laki pakkokeinolain 5 luvun 1 ja 10 §:n muuttamisesta . . . . .	220
5. Laki painovapauslain 37 §:n muuttamisesta . . . . .	221
6. Laki isyyslain 44 §:n muuttamisesta . . . . .	221
7. Laki poliisilain 51 §:n muuttamisesta . . . . .	222
8. Laki sterilioimislain 11 §:n muuttamisesta . . . . .	222
9. Laki kastroimislain 11 §:n muuttamisesta . . . . .	223
10. Laki raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta . . . . .	223
11. Laki osakeyhtiölain 16 luvun 8 §:n 1 kohdan kumoamisesta . . . . .	224
12. Laki asunto-osakeyhtiölain 88 §:n kumoamisesta . . . . .	224
13. Laki osuuskuntalain 199 ja 200 §:n muuttamisesta . . . . .	224
14. Laki kilpailunrajoituksista annetun lain 27 §:n muuttamisesta . . . . .	225
15. Laki luottolaitostoiminnasta annetun lain 98 §:n muuttamisesta . . . . .	225
16. Laki sijoitusrahastolain 68 §:n muuttamisesta . . . . .	225
17. Laki vakuutusyhtiölain 18 luvun 4 §:n 1 ja 2 kohdan kumoamisesta . . . . .	226
18. Laki ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 77 §:n 1 kohdan kumoamisesta . . . . .	226
19. Laki vakuutuspalvelujen vapaasta tarjonnasta annetun lain 22 §:n 1 kohdan kumoamisesta . . . . .	226

20. Laki ulkomaisten vakuutusyhtiöiden toiminnasta Suomessa annetun lain 44 §:n 1 kohdan kumoamisesta . . . . .	227
21. Laki vakuutusyhdistyslain 16 luvun 8 §:n 1 ja 2 kohdan kumoamisesta . . . . .	227
22. Laki eläkesäätiölain 130 §:n 1 kohdan kumoamisesta . . . . .	227
23. Laki vakuutuskassalain 163 §:n 1 kohdan kumoamisesta . . . . .	228
24. Laki tullilain 42 §:n muuttamisesta . . . . .	228
25. Laki järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 5 ja 6 §:n muuttamisesta . . . . .	228
26. Laki joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 12 §:n muuttamisesta . . . . .	229
27. Laki vartioimisliikelain 6 §:n muuttamisesta . . . . .	229
28. Laki julkisista huvitilaisuuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta . . . . .	230
29. Laki video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 16 §:n muuttamisesta . . . . .	230
30. Laki elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 14 §:n muuttamisesta . . . . .	231
31. Laki nopeusvalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä annetun lain 3 §:n muuttamisesta . . . . .	231
32. Laki passilain 21 §:n muuttamisesta . . . . .	232
33. Laki rajavyyhykelain 10 §:n muuttamisesta . . . . .	232
34. Laki ulkomaalaislain muuttamisesta . . . . .	233
35. Laki arpajaislain 6 §:n muuttamisesta . . . . .	233
36. Laki rahankeräyslain 12 §:n muuttamisesta . . . . .	234
37. Laki eläinsuojelulain 15 §:n muuttamisesta . . . . .	234
LIITE . . . . .	236
Rinnakkaistekstit . . . . .	236

## YLEISPERUSTELUT

### 1. Johdanto

Suomen rikoslaki on peräisin vuodelta 1889. Rikoslain kokonaisuudistus on ollut vireillä vuodesta 1972 lähtien, jolloin asetettiin rikosoikeuskomitea valmistelemaan uuden rikoslain periaatteita. Vuodesta 1980 alkaen uudistusta on valmistellut oikeusministeriön yhteydessä toimiva erityinen projektiorganisaatio, rikoslakiprojekti. Vaikka rikoslakia oli sen voimassaoloaikana jo vuosikymmenten kuluessa muutettu, katsottiin, ettei rikoslaki enää vastannut nykyaikaiselle rikoslaille asetettavia vaatimuksia. Osauudistusten ansiosta tosin eräät rikoslain osat ovat sekä sisällöltään että muodoltaan ajan tasalla, mutta rikoslain rakenne on edelleen alkuperäinen. Aikanaan muutetuistakin luvuista ja rangaistussäännöksistä monet ovat jo vanhentuneita. Rikoslaisissa ja muussa rikoslainsäädännössä on sitä paitsi edelleen useita keskeisiäkin lukuja, jotka kaipaavat perusteellista uudistamista.

Tämän esityksen tarkoituksena on jatkaa rikoslain kokonaisuudistusta eräiltä oikeuslaitoksen toimivuuteen ja yhteiskunnassa vallitsevaan yleiseen järjestykseen vaikuttavilta osin. Uudistettaviksi ehdotetaan oikeudenkäyttöä, viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskevat säännökset samoin kuin seksuaalirikossäännökset. Tässäkin kokonaisuudistuksen osassa tarkastellaan ja arvioidaan yhtenäisesti niitä päämääriä, etuuksia ja arvoja, joita rikoslainsäädännöllä voidaan edistää ja suojata. Tarkoitus on punnita suojeltavia arvoja ja arvioida muuttuvan oikeustajunnan mukaisesti uudelleen kysymyksessä olevien tekojen rangaistavuutta mahdollisimman yhtenäisesti, mitä ei ole tässä laajuudessa tehty rikoslain säätämisen jälkeen.

Esitys noudattaa rikoslain kokonaisuudistuksessa noudatettua järjestystä aloittaa uudistus rikoslain erityisestä osasta. Vaikka rikoslain yleistä osaa koskeva uudistus on periaatteessa tärkeä, erityisen osan eri rikoksia koskevat säännökset on jouduttu niiden uudistamistarpeen kiireellisyyden vuoksi ottamaan kokonaisuudistuksen kahdeksi ensimmäiseksi vaiheeksi. Myös nyt esillä olevien lukujen uudistamista voidaan pitää kiireellisenä, vaikka valtaosa näistäkin säännöksistä on rikoslain voimaantulon jäl-

keen ollut, eräissä tapauksissa useitakin kertoja, uudistettavina. Toisaalta esitys sisältää ehdotuksen eräiden selvästi toisenlaisia yhteiskunnallisia oloja heijastavien säännösten kumoamisesta.

Uudistettaviksi ehdotetut säännökset muodostavat melko ehjän kokonaisuuden ja tarjoavat siten mahdollisuuden kattavasti tarkastella ja punnita yhteiskunnan toimivuutta ja turvallisuutta ylläpitävien orgaanien rikosoikeudellista suojaa sekä yleistä järjestystä turvaavien muiden säännösten merkitystä turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämisessä. Näitä alueita koskevat ehdotetut luvut rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan, rikoksista viranomaisia vastaan sekä rikoksista yleistä järjestystä vastaan. Myös siveellisyysrikoksia koskevaan rikoslain lukuun sisältyy nykyisin sellaisia rikossäännöksiä, jotka on laadittu yleisen järjestyksen turvaamiseksi. Siksi on perusteltua liittää myös tämän luvun uudistaminen tähän kokonaisuuteen.

### 2. Nykytila

Voimassa oleva rikoslaki julkaistiin asetuskokoelmassa vuonna 1889 ja tuli voimaan 1894. Alkuperäisessä rikoslaisissa oli 44 lukua. Niistä 1-9 luku koskivat rangaistussäännösten yleisiä soveltamisperiaatteita vahingonkorvaus mukaanluettuna ja 10-44 luku eri rikoksia käsittäviä säännöksiä.

Rikoslakiin on tehty lukuisia muutoksia. Useimpia yleisen osan lukuja on muutettu. Ennen kokonaisuudistuksen ensimmäistä vaihetta rikoslain erityisen osan luvuista vain kahta pientä ja merkitykseltään vähäistä lukua (18 ja 30 luku) ei ollut muutettu lainkaan. Kokonaan aikaisemmin uudistettuja lukuja ovat esimerkiksi uskonrauhaa vastaan tehtyjä rikoksia koskenut 10 luku, ihmisyyttä vastaan tehtyjä rikoksia koskenut 13 luku, siveellisyysrikoksia koskenut 20 luku, henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia koskenut 21 luku, liikennejuopumusta koskenut 23 luku sekä varkautta koskenut 28 luku.

Vuonna 1983 lisättiin rikoslakiin sotilasrikoksia koskeva 45 luku. Lisäksi on uudistettu virkarikoksia koskeva rikoslain 40 luku vuoden 1990 alusta voimaan tulleella lailla. Näissä uudistuksissa on jo jossakin määrin noudatettu rikoslain kokonaisuudistuksessa vakiintuneita uudistamisperiaatteita,

vaikka ne onkin toteutettu erillisinä lainuudistushankkeina.

Vuoden 1991 alusta voimaan tullut rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäinen vaihe sisältää pääasiassa rikoslain erityisen osan ja muiden lakien kuin rikoslain muutoksia. Siinä muutettiin kokonaan kymmenen rikoslain lukua ja rikoslakiin lisättiin yksi uusi luku. Uudistus käsitti luvut 28-39, lukuunottamatta 34 lukua ja osaa 38 luvusta. Kokonaan uudistetuista luvuista 28 luku sisältää säännökset varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä, 29 luku julkista taloutta vastaan tehtyjä rikoksia koskevat säännökset, 30 luku elinkeinorikossäännökset, 31 luku säännökset ryöstöstä ja kiristyksestä, 32 luku kätke- misrikossäännökset, 33 luku väärennysrikossäännökset, 35 luku säännökset vahingon- osta, 36 luku säännökset petoksesta ja muus- ta epärehellisyydestä, 37 luku maksuvälineri- kossäännökset ja 39 luku säännökset velallisen rikoksista sekä rikoslakiin lisätty 46 luku säännökset säännöstelyrikoksista ja salakul- jetuksesta. Samalla muutettiin lisäksi yli 60 muun lain rangaistussäännöksiä.

Seuraava merkittävä rikoslain uudistus oli rikosten yhtymistä koskevan rikoslain 7 lu- vun uudistaminen 1 päivänä huhtikuuta 1992 voimaan tulleella lailla.

Vuoden 1994 alussa voimaan tullut rikos- lain 50 luku huumausainerikoksista täydensi rikoslain koskemaan myös näitä aikaisem- min rikoslain ulkopuolella olleita rangaistus- säännöksiä.

Vuoden 1995 syyskuun alusta voimaan tullut rikoslain kokonaisuudistuksen toinen vaihe jatkoi sellaisten eri rikoksia koskevien rangaistussäännösten uudistamista, joiden muodostamat kokonaisuudet olivat tärkeys- ja kiireellisyysjärjestyksessä seuraavina tai liittyivät aikaisemmin uudistettaviksi ehdo- tettuihin säännöksiin. Kokonaisuudistuksen toinen vaihe käsitti kahdeksan rikoslain lu- vun uudistamisen kokonaisuudessaan ja kol- men uuden luvun ottamisen rikoslakiin. Uu- distukseen sisältyneet luvut voidaan ryhmit- tää seuraavasti: valtiolliset rikokset, joihin sisältyvät sotarikokset ja rikokset ihmisyyttä vastaan (11 luku), maanpetosrikokset (12 luku), valtiopetosrikokset (13 luku) ja rikok- set poliittisia oikeuksia vastaan (14 luku), henken ja terveyden kohdistuvat rikokset (21 luku), vapauteen kohdistuvat rikokset (25 luku), yleisvaaralliset rikokset (34 luku), tieto- ja viestintärikokset (38 luku), työri-

kokokset (47 luku), ympäristörikokset (48 lu- ku) ja eräiden aineettomien oikeuksien louk- kaamista koskevat rikokset (49 luku). Uudis- tuksen yhteydessä muutettiin lisäksi yli 160 muun lain rangaistussäännöksiä.

Toisen vaiheen uudistuksen kanssa sa- manaikaisesti saatettiin voimaan oikeushen- kilön rangaistusvastuuta koskevat kokonaan uudet säännökset, jotka otettiin rikoslain 9 lukuun.

Rikoslain 1 luku on uudistettu 1.9.1996 voimaantulleella lainsäädännöllä (626/96).

Hallituksen esitys rikoslain 51 luvuksi arvopaperimarkkinarikoksista (HE 293/1994 vp) raukesi eduskunnan toimikauden pääty- essä keväällä 1995.

Rauhan, yksityisyyden ja kunnian louk- kaamista koskeva rikoslakiprojektin ehdotus on valmistunut vuonna 1994 (oikeusministe- riön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1994). Rikoslain 44 luvun uudistamista koskeva mietintö on valmisteilla. Kesken on myös eräiden tärkeiden nykyisin rikoslain ulko- puolella olevien rangaistussäännösten uudis- taminen. Liikenne rikoksia koskeva rikoslaki- projektin ehdotus on valmistunut vuonna 1994 (oikeusministeriön lainvalmisteluosas- ton julkaisu 4/1994), ja se jatkaa omaksuttua tavoitetta vankeusrangaistusuhkaa vaativien rikossäännösten keskittämisestä rikoslakiin.

Rikoslain yleistä osaa koskeva uudistus- työ on valmistumassa mietintövaiheeseen ja sen tulokset on tarkoitus toteuttaa myö- hemmässä vaiheessa. Rikoslain seuraamus- järjestelmää koskeva uudistustyö on van- keusrangaistusta koskevilta osin edennyt hal- lituksen esityksen laatimisvaiheeseen ja sak- korangaistusta koskeva mietintö on valmistu- nut. Lisäksi on valmistunut rikoslakiprojek- tin ehdotus menettämisuraamuksia koske- vien säännösten uudistamiseksi.

Nykyisen rikoslain erityisestä osasta kon- naisuudistuksen kohteena eivät ole vielä olleet 18 luku rikoksista sukuoikeuksia vas- taan ja 22 luku sikiönlähdettämistä sekä eräät osat rikoslain 42-44 luvusta.

Tämä esitys kattaa sen nykyisen rikoslain alan, jota koskee nykyinen 10 luku rikoksista uskonrauhaa vastaan, 16 luku rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan, 17 luku perättömästä lausumasta, 19 luku aviorikoksista, 20 luku siveellisyysri- koksista ja 26 luku väärästä ja todistamatto- masta ilmiannosta. Nämä luvut korvaisivat ehdotetut rikoslain 15 luku rikoksista oikeu- denkäyttöä vastaan, 16 luku rikoksista viran-

omaisia vastaan, 17 luku rikoksista yleistä järjestystä vastaan ja 20 luku seksuaalirikoksista.

### 3. Nykytilan arviointia ja esityksen tavoitteet

Esityksen kohteena olevat rangaistussäännökset on laadittu osaltaan turvaamaan keskeisiä järjestäytyneen yhteiskunnan toimintaedellytyksiä. Oikeudenkäytön asianmukaisuus on laillisesti toimivan yhteiskunnan tärkeä edellytys. Samoin viranomaisten toimintamahdollisuuksien turvaaminen on välttämätöntä järjestäytyneessä yhteiskunnassa. Kansalaisten kannalta taas yleinen järjestys ja turvallisuus luovat osaltaan perustaa tyydyttävälle elämälle ja myös toimeentulolle.

Pyrittäessä turvaamaan yhteiskunnassa vallitsevaa järjestystä joudutaan kuitenkin asettamaan rajoja kansalaisten toimintavapaudelle. Useissa esitykseen sisältyvissä säännöksissä vedetään rajaa yhteiskunnan toimivuuden turvaamiseksi hyväksyttävien kansalaisille asetettavien rajoitusten ja kansalaisten tärkeiden perusoikeuksien välillä. Esitys sisältää muun muassa sananvapauden rajoituksia. Tällainen vaikutus voidaan nähdä epäsiivellisten julkaisujen levittämistä ja hallussapitoa rajoittavilla säännöksillä. Myös julkista kehottamista rikokseen ja mellakkaa koskevat säännökset voidaan nähdä myös tästä näkökulmasta. Siivellisyysrikoksia koskevilla säännöksillä on aina puututtu myös kansalaisten yksityiselämässä ilmeneviin tekoihin.

Voimassa olevaa lainsäädäntöä voidaan arvostella eräissä tapauksissa perusteettomasta tai liian ankarasta puuttumisesta sellaisiin kansalaisten toimintamahdollisuuksiin, joilla on läheinen kytkentä perusoikeuksiin. Eräät uudistettavat säännökset heijastavat selvästi muuttunutta yhteiskunnallista tilannetta ja aikaisemmasta poikkeavaa näkemystä kansalaisten ohjaamisesta.

Esityksessä on pyritty nykyisiä käsityksiä vastaavaan tasapainoon yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tueksi tarvittavien rangaistussäännösten ja kansalaisten toimintavapauksien välillä. Useimmat viranomaisten toimintaa tai yleistä järjestystä turvaavat rangaistussäännökset ovat edelleenkin kiistatta tarpeellisia. Esitys ei kovin merkittävästi vaikuta rangaistavuuden alaan kokonaisuudessaan. Eräitä täysin vanhentuneita tai muusta syystä tarpeettomaksi käyneitä ran-

gaistussäännöksiä ehdotetaan kumottaviksi ja eräissä tapauksissa kohtuuttoman ankariin rangaistusasteikoihin ehdotetaan joko lievennystä tai ainakin nykyistä suurempaa joustoa ja porrastusta tekojen vakavuuden mukaan. Toisaalta törkeimpiä seksuaalirikoksia koskevissa ehdotuksissa on myös nykyiseen verrattuna ankaroitettavia tekijöitä niin rangaistavuuden alan kuin seuraamusten porrastuksen suhteen.

Nykyistä lainsäädäntöä ja ehdotuksia on tarkemmin arvioitu kunkin ehdotetun luvun perusteluissa.

### 4. Asian valmistelu

Kokonaisuudistuksen valmistelu pohjautuu keskeisiltä osilta rikosoikeuskomitean (komiteanmietintö 1976:72) perustyoöhön. Komitean tehtävänä oli valmistella rikoslainsäädännön kokonaisvaltaista uudistusta. Komitean tuli selvittää ja suunnitella uudistettavan rikoslainsäädännön laadintaperiaatteet sekä selvittää ja asettaa tärkeysjärjestykseen ne päämäärät, etuudet ja arvot, joita rikoslainsäädännöllä osaltaan pyritään edistämään ja suojaamaan. Sen tuli suunnitella keinot tärkeinä pidettävien päämäärien, etuuksien ja arvojen suojaamiseksi rikoslainsäädännön avulla. Komitean tuli myös selvittää, missä määrin on tarkoituksenmukaista koota eri lakeihin sisältyvät rangaistussäännökset yhtenäiseen rikoslakiin. Mietinnöstä annetuista yli sadasta lausunnosta on laadittu tiivistelmä (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 18/1978).

Oikeusministeriö asetti 31 päivänä maaliskuuta 1980 projektiorganisaation, jonka tehtävänä on rikosoikeuskomitean periaatemietinnön ja siitä annettujen lausuntojen perusteella laatia rikoslain kokonaisuudistuksen toteuttamiseksi tarvittavat säädösehdotukset perusteluineen. Rikoslain kokonaisuudistus toteutetaan osauudistuksina siten, että tarkoituksenmukaiset säädöskokonaisuudet valmistellaan erillisiksi ehdotuksiksi hallituksen esityksiksi. Tavoitteena on pyrkiä antamaan esitykset eduskunnalle sitä mukaa kuin ne valmistuvat ja saattaa lait voimaan sitä mukaa kuin eduskunta hyväksyy ne.

Tämä esitys pohjautuu rikoslakiprojektin ehdotuksiin rikoksista oikeudenkäyttöä, viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 6/1992) sekä ehdotukseen seksuaalirikok-

sista (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 8/1993).

Ehdotuksista pyydettiin lausunto usealta kymmeneltä viranomaiselta ja järjestöltä. Lausunnoista on laadittu erilliset tiivistelmät, jotka ovat saatavissa oikeusministeriön lainvalmisteluosastolta. Tämä esitys on valmisteltu mainittujen ehdotusten ja niistä annettujen lausuntojen pohjalta. Lausuntojen johdosta esitykseen on tehty monia tarkistuksia.

Ehdotusta laadittaessa on selvitetty kyseisen alan ulkomaista lainsäädäntöä. Yhtenäinen oikeusvertailu esitykseen sisältyviä rangaistussäännöksiä vastaavista säännöksistä muissa pohjoismaissa ja eräissä muissa maissa on saatavissa oikeusministeriöstä monisteena.

## 5. Taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset

Esitykseen sisältyvistä lakiehdotuksista ei aiheutuisi sellaisia viranomaisten toimivaltaa, organisaatiota ja menettelykäytäntöä koskevia vaikutuksia, jotka olisi otettava huomioon hallituksen esityksessä. Lakiehdotuksilla ei ole mainittavia henkilöstö- tai työvoimapoliittisia vaikutuksia. Epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain (23/27) kumoaminen ehdotuksen mukaisesti tosin merkitsisi lain 4 §:ään perustuvan valvontalautakunnan lakkauttamista. Lautakunnan tehtävien vähäisyyden johdosta lakkauttaminen ei sinänsä merkitsisi säästöä palkkauskuluissa. Esitykseen sisältyvillä lakiehdotuksilla ei ole myöskään sellaisia taloudellisia vaikutuksia, jotka välittömästi heijastuisivat valtion tulo- ja menoarvioon.

Uusien säännösten omaksuminen edellyttää tuomareille, syyttäväviranomaisille, poliisille ja erälle muillekin viranomaisille järjestettävää koulutustilaisuuksia eri puolilla maata. Tästä aiheutuu koulutusmenojen tilapäistä kasvua erityisesti oikeusministeriölle ja sisäasiainministeriölle.

## 6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

### 6.1. Esityksen suhde rikoslain kokonaisuudistukseen muihin osiin

Tässä esityksessä on noudatettu samoja uudistusperiaatteita kuin kokonaisuudistukseen sisältyvissä aikaisemmissa esityksissä.

Tämä koskee erityisesti rangaistussäännösten yhtenäistä kirjoitustapaa, rikosnimiä, törkeysluokitusta, rangaistusasteikkoja sekä rikosten törkeiden ja lievien tekemuotojen määrittelytapaa.

Samoin kuin kokonaisuudistuksen ensimmäisen ja toisen vaiheen käsittävissä esityksissä rikokselta edellytetty syyksiluettavuuden aste on pyritty kussakin tunnusmerkistössä ilmaisemaan yksiselitteisesti. Jos syyksiluettavuudesta ei lausuta mitään, teon rangaistavuus edellyttää tahallisuutta. Tuottamuksellinen suhtautuminen tulee rangaistavaksi vain silloin, kun tunnusmerkistö on nimenomaisesti ulotettu koskemaan huolimattomuudesta toteutettua tekoa.

Keskeinen tavoite on ollut, että uudistuksen kohteena olevat säännökset pyritään kokoamaan johdonmukaisiksi kokonaisuudeksi siitä riippumatta, ovatko vastaavat säännökset voimassa olevassa laissa samassa luvussa vai ovatko ne hajallaan rikoslain eri luvuissa tai mahdollisesti rikoslain ulkopuolisissa laeissa. Rikoslain lukujen asettamiseen uuteen järjestykseen ei tässä vaiheessa ole ollut mahdollisuutta, vaan luvut on sijoitettu nykyisille tai aikaisemmin vapautuneille paikoille. Lukujen yhdistämisestä ja siirtymisestä jonkin verran aikaisempaa yleisluonteisempiin tunnusmerkistöihin seuraa, ettei kaikkia uudistukseen kohteena olleita nykyisiä lukuja ole enää tarvittu, vaan 10, 19 ja 26 luku on kumottu samalla, kun aikaisemmin vapautunut 15 luku on otettu käyttöön.

Vallitsevan tavan mukaan jokaiselle uudistettavaan lukuun kuuluvalla pykälällä annetaan nimi. Rikostunnusmerkistöä koskevalla pykälällä on sama nimi kuin siinä säännellyllä rikoksella. Rikoksen nimi on rangaistussäännöksessä kursivoituna. Rikosten ja pykälien niminä on pyritty käyttämään vakiintuneita perinteisiä nimiä, jos niitä on ollut ja ne antavat säännöksen sisälöstä oikean kuvan.

Rikosten törkeyden arvioinnissa on pyritty käyttämään yhtenäistä rangaistusasteikkoa osoittavaa törkeysluokitusta. Lähtökohtana on ollut, että käytettäisiin seuraavia rangaistusasteikkoja:

sakko  
sakko - 6 kuukautta vankeutta  
sakko - 1 vuosi vankeutta  
sakko - 2 vuotta vankeutta  
4 kuukautta - 4 vuotta vankeutta  
2 - 10 vuotta vankeutta.

Mainitusta törkeysluokitusporrastuksesta poikkeavia rangaistusasteikkoja käytetään kuitenkin eräissä ehdotetuissa säännöksissä. Tähän on päädytty esimerkiksi silloin, kun rikossäännökseen on tarvittu laaja asteikko, mutta rikokselle ei ole osoitettavissa selkeitä ankaroitamisperusteita. Tällöin on käytetty usein asteikkoa sakko - 3 vuotta vankeutta. Myös pyrkimys estää pykälien jakautuminen tarpeettoman hienojakoisiksi varsinkin harvoihin esiintyvissä rikoksissa on voinut johtaa yhden kattavan tunnusmerkistön käyttöön laajentamalla asteikkoa tyyppiasteikosta poikkeavasti.

### 6.2. Esityksen suhde eräisiin vireillä oleviin lainmuutoksiin

Esitykseen sisältyy rikoslakia koskevien ehdotusten lisäksi ehdotus 36 muuta lakia koskeviksi muutoksiksi. Muutosehdotukset on tehty voimassa oleviin säännöksiin. Eduskunnalle on annettu hallituksen esitys laiksi osakeyhtiölain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 89/1996 vp). Esitykseen sisältyy ehdotus osakeyhtiölain (734/78) 16 luvun 8 §:n rangaistussäännösten muuttamiseksi. Jos osakeyhtiölain uudistus tulee voimaan ennen tämän esityksen voimaantuloa, tähän esitykseen sisältyvää muutosehdotusta vastaava muutos tulisi tehdä uuteen rangaistussäännökseen.

### 6.3. Syyteoikeuden järjestely

Rikokset ovat joko virallisen syytteen alaisia tai asianomistajarikoksia. Asianomistajarikoksia ovat ne, joista virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja ole ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi. Muista rikoksista virallisella syyttäjällä on yleensä oikeus ja velvollisuus nostaa syyte. Ehdotettuihin säännöksiin sisältyy eräitä syyteoikeuden järjestelyä koskevia muutoksia nykytilaan.

Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä asianomistajarikosten alaa on jossakin määrin laajennettu muun muassa rikosten sovittelun edistämiseksi. Eräissä tapauksissa kehitys on kuitenkin ollut päinvastainen. Kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa virallisen syytteen alaiseksi saatettiin pahoinpitely myös silloin, kun se tapahtuu yksityisellä paikalla. Perusteena oli pyrkimys korostaa kotipahoinpitelyjen moitittavuutta ja saada ne aikaisempaa useammin oikeuden käsitel-

täviksi. Samalla tavoitteena oli suojata asianomistajaa mahdolliselta painostukselta. Tässä esityksessä kehitys on samansuuntainen. Eräissä vakavissa seksuaalirikoksissa on selvästi laajennettu virallisen syyttäjän syyteoikeutta. Tavoitteena on ollut yhtäältä osoittaa, että seksuaalirikoksetkin ovat paitsi asianosaisten myös koko yhteiskunnan kannalta vakava ongelma, johon yhteiskunnalla tulee olla tarvittaessa mahdollisuus reagoida vastoin yksittäisen rikoksen asianomistajan tahtoa. Lisäksi on pyritty helpottamaan asianomistajan asemaa niin häneen mahdollisesti kohdistuvien uhkausten vähentämiseksi kuin myös säästämällä hänet siltä ratkaisulta, onko asiassa nostettava syyte.

### 6.4. Esityksen suhde eräisiin kansainvälisiin sopimuksiin

Esitykseen sisältyy rangaistussäännöksiä eräistä sellaisista teoista, joita koskevaa lainsäädäntöä on pyritty yhtenäistämään kansainvälisin sopimuksin. Kansainvälisiä sopimuksia on laadittu muun muassa ehkäisemään toisen prostituutiosta hyötymistä, pornografisten julkaisujen valmistamista ja levittämistä sekä turvaamaan lasten oikeuksia. Lisäksi Euroopan unionin hallitusten välisessä yhteistyössä on valmistunut yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamista koskevaan yleissopimukseen liittyvä pöytäkirja ja valmisteilla on korruption torjuntaa koskeva yleissopimus, jotka edellyttävät laajennuksia nykyisten lahjomista koskevien säännösten alaan.

Suomi on vuonna 1953 allekirjoittanut ihmisten kaupan ja toisten prostituutiosta hyötymisen tukahduttamista koskevan yleissopimuksen (SopS 33/72), joka on saatettu Suomessa voimaan vuonna 1972. Voimassa olevan rikoslain 20 luvun 8 §:n säännöksen parituksesta on katsottu täyttävän yleissopimuksen edellytykset toisen prostituutiosta hyötymisen rangaistavuudesta. Ehdotukseen sisältyvä paritussäännös rikoslain 20 luvun 10 §:ssä vastaa tässä suhteessa nykyistä säännöstä.

Genevessä vuonna 1923 tehty epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ja kaupaksi-pitämisen ehkäisemistä tarkoittava kansainvälinen yleissopimus (SopS 13/27) saatettiin Suomessa voimaan vuonna 1927. Sopimuksen voimaansaattamisen johdosta säädettiin tuolloin laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä. Sopimuksen voi-

maantulon jälkeen käsitys siitä, mitä on pidettävä epäsiiveellisenä julkaisuna, on yleisesti muuttunut. Nykyisin hyväksytään aikaisempaa huomattavasti avoimemmin alastomutta kuvaavien ja seksuaalisuutta ilmentävien kuvausten esittäminen kuin sopimusta laadittaessa. Erityisesti kirjallisissa esityksissä sallitaan käytännössä hyvin vapaa seksuaalisuhteiden kuvaus. Myös Suomen mainitun lainsäädännön tulkinta on vastaavasti muuttunut. Ehdotettuun rikoslain 17 lukuun sisältyvät uudet säännökset sukupuolisevellystä loukkaavan kuvan levittämisestä ja sukupuolisevellystä loukkaavasta markkinoinnista vastaavat nykyistä käsitystä mainitun sopimuksen edellyttämistä kriminalisoinneista.

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 59/91) vuodelta 1989 on saatettu Suomessa voimaan vuonna 1991. Sopimuksen 34 artikla sisältää useita sitoumuksia suojella lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Erityisesti on ryhdyttävä sellaisiin tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin, joiden tavoitteena on estää lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin, lasten hyväksikäyttö prostituutiossa tai muussa laittoman seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa sekä lasten hyväksikäyttö pornografisissa esityksissä tai aineistoissa. Suomen nykyisen lainsäädännön on katsottu täyttävän sopimuksen nämä velvoitteet. Jossakin määrin erimielisyyttä on tosin ollut siitä, pitäisikö kaikkien lapsia suojaavien seksuaalirikossäännösten ikärajana käyttää sopimuksen mukaista 18 vuoden ikärajaa. Kysymys on paljolti siitä, mitä keinoja eri ikäisten lasten rikosoikeudellisessa suojaamisessa pidetään tarkoituksenmukaisina. Esityksessä kriminalisoiteja lapsen suojaamiseksi seksuaaliselta hyväksikäytöltä ehdotetaan laajennettavaksi. Uusia säännöksiä olisivat ehdotettu rikoslain 17 luvun 20 § sukupuolisevellystä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta ja rikoslain 20 luvun 9 § seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta.

Euroopan unionissa on vireillä useita hankkeita yhteisöjen taloudellisiin etuihin

kohdistuvien rikosten torjumiseksi. Euroopan unionin jäsenvaltioiden väliseen rikosoikeudelliseen yhteistyöhön liittyviä hankkeita on valmisteltu unionisopimuksen VI osaston säännösten mukaisena hallitusten välisenä oikeus- ja sisäasioiden yhteistyönä (ns. Euroopan unionin III pilari). Heinäkuun 26 päivänä 1995 allekirjoitettiin jäsenvaltioiden välinen yleissopimus Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta. Syyskuun 27 päivänä 1996 allekirjoitettiin yleissopimukseen liittyvä pöytäkirja, joka velvoittaa jäsenvaltiot säätämään rangaistavaksi Euroopan yhteisöjen ja kansallisten virkamiesten Euroopan yhteisöjen taloudellisia etuja loukkaavat lahjusrikokset. Lisäksi on valmisteltu lähes samansisältöinen yleissopimus korruption torjunnasta. Yleissopimus korruption torjunnasta eroaa pöytäkirjasta siinä, että se koskee virkamiesten lahjontaa yleisesti, eikä ole sidoksissa Euroopan yhteisöjen varoille aiheutuvaan vahinkoon. Myös yleissopimus korruption torjunnasta on asiallisesti lähes täysin valmis, ja se tullaan todennäköisesti allekirjoittamaan vuoden 1997 alkupuolella.

Esityksen mukaan rikoslain 16 luvun 11 §:ään lahjuksen antamisesta lisättäisiin maininta Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevan lahjomisesta ja vastaavasti ehdotettu rikoslain 40 luvun uusi 13 § laajentaisi lahjuksen ottamista ja lahjusrikkomusta koskevat rikoslain 40 luvun 1-4 §:n koskemaan myös Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevan tekemää tällaista rikosta.

Laajennuksia ehdotetaan tarpeellisenä täydennyksenä laajentamaan mainitut kriminalisoinnit suojaamaan sitä päätöksentekoa, joka on siirtynyt Euroopan unionissa muiden jäsenvaltioiden kanssa tehtäväksi. Ehdotetut laajennukset perustuvat osittain Euroopan unionissa valmisteltuihin sopimushankkeisiin Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevien osalta, mutta sisältävät myös sopimushankkeista poikkeavia ratkaisuja. Mainitut sopimukset tulevat edellyttämään joitakin lisätarkistuksia Suomen rikoslakiin. Niiden osalta tullaan tekemään erillinen hallituksen esitys.

## YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

### 1. Rikoslaki

#### 1.1. 10 luku. Rikoksista uskonrauhaa vastaan

Voimassa oleva 10 luku sisältää neljä uskonrauhan turvaamiseksi säädettyä pykälää. Luvun säännökset on uudistettu vuonna 1970 vahvistetulla lainmuutoksella. Säännösten sisältöä on selostettu ehdotetun 17 luvun perusteluissa. Ehdotuksen mukaan uudet uskonrauhaa koskevat rangaistussäännökset sijoitettaisiin 17 lukuun rikoksista yleistä järjestystä vastaan. Lukuun otettaisiin uskonrauhan rikkomista (10 §) ja uskonnonharjoituksen estämistä (11 §) koskevat säännökset, jotka korvaisivat nykyisen 10 luvun rangaistussäännökset. Tämän vuoksi voimassa oleva 10 luku ehdotetaan kokonaan kumottavaksi.

#### 1.2. 15 luku. Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

##### 1.2.1. Luvun perustelut

##### 1.2.1.1. Nykyinen lainsäädäntö

##### 1.2.1.1.1. Säännösten systematiikka

Oikeudenkäyttö on valtion tehtäväpiiriin kuuluva alue, jonka asianmukainen toiminta edellyttää muiden keinojen ohella myös rangaistusuhkien käyttöä. Julkisina viranomaisina tuomioistuimet ja muut oikeudenkäyttöelimet ovat suojattuja rikoksia julkisia viranomaisia vastaan koskevien säännösten välityksellä. Tuomioistuimilla on oikeudenkäymiskaassa määritellyin edellytyksin valta rangaista sakolla niskoittelevaa asianosaista tai todistajaa taikka järjestystä rikkoavaa tai loukkaavaa ilmaisua käyttävää henkilöä. Omalta osaltaan oikeudenkäytön asianmukaisuutta turvaavat virkarikoksia ja julkisyhteisön työntekijän rikoksia koskevat säännökset.

Lainkäytön yksi keskeinen periaate on pyrkimys aineelliseen totuuteen. Tuomioistuin tai muu lainkäyttöviranomainen ei voi useinkaan tehdä välittömiä ja omakohtaisia havaintoja käsiteltävänä olevassa asiassa ratkaisuihin vaikuttavista tosiseikoista, vaan sen on turvauduttava suullisiin, kirjallisiin

tai muihin lähteisiin. Lähdeaineistoina voivat olla muun muassa asianosaisten suulliset ja kirjalliset esitykset, todistajien lausumat, erilaiset asiakirjat ja esineet. Nykyisessä rikoslainsäädännössä on useita oikeudenkäytön lähdeaineiston totuudellisuutta varmistavia säännöksiä.

Julkisina viranomaisina tuomioistuimet ovat suojattuja ensinnäkin väkivallan käyttöä ja sillä uhkaamista vastaan. Virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskeva säännös rikoslain 16 luvun 1 §:ssä koskee myös tuomioistuiimia ja muita lainkäyttöviranomaisia vastaan suunnattuja tekoja, kuten myös häntantekoa viranomaiselle koskeva säännös rikoslain 16 luvun 2 §:ssä. Tuomioistuimen lahjominen on rangaistavaa rikoslain 16 luvun 13 ja 13 a §:ssä tarkoitettuina lahjuksen antamisena ja törkeänä lahjuksen antamisena. Lakiin perustumaton ryhtyminen tuomioistuimen toimivaltaan kuuluviin toimiin rangaistaan rikoslain 16 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuna omankädenoikeutena tai 2 momentissa tarkoitettuna virkavallan anastuksena. Tuomioistuimen pitämien tiedostojen ja sen hallussa olevien asiakirjojen hävittäminen, turmeleminen, kätkeminen tai anastaminen on rangaistavaa rikoslain 16 luvun 15 §:n mukaan. Väärien tai harhaanjohtavien henkilötietojen antaminen tuomioistuimelle on rangaistavaa viranomaisen erehdyttämisenä rikoslain 16 luvun 20 a §:n mukaan. Niin sanotun julkisen kotirauhan erityinen suoja rikoslain 24 luvun 1 ja 3 §:ssä koskee myös tuomioistuiimia.

Virkarikoksia ja julkisyhteisön työntekijän rikoksia koskeva rikoslain 40 luku on uudistettu vuonna 1989. Luvussa ei ole tuomareiden tai muiden tuomioistuinten virkamiesten taikka lainkäyttöviranomaisten virkavastuuta koskevia erityisiä säännöksiä, vaan heidän virkavastuunsa määräytyy samojen säännösten mukaan kuin muidenkin virkamiesten.

Oikeudenkäymiskaassa on säännöksiä, joiden mukaan oikeudenkäyntilaisuudesta ilman laillista estettä poissaoleva tai muuten niskoitteleva asianosainen tai todistaja voidaan tuomita sakkoon. Siinä on myös loukkaavaa ilmaisua tai muuta järjestyksen rikkomista oikeudenkäynnissä koskevia säännöksiä. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 26 §:n mukaan rikosasian vastaajaksi haastettu,

joka on poissa asian ensikäsitteystä, on tuomittava poissaolosta sakkoon, jollei asiaa jätetä sil lensä. Sakon uhalla on kiellettyä sopimattomalla tavalla tapahtuva tuomarin jääväminen (oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 2 §) tai asian käsittelyn häiritseminen oikeudessa, kieltäytyminen tottelemasta oikeutta tai sen puheenjohtajaa, muu tuomioistuimen arvon loukkaaminen tai loukkaavan tai epäkunnioittavan puhe- tai kirjoitustavan käyttäminen (oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §). Todistajaa, joka jää ilman laillista estettä pois oikeudenkäyntilaisuudesta tai poistuu luvatta, rangaistaan sakolla (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 36 §). Oikeudenkäymiskaareissa on lisäksi uhkasakkoa ja muita pakkokeinoja koskevia säännöksiä.

Eräiltä osin sakkouhkaa koskevat oikeudenkäymiskaaren säännökset ovat menettäneet käytännöllisen merkityksensä. Tällaisia nykyoloissa vanhentuneita mutta muodollisesti voimassa olevia säännöksiä sisältyy oikeudenkäymiskaaren 28 ja 29 lukuun. Oikeudenkäymiskaaren 28 luku sisältää säännöksiä lainvoimaisesti tuomitun asian panemisesta oikeudessa uudelleen vireille ja tuomion tai päätöksen moittimisesta. Oikeudenkäymiskaaren 29 luku sisältää säännöksiä oikeudenkäynnin väärinkäyttämistä.

Oikeudenkäyntiaineiston totuudellisuutta turvaavat rikosoikeudelliset säännökset sisältyvät ennen kaikkea perätöntä lausumaa koskevaan rikoslain 17 lukuun sekä vääriä ja todistamatonta ilmiantoa koskevaan rikoslain 26 lukuun.

#### 1.2.1.1.2. Perätöntä lausumaa koskevat säännökset

Rikoslain 17 luku uudistettiin kokonaan vuonna 1948 todistuslainsäädäntöä koskeeneen uudistuksen yhteydessä.

Perätön lausuma voi toteutua kahdella tavoin, joko kertomalla asioista totuudenvastaisesti tai salaamalla sellaisia seikkoja, joilla käsiteltävänä olevassa asiassa olisi merkitystä. Tahallisen tekemuodon ohella perättömän lausuman antaminen on eräissä tapauksissa rangaistavaa myös tuottamuksellisenä. Perättömän lausuman rangaistavuusasteeseen vaikuttaa eräissä tapauksissa se, onko lausuma annettu valan tai sitä vastaavan vakuutuksen alaisena, sekä se, onko lausuman johdosta syytön tuomittu rangaistukseen tai syyllinen tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin

ilman sellaista lausumaa olisi tuomittu. Perätöntä lausumaa koskevissa säännöksissä on erikoislaatuista varsin pitkälle menevä mahdollisuus vapautua rangaistuksesta oikeaisella totuudenvastainen lausuma. Poikkeuksena yleisistä rikokseen osallisuutta koskevista säännöksistä yritys houkutella toinen perättömän lausuman antamiseen on rangaistava, vaikka houkuteltu henkilö ei perätöntä lausumaa antaisikaan.

Rikoslain 17 luvun 1 §:ssä on säännökset oikeudessa todistajana tai asiantuntijana annetusta perättömästä lausumasta tai sellaisen seikan salaamisesta, joka olisi asiaa valaisut. Pykälän 1 momentin mukaan rangaistuksena on vankeusrangaistus. Pykälän 2 momentissa on ankarampi rangaistusasteikko sen varalta, että lausuma on valalla tai vastaavalla vakuutuksella vahvistettu tai annettu kerta kaikkiaan tehdyn valan nojalla. Säännöksen törkeysperustaus on osittain menettänyt käytännöllisen merkityksensä sen johdosta, että kuritushuonerangaistus on poistettu 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetulla laajalla rikoslainsäädännön muutoksella. Valaa koskevien säännösten uudistaminen vuonna 1986 on aiheuttanut muutenkin tarvetta tarkistaa rikoslain 17 luvun 1 §:n 2 momenttia. Rikoslain 17 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan oikeudessa todistajana tai asiantuntijana annettu perätön lausuma on rangaistava myös tuottamuksellisenä.

Rikoslain 17 luvun 2 §:ssä on oikeudessa todistajana tai asiantuntijana annettua tahallista perätöntä lausumaa koskeva ankaramman rangaistusasteikon sisältävä säännös. Rangaistusasteikkona on vankeutta vähintään kolme kuukautta ja enintään kuusi vuotta, jos lausuma on osaltaan vaikuttanut siihen, että syytön on tuomittu rangaistukseen tai syyllinen on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin ilman perätöntä lausumaa olisi tuomittu. Lainkohdassa on lisäksi erityinen vähintään kuuden kuukauden ja enintään kahdeksan vuoden vankeuden käsittävä asteikko sellaisen tapauksen varalle, jossa syytetty on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin yhdeksi vuodeksi vankeuteen.

Rikoslain 17 luvun 3 §:ssä on säännös muuten kuin todistajana tai asiantuntijana valan tai vastaavan vakuutuksen nojalla oikeudessa tai ulosotonhaltijan edessä annettua perättömästä lausumasta. Tällaiseen tilanteeseen voi joutua esimerkiksi konkurssivelallisenä tai häneen rinnastettavana henkilönä konkurssisäännön 15 ja 17 §:n nojalla taikka

merionnettomuuden jälkeisen meriselityksen antajana merilain (674/94) nojalla. Rikoslain 17 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan kyseessä olevan kaltainen perätön lausuma on rangaistava myös tuottamuksellisena.

Riita-asiassa molempien asianosaisten ja rikosasiassa asianomistajan on tehdessään selkoa seikoista, joihin hän vetoaa, ja lausuaan käsityksiään vastapuolen esittämistä seikoista sekä vastatessaan kysymyksiin pysyttävä totuudessa (oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 1 § ja 3 §:n 2 momentti). Rikosasiassa vastaaja ei ole velvollinen myötävaikuttamaan omaa rikosoikeudellista vastuutaan koskevien seikkojen selvittämiseen. Tästä johtuen rikosasiassa vastaajalle ei voida asettaa myöskään velvollisuutta pysyä totuudessa. Muunkaan asianosaisen totuudespäpysymisvelvollisuutta ei ole kuitenkaan yleisesti saatettu rangaistusuhun alaiseksi. Asianosaisen perätön lausuma oikeudessa on rangaistusuhun alainen vain silloin, kun asianosaista on kuultu totuusvakuutuksen nojalla.

Rikoslain 17 luvun 3 a §:ssä on säännös asianosaisen totuusvakuutuksen nojalla kuulusteltaessa antamasta perättömästä lausumasta. Riita-asiassa totuusvakuutuksen nojalla voidaan kuulla näytön saamiseksi jompaa kumpaa asianosaista tai molempia. Rikosasiassa sen sijaan totuusvakuutuksen nojalla voidaan kuulla vain asianomistajaa ja häntäkin vain siitä, mitä ja minkä verran hän on rikoksen johdosta kärsinyt vahinkoa (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §). Totuusvakuutuksen nojalla kuulusteltaessa annettu perätön lausuma on säädetty rangaistavaksi myös tuottamuksellisena. Vaikka riita-asiassa asianosaisen kuulustelu totuusvakuutuksen nojalla on yleensä sallittua, tällaista mahdollisuutta näytön hankkimiseksi ei käytetä oikeuskäytännössä kovin usein. Asianomistajan kuulustelu totuusvakuutuksen nojalla rikosasiassa rikoksen johdosta kärsimästään vahingosta on hyvin harvinaista.

Riita-asiassa asianosaisia voidaan kuulustella todistelutarkoituksessa. Tällainen kuulustelu tapahtuu pääsääntöisesti ennen muuta suullista todistelua (oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 2 §). Väärän tiedon antaminen tai asiaan kuuluvan seikan salaaminen tällaisessa kuulustelussa ei ole perättömänä lausumana rangaistavaa.

Rikosasian esitutkinnassa annettu perätön lausuma on rangaistavaa rikoslain 17 luvun 4 §:n mukaan. Säännös ei sovellu rikoksesta

epäillyn lausumiin. Jonkun muun kuin rikoksesta epäillyn perätön lausuma on rangaistavaa silloin, kun se tapahtuu lausuman antajan henkilökohtaisesti läsnä ollen toimitetussa kuulustelussa. Näin ollen rangaistussäännös ei koske esimerkiksi esitutkinnassa todistajana tai asianomistajana kuullun henkilön alustavissa puhuteluissa tai puhelimitse antamaa totuudenvastaista lausumaa. Säännös ei koske myöskään muiden viranomaisten kuin esitutkintaviranomaisten rikoksen johdosta toimittamissa kuulusteluissa annettuja perättömiä lausumia. Esitutkintaviranomaisena on poliisi, jollei erikseen ole toisin säädetty. Erityissäännösten nojalla esitutkintaviranomaisia ovat muun muassa viralliset syyttäjät. Rikoslain 17 luvun 4 §:ssä on ankarampi rangaistusasteikko sellaisen tapauksen varalle, jossa lausuma on osaltaan vaikuttanut siihen, että syytön on pantu syytteeseen tai vangittu. Esitutkinnassa annettu perätön lausuma on rangaistava ainoastaan tahallisenä.

Uuden poliisilain (493/95) 38 §:n mukaisessa poliisitutkinnassa kuultavan velvollisuus pysyä totuudessa ratkeaa kuultavan aseman mukaan. Todistajalla ja asiantuntijalla sekä rikosasian asianomistajalla rinnastettavassa asemassa olevalla on asiallisesti vastaava totuusvelvollisuus kuin esitutkinnassa. Rikosasiassa syylliseksi epäiltyyn rinnastettavassa asemassa olevalla taas ei ole totuusvelvollisuutta. Pykälässä säädetyn totuusvelvollisuuden rikkominen rangaistaan rikoslain 17 luvun 4 §:n 2 momentin mukaisesti perättömänä lausumana poliisitutkinnassa.

Perätön lausuma voi toteutua myös muun viranomaisen kuin tuomioistuimen tai esitutkintaviranomaisen edessä. Siitä on säännös rikoslain 17 luvun 5 §:ssä. Edellytyksenä on se, että kyseisellä viranomaisella on lakiin perustuva valtuus toimittaa todistajan tai asiantuntijan kuulusteluja käsittelemässään asiassa. Säännökset, joiden mukaan muu viranomainen kuin tuomioistuin saa toimittaa todistajien tai asiantuntijoiden kuulusteluja, eivät ole yleisiä. Hallintomenettelylain (598/82) 19 §:n 2 momentin mukaan erityisesti syystä hallintomenettelyssä voidaan kuulla todistajaa valallisesti tai asianosaista totuusvakuutuksen nojalla, mutta kuulemisen toimittaa lääninoikeus tai oikeushallinto-asiassa asianomainen tuomioistuin. Sen sijaan esimerkiksi valtion virkamieslain (750/94) 51 §:n mukaan virkamieslautakunta voi toimittaa suullisen käsittelyn ja siinä

kuulustella asianosaista myös totuusvakuutuksen nojalla sekä asiantuntijoita ja todistajia valan tai vakuutuksen nojalla. Rikoslain 17 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan säännöksessä tarkoitettu perätön lausuma on ankarammin rangaistava, jos lausuma on vahvistettu valalla tai vastaavalla vakuutuksella.

Perätön lausuma rikoksena ei toteudu välttämättä vielä silloin, kun on annettu tuudenvastainen lausuma tai salattu sellainen seikka, joka olisi pitänyt säännösten mukaan ilmaista. Oikeuskäytännössä vallitsevan tulkintatavan mukaan perätön lausuma rikoksena toteutuu vasta sitten, kun lausuman antaneen henkilön kuuleminen, esimerkiksi todistajan kuulusteleminen tuomioistuimessa, päättyy. Tulkintatavan on vahvistanut muun muassa korkeimman oikeuden päätös KKO 1976 II 85. Vallitsevan tulkintatavan mukaan kuultavana olevalla henkilöllä on kuulustelun päättymiseen asti mahdollisuus oikaista kuulustelun kuluessa antamansa totuudenvastainen tieto tai ilmaista kuulustelun aikana salaamansa seikka.

Kuulemisen päättymisen jälkeen tapahtuvasta perättömän lausuman oikaisemisesta on säännös rikoslain 17 luvun 7 §:ssä. Jos joku on syyllistynyt perättömän lausuman antamiseen, mutta omasta aloitteestaan peruuttaa lausuman tai ilmaisee salaamansa seikan ennen tuomion antamista asiassa tai vahingon syntymistä toiselle, rangaistusta ei määrätä teon toteuttavan rikossäännöksen rangaistusasteikosta, vaan lausuman antajaa rangaistaan sakolla, jollei tuomioistuimen harkinnan mukaan jätetä rangaistusta kokonaan tuomitsematta. Tuomioistuimella on lainkohdassa tarkoitettu valtuus myös silloin, kun perätön lausuma tai salaaminen koskee seikkaa, jolla ei ilmeisesti ole merkitystä käsiteltävänä olevassa asiassa. Vielä myöhemminkin tapahtuvalla perättömän lausuman oma-aloitteisella oikaisemisella on rikosoikeudellista merkitystä. Jos perättömän lausuman aiheuttamat seuraukset ovat vielä korjattavissa, myöhemmin tapahtuva oma-aloitteinen oikaiseminen muodostaa rikoslain 3 luvun 2 §:ssä mainitun rangaistuksen lieventämisperusteen. Tuomioistuimella on silloin valtuus tuomita myös sakkoo, vaikka sovellettavan lainkohdan rangaistussäännös sisältäisi yksinomaan vankeusrangaistuksen.

Rikoslain 17 luvun 8 §:ssä on säännös, joka säätää rangaistavaksi sisällöltään vääräksi tiedetyn kirjallisen todistuksen antamisen viranomaiselle tai sellaisen todistuksen

valmistamisen ja antamisen toiselle sanotun tarjoitukseen käytettäväksi.

Yllytyksestä perättömään lausumaan on rikoslain 17 luvun 9 §:ssä erityissäännös. Yhden vuoden vankeudella tai sakolla rangaistaan sitä, joka koettaa vietellä toista kyseisessä luvussa mainittuun rikokseen. Säännös on poikkeus siitä yleisestä säännöstä, että rikokseen yllyttäminen on rangaistavaa vain, jos pääteko tai sen rangaistava yritys tapahtuu. Jos yllytyksen johdosta annetaan perätön lausuma, nykyisen lain mukaan yllyttäjä tuomitaan rangaistukseen sen lainkohdan mukaan, jonka pääteko toteuttaa.

Perättömästä lausumasta on rikoslain ulkopuolella erikoissäännös. Isyyslain (700/75) 44 §:n mukaan rangaistaan perättömän lausuman antamisesta isyyden selvittämisessä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, jos äiti antaa isyyttä selvitettyä tahallaan lastenvalvojalle perättömän lausuman tai rikkoo lain 10 §:ssä mainitun velvollisuutensa antaa lastenvalvojalle totuudenmukaiset tiedot kaikista seikoista, jotka ovat tarpeen isyyden selvittämiseksi, erityisesti siitä, ketkä miehet ovat maanneet äidin lapsen siittämisaikana. Rangaistavuuden edellytyksenä on lainkohdan mukaan se, että lausuma tai salaaminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että isyys on vahvistettu virheellisesti.

#### 1.2.1.1.3. Väärää ilmiantoa koskevat säännökset

Väärää ja todistamatonta ilmiantoa koskeva rikoslain 26 luku on alkuperäistä vuonna 1889 säädettyä rikoslainsäädäntöä lukuun ottamatta 1 §:ää, joka uudistettiin vuonna 1974.

Väärällä ilmiannolla ahtaammassa mielessä tarkoitetaan viranomaiselle tehtyä ilmoitusta, jossa totuudenvastaisesti väitetään jonkun syyllistyneen rikokseen. Sellaisesta rikoksesta on säännöksiä rikoslain 26 luvun 1, 3 ja 4 §:ssä.

Rikoslain 26 luvun 1 §:ssä on säännös vastoin parempaa tietoa tehdystä väärästä ilmiannosta. Rikoksen tunnusmerkit toteutuvat syyttämällä tuomioistuimen tai muun viranomaisen edessä toista rikoksesta, jota hän ei ole tehnyt, tai tekemällä perätön ilmianto, joka johtaa syytteen nostamiseen toista vastaan. Tahona, jolle perätön ilmianto voidaan tehdä, on se, jonka toimista syytteen

nostaminen riippuu. Näin ollen lainkohdassa tarkoitettu perätön ilmianto voi toteutua esimerkiksi viralliselle syyttäjälle, syyteoikeuden omaavalle erityisviranomaiselle, poliisille tai asianomistajallekin annetuilla väärillä tiedoilla. Vastoin parempaa tietoa tehdyssä väärässä ilmiannossa rikoksenteikijän tahallisuuteen kuuluu tieto siitä, ettei ilmiannon kohteeksi joutunut ole tehnyt sitä rikosta, johon hänen väitetään syyllistyneen. Rangaistusasteikkona lainkohdassa tarkoitettua rikoksesta on vähintään kolmen kuukauden ja enintään neljän vuoden vankeusrangaistus tai erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä teosta enintään kahden vuoden vankeus tai sakko. Erityinen ankarampi asteikko on pykälän 2 momentissa. Jos syytetty on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin yhdeksi vuodeksi vankeuteen ja rangaistus on ainakin osaksi pantu täytäntöön, väärän ilmiannon rangaistus on vankeutta vähintään kaksi ja enintään kahdeksan vuotta.

Rikoslain 26 luvun 3 §:n mukaan vastoin parempaa tietoa tehty väärä ilmianto on rangaistavaa myös silloin, kun ilmianto ei johda syytteeseen, jos ilmianto on tehty sille, jonka asiana on panna rikos syytteeseen. Näin ollen rangaistavaa on myös sellainen vastoin parempaa tietoa tehty väärä ilmianto, jonka perättömyyden virallinen syyttäjä tai poliisi havaitsee omassa tutkinnassaan tai jonka tueksi ei tutkinnassa ilmene syytteen nostamiseen edellytettäviä todennäköisiä perusteita. Säännöksen mukaan myös asianomistajalle tai syytteen nostamisesta päättävälle erityisviranomaiselle vastoin parempaa tietoa tehty väärä ilmianto on rangaistavaa, vaikka syytetoimiin ei ryhdytäkään.

Rikoslain 26 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan rangaistavaa on tahallinen, mutta ei vastoin parempaa tietoa tehty väärä ilmianto. Tällaisessa tapauksessa ilmiannon tekijä ei tiedä ilmiantonsa totuudenvastaisuutta, vaan luulee ilmiannon kohteen syyllistyneen väitettyyn rikokseen. Lainkohdan tarkoittaman väärän ilmiannon rangaistavuuden edellytyksenä on, että ilmiannon tekijä itse on nostanut syytteen tuomioistuimessa tai ilmiannon johdosta syyte on muuten nostettu. Rangaistavuuden edellytyksenä on lainkohdan mukaan myös se, ettei ilmiannon tekijä voi näyttää sitä toteen. Sellaisen ilmiannon, jota ei ole tehty vastoin parempaa tietoa, rangaistavuuden poistaminen ei kuitenkaan edellytä, että ilmiannon tekijän olisi kyettävä

antamaan langettavaan tuomioon riittävä täysi näyttö ilmiantonsa tueksi. Pykälän 2 momentin mukaan nimittäin rangaistavuus poistuu, kun ilmiannon tekijä tuo esiin todennäköisiä syitä ilmiantonsa tueksi. Ilmiantajan rangaistuksesta vapautumiseen riittää se, että havaitaan ilmiantajalla olleen järkeviä ja objektiivisia perusteita toimilleen siten, että syytteen nostamista tai ilmiannon tekemistä ei voida pitää umpimähkäisenä.

Rikoslain 26 luvun 2 §:ssä on säännös niin sanotusta epäsuorasta väärästä ilmiannosta. Se voi toteutua ensinnäkin perättömän tai raskauttavan seikan esiin tuomisella, joka on aiheuttanut syytteen rikoksesta. Teko voidaan tehdä suullisesti tai kirjallisesti tai esimerkiksi aihetodisteita vääristelemällä. Toiseksi, epäsuora väärä ilmianto voi toteutua poistamalla todisteita jonkun syyttömyydestä, mikä on myötävaikuttanut syytteen nostamiseen. Kyse voi olla esimerkiksi asiakirjan hävittämisestä tai rikoksen yhteydessä syntyneiden jälkien poistamisesta. Kolmanneksi, epäsuoraa väärää ilmiantoa on myös syytteen nostamisen jälkeen tapahtuva syytetyn syyttömyyttä osoittavien todisteiden hävittäminen ja, neljänneksi, perättömän tai raskauttavan seikan tuominen esiin syytteen nostamisen jälkeen.

Epäsuora väärä ilmianto kohdistuu syyttömään, mistä seikasta myös rikoksenteikijä on ollut tietoinen. Lisäksi rikoslain 26 luvun 2 § edellyttää tarkoitusta saattaa toinen rangaistuksen alaiseksi.

Rikoslain 26 luvun 5 § mainitsee väärää ilmiantoa koskevan erityisseuraamuksen. Sen mukaan väärästä ilmiannosta tuomittu on velvoitettava korvaamaan asianomistajalle tuomion painattamisesta sanomalehteen aiheutuvat kulut, jos asianomistaja sitä vaatii.

Oikeudenkäyntiaineiston totuudellisuutta osaltaan turvaavana säännöksenä on mainittava vielä rikoslain 16 luvun 20 §:n säännös rikoksen suosimisesta. Sen eräinä tekemuotoina ovat rikoksenteikijän avustaminen rikoksen salaamisessa tai rikosta koskevien todisteiden hävittämisessä. Rikoksen suosiminen on ankaramman rangaistusasteikon alainen, jos se tapahtuu omanvoitonpyynnöstä. Rikoksen suosimisen rangaistus ei saa olla korkeampi kuin rangaistus avunannosta kyseiseen rikokseen. Pykälän 2 momentin mukaan rikoksen suosimista koskeva säännös ei ulotu rikoksenteikijän rikoslain 16 luvun 10 §:n 2 momentissa mainittuihin lähisukulaisiin eikä niin sanottuihin poliitari-

koksiin.

Lainkäyttöön kohdistuvana rikoksena pidetään edellä mainittujen rikosten lisäksi törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä, mistä on säännös rikoslain kokonaisuudistuksen toisen vaiheen yhteydessä hyväksytyssä rikoslain 16 luvun 19 §:ssä. Säännöksessä on lueteltu eräitä törkeitä rikoksia, joiden hankkeilla olemisesta tietoisena tulee ajoissa, kun rikos on vielä estettävissä, ilmoittaa siitä joko viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. Säännös ei koske rikosta valmistelevan lähisukulaisia eikä eräitä muitakaan häneen läheisessä suhteessa olevia henkilöitä.

Rikoslain 36 luvun 1 §:ssä tarkoitettu petos voi toteutua myös niin sanotun prosessipetoksen muodossa. Prosessipetoksella tarkoitetaan tuomioistuimen tai muun lainkäyttöviranomaisen erehdyttämistä rikos-, riita- tai hallintolainkäyttöasiassa antamaan jotakin osapuolta taloudellisesti suosiva tai vahingoittava virheellinen päätös.

#### 1.2.1.2. Nykyisen sääntelyn ongelmia

Oikeudenkäyttöä voidaan pitää rikosoikeudellista suojelua tarvitsevana elimellisenä kokonaisuutena. Rikoslainsäädännössä ei kuitenkaan nykyisin ole lainsäädännöllistä kokonaisuutta, joka sisältäisi keskeiset oikeudenkäyttöön kohdistuvia rikoksia koskevat säännökset. Haittana on säännösten epäyhtenäisyys ja havainnollisuuden puute. Kun osa voimassa olevista säännöksistä on iältään vanhoja, niitä on nykyoloissa vaikeaa soveltaa käytäntöön.

Perätöntä lausumaa koskeva, vuonna 1948 kokonaan uudistettu rikoslain 17 luku ei ole oikeuskäytännössä aiheuttanut kovin merkittäviä tulkintavaikeuksia. Tavallisimmin säännösten tulkintavaikeudet kohdistuvat rikoksena pidettävän perättömän lausuman erottamiseen havaintojen ja muistin rajoituneisuudesta, epätarkkuudesta tai virhelähteistä johtuvista epätositiksi osoittautuvista lausumista. Kun epäselvissä tapauksissa virheelliseksi osoittautuvaa lausumaa rikosoikeudellisten tulkintaperiaatteiden mukaisesti on pidettävä pikemmin inhimillisen havainto- ja muistikyvyn rajallisuudesta johtuvana kuin perättömänä lausumana rikoslain 17 luvussa tarkoitettussa mielessä, etenkin tuotamuksellista perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä sovelletaan oikeuskäytännössä varsin harvoin.

Perätöntä lausumaa koskevat säännökset ovat tarpeettoman monimutkaisia. Rikostunusmerkistöt on eroteltu sen mukaan, missä ominaisuudessa ja minkä viranomaisen toimittamassa menettelyssä perätön lausuma on annettu. Säännösten törkeysjorastus ei siten ole sellainen, jota on käytetty nykyisessä rikoslainsäädännössä ja joka on ehdotettu yleisesti muuten omaksuttavaksi rikosoikeuden uudistamisessa. Perättömän lausuman rangaistavuusasteeseen vaikuttavat tarpeettoman paljon sellaiset seikat, jotka eivät ole vain lausuman antajan toimista riippuvaisia, muun muassa se, onko joku tuomittu rangaistukseen perättömän lausuman johdosta. Vaikka perätöntä lausumaa useissa tapauksissa on pidettävä varsin vakavana rikoksena, voimassa olevissa säännöksissä olevat rangaistusasteikot ovat paikoin epäsuhtaisen ankaria. Siitä, milloin perätön lausuma rikoksena täytyy, ei ole laissa säännöstä lainkaan, vaan rikoksen toteutumisajankohta on määritelty oikeuskäytännön ratkaisuin.

Oikeudenkäynnin asianosaisen velvollisuus pysyä totuudessa on säännelty osaksi puutteellisesti ja osaksi epäjohtomukaisesti. Yleisistä oikeudellisista periaatteista johtuu, että rikoksesta epäilty tai syytetty ei ole velvollinen pysymään totuudessa. Rikosasian asianomistaja ja riita-asian kumpikin asianosainen ovat asiaa oikeudessa käsiteltäessä velvollisia pysymään totuudessa. Perätöntä lausumaa koskevien säännösten mukaan väärän tiedon antaminen tai asiaan kuuluvan seikan salaaminen on kuitenkin rangaistavaa vain, jos asianosaista on kuultu totuusvakuutuksen nojalla. Totuusvakuutuksen nojalla kuulusteleminen on käytännössä hyvin harvinaista. Esitutkinnassa rikosasian asianomistaja on kuitenkin perätöntä lausumaa koskevan rangaistuksen uhalla velvollinen pysymään totuudessa, vaikka hänellä ei ole vastaavaa uhkaa häntä tuomioistuimessa kuultaessa.

Edellä sanotun perusteella perätöntä lausumaa koskevien rikosoikeudellisten säännösten uudistamiseen rikoslain kokonaisuudistuksessa on tarvetta.

Väärä ilmianto on rikoksena varsin samanlainen kuin perätön lausuma. Kummasakin on kyse väärin tietojen antamisesta, josta voi olla seurauksena epäoikeudenmukainen ja tosiasioihin perustumaton tuomioistuimen tai muun lainkäyttöviranomaisen ratkaisu. Rikoslain säättämisaikaan väärä ilmianto kuitenkin ymmärrettiin läheisesti

kunnianloukkaukseen verrattavaksi rikokseksi. Sen vuoksi vääriä ilmiäntoa koskevat säännökset sijoitettiin lähelle kunnianloukkauksia koskevaa rikoslain 27 lukua. Tällä vuosisadalla käsitykset ovat muuttuneet ja vääriä ilmiänto ymmärretään nykyään yleensä oikeudenhoitoon kohdistuvaksi rikokseksi. Tällä kannalla oli myös rikosoikeuskomitea mietintönsä sisältyvässä rikoslain runkosuunnitelmassa (komiteamietintö 1976:72).

Useiden ulkomaiden rikoslaeissa on oikeudenkäynneissä tarvittavan todistusaineiston vääristelemistä koskevia nimenomaisia säännöksiä. Suomen rikoslaissa tällaisia yhtenäisiä säännöksiä ei ole, vaan todistusaineiston kohdistuvat laittomat toimenpiteet on säädetty rangaistaviksi eräiden rikosten yksittäisinä tekemuotoina. Tällaisia säännöksiä ovat lähinnä rikoksen suosiminen (rikoslain 16 luvun 20 §) ja epäsuora vääriä ilmiänto (rikoslain 26 luvun 2 §). Todistusaineiston vääristeleminen voi toteuttaa myös jonkin väärennysrikoksen (uusi vuonna 1990 säädetty rikoslain 33 luku) tunnusmerkit, mutta kyseiset säännökset eivät sinänsä ota huomioon väärennetyn asiakirjan tai muun todistuskappaleen käyttämistä oikeudenkäyttöön kuuluvassa menettelyssä. Todistusaineiston vääristelemisessä on perättömän lausuman ja vääriin ilmiannon tavoin kysymys siitä, että teon johdosta lainkäyttöratkaisu voi perustua vääriin tietoihin. Vääriin tiedon lähteinä ovat henkilöiden lausumien sijasta asiakirjat, esineet tai muut käytettävissä olevat todistuskappaleet.

Eräiden maiden rikoslaeissa on säännöksiä, joiden mukaan rangaistavaa on oikeudenkäynnin todistajan tai asianosaisen painostaminen väkivaltaa tai uhkausta käyttämällä tai muulla siihen rinnastettavalla tavalla esimerkiksi jäämään pois oikeudenkäyntilaisuudesta tai luopumaan asiasta. Lainkäytössä on erittäin tärkeää, että todistajia, asianosaisia tai oikeudenkäyntiin muussa ominaisuudessa osallistuvia ei painosteta väkivaltaa käyttämällä, uhkailemalla tai muulla tavalla. Heidän on voitava antaa lausumansa myös ilman koston pelkoa. Voimassa olevassa rikoslaissa ei ole todistajan tai muun oikeudenkäynnissä tai muussa viranomaismenettelyssä kuultavan tai kuullun henkilön uhkaamista koskevaa nimenomaista säännöstä. Laitonta uhkausta koskeva säännös soveltuu tällaiseenkin uhkaamiseen. Lisäksi yllytys perättömän lausuman antami-

seen sekä etenkin yritetty yllytys tällaiseen rikokseen sisältävät jo varsin laajan oikeudenkäynnissä tai muussa viranomaismenettelyssä kuultavaa henkilöä painostukselta suojaavan kriminalisoinnin. Tällaisissa tapauksissa kysymykseen tulevia rangaistussäännöksiä ovat myös pahoinpitelyä koskevat säännökset, pakottaminen, kotirauhan rikkominen sekä kiristys ja törkeä kiristys.

Oikeudenkäynnissä ja muussakin viranomaismenettelyssä annettavan todistelun saatavuus ja oikeellisuus ovat oikeudenkäytön asianmukaisuuden tukemiseksi keskeisen tärkeitä. Jos todistajaan tai muuhun viranomaismenettelyssä kuultavaan henkilöön kohdistetaan väkivaltaa tai sen uhkaa tai heitä muuten uhataan, ei ainostaan loukata asianomaista henkilöä vaan samalla vaarannetaan myös lainkäytön toimivuutta ja uskottavuutta. Nykyiset rangaistussäännökset eivät riittävän selvästi ilmennä tätä erityistä uhkaa oikeusjärjestykselle eivätkä kaikin osin tarjoa myöskään riittävän laajaa rangaistusasteikkoa vakavimpien tekojen arvostelemiseksi. Todistajan suojeleminen on myös kansainvälisesti arvioitu yhdeksi erityistä huomiota ja erityisiä toimenpiteitä vaativaksi ongelmaksi. Euroopan neuvostossa on valmisteilla suositus toimenpiteistä todistajan suojaamiseksi.

### 1.2.1.3. Ehdotuksen pääkohdat

Perätöntä lausumaa, vääriä ilmiäntoa ja todistusaineiston vääristelemistä koskevat säännökset ehdotetaan koottavaksi yhteen oikeudenkäyttöön kohdistuvia rikoksia koskevaan rikoslain lukuun. Rikokset jaetaan törkeysasteisiin sellaisten periaatteiden mukaan, jotka ovat uusimmassa rikoslainsäädännössämme ja uudistusehdotuksissa vakiintuneet. Rangaistavan käyttäytymisen rajat eivät merkittävällä tavalla muutu. Ehdotuksen mukaan lievennettäisiin epäsuhtaisia ja tarpeettoman ankaria rangaistusasteikkoja.

Ehdotuksessa ei ole tuomioistuinten ja muiden oikeudenkäyttöelinten suojaa julkisina viranomaisina koskevia säännöksiä. On ilmeistä, että yleiset viranomaisia suojaavat rikosoikeudelliset säännökset, joita ehdotetaan uudistettaviksi samassa yhteydessä, ovat riittäviä suojaamaan vastaavasti myös oikeusviranomaisia. Samoin rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia vuonna 1989 uudistettuja säännöksiä pidetään riittävinä myös oikeudenkäyttöelinten virkavastuun kannalta.

Ehdotuksessa ei ole myöskään oikeudenkäynnissä niskoittavaa asianosaista tai todistajaa tai siinä järjestystä rikkovaa tai häiritsevää tai loukkaavaa ilmaisua käyttävää henkilöä koskevia rangaistussäännöksiä. Tällaisiin henkilöihin kohdistuvia pakkokeinoja ja rangaistusuhkia koskevat säännökset sakkorangaistusuhkiin liittyvät niin kiinteästi oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin säännöksiin, että niiden pysyttämistä prosessuaalisten säännösten yhteydessä on pidettävä paremmin perusteltuna kuin niiden siirtämistä rikoslakiin.

Ehdotetun 15 luvun 1-5 ja 12 § koskevat perätöntä lausumaa, 6 § vääriä ilmiäntoita, 7 ja 8 § todistusaineiston vääristelemistä, 9 § oikeudenkäynnissä kuultavan uhkaamista, 10 § törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä, 11 § rikosentekijän suojelemista ja 13 § luvun säännösten soveltamisen rajoituksia.

Rikoslain 15 luvun 1 § muodostaisi perätöntä lausumaa tuomioistuimessa koskevan säännöksen. Perättömään lausumaan tuomioistuimessa syyllistyisi 1) todistaja ja asiantuntija tuomioistuimessa, 2) asianosainen tuomioistuimessa totuusvakuutuksen nojalla kuulusteltaessa sekä 3) muu henkilö valan tai vakuutuksen nojalla tuomioistuimessa kuultaessa, jos hän antaa vääran tiedon asiassa tai ilman laillista syytä salaa siihen kuuluvan seikan. Tuomioistuimessa annetun perättömän lausuman rangaistusasteikko olisi sakkoo tai vankeutta enintään kolme vuotta.

Ehdotetussa 2 §:ssä on säännös perättömästä lausumasta viranomaismenettelyssä. Siitä on kysymys, jos 1) joku valan tai vakuutuksen nojalla oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä, 2) muu kuin rikoksesta epäilty rikosasian esitutkinnaassa henkilökohtaisesti läsnä ollen kuulusteltaessa tai 3) muu kuin epäillyn asemassa oleva poliisitutkinnaassa tai siihen rinnastettavassa viranomaismenettelyssä henkilökohtaisesti läsnä ollen kuulusteltaessa antaa vääran tiedon asiassa tai ilman laillista syytä salaa siihen kuuluvan seikan. Rangaistus perättömästä lausumasta viranomaismenettelyssä olisi sakkoo tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Oikeushenkilön lakimääräinen edustaja, jota esitutkinnaassa kuulustellaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta selvitettäessä, rinnastetaan 2 momentin mukaan rikoksesta epäiltyyn.

Ehdotetussa 15 luvun 3 §:n mukaan perätön lausuma tuomioistuimessa olisi törkeä,

jos 1) aiheutetaan vaara, että tuomioistuin varsin todennäköisesti tuomitsee syyttömän vankeuteen tai muuhun ankaraan seuraamukseen tai jonkun huomattavasti ankarampaan seuraamukseen kuin mihin hänet muutoin tuomittaisiin tai että tuomioistuin varsin todennäköisesti tekee asianosaiselle muuten erityisen tuntuvaan vahinkoa aiheuttavan vääran päätöksen, 2) totuudenvastaisuus tai salaaminen koskee erityisen merkityksellistä seikkaa tai 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja rikos näissä tapauksissa on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Koska törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa ääritapauksessa voisi olla varsin vakava rikos, rangaistusasteikoksi ehdotetaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta.

Tuottamuksellinen perätön lausuma olisi 15 luvun 4 §:n mukaan rangaistava vain todistajana tai asiantuntijana tuomioistuimessa taikka totuusvakuutuksen, valan tai vakuutuksen nojalla tuomioistuimessa tai oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä annettuna. Muissa tapauksissa perätön lausuma olisi rangaistava vain tahallisenä. Tuottamuksellisen perättömän lausuman rangaistusasteikkona olisi sakko tai enintään kuuden kuukauden vankeus.

Ehdotetussa 5 §:ssä on yritettyä yllytystä perättömään lausumaan koskeva säännös. Rikokseen osallistumista koskevista yleisistä säännöksistä johtuu, että toisen taivuttaminen tahallisen perättömän lausuman antamiseen rangaistaan sen lainkohdan mukaan, jonka mukaan yllyttäjä olisi tekijänä tuomitava. Jollei taivuttaminen johda perättömän lausuman toteutumiseen rikoksena, taivuttaa rangaistaisiin ehdotetun 5 §:n mukaan. Rangaistus olisi sakkoo tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Väärään ilmiäntoon ehdotetun 6 §:n mukaan syyllistyy se, joka antaa esitutkinta- tai muulle viranomaiselle taikka tuomioistuimelle vääran tiedon ja siten aiheuttaa vaaran, että ilmiäntö pidätetään tai vangitaan tai joutuu muun pakkotoimen kohteeksi tai joutuu syytteeseen tai tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen virheellisin perustein. Rangaistukseksi vääranstä ilmiäntöä ehdotetaan sakkoo tai vankeutta enintään kolme vuotta.

Ehdotetussa 15 luvun 7 §:n 1 momentissa on säännös todistusaineiston vääristelemisestä. Sellainen rikos toteutuisi kätkemällä, hävittämällä, turmelemalla, muuntamalla tai

muuten vääristämällä tuomioistuimessa tai rikoksen esitutkinnassa todisteena tarpeellinen esine, asiakirja tai muun todiste tarkoituksella saada syytön tuomituksi rangaistukseen tai muuten vahingoittaa toista. Ehdotetun 2 momentin mukaan rangaistavaa todistusaineiston vääristelemisenä olisi myös vastaavanlaisen perättömän todisteen antaminen käytettäväksi tuomioistuimessa tai rikosasian esitutkinnassa sekä sellaisen todisteen käyttäminen harhauttavalla tavalla. Todistusaineiston vääristelemisen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoo tai enintään kahden vuoden vankeutta.

Todistusaineiston vääristeleminen olisi ehdotetun 8 §:n mukaan törkeätä, jos siinä 1) aiheutetaan vaara, että syytön varsin todennäköisesti tuomitaan vankeuteen tai muuhun ankaraan seuraamukseen, 2) rikoksen kohteena on erityisen merkityksellinen todiste tai 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistus törkeästä todistusaineiston vääristelemisestä olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta.

Luvun 9 §:ksi ehdotetaan erityistä säännöstä oikeudenkäynnissä kuultavan uhkaamisesta. Pykälä koskisi oikeudenkäynnissä tai muussa viranomaismenettelyssä kuultavaan todistajaan, asiantuntijaan, muuhun kuultavaan tai asianosaiseen oikeudettomasti kohdistettua väkivaltaa tai uhkausta, jolla asianomaista estetään tai yritetään estää antamasta lausuntoa oikeudenkäynnissä, esitutkinnassa, poliisitutkinnassa tai niihin rinnastettavassa muussa viranomaismenettelyssä tai jolla vaikutetaan tai yritetään vaikuttaa lausunnon sisältöön. Rangaistavaa olisi myös tehdä tällaiselle kuultavalle väkivaltaa tai uhata häntä väkivallalla sen vuoksi, mitä hän on lausunut edellä tarkoitettussa kuulustelussa. Rangaistukseksi voitaisiin tuomita sakkoo tai vankeutta enintään kolme vuotta.

Ehdotetussa 15 luvun 10 §:ssä on säännös törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä. Säännöksessä mainittujen rikosten valmis-teilla olemisesta tietävän velvollisuutena on ilmoittaa rikoksesta ajoissa joko viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. Lainkohdassa mainitut ilmoittamisvelvollisuuden alaiset rikokset ovat vakavimpia valtiollisia rikoksia, henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia, yleistä vaaraa aiheuttavia rikoksia, törkeä ympäristön turmeleminen ja törkeä huumausainerikos. Ilmoittamatta jättämisen ran-

gaistavuus edellyttää, että hankkeilla ollut rikos tehdään tai sitä yritetään. Rikossäännös ei koskisi ehdotuksen 2 momentissa mainittuja rikosta valmistelevaan läheisessä suhteessa olevia henkilöitä. Ilmiantovelvollisuutta ei 3 momentin mukaan olisi henkilöillä, jolla on laissa säädetty vaitiolovelvollisuus. Rangaistus törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä olisi sakkoo tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Ehdotuksen 11 § sisältää säännöksen rikosentekijän suojelemisesta. Joka saatuaan tietää rikoksen tehdyksi edistämällä rikosentekijän pakoo tai hävittämällä todisteita estää tai yrittää estää rikosentekijän joutumista vastuuseen rikoksesta, tuomittaisiin rikosentekijän suojelemisesta. Säännös ei koskisi rikokseen osallisia, rikosentekijälle läheisiä henkilöitä eikä rikosta, josta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi kuukautta vankeutta. Rangaistukseksi voitaisiin tuomita sakkoo tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Perätöntä lausumaa pidetään yleensä niin sanottuna kansallisesti rajoittuneena rikoksena. Sen mukaisesti perätön lausuma Suomen rikoslain mukaan on rangaistava vain suomalaisessa tuomioistuimessa tai lainkäyttöviranomaisen edessä tehtynä. Suomi on vuoden 1995 alusta tullut Euroopan unionin jäseneksi. Euroopan unionin jäsenyyteen liittyvistä oikeudenhoitoa koskevista säännöksistä annetun lain (1554/94) 3 § rinnastaa Euroopan yhteisöjen tuomioistuimet Suomen tuomioistuihin perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä sovellettaessa. Kansainvälistymisen myötä lisääntyvät muutenkin sellaiset tapaukset, joissa oikeusasian käsittely ei rajoitu vain yhden maan tuomioistuimeen. Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisesti perustetussa Kansainvälisessä tuomioistuimessa ja YK:n perustamisessa muissa tuomioistuimissa tehdyt perättömät lausumat on syytä määritellä Suomessa rangaistaviksi. Tästä syystä rikoslain 15 luvun 12 §:ään ehdotetaan ulkomailla tehtyä perätöntä lausumaa koskevaa säännöstä. Sen mukaan perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä sovellettaessa tuomioistuimella tarkoitetaan myös Kansainvälistä tuomioistuinta ja muuta YK:n asettamaa tuomioistuinta, toisen pohjoismaan sekä Euroopan yhteisöjen ja Euroopan unionin jäsenmaan tuomioistuinta sekä muunkin ulkomaan tuomioistuinta silloin, kun kyseisen maan tuomioistuin antaa virka-apua Suomen tuomioistuimelle.

Perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä sovellettaessa rikoksen on katsottu täyttyvän vasta silloin, kun kuuleminen tai kuulustelu päättyy. Näin ollen rikoksen tunnusmerkit eivät toteudu, jos kuulusteltava ennen mainittua ajankohtaa oikaisee totuudenvastaisen lausumansa tai ilmaisee salaamansa seikan. Ehdotetun 13 §:n 1 kohdassa olevan rajoitussäännöksen tarkoituksena on vakiinnuttaa mainittu periaate myös uudessa rikoslaisissa.

Oikeusjärjestyksemme perustuu sille periaatteelle, ettei kukaan ole velvollinen myötävaikuttamaan oman rikosoikeudellisen vastuunsa toteuttamiseen esimerkiksi tunnustamalla syyllistyneensä rikokseen tai muuhun lainvastaiseen tekoon. Ehdotetun 15 luvun 13 §:n 2 kohdassa olevan säännöksen mukaan perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä ei sovelleta, jos totuudessa pysyminen on ollut mahdotonta ilman vaaraa joutua vastuuseen omasta rikoksesta tai siihen rinnastettavasta lainvastaisesta teosta.

### 1.2.2. *Pykälien perustelut*

#### 1 §. *Perätön lausuma tuomioistuimessa*

Perätöntä lausumaa tuomioistuimessa koskeva säännös ehdotetaan rikoslain 15 luvun 1 §:ksi. Säännökseen koottaisiin ne tahallisen perättömän lausuman muodot, jotka nykyisin on säännelty rikoslain 17 luvun 1 - 3 a §:ssä. Rangaistavaa olisi perättömän lausuman antaminen ensinnäkin todistajana tai asiantuntijana tuomioistuimessa, mikä on nykyisin säädetty rangaistavaksi rikoslain 17 luvun 1 ja 2 §:ssä. Toiseksi olisi rangaistavaa perättömän lausuman antaminen asianosaisena tuomioistuimessa totuusvakuutuksen nojalla, mistä rangaistussäännös nykyisin on rikoslain 17 luvun 3 a §:ssä. Kolmanneksi rangaistavaa säännöksen mukaan olisi perättömän lausuman antaminen muuten kuin todistajana tai asiantuntijana tuomioistuimessa valan tai vakuutuksen nojalla, josta säädetään nykyisin 17 luvun 3 §:ssä.

Ehdotukseen ei sisälly asianosaisen totuusvelvollisuuden yleistä rangaistustehostetta. Näin ollen tuomioistuimessa asianosaisen vastoin tuntemiaan tosiseikkojakin antama lausuma olisi rankaisematon, jollei sitä ole annettu totuusvakuutuksen nojalla. Lainvalmistelun aikaisemmissa vaiheissa on todettu, että asianosaisten totuudessapysymisvelvollisuus on nykyisin puutteellisesti järjestetty. Myös rikosoikeuskomiteassa esitettiin sellai-

sia käsityksiä, että vastoin parempaa tietoa tapahtuva valehtelevä oikeuden edessä olisi aina rangaistava perättömänä lausumana. Rikosoikeuskomitea ei tehnyt ehdotuksia asianosaisen perättömän lausuman rangaistavuuden laajentamiseksi, koska komitean käsityksen mukaan ongelman ratkaiseminen kaipasi lisäselvityksiä.

Riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyä uudistettaessa pyrittiin vahvistamaan asianosaisen kuulemisen käyttöä todistelutarkoituksessa. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §:n 1 momenttiin otettiin nimenomainen säännös asianosaisen kuulemisesta todistelutarkoituksessa, jotta tätä keinoa käytettäisiin aikaisempaa useammin. Hallituksen esityksen (HE 15/1990 vp.) mukaan tällainen kuulustelu olisi pidettävä erillään oikeudenkäynnin kohteen eli asianosaisten vaatimusten ja niiden perusteena olevien välittömästi vaikuttavien tosiseikkojen selvittämisestä. Riita-asian asianosaisen kuulemista totuusvakuutuksen nojalla koskevaa lainkohtaa (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §:n 2 momentti) muutettiin siten, että tuota keinoa käytettäisiin vain kuultaessa sellaista seikoista, joilla on erityistä merkitystä asiassa. Hallituksen esityksen perusteluissa katsotaan, että totuusvakuutusta tulisi käyttää vain rajoitetusti. Sitä ei tulisi käyttää silloin, kun sillä ei voida lisätä varmuutta siitä, puhuko asianosainen totta. Esimerkkinä mainitaan tilanne, jossa asianosaiset puhuvat samasta seikasta eri tavoin. Valan tai vakuutuksen antamisesta huolimatta asianosaiset todennäköisesti pysyisivät kertomuksissaan, jolloin tuomioistuimen tietoon tulisi vain se, että jompikumpi asianosainen kertoo antamansa vakuutuksen vastaisesti. Valmisteilla olevassa rikosasiain oikeudenkäyntiudistuksessa ei ole ehdotettu asiallisia muutoksia asianosaisten kuulemista koskeviin lainkohtiin.

Perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä valmisteltaessa on päädytty siihen, ettei ole tarkoituksenmukaista asettaa yleistä rangaistusuhkaa asianosaisen painostamiseksi täyttämään totuusvelvollisuutensa. Perätöntä lausumaa koskevan rangaistuksenuhan liittämisen todistelutarkoituksessa tapahtuvaan asianosaisten kuulemiseen voidaan arvioida vain harvoin edistävän totuuden selville saamista. Toisaalta asianosaisena oikeudessa annettun väärän tiedon ja merkityksellisten tosiseikkojen salaamisen kriminalisoiminen toisi toteutettuna huomattavia tulkintavaikeuksia. Oikeudenkäynnissä on kyse kah-

den tai useamman asianosaisen välisestä suhteesta, jossa asianosainen usein tuo esiin ennen kaikkea sellaisia seikkoja, jotka tukevat hänen omia vaatimuksiaan, ja jättää vähemmälle huomiolle näitä vaatimuksia vastaan puhuvat vastapuolelle edulliset seikat. Oikeudenkäynteihin joudutaan usein juuri siitä syystä, että asianosaisilla on riidan kohteena olevasta asiasta eriävät käsitykset. Tosisekkujen ymmärrettävän omasta näkökulmasta painottamisen ja omaksi eduksi tapahtuvan tulkitsemisen ero suoranaiseen valehtelemiseen ja salaamiseen on monissa tapauksissa vaikeata tehdä.

Myös oikeudenkäynnin tavoitteiden kannalta saattaa olla eduksi, ettei asianosaisen kuulemiseen aina liity kuultavaan kohdistuvaa rangaistusuhkaa. Asianosainen saattaa liiaksikin varoa epävarmojen havaintojensa paljastamista, jos hänen on pyrittävä puolueettomaan ja ehdottoman oikeaan näkemykseen. Muiden asianosaisten ja heidän avustajien sekä viime kädessä oikeuden puheenjohtajan tulisi kyetä vaatimaan tarkempaa selvitystä kertomuksen epävarmoista kohdista. Vastaisuudessaakin olisi käytettävissä riitasian asianosaisen kuuleminen totuusvakuutuksen nojalla sellaisista seikoista, joilla on erityistä merkitystä asian ratkaisulle, ja asianomistajan kuuleminen totuusvakuutuksen nojalla siitä, mitä ja minkä verran hän rikoksen johdosta on kärsinyt vahinkoa.

Ehdotettu kriminalisoinnin rajausta vastaa myös niitä näkökohtia, joiden perusteella oikeudenkäyntimenettelyn uudistuksissa on päädytty säilyttämään erillään asianosaisen kuuleminen todistelutarkoituksessa ja asianosaisen kuuleminen totuusvakuutuksen nojalla. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §:ssä nykyisin omaksuttu porrastus kuulemisesta totuusvelvollisuuden alaisena, mutta ilman rangaistusuhkaa ja kuulemisesta rangaistushalla tehostetun totuusvakuutuksen nojalla on ilmeisen tarkoituksenmukainen oikeudenkäynnin päämäärien kannalta. Laaja kriminalisointi ei ilmeisesti toisi merkittävää hyötyä, mutta saattaisi jäykistää selvityksen saamista ja aiheuttaa perusteettomia tutkintoja perättömistä lausumista.

Sitä paitsi totuudesta poikkeamiseen liittyy jo vakavimmissa tapauksissa rangaistusuhka ja myös muita asianosaiselle kielteisiä seurauksia. Jos asianosainen vääriä tietoja antamalla aiheuttaa vaaran, että ilmiannettu pidätetään, vangitaan tai joutuu muun pakkokeinon kohteeksi tai joutuu syytteeseen

tai tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen virheellisin perustein, hänet voidaan tuomita väärästä ilmiannosta. Väärien tietojen antaminen tuomioistuimelle asianosaisena kirjallisen todistuksen muodossa on jo nykyisin säädetty rangaistavaksi ja olisi sitä myös ehdotuksen mukaan. Rikoksia viranomaisia vastaan koskeva ehdotettu rikoslain 16 luku sisältää rikossäännöksen väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle, joka pääkohdin vastaa nykyistä rikoslain 17 luvun 8 §:ää. Väärien tietojen antaminen oikeudelle asianosaisena toteuttaa useissa tapauksissa niin sanotun prosessipetoksen tai sen yrityksen tunnukset. Se on rangaistavaa petosta koskevien rikoslain 36 luvun 1-3 §:n mukaan. Väärien tietojen antamisella oikeudenkäynnissä ei ole asianosaiselle edullista vaikutusta, ellei annettulle tiedolle löydy tukea muista lähteistä. Asianosaisen teot, joilla pyritään vaikuttamaan todistajiin tai todisteisiin, voivat olla rangaistavia yllytyksenä tai yritettynä yllytyksenä perättömään lausumaan tai todistusaineiston vääristelemisenä taikka esimerkiksi väärennysrikoksena. Rankaisematonta väärien tietojen antaminen olisi lähinnä niissä tapauksissa, joissa asianosainen antaa yleisluonteisia omaa asemaansa tukevia vääriä tietoja saattamatta ketään toista syytteen tai muun viranomaisen toimenpiteen vaaraan.

Vaikka asianosaisen totuusvelvollisuuden yleistä rangaistustehostetta ei vastaisuudessaakaan olisi, asianosaisen tällainenkaan valehtelu ei ole vailla merkitystä hänen itsensä haitaksi. Väärien tietojen antaminen asianosaisena oikeudessa on seikka, jonka tuomioistuin ottaa huomioon todisteena asiassa (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 5 §). Väärien tietojen antaminen heikentää asianosaisen yleistä luotettavuutta. Vääriä tietoja antaneen asianosaisen vastapuolella on usein mahdollisuus omilla lausumillaan tuoda tosisekat tuomioistuimen tietoon.

Perättömän lausuman tekotapoja ei ole nykyisessä rikoslain 17 luvussa säännelty täysin yhtenäisesti. Ehdotuksen mukaan perätön lausuma voisi kaikissa tapauksissa toteutua kahdella tavalla, joko antamalla väärä tieto asiassa tai salaamalla asiaan kuuluva seikka ilman laillista syytä. Tässä tarkoitettu tahallinen perätön lausuma ei toteudu silloin, kun lausuman antaja kertoo totuudenmukaisena pitämänsä, mutta tosiasiallisesti virheellisen asiantilan. Tällöin voi kuitenkin toteutua ehdotetussa 15 luvun 4 §:ssä tarkoitettu

tuottamuksellinen perätön lausuma edellyttään, että lausuma on annettu todistajana tai asiantuntijana tuomioistuimessa taikka totuusvakuutuksen, valan tai vakuutuksen nojalla. Myös tapa, jolla lausuman antaja on tullut tietämään tosiseikan, on sellainen asia, joka kuuluu perättömässä lausumassa objektiivisen totuuden alaan. Näin ollen esimerkiksi todistaja, joka kertoo nähneensä tietyt henkilöt tehneen rikoksen toista vastaan, vaikka ei ole rikosta nähnyt, vaan kuullut siitä muilta, syyllistyy perättömän lausuman antamiseen, vaikka todellisuudessa kyseinen rikos hänen kertomallaan tavalla olisikin tapahtunut.

Annettu tieto on väärä silloinkin, kun se ainoastaan joiltakin osin poikkeaa totuudesta. Poikkeaminen voi olla myös esimerkiksi liioittelua tai jonkin totuudenvastaisen seikan lisäämistä sinänsä totuudenmukaiseen kertomukseen.

Väärä tieto tulee antaa asiassa. Vaatimus vastaa voimassa olevaa lakia, joka ei edellytä, että lausumalla on merkitystä asiassa. Se, että perätön lausuma koskee asianhaaraa, joka ilmeisesti ei vaikuta asiaan, on rikoslain nykyisessä 17 luvun 7 §:ssä mainittu rangaistuksen lieventämisen tai tuomitsematta jättämisen peruste. Vastaava säännöstä ei ehdoteta enää otettavaksi lukuun. Ehdotettu rangaistusasteikko mahdollistaa myös sakkorangaistuksen käytön, ja nykyiset toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset antavat aikaisempaa laajemmin harkintavallan myös tällaisten tapausten arvostelemiseen.

Kuultavalla saattaa jossakin tilanteessa olla ymmärrettävä halu antaa virheellisiä tietoja omista toimistaan, vaikka niissä ei olisikaan kysymys seikoista, joista hänellä lain mukaan on oikeus vaieta. Jos todistaja on perustellusti voinut uskoa totuudesta poikkeamisen olevan asian kannalta täysin merkityksetöntä, tällaiseen poikkeamiseen on perusteltua voida soveltaa tavanomaista lievempää arvostelua. Todistajalle ei kuitenkaan ole syytä jättää oikeutta vapaasti harkita, mitkä seikat ovat asian kannalta merkityksellisiä. Siksi lähtökohdaksi on asetettu velvollisuus pysyä totuudessa kaikissa asiasa annettavissa tiedoissa. Pykälän rangaistusasteikkoa koskevien perustelujen yhteydessä on laajemmin käsitelty erityisen lievien tapausten arvostelua.

Paitsi antamalla väärä tieto asiassa perätön lausuma voi rikoksena toteutua myös asiaan kuuluvan seikan salaamisella. Salaamisen

tunnusmerkistön toteutuminen ei edellytä, että kyseistä seikkaa olisi lausuman antajalta nimenomaisesti kysytty. Ehdotettu säännös perustuu sille ajatukselle, että lausuman antaja säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa on velvollinen omasta aloitteestaan antamaan asiaan kuuluvat tiedot. Lausuman antajalle kohdistetulla nimenomaisella kysymyksellä voi olla kuitenkin sellainen indisiovaikutus, että kerrottavaksi pyydetyn seikan salaamista voidaan helpommin pitää tahallisenä kuin sellaisen seikan, jonka kertomisen tarpeellisuuteen ei ole kiinnitetty lausuman antajan huomiota.

Salaaminen on rangaistavaa perättömänä lausumana vain, jos salaaminen on tapahtunut ilman laillista syytä. Oikeusjärjestys antaa kuulusteltavalle useissa tapauksissa oikeuden jättää kertomatta määrätynlaisen seikan. Lisäksi on tapauksia, joissa oikeusjärjestys suorastaan velvoittaa pitämään salassa määrätynlaisia tosiseikkoja.

Käsiteltäessä rikosasiaa tuomioistuimessa syytetty ei ole totuusvelvollisuuden alainen. Tämä ilmenee oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 1 §:stä ja 3 §:n 2 momentista. Esitutkintalain (449/87) 25 §:stä ja voimassa olevasta rikoslain 17 luvun 4 §:stä ilmenee, ettei rikoksesta epäilty ole esitutkinnassa totuusvelvollisuuden alainen. Eräistä säännöksistä kuitenkin johtuu, että syytetty tai rikoksesta epäilty on poikkeuksellisesti velvollinen vastaamaan hänelle esitettyihin kysymyksiin totuudenmukaisesti. Rikoslain 16 luvun 20 a §:n mukaan hänkään ei saa viranomaista erehdyttääkseen antaa itsestään vääriä henkilötietoja. Kyseistä säännöstä vastaava rikossäännös ehdotetaan otettavaksi väärän henkilötiedon antamista koskevaan 16 luvun 4 §:ään. Lain 16 luvun 5 §:ään ehdotetaan otettavaksi sakkovilppiä koskeva säännös, jonka mukaan rikoksesta epäilty tai syytetty ei saa antaa maksukykynsä vaikuttavasta seikasta olennaisesti totuudenvastaita tai harhaanjohtavaa tietoa.

Esimerkkeinä kieltäytymisoikeudesta voidaan mainita oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä oleva asianosaisten lähisukulaisten oikeus kieltäytyä todistamasta ja 24 §:ssä oleva oikeus olla kertomatta tietynlaisia seikkoja tai olla vastaamatta sellaista seikkaa koskevaan kysymykseen. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:ssä oleva kieltäytymisoikeus koskee kysymyksiä, joihin ei voi vastata saattamatta itseään tai lähisukulaistaan syytteen vaaraan, liike- tai ammat-

tisalaisuutta eräissä tapauksissa sekä lehdistön ja sähköisten joukkoviestinten niin sanottua lähdesuojaa. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 48 §:n mukaan asiantuntija ei ole velvollinen ilmaisemaan liike- tai ammatillisalaisuutta, elleivät erittäin tärkeät syyt sitä vaadi.

Oikeudenkäynnissä voimassa olevasta salassapitovelvollisuudesta on säännös oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä. Säännöksellä suojataan salassapitovelvollisuutta, joka liittyy virkaan tai julkiseen tehtävään, valtakunnan turvallisuuteen suhteessa vieraaseen valtioon, terveydenhuoltohenkilökunnan ja potilaan väliseen suhteeseen sekä asiamiehen tai oikeusavustajan ja hänen päämiehen väliseen suhteeseen.

*1 kohta.* Perättömään lausumaan tuomioistuimessa voisi syllistyä ensinnäkin todistaja tai asiantuntija häntä tuomioistuimessa kuultaessa. Tuomioistuimella tarkoitetaan niin yleisiä tuomioistuijia kuin erityistuomioistuijia sekä hallintotuomioistuijia. Välimiesmenettelystä annetun lain (967/92) 27 §:n mukaan välimiehet voivat pyytää asianosaista, todistajaa tai muuta henkilöä saapumaan kuultavaksi asiassa, mutta heillä ei ole oikeutta ottaa vastaan valaa tai vakuutusta eikä totuusvakuutusta. Ehdotettu kohta ei sovellu todistajana välimiesmenettelyssä kuullun henkilön antamiin lausumiin. Välimiesmenettelystä annetun lain 29 §:n mukaan välimiehet voivat pyytää tuomioistuinta järjestämään muun muassa todistajan tai asiantuntijan kuulemisen asiassa. Tällaisessa kuulemisessa annettuun perättömään lausumaan kohta soveltuu.

*2 kohta.* Kohdan mukaan perätön lausuma voi toteutua kuulusteltaessa asianosaista tuomioistuimessa totuusvakuutuksen nojalla. Totuusvakuutuksen nojalla asianosaista voidaan kuulustella näytön saamiseksi riita-asiassa sekä rikosasiassa asianomistajaa siitä, mitä ja minkä verran hän on kärsinyt vahinkoa rikoksen johdosta (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §). Isyyslaissa tarkoitetuissa asioissa totuusvakuutuksen nojalla ei saa kuulustella asianosaisia tai heidän edustajiaan (lain 30 §). Vaikka asianosaisen kuuleminen totuusvakuutuksen nojalla on käytännössä sängen harvinaista, rangaistusuhkaa on pidettävä edelleen tarpeellisena. Rangaistusuhka on omiaan korostamaan tällaisen kuulemisen eroa muuhun asianosaisen kuulemiseen todistelutarkoituksessa.

*3 kohta.* Ehdotetun 3 kohdan mukaan pe-

rätön lausuma voi toteutua kuultaessa muutakin henkilöä kuin todistajaa tai asiantuntijaa valan tai vakuutuksen nojalla tuomioistuimessa. Tällaisessa asemassa voivat olla esimerkiksi konkurssivelallinen ja eräät häneen rinnastettavat henkilöt (konkurssisäännön 15 ja 17 §) ja meriselityksen antaja merionnettomuuden oikeuskäsittelyssä (merilain 18 luvun 10 §). Mainitun kaltainen perätön lausuma voi samalla toteuttaa myös eräiden velallisen rikosten tunnusmerkit (rikoslain 39 luvun 2-5 §). Silloin sovelletaan rikosten yhtymistä koskevia säännöksiä. Jos kysymyksessä on törkeä velallisen petos (rikoslain 39 luvun 3 §), sen ohella ei ole perusteltua soveltaa perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä.

Tuomioistuimessa annetun perättömään lausuman rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kolme vuotta. Ehdotettu rangaistusasteikko merkitsisi useimmissa tapauksissa rangaistavuuden lieventymistä. Toisaalta rikossäännösten yhdenmäinen merkitsisi eräissä tapauksissa myös rangaistusasteikon ankaroitumista. Koska perättömään lausuman törkeysperustukset ehdotetaan toteutettavaksi aivan toisin perustein kuin voimassa olevassa rikoslain 17 luvussa, rangaistusasteikot eivät ole sinänsä vertailukelpoisia.

Ehdotuksessa on pidetty tarpeellisena mahdollistaa myös sakkorangaistuksen tuomitseminen, vaikka kysymyksessä olisi perätön lausuma tuomioistuimessa, joka lähtökohtaisesti on vakava rikos. Lakiin ei ehdoteta erityistä lievää perätöntä lausumaa koskevaa tekemuotoa, koska on vaikea osoittaa selkeästi erottuvaa ryhmää sellaisista perättömään lausuman tapauksista, joihin tulisi soveltaa vain sakkorangaistusta.

Sakkorangaistuksen käyttömahdollisuutta voidaan tarvita kuitenkin useassakin tapauksessa. Perättömään lausuman antaja voi esimerkiksi omasta aloitteestaan oikaista lausumansa tai ilmaista salaamansa seikan sen jälkeen, kun perätön lausuma rikoksena on luvun 13 §:n rajoitussäännöskäin huomioon ottaen jo täyttynyt. Väärän tiedon oikaiseminen tai salatu seikan ilmaiseminen on peruste rangaistuksen lieventämiselle etenkin silloin, kun tieto oikaistaan tai salattu seikka ilmaistaan ennen virheellisiin tietoihin perustuvan tuomion antamista tai muuta vahingon syntymistä.

Sakkorangaistusta voidaan pitää perusteltuna seuraamuksena myös silloin, kun perät-

tömällä lausumalla on tavanomaista vähäisempi merkitys tai sillä ei ole ollut vaikutusta asian käsittelyyn tai oikeudelliseen päätöksentekoon. Tämä ei tarkoita totuudesta poikkeamisen vähäisyyttä sinänsä, vaikka usein johonkin yksittäiseen seikkaan kohdistuvalla väärällä tiedolla onkin vain vähän merkitystä asiassa.

Perättömän lausuman antaminen asiassa, joka koskee hyvin lievästi rangaistavaa rikosta tai jossa rikoksen vähäisyyden vuoksi sovelletaan toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä, saattaa edellyttää sakkorangaistuksen käyttömahdollisuutta. Vallitsevien oikeuskäsitysten mukaan perättömän lausuman rangaistavuuden tulee järkevällä tavalla vastata sitä asiaa, jota käsiteltäessä perätön lausuma rikoksena on tehty.

Eräät henkilötahot ovat oikeutettuja kieltäytymään todistamasta tuomioistuimessa (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §) tai kertomasta määrättyjä seikkoja tai vastaa- masta johonkin kysymykseen (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §). Kun todistaja ei käytä kieltäytymisoikeuttaan, hän on totuusvelvollisuuden alainen samaan tapaan kuin todistajat yleensä. Tällaiset todistajat saattavat joutua tilanteeseen, jossa ei ole kohtuullista edellyttää tavanomaista lain noudattamista, esimerkiksi lähisukulaisten tekemien rikosten totuudenmukaista selvittämistä.

Lisäksi tavanomaista lievempää rangaistusta voivat puoltaa perättömän lausuman tekijän vaikuttimet. Vaikkei kysymys olisi- kaan rajoitussäännöksessä (13 §:n 2 kohta) mainituista tilanteista, tekijään on saattanut vaikuttaa niitä lähellä oleva ymmärrettävä vaikutin. Tällainen vaikutin on kyseessä muun muassa silloin, kun lausumalla tai salaamisella on tarkoitettu estää itselle tai lähiomaiselle häpeällisen tai huomattavaa vahinkoa aiheuttavan seikan ilmitulo. Tällaiset seikat voivat olla monenlaisia. Esimerkkeinä voidaan mainita pitkään lainkuuliaista elämää viettäneen henkilön menneisyydessä saama rangaistus rikoksesta, mielisairaalassa saatu hoito taikka terveydentilaan tai seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyvät korostetusti henkilökohtaiset asiat.

Perättömiin lausumiin voidaan luonnolli- sesti soveltaa myös yleisiä syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevia säännöksiä rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 momentissa ja rikoslain voimaantulon jälkeen annetun asetuk- sen 15-15 a §:ssä mainituin perustein.

## 2 §. *Perätön lausuma viranomaismenette- lyssä*

*I momentti.* Perättömän lausuman antami- sella myös muussa viranomaismenettelyssä kuin tuomioistuimessa voidaan merkittävästi vaarantaa oikeudenhoidon varmuutta. Sen vuoksi on edelleenkin syytä säilyttää myös tällaista menettelyä koskeva kriminalisointi. Voidaan kuitenkin lähteä siitä, että vakavim- mat uhat oikeudenhoidolle liittyvät juuri tuo- mioistuimessa annettavaan perättömään lau- sumaan. Tämän vuoksi ehdotetaan muussa viranomaismenettelyssä tapahtuvasta perättö- mästi lausumasta säädettäväksi erillisessä säännöksessä, johon liittyisi jonkin verran lievempi rangaistusuhka kuin ensiksi mainit- tuun rikokseen.

Ehdotettu säännös koskisi perättömän lau- suman antamista oikeudenkäyntiin rinnastet- tavassa viranomaismenettelyssä, rikosasian esitutkinnassa sekä poliisitutkinnassa tai sii- hen rinnastettavassa viranomaismenettelyssä. Säännös pääpiirteissään vastaa nykyisen lain muualla kuin oikeudessa tapahtuvan perättö- män lausuman kriminalisointia.

*I kohta.* Kohdassa on kysymys perättö- mästi lausumasta valan tai vakuutuksen no- jalla oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viran- omaismenettelyssä, jota koskevat krimi- nalisoinnit sisältyvät nykyisin 17 luvun 3 ja 5 §:ään. Kohta koskee perättömän lau- suman antamista niin todistajana tai asiantunti- jana kuin muussakin asemassa oikeuden- käyntiin rinnastettavassa viranomaismenette- lyssä valan tai vakuutuksen nojalla.

Muilla viranomaisilla kuin tuomioistui- mila on vain poikkeustapauksissa valtuus kuul- la todistajia tai asiantuntijoita ehdotuksen tarkoittamassa asemassa. Hallintomenet- telyssä voidaan kuulla todistajaa jopa valalli- sesti, mutta kuulemisen toimittaa silloin se lääninoikeus, jossa kuuleminen voi soveli- aimmin tapahtua (hallintomenettelylain 19 §:n 2 momentti). Esimerkkinä tuomioistui- men ulkopuolisesta viranomaisesta, jonka toimittamassa käsittelyssä ehdotetun sään- nökseen sanonnalla "oikeudenkäyntiin rinnas- tettavassa viranomaismenettelyssä" on mer- kitystä, on valtion virkamieslautakunnan suullisessa käsittelyssä tapahtuva asiantunti- jan kuuleminen. Valtion virkamieslain 51 §:n mukaan virkamieslautakunta voi toimit- ta suullisen käsittelyn ja siinä kuulustella asianosaisia myös totuusvakuutuksen nojalla

sekä todistajia ja asiantuntijoita valan tai vakuutuksen nojalla. Sen sijaan välimiesoikeus ei ole sellainen viranomaismenettely, jota 1 kohdassa tarkoitetaan. Edellisen pykälän 1 kohdan perusteluissa on selostettu pykälän soveltumista välimiesoikeuden hakemuksesta tapahtuvaan todistajan tai asiantuntijan kuulemiseen tuomioistuimessa.

2 kohta. Toiseksi pykälä koskisi perättömän lausuman antamista rikosasian esitutkinna, mistä nykyisin on säännös 17 luvun 4 §:n 1 momentissa. Ehdotettu kohta vastaa voimassa olevaa säännöstä.

Nykyisen säännöksen sanamuoto on peräisin vuodelta 1987, jolloin sitä uudistettiin esitutkintalainsäädännön säätämisen yhteydessä. Totuusvelvollisuus rikosasian esitutkinnaa koskee muiden kuin rikoksesta epäillyn lausumia. Esitutkintalain 25 §:ssä on nimenomaan säädetty, että asianomistajan ja tämän laillisen edustajan ja asiamiehen on pysyttävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin. Vastaavasti asianomistajan totuusvelvollisuudesta tuomioistuimessa on säädetty oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 1 §:ssä ja 3 §:n 2 momentissa. Jälkimmäisen velvollisuuden rikkomiseen ei liity yleistä rangaistusuhkaa. Nykyinenkään laki ei ole koskenut muita kuin kuulustellun henkilökohtaisesti läsnä ollessa tapahtuneessa kuulustelussa annettuja lausumia eikä esimerkiksi puhelimitse tapahtuneessa kuulustelussa annettuja lausumia eikä varsinaisten esitutkintakuulustelujen ulkopuolella suoritettuja niin sanottuja puhutteluja, tiedusteluja ja keskusteluja poliisin kanssa.

Perätöntä lausumaa esitutkinnaa koskeva säännös on käytännössä osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi. Sitä ehdotetaan kuitenkin tarkennettavaksi niin, ettei säännös koske muiden esitutkintakuulustelussa henkilökohtaisesti läsnä olevien lausumia kuin sen henkilön, jota kulloinkin kuulustellaan.

3 kohta. Ehdotetun 3 kohdan mukaan perätön lausuma voi toteutua poliisitutkinna tai siihen rinnastettavassa viranomaismenettelyssä tapahtuvassa kuulemisessa, kun kuultava on muun kuin epäillyn asemassa. Säännös koskee kuulemista niin sanotuissa erityistutkinnoissa. Tällaisia ovat paitsi uuden poliisilain 37 §:n mukainen poliisitutkinta myös muu siihen rinnastettava viranomaismenettely.

Poliisitutkinna voi olla kysymys esimerkiksi poliisin kuulemansyyn tai palon-

syyn selvittämiseksi suorittamasta tutkinna tai työtaturman tutkinna, joka on toimitettava tapaturmavakuutuslain 39 §:n 2 momentin mukaan. Uuden ilmailulain (281/95) mukaan ilmailussa tapahtuneet onnettomuudet tutkitaan onnettomuuksien tutkinna annetun lain (373/85) mukaisesti.

Edellä mainittuihin tutkintoihin voi poliisitutkinna lisäksi liittyä myös esitutkinta, jos sen edellytykset täyttyvät muun tutkinna jatkussa. Onnettomuuksien tutkinna annettuun lakiin on otettu viittaus esitutkintaa koskeviin säännöksiin. Poliisin lautakunnan pyynnöstä suorittamista kuulusteluista ja tutkimuksista on soveltuvien osin voimassa, mitä esitutkinna rikosasioissa säädetään. Myös liiketoimintakiellon määräämistä tai pidentämistä koskeva tutkinta, josta säädetään liiketoimintakiellosta annetun lain 19 §:n 2 momentissa (1263/88), voidaan lukea erityistutkinna, mutta mainitun lainkohdan mukaan siitäkin on voimassa soveltuvien osin, mitä esitutkinna rikosasiassa säädetään. Toisaalta esimerkiksi onnettomuuksien tutkinna tutkintalautakunnat voivat kuulla asiaan osallisia ja ulkopuolisia asiantuntijoita ja todistajia käyttämättä poliisin virka-apua.

Kerrotuissa tutkinnoissa kuullun henkilön antaman perättömän lausuman rangaistavuus on ollut jossakin määrin epäselvä. Ei ole kiistatonta, voidaanko rikoslain 17 luvun 4 §:n 1 momentin esitutkintaa koskevia säännöksiä soveltaa näihin tutkintoihin. Sen sijaan rikoslain 17 luvun 5 §:n säännöstä todistajan tai asiantuntijan perättömästä lausumasta muun viranomaisen kuin tuomioistuimen tai esitutkintaa toimittavan edessä on saatettu soveltaa, jos kysymys on poliisin toimittamasta tällaisesta tutkinna.

Uudessa poliisilaisessa on pyritty selkeyttämään kuultavan asemaa näissä tutkinnoissa. Edellä selostetussa poliisitutkinna kuultavan velvollisuus pysyä totuudessa ratkeaa kuultavan aseman mukaan (poliisilain 38 §). Jos tutkinta toimitetaan sen selvittämiseksi, onko jollekin henkilölle tuomittava tai määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, ja tutkittavana on mahdollisesti vastuuseen joutuva henkilö, häneen sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia säännöksiä (38 §:n 2 momentti). Jos tutkinta taas koskee asiaa, joka vaikuttaa kuultavana olevan henkilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin, kuultavaan sovelletaan esitutkinna asianosaista koskevia säännöksiä. Kuultavan on pysyttävä totuudessa selostaessaan tutkittavaa asia ja

vastatessaan kysymyksiin (38 §:n 1 momentti). Sen sijaan hän ei ole velvollinen mitään salaamatta kertomaan totuudenmukaisesti, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. Muuhun kuultavaan sovelletaan todistajaa ja asiantuntijaa koskevia säännöksiä (38 §:n 3 momentti). Pykälässä säädetyn totuusvelvollisuuden rikkominen rangaistaan rikoslain 17 luvun 4 §:ään lisätyn uuden 2 momentin mukaisesti perättömänä lausumana poliisitutkinnassa.

Poliisitutkinnan ja muihin viranomaismenettelyihin liittyvien tutkintojen tehokkuus ja varmuus ovat niin tärkeitä tavoitteita, että niiden turvaamiseksi on perusteltua voida käyttää myös rangaistusuhkia. Rangaistusuhalla tehostettu totuusvelvollisuus olisi syytä rajata mahdollisimman pitkälle vastaavalla tavalla kuin mitä noudatetaan, jos vastaava asia johtaa esitutkintaan tai oikeudenkäyntiin. Olisi epä johdonmukaista, jos kuultavalle asetettaisiin tällaisessa varhaisemmassa tutkinnan vaiheessa laajempia velvollisuuksia kuin mitä edellytetään mahdollisessa myöhemmin seuraavassa oikeudenkäynnissä. Toisaalta kokemus nykyistä lainsäädäntöä edeltävältä ajalta osoittaa, että myös näissä tutkinnan vaiheissa eräiltä kuultavilta on syytä edellyttää rangaistusuhalla tehostettua totuudessa pysymistä. Lähtökohdaksi voidaan asettaa, että todistajan tai asiantuntijan asemassa olevalle kuultavalle on perusteltua asettaa rangaistusuhalla tehostettu totuusvelvollisuus. Toisaalta olisi kohtuutonta ja oikeusjärjestyksessämme vakiintuneen ajattelun vastaista velvoittaa joku rangaistuksen uhalla kertomaan sellaisistakin seikoista, jotka edistäisivät häneen kohdistuvaa rikosepäilyn selvittämistä.

Ongelmallisinta on löytää hyväksyttävä tapa rajata totuusvelvollisuudesta poikkeamisen rangaistavuus, kun kuultavana on henkilö, jota oikeudenkäynnissä ja esitutkinnassa pidettäisiin asianosaisena. Henkilöllä, jolla tutkittavana olevan asian johdosta on odotettava taloudellisia tai muita oikeuksia tai velvollisuuksia, on ymmärrettävästi taipumus tarkastella asiaa oman etunsa näkökulmasta. Tällaiseen asenteeseen tuskin voidaan vaikuttaa rangaistusuhalla. Toisaalta asianosaisellekaan ei voida sallia sitä, että hän selvästi johtaa tutkimusta harhaan tai että hän antamalla vääriä tietoja hankkii itselleen laitonta hyötyä. Jos esimerkiksi poliisitutkinta tehdään hirvivaahdon selvittämiseksi, asianosaiselle ei voida sallia sellaisten väriiden tietojen antamista, joilla hän erehdyttää suo-

rittamaan perusteetonta korvausta. Samoin kuin esitutkinnassa myös poliisitutkinnassa ja siihen rinnastettavassa tutkinnassa väriiden tietojen antaminen voi merkitä johonkin muuhun rikokseen kuin perättömään lausumaan syyllistymistä. Lähinnä kysymyksen tulevat tällöinkin väärä ilmianto tai petos.

Ehdotuksen mukaan rangaistusuhka perättömästä lausumasta poliisitutkinnassa ja vastaavassa tutkinnassa kohdistettaisiin vain todistajan tai asiantuntijan asemassa olevaan kuultavaan. Rajaus on kuitenkin sikäli ongelmallinen, ettei kuultavan asema aina ole selkeä. Esimerkiksi onnettomuuksien tutkinnassa tarkoituksena on yleisen turvallisuuden lisääminen ja onnettomuuksien ennalta ehkäiseminen eikä tutkinnalla pyritä valmistelemaan oikeudenkäyntiä mahdollista onnettomuuteen syyllistä vastaan. Tästä syystä kuultavan asemaa ei aina voida nimenomaisesti määritellä. Kuolemansyyn tutkinnassa voidaan kuulla myös henkilöä, joka on myötävaikuttanut kuolemaan. Jos myötävaikutuksesta ei ole tietoa etukäteen, kuultavan voidaan katsoa olevan todistajan asemassa. Säännöstä olisi kuitenkin sovellettava kuultavan todellisen aseman pohjalta. Jos kuultavalla on ollut selvitettävässä asiassa asianosaisen asema, häneen olisi sovellettava asianosaista koskevia säännöksiä, vaikka kuulemisen yhteydessä asianosaisasemasta ei olisi tiedettykään.

Momentin muiden tunnusmerkkien osalta viitataan edellä 1 §:n kohdalla esitettyyn.

Perättömän lausuman viranomaismenettelyssä rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi. Ehdotettu rangaistusasteikko osoittaa, että perättömää lausumaa muussa viranomaismenettelyssä kuin tuomioistuimessa voidaan pitää jonkin verran lievemmin moitittavana tekona kuin vastaavaa tekoa tuomioistuimessa tehtynä. Rangaistusten määräämisen osalta voidaan viitata siihen, mitä 1 §:n kohdalla on selostettu.

*2 momentti.* Oikeushenkilön rangaistusvastuuta selvitettäessä esitutkinnassa joudutaan oikeushenkilön puolesta kuulemaan sen lakimääräisiä edustajia. Tällaisessa asemassa olevalta henkilöltä ei ole kohtuullista edellyttää laajempaa totuusvelvollisuutta kuin rikoksesta epäillyltä. Tulkinvaraisuuksien välttämiseksi tästä on syytä säätää nimenomaisesti.

### 3 §. *Törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa*

Nykyisessä rikoslain 17 luvussa ei ole ehdotettua törkeää perätöntä lausumaa suoraan vastaavaa rikossäännöstä. Perätöntä lausumaa koskevissa säännöksissä on kuitenkin erilaisia ankaroittamisperusteita. Lain 17 luvun 1 §:ssä tarkoitettu perätön lausuma oikeudessa todistajana tai asiantuntijana on tavanomaista asteikkoa ankaramman rangaistuksen alainen, jos lausuma on vahvistettu valalla tai vastaavalla vakuutuksella. Lain 17 luvun 2 §:n mukaan kyseinen perätön lausuma on sitäkin ankaramman rangaistuksen alainen, jos lausuma tai salaaminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että syytön on tuomittu rangaistukseen tai syyllinen tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin ilman sellaista lausumaa tai salaamista olisi tuomittu. Ankarin asteikko on sellaisten tapausten varalta, joissa syytetty on lausuman tai salaamisen vaikutuksesta tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin yhdeksi vuodeksi vankeuteen. Perätöntä lausumaa esitutkinnassa koskevassa 17 luvun 4 §:ssä on normaalia ankarampi rangaistusasteikko sellaisissa tapauksissa, joissa lausuma tai salaaminen on vaikuttanut siihen, että syytön on pantu syytteen tai vangittu. Lain 17 luvun 5 §:ssä tarkoitettu perätön lausuma on ankarammin rangaistava silloin, kun lausuma on valalla tai vastaavalla vakuutuksella vahvistettu.

Nykyisen 17 luvun törkeysportastusperusteet ovat epäyhtenäisiä. Lisäksi törkeysportastus perustuu lähinnä siihen, millaisia päätöksiä tuomioistuin tai muu viranomainen on tehnyt perättömän lausuman vaikutuksesta. Millaisia päätöksiä tuomioistuin tai viranomainen perättömän lausuman vaikutuksesta tekee, riippuu useimmissa tapauksissa monista muistakin seikoista kuin lausumasta.

Ehdotuksen mukaan törkeää perätöntä lausumaa koskeva säännös soveltuisi vain 1 §:ssä tarkoitettuihin tekoihin eli tuomioistuimessa tehtyyn perättömään lausumaan. Muissa viranomaismenettelyissä annettu perätön lausuma ei voi johtaa yhtä vakaviin oikeudellisiin virheisiin, koska vain tuomioistuimilla on oikeus määrätä ankarimpia seuraamuksia. Muualla kuin tuomioistuimessa annettu perätön lausuma voi johtaa vain lyhyeen vapaudenriistoon tai taloudellisiin menetyksiin. Huomattavien taloudellisten seuraamusten kysymyksessä ollessa syylistyttäneen lisäksi usein petosrikokseen.

Törkeä perätön lausuma ei edellytä tavalliseen perättömään lausumaan verrattuna vakavampana pidettävää tahallisuutta, vaan tavanomaisten tahallisuutta koskevien sääntöjen mukaan riittää, että rikoksenteikijä pitää joko varmana tai varsin todennäköisenä antamansa tiedon totuudenvastaisuutta ja vaikutusta asiaan tai tietää salaamansa seikan joko varmasti tai varsin todennäköisesti vaikuttavan asiaan. Edellytys, että teon on oltava myös kokonaisuudessaan törkeä, käytännössä rajanee jossakin määrin törkeää perätöntä lausumaa tuomioistuimessa koskevan säännöksen soveltamista sellaisiin tapauksiin, joissa rikoksenteikijä ei varmuudella tiedä antamansa tietoa vääräksi ja asiaan vaikuttavaksi tai joissa hän ei varmuudella tiedä salaamansa seikan vaikutusta asiaan. Törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa voisi olla kyseessä myös sellaisissa tapauksissa, joissa lausuman antaja tahallaan täyttää väärillä tiedoilla omassa tietämyksessään olevia aukkoja tai puutteita, mutta näissä tapauksissa on erityinen syy arvioida sitä, onko teko myös kokonaisuudessaan arvosteltuna törkeä.

*I kohta.* Ensimmäisenä perättömän lausuman törkeänä pitämisen perusteena mainitaan lausumalla aiheutettu vaara, että tuomioistuin varsin todennäköisesti tuomitsee syyttömän vankeuteen tai muuhun ankaraan seuraamukseen taikka jonkun huomattavasti ankarampaan seuraamukseen kuin mihin hänet muutoin tuomittaisiin tai että tuomioistuin varsin todennäköisesti tekee asianosaiselle muuten erityisen tuntuva vahinkoa aiheuttavan väärän päätöksen.

Perätöntä lausumaa voidaan pitää tavanomaista moitittavampana, jos lausuman antaja havaitsee antamastaan väärästä tiedosta tai salaamisestaan varsin todennäköisesti aiheutuvan selvästi epäoikeudenmukaisia ankaria seuraamuksia. Tällaisessa asemassa on esimerkiksi rikosoikeudenkäynnin sellainen todistaja tai asiantuntija, jonka lausumien sisällöstä ratkaisevalla tavalla riippuu, voidaanko syytettyä vastaan ajettua ilmeisesti vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen johtavaa syytettä perustellusti pitää toteen näytettynä.

Vaaralta tehdä virheellinen päätös edellytetään erityistä todennäköisyyttä. Ei riitä, että virheellinen ratkaisu on teon mahdollinen seuraus. Säännöksessä edellytetyn kaltaisen virheellisen päätöksen tekemisen tulee olla varsin todennäköistä. Tällä tarkoitetaan

selvästi tavanomaista suurempaa todennäköisyyttä, että perättömän lausuman johdosta tuomitaan ehdotuksessa mainittu ankara seuraamus. Todennäköisyyden arviointiin voi vaikuttaa myös perättömän lausuman antajan muunlainen aktiivinen toiminta syyttömän henkilön tuomitsemiseksi ehdotuksessa mainittuun ankaraan seuraamukseen.

Törkeää perätöntä lausumaa tuomioistui-  
messä koskevaa säännöstä on perusteltua soveltaa ensisijaisesti silloin, kun lausuman johdosta syntyy vaara, että syytön varsin todennäköisesti tuomitaan pitkäaikaiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen tai joku huomattavasti pitempään ehdottomaan vankeusrangaistukseen kuin mihin hänet muutoin tuomittaisiin. Ehdotuksen sanamuoto ei ole esteenä 1 kohdan soveltamiselle myös sellaisiin tapauksiin, joissa lausuman johdosta perusteettomasti tuomittava rangaistus-seuraamus ilmeisesti olisi ehdollinen vankeusrangaistus. On esimerkiksi mahdollista, että lausuman johdosta perusteettomasti rangaistusuhan alaiseksi joutunut henkilö olisi tehnyt väitetyt rikoksen 18 vuotta nuorempaan, jolloin ehdoton vankeusrangaistus saadaan ehdollisesta rangaistuksesta annetun lain 1 §:n 2 momentin (992/89) mukaan tuomita vain painavista syistä. Ehdotuksen sanamuoto ei estä 1 kohdan soveltamista myöskään sellaisiin tapauksiin, joissa perusteettomasti tuomittava seuraamus olisi varsin lyhytaikainen vankeusrangaistus. Rikoksen täytyy kuitenkin joka tapauksessa olla kokonaisuutena arvostellen törkeää.

Niissä tapauksissa, joissa lausumalla aiheutetaan vaara, että joku tuomitaan huomattavasti ankarampaan seuraamukseen kuin mihin hänet ilman lausumaa tuomittaisiin, on edellytettävä, että lausuman johdosta tuomittava rangaistus-seuraamus olisi samaa ankaruustasoa kuin pykälän 1 kohdan alkuosassa tarkoitetaan. Näin ollen ehdotettu 1 kohta ei ole tarkoitettu sovellettavaksi sellaiseen tapaukseen, jossa lausuman johdosta ilmeisesti tuomittaisiin huomattavasti ankarampaan sakkorangaistukseen kuin ilman perätöntä lausumaa.

Muulla ankaralla seuraamuksella ehdotuksessa tarkoitetaan lähinnä erityisen tuntevia taloudellisia seuraamuksia. Esimerkkinä voidaan mainita rahamääräisesti hyvin suuri vahingonkorvausvelvollisuus tai konfiskaatioseuraamus. Myös perättömän lausuman takia virkarikosasiassa tuomittavaa viraltapanaa on pidettävä tässä mainittuna ankarana

seuraamuksena.

Perätöntä lausumaa voitaisiin pitää törkeänä myös silloin, kun syntyy vaara, että tuomioistuin varsin todennäköisesti tekee asianosaiselle muuten erityisen tuntuva vahinkoa aiheuttavan väärän päätöksen. Esimerkkinä tällaisesta väärästä päätöksestä voisi olla asianosaisen taloudellisen kestokyvyn selvästi ylittävä korvausvelvollisuus. Erityisen tuntuva vahingosta voisi olla kyse myös silloin, kun hän joutuisi päätöksen johdosta menettämään kiinteistön, asunnon tai muuten sängen arvokasta omaisuutta. Vahingon erityinen tuntuvuus arvostellaan rikoksen kohteeksi joutuvan henkilön kannalta. Erityisen tuntuvana vahinkoa voitaisiin pitää myös silloin, kun vahingon vaaraan joutuva vähävarainen joutuisi väärän päätöksen johdosta menettämään niin paljon, että hän joutuisi hädänalaiseen asemaan.

Tällainen perätön lausuma muistuttaisi niin sanottua prosessipetosta silloin, kun se toteuttaisi rikoslain 36 luvun 2 §:ssä tarkoitetun törkeän petoksen tunnusmerkit. Erona olisi lähinnä se, että perätön lausuma rikoksena täytyisi siinä vaiheessa, kun todistajan tai asiantuntijan taikka muun vastaavan kuuleminen oikeudessa päättyy, mutta prosessipetos vasta silloin, kun joku on väärin tietoihin perustuvan oikeuden päätöksen johdosta kärsinyt taloudellista vahinkoa, mikä tosin ei aina edellytä lopullista taloudellista menetystä. Ennen mainittua hetkeä prosessipetos olisi yritystasoteella, mikä sekkin on rangaistavaa. Ehdotettua 3 §:n 1 kohtaa tältä osin olisi pidettävä erityissäännöksenä, joka soveltuessaan syrjäyttää törkeää petosta koskevan säännöksen.

2 kohta. Toiseksi perätöntä lausumaa pidettäisiin törkeänä, jos totuudenvastaisuus tai salaaminen koskee erityisen merkityksellistä seikkaa. Totuudenvastaisuus tai salaaminen koskee erityisen merkityksellistä seikkaa ennen kaikkea silloin, kun kuultavan henkilön, esimerkiksi todistajan tai asiantuntijan, antama lausuma pääasiallisesti ratkaisee oikeusasian lopputuloksen, kuten sen, voidaan-ko kanna tai syytettyä pitää näytettynä vai-ko ei. Sen sijaan riita-asian kohteen huomattava taloudellinen arvo tai rikosasian vakavuus ei yksinään oikeuta johtopäätökseen, että siinä kuultavien henkilöiden kertomat tai salaamat seikat olisivat erityisen merkityksellisiä. Ehdotetun lainkohdan soveltamisen kannalta ratkaisevaa on lausuman todistusarvo. Oikeusasian laatu voi kuitenkin välilli-

sesti vaikuttaa siihen, että siinä kuuluttavia lausumia pidetään erityisen merkityksellistä seikkaa koskevinä.

3 kohta. Perätön lausuma olisi törkeä myös silloin, kun rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Erityisellä suunnitelmallisuudella tarkoitetaan muun muassa perättömän lausuman huolellista valmistelua, useiden henkilöiden keskenään tekemiä nimenomaisia sopimuksia annettavien perättömien lausumien sisällöstä sekä perättömän lausuman toteuttamista edistäviä tai sen paljastumista ehkäiseviä erityisjärjestelyjä.

Edellä mainittuja perättömän lausuman törkeänä pitämisen perusteita on pidettävä tyhjentyvänä luettelona. Rikoksen törkeänä pitämiseen ei kuitenkaan ole riittävää ehdotuksessa mainitun seikan olemassaolo sinänsä. Tärkeysporrastuksen perustana on rikoksen kokonaisarviointi, johon vaikuttavat muutkin seikat kuin ehdotetussa lainkohdassa nimenomaisesti mainitut. Sellaisia seikkoja voivat olla esimerkiksi perättömän lausuman antaminen erittäin vakavaa rikosta koskevassa tai laajakantoisessa oikeudenkäynnissä tai huomattavan taloudellisen edun vaatiminen tai ottaminen vastikkeena perättömästä lausumasta tai salaamisesta. Toisaalta kokonaisarvostelussa voi olla syytä poiketa lievempään suuntaan, jos jonkin ankaroitamisperusteen täyttymisestä huolimatta tekoa ei voida pitää kokonaisuudessaan törkeänä esimerkiksi siksi, että tekijän vaikuttimet ovat ymmärrettäviä. Tällaisesta voi olla kysymys, jos lausumalla on pyritty salaamaan lähimaiselle häpeällisen seikan olemassaolo. Perättömän lausuman antaminen rikosasiassa, joka koskee hyvin lievästi rangaistavaa rikosta, on perusteltua arvioida tavanomaista lievemmin, vaikka se ilmentäisikin esimerkiksi erityistä suunnitelmallisuutta. Perättömän lausuman rangaistuksen tulee olla järkevässä suhteessa sen teon rangaistavuuteen, jota käsiteltäessä perätön lausuma rikoksena on tehty. Perättömän lausuman lievyyteen vaikuttavia tekijöitä on arvioitu laajemmin edellä 1 §:n perusteluissa.

Törkeän perättömän lausuman tuomioistuimessa rangaistukseksi ehdotetaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta.

#### 4 §. *Tuottamuksellinen perätön lausuma*

Ehdotuksen mukaan perätön lausuma olisi tuottamuksellisena rangaistava ainoastaan

silloin, kun lausuma on annettu (1) todistajana tai asiantuntijana tuomioistuimessa taikka (2) totuusvakuutuksen, valan tai vakuutuksen nojalla tuomioistuimessa tai muussa oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä. Rangaistavuuden ala vastaa nykyisiä rikoslain 17 luvun 1 §:n 3 momentin, 3 §:n 2 momentin ja 3 a §:n 2 momentin säännöksiä. Tuottamuksellisen perättömän lausuman rangaistavuuden alan laajentamista muihin tapauksiin ei pidetä tarpeellisena. Toisaalta kuuleminen todistajana tai asiantuntijana tuomioistuimessa taikka totuusvakuutuksen, valan tai vakuutuksen nojalla muussa oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä on peruste rangaistuksenkin uhalla edellyttää lausuman antajalta huolellisuusvelvoitteen täyttämistä.

Tuottamuksellinen perätön lausuma on asiaan liittyvän väärän tiedon antamista tai sellaisen seikan salaamista sillä tavoin, ettei lausuman antaja ole huolellisesti harkinnut lausumansa sisältöä ja merkitystä, vaikka häneltä olisi sitä voitu edellyttää ja hän olisi siihen kyennyt.

Tuottamuksellinen perätön lausuma voi vakavimmissa tapauksissa olla moitittavuudeltaan verrattavissa tahalliseen perättömään lausumaan. Sen vuoksi rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeutta.

#### 5 §. *Yritetty yllytys perättömään lausumaan*

Rikoslain nykyisen 17 luvun 9 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka koettaa vietellä toista mainitussa luvussa mainittuun rikokseen. Edellytyksenä rangaistavuudella ei ole, että houkuteltu antaa luvussa tarkoitettua perättömän lausuman. Säännös merkitsee poikkeusta siitä yleisestä säännöstä, että yllytys rikokseen on rangaistava vain, jos pääteko tai sen rangaistava yritys tapahtuu. Jos perättömän lausuman antamiseen houkuteltu antaa 17 luvussa tarkoitettua perättömän lausuman, yllyttäjää ei rangaista mainitun luvun 9 §:n mukaan, vaan sen säännöksen mukaan, jonka tunnusmerkit lausuman antajan teko täyttää. Viimeksi mainittu ei käy suoranaisesti ilmi 17 luvun säännöksistä, vaan osallisuutta rikokseen koskevista 5 luvun säännöksistä.

Ehdotetussa 5 §:ssä on säännös yrityksestä yllyttää perättömään lausumaan. Täivuttamisyrittäksen rangaistavuuden edellytyksenä

olisi, että taivuttelun kohde syyllistyisi tahalliseen perättömään lausumaan, jos hän suosuisi menettelemään yllytyksen mukaisesti.

Ehdotuksen mukaan nykyisen lain sääntely ei perusteiltaan muuttuisi. Oikeudellisessa käytännössä on tarvetta pitää rangaistavana perättömän lausuman antamiseen johtaneen yllytyksen ohella myös sellaiset esimerkiksi todistajaan kohdistuvat painostus- ja houkutteluyritykset, joissa pyritään saamaan todistaja antamaan väärä tieto tai salaamaan jotakin asiaan kuuluvaa. Säännöksen tarkoituksena on muun muassa suojata todistajaa painostukselta. Painostuksen kohteeksi joutunut todistaja olisi hyvin vaikeassa tilanteessa, jos voimakaskin painostus tai houkuttelu olisi rangaistavaa vain siinä tapauksessa, että todistaja suostuu kertomaan kuulusteltaessa totuudenvastaisesti ja antaa häneltä pyydetyn perättömän lausuman. Perättömän lausuman antamiseen tähtäävien painostus- ja houkutteluritysten säilyttäminen yrityksen tuloksellisuudesta riippumatta rangaistavina edistää näin ollen totuusvelvollisuuden alaisten henkilöiden pitäytymistä totuudessa.

Osallisuutta rikokseen koskevista yleisistä säännöksistä johtuu, että toisen tahallisesta taivuttamisesta luvun 1-3 §:ssä tarkoitettuun rikokseen tuomitaan sen lainkohdan mukaiseen rangaistukseen, johon yllyttäjä olisi rikoksen tekijänä tuomittava.

Toisen yllyttäminen tuottamukselliseen perättömään lausumaan ja yritys yllyttää toista tuottamuksellisen perättömän lausuman antamiseen ei ole rangaistavaa. Yllyttämisen rangaistavuuden edellytyksenä on niin muodoin, että perättömään lausumaan houkuttelu menetellessään taivuttelun mukaan syyllistyy tahalliseen perättömään lausumaan.

Yritetty yllytys perättömään lausumaan voi toteutua eri tavoin, kirjallisesti, suullisesti, puhelimitse tai muulla viestintävälineellä. Edellytyksenä rangaistavuudelle on, että viesti tulee sen tietoon, jolle se on tarkoitettu.

Rangaistusasteikoksi yritetystä yllytyksestä perättömään lausumaan ehdotetaan sakkoa tai enintään yhden vuoden vankeutta.

## 6 §. *Väärä ilmianto*

Väärää ja todistamatonta ilmiantoa koskevat rikossäännökset ovat nykyisin rikoslain 26 luvussa. Säännösten sijainti ja sisältö kuvastavat sitä käsitystä, että väärä ilmianto

rikoksena on läheisesti rinnastettavissa kunianloukkauksirikoksiin. Rikoksen ensisijaisena kohteena on siten yksityinen henkilö, josta annetaan perättömiä tietoja, ja vasta toissijaisena kohteena oikeudenkäyttö ja siinä käytettävien tietojen totuudenmukaisuus. Nykyisen käsityksen mukaan väärä ilmianto on ensi sijassa oikeudenkäyttöön kohdistuva rikos, vaikka se kohdistuu myös yksityiseen henkilöön ja hänen oikeudelliseen turvallisuuteensa. Ehdotettu säännös sen mukaisesti perustuu sille käsitykselle, että väärä ilmianto rikoksena kohdistuu ensisijaisesti oikeudenkäyttöön ja toissijaisesti yksityishenkilöön.

Ehdotuksen mukaan vääränä ilmiantonä pidetään sitä, että joku antaa esitutkinta- tai muulle viranomaiselle taikka tuomioistuimelle väärän tiedon ja siten aiheuttaa vaaran, että ilmiannettu pidätetään tai vangitaan tai joutuu muun pakkokeinon kohteeksi tai joutuu syytteeseen tai tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen virheellisin perustein.

Väärän ilmiannon motiivina on yleensä toisen saattaminen aiheettomasti epäilyksenalaiseksi rikoksesta. Useimmiten se on ilmiantajan pääasiallinen tarkoitus. Säännöksen soveltamisen riittävänä edellytyksenä on kuitenkin se, että ilmiantaja väärän tiedon antaessaan tietää aiheuttavansa ilmiannetulle vaaran joutua rikosprosessuaalisen pakkokeinon kohteeksi, syytteeseen tai tuomituksi rikosoikeudelliseen seuraamukseen rikoksesta, jota tämä ei ole tehnyt.

Säännöksen soveltaminen edellyttää, että ilmiantaja tietää antamansa tiedon vääräksi tai ainakin pitää sitä varsin todennäköisesti vääränä. Sellainen perätön ilmianto, jossa ilmiantaja ei ole tuntenut asioiden todellista laitaa, vaan on esimerkiksi uskonut liikkeellä olevia huhuja, ei ole rangaistavaa vääränä ilmiantonä. Ehdotuksen mukaan poistuisi sellaisen väärän ilmiannon rangaistavuus, josta on nykyisin säännös rikoslain 26 luvun 4 §:ssä. Rangaistavuuden supistuminen tältä osin ei kuitenkaan ole käytännössä kovin merkittävä. Väärässä ilmiannossa ilmiantaja on yleensä tietoinen, että ilmianto kohdistuu syyttömään henkilöön. Muutoksen johdosta oletettavasti vähenevät sellaiset tapaukset, joissa rikosjutussa syytteen tultua puutteellisen näytön vuoksi hylätyksi vastaaja nostaa asianomistajaa vastaan syytteen väärästä ilmiannosta.

Ehdotetun 6 §:n soveltaminen ei edellytä,

että ilmiantajan antama väärä tieto olisi kokonaisuudessaan valheellinen. Väärä ilmianto voi toteutua myös silloin, kun ilmiantaja liittyy osittain totuudellisiin tietoihin valheellisiksi tietämiään osia. Edellytyksenä on se, että tieto sellaisena kuin se on viranomaiselle tai tuomioistuimelle annettu aiheuttaa vaaran joutua virheellisin perustein pakkokeinon kohteeksi tai syytteen taikka tuomituksen rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen.

Rikos toteutuu väärän tiedon antamisella esitutkinta- tai muulle viranomaiselle taikka tuomioistuimelle. Säännönmukainen väärän ilmiannon toteutumistapa on perättömien tietojen antaminen esitutkintaviranomaiselle eli yleensä poliisille. Ehdotetussa säännöksessä muulla viranomaisella tarkoitetaan muun muassa tulliviranomaista tai virallista syyttäjää. Väärän tiedon antaminen tuomioistuimelle toteutuu lähinnä silloin, kun ilmiantaja itse asianomistajan oikeuksia hyväksi käyttäen nostaa syytöntä vastaan syytteen tuomioistuimessa. Myös asianomistajan esitutkinnassa antama väärä tieto voi aiheuttaa säännöksessä tarkoitetun vaaran ilmiannetun joutumisesta pakkokeinon kohteeksi tai tuomituksi johonkin rikosoikeudelliseen seuraamukseen.

Koska väärän tiedon antaminen kenelle tahansa viralliselle syyttäjälle voi toteuttaa väärän ilmiannon tunnusmerkit, ei voida sulkea pois mahdollisuutta, että esimerkiksi oikeuskanslerille tai eduskunnan oikeusasiamiehelle tehty perätön kantelu voisi olla väärä ilmianto. Sellaiset perättömät kantelut, joista aiheutuu vaaraa syyttömälle, ovat kuitenkin hyvin harvinaisia. Koska on paljon sellaisia rikossäännöksiä, joiden noudattamisen valvonta ja syytteenpano-oikeus ensi sijassa on annettu muille viranomaisille kuin virallisille syyttäjille ja poliisille, on tarpeen saattaa väärää ilmiantoa koskevan säännöksen alaiseksi väärän tiedon antaminen myös kyseisille viranomaisille. Näin ollen esimerkiksi väärän tiedon antaminen oikeusministeriölle painovapausrikoksesta tai työsuojeluviranomaiselle työsuojelua koskevien säännösten rikkomisesta voi toteuttaa väärän ilmiannon tunnusmerkit.

Toisin kuin nykyisen rikoslain 26 luvun 3 §:ssä asianomistajalle annettu väärä tieto ei enää toteuttaisi väärän ilmiannon tunnusmerkkejä. Tällaiset teot eivät yleensä muuttuisi rankaisemattomiksi, sillä useimmiten niitä voitaisiin pitää kunnianloukkausrikoksi-

na. Toisaalta asianomistajalle annettu väärä tieto vain erittäin poikkeuksellisesti johtaa oikeudenkäyntiin ilman täydentävää tutkintaa, jolloin väärän tiedon antaja käytännössä joutunee syyllistymään väärään ilmiantoon tai perättömän lausuman antamiseen, ennen kuin ilmiannetulle aiheutuu merkittävää vaaraa joutua aiheuttoman pakkokeinon kohteeksi. Tarvetta nykyisenlaajuiseen kriminalisointiin ei siten näyttäisi olevan.

Ehdotettu 6 § edellyttää, että väärän ilmiannon kohteelle aiheutuu vaara joutua säännöksessä tarkoitetun toimenpiteen kohteeksi tai tuomituksi virheellisin perustein. Tyypillisesti kysymys on siitä, että ilmiannettu on syytön siihen rikokseen, jota väärän ilmiannon tunnusmerkit täyttävä väärä tieto koskee. Ensisijaisesti säännös suojaa tietenkin sellaista henkilöä, joka ei ole tehnyt mitään rangaistavaa tekoa. Mutta säännöksen antaman suojan piirissä voi olla muunlaisiakin syyttöminä pidettäviä henkilöitä. Jos esimerkiksi joku syyllistyy toiseen kohdistuvaan varkausrikokseen ja rikoksen kohteeksi joutunut totuudenvastaisesti kertoo anastuksen suorittaneen käyttäneen rikoksen toteuttamiseksi rikoslain 31 luvun 1 §:ssä tarkoitettua väkivaltaa tai uhkausta, perätön tieto voi toteuttaa väärän ilmiannon tunnusmerkit. Olennaista on se, että väärän tiedon johdosta henkilölle aiheutuu vaara joutua pakkokeinon kohteeksi, syytteen tai tuomituksen muusta rikoksesta kuin mihin hän todellisuudessa on syyllistynyt. Sen sijaan todellisuudessa rikoksen syyllistyneeseen kohdistuvan väärän tiedon antaminen, jolla on merkitystä rikoksen moitittavuuden arvioimisessa, ei ole välttämättä väärää ilmiantoa. Näin ollen esimerkiksi asianomistajan ilmoitus, että anastuksen suorittaja anasti häneltä enemmän rahaa kuin todellisuudessa tapahtui, ei toteuta sinänsä väärän ilmiannon, vaan mahdollisesti rikoslain 36 luvun 1-3 §:ssä tarkoitettujen petosrikosten tunnusmerkit. Tällainen väärä tieto toteuttaa kuitenkin väärän ilmiannon tunnusmerkit silloin, kun niiden johdosta rikoksen törkeysarviointi niin selvästi muuttuu, että sen johdosta ilmiannetulle aiheutuu vaara joutua pakkokeinon kohteeksi tai tuomituksi rikosoikeudelliseen seuraamukseen virheellisin perustein, esimerkiksi ankarampaan rangaistukseen kuin oikeiden tietojen perusteella. Kysymys voi olla väärin ankaroitettujen seikkojen esittämisestä tai sellaisen väärän tiedon esittämisestä, joka estää lieventävien seikkojen soveltamisen.

Virheellisin perustein tuomitusta rangaistuksesta ei sen sijaan ole kysymys silloin, jos väärä tieto ei ole vaikuttanut tapauksen rikosoikeudelliseen arviointiin. Vääristä ilmiannosta voi olla kysymys myös silloin, kun rikokseen todellisuudessaakin syyllistynyt henkilö tuomitaan väriiden tietojen johdosta virheellisin perustein. Rikokseen syyllistyneeseen kohdistuva väärä tieto voi luonnollisesti toteuttaa myös perättömän lausuman tunnusmerkit.

Väärän ilmiannon tunnusmerkistön toteutuminen ei välttämättä edellytä, että kohteena oleva henkilö on nimenomaisesti yksilöity. Tosin yleensä väärä ilmianto käytännössä kohdistetaan määrättyyn ja jopa ilmiantajan tuntemaan henkilöön. Väärä ilmianto voi olla kyseessä myös silloin, kun ilmiantaja perättömästi kertoo rikoksen tapahtuneen ja ilmianto kohdistuu esimerkiksi johonkin yksittäisten ihmisten muodostamaan ryhmään. Edellytyksenä on kuitenkin se, että ilmiannon johdosta syntyy vaara jollekulle joutua perusteettomasti pakkokeinon kohteeksi, syytteeseen tai tuomitukseksi rangaistukseen tai muuhun seuraamukseen.

Ehdotuksen mukaan väärä ilmianto olisi niin sanottu vaarantamisrikos. Rangaistavuuden edellytyksenä olisi ilmiannetulle tekijän tietien aiheutunut vaara joutua pidätetyksi, vangituksi tai muun pakkokeinon kohteeksi tai syytteeseen taikka tuomitukseksi rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen. Vaaran ei tarvitse olla vakava ja se voi olla myös lyhytaikainen. Vaaran tulee kuitenkin olla sillä tavoin havaittavissa, että asianomaiset, kuten ilmiannettu henkilö itse tai asiaa selvittävät viranomaiset, ottavat väärän tiedon huomioon ryhtyessään toimiin syntyneessä tilanteessa. Kun säännöksen soveltaminen edellyttää mainitunlaisen vaaran syntymistä, väärä ilmianto ei toteudu, jos väärän tiedon vastaan ottava viranomainen joko tietojen antamisen muodosta tai tavasta taikka asiassa muutoin hankkimiansa tietojen valossa tai muusta syystä ilman lisäselvityksiäkin havaitsee saamansa tiedon perättömyyden. Sellainen selvästi perätön ilmianto, joka ei ole aiheuttanut väärää ilmiantoa koskevassa säännöksessä tarkoitettua vaaraa, voi toteuttaa jonkin kunnianloukkauksrikoksen tunnusmerkit.

Säännöksen soveltuminen ei edellytä, että pakkokeinoa on käytetty, syyte nostettu tai annettu väärä langettava tuomio. Jos pakkokeinoa on käytetty, syyte nostettu tai langet-

tava tuomio annettu, säännöksessä tarkoitetun vaaran olemassaoloa voidaan pitää selvänä. Pakkokeinon kohteeksi joutumisen vaara on useimmiten silloin, kun ilmiannetusta rikoksesta pakkokeinon käyttäminen on lain mukaan mahdollista ja poliisi on harkinut sitä. Yleisimmin syytteeseen joutumisen vaara syntyy, kun esitutkinta on saatettu loppuun ja virallisen syyttäjän syyteharkinta alkanut. Vaara, että syytön tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen, ilmenee yleensä siitä, että häntä vastaan on pantu vireille rikosoikeudenkäynti.

Väärän ilmiannon rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoo tai enintään kolmen vuoden vankeutta. Rangaistuksen lajia valittaessa ja rangaistusta mitattaessa ankarampaan suuntaan vaikuttavana seikkana otetaan huomioon aiheutetun vaaran vakavuus, ilmiannetun rikoksen poikkeuksellinen vakavuus, ilmiannon erityinen suunnitelmallisuus ja muut vastaavat seikat. Vastakkaiseen suuntaan puhuvat esimerkiksi syytteeseen joutumisen vaaran vähäisyys tai se, että väärä ilmianto koskee rangaistavuudeltaan vähäistä rikosta. Väärän ilmiannon rangaistusasteikko olisi riittävä kaikissa tapauksissa. Sen vuoksi ei ole pidetty tarpeellisenä ehdottaa törkeys-porrastusta.

Perätöntä lausumaa tuomioistuimessa koskevan 1 §:n perusteluissa on selostettu perusteita, joiden johdosta perätön lausuma on syytä arvostella tavanomaista lievemmin. Tällainen vaikutus on esimerkiksi väärän tiedon oikaisemisella ennen haitallisten vaikutusten syntymistä ja lausumaan johtaneilla vaikuttimilla, kuten pyrkimyksellä estää lausunnon antajalle tai hänen läheiselleen kiuksallisen seikan paljastuminen. Myös väärän ilmiannon vakavuutta arvioitaessa olisi syytä kiinnittää huomiota tällaisiin seikkoihin.

Nykyisen 26 luvun 5 §:ssä on säädetty erityinen väärää ilmiantoa koskeva seuraamus. Sen mukaan väärästä ilmiannosta rangaistukseen tuomittu on samalla velvoitettava korvaamaan asianomistajalle kulut tuomion painattamisesta yleiseen tai paikkakunnan sanomalehteen, jos asianomistaja sitä vaatii. Säännös on peräisin vuodelta 1889. Joukkoviestintien kehitys viimeisen sadan vuoden aikana on ollut niin suuri, ettei tällaisella erityisellä seuraamuksella nykyoloissa ole samaa merkitystä kuin sata vuotta sitten. Seuraamuksen käyttäminen on käytännössä hyvin harvinaista. On myös huomattava,

ettei sanomalehtiä tai muita tiedotusvälineitä ilmeisesti voida velvoittaa julkaisemaan tämänkaltaisia tuomioita. Seuraamus ehdoteaankin poistettavaksi. Poistamista puoltaa sekin, että väärä ilmianto ymmärretään ensisijaisesti oikeudenkäyttöön kohdistuvaksi rikokseksi.

### 7 §. Todistusaineiston vääristeleminen

Nykyisessä rikoslaissa ei ole nimenomaisesti todistusaineiston vääristelemistä koskevaa säännöstä. Todistusaineiston vääristelemistä koskevan säännöksen säätäminen ei kuitenkaan merkitse uutta kriminalisointia, sillä kyseisen rikoksen tunnusmerkistön toteuttavat teot ovat nykyisinkin rangaistavia. Oikeudenkäynnissä käytettävään todistusaineistoon puuttuminen tarkoituksella saada syytön tuomituksi rangaistukseen on nykyisin rangaistavaa 26 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna niin sanottuna epäsuorana vääränä ilmiäntona. Rikoksenteikijän suojelemiseksi tehty todisteiden hävittäminen on rangaistavaa 16 luvun 20 §:ssä tarkoitettuna rikoksen suosimisena. Useissa tapauksissa voivat soveltua myös 33 luvussa olevat väärennysrikosten tunnusmerkit.

Useiden ulkomaiden rikoslaeissa on ehdotettuja säännöksiä vastaavia säännöksiä todistusaineiston vääristelystä.

Ehdotetuissa säännöksissä tarkoitettu todistusaineiston vääristeleminen koskisi tuomioistuimessa tai rikosasian esitutkinnassa tapahtuvaa todistusaineiston vääristelyä, jonka tarkoituksena on saada syytön tuomituksi rangaistukseen tai muuten vahingoittaa toista. Joissakin tapauksissa toisen henkilön rikosoikeudellisen vastuun välttämiseksi tapahtuva todistusaineiston vääristeleminen olisi ehdotuksen mukaan 15 luvun 11 §:ssä tarkoitettun rikoksenteikijän suojelemisen yksi tekotapa. Riita-asioissa vastaavanlainen vääristeleminen toteuttaisi usein 33 luvun 1-3 tai 5 §:ssä mainittujen väärennysrikosten tunnusmerkit. Selvää tarvetta määritellä ehdotetussa 15 luvussa rangaistavaksi todistusaineiston vääristeleminen on ainakin siltä osin kuin on kyse puuttumisesta muuhun kuin 33 luvussa mainittuun todistuskappaleeseen. Koska säännöksen soveltaminen edellyttää tarkoitusta saada syytön tuomituksi rangaistukseen tai muuten vahingoittaa toista, todistusaineiston vääristeleminen rikoksena olisi usein läheisesti rinnastettavissa väärään ilmiäntöön.

*I momentti.* Ehdotetun 7 §:n 1 momentin mukaan rangaistaisiin todistusaineiston vääristelemisestä sitä, joka saadakseen syytönmän tuomitukseksi rangaistukseen tai muuten vahingoittaakseen kätkee, hävittää, turmelee, muuntaa tai muuten vääristää tuomioistuimessa tai rikosasian esitutkinnassa tarpeellisen esineen, asiakirjan tai muun todisteen, jolla hänen tietensä on merkitystä asiassa.

Todistusaineiston vääristeleminen toteutuu ehdotuksen mukaan silloin, kun pyritään saamaan syytön tuomitukseksi rangaistukseen. Syyttömyydellä tällöin tarkoitetaan syyttömyyttä siihen rikokseen, johon hänet pyritään vääristellyillä todisteilla osoittamaan syylliseksi. Todistusaineiston vääristeleminen voidaan syyllistyä pyrkimällä osoittamaan rikoksenteikijäksi joku, joka ei ole tehnyt mitään rangaistavaa tekoa. Se voi kohdistua myös sellaiseen henkilöön, joka on tehnyt jotakin rangaistavaa, mutta todistusaineistoa vääristelemällä hänet pyritään osoittamaan syylliseksi johonkin toiseen rikokseen kuin minkä hän todellisuudessa on tehnyt. Muunlaisessa toisen vahingoittamisen tarkoituksessa todistusaineiston vääristeleminen toteutuisi esimerkiksi tapauksessa, jossa johonkin rikokseen todellisuudessaakin syyllistynyttä vastaan puhuvaa näyttöä vahvistetaisiin vääristellyillä todisteilla.

Ehdotetussa säännöksessä ei ole mainintaa todistusaineiston vääristelemisestä jonkun hyödyttämiseksi. Useimmiten jonkun hyödyttäminen ja vahingoittaminen ovat toistensa käänteispuolia, erityisesti taloudellisissa riita-asioissa. Rikoksenteikijän hyödyttämiseksi tapahtuva todisteiden hävittäminen voi olla rangaistavaa rikoksenteikijän suojelemisena.

Jos todistusaineistoa vääristelisi virkamies, esimerkiksi poliisi, kysymys voisi olla myös 40 luvun 7 §:ssä tarkoitettusta virka-aseman väärinkäyttämisestä, 8 §:ssä tarkoitettusta törkeästä virka-aseman väärinkäyttämisestä tai ainakin kyseisen luvun 10 §:ssä tarkoitettua virkavelvollisuuden rikkomisesta.

Vääristelemisen kohteena voisi olla myös riita-asiaassa tarpeellinen todiste. Olennaista on se, että vääristelyn kohdetta käytetään tai käytettäisiin todisteena tuomioistuimessa. Jos todistetta käytettäisiin muuten oikeuselämässä, tekoon soveltuisivat lähinnä väärennysrikoksia koskevat 33 luvun säännökset. Jos rikos toteuttaa sekä todistusaineiston vääristelemisen että väärennysrikoksen tunnusmer-

kit, sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia säännöksiä, kuten myös teon toteuttaessa todistusaineiston vääristelemisen ohella vahingoittamistarkoituksessa tehdyn niin sanotun prosessipetoksen tunnusmerkit.

Rikoksen tekotapoina ehdotuksessa on mainittu kätkeminen, hävittäminen, turmeleminen, muuntaminen ja muu vääristäminen. Teko voi olla siten todisteen tekemistä käytökelvottomaksi ylipäänsä todisteena jostakin asiasta tai sen muuttamista siten, että todisteen kertoma tieto sisällöltään muuttuu. Muuntamisena tai muuna vääristelynä voidaan pitää myös esineiden tai muiden todisteiden sijoittamista sellaiseen paikkaan, jossa niistä tehdään totuutta vastaamattomia johtopäätöksiä. Näin ollen esimerkiksi huumausaineiden tai varastetun tavaran sijoittaminen salaa asuntoon tarkoituksella saada asunnon haltija tuomituksi rangaistukseen huumausainerikoksesta, anastusrikoksesta tai kätkemisrikoksesta voisi olla ehdotetun säännöksen tarkoittamaa todistusaineiston vääristelemistä.

Teon kohteena ehdotuksen mukaan olisi tuomioistuimessa tai rikosasian esitutkinnassa todisteena tarpeellinen esine, asiakirja tai muu todiste. Säännöksiä, jotka määrittelevät lähemmin tällaisia kohteita, on muun muassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12-17 §:n säännöksissä asiakirjan esittämisvelvollisuudesta, 56-60 §:n säännöksissä katselmuksesta sekä takavarikkoja koskevissa pakkokeinolain (450/87) 4 luvun säännöksissä. Todistusaineiston vääristelemistä koskevan säännöksen soveltamisen edellytyksenä ei ole, että todiste olisi otettu viranomaisten haltuun. Edellytyksenä ei myöskään ole, että oikeudenkäynti- tai esitutkintamenettely, jossa todisteella on merkitystä, olisi jo vireillä. Säännöksen soveltumisen edellytyksenä on se, että todistusaineiston vääristelijä tietää tekonsa tuloksella olevan merkitystä todisteena jo alkaen tai vääristelyn jälkeen vireille tulevassa oikeudenkäynnissä tai rikosasian esitutkinnassa.

Todistusaineiston vääristeleminen voi kohdistua paitsi toisen myös tekijän itsensä omistamaan esineeseen, asiakirjaan tai muuhun todisteeseen. Ehdotettu säännös samoin kuin esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n säännös asiakirjan esittämisvelvollisuudesta tai 17 luvun 57 §:n säännös velvollisuudesta tuoda esine oikeuteen katsastettavaksi siten omalta osaltaan rajoittaa omistajan oikeutta vapaasti määrätä omai-

suudesta. Ehdotettu 7 § ei kuitenkaan rajoita esineen, asiakirjan tai muun todisteen normaalia käyttöä, vaan ainoastaan sen käyttöä rikoksen tekemiseen.

Rikoksenteikijän itsensä tekemät toimet rikoksen paljastumisen tai selvittämisen estämiseksi yleensä ovat niin sanottuja rankaisemattomia jälkitekkoja. Näin ollen esimerkiksi sisään murtautuen tapahtuneen varkauden tekijä, joka erilaisin toimin poistaa aiheuttamiaan rikosjälkiä, ei siinä syyllisty erikseen rangaistavaan tekoon. Jos rikoksenteikijä itse kätkee, hävittää, turmelee, muuntaa tai muuten vääristelee rikoksensa todistusaineistoa sillä tavoin, että hän pyrkii osoittamaan jonkun toisen määrätyn henkilön syyllistyneen kyseiseen rikokseen, ehdotetun säännöksen rikostunnusmerkit voivat kuitenkin toteutua. Todistusaineiston vääristelemiseen syyllistyy toisin sanoen rikoksenteikijä, joka toimillaan pyrkii lavastamaan jonkun toisen kyseisen rikoksen tekijäksi.

Todistusaineiston vääristelemistä koskevan säännöksen soveltuminen ei välttämättä vaadi, että vääristeltyä todistetta olisi myös käytetty rikosasian esitutkinnassa tai oikeuskäsittelyssä. Koska rikos toteutuu vain silloin, kun teko on tehty tarkoituksella saada syytön tuomituksi rangaistukseen tai muuten vahingoittaa toista, on edellytyksenä, että todistusaineistoa on vääristelty sellaista käyttöä varten. Jos joku on katkenyt, hävittänyt, turmellut, muuntanut tai muuten vääristänyt joitakin esineitä, asiakirjoja tai muita kohteita ilman ehdotetussa lainkohdassa mainittua tarkoitusta, esimerkiksi estääkseen itsään koskevien kiusallisten seikkojen ilmitulemisen, tai ilman mitään yhteyttä vireillä olevaan tai vireille tulevaan oikeusasiaan, ehdotettu lainkohta ei sovellu. Säännöksessä mainitun tarkoituksen tulee olla käsillä jo todistusaineiston vääristelemisen ajankohtana. Ellei teon hetkellä ole tällaista tarkoitusta, ehdotettu 1 momentti ei tekoon sovellu. Perättömäksi tai vääristellyksi tiedetyn todisteen käyttäminen tuomioistuimessa tai esitutkinnassa voi kuitenkin olla rangaistavaa 2 momentin mukaan.

Säännöksen soveltuminen edellyttää, että vääristellyllä todisteella on tekijän tietten merkitystä asiassa.

Todistusaineiston vääristelemisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kahden vuoden vankeutta. Koska rangaistus-säännös tekisi mahdolliseksi sakon tuomitsemisen ja koska verraten vähäistäkin puuttu-

mista oikeudenkäynnissä tai rikosasian esitutkinnaassa tarvittavaan todistusaineistoon voidaan yleensä pitää kohtalaisen vakavana rikoksena, erityistä lievää rikosta koskevaa säännöstä ei ole pidetty tarpeellisenä.

Todistusaineiston vääristeleminen rikoksena on moitittavuudeltaan lähellä perätöntä lausumaa. Perätön lausuma rikoksena tapahtuu tuomioistuimen tai viranomaisen edessä. Se osoittaa siksi suurempaa häikäilemättömyyttä kuin todistusaineiston vääristeleminen. Siitä johtuen ehdotetaan, että todistusaineiston vääristelemisen rangaistusasteikko olisi hieman lievempi kuin tuomioistuimessa tapahtuvan perättömän lausuman.

Perätöntä lausumaa tuomioistuimessa koskevan 1 §:n perusteluissa on selostettu perusteita, joiden johdosta perätön lausuma on syytä arvostella tavanomaista lievemmin. Tällainen vaikutus on esimerkiksi väärän tiedon oikaisemisella ennen haitallisten vaikutusten syntymistä, kysymyksessä olevan rikoksen vähäisyydellä ja lausumaan johtaneilla vaikuttimilla, kuten pyrkimyksellä estää lausunnon antajalle tai hänen läheiselleen kiusallisen seikan paljastuminen. Myös todistusaineiston vääristelemisen vakavuutta arvioitaessa olisi syytä kiinnittää huomiota tällaisiin seikkoihin.

*2 momentti.* Ehdotetussa 1 momentissa teon kohteena on olemassa oleva esine, asiakirja tai muu todiste, jota vääristelemällä aiheutetaan se, että todisteesta tehdään totuutta vastaamattomia johtopäätöksiä. Todistusaineistoa voidaan vääristellä myös antamalla käytettäväksi perätön tai vääristelty todiste sekä käyttämällä itse perätöntä tai vääristeltyä todistetta. Ehdotetussa 2 momentissa on säännöksiä tällaisesta todistusaineiston vääristelemisestä.

Ehdotetussa 2 momentissa rikoksen tarkoitus on sama kuin 1 momentissakin.

Oikeudenmenetyksen vaaraa ei synny vielä silloin, kun joku on valmistanut tai hankkinut perättömän tai vääristellyn todisteen, mutta käyttämättä sitä tai antamalla sitä toisen käytettäväksi pitää sitä hallussaan. Tästä syystä ehdotetaan, että 2 momentissa tarkoitettu todistusaineiston vääristeleminen olisi rangaistavaa vain, jos joku antaa perättömän tai vääristellyn todisteen käytettäväksi tai itse käyttää sellaista todistetta harhauttavalla tavalla tuomioistuimessa tai rikosasian esitutkinnaassa. Näin ollen todistusaineiston vääristeleminen tällaisissa tapauksissa toteutuisi antamalla perätön todiste suoraan tuomiois-

tuimelle tai esitutkintaviranomaiselle taikka välillisesti antamalla se tällaista käyttöä varten esimerkiksi oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle. Todistusaineiston vääristeleminen viimeksi mainituissa tapauksissa ei välttämättä edellytä, että asiamies tai avustaja toimisi vilpillisesti.

Todistusaineiston vääristelemistä 2 momentin mukaan olisi perättömäksi tai vääristellyksi tiedetyn todisteen käyttäminen harhauttavalla tavalla tuomioistuimessa tai rikosasian esitutkinnaassa. Muuta kuin harhauttavaa käyttämistä olisi perättömän tai vääristellyn todisteen antaminen tuomioistuimelle tai esitutkintaviranomaiselle, kun samalla ilmoitetaan todisteen perättömyydestä.

## 8 §. *Törkeä todistusaineiston vääristeleminen*

Todistusaineiston vääristelemistä pidettäisiin ehdotuksen mukaan törkeänä, jos siinä 1) aiheutetaan vaara, että syytön varsin todennäköisesti tuomitaan vankeuteen tai muuhun ankaraan seuraamukseen, 2) rikoksen kohteena on erityisen merkityksellinen todiste tai 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tärkeysporrastuksen perusteet olisivat suurelta osin samat kuin tuomioistuimessa annettua törkeää perätöntä lausumaa koskevassa 3 §:ssä.

*1 kohta.* Pykälän 1 kohdassa todistusaineiston vääristelyn törkeänä pitämisen perusteena mainitaan vaara, että syytön varsin todennäköisesti tuomitaan vankeuteen tai muuhun ankaraan seuraamukseen. Sanonnalla "varsin todennäköisesti" tarkoitetaan ensisijaisesti tavanomaista suurempaa todennäköisyyttä, että todistusaineiston vääristelemisen johdosta tuomitaan ehdotuksessa mainittu ankara seuraamus. Vaaraan sisältyvän todennäköisyyden arviointiin saattaa vaikuttaa myös todistusaineiston vääristelijän muunlainen aktiivinen toiminta syyttömän henkilön tuomitsemiseksi ehdotuksessa mainittuun ankaraan seuraamukseen.

Kuten törkeää perätöntä lausumaa tuomioistuimessa koskevassa säännösehdoituksessa vankeuteen tuomitsemisen vaara koskee pitkäaikaisen ehdottoman vankeusrangaistuksen ohella myös ehdollista ja lyhytaikaista ehdotonta vankeutta. Jos syytön joutuu todistusaineiston vääristelyn johdosta vaaraan tulla tuomituksi ehdolliseen vankeuteen tai lyhyt-

aikaiseen ehdottomaan vankeuteen, törkeän todistusaineiston vääristelemisen kokonaisarvostelussa huomioon otettavien muiden perusteiden tulee olla painavampia kuin siinä tapauksessa, että syytön on joutunut vaaraan tulla tuomituksi pitkäaikaiseen ehdottomaan vankeuteen.

Vankeuteen rinnastettavalla muulla ankaralla seuraamuksella tarkoitetaan lähinnä erityisen tuntuvia taloudellisia seuraamuksia, kuten rahamäärältään hyvin suurta korvausvelvollisuutta tai konfiskaatiota. Myös esimerkiksi viraltapanoa voidaan pitää ehdotuksessa tarkoitettuna ankarana seuraamuksena.

*2 kohta.* Pykälän 2 kohdan mukaan todistusaineiston vääristelemistä pidettäisiin törkeänä, jos rikoksen kohteena on erityisen merkityksellinen todiste. Todisteen merkityksellisyydellä tarkoitetaan sen todistusarvoa, toisin sanoen vaikutusta siihen, mitä käsiteltävänä olevassa asiassa on perusteltua pitää todistettuna ja millaiseen lopputulokseen oikeudellinen päätöksenteko johtaa. Todistusaineiston vääristelemistä voidaan pitää tavanomaista moitittavampana, jos teko kohdistuu tältä kannalta ratkaisevassa asemassa olevaan todistusaineiston osaan. Esimerkiksi kriminaalitekniisten tutkimusten tulokset usein ovat sellaisessa asemassa. Sen sijaan todisteen todistusaiheeseen eli todistelun kohteena olevaan tosiseikkaan liittyvä huomattava taloudellinen tai muu merkitys ei yksinään vaikuttaisi todisteen todistusarvoon. Tällaisilla seikoilla voi silti olla välillistä merkitystä ehdotetun 2 kohdan soveltamisessa.

*3 kohta.* Todistusaineiston vääristelemistä voitaisiin pitää törkeänä myös silloin, jos se tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Erityinen suunnitelmallisuus määräytyy samanlaisien näkökohtien mukaan kuin muissakin sellaisissa rikoksissa, joissa se on omaksuttu törkeysporttatuksen perusteeksi. Erityistä suunnitelmallisuutta voivat ilmentää muun muassa harkitut valmistelutoimet, todistusaineiston vääristelemistä tukevat tai sen paljastumista ehkäisevät erityisjärjestelyt sekä useiden henkilöiden tehtävienjakoon nojautuva järjestäytyminen.

Todistusaineiston vääristelemistä voidaan pitää törkeänä vain ehdotuksessa mainitun perusteen ollessa käsillä. Törkeysporttatuksella määrättyä kuitenkin kokonaisarvostelun perusteella. Kokonaisarvosteluun vaikuttavat muutkin seikat kuin ehdotetussa lainkohdassa mainitut. Sellaisia voivat olla esimerkiksi

huomattavan taloudellisen edun saaminen, pyrkimys saada syytön rangaistuksi erityisen vakavasta rikoksesta ja muut vastaavat seikat.

Törkeän todistusaineiston vääristelemisen rangaistukseksi ehdotetaan vähintään neljän kuukauden ja enintään kuuden vuoden vankeutta. Kyseinen rikos on moitittavuudeltaan rinnastettavissa törkeään perättömään lausumaan tuomioistuimessa.

### *9 §. Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen*

Voimassa olevassa rikoslaissa ei ole oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista koskevaa säännöstä. Tosin rikoslaissa on useita säännöksiä, joita voidaan soveltaa oikeudenkäytössä kuultavaan henkilöön kohdistettuun väkivaltaan tai uhkaamiseen. Ehdotetun säännöksen tarkoituksena on yhtenäistää tällaisen menettelyn arvostelua ja korostaa sen erityistä moitittavuutta siitä lainkäytölle aiheutuvan uhan vuoksi. Säännös suojaisi oikeudenkäynnissä, esitutkinnassa, poliisitutkinnassa tai niihin rinnastettavassa muussa viranomaismenettelyssä tapahtuvaa kuulemistä. Pykälän 1 kohta koskee kuulemistä edeltävää tekoa ja 2 kohta kuulemisen johdosta sen jälkeen tehtyä tekoa.

Kummassakin kohdassa mainitaan tekotapoina väkivalta ja uhkaus. Väkivalta voi ilmetä pahoinpitelynä, mutta myös muu kuin väkivaltarikoksena rangaistava väkivalta tulee kysymykseen. Väkivallan ei välttämättä tarvitse ilmetä henkilöön kohdistuvana väkivaltana, vaan se voi ilmetä esimerkiksi toisen omaisuuden särkemisenä kuulusteluun osallistumisen estämiseksi. Uhkauksessa ei tarvitse olla kysymys väkivallasta, vaan myös muut oikeudettomat painostuskeinot tulevat kysymykseen. Uhkaus voi kohdistua myös taloudellisiin etuihin. Kun kysymys on ennen todistelua tapahtuvasta teosta, väkivalta tai uhkaus voi kohdistua muuhunkin kuin kuultavaan, esimerkiksi hänelle läheiseen ihmiseen tai hänen omaisuuteensa. Ei myöskään edellytetä, että väkivalta tai uhattu loukkaus välittömästi liittyisivät tekoilanteeseen, vaan kysymys voi olla myös myöhemmin tapahtuvalla väkivallalla tai muulla teolla uhkaamisesta. Edellytyksenä kuitenkin on, että väkivalta tai uhkaus on keino, jolla kuultavaan vaikutetaan säännöksessä edellytetyllä tavalla. Väkivallan tai uhkauksen va-

kavuudelle ei ole asetettu erityistä kynnystä. Niiden tulee kuitenkin olla olosuhteet huomioon ottaen niin uskottavia, että niillä voi olla vaikutusta kohteeseensa.

Kun kysymys on kuultavan antaman lausunnon vuoksi tehdystä väkivallasta tai uhkauksesta, väkivallan tai sen uhan tulee kohdistua kuultavaan itseensä. Jälkikäteisen väkivallan käytön tai uhkaamisen rangaistavuutta ei ole perusteltua ulottaa yhtä laajaksi kuin kuulemista edeltävien tekojen kysymyksessä ollessa. Ensiksikin jälkeinpäin tapahtuvien muuhun kuin kuultavaan kohdistuneiden tekojen yhteys todistamiseen tai muuhun kuulemiseen voitaneen todeta yleensä vain suhteellisen vakavissa tapauksissa. Tällöin käytettävissä ovat tekoon muuten soveltuvat säännökset, joissa yleensä on niin laaja rangaistusasteikko, että teon erityinen moittivuus voidaan rangaistusta määrättäessä ottaa huomioon. Toiseksi vähäinen jälkikäteinen uhkailu tai lievä väkivalta eivät muodosta niin merkittävää uhkaa lainkäytölle, että erityisen rangaistussäännöksen tulisi kattaa tällaiset tapaukset yhtä laajasti kuin kysymyksen ollessa kuulemista edeltävistä teoista.

Jos väkivalta tai uhkaus ei liity toisen henkilön tulevaan tai jo tapahtuneeseen kuulemiseen, säännöstä ei voida soveltaa. Tavoitteena tulee olla lausunnon antamisen estäminen tai lausunnon sisältöön vaikuttaminen taikka kosto annetun lausunnon johdosta. Esimerkiksi väkivaltaan johtanut riita siitä, kumpi osapuolista jossakin oikeudenkäynnissä on oikeassa, ei kuulu tämän säännöksen nojalla arvosteltaviin, jollei väkivallalla pyritä vaikuttamaan toisen lausumaan oikeudenkäynnissä tai väkivalta johdu nimenomaan annetun lausunnon sisällöstä eikä vallitsevasta erimielisyydestä.

Pykälän suojaama henkilöpiiri on määritelty osaksi vastaavalla tavalla kuin luvun 1 ja 2 §:ssä. Ne tilaisuudet, joissa annettavasta tai annetusta lausunnosta on kysymys, on ilmaistu vastaavasti kuin mainituissa pykälissä. Kysymyksen tulee olla lausunnosta oikeudenkäynnissä, esitutkinnassa, poliisitutkinnassa tai niihin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä. Pykälä kuitenkin koskee paitsi luvun 1 ja 2 §:ssä tarkoitettuihin henkilöihin kohdistuvia tekoja myös eräisiin muihin kuultaviin kohdistuvia tekoja. Rangaistavuus ei edellytä, että teon kohteena olevalla henkilöllä on kuultavana rangaistusuhkaan perustuva totuudessapysymisvel-

vollisuus. Myöskään sillä, kuullaanko asianomaista valan tai vakuutuksen nojalla, ei ole pykälän soveltamisalan kannalta merkitystä. Kuultava voisi olla todistaja, asiantuntija, muu kuultava tai asianosainen. Todistajan ja asiantuntijan käsitteillä on oikeudenkäymiskaaren tai muiden säännösten perustella selkeästi rajattu sisältö. Muu kuultava voi olla esimerkiksi vakuutusyhtiö, jota kuullaan liikennerikosasian yhteydessä, tai työnantaja, jota kuullaan työssä aiheutetun vahingon korvaamista koskevassa asiassa. Asianosaiseen kohdistuva teko voisi olla rangaistava silloinkin, kun asianosaisella ei ole nimenomaista totuudessapysymisvelvollisuutta tai kun tämän velvollisuuden rikkomiseen ei liity rangaistusuhkaa. Teon kohteina voisivat siten olla niin riita- kuin rikosoikeudenkäynninkin asianosainen samoin kuin esitutkinnassa kuultava asianomistaja. On tärkeätä, että kaikkia oikeudenkäynnissä tai muussa lainkäytön kannalta tärkeässä viranomaismenettelyssä kuultavia suojataan tällaiselta asiattomalta vaikuttamiselta.

Lausuntoa edeltävällä teolla tulee estää tai yrittää estää lausunnon antaminen tai vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa lausunnon sisältöön. Yritys ja täytetty teko ovat lähtökohtaisesti yhtä moitittavia, koska teon täyttymisen kannalta ratkaiseva on teon kohteeksi joutuneen henkilön reaktio. Kysymyksen ollessa lausunnon vuoksi tehdystä väkivallasta tai uhkauksesta yritys ei ole tämän säännöksen mukaan rangaistava. Jos väkivalta jää yritysasteelle, riittää, että tekoon voidaan soveltaa asianomaisen väkivaltarikoksen yrityksen yleistä rangaistussäännöstä.

Teon tulee olla oikeudeton. Rajoitus viittaa tilanteisiin, joissa joku on oikeutettu tai jopa velvollinen ryhtymään toimenpiteisiin puheena olevan lausunnon antamisen estämiseksi tai siihen vaikuttamiseksi tai annetun lausunnon johdosta. Perusteena voi olla häiriön aiheuttaminen asianomaisessa menettelyssä, jolloin lausunnon antaminen voidaan keskeyttää tai estää, taikka salassapitovelvollisuus, jolloin on oikeutettua yrittää vaikuttaa lausunnon antamiseen tai ryhtyä toimenpiteisiin velvollisuuden rikkomisen johdosta. Oikeutettua on myös ryhtyä toimenpiteisiin tahallisen väärän lausunnon antamisen johdosta.

Tahallisuus edellyttää tekijän joko nimenomaisesti pyrkivän estämään kuulemisen tai vaikuttamaan lausunnon sisältöön tai ainakin ymmärtävän tällaisen vaikutuksen tekonsa

varsin todennäköiseksi seuraukseksi. Jälkikäteisessä teossa taas on voitava osoittaa tekijän toimineen annetun lausunnon vuoksi.

Väkivaltaisesti tapahtuva oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen täyttää säännön mukaisesti ainakin pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön. Pykälään sisältyvästä toissijaisuuslausekkeesta ilmenee, että jos teosta ei säädetä muualla laissa ankarampaa rangaistusta, sovelletaan oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista koskevaa erityistä säännöstä. Pahoinpitely ja lievä pahoinpitely sisältyvät lähtökohtaisesti oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamiseen silloin, kun nämä rikokset ovat osa oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista. Törkeä pahoinpitely puolestaan syrjäyttää ehdotetun säännöksen. Pelkkään uhkaukseen rajoittuva todistajan uhkaaminen saattaa merkitä syyllistymistä myös laittomaan uhkaukseen. Tässä tapauksessa ehdotettu säännös riittää teon arvosteluun. Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen voi lisäksi merkitä syyllistymistä luvun 5 §:ssä tarkoitettuun yritettyyn yllytykseen perättömään lausumaan. Tällaisessa tapauksessa oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen syrjäyttää jälkimmäisen säännöksen.

Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Tavanomaista laajempi asteikko mahdollistaa tekoon liittyvän väkivallan tai uhkauksen vakavuuden arvostelun lisäksi sen, että teon oikeudenhoitoa uhkaava merkitys voidaan ottaa myös riittävästi huomioon. Rangaistusta määrättäessä tekoon liittyvän pahoinpitelyn tai uhkauksen vakavuus on keskeisellä sijalla. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota sen seikan oikeudelliseen merkitykseen, johon uhkaamisella on pyritty vaikuttamaan.

#### *10 §. Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen*

Suomen oikeusjärjestys ei tunne yleistä velvollisuutta ilmoittaa rikoksia viranomaisille tai niille, joihin rikokset kohdistuvat. Laajaa ilmiantovelvollisuutta ei pidetä Suomen oikeusjärjestykseen soveltuvana. Lisäksi laajan ilmoitusvelvollisuuden noudattamisen valvonta ei voisi olla tehokasta.

Rikoslaisa on kuitenkin vuodelta 1889 ollut peräisin säännös eräiden törkeiden rikosten ilmoittamatta jättämisestä oikeudenhoitoon kohdistuvana laiminlyöntirikoksena. Säännös on rikoslain 16 luvun 19 §:ssä. Sitä

on viimeksi muutettu rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa vuonna 1995. Säännöksen mukaan sitä, joka tietää Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmisryöstön, panttivangin ottamisen, rahanväärennyksen, törkeän rahanväärennyksen, 34 luvun 1-6 tai 11 §:ssä mainitun rikoksen taikka törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla, eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, rangaistaan, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu. Ilmoittamisen laiminlyömisestä ei kuitenkaan 2 momentin mukaan tuomita, jos hankkeissa olevasta rikoksesta tietävän olisi rikoksen estämiseksi ilmaistava joku 16 luvun 10 §:n 2 momentissa mainituista henkilöistä.

Säännöstä on viime vuosina muutettu useasti lähinnä lisäämällä lainkohdan luetteloon rikoksia, joita ilmiantovelvollisuus koskee. Vuonna 1983 luetteloon lisättiin panttivangin ottamista koskeva rikoslain 25 luvun 9 a §. Samalla laiminlyöntirikokselle annettiin nimeksi törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen. Sellaisena säännös oli voimassa vuoden 1990 loppuun asti. Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäistä vaihetta toteutettaessa vuonna 1990 uudistettiin myös rikoslain 16 luvun 19 §:n sanontaa. Vuoden 1991 alusta törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä tuomittiin se, joka tietää valtiopetoksen, maanpetoksen, murhan, tapon, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön tai törkeän ryöstön, 25 luvun 1 tai 9 a §:ssä mainitun rikoksen taikka rahanväärennyksen, törkeän rahanväärennyksen taikka 34 luvussa mainitun toisen hengelle tai terveydelle vaarallisen rikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, edellyttäen, että rikos tai rangaistava yritys tapahtuu. Valtiopetoksella lainkohdassa tarkoitettiin rikoslain 11 luvussa ja maanpetoksella 12 luvussa mainittuja rikoksia. Luetteloon lisättiin tuolloin tappo ja eduskuntakäsittelyssä törkeä pahoinpitely sekä saatettiin eräät rikosnimikkeet vastaamaan uudistettuja rikoslain säännöksiä.

Vuonna 1993 luetteloon lisättiin vielä törkeä huumausainerikos. Uusin ilmiannettavien rikosten luettelo on siis vahvistettu rikos-

lain kokonaisuudistuksen toisen vaiheen yhteydessä vuonna 1995.

Rangaistusasteikkona on vuodesta 1889 alkaen ollut sakko tai enintään kuuden kuukauden vankeus.

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä koskevan säännöksen tarpeellisuudesta voidaan esittää erilaisia käsityksiä. Kun eduskunta on vuosina 1990-1995 pitänyt eri yhteyksissä säännöstä tarpeellisena, nyt ehdotetaan säännöstä uudistettavaksi lähinnä saattamalla säännöksen sanamuoto sopusointuun muuten uudisteilla olevien säännösten kanssa. Samalla ehdotetaan vähäisiä tarkennuksia ilmoittamisvelvollisuuden alaisten rikosten luetteloon.

Vaikka säännös on viime vuosina ollut rikoslain uudistamisessa ja lainvalmistelussa usein esillä, ilmiantovelvollisuuden perusteltavuus ja laajuus on ollut esillä lähinnä muiden asioiden ohella. Kuten edellä on sanottu, rikoksiin kohdistuvaa laajaa ilmiantovelvollisuutta ei pidetä Suomen oikeusjärjestykseen soveltavana. Tämän mukaisesti rangaistusuhkainen ilmoitusvelvollisuus on rajoitettava mahdollisimman suppeaksi. Ilmiantovelvollisuutta voidaan pitää perusteltuna lähinnä silloin, kun sen kohteena oleva rikos on erittäin vakava, luonteeltaan harkittu ja sisältää järjestelmällistä valmistelua, kohdistuu törkeään suojeltavaan oikeushyvään ja rikos tai sen jatkaminen on ilmiannon tapahduttua estettävissä.

Ehdotettu säännös törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä toisaalta supistaa ja toisaalta laajentaa jonkin verran ilmoitusvelvollisuuden alaa verrattuna voimassa olevaan 16 luvun 19 §:ään. Ilmoitusvelvollisuuden alaan kuuluisivat vakavimmat valtiolliset rikokset, tahalliset henkirikokset ja eräät muut väkivaltarikokset, vakavimmat yleistä vaaraa aiheuttavat rikokset, törkeä ympäristön turmeleminen ja törkeä huumausainerikos.

*I momentti.* Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämiseen syyllistyisi ehdotetun 10 §:n 1 momentin mukaan se, joka tietää Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, törkeän ryöstön, ihmisryöstön, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähdერიoksen, aluksen kaappauksen, törkeän

ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, jos rikos tai sen rangaistava yrittäminen tapahtuu.

Ehdotuksen mukaan ilmoittamisvelvollisuus ei koskisi kaikkia maanpetosrikoksia eikä valtiopetosrikoksia, vaan ainoastaan nimenomaisesti lueteltavia vakavimpia valtiollisia rikoksia. Maanpetos- ja valtiopetosrikoksista jäisivät ilmoittamisvelvollisuuden ulkopuolelle sotaan yllyttäminen, turvallisuussalaisuuden paljastaminen, tuottamuksellinen turvallisuussalaisuuden paljastaminen, luvaton tiedustelutoiminta ja maanpetoksellinen yhteydenpito sekä valtiopetoksen valmistelu ja laiton sotilaallinen toiminta.

Säännöksessä ilmoittamisvelvollisuuden alaisuuteen ehdotetaan murhan ja tapon rinnalle surmaa, kuten jo voimassa olevassa laissa. Surmaa koskeva säännös on tullut rikoslakiin kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa. Surmalla tarkoitetaan tappoa, joka huomioon ottaen rikoksen poikkeukselliset olosuhteet, rikosentekijän vaikuttimet ja muut rikokseen johtaneet ja siihen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa. Törkeää pahoinpitelyä ilmiannettavien rikosten luettelossa puoltaa se, että jonkun valmistautuessa väkivaltarikokseen on hyvin vaikeata päätellä, valmistaudutaanko tahalliseen henkirikokseen vai muunlaiseen erityisen vakavaan väkivaltaan. Ilmoittamisvelvollisuuden alaisuuteen lisättäisiin myös vakavimmat väkivaltaa tai sen uhkaa sisältävät seksuaalirikokset, eli raiskaus ja törkeä raiskaus. Siltä osin kuin on kyse ryöstön, törkeän ryöstön, ihmisryöstön ja panttivangin ottamisen ilmoittamisvelvollisuudesta, ehdotettu säännös vastaa sisällöltään voimassa olevaa rikoslain 16 luvun 19 §:ää.

Ehdotetussa ilmoittamisvelvollisuuden alaisten törkeiden rikosten luettelossa ovat törkeä tuhotyö, törkeä terveyden vaarantaminen, ydinräjähdერიkos, aluksen kaappaus ja törkeä ympäristön turmeleminen osittain supistaisivat ja osittain hieman laajentaisivat ilmiantovelvollisuuden alaisen käyttäytymisen alaa. Koska ilmoittamisvelvollisuus ei enää koskisi kaikkia rikoslain 34 luvussa mainittuja ihmisten henkeä tai terveyttä yleisesti vaarantavia rikoksia, vaan ainoastaan nimenomaisesti lueteltuja kyseisessä luvussa mainittuja rikoksia, törkeän rikoksen ilmoit-

tamatta jättämisen kriminalisoinnin ala tältä osin jonkin verran supistuisi. Törkeä ympäristön turmeleminen ilmoitusvelvollisuuden alaan kuuluvien rikosten luettelossa olisi merkittävin laajennus luetteloon.

Ilmiantovelvollisuuden alaan kuuluvien rikosten joukosta ehdotuksen mukaan poistettaisiin edellä mainittujen rikosten ohella rahanväärennys ja törkeä rahanväärennys. Ne ovat korkeasta rangaistavuudestaan huolimatta lähinnä taloudellisia rikoksia, jotka eivät vaaranna valtiota, ihmisten henkeä tai terveyttä taikka ympäristöä. Setelirahalla ei ole nykyaikana enää samaa merkitystä kuin 1900-luvun alkupuolella, jolloin setelien laajamittainen väärentäminen saattoi aiheuttaa suurta vahinkoa kansantaloudelle.

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisen rangaistavuus edellyttää, että ehdotetussa lainkohdassa mainittu rikos on hankkeilla. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei tieto toisen henkilön yleisestä valmiudesta jonkin törkeän rikoksen tekemiseen aiheuta ilmoittamisvelvollisuutta. Pelkkä toiseen henkilöön kohdistuva epäily ei myöskään ole riittävää. Edellytyksenä on, että rikossuunnitelma on edennyt riittävän pitkälle. Ilmiantovelvollisuus edellyttää yleensä, että tiedetään, mihin tai keihin tuleva rikos aiotaan kohdistaa ja millä tavoin rikos aiotaan tehdä. Rikossuunnitelman tulee olla siinä määrin yksityiskohtainen ja jäsentynyt, että harkitseva ja huolellinen henkilö, joka saa hankkeesta tiedon, suhtautuu siihen vakavasti ja ottaa sen huomioon omassa toiminnassaan. Ilmoittamisvelvollisuutta ei ole, jos valmisteilla olevasta rikoksesta saadut tiedot ovat niin yksilöimättömiä tai epämääräisiä, etteivät viranomaiset tai vaaran kohde voisi niiden perusteella harkita, millaiset toimet ovat tarpeen rikoksen estämiseksi ja siitä johtuvan vaaran torjumiseksi.

Ilmoitusvelvollisuuden syntyminen ei edellytä, että hankkeilla oleva rikos olisi jo edennyt rangaistavuuden asteelle, koska silloin vaaran torjuminen voisi usein olla jo liian myöhäistä. Ilmoittamisvelvollisuus voi olla edelleen olemassa, jos ilmiannon kautta voidaan estää rikollisen toiminnan jatkuminen, kuten esimerkiksi panttivangin ottamisessa. Kyseinen rikos on hankkeilla niin kauan kuin vapaudenriisto jatkuu, koska panttivangin ottamisen tunnusmerkistöön kuuluu uhkaus surmata panttivanki tai vahingoittaa hänen terveyttään.

Ilmoitusvelvollisuus on täytettävä ajoissa,

kun rikos voidaan vielä estää tai joissakin tapauksissa katkaista sen jatkuminen. Rikoksesta ilmoittaminen liian myöhään ei vapauta rangaistuksesta. Laiminlyönnin rangaistavuuden edellytyksenä tietysti on, että rikoksesta ilmoittaminen ajoissa on ollut mahdollista. Tieto rikoksesta on voitu saada niin myöhään, ettei siitä tiedottamiseen viranomaiselle tai vaaran kohteelle ole ollut mahdollisuutta. Huomioon on otettava myös ne olosuhteet, joissa ilmoitus olisi pitänyt tehdä.

Jos tieto rikoksesta on saatu myöhemmin kuin ehdotetussa lainkohdassa tarkoitetaan, toisin sanoen siinä vaiheessa, kun rikosta ei enää voida estää tai rikoksen jatkamista katkaista, ilmoittamisvelvollisuutta ei ole. Yleistä velvollisuutta ilmoittaa jo tehdyistä rikoksista ei muutenkaan rikoslainsäädännössämme ole, eikä sitä sisällä myöskään ehdotetussa 11 §:ssä oleva rikosentekijän suojelemista koskeva säännös.

Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnin rankaisemiselta puuttuu riittävä peruste, jolle ilmoitettavaa rikosta ole edes yritetty tehdä. Sen vuoksi voimassa olevan ja ehdotetun säännöksen mukaan ilmoitusvelvollisuuden rangaistavuuden edellytyksenä on, että kyseinen rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, toisin sanoen ilmoitusvelvollisuuden alainen rikos on tehty tai sitä on ryhdytty toteuttamaan. Edellytyksenä sen sijaan ei ole, että kyseisen rikoksen tekijää myös käytännössä rangaistaan. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöjä ei joudu vastuuseen tapahtuneesta rikoksesta tai sen yrityksestä, vaan ainoastaan laiminlyönnistään.

Hankkeilla olevasta rikoksesta tulee antaa tieto joko viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. Viranomaisena tulee kyseeseen lähinnä poliisi, jonka tehtävänä on rikoksen estäminen. Ehdotuksen sanamuodon mukaan on ilmoitettava rikos eikä rikosentekijä. Rikoksen ilmoittaminen ilman suunnittelijan henkilöllisyyden yksilöimistä ei kuitenkaan usein ole mahdollista. Jos vaara uhkaa useita henkilöitä, ilmoitus rikoksesta olisi annettava kaikille vaaran kohteille. Jos uhatut muodostavat jonkin pienyhteisön, ilmoitus yhdelle yleensä riittää. Jos uhan kohteena on esimerkiksi yhdessä asuva perhe, yhdelle perheen jäsenistä tapahtuva ilmoittaminen riittää täyttämään ilmoitusvelvollisuuden.

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeutta eli samaa kuin voimassa olevassa 16 luvun 19 §:ssä.

*2 momentti.* Rikoslain 16 luvun 19 §:n 2 momentissa on otettu huomioon se, että kaikilta ei voida kohtuudella vaatia ilmoitusvelvollisuuden täyttämistä. Näkökohta on otettu huomioon myös laadittaessa ehdotusta törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä koskeaksi säännökseksi.

Ensinnäkin rikosta valmistelevan läheiset sukulaiset ja muut hänelle läheiset henkilöt olisivat oikeudellisen ja eettisen velvollisuuden muodostamassa vaikeassa ristiriitatilanteessa, jos ilmoittamisvelvollisuus koskisi heitäkin. Tämän vuoksi ehdotetaan, että törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä koskeva säännös ei koske rikosta valmistelevan puolisoa, sisarusta, sukulaista suoraan ylenevässä tai alenevässä polvessa, hänen kanssaan yhteistaloudessa asuvaa tai muuta niihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia läheistä henkilöä. Yhteistaloudessa asumisella tarkoitetaan ensisijaisesti avoliittoa, mutta myös muunlaista yhteistä taloutta, sen sijaan ei esimerkiksi pelkästään saman rikollisen organisaation jäsenyyttä. Henkilökohtaiseen suhteeseen perustuva läheisyys voi olla esimerkiksi muilla sukulaisilla kuin ehdotuksessa on nimenomaan mainittu, esimerkiksi serkuksilla, langoksilla, kasvattivanhemmilla kasvattiin nähden tai kihlakumppaneilla keskenään. Myös rikosta valmistelevan entiseltä puolisoilta voi olla kohtuutonta vaatia ilmoitusvelvollisuuden täyttämistä. Koska ne henkilökohtaiset suhteet, joiden vuoksi henkilö voi olla toiselle läheinen, voivat olla monenlaisia, täysin tyhjentävää luetteloa niistä ei ole mahdollista laatia.

Yleisistä oikeudellisista periaatteista johtuu, etteivät törkeää rikosta valmistelevat henkilöt itse ole ilmoitusvelvollisuuden alaisia. Tätä voidaan pitää itsestään selvänä, joten sitä ei ole tarpeen nimenomaisesti mainita lakitekstissä. Ilmoitusvelvollisuutta ei ole myöskään sillä henkilöllä, jota vaara uhkaa. Hän ei ole velvollinen ilmoittamaan häntä vastaan hankkeilla olevasta rikoksesta viranomaiselle. Jos kuitenkin valmisteilla oleva rikos uhkaa kohdistua muihinkin, ilmoitusvelvollisuus heille luonnollisesti on olemassa.

*3 momentti.* Rikosta valmistelevan henkilön läheisten sukulaisten tai heihin rinnastettavien ohella myös eräät muut saattavat joutua tilanteeseen, jossa heiltä on kohtuutonta edellyttää tietoonsa tulleen vakavan rikoksen suunnittelijan ilmiantamista. Tällaisessa asemassa voivat olla esimerkiksi oikeudenkäyn-

tiavustaja tai asiamies, lääkäri tai muu terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva taikka pappi, jotka tehtävässään ovat saaneet tietää hankkeilla olevasta rikoksesta. Laissa on varauduttu eettisiin ristiriitatilanteisiin säätämällä tällaisille henkilöille salassapitovelvollisuus. Päämiehen oikeudellisten asioiden ajamisessa, potilaan sairauden hoidossa tai sielunhoidossa ilmenevä luottamuksellisuus voisi joutua vaaranalaiseksi, jos tässä tarkoitettun vaitiolovelvollisuuden alainen henkilö olisi velvollinen ilmiantamaan luottamuksellisesti annettuja tietoja. Vaitiolovelvollisuudesta on säännöksiä esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä.

Ottaen huomioon ilmoitusvelvollisuuden alaisten rikosten luonne liike-, ammatti- ja yritysosalaisuusien suoja ei yleensä voi olla ilmoitusvelvollisuuden kanssa ristiriidassa.

Jos mainitunkaltaisen luottamuksellisen suhteen osapuoli on saanut tietää vakavan rikoksen olevan hankkeilla, hän saa useissa tapauksissa ilmoittaa siitä vaitiolovelvollisuuden estämättä. Tämä johtuu pakkotilasta salassapitovelvollisuuden rikkomisen oikeuttamisperusteena. Jos esimerkiksi rikosjutun syytetyn oikeusavustaja on luottamuksellisesti saanut tietää syytetyn valmistelevan jonkun surmaamista, oikeusavustaja saa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n estämättä ilmoittaa siitä viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa.

### *11 §. Rikoksenteikijän suojeleminen*

Lainkäyttöön kohdistuvana rikoksena voimassa olevassa rikoslaisessa pidetään yleensä oikeuskirjallisuudessa rikoksen suosimista, josta on säännös rikoslain 16 luvun 20 §:ssä. Rikoksen suosimiseen syyllistyy se, joka saatuaan tietää rikoksen tapahtuneeksi on katkenyt rikoksenteikijän tahi ollut hänen kätkemistään auttamassa, edistänyt rikoksenteikijän pakoa tai ollut hänelle apuna rikoksen salaamisessa tai sitä koskevien todisteiden hävittämisessä. Rangaistus on ankarampi, jos rikoksen suosiminen on tehty omanvoitonpyynnöstä. Rangaistus ei saa olla ankarampi kuin avunannosta kyseiseen rikokseen tuomittava rangaistus. Rikoksen suosiminen rinnastetaan toisellakin tavalla avunantoon. Rikoslain 16 luvun 20 §:n 2 momentin mukaan niin sanotun poliitariikoksen suosiminen ei ole rangaistavaa, kuten ei ole myöskään rangaistavaa avunanto sellaiseen rikokseen 5 luvun 3 §:n 4 momentin

mukaan. Rikoksen suosimiseen ei syyllisty rikoksentekijään 16 luvun 10 §:n 2 momentissa mainitussa sukulaisuus- tai muussa suhteessa oleva henkilö.

Nykyisen käsityksen mukaan rikoksen suosimista koskeva rikossäännös on alaltaan tarpeettoman laaja ja rangaistavuudeltaan liian ankara. Sinänsä voidaan pitää perusteltuna, että ainakin joillakin edellytyksillä jokainen on velvollinen rangaistuksen uhalla pidättäytymään toimista, joiden johdosta rikoksentekijän saattaminen oikeudelliseen vastuuseen estyy tai selvästi vaikeutuu. Sen vuoksi rikoksen suosimista koskevaa säännöstä 16 luvun 20 §:ssä ei ehdoteta kumottavaksi, vaan nykyaikaistettavaksi rangaistavuuden alaa supistaen.

*I momentti.* Rikoksentekijän suojelemiseen syyllistyi se, joka saatuaan tietää rikoksen tehdyksi edistämällä rikoksentekijän pakoa tai hävittämällä todisteita estää tai yrittää estää rikoksentekijän saattamista vastuuseen rikoksesta.

Ehdotetusta säännöksestä ei suoraan ilme- ne, voisiko henkilö, jota vastaan rikos on tehty, syyllistyä rikoksentekijän suojelemiseen. Nykyisten säännösten tarkoittamaan rikoksen suosimiseen voi vallitsevan tulkinnan mukaan syyllistyä myös rikoksen kohteeksi joutunut henkilö, ainakin silloin, kun kyseessä on virallisen syytteen alainen rikos. Tarvetta rikoksen kohteeksi joutuneen henkilön rankaisemiseen rikoksentekijän suojelemisesta tuskin kuitenkaan nykyoloissa on. Asianomistajarikoksissa, joissa syytteenpano on jätetty asianomistajan vapaaseen harkintaan, olisi outoa, jos asianomistajaa rangaistaisiin siitä, että hän aktiivisinkin toimin estää omien vaateidensa toteutumista. Sama näkökohta soveltuu kuitenkin myös virallisen syytteen alaisiin rikoksiin. Niitäkin koskevat säännökset on säädetty rikoksen kohteiden suojelemiseksi oikeudenloukkauksia vastaan. Rikoksen syytteenpano on niissä riippumaton siitä, haluaako asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteenpanon pantavaksi. Ryhtymällä rikoksentekijän pakoa edistäviin tai häntä vastaan puhuvia todisteita hävittäviin toimiin, rikoksen kohde eräällä tavalla luopuu oikeuksistaan. Ei olisi johdonmukaista, että häntä siitä rangaistaan. Näin ollen rikoksentekijän suojelemiseen ei ehdotuksen mukaan syyllisty se, jota vastaan rikos on tehty, jos rikoksentekijän tekoon soveltuva rikossäännös on säädetty hänen oikeuksiensa suojelemiseksi, ellei asianomista-

jan menettely selvästi loukkaa toisten saman rikoksen asianomistajien oikeuksia.

Rikoksentekijän suojelemisen tekemuotoja ehdotuksessa on kaksi, rikoksentekijän paon edistäminen ja todisteiden hävittäminen. Paon edistämistä voi olla esimerkiksi pakomatalla olevan rikoksentekijän kätkeminen, rikoksentekijää etsivien viranomaisten harhauttaminen väärillä tiedoilla, pakomatalla olevan rikoksentekijän kuljettaminen paikkakunnalta toiselle, ajoneuvon luovuttaminen rikoksentekijän pakoa varten tai muu pakomatalla tarvittavien välineiden antaminen rikoksentekijän käyttöön. Todisteiden hävittäminen voi olla esimerkiksi esineiden tai asiakirjojen hävittämistä tai rikosjälkien tuhoamista taikka esimerkiksi henkirikoksessa uhrin ruumiin kätkemistä tai hänen henkilöllisyytensä selvittämiseksi tarvittavien asiakirjojen tai esineiden kätkemistä tai hävittämistä. Uhrin ruumiin kätkeminen on nykyisin rangaistavaa 24 luvun 4 §:n mukaan ja voisi olla rangaistavaa ehdotetussa 17 luvun 12 §:ssä tarkoitettuna hautarauhan rikkomisena. Jos rikoksentekijän suojelemisen tunnusmerkistö toteutuu, hautarauhaa koskevia säännöksiä ei ilmeisesti ole tarpeen soveltaa. Todisteiden hävittäminen, jonka tarkoituksena on saada syytön tuomituksi rangaistukseen tai muuten vahingoittaa toista, olisi rangaistavaa ehdotetussa 15 luvun 7 §:ssä tarkoitettuna todistusaineiston vääristelemisenä myös silloin, kun sen tarkoituksena samalla olisi rikoksen tehneen henkilön suojeleminen.

Paon edistäminen tai todisteiden hävittäminen ei sinänsä ole riittävää ehdotetun säännöksen soveltumiseksi. Edellytyksenä on lisäksi, että rikoksentekijän suojelemiseksi tehty teko estää tai vaarantaa rikoksentekijän saattamista vastuuseen rikoksestaan. Vaarantaminen ilmenee siitä, että myös estämisen yritys on ehdotettu rangaistavaksi. Paon edistämässä edellytys merkitsee sitä, että rikoksentekijän suojelemistoimenpiteiden johdosta pakosalla oleminen pitkittyy. Todisteiden hävittämällä on rikoksentekijää vastaan mahdollisesti ajettavassa oikeudenkäynnissä merkitystä hänen hyväkseen. Nykyiseen rikoksen suosimista koskevaan säännökseen verraten muutos supistaa rangaistavuuden alaa.

Rikoksentekijän suojelemisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään yhden vuoden vankeutta. Rangaistusta määrättäessä eräänä huomioon otettavana seikkana on se, kuinka vakavaan rikokseen suojeltu rikok-

sentekijä on syyllistynyt. Erityistä ankarampaa rangaistusasteikkoa ei pidetä tarpeellisena, koska yhden vuoden vankeutta voidaan pitää riittävänä seuraamuksena omanvoitonpyynnön tapauksista. Tärkeää on rikosten syyllistyneen rikoksentehtäjän suojelemisesta.

*2 momentti.* Sitä, ettei säännös voi koskea rikoksentehtäjän itsensä tai rikokseen osallisen toimia oman rikosoikeudellisen vastuunsa välttämiseksi, voidaan pitää itsestään selvänä. Varmuuden vuoksi siitä ehdotetaan mainittavaksi laissa. Ehdotetun säännöksen mukaan saman rikoksen tekijöitä ja osallisia pidetään yhtenä ryhmänä sillä tavoin, että rangaistavaa ei ole myöskään sellainen toiminta, jonka tarkoituksena on estää toisen samaan rikokseen osallistuneen saattaminen vastuuseen rikoksesta. Näin ollen rangaistavaa rikoksentehtäjän suojelemista ei ole se, että rikokseen osallinen edistää toisen samaan rikokseen osallistuneen pakoa tai hävittää häntä vastaan puhuvia todisteita.

Samat näkökohdat, jotka törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä koskevassa säännöksessä puoltavat sen soveltumattomuutta rikoksentehtäjälle läheisten henkilöiden toimiin, koskevat myös rikoksentehtäjän suojelemista. Tämän vuoksi ehdotetaan, että ehdotettu 11 §:n 1 momentti ei koske 10 §:n 2 momentissa mainitussa suhteessa rikoksentehtäjään olevaa henkilöä.

Niin sanottuun poliitarikokseen syyllistyneen rikoksen suosiminen ei ole nykyisen 16 luvun 20 §:n mukaan rangaistavaa. Tarvetta rikoksentehtäjän suojelemisen rankaisemiseen ei ole vähäisissä rikoksissa. Ei ole käytännössä mahdollista samaan tapaan kuin törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisessä nimenomaisesti luetella niitä rikoksia, joihin syyllistyneen suojeleminen olisi rangaistavaa. Sen vuoksi rajanveto ehdotetaan yleisemmäksi. Ehdotuksen mukaan rikoksentehtäjän suojelemista koskeva säännös ei koskisi rikosta, josta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi kuukautta vankeutta.

### *12 §. Ulkomailla tehty perätön lausuma*

Rikoslain 1 luvun säännösten mukaan Suomen rikosoikeutta voidaan soveltaa sängen laajasti myös Suomen ulkopuolella tehtyihin rikoksiin. Suomen rikosoikeuden soveltavuudesta huolimatta ei ole yleistä, että suomalaisessa tuomioistuimessa käsitellään ulkomailla tehtyjä rikoksia koskevia syyttei-

tä. Käytännöllistä tarvetta tällaisten asioiden käsittelemiseen suomalaisessa tuomioistuimessa on vain harvoissa tapauksissa. Sen vuoksi 1 luvun 12 §:n mukaan Suomen ulkopuolella tehdystä rikoksesta ei yleensä saa nostaa syytettä, ellei oikeuskansleri ole määrännyt sitä nostettavaksi. Oikeuskanslerin syytemääräys ei kuitenkaan ole tarpeen muun muassa silloin, kun rikos on tehty Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa, jos tekopaikan maan asianomainen virallinen syyttäjä on ilmoittanut rikoksesta syytteen nostamista varten. Säännös ilmentää pohjoismaissa vallitsevaa pyrkimystä kansainvälistä käytäntöä läheisempään ja vapaamuotoisempaan oikeudelliseen yhteistyöhön.

Eräitä rikoksia on pidetty kuitenkin kansallisesti rajoittuneina sillä tavoin, ettei Suomen rikolaissa oleva rikossäännös sovellu muualla kuin Suomessa tehtyihin rikoksiin. Usein Suomen rikoslainsäädännön sisältämän säännöksen kansallinen rajoittuneisuus ei ilmene suoraan asianomaisesta säännöksestä, vaan se on pääteltävä asiayhteydestä ja muista vastaavista seikoista. Perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä voidaan pitää kansallisesti rajoittuneina. Vakiintunutta oikeuskäytäntöä asiasta ei ole. Perättömän lausuman rangaistavuutta ulkomailla koskevaa säännöstä voidaan jo tästä syystä pitää tarpeellisena.

Suomen liittyminen Euroopan unionin jäseneksi aiheuttaa tarpeen muuttaa perätöntä lausumaa koskevien säännösten kansallista rajoittuneisuutta. Euroopan unionin jäsenyyteen liittyvistä oikeudenhoitoa koskevista säännöksistä annetun lain (1554/94) 3 §:ssä perättömän lausuman rangaistavuutta on laajennettu koskemaan todistajan ja asiantuntijan tekemää perätöntä lausumaa Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa ja Euroopan yhteisöjen ensimmäisen asteen tuomioistuimessa. Se on ymmärrettävä välttämättömäksi kiireelliseksi lainsäädäntötoimeksi. Laajentuva oikeudellinen yhteistyö Euroopan unionissa ja pohjoismaiden kesken aiheuttaa tarvetta pitää ulkomailla tehtyä perätöntä lausumaa laajemminkin Suomessa rangaistavana.

Kansainvälistymisen myötä lisääntyvät sellaiset tapaukset, joissa oikeusasian käsitely ei rajoitu vain yhden maan tuomioistuimeen. Suomi on solminut useita kansainvälistä virka-apua ja muuta oikeudellista yhteistyötä koskevia pohjoismaiden välisiä ja laajempia kansainvälisiä sopimuksia, joiden

sisältö on lainsäädäntötoimin saatettu voimaan Suomessa. Tällaisina voidaan mainita muun muassa seuraavat:

- laki Suomen ja ulkomaan viranomaisen yhteistoiminnasta oikeudenkäynnissä sekä ulkomaan tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanosta eräissä tapauksissa (171/21).
- laki todistelusta oikeuden valvomista varten ulkomailla (4/27).
- riita-asiain oikeudenkäyntiä koskeva sopimus (SopS 2/57).
- keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 30/81).
- todisteiden vastaanottamista ulkomailta siviili- tai kauppaoikeudellisissa asioissa koskeva yleissopimus (SopS 37/76).
- laki velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa (349/75).
- sopimus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (SopS 26/75).
- laki yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien pohjoismaisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta (588/77).
- sopimus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta (SopS 56/77).
- asetus yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien pohjoismaisten tuomioiden täytäntöönpanosta (938/77).
- yleissopimus kansainvälisluonteisten oikeudenkäyntien helpottamisesta (SopS 47/88).
- yleissopimus tuomioistuimen toimivaltaasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla (SopS 44/93).
- laki ja asetus kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa (4/94 ja 13/94).

Lisäksi Suomi on solminut useita kahdenvälistä vastaavia sopimuksia. Suomea voidaan myös pitää velvollisena kriminalisoimaan Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjassa tarkoitettua kansainvälisessä tuomioistuimessa ja muussa YK:n asettamassa tuomioistuimessa (esimerkiksi entisen Jugoslavian alueella tehtyjä sotarikoksia tutkivassa

rikostuomioistuimessa) tehdyt perättömät lausumat.

Perätöntä lausumaa koskevien säännösten kansallisesta rajoittuneisuudesta ei ole tarpeen yleisesti luopua. Niin ei ole menetelty myöskään niissä pohjoismaissa, jotka ovat pohjoismaiden kesken solmitun sopimuksen vuoksi täydentäneet rikoslainsäädäntöään ulkomailla tehtyä perätöntä lausumaa koskevalla säännöksellä. Ilmeistä tarvetta soveltaa perätöntä lausumaa koskevia Suomen rikoslain säännöksiä ulkomailla on vain tuomioistuimissa tapahtuviin perättömiin lausumiin. Niinikään näyttää ilmeiseltä, että Suomen rikoslain perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä olisi voitava soveltaa pohjoismaisessa tuomioistuimessa tehtyyn tekoon yleisemmin kuin muun ulkomaan tuomioistuimessa tehtyyn tekoon. Pohjoismaiseen tuomioistuimeen on syytä rinnastaa Euroopan yhteisöjen ja Euroopan unionin jäsenmaan tuomioistuin.

Parhaiten edellä mainitut näkökohdat toteutuvat säätämällä rikoslakiin säännös perätöntä lausumaa koskevien säännösten soveltamisesta ulkomailla tehtyyn perättömään lausumaan. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimella perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä sovellettaessa tarkoitetaan myös Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjassa tarkoitettua Kansainvälistä tuomioistuinta ja muuta YK:n asettamaa tuomioistuinta, Islannin ja Norjan sekä Euroopan yhteisöjen ja Euroopan unionin jäsenmaan tuomioistuinta sekä muunkin ulkomaan tuomioistuinta silloin, kun se antaa virka-apua Suomen tuomioistuimelle.

Ehdotettu 12 § merkitsee, että kansallisen rajoittuneisuuden sijasta perätöntä lausumaa koskevat säännökset olisivat Yhdistyneisiin Kansakuntiin, pohjoismaihin ja Euroopan unioniin rajoittuneita siltä osin kuin on kysymys tuomioistuimessa tapahtuvasta rikoksesta. Muilta osin perättömän lausuman luonne kansallisesti rajoittuneena rikoksena lainsäädännöllisesti lähinnä säilyisi ja selkeytyisi. Poikkeuksellisesti muun ulkomaan tuomioistuimessa tapahtuvaan perättömään lausumaan sovellettaisiin Suomen voimassa olevia säännöksiä silloin, kun rikos on tehty ulkomaisen tuomioistuimen antaessa virka-apua Suomen tuomioistuimelle. Virka-apu voi olla annettu joko Suomessa jo vireillä olevaa tai vireille pantavaa oikeudenkäyntiä varten.

### 13 §. Rajoitussäännös

Oikeudenkäyttöä vastaan tehtyjä rikoksia koskevien säännösten yhtenä keskeisenä tavoitteena on omalta osaltaan varmistaa se, että oikeudellinen päätöksenteko menettelyn eri vaiheissa perustuu totuudenmukaisille tiedoille. Perätöntä lausumaa koskevat säännökset suojaavat ennen kaikkea suullisesti saatavan, väärää ilmiantoa koskeva säännös suullisessa ja kirjallisessa muodossa saatavan ja todistusaineiston vääristelemistä koskevat säännökset asiakirjojen ja erilaisten esineellisten todisteiden sisältämän tiedon totuudellisuutta. Käytettävissä olevan tiedon totuudenmukaisuuteen pyrkiminen edellyttää, että kyseisiin rikoksiin syyllistyneen henkilön teon moitittavuus vähenee silloin, kun hän oma-aloitteisesti oikaisee antamansa väärät tiedot. Moitittavuus lievenee erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa kukaan ei ole väärin tietojen johdosta joutunut kärsimään oikeudenmenetystä tai muuta vahinkoa.

Perätöntä lausumaa koskevista oikeussäännöksistä ja eräistä muistakin säännöksistä johtuu, että oikeudenkäynneissä ja niihin rinnastettavissa viranomaismenettelyissä valitsee totuudessapysymisvelvollisuus. Oikeus tai velvollisuus vaieta asiaan kuuluvista seikoista perustuu sitä koskeviin säännöksiin. Poikkeukset totuusvelvollisuudesta koskevat esimerkiksi rikoksesta epäillyn asemaa esituskinnassa ja syytetyn asemaa rikosasian oikeuskäsittelyssä sekä todistajan ja asian-tuntijan oikeutta tai jopa velvollisuutta pitää salassa laissa määriteltyjä tosiseikkoja. Oikeudenkäytössä voi kuitenkin laissa nimenomaan säänneltyjen tapausten ohella syntyä tilanteita, joissa totuudessa pysymistä ei voida kohtuudella edellyttää. Kysymys voi olla pakkotilaa norminvastaisen teon oikeuttamisperusteena rinnastettavasta tilanteesta.

Ehdotetun rajoitussäännöksen mukaan perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä ei sovelleta, jos 1) lausuman antaja ennen kuulemisen tai kuulustelun päättymistä oikaisee lausuman tai ilmaisee salaamansa seikan tai 2) totuudessa pysyminen on ollut mahdollonta ilman vaaraa joutua vastuuseen omasta rikoksesta tai siihen rinnastettavasta lainvastaisesta teosta.

*1 kohta.* Perättömän lausuman tunnusmerkit toteutuvat silloin, kun sen antajan tai salaamiseen syyllistyneen kuuleminen tai kuulustelu päättyy. Rajanveto on vakiintunut oikeuskäytännössä, mutta sen vahvistamista

lainsäädännöllisesti on pidettävä tarpeellisenä.

Ehdotuksen sanamuodon mukaan oikaiseminen koskee perättömän lausuman antajaa. Selvyyden vuoksi on huomautettava, että oikaisemista ennen kuulemisen tai kuulustelun päättymistä koskeva säännös on tarkoitettu koskemaan kaikkia ehdotetussa rikoslain 15 luvussa säänneltyjä perättömiä lausumia.

Oikaiseminen voi tapahtua ensinnäkin samassa kuulustelussa tai kuulemistilaisuudessa, jossa on annettu perättömiä tietoja asiassa tai salattu jotakin asiaan kuuluvaa. Väärän tiedon antanut tai asiaan kuuluvan seikan salannut ei ehdotuksen mukaan tällöin syyllistyisi lainkaan rikokseen. Kuulustelu tai kuuleminen ei käytännössä välttämättä ole yhtäjaksoista. Rikosasian esitutkinnaessa esimerkiksi ei ole perättävällistä, että todistajaa kuulustellaan uudelleen toisessa tilaisuudessa tai aloitettua kuulustelua jatketaan jonkin keskeytyksen aiheuttaneen seikan poistuttua. Samoin oikeudenkäyntimenettelyssä on mahdollista, että jotakuta kuullaan todistajana, asiantuntijana tai muutoin perätöntä lausumaa koskevien säännösten alaisena useammassa kuin yhdessä oikeudenkäyntitilaisuudessa. Erityisesti silloin, kun kuultava nimenomaisesti velvoitetaan tulemaan samassa asiassa uudelleen kuultavaksi toiseen tilaisuuteen, hänen kuulemistaan ei pidetä sillä tavoin päättyneenä kuin ehdotetussa lainkohdassa tarkoitetaan.

Kuulemisen päättyminen siinä menettelyssä, jossa on annettu väärä tieto tai salattu jotakin, aiheuttaa sen, että perätön lausuma rikoksena täyttyy. Näin ollen jos esimerkiksi rikosasian esitutkinnaassa on annettu väärä tieto, joka oikaistaan käsiteltäessä samaa asiaa oikeudessa, esitutkinnaassa annetun perättömän lausuman rangaistavuus ei poistu. Oikaiseminen voidaan kuitenkin ottaa huomioon rangaistuksen lieventämisperusteena tai perusteena jättää rangaistus tuomitsematta. Saman periaatteen mukaisesti perättömän lausuman rangaistavuus ei poistu, jos esimerkiksi rikosasian esitutkinnaassa tai oikeudenkäynnissä kuulusteltu todistaja kuulemisen päättymisen jälkeen haluaa oikaista tekemänsä perättömän lausuman. Asianmukainen menettely tällöin on se, että hänen kuulemisensa aloitetaan uudelleen ja annetaan hänelle tilaisuus oikaista lausumansa. Oikaisemista tällaisissa tapauksessa pidetään perättömälle lausumalle rikoksena tyypillisenä ran-

gaistuksen lieventämisen tai tuomitsematta jättämisen perusteena.

Sitä, milloin kuuleminen tai kuulustelu päättyy, ei ole lainsäädännössämme tarkemmin säännelty. Oikeudessa todistajankuulustelu yleensä päättyy siten, että todistajalle ei enää esitetä kysymyksiä ja oikeuden puheenjohtaja antaa todistajalle luvan poistua oikeussalista. Todistajan kuuleminen jutussa on katsottava tässä vaiheessa päättyneeksi, jollei häntä samassa asiassa kuulla enää myöhemmin. Rikosasian esitutkinnassa kuulustelu katsotaan vastaavalla tavalla päättyneeksi, kun kuulustelun toimittaja lopettaa kysymysten esittämisen ja antaa kertomuksen lukemisen ja allekirjoittamisen jälkeen kuulusteltavalle luvan poistua. Niissä tapauksissa, joissa kuulusteltavaa kuullaan useassa tilaisuudessa, kuulustelu katsotaan päättyneeksi vasta viimeisessä tilaisuudessa.

Jos väärän tiedon antanut tai asiaan kuuluvan seikan salannut oikaisee lausumansa ennen kuulemisen tai kuulustelun päättymistä, sillä seikalla, mistä oikaiseminen johtuu, ei ole merkitystä. Hän ei ole syyllystynyt rangaistavaan tekoon, vaikka oikaiseminen olisikin johtunut pelkästään siitä, että hän havaitsee kuulustelijan tietävän hänen antaneen väärää tietoa ja oikaisemisella pyrkii välttämään syytteen vaaran. Oikaisemisella tässä vaiheessa on siis rangaistuksesta vapauttava merkitys silloinkin, kun se ei tapahdu oma-aloitteisesti tai edes vapaahoitaisesti. Sen sijaan myöhemmin tapahtuvalla oikaisemisella on rangaistuksen lieventämisen tai tuomitsematta jättämisen perusteena merkitystä yleensä vain, jos oikaiseminen on tapahtunut oma-aloitteisesti.

*2 kohta.* Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 1 momentin mukaan todistaja saa oikeudenkäynnissä kieltäytyä kertomasta seikan tai vastaamasta kysymykseen, jos hän ei voisi tehdä sitä saattamatta syytteen vaaraan itseään tai lähisukulaistaan, jotka on lueteltu saman luvun 20 §:ssä. Säännös on ilmaus yleisemmästä oikeudellisesta periaatteesta, jonka mukaan kukaan ei ole velvollinen myötävaikuttamaan oman oikeudellisen vastuunsa toteuttamiseen. Esitutkinnassa noudatetaan esitutkintalain 27 §:n 1 momentin mukaan samaa periaatetta kuulusteltaessa todistajaa.

Ehdotettu säännös on tarpeen sen ilmaisemiseksi, että mainittu periaate sisältyy Suomen oikeusjärjestykseen muissakin tilanteissa kuin kuultaessa henkilöä todistajana

tuomioistuimessa. Säännös antaa oikeuden jättää ilmaisematta sellaisen seikan, jonka ilmitulo aiheuttaisi lausuman antajalle itselleen syytteen vaaran tai vaaran joutua vastuuseen muusta lainvastaisesta teosta. Säännös ilmaisisi sen, että mainittu yleinen periaate on voimassa kuultaessa todistajaa tai asiantuntijaa tuomioistuimessa, asianosaista totuusvakuutuksen nojalla, jotakuta valan tai vakuutuksen nojalla oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä, muutakin kuin epäiltyä rikosasian esitutkinnassa tai todistajan tai asiantuntijan asemassa olevaa poliisitutkinnassa tai siihen rinnastettavassa viranomaismenettelyssä.

Perätöntä lausumaa koskevien säännösten soveltamisalan ulkopuolelle jäävät vain sellaiset lausumat ja salaamiset, joissa totuudessa pysyminen on ollut mahdotonta ilman vaaraa joutua vastuuseen omasta rikoksesta tai siihen rinnastettavasta lainvastaisesta teosta. Rajoitussäännös ei sen vuoksi anna esimerkiksi oikeudenkäynnissä todistajana kuullulle henkilölle, joka muiden tietämättä on syyllystynyt johonkin rikokseen, yleistä oikeutta kertoa totuudenvastaisia seikkoja. Oman rikoksen tai siihen rinnastettavan lainvastaisen teon paljastumisen estäminen ei yleensä edellyttäne esimerkiksi sitä, että teon tekijä totuudenvastaisesti kertoo jonkun toisen henkilön syyllystyneen kyseiseen tekoon, vaan lähinnä oman rikoksen tai lainvastaisen teon paljastumiseen johtavien seikkojen jättämistä kertomatta.

Eräissä oikeustapauksessa henkilöä oli kuulusteltu esitutkinnassa asianomistajana. Tällöin hän oli salatakseen oman lainvastaisen menettelynsä antanut paikkansa pitämättömiä tietoja, jotka sittemmin olivat johtaneet toisen henkilön aiheettomaan syytteen esittämiseen. Henkilö tuomittiin rikoslain 17 luvun 4 §:n nojalla rangaistukseen perättömän lausuman antamisesta esitutkinnassa (KKO 1987:93). Ehdotettu perätöntä lausumaa koskeva rajoitussäännös ei poistaisi kyseisen lausuman rangaistavuutta, koska oman lainvastaisen teon ilmitulon estäminen ei oikeustapauksessa välttämättä vaatinut totuudenvastaisen tietojen antamista. Mainittu lausuma rangaistaisiin vääränä ilmiantona ehdotetun 6 §:n mukaan.

Poikkeustapauksissa voi kuitenkin myös totuudenvastaisen seikkojen kertominen jäädä perätöntä lausumaa koskevien säännösten ulkopuolelle. Jos esimerkiksi varmuudella tiedetään, että joku tietyistä henkilöryhmästä

on syyllistynyt määrättyyn rikokseen, mutta kaikki ryhmään kuuluvat kertovat jonkun toisen heistä syyllistyneen kyseiseen rikokseen, todistajana kuullun rikoksen todellisen tekijän väite jonkun muun syyllisyydestä rikokseen ei rajoitussäännöksen johdosta tule rangaistavaksi perättömänä lausumana.

Ehdotetun rajoitussäännöksen sanamuoto ei periaatteessa estä jättämästä kertomatta omaan hyvin lieväänkin rikokseen liittyviä tosiseikkoja. Voidaan ajatella esimerkiksi, että hyvin vakavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä muuten kuin syytettynä kuultava henkilö pysyäkseen totuudessa pääasiassa joutuisi välttämättä paljastamaan tekemänsä lievän rikoksen tai siihen rinnastettavan lainvastaisen teon. Sellaiset tapaukset, joissa jätettäisiin kertomatta tällaisissa tilanteissa totuudenmukaisesti, lienevät oikeudellisessa käytännössä niin harvinaisia, ettei niitä silmällä pitäen ole perusteltua poiketa yleisestä periaatteesta. Kuitenkin jos hyvin vakavan rikoksen totuudenmukainen selvittäminen edellyttää esimerkiksi todistajana kuullun henkilön lievän rikoksen paljastumista, todistajalla on voimakas eettinen velvollisuus kertoa asia totuudenmukaisesti. Tällä seikalla on oikeudellista merkitystä hänen oman rikoksensa arvioinnissa. Jos henkilö, jolla oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 1 momentin tai ehdotetun rajoitussäännöksen perusteella on oikeus jättää kertomatta joitakin seikkoja, paljastaa oman rikoksensa, voidaan rikoksen paljastumiseen johtanutta tilannetta pitää kyseisen rikoksen rangaistavuutta lieventävänä tai sitä koskevana toimenpiteistä luopumista puoltavana seikkana.

Toisin kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 1 momentissa ehdotuksessa ei ole mainittu perätöntä lausumaa koskevien säännösten soveltamisalan rajoituksena syyteen tai vastuuseen joutumisen vaaran kohdistumista kuultavan lähisukulaisiin. Tällainen mahdollisuus otetaan huomioon perättömän lausuman rangaistavuuden lieventämisperusteena tai rangaistuksen tuomitsematta jättämisen perusteena.

Omaan rikokseen rinnastettavalla lainvastaisella teolla ehdotuksessa tarkoitetaan esimerkiksi tekoa, joka olematta rikos voisi johtaa virkamiehen kurinpitoseuraamukseen, sotilaskurinpitolaissa (331/83) tarkoitettuun kurinpitorangeistukseen tai -ojennukseen tai rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 10 §:ssä tarkoitettua järjestyserikkomuksesta aiheutuvaan seuraamukseen tai

mainitun lain 2 luvun 14 a §:ssä tarkoitettuun ehdonalaisen vapauden menettämiseen käytöserikkomuksen takia taikka rikkomusperusteiseen vahingonkorvausvastuuseen. Ehdotuksessa ilmaisulla "siihen rinnastettava lainvastainen teko" ei sen sijaan tarkoiteta puhtaasti siviilioikeudellisiin tai niitä vastaa- viin seuraamuksiin kenties johtavia tekoja.

### 1.3. 16 luku. Rikoksista viranomaisia vastaan

#### 1.3.1. Luvun perustelut

##### 1.3.1.1. Nykyinen lainsäädäntö

Julkista valtaa käyttävien viranomaisten tehtäviin kuuluu usein ryhtyminen sellaisiin toimiin, joihin he ovat oikeutettuja viranomaisasemansa perusteella. Julkisten viranomaisten valtuudet puuttua ihmisten oikeuksiin ja asemaan perustuvat yleisten periaatteiden mukaan lainsäädäntöön ja sitä täydentäviin alemman tason säännöksiin. Viranomaisten tehtävien toteuttamisen on oltava mahdollista myös silloin, kun viranomaiset niitä hoitaessaan kohtaavat vastustusta. Erietyiset toimivaltasäännökset antavat erälle viranomaisille, esimerkiksi poliisille, lakiin perustuvat valtuudet tarvittaessa pakolla toteuttaa virkaan kuuluvat tehtävänsä. Tehtäviään hoitaessaan viranomaiset voivat joutua ja usein käytännössä joutuvatkin konfliktiin tehtävien hoitamista vastustavien ihmisten kanssa. Monet yleisesti sovellettavat rikossäännökset, kuten esimerkiksi väkivaltarikoksia koskevat säännökset, suojaavat luonnollisesti myös virkatehtäviään hoitavia henkilöitä. Näitä säännöksiä ei ole kuitenkaan pidetty riittävinä, vaan virkaan tai muuhun julkiseen tehtävään on liitetty erityistä rikosoikeudellista suojaa merkitseviä säännöksiä.

Rikoslainsäädäntö suojaaa viranomaisia ja heidän toimintaansa monella muullakin tavalla kuin julkisen vallan käyttämisen kohteen kanssa syntyvien konfliktien osapuolella. Virkamiesten ja heihin verrattavien lahjomista koskevien rikossäännösten keskeisenä tarkoituksena on vahvistaa yleisön luottamusta viranomaisorganisaation toiminnan laillisuuteen, asiallisuuteen ja objektiivisuuteen. Eräät rikossäännökset turvaavat viranomaisten yksinomaista toimivaltaa julkisen

vallan käyttämiseen. Voimassa on rikossäännöksiä, joiden tavoitteena on turvata erilaisiin esineisiin ja omaisuuteen kohdistuvaa viranomaisten määräysvaltaa. Julkista taloutta ja sen sääntelyä suojaavat rikossäännökset asettavat välillisesti rikosoikeudellisen suojan piiriin kyseisistä julkisen vallan tehtävistä huolehtivat viranomaiset. Eräiden rikossäännösten tarkoituksena on varmistaa viranomaisille annettavien tietojen totuudellisuutta ja riittävyttä. Eräin osin virastot ja muut paikat, joissa viranomaiset toimivat, ovat erityisen rikosoikeudellisen suojan alaisia. Joissakin tapauksissa rikossäännösten tarkoituksena on estää viranomaisvalvontaa vaikeuttava toiminta.

Julkisten viranomaisten rikosoikeudellista suojaa tarkoittavia erityisiä säännöksiä on lähinnä rikoslain 16 luvussa, jossa on myös yleisen järjestyksen rikkomista koskevia rikossäännöksiä. Rikoslain 16 luvun ohella vastaavia säännöksiä on myös muualla rikolaissa ja erityislainsäädännössä rikoslain ulkopuolella.

Julkisten viranomaisten rikosoikeudellista suojaa julkisen vallankäytön kohteiden kanssa syntyvien konfliktien osapuolena koskevat ensinnäkin 16 luvun 1-5 ja 10-12 §.

Rikoslain 16 luvun 1 §:ssä on säännös virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Kyseiseen rikokseen syyllistyy se, joka väkivaltaa käyttäen tai sillä uhaten pakottaa virkamiehen tekemään tai tekemättä jättämään virkatoimen, taikka sanotulla tavalla tekee virkamiehelle vastarintaa hänen suorittaessaan virkatehtävää tai muutoin harjoittaa väkivaltaa virkatehtävää suorittavaa virkamiestä vastaan tai kostaakseen hänelle virkatoimen johdosta. Virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen syyllistyy pykälän 2 momentin mukaan se, joka kohdistaa mainitun teon siihen, joka on määrätty tai valittu avustamaan julkisessa toimituksessa tai tilaisuudessa tai muuten on virkamiehen apuna tämän suorittaessa virkatehtävää taikka palvelusta toimittavaan sotilaaseen. Suoja koskee myös eräitä henkilöryhmiä, joita ei voi pitää virkamiheinä. Erityissäännöksillä virkamiisiin rinnastetaan julkisista huvitilaisuuksista annetun lain (492/68) 10 §:ssä, yleisten kokousten järjestysmiehistä annetussa asetuksessa (190/33) sekä majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetun asetuksen 10 §:n 2 momentissa (473/95) tarkoitetut järjestysmiehet. Eräisiin vastaaviin henkilöryhmiin sovelletaan kuitenkin erityissäännöksiä, jotka eroa-

vat rikoslain 16 luvun 1 §:n säännöksistä. Sellaisia ovat vartioimisliikelaisissa (237/83) tarkoitetut vartijat, järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa (472/77) tarkoitetut liikennehenkilökuntaan kuuluvat silloinkin, kun heillä on virkasuhde julkisyhteisöön, ja heitä avustavat matkustajat sekä joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/79) tarkoitetut matkalippujen tarkastajat.

Tahallinen, mutta ilman väkivaltaa tai sillä uhkaamista tapahtuva haitan tekeminen virantoimituksessa olevalle virkamiehelle on säädetty rangaistavaksi rikoslain 16 luvun 2 §:ssä. Säännös on nykyisessä muodossaan vuodelta 1889. Haitantekoa virkamiehelle koskeva säännös suojaa säännöksen 2 momentin mukaan myös 16 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuja edellä mainittuja henkilöitä sekä sitä, joka on saanut luvan pitää kotietsintää. Rikoslain 16 luvun 2 § ei koske vartioimisliikelaisissa tarkoitettua vartijaa, järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa tarkoitettua eikä joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa tarkoitettua liikennehenkilökuntaan kuuluvaa henkilöä, joihin kohdistuva haitanteko rangaistaan kyseisissä laeissa olevien erityissäännösten mukaan.

Rikoslain 16 luvun 3-5 § koskevat väkijoukossa tehtyjä virkamiesten väkivaltaisia vastustamisia, muita väkivaltarikoksia, puutumisista julkiseen tai yksityiseen omaisuuteen ja yleisen turvallisuuden ja järjestyksen häiritsemisiä sekä poliisiviranomaisten valtuuksia hajottaa väkijoukko kyseisissä tapauksissa.

Rikoslain 16 luvun 3 §:ssä säädetään rangaistus "metelistä". Meteli on kyseessä, jos väkeä kokoontuu paljon yhteen ja väkijoukko osoittaa aikovansa yksin toimin vastustaa väkivaltaisesti virkamiestä taikka muuten häiritä yleistä turvallisuutta tai järjestystä eikä noudata poliisiviranomaisen kolme kertaa antamaa käskyä hajaantua. Meteliin syyllistyy jokainen, joka ei tottele määräystä, mutta metelin yllyttäjät ja johtajat tuomitaan ankaramman rangaistusasteikon mukaan kuin muut.

Rikoslain 16 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikosta kutsutaan kapinaksi. Säännös on alkuperäistä rikoslakia vuodelta 1889. Kapina on kyseessä, jos kokoontunut väkijoukko yksin toimin ryhtyy virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. Väkijoukon yllyttäjät, johtajat ja virkamiehen väkivaltaiseen vas-

tustamiseen kapinatilanteessa osallistuneet tuomitaan ankaramman ja muut kapinaan osalliset lievemmän rangaistusasteikon mukaan.

Rikoslain 16 luvun 5 §:ssä tarkoitettua rikosta on oikeuskirjallisuudessa kutsuttu nimellä yleisen rauhan rikkominen. Yleisen rauhan rikkomista koskeva säännös on vuodelta 1889. Siitä on kysymys, kun kokoontunut väkijoukko on yksin toimin muissa kuin virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevassa säännöksessä tarkoitetuissa tapauksissa pidellyt jotakuta väkivaltaisesti tai väkivallalla ryhtynyt yleiseen tai yksityiseen omaisuuteen tai riistänyt omaisuutta. Yllyttäjät, johtajat ja väkivaltaan tai riistämiseen osallistuneet tuomitaan ankaramman rangaistusasteikon ja muut rikokseen osallistuneet lievemmän asteikon mukaan.

Rikoslain 16 luvun 6 § on säännellyt poliisiviranomaisten valtuuksia hajottaa kokoontunut väkijoukko, joka on osoittanut aikovansa tehdä kapinan tai häiritä yleistä turvallisuutta tai järjestystä. Säännös on siirretty rikoslaista pois. Uudessa poliisilaissa on mainittu säännöksen korvaava säännös väkijoukon hajottamisesta (19 §).

Rikoslain 16 luvun 10-12 §:ssä on säännöksiä, joiden tarkoituksena on estää vankien karkaamista ja järjestyshäiriöiden syntyä vankiloissa ja muissa laitoksissa, joissa vankeja säilytetään.

Rikoslain 16 luvun 10 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka tahallaan vapauttaa vangin rangaistuslaitoksesta, vankilasta tai muusta säilöstä taikka sen huostasta, joka vartioi, saattaa tai kuljettaa häntä, taikka auttaa vangin tai karanneen ja kiinni otettavan henkilön pääsemään karuun. Säännös on vuodelta 1889. Rikoksen rangaistusasteikko on nykyisten säännösten mukaan vankeutta vähintään kaksi kuukautta ja enintään kolme vuotta. Jos rikokseen syyllistyy 2 momentissa mainittu vangille läheinen henkilö, rangaistus on vankeutta enintään kaksi vuotta tai sakko. Rikoksen yritys on rangaistava.

Rikoslain 16 luvun 11 a §:n mukaan on rangaistavaa, jos vanki luvottomasti valmistaa, hankkii tai pitää hallussaan ampumaterä-, tai lyömäaseen taikka muun väkivallan teon välikappaleen. Säännös on vuodelta 1932. Rangaistuksena on enintään yhden vuoden vankeus.

Rikoslain 16 luvun 11 b §:ssä säädetään rangaistavaksi vangin karkaaminen tai sen yritys. Säännös on nykyisessä muodossa

vuodelta 1974. Rangaistusasteikkona on enintään yhden vuoden vankeus tai sakko.

Rikoslain 16 luvun 12 §:ssä on säännös väkivaltaisesta vankilan järjestyksen rikkomisesta. Mainittu säännös on nykyisessä muodossaan myös vuodelta 1974. Väkivaltainen vankilan järjestyksen rikkominen on kyseessä, jos kaksi tai useampia vankeja liittyy yhteen ja he tekevät yhdessä väkivaltaa sille, jonka huostassa tai vartioitavana he ovat, tai väkivaltaa käyttäen tai sillä uhaten tekevät hänelle vastarintaa tai pakottavat tai yrittävät pakottaa häntä johonkin tekoon. Väkivaltaa tai uhkausta käyttäneiden vankien rangaistus on vankeutta enintään kuusi vuotta ja muiden vankeutta enintään yksi vuosi tai sakkoa.

Oikeuskäytännössä 16 luvun 10-12 §:n säännöksiä on sovellettu siten, että vangilla tarkoitetaan rangaistus- ja tutkintavankien ohella muitakin rikoksen perusteella viranomaisten huostassa tai vartioitavana olevia henkilöitä.

Uuden poliisilain 51 §:n mukaan on rangaistavaa, kun joku tahallaan

1) jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn tai kiellon,

2) kieltäytyy antamasta poliisimiehelle henkilötietojaan,

3) jättää noudattamatta poliisimiehen kulkuneuvon pysäyttämiseksi tai siirtämiseksi antaman selvästi havaittavan merkin tai määräyksen,

4) laiminlyö velvollisuutensa avustaa poliisia kadonneen etsimisessä, ihmisen pelastamisessa, loukkaantuneen auttamisessa tai huomattavan omaisuusvahingon tai ympäristöhaitan torjumisessa, tai

5) hälyttää aiheettomasti poliisin tai antamalla vääriä tietoja tahallaan vaikeuttaa poliisin toimintaa.

Rikossäännöksiä, joiden tarkoituksena on vahvistaa yleisön luottamusta viranomaisten toiminnan laillisuuteen, asiallisuuteen ja objektiivisuuteen, ovat etenkin virkamiesten ja julkisyhteisön työntekijöiden lahjomista koskevat säännökset. Lahjomista koskevat säännökset on uudistettu virkarikoksia ja julkisyhteisön työntekijöiden rikoksia koskevien säännösten uudistamisen yhteydessä vuonna 1989.

Rikoslain 16 luvun 13 §:ssä on säännös lahjuksen antamisesta. Mainitusta rikoksesta tuomitaan rangaistukseen se, joka virkamie-

helle, julkisyhteisön työntekijälle tai palvelusta toimittavalle sotilaille lupaa, tarjoaa tai antaa tämän toiminnasta palvelussuhteessa asianomaiselle itselleen tai toiselle tarkoitettua lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan mainitun henkilön toimintaan palvelussuhteessa. Lahjuksen antamiseen syyllistyy myös se, joka virkamiehen tai muun edellä mainitun henkilön toiminnasta palvelussuhteessa lupaa, tarjoaa tai antaa kyseisen lahjan tai edun toiselle. Rikoslain 16 luvun 13 a §:ssä on säännös törkeästä lahjuksen antamisesta. Lahjuksen antaminen on törkeää, jos 1) lahjalla tai edulla pyritään saamaan asianomainen toimimaan palvelussuhteessa velvollisuuksiensa vastaisesti lahjojaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen tai 2) lahjan tai edun arvo on huomattava, ja lahjuksen antaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Vastaavat säännökset lahjuksen ottamisesta, törkeästä lahjuksen ottamisesta ja lahjusrikkomuksesta ovat 40 luvun 1-3 §:ssä.

Viranomaisten toimivallan yksinomaisuutta turvaavat 16 luvun 14 §:ssä olevat säännökset omankädenoikeudesta ja virkavallan anastuksesta sekä 24 luvun 2 §:ssä oleva säännös laittomasta kotietsinnästä. Rikoslain 16 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun omankädenoikeuteen syyllistyy se, joka itse tekee ulosoton taikka muuta omankädenoikeutta. Säännös on toissijainen ja sitä sovelletaan vain, jos muualla laissa ei ole säädetty teosta ankarampaa rangaistusta. Rikoslain 16 luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettuun virkavallan anastukseen syyllistyy se, joka muuten kuin omankädenoikeutta koskevassa säännöksessä tarkoitettulla tavalla ilman laillista oikeutta ryhtyy toimeen, jonka vain asianomainen virkamies saa tehdä. Rikos on ankarammin rangaistava, jos se on tehty petollisessa aikomuksessa. Rikoslain 24 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun laittomaan kotietsintään syyllistyy se, joka pitää kotietsinnän, vaikka hänellä ei ole siihen valtaa, tai se, jolla on siihen valtuudet, suorittaa sen laittomassa järjestyksessä. Kaikki mainitut säännökset ovat alkuperäistä rikoslakia vuodelta 1889.

Esineitä tai omaisuutta koskevien viranomaisten antamien määräysten noudattamista turvaavia rikossäännöksiä sisältyy 16 luvun 15, 17 ja 18 §:ään sekä tullilakiin (1466/94). Rikoslain 16 luvun 15 § säätelee rangaistuksen sille, joka tahallaan hävittää, turmelee,

kätkee tai anastaa yleisen peruskirjan, pöytäkirjan, oikeudenkäyntikirjan tai muun asiakirjan tai kirjoituksen, joka säilytetään yleisessä arkistossa tai virastossa tai virkamiehen luona tai joka on viran puolesta virastolle tai virkamiehelle annettu. Rikoslain 16 luvun 17 §:n 1 momentissa (vuodelta 1889) on säädetty rangaistus sille, joka ilman lupaa tahallansa murtaa viraston tai virkamiehen sinetin, jolla esine tai kirjoitus on suljettu. Tullilain 42 §:n mukaan tullisinetin murtamisesta rangaistaan sakolla tai enintään kuuden kuukauden vankeudella. Rikoslain 16 luvun 17 §:n 2 momentin mukaan rangaistetaan sitä, joka tahallaan ryhtyy takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tai sellaiseen tavaraan, jota on kielletty siirtämästä muualle, taikka hankkii itselleen pääsyn viranomaisen sulkemaan rakennukseen tai huoneeseen tai muutoin rikkoo rikoksen selvittämisen turvaamiseksi pakkokeinoin 6 luvun 2 §:n nojalla annettua kiellon. Rikoslain 16 luvun 18 §:ssä (vuodelta 1889) on lisäksi säädetty rangaistus sille, joka vastoin laillista kieltoa hukkaa tai luovuttaa irtainta tai kiinteää omaisuutta tai antaa toisen omaisuutta ulos.

Väärien, totuudenvastaisten tai harhauttavien tietojen antaminen viranomaisille on monien säännösten mukaan rangaistavaa.

Rikoslain 16 luvun 20 a §:ssä tarkoitettuun viranomaisen erehdyttämiseen syyllistyy se, joka erehdyttääkseen viranomaista sanoo nimensä, säätynsä tai ammattinsa muuksi kuin mikä se on, tai muuten antaa itsestään sellaisia harhaanjohtavia tietoja taikka samassa tarkoituksessa käyttää toisen passia, työtodistusta tai muuta sen kaltaista todistusta. Poliisilain 51 §:ssä määritellään rangaistaviksi kieltäytyminen antamasta poliisille henkilötietoja ja poliisin toiminnan vaikeuttaminen väärillä tiedoilla. Rikoslain 17 luvun 8 §:n mukaan rangaistetaan sitä, joka julkiselle viranomaiselle antaa kirjallisen todistuksen, jonka sisällyksen hän tietää vääriksi, taikka valmistettuaan sellaisen todistuksen antaa sen toiselle sanottuun tarkoitukseen käytettäväksi. Rikoslain 16 luvun 21 §:ssä tarkoitettuun rekisterimerkintärikokseen syyllistyy se, joka 1) aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon tai 2) hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittaakseen käyttää hyväkseen virhettä, joka on aiheutet-

tu 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Rikoslain 33 luvun 2 §:n 1 kohdan mukaan väärennystä voidaan pitää törkeänä, jos rikoksen kohteena oleva todistuskappale on yleiseltä kannalta tärkeä viranomaisen säilyttämä arkistoasiakirja tai viranomaisen pitämä yleinen rekisteri. Lisäksi on mainittava rikoslain 42 luvun 5 a §. Sen mukaan on rangaistavaa muun muassa käyttää julkisesti tai seurassa sellaista virkapukua, joka ei vastaa asianomaisen arvoa tai tointa. Rikoksen rangaistusasteikko on ankarampi, jos tarkoituksena on toisen tai viranomaisen harhaan johtaminen tai jos siviilihenkilö ilman lupaa käyttää sotilaspukua.

Muissa laeissa kuin rikoslaissa on monia rikossäännöksiä, joissa yksinään tai muun ohella väärien tai harhaanjohtavien tietojen antaminen viranomaiselle on säädetty rangaistavaksi. Tällaisia säännöksiä ovat:

- isyyslain 44 §:ssä tarkoitettu perättömän lausuman antaminen isyyden selvittämisessä,
- lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain (122/77) 41 §:n 1 momentissa mainittu elatusturvarikos ja 42 §:ssä mainittu lapsen elatusturvaa koskevan tiedonantovelvollisuuden rikkominen,
- joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 12 §:n 2 momentissa mainittu matkalippujen tarkastajan erehdyttäminen,
- henkilörekisterilain (471/87) 44 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu henkilörekisteririkkomus,
- räjähdysvaarallisista aineista annetun lain 11 §,
- video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (697/87) 16 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu kuvaohjelmien tarkastuksesta annettujen säännösten rikkominen,
- sterilointilain (283/70) 11 §,
- kastroidislain (282/70) 11 §,
- raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/70) 14 §,
- osakeyhtiölain 16 luvun 8 §:n 1 kohdassa (687/83) mainittu osakeyhtiörikos,
- asunto-osakeyhtiölain 88 §:ssä mainittu asunto-osakeyhtiörikos,
- osuuskuntalain 199 §:ssä tarkoitettu säästökassarikos,
- kilpailunrajoituksista annetun lain (480/92) 27 §:ssä tarkoitettu kilpailunrajoitusrikkomus,
- luottolaitostoiminnasta annetun lain (1607/93) 98 §:ssä tarkoitettu luottolaitosrikos,

- ulkomaisten yritysostojen seurannasta annetun lain (1612/92) 15 §:ssä mainittu yritysostorikkomus,

- sijoitusrahastolain (480/87) 68 §:n 2 momentissa mainittu sijoitusrahastorikos,

- vakuutusyhtiölain (1062/79) 18 luvun 4 §:n 1 ja 2 kohdassa mainittu vakuutusyhtiörikos,

- ulkomaisten vakuutusyhtiöiden toiminnasta Suomessa annetun lain 44 §:n 1 kohdassa (484/93) tarkoitettu vakuutusyhtiörikos,

- vakuutusyhdistyslain (1250/87) 16 luvun 8 §:n 1 ja 2 kohdassa mainittu vakuutusyhdistysrikos,

- vakuutuskassalain (1164/92) 163 §:ssä mainittu vakuutuskassarikos,

- eläkesäätiölain (1774/95) 130 §:n 1 kohta,

- ulkomaalaislain 64 a §:n 1 momentissa (639/93) mainittu työnantajan ulkomaalaisrikkomus.

Erikoislaatuksia viranomaisten valvontaa vastaan tehtäviä rikoksia koskevia säännöksiä on nopeusvalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä annetussa laissa (733/85). Kyseisen lain vastaisen laitteen käyttö ja hallussapito on rangaistavaa lain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuna tutkanpaljastinrikkomuksena ja sellaisen maahantuonti, valmistaminen, kaupan pitäminen, myyminen, muu luovuttaminen sekä asentaminen ajoneuvoon tai perävaunuun lain 3 §:n 2 momentissa tarkoitettuna tutkanpaljastinrikoksena.

Rikoslaissa on myös säännöksiä, joiden tarkoituksena on antaa erityistä suojaa virantoimitukseen käytettävälle rakennukselle tai muulle kohteelle. Rikoslain 24 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan kotirauhan rikkominen on tavanomaista ankaramman rangaistuksen alainen, jos rikos kohdistuu esimerkiksi virkahuoneeseen tai huoneeseen, jossa viranotoimitusta pidetään. Samanlainen säännös on 24 luvun 3 §:n 2 momentissa. Mainitut säännökset ovat vuodelta 1889. Rikoslain 24 luvun 3 a §:ssä on säännös kotirauhan häiritsemistä ilkeydestä tai vallattomuudesta räikein äänin tai muuten meluamalla tai puhelinsoitolla, mikä säännöksen 2 momentin mukaan on ankarammin rangaistava silloin, kun se kohdistuu niin sanotun julkisen kotirauhan piiriin.

Välillisesti viranomaisia suojaavat myös valtiollisia rikoksia koskevat säännökset, säännökset julkista taloutta vastaan tehdyistä rikoksista 29 luvussa sekä säännökset sään-

nöstelyrikoksista ja salakuljetuksesta 46 luvussa.

### 1.3.1.2. Nykyisen sääntelyn ongelmia

Voimassa olevat säännökset viranomaisiin kohdistuvista rikoksista ovat epäyhtenäisiä. Osittain tämä johtuu jo siitä, että säännökset ovat syntyneet eri aikoina ajankohtaisista tarpeista. Osa säännöksistä on peräisin alkuperäisestä vuoden 1889 rikoslaista tai tämän vuosisadan alkupuolelta ja sen vuoksi ajallisestikin vanhentuneita. Rikoslain 16 luku sisältää julkisiin viranomaisiin kohdistuvia rikoksia koskevien säännösten ohella yleiseen järjestykseen kohdistuvia rikoksia koskevia säännöksiä. Mainittu luku on sen vuoksi tarpeettoman laaja ja epähavainnollinen.

Useiden rikosten rangaistusasteikot ovat nykyisen käsityksen mukaan liian ankaria. Etenkin väkijoukossa tehtyjä rikoksia koskevissa 16 luvun 3-5 §:ssä rangaistusasteikot ovat suhteettoman ankaria.

Virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskeva 16 luvun 1 § ja haitantekoa virkamiehelle koskeva 2 § liittyvät suojan piiriin myös eräitä muita henkilötahoja kuin julkista valtaa käyttäviä virkamiehiä. Osa tällaisista henkilötahoista on kuitenkin suojattu erikoislainsäädännössä olevin ja 16 luvun 1-2 §:stä poikkeavin säännöksin. Tästä syystä järjestystä ylläpitäviä muita henkilöitä kuin julkista valtaa käyttäviä virkamiehiä koskeva rikosoikeudellinen sääntely on tullut epäjohdonmukaiseksi.

Euroopan unionin (EU) jäsenyyden johdosta osa asioista, joista aikaisemmin päättivät kansalliset viranomaiset, on siirretty muiden jäsenvaltioiden kanssa EU:ssa päätettäväksi. Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevat valmistelevat näitä asioita ja käyttävät niissä myös päätösvaltaa. Euroopan yhteisöjen palveluksessa oleviin henkilöihin voi suomalaistenkin taholta kohdistua pyrkimyksiä epäasialliseen vaikuttamiseen, joiden torjumiseen lahjuksen antamista koskevilla säännöksillä tähdätään. Voimassa oleva lainsäädäntö koskee kuitenkin vain kotimaisen päätöksenteon suojaamista tällaiselta vaikutamiselta.

Rikoslainsäädännössä on useita säännöksiä, joiden mukaan rangaistavaa on totuudenvastaisten ja harhaanjohtavien tietojen antaminen viranomaisille. Epäkohdaksi on koettu kuitenkin se, että totuudenvastaisten

ja harhaanjohtavien tietojen antaminen viranomaiselle sakotettavan maksukykyyn vaikuttavista seikoista ei ole rangaistavaa sellaisissaan tapauksissa, joissa totuudenvastaisuus on huomattavan suuri ja valehtelemisestä aiheutuu sakotettavalle selvää taloudellista etua.

### 1.3.1.3. Ehdotuksen pääkohdat

Ehdotettuun rikoslain 16 lukuun sijoitetaisiin lähinnä vain sellaisia rikossäännöksiä, joiden tarkoituksena on eri tavoin turvata viranomaisia heidän suorittaessaan virkaan liittyviä tehtäviään. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan on ehdotuksia samassa yhteydessä valmistellussa 17 luvussa. Viranomaisia vastaan ja yleistä järjestystä vastaan tehtyjen rikosten erottaminen eri kokonaisuuksiksi yhtenäistää ja havainnollistaa rikosoikeudellista sääntelyä verrattuna nykyisiin voimassa olevaan 16 lukuun.

Ehdotetun 16 luvun säännökset voidaan jakaa viiteen ryhmään. Ensinnäkin luvussa olisi säännöksiä, joiden tavoitteena on turvata virkamiestä henkilönä ja virkaan liittyvän tehtävän suorittamista erilaisissa vastarinta- ja vastustamistilanteissa. Tällaisia ehdotettuja säännöksiä sisältyy virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevaan 1 §:ään ja virkamiehen vastustamista koskevaan 2 §:ään sekä poliisilain rikkomista koskevaan 3 §:ään. Toisen säännösten ryhmän muodostavat viranomaisille annettavien tietojen totuudenvastaisuutta varmistavat säännökset. Sellaisia rikoksia olisivat väärän henkilötiedon antaminen (4 §), sakkovilppi (5 §), rekisterimerkintärikos (6 §) ja väärän todistuksen antaminen viranomaiselle (7 §). Kolmannen ehdotettujen säännösten ryhmän muodostaisivat erilaiset laittomat puuttumiset viranomaisten tehtäviin ja viranomaisten määräysvallassa oleviin kohteisiin. Tällaisia rikoksia olisivat virkavallan anastus (8 §), omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikominen (9 §) ja viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittäminen (10 §). Neljäntenä ryhmänä ovat niin sanotut aktiiviset lahjomisrikokset eli lahjuksen antaminen (11 §) ja törkeä lahjuksen antaminen (12 §). Lopuksi ehdotetussa 16 luvussa olisi erilaisia laillisesta syystä vapautensa menettäneiden henkilöiden säilyttämistä turvaavia rikossäännöksiä, nimittäin vangin laitton vapauttaminen (13 §), vangin karkaaminen (14

§) ja vangin varustautuminen aseella (15 §). Lahjuksen antamiseen ja törkeään lahjuksen antamiseen sovellettaisiin, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta on säädetty (16 §). Lisäksi luvussa olisi virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja virkamiehen vastustamista koskeva rajoitussäännös (17 §) ja Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevaa koskeva määritelmäsäännös (18 §).

Virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen syyllistyy luvun 1 §:n mukaan se, joka 1) käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen, 2) muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai 3) käyttää väkivaltaa virkamiestä vastaan costaakseen sellaisen virkatoimen. Pykälän 2 momentin mukaan virkamiehen väkivaltaisena vastustamisena pidettäisiin myös palvelusta toimittavan sotilaan ja virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa avustavan henkilön väkivaltaista vastustamista.

Muunlainen kuin väkivaltaa tai sen uhkaa käyttävä virkamiehen vastustaminen olisi rangaistavaa ehdotetussa 2 §:ssä tarkoitettuna virkamiehen vastustamisena. Tällaista olisi vastustaminen, jossa käyttämättä väkivaltaa tai sen uhkaa oikeudettomasti estetään tai yritetään estää julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatehtävän suorittamista tai vaikeutetaan sitä. Pykälän 2 momentissa olisi 1 §:n 2 momenttia vastaava säännös.

Muiden kuin ehdotetun 16 luvun 1 ja 2 §:ssä mainittujen järjestystä ylläpitävien henkilöiden vastustamisesta on säännös ehdotetussa 17 luvun 6 §:ssä, joka koskee järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista.

Poliisilain rikkomista koskeva säännös luvun 3 §:ssä vastaisi poliisilain 51 §:ää, joka korvattaisiin viittauksella rikoslakiin siirrettyyn pykälään.

Ehdotetussa luvussa ei olisi meteliä, kapiinaa ja yleistä rauhan rikkomista koskevia nykyisen 16 luvun 3-5 §:ssä olevia säännöksiä vastaavia säännöksiä. Nykyaikaistetussa muodossa vastaavan kaltaisia säännöksiä sisältyisi kuitenkin yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia koskevan ehdotetun 17 luvun 2-4 §:ään, jotka koskevat mellakkaa, väkivaltaista mellakkaa ja väkivaltaisen mellakan johtamista.

Nykyistä 16 luvun 20 a §:ssä tarkoitettua viranomaisen erehdyttämistä ehdotetussa 16

luvussa vastaisi 4 §:ssä tarkoitettu väärän henkilötiedon antaminen. Tähän rikokseen syyllistyisi se, joka erehdyttääkseen viranomaista ilmoittaa nimensä väärin tai antaa muutoin henkilöllisyydestään väärän tai harhaanjohtavan tiedon tai samassa tarkoituksessa käyttää toisen henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista todistusta.

Sakkovilppiä koskeva 5 § olisi uusi rikossäännös. Väärin tai harhaanjohtavien tietojen antamista sakon määräämistä varten tuloista, varallisuudesta, elatusvelvollisuudesta tai muista maksukykyyn vaikuttavista seikoista ei myöskään nykyisin voimassa olevan oikeuden mukaan pidetä sallittuna, mutta nimenomaista rangaistusuhkaa ei ole ollut. Tätä on käytännössä käytetty hyväksi. Sakkovilppiin syyllistyisi ehdotuksen mukaan se, joka hankkiakseen itselleen taloudellista hyötyä antaa viranomaiselle sakon määräämistä varten tuloistaan, varallisuudestaan, elatusvelvollisuudestaan tai muusta maksukykyynsä vaikuttavasta seikasta olennaisesti totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon.

Toisin kuin HE:ssä 21/1981 vp, joka ei johtanut lainsäädännön muuttamiseen, rangaistavaksi sakkovilpiksi ei katsottaisi kieltäytymistä antamasta viranomaiselle sakon määräämistä varten tarvittavaa tietoa.

Sakkoa ja rikesakkoa koskevien yleisten säännösten uudistamista on valmisteltu oikeusministeriössä erikseen.

Ehdotetussa 6 §:ssä olisi säännös rekisterimerkintärikoksesta. Pykälä on samansisältöinen kuin vuoden 1991 alusta voimassa olevassa 16 luvun 21 §:ssä oleva rekisterimerkintärikoksesta koskeva säännös, joka hyväksyttiin vuonna 1990 rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäiseen vaiheeseen kuuluneiden rikoslain muutosten yhteydessä. Käytännössä ilmenneen tarpeen vuoksi kriminalisointia ehdotetaan laajennettavaksi säätämällä rikoksen yritys rangaistavaksi.

Ehdotetussa 7 §:n 1 momentissa on suurelta osin nykyistä 17 luvun 8 §:ää vastaava säännös väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle. Kyseisen säännöksen mukaan tuomitaan se, joka antaa viranomaiselle oikeudellisesti merkityksellisen totuudenvastaisen kirjallisen todistuksen tai siihen rinnastettavan teknisen tallenteen taikka laadittuun sellaisen todistuksen tai tallenteen antaa sen toiselle sanottuun tarkoitukseen käytettäväksi. Säännös olisi toissijainen sillä tavoin, että sitä sovellettaisiin tekoon, jollei teosta

ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Pykälän 2 momentin mukaan vääran todistuksen antamisesta viranomaiselle tuomittaisiin myös viranomaisen erityisen valvonnan alaisen toiminnan harjoittaja taikka tämän edustaja tai palveluksessa oleva henkilö tai valvottavan yhteisön tilintarkastaja, joka lakiin perustuvan tarkastuksen yhteydessä tai lakiin perustuvaa ilmoitusvelvollisuutta muuten täyttäessään antaa valvovalle viranomaiselle oikeudellisesti merkityksellisen totuudenvastaisen suullisen tiedon.

Ehdotetussa 8 §:ssä tarkoitettua virkavalan anastusta olisi toista erehdyttäen tapahtuva ryhtyminen ilman lakiin perustuvaa oikeutta toimeen, jonka vain julkista valtaa käyttävä toimivaltainen viranomaislainen saa tehdä, tai esiintyminen muuten virkatehtävässä olevana julkista valtaa käyttävänä virkamiehenä. Tällaista rikosta muistuttavasta omankädenoikeudesta säännös olisi ehdotuksen mukaan 17 luvun 9 §:ssä.

Omaisuuksia koskevan viranomaiskiellon rikkominen ehdotetussa 16 luvun 9 §:ssä turvaisi lähinnä poliisi-, tull- ja ulosottoviranomaisten toimivaltansa rajoissa antamia erilaisia esinekohteita koskevia määräyksiä. Rangaistavaa säännöksen mukaan olisi oikeudeton 1) esineen tai muun kohteen sulkevan viranomaisen asettaman lukon, sinetin, esteen tai merkinnän murtaminen tai muu murtautuminen viranomaisen tällä tavoin sulkemaan esineeseen tai muuhun kohteeseen, 2) tunkeutuminen viranomaisen sulkemaan rakennukseen tai huoneeseen tai muunlainen rikoksen selvittämisen turvaamiseksi pakkokeinolain 6 luvun 2 §:n nojalla annetun kiellon rikkominen, 3) ryhtyminen takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tai viranomaisen antaman siirtämiskiellon alaisena olevaan tavaraan, tai 4) omaisuuden hukkaaminen tai luovuttaminen vastoin hukkaamiskieltoa tai muuta viranomaiskieltoa taikka saatavan tai palkan maksaminen vastoin maksukieltoa.

Nykyistä 16 luvun 15 §:ää pääosin vastaisi ehdotetun 16 luvun 10 §:ssä oleva säännös viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittämisestä. Mainittuun rikokseen syyllistyisi se, joka oikeudettomasti hävittää, vahingoittaa tai tekee muutoin käyttökelvottomaksi yleisessä arkistossa tai viranomaisen hallussa olevan asiakirjan tai muun todistuskappaleen taikka viranomaisen pitämän yleisen rekisterin tai sen osan.

Ehdotetun 16 luvun 11 ja 12 §:ssä olisivat

säännökset lahjuksen antamisesta ja törkeästä lahjuksen antamisesta. Sisällöltään ehdotukset vastaavat vuonna 1989 annettuja rikoslain 16 luvun 13 ja 13 a §:ssä olevia säännöksiä. Rangaistavuus ulotettaisiin koskemaan myös Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevan lahjomista.

Ehdotetun 16 luvun lopussa olevat säännökset turvaisivat vankien ja muiden vastaavien henkilöryhmien säilyttämistä viranomaisten huostassa sekä järjestyksen ylläpitämistä vankiloissa. Ehdotetussa 13 §:ssä tarkoitettuun vangin laittomaan vapauttamiseen syyllistyisi se, joka laittomasti 1) vapauttaa vangin, pidätetyn tai kiinniotetun taikka sotilaskurinpitolaissa tarkoitettuun arestiin määrätyn henkilön vankilasta tai muusta säilytyspaikasta tai häntä vartioivan, saattavan tai kuljettavan virkamiehen tai sotilaan huostasta taikka auttaa häntä pääsemään karkuun tai 2) estää toimivaltaista virkamiestä tai sotilasta ottamasta kiinni vangittavaksi tai pidätettäväksi määrättyä tai kiinniotettavaa henkilöä. Luvun 14 §:ssä olisi vangin karkaamista koskeva voimassa olevaa lakia asiallisesti vastaava säännös. Ehdotetussa 15 §:ssä tarkoitettuun vangin varustautumiseen aseella syyllistyy vanki, pidätetty tai viranomaisen huostassa oleva kiinniotettu tai sotilaskurinpitolaissa tarkoitettuun arestiin määrätty henkilö, joka luvottomasti valmistaa, hankkii tai pitää hallussaan ampuma- tai teräaseen tai niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen.

Ehdotus ei sisällä nykyisin 16 luvun 12 §:ssä olevaa väkivaltaista vankilajärjestyksen rikkomista vastaavaa säännöstä. Tältä osin ehdotus ei merkitse sellaisten tekojen kriminalisoinnin poistamista. Väkivaltaiseen vankilajärjestyksen rikkomiseen soveltuvat virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevat säännökset. Väkivaltaa vankilaviranomaisia vastaan käyttäneet ja sillä uhanneet tuomittaisiin rangaistukseen 16 luvun 1 §:n mukaan ja vankien yhteenliittymään muuten osallistuvat yllytyksestä tai avunannosta virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. Vankilaviranomaisiin kohdistuviin vakaviin väkivallanteokoihin sovelletaan myös 21 luvussa olevia säännöksiä henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista.

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia säännöksiä ehdotetaan sovellettaviksi lahjuksen antamiseen ja törkeään lahjuksen antamiseen.

### 1.3.2. Pykälien perustelut

#### 1 §. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen

Ehdotetun 16 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen syyllistyisi se, joka 1) käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen, 2) muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai 3) käyttää väkivaltaa virkamiestä vastaan kostakseen sellaisen virkatoimen. Ehdotetun 2 momentin mukaan virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen syyllistyisi myös se, joka menettelee mainitulla tavalla palvelusta toimittavaa sotilasta tai sitä kohtaan, joka pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa.

*1 momentti.* Säännöksellä suojattu henkilöpiiri olisi suppeampi kuin nykyisin voimassa olevassa laissa. Tämä ei ilmene suoraan ehdotetusta säännöksestä, vaan siitä, että eräisiin nykyisin rikosoikeudelliselta suojaltaan virkamiehiin rinnastettaviin henkilöihin kohdistuvat väkivaltaiset vastustamiset säänneltäisiin toisella tavoin. Ehdotetussa 17 luvun 6 §:ssä on järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista koskeva säännös. Sen mukaan rangaistaisiin muun muassa väkivallan käyttäminen tai sillä uhkaaminen, joka kohdistuu 1) järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa tarkoitettuun kuljettajaan, häneen rinnastettavaan henkilöön tai heitä pyynnöstä avustavaan matkustajaan, 2) joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa tarkoitettuun matkalippujen tarkastajaan, 3) vartiomisliikelaisista tarkoitettuun vartijaan, 4) julkisista huvitilaisuuksista annetussa laissa, ulkoilulaissa (606/73), yleisten kokousten järjestysmiehistä annetussa asetuksessa tai majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetussa asetuksessa tarkoitettuun järjestysmieheen tai 5) muuhun henkilöön, jonka tehtäväksi on annettu järjestyksen ylläpitäminen määrätystä paikassa tai kohteessa. Mainitussa 4 kohdassa luetellut henkilötahot on nykyisin suojattu virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja haitantekoa virkamiehelle koskevin rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:n säännöksin.

Ehdotus perustuu siihen, että virkamiesten harjoittaman julkista valtaa sisältävän virka-

toiminnan rikosoikeudellisen suojan tulee selkeästi erota sellaisten muissa tehtävissä toimivien rikosoikeudellisesta suojasta, jotka tehtäviensä yhteydessä voivat joutua kohtamaan vastustusta. Viimeksi mainittujen henkilöpiirien rikosoikeudellinen suoja on myös tarpeen yhtenäistää. Perusteena ehdotetulle muutokselle voidaan esittää myös se näkökohta, että voidaan pitää perusteltuna virkavastuun ja virkaan liittyvän rikosoikeudellisen suojan rajoittamista mahdollisimman tarkoin samaan henkilöpiiriin.

Ehdotetulla muutoksella on verraten paljon käytännöllistä merkitystä. Vuosina 1985-1994 poliisin tietoon on tullut ja syyttäjälle ilmoitettu 16 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja rikoksia seuraavasti:

Vuosi	Rikoksia poliisin tietoon	Rikoksia ilmoitettu syyttäjälle
1985	1473	1452
1986	1467	1407
1987	1399	1390
1988	1536	1450
1989	1783	1517
1990	1568	1476
1991	1614	1495
1992	1384	1275
1993	1283	1153
1994	1263	1115

Poliisin henkilökuntaan kohdistuvat virkamiehen väkivaltaiset vastustamiset ovat suurin yksittäinen kyseisten rikosten ryhmä. Se on vaihdellut noin 40-60 %:n välillä. Virkamiehen väkivaltaisia vastustamisia kohdistuu melko paljon muihinkin säännöksen suojaamiin ryhmiin, kuten esimerkiksi tulli-, vanke- tai ulosottovirkamiehiin, mutta myös viranomaisorganisaatioiden ulkopuolelle kuuluviin erilaisiin järjestysmiehiin.

Rikosoikeudellisesti virkamieskäsitteen ala on määritelty 2 luvun 12 §:ssä. Säännös on uudistettu virkarikoksia ja julkisyhteisön työntekijän rikoksia koskevien säännösten uudistamisen yhteydessä. Ehdotetussa virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevassa säännöksessä virkamieskäsite on tarkoitettu samansisältöiseksi kuin rikoslain 2 luvun 12 §:ssä. Toisaalta on selvää, että käytännössä monet virkamiesryhmät eivät juuri koskaan joudu julkista valtaakaan sisältävässä virkatoiminnassaan väkivallan tai sillä uhkaamisen kohteiksi. Väkivallan tai sillä uh-

kaamisen kohteiksi käytännössä joutuvat useimmiten sellaiset virkamiehet, joiden tehtävänä on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen.

Rikoslain 2 luvun 12 §:n mukaan virkamiehenä rikosoikeudellisessa mielessä pidetään monia muitakin kuin nimenomaisesti virkasuhteessa valtioon tai muuhun julkisyhteisöön olevia henkilöitä. Säännöksen mukaan virkamiehenä rikosoikeudellisessa mielessä pidetään

1) henkilöä, joka on virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan, kuntainliittoon tai muuhun kuntien yhteistoimintaelimeen, evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan tai niiden seurakuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen, tai Ahvenanmaan maakuntaan taikka Suomen Pankkiin, kansaneläkelaitokseen tai muuhun itsenäiseen valtion laitokseen, työterveyslaitokseen, kunnalliseen eläkelaitokseen tai kunnalliseen työmarkkinalaitokseen;

2) kunnanvaltuutettua ja muuta yleisillä vaaleilla valittua 1 kohdassa mainitun julkisyhteisön edustajiston jäsentä, ei kuitenkaan kansanedustajaa edustajantoimissaan, samoin kuin 1 kohdassa tarkoitettua julkisyhteisön tai laitoksen toimielimen, kuten kunnanhallituksen, lautakunnan, johtokunnan, komitean, toimikunnan ja neuvottelukunnan jäsentä sekä muuta 1 kohdassa tarkoitettua julkisyhteisön tai laitoksen luottamushenkilöä; ja

3) henkilöä, joka lain, asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella muussa kuin 1 kohdassa tarkoitettussa yhteisössä käyttää julkista valtaa sekä henkilöä, joka mainitulla perusteella muuten kuin yhteisössä käyttää julkista valtaa.

Kansanedustaja ei ole edustajantoimissaan virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan säännöksen tarkoittaman suojan alainen. Kansanedustajan ja eduskunnan aseman turvaamiseksi on voimassa kuitenkin säännöksiä valtiopäiväjärjestyksen 15 §:ssä ja rikoslain 13 luvussa. Rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa valtiopäiväjärjestyksen mainittua säännöstä ei muutettu. Valtiopetosta koskeva säännös rikoslain 13 luvun 1 §:ssä soveltuisi myös väkivaltaiseen puuttumiseen eduskunnan toimintaan.

Julkisyhteisön työntekijää ei ole ehdotettu säännöksessä mainittu suojan piiriin kuuluvana henkilönä, vaikka julkisyhteisön työntekijän rikosoikeudellinen vastuu uuden

rikoslain 40 luvun mukaan on suurelta osin samanlainen kuin virkamiehen vastuu. Tämä johtuu siitä, että julkisyhteisöjen piirissä sangen harvoin käytetään työsuhdetta palvelusuhteen muotona sellaisissa tehtävissä, joissa voidaan joutua väkivaltaa tai sen uhkaa sisältävään konfliktiin. Kun julkisyhteisön työntekijä avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa, hän on ehdotetun 2 momentin mukaan saman rikosoikeudellisen suojan alainen kuin virkamies. Jos järjestyksen ylläpitäminen on annettu esimerkiksi virastoon työsuhteessa olevan henkilön tehtäväksi, hänen suojansa määräytyisi ehdotetun järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista koskevan säännöksen mukaan.

*1 kohta.* Ehdotuksen mukaan virkamiehen väkivaltainen vastustaminen voidaan toteuttaa usealla eri tavalla. Ehdotetussa 1 §:ssä on ensin mainittu se, että käytetään tai uhaataan käyttää väkivaltaa tarkoituksella pakottaa virkamies tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävä virkatoimi. Virkatoimella tarkoitetaan sellaista tointa, joka kuuluu pakottamisen kohteeksi joutuvan virkamiehen tehtäväpiiriin. Sen sijaan ei ole välttämätöntä, että kyseisellä virkamiehellä on nimenomainen toimivalta tarkoitettuun virkatoimeen. Jos esimerkiksi poliisimestä, joka ei ole pakkokeinolain mukaan oikeutettu päättämään pidättämisestä, pakotetaan tekemään päätös jonkun pidättämisestä, kyse on virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Sen sijaan jos virkamiestä pakotetaan sellaiseen virkatoimeen, jolla ei ole mitään yhteyttä hänen tehtäviinsä, ehdotettu säännös ei sovellu. Samoin on asianlaista, jos virkamiestä pakotetaan jättämään tekemättä sellainen viranomaiselle kuuluva toimi, jolla ei ole mitään yhteyttä hänen virkatehtäviinsä ja johon hän ei siten ilman pakottamistakaan ryhtyisi. Kun kysymys on virkamiehen tehtäväpiiriin kuuluvasta toimesta, virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen toteutumisen kannalta sillä ei ole merkitystä, noudattaako vai rikkooko toimi tai laiminlyönti, johon virkamiestä pakotetaan, hänen virkavelvollisuuksiaan, tai onko toimi järkevä tai epätarkoituksenmukainen. Tällaisilla seikoilla voi olla kuitenkin merkitystä virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen moitittavuuden arvioinnissa.

Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rangaistavuuden edellytyksenä ei ole se, että virkamies pakotuksen alaisena tekee tai jät-

tää tekemättä kyseisen virkatoimen. Rikos on toteutunut siinä vaiheessa, kun mainitussa tarkoituksessa käytetään väkivaltaa tai uhaan käyttää sitä.

Jos se toimi, johon virkamiestä pakotetaan ryhtymään, on selvästi laiton, toimenpiteen kohteeksi joutuneella on oikeus käyttää sitä vastaan hätävarjelua eikä hän hätävarjelua koskevien säännösten rajoissa pysyessään syyllisty virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen.

Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön kaventumista nykyiseen verrattuna merkitsee se, että ehdotuksen mukaan sen virkatoimen, jonka tekemiseen tai tekemättä jättämiseen virkamiestä pakotetaan, tulee sisältää julkisen vallan käyttämistä. Oikeudellisessa käytännössä kaventuminen ei ole kovin merkittävä.

Julkisen vallan käyttö virkatoimen sisältönä on jossakin määrin tulkinnanvarainen. Kriteeri ei ole uusi. Muista yhteyksistä saadaan johtoa siihen, mitä ehdotetussa 1 §:ssä tarkoitetaan julkisen vallan käytöllä. Vahingonkorvauslain (412/74) 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan julkisyhteisö on velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon. Julkisen vallan käyttäminen on rikoslain 2 luvun 12 §:ssä mainittu eräänä rikosoikeudellisen virkamiesaseman määrittämisen perusteena. Rikoslain 40 luvun 7 §:ssä tarkoitettu virka-aseman väärinkäyttäminen voi rikoksena toteutua muun muassa virkamiehen osallistuessa päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai käyttäessä julkista valtaa muissa virkatehtävissään. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan rikoslain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan luvun säännöksiä ei sovelleta julkisen vallan käytössä tehtyyn rikokseen.

Käsitettä on käytetty myös eräissä lainsäädäntöehdotuksissa. Eduskunnalle annetussa HE:ssä 72/1990 vp ehdotettiin valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen toimivaltaa koskevia hallitusmuodon säännöksiä muutettaviksi siten, että heidän toimivaltaansa kuuluisi kaiken viranomaistoiminnan ja julkisen vallan käytön valvonta. Ehdotusta käsiteltäessä ilmaisu "julkisen vallan käyttö" korvattiin kuitenkin ilmaisulla "julkisen tehtävän hoitaminen" (laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta 1221/90).

Mitä julkisen vallan käytöllä tarkoitetaan, voi luonnollisesti eri yhteyksissä jossakin

määrin vaihdella. Julkisen vallan käyttöä sisältävät virkatoimet voivat ensinnäkin olla sellaisten päätösten tekemistä ja valmistelua, joilla asetetaan oikeudellisia sääntöjä ja sovelletaan niitä yksittäistapauksessa. Näin ollen julkisen vallan käyttöä ovat esimerkiksi lainkäyttöön tuomioistuimissa, rikosten esitutkintaan, poliisitutkintaan, ulosottoon, rangaistusten täytäntöönpanoon tai hallintomenettelyyn taikka kunnallisten elinten päätöksentekoon liittyvät sellaiset toimet, joilla puututaan toisten etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin. Tällaisten virkatoimien ohella ehdotettu 1 § suojaa myös niin sanottua tosiasiallista julkisen vallan käyttämistä, johon sisältyy mahdollisuus puuttua toisten etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin. Tällaista voi olla esimerkiksi se, että virkamies laissa edellytettyä tarkastusta ja valvontaa suorittaessaan antaa käskyjä ja kieltoja. Tosiasiallista julkisen vallan käyttämistä voivat siten olla esimerkiksi poliisin suorittama liikenne- ja muu valvonta, puuttuminen tekeillä oleviin rikoksiin tai järjestyshäiriöihin, ryhtyminen tehdyn rikoksen johdosta tarpeellisiin toimiin varsinaisen esitutkinnan tai pakkokeinoista päättämisen ohella, pysäköinninvalvonta, rakennusviranomaisten suorittama rakennustarkastus, katsastusviranomaisten suorittama moottoriajoneuvojen katsastus, tulliviranomaisten suorittama maahan tulevien matkustajien ja tavaroiden tarkastaminen, yrityksissä suoritettu verotarkastus tai työpaikoilla suoritettu työsuojelutarkastus sekä metsästyksen tai kalastuksen valvonta. On jopa ilmeistä, että virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan säännöksen merkitys painottuu enemmän mainitunkaltaiseen tosiasiallisen julkisen vallan käytön turvaamiseen ja viranomaisten tekemien päätösten toteuttamistoimien varmistamiseen kuin viranomaisten päätöksenteon ja sen valmistelun suojaamiseen sinänsä.

Kaikki viranomaisten toiminta ei ole julkisen vallan käyttämistä. Sitä ei ole esimerkiksi kahden tai useamman virkamiehen välinen vapaamuotoinen keskustelu, vaikka siinä käsitellään virkatehtäviin kuuluvia asioita, tai virkamiehen ja viraston asiakkaan välinen vastaavanlainen keskustelu. Julkisen vallan käyttämistä ei ole myöskään esimerkiksi virkatehtäviin kuuluva kirjallisen esityksen laatiminen tai suullisen esityksen pitäminen. Toisaalta sellaiset virkamiehet, joiden tehtävien pääsisältö on esimerkiksi tutkimus, opetus tai koulutus, käyttävät julkista valtaa

vaikkapa arvostellessaan opintosuorituksia tai käyttäessään kurinpitovaltuuksiaan. Julkisen vallan käyttöä ei ole myöskään niin sanottu tosiasiallinen toiminta viranhoidossa, kuten esimerkiksi poliisin virka-auton ajaminen, yleisen tien tai rakennuksen rakentaminen tai korjaaminen taikka potilaan hoitaminen julkisyhteisön ylläpitämässä sairaalassa. Tällaisten julkisen vallan käyttöön kuulumatomien toimintojen väkivaltainen tai väkivalan uhkaa sisältävä häiritseminen voi tietysti antaa aihetta järjestyksen turvaamista tai palauttamista tarkoittaviin viranomaistoimiin, jotka ovat julkisen vallan käyttämistä.

Väkivalta ja sillä uhkaaminen merkitsee aktiivista toimintaa, joka välittömästi tai välillisesti kohdistuu virkamiehen henkilöön. Tärkeä ero verrattuna ehdotetussa 16 luvun 2 §:ssä säänneltyyn virkamiehen vastustamiseen on se, että viimeksi mainittu toteutuu passiivisella vastarinnalla tai esimerkiksi paikalta poistumalla. Tavallisesti väkivalta kohdistuu suoranaisesti virkamiehen terveyteen tai turvallisuuteen. Väkivalta tai sillä uhkaaminen voi olla myös vapautteen kohdistuvaa esimerkiksi sulkemalla virkamies johonkin huoneeseen, jonka ovi lukitaan. Väkivaltaa säännöksen tarkoittamassa mielessä on myös esimerkiksi ajoneuvon tahallinen kuljettaminen päin liikennettä valvovia viranomaisia.

Ulkopuoliseen henkilöön, esimerkiksi satumalta paikalla olevaan henkilöön, kohdistunut väkivalta tai uhkaaminen voi olla virkamiehen väkivaltaista vastustamista siinä tapauksessa, että tarkoituksena on ollut estää virkatoimi. Eräässä oikeuskäytännön tapauksessa syytetty tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, kun hän aseistautuneena oli pakottaakseen häntä pidättämään tulleet poliisimiehet jättämään tekemättä tämän virkatoimen ilmoittanut poliisille surmaavansa kolme hänen kanssaan samassa huoneistossa olevaa henkilöä, mikäli poliisi yrittäisi tulla huoneistoon (KKO 1977 II 66). Väkivalta voi myös välillisesti kohdistua virkamiehen. Toisessa oikeuskäytännön tapauksessa syytetty tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, kun hän oli ampumalla poliisikoiraa pakottanut häntä koiraa käyttäen takaa-ajaneen poliisimiehen luopumaan takaa-ajosta (KKO 1977 II 55). Ehdotetun säännöksen tarkoituksena ei ole muuttaa tämänkaltaisten tapausten rikosoidellista arviointia.

Ehdotetussa 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa

rinnastetaan pakottamisen yrittäminen pakottamiseen sen vuoksi, että virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen moitittavuuden arvioinnissa merkitystä ei sinänsä ole sillä seikalla, onko väkivallalla tai sitä uhkaamalla vaadittu virkatoimi tehty tai tekeillä oleva virkatoimi kyetty estämään. Onnistutaanko siinä, johtuu paljolti siitä, miten viranomaiset ovat varautuneet kohtaamaan väkivaltaa ja muista rikoksen tekijästä riippumattomista seikoista. Toisaalta virantoimituksen estymiseen vaikuttaa käytetyn väkivallan tai sillä uhkaamisen luonne ja vakavuus. Se voi vaikuttaa virkamiehen väkivaltaisen vastustamisesta tuomittavan rangaistuksen mittaamiseen.

2 kohta. Ehdotetun 2 kohdan mukaan virkamiehen väkivaltainen vastustaminen voi toteutua siten, että muuten kuin 1 kohdassa käytetään tai uhataan käyttää väkivaltaa julkista valtaa sisältävän virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan. Käytännössä tavallisin 2 kohdassa tarkoitettu tapaus on se, että poliisimiesten ottaessa kiinni pähtynyttä tai rikoksesta epäiltyä kiinniotettava henkilö ryhtyy lyömään tai potkimaan poliisimiehiä tai uhkaa heitä väkivallalla. Sen sijaan pelkkä vastaan haraaminen, tarttuminen ovenpieliin, porraskaitteisiin tai muu vastaava ei ole virkamiehen väkivaltaista vastustamista.

Se, mitä edellä on sanottu ilmaisuista virkatoimi ja julkisen vallan käyttäminen, koskee myös 2 kohdassa tarkoitettua virkamiehen väkivaltaista vastustamista.

Ehdotetussa 2 kohdassa tarkoitettu virkamiehen väkivaltainen vastustaminen on aktiivista toimintaa. Aina ei ole helppoa erottaa toisistaan aktiivista ja passiivista vastustamista. Jos esimerkiksi kiinniotettava henkilö ei noudata poliisimiehen käskyä seurata häntä poliisilaitokselle, vaan kieltäytymisellään pakottaa poliisimiehet kantamaan hänet sinne tai kuljettamiseen käytettävään poliisiautoon, kysymys ei ole virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, vaan ehdotetussa 16 luvun 2 §:ssä tarkoitettua virkamiehen vastustamisesta. Jos hän tehostaa vastustamistaan uhkaamalla lyödä kyseisiä poliisimiehiä tai muuten käyttää väkivaltaa heitä vastaan, kysymys on virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.

Edellytyksenä sille, että väkivallan käyttämistä tai sillä uhkaamista pidetään tässä tarkoitettuna virkamiehen väkivaltaisena vastustamisena, on se, ettei virkamiehen toimin-

ta selvästi ja olennaisesti ylitä hänen toimivaltaansa. Jos virkatoimi on selvästi lainvastainen, toimenpiteen kohteeksi joutuneelle syntyy oikeus käyttää hätävarjelua sitä vastaan eikä hän puolustautuessaan hätävarjelua koskevien säännösten mukaisesti syyllisty virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen.

Nykyisin voimassa olevassa 16 luvun 1 §:ssä on mainittu virkamiehen väkivaltaisen vastustamisena se, että joku "muutoin harjoittaa väkivaltaa virkatehtävää suorittavaa virkamiestä vastaan". Vastavaa tekemuotoa ei sisälly ehdotettuun säännökseen. Näin ollen virkamiehen väkivaltaisen vastustamisena ei enää pidettäisi sellaista väkivallan käyttämistä virkamiestä vastaan, jolla ei pakoteta tai koeteta pakottaa virkamiestä tekemään tai jättämään tekemättä virkatoimintaa tai jolla ei ole ajallista ja asiallista yhteyttä virkatoimeen. Näin ollen virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ei ole kysymys, jos joku aivan virantoimitukseen kuulumattomista syistä riitaantuu virkatehtäviä suorittavan virkamiehen kanssa ja ryhtyy käyttämään häntä vastaan väkivaltaa. Pahoinpitelyä ja muita väkivaltarikoksia koskevat yleiset säännökset ovat tällöinkin luonnollisesti sovellettavia.

**3 kohta.** Kolmantena virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tekemuotona ehdotetussa 16 luvun 1 §:ssä on mainittu julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen kostaminen. Kostaminen eroaa muista rikoksen tekemuodoista siinä, ettei väkivallalla uhkaamista jälkikäteen pidetä virkamiehen väkivaltaisen vastustamisena. Tällainen rikos toteutuu väkivaltaa käytettäessä. Viranomaisen on julkisen vallan käyttämistä sisältävään virkatoimeen ryhtyessään voitava luottaa siihen, että hänellä on rikosoikeudellinen suoja myös jälkikäteen tapahtuvaa väkivallan käyttöä vastaan. Tässä tapauksessa väkivallan käyttö tapahtuu ajallisesti virkatoimen jälkeen. Samanlainen tekemuoto on mainittu myös nykyisin voimassa olevassa säännöksessä.

Kostamismielessä tapahtuvan teon tekijänä voi olla muukin henkilö kuin se, johon aiempi virkatoimi on kohdistettu, esimerkiksi lähisukulainen tai saman järjestäytyneen rikollisryhmän jäsen tai kostamiseen palkattu tai muuten yllytetty henkilö. Kostaminen voi kohdistua ehdotuksen mukaan muuhunkin kuin siihen virkamieheen, joka on suorittanut koston syyntä olevan virkatoimen, esimerkiksi virkatoimen suorittaneen esimie-

heen tai virkaveljeen.

Ehdotetussa 16 luvun 1 §:ssä mainittujen tekojen rangaistavuus edellyttää tahallisuutta. Tahallisuuteen kuuluu 1 kohdassa tietoisuus siitä, että teko kohdistuu 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettuun virkamieheen ja että häneltä vaadittu toimenpide tai tekemättä jätettävä toimenpide on luonteeltaan viranomaiselle kuuluvan julkisen vallan käyttämistä. Sitä, että väkivallan käyttäjä tai sillä uhkaava tuntesi yksityiskohtaisesti virkamiehen tai julkisen vallan käyttämisen käsitteiden sisällön, ei kuitenkaan voida edellyttää. Samoin tahallisuuteen kuuluu 2 kohdassa tietoisuus siitä, että vastustettu henkilö on virkamies ja että hän on suorittamassa julkisen vallan käyttöä sisältävää virkatoimintaa. Kostona tapahtuvassa virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa tahallisuuteen kuuluu tietoisuus siitä, että kohteena on virkamies.

Virkamiehen väkivaltaisen vastustaminen toteuttaa usein myös pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön. Oikeuskäytännössä on tuomittu poliisikonstaapelia pahoinpidellyt syytetty rangaistukseen yksin teoin tehdyistä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja pahoinpitelystä (KKO 1975 II 11). Sen sijaan 21 luvun 7 §:ssä rangaistavaksi säädetyn lievän pahoinpitelyn on katsottu sisältyvän virantoimituksessa olevan virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen (KKO 1986 II 1). Ehdotuksen tarkoituksena ei ole muuttaa mainitunkaltaisten tapausten rikosoikeudellista arviointia.

Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rangaistusasteikoksi ehdotetaan enintään kolmen vuoden vankeutta. Rikoslain nykyisen 16 luvun 1 §:n mukaan rangaistusasteikko on vankeutta vähintään kolme kuukautta ja enintään neljä vuotta tai, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeutta enintään kuusi kuukautta tai sakkoa. Enimmäisrangaistus siis lievenisi jonkin verran verrattuna nykyiseen. Käytännössä merkittävämpää on, että mahdollisuus tuomita erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa sakkoa poistuisi kokonaan, ja toisaalta korkeana pidettävä perusasteikon erityinen vähimmäisrangaistus jäisi pois.

**2 momentti.** Ehdotetun 2 momentin mukaan rikosoikeudellisen suojan kannalta virkamieheen rinnastetaan eräät henkilöt. Sellaisia henkilöitä ovat palvelusta toimittavat sotilaat ja ne, jotka pyynnöstä tai suostumuksella avustavat virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa. Ehd-

tettu säännös vastaa nykyistä 16 luvun 1 §:n 2 momenttia. Palvelusta toimittavat sotilaat on tarpeen saattaa virkamiestä vastaavan rikosoikeudellisen suojan piiriin, koska heidän tehtävänsä voivat olla samanlaisia kuin eräiden viranomaisten tehtävät. Heistä suuri osa ei ole 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettulla tavalla virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon tai muulla perusteella virkamiehiä. Samoin on perusteltua, että viranomaisten joutuessa turvautumaan ulkopuolisten apuun virkaan liittyvien tehtävien hoitamisessa virkamiehen rikosoikeudellinen suoja ulotetaan myös avustajiin. Ellei erityisuoja olisi, tarpeellisen avun saaminen voisi vaikeutua. Apua saattaisi saada vain niissä harvinaisissa poikkeustapauksissa, joissa on olemassa lakiin perustuva velvollisuus avustaa viranomaisia.

Esimerkkeinä tilanteista, joissa ulkopuolinen voi toimia virkamiehen avustajana, voidaan mainita seuraavat. Ulosottolain 1 luvun 10 §:n mukaan ulosottomiehellä tulee olla toimituksessa mukanaan esteetön todistaja. Hän voi olla muukin henkilö kuin virkamies. Esitutkintalain 30 §:n mukaan useissa tapauksissa esitutkintakuulusteluissa on läsnä esteetön todistaja, joka ei välttämättä ole virkamies. Pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n mukaan kotietsinnässä voi olla läsnä toimitusmiehen kutsuma todistaja, asiantuntija tai muu henkilö. Poliisilain 45 §:n mukaan on voimassa yleinen velvollisuus poliisipäällikön käskystä avustaa poliisia kadonneen etsimisessä ja toimenpiteissä eräiden vaara- ja onnettomuustilanteiden selvittämiseksi. Rikoslain 3 luvun 8 §:n mukaan on mahdollista, että yksityishenkilö avustaa poliisia tai muuta viranomaista voimakeinojen käyttämisessä.

Yksityishenkilö voi siis eräissä tapauksissa joutua tilanteeseen, jossa hänen rikosoikeudellinen suojansa on samanlainen kuin virkamiehellä. Omatoimisesti yksityishenkilö ei voi kuitenkaan saada sellaista erityistä rikosoikeudellista suojaa, jota rikoslain 16 luvun 1 § merkitsee. Esimerkiksi pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettua jokamiehen kiinniotto-oikeutta käyttävä yksityishenkilö ei ole oikeutta käyttäessään virkamies tai virkamiehen avustaja. Sama koskee ehdotetussa rikoslain 17 luvun 6 §:ssä mainittua järjestystä ylläpitävää henkilöä.

Kun viranomainen joutuu turvautumaan ulkopuoliseen apuun julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatehtävässä, virkavastuu toi-

minnasta säilyy viranomaisella. Näin ollen on syytä varmistaa se, että ulkopuolisten antama apu pysyy viranomaisen johdon ja valvonnan alaisena. Sen vuoksi ehdotetaan, että edellytyksenä tässä tarkoitettulle erityis-suojalle on viranomaisen pyyntö tai suostumus. Pyyntö tai suostumus on vapaamuotoinen. Se voi olla paitsi nimenomainen myös niin sanottu konkludenttinen eli asiayhteydestä pääteltävä suostumus.

## 2 §. Virkamiehen vastustaminen

Virkamiehen vastustamisena pidetään ehdotetun 2 §:n mukaan sitä, että joku käyttämättä väkivaltaa tai sen uhkaa oikeudettomasti estää tai yrittää estää julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen suorittamista tai vaikeuttaa sitä. Ehdotettu säännös vastaa olennaisilta osiltaan nykyään voimassa olevaa 16 luvun 2 §:n säännöstä haitanteosta virkamiehelle.

Haitanteko virkamiehelle on nykyisin yleisin rikoslain 16 lukua vastaan tehty rikos. Vuosina 1985-1994 poliisin tietoon on tullut ja syyttäjälle ilmoitettu kyseisiä rikoksia seuraavasti:

Vuosi	Rikoksia poliisin tietoon	Rikoksia ilmoitettu syyttäjälle
1985	4760	4709
1986	5135	5058
1987	4735	4692
1988	4490	4393
1989	4129	4019
1990	4345	4210
1991	4217	4110
1992	3467	3296
1993	2942	2791
1994	2792	2640

Valtaosa, selvästi yli 80 %, haitanteoista virkamiehelle kohdistuu poliisin henkilökuntaan. Tästä johtuen eivät ainoastaan kyseisiin rikoksiin sinänsä liittyvät seikat, vaan myös poliisiviranomaisten keskuudessa vallitseva käytäntö ja käsitkset erilaisten vastustamisen haitallisuudesta vaikuttavat tilastoituun rikollisuuteen.

Erotuksena 16 luvun 1 §:ssä säännellystä rikoksesta virkamiehen vastustaminen toteutuu passiivisella vastarinnalla. Kuten edellä 1 §:n perusteluissa mainitaan, eron tekeminen aktiivisen, siis väkivaltaa käyttävän tai

sillä uhkaavan, ja passiivisen vastarinnan välillä voi tuottaa vaikeuksia. Rikosoikeudellisista tulkintaperiaatteista johtuu, että tulkinanvaraisissa tapauksissa tekoa on pidettävä pikemmin virkamiehen vastustamisena kuin väkivaltaisena vastustamisena.

Pelkästään passiivinen suhtautuminen virkamiehen toimivaltansa rajoissa antamaan käskyyn tai määräykseen ei ole virkamiehen vastustamista. Näin ollen esimerkiksi poliisilaitokselle kuulusteltavaksi määrätyn henkilön kieltäytyminen tulemasta tai saapumasta jääminen määräaikana ei ole vastustamista. Tällainen passiivinen suhtautuminen poliisimiehen yksittäistapauksessa antamaan määräykseen voi kuitenkin toteuttaa luvun 3 §:n poliisilain rikkomisen tunnusmerkit. Kieltäytyminen ilmoittamasta nimeään tai muita henkilötietoja virkatehtävässä olevan poliisimiehen niitä tiedusteltaessa ei myöskään ole virkamiehen vastustamista, vaan poliisilain rikkomista. Sen sijaan jos kuulusteltava määrätään noudettavaksi poliisikuulusteluun ja tehtävää suorittavia poliisimiehiä vastustetaan heittäytymällä makuulle tai istumaan, minkä vuoksi noudettava joudutaan kantamaan poliisin virka-autoon, kyseessä olisi virkamiehen vastustamisen käytännössä tavallinen tapaus. Siihen rinnastettavaa virkamiehen vastustamista voisi olla itsensä sitominen tai kytkeminen puuhun tai muuhun kohteeseen, tarttuminen ovenpieliin tai vastaaviin, vastaan haraaminen tai riuhdominen, tarrautuminen poliisimiehen vaatteisiin ja muu vastaava.

Ehdotetussa 2 §:ssä tarkoitettua vastarintaa voisi olla myös esimerkiksi tullimiehen tarkastuksen alaisena olevan laukun sieppaaminen ja pois vieminen taikka ajokortin ja auton rekisteriotteen tai puhalluskokeessa käytettävän laitteen ottaminen äkillisellä liikkeellä pois liikennettä valvovan poliisin kädestä.

Sellaiset tapaukset, joissa viranomaisten vartioitavana tai huostassa oleva henkilö poistuu luvatta tai lähtee karkuun, muodostavat oikeudellisesti vaikean ongelman. Jos tällainen henkilö on vanki, soveltuu nykyisin 16 luvun 11 b §:ssä oleva vangin karkaamista koskeva rangaistussäännös. Vangin karkaamista koskevaa rangaistussäännöstä on käytännössä sovellettu muidenkin kuin rangaistusta suorittavien vankien karkaamiseen. Tällaisina henkilöinä on pidetty tutkintavankeja, rikoksen johdosta pidätettyjä tai kiinnitettyjä ja päihtymyksen vuoksi säilöön

otettuja. Avolaitoksesta luvatta poistuminen ei ole vangin karkaamista eikä myöskään pakeneminen syytettyä avolaitokseen kuljetaneen estelyistä huolimatta (KKO 1954 II 47, jossa syytetty tuomittiin haitanteosta virkamiehelle mutta jossa alioikeus oli tuominut vangin karkaamisesta).

Pidätettyjen, kiinniotettujen ja päihtymyksen vuoksi säilöön otettujen karkaamisen oikeudellinen arvostelu on kuitenkin ollut epäyhtenäistä. Usein tällaisissa tapauksissa on tuomittu vangin karkaamisen sijasta haitanteosta virkamiehelle (esimerkiksi KKO 1939 II 486). Samassa jutussa oikeusasteet ovat voineet päätyä erilaisiin ratkaisuihin. Tapauksessa KKO 1972 I 3 (täysistuntoratkaisu) päihtymyksen vuoksi säilöön pannun ja sieltä luvattomasti poistuneen henkilön katsottiin syyllistyneen karkaamiseen, mutta hovioikeus ja korkeimman oikeuden vähemmistö eivät pitäneet tekoa lainkaan rikoksena. Tapauksessa KKO 1974 II 26 henkilön, joka oltuaan liikennerikoksen vuoksi kuulusteltavana oli luvatta poistunut poliisiasemalta asian käsittelyn ollessa vielä kesken, katsottiin menettelyllään syyllistyneen haitanteoon virantoimituksessa olevalle virkamiehelle. Tapauksessa alemmat oikeudet olivat tuominneet syytetyn vangin karkaamisesta, minkä yksi korkeimman oikeuden jäsen olisi vahvistanut kahden jäsenen päätyessä hylkäämään syytteen kokonaan.

Tässä esityksessä on päädytty siihen, että vangin karkaamista koskeva rangaistussäännös on edelleen tarpeen. Ehdotuksen mukaan vangin karkaamisesta säädetään luvun 14 §:ssä.

Niiden maiden lainsäädännöissä, joissa on luovuttu vangin karkaamisen kriminalisoinnista, ei ole yleensä säännöksiä, joiden mukaan tutkintavangin, rikoksesta pidätetyn tai kiinniotetun tai muun vastaavassa asemassa olevan henkilön karkaaminen olisi rikoslain mukaan rikoksena rangaistava. Oikeudellisia seuraamuksia voi sisältyä erilaisia järjestysrikkomuksia tai laitosten sisäistä kurinpittoa koskeviin säännöksiin. Tällaisten säännösten yksityiskohtainen selvittäminen Suomesta käsin on erittäin työlästä. Joissakin maissa on rikoslaisissa virantoimituksen estämistä koskevia säännöksiä. Ne voivat soveltua myös tapauksiin, joissa virkatoimen kohde pakenee paikalta (esimerkiksi Sveitsi). Yleensä ulkomaisissa rikoslaeissa omaksutun kannan mukaan tutkintavangin, rikoksesta pidätetyn tai kiinniotetun tai muun vastaa-

vassa asemassa olevan henkilön karkaaminen on rikoksena rangaistava, jos pakenemiseen sisältyy väkivaltaa tai sillä uhkaamista. Erillissäännöksiä tällaisista teoista ei ole. Niihin sovelletaan Suomen rikoslain virkamiehen väkivaltaista vastustamista vastaavia säännöksiä.

Edellä esitetyn johdosta on perusteltua, että viranomaisen toimenpiteen kohteeksi joutuneen henkilön karkaamista sinänsä ei pidetä lainkaan rikoksena, jollei kysymys ole vangin karkaamisesta. Karanneeseen tyydytään kohdistamaan sellaisia voimakeinoja, jotka ovat tarpeen hänen saamiseen uudelleen kiinni.

Luvaton poistuminen avolaitoksesta ei ole sinänsä myöskään virkamiehen vastustamista. Ollakseen rangaistavaa virkamiehen vastustamista poistumisen täytyy sisältää ainakin passiivista vastarintaa. Samojen näkökohtien mukaan arvioidaan rikoksesta epäiltynä pidätetyn karkaamista poliisin säilyöstä tai häntä kuljettavan, saattavan tai vartioivan poliisimiehen huostasta säilytyspaikan ulkopuolella, sekä mainitulla perusteella kiinnitetyn henkilön karkaamista tai luvaton poistumista. Passiivista vastarintaa voi olla esimerkiksi äkillinen lähteminen poliisilaitoksen tiloista, oven sulkeminen takaa-ajavan virkamiehen edessä, esineiden siirteleminen estämään takaa-ajavan virkamiehen kulkua tai muu vastaava toiminta. Ellei mainitunkaltaista viranomaista vastustavaa ainesta paikalta poistumiseen liity, kysymys ei olisi virkamiehen vastustamisesta, vaan mahdollisesti poliisilain rikkomisesta. Sellainen henkilö, joka ei vielä ole joutunut minkään julkisen vallan käyttöä sisältävän viranomaisen toimenpiteen kohteeksi, ei pelkästään pakenemalla syyllisty virkamiehen vastustamiseen tai muuhunkaan rikokseen.

Virkatehtävän estäminen tai säännöksessä tarkoitettu muu puuttuminen virkatehtävään voi olla virkamiehen vastustamista vain, jos se on oikeudeton. Virkatoimen kohteeksi joutunut voi samaan aikaan olla oikeudellisesti velvollinen tekemään jotakin muuta eli olla pakkotilanteessa. Jokin muukin oikeuttamisperuste saattaa tulla kyseeseen. Sellaisissa tapauksissa puuttumista virkatehtävään pidetään oikeutettuna. Virkamiehen vastustamiseen ei luonnollisesti syyllisty viranomaisen, joka säännösten antamin valtuuksin puuttuu alaisensa virkatoimiin.

Edellytyksenä säännöksen soveltamiselle on, että vastustamisella julkisen vallan käyt-

töä sisältävä virkatoimi estyy tai sen toteuttaminen vaarantuu taikka vaikeutuu. Ellei vastustamisella ole mitään vaikutusta tässä mielessä, kysymys ei ole virkamiehen vastustamisesta. Vaikeutumista on myös se, ettei virkatointa voida suorittaa sinä aikana, jolloin se on aiottu tehdä.

Siltä osin kuin on kysymys virkamiehen käsitteestä, virkatoimesta ja julkisen vallan käyttämisestä, viitataan virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan 1 §:n perusteluihin.

Virkamiehen vastustaminen on tahallinen rikos. Tahallisuuden tulee sisältää tieto niistä tosiseikoista, joiden olemassaolosta riippuu säännöksen soveltaminen. Kyseisistä seikoista käytännössä tärkein on tieto, että vastustettava henkilö on julkista valtaa sisältävää virkatointa suorittava virkamies. Samoin tahallisuuteen kuuluu tieto, että vastustamisen vuoksi virkatoimi estyy tai sen toteuttaminen vaarantuu tai vaikeutuu.

Virkamiehen vastustamisen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa. Nykyisessä 16 luvun 2 §:ssä rangaistusasteikko on vankeutta enintään kolme kuukautta tai sakko. Rikkomus ei kuitenkaan ole niin vakava, että vankeusrangaistuksen tuomitsemista olisi pidettävä tarpeellisena.

*2 momentti.* Ehdotetulla 1 §:n 2 momentilla rinnastetaan virkamieheen palvelusta toimittava sotilas ja henkilö, joka pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa. Johdonmukaisuus edellyttää vastaavaa rinnastusta virkamiehen vastustamista koskevaan säännökseen. Vastaavanlainen säännös on nykyisessäkin 16 luvun 2 §:n 2 momentissa.

### 3 §. Poliisilain rikkominen

Uuden poliisilain 51 §:n mukaan poliisilain rikkomisesta tuomitaan se, joka tahallaan 1) jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn tai kiellon, 2) kieltäytyy antamasta poliisimiehelle henkilötietojaan, 3) jättää noudattamatta poliisimiehen kulkuneuvon pysäyttämiseksi tai siirtämiseksi antaman selvästi havaittavan merkin tai määräyksen, 4) laiminlyö velvollisuutensa avustaa poliisia kadonneen etsimisessä, ihmisen pelastamisessa, loukkaantuneen auttamisessa tai huomattavan

omaisuusvahingon tai ympäristöhaitan torjumisessa, tai 5) hälyttää aiheettomasti poliisiin tai antamalla vääriä tietoja tahallaan vaikeuttaa poliisin toimintaa. Poliisilain rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Esitykseen sisältyy useita säännöksiä, joissa säädetään tällaisten rikkomusten vakavammista ilmenemismuodoista. Poliisin käskyn noudattamatta jättäminen mellakkatilanteessa voidaan arvostella mellakkaa koskevien rikoslain 17 luvun 2 tai 3 §:n nojalla. Väkivaltainen pysähtymismerkin noudattamatta jättäminen voi tulla arvosteltavaksi virkamiehen väkivaltaisena vastustamisena rikoslain 16 luvun 1 §:n nojalla tai erityisen vakavissa tapauksissa jopa henkeen tai terveyteen kohdistuvana rikoksena rikoslain 21 luvun mukaan. Väärien tietojen antamisessa voi olla kysymys ehdotetussa rikoslain 15 luvun 11 §:ssä tarkoitettusta rikosentekijän suojelemisesta. Lisäksi poliisilla on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta henkilötietojaan.

Rikoslain kokonaisuudistuksen yhtenä tavoitteena on keskittää vankeusrangaistusuhkaa vaativat rangaistussäännökset rikoslakiin. Eduskunnan lakivaliokunta on rikoslain kokonaisuudistuksen toisen vaiheen hallituksen esitystä koskevassa mietinnössään (LaVM 22-HE 94/1993 vp) katsonut, että mainitun keskittämisperiaatteen noudattaminen antaa hyvän tilaisuuden arvioida säännösten keskinäisiä suhteita ja rangaistusasteikoita, mikä on rikoslain kokonaisuudistuksen keskeisiä tavoitteita. Valiokunta onkin korostanut tarvetta noudattaa keskittämisperiaatetta myös rikoslain uudistuksen seuraavissa vaiheissa.

Poliisilakia uudistettaessa päädyttiin siihen, että poliisilain rangaistussäännökseen hallituksen esityksen mukaisesti sisältyy vankeusrangaistusuhka. Edellä esitetyn keskittämisperiaatteen mukaisesti tässä esityksessä on päädytty ehdottamaan poliisilain 51 §:ää vastaavan rangaistussäännöksen ottamista rikoslain 16 luvun 3 §:ksi. Ratkaisu on jossakin määrin ongelmallinen, koska se aiheuttaa osittaista päällekkäisyyttä ja tiettyä epäjohdonmukaisuutta rangaistusasteikoissa lukuun ehdotettujen muiden säännösten kanssa. Poliisilain 51 §:ssä säädetään rangaistavaksi eräitä sellaisia tekoja, jotka ovat lähtökohtaisesti vähemmän moitittavia kuin eräät rikoslain 16 luvun pykälät, joihin sisältyy yhtä ankara tai jopa lievempi rangaistus.

Koska säännös on siirretty rikoslakiin, mainintaa teon edellyttämästä tahallisuudesta ei tarvita. Rikoslain rangaistussäännöksissä edellytetään aina tahallisuudenasteista syyksiluettavuutta, jollei muuta ole nimenomaan säädetty.

Edellä mainittujen poliisilain rikkomisen teko tapojen yksityiskohtaiset perustelut sisältyvät poliisilakia koskevaan hallituksen esitykseen (HE 57/1994 vp). Poliisilain 51 § ehdotetaan korvattavaksi viittauksella rikoslakiin otettavaan pykälään poliisilain rikkomisesta.

Rangaistukseksi poliisilain rikkomisesta ehdotetaan samaa kuin poliisilaissa eli sakkoa tai vankeutta enintään kolme kuukautta.

#### 4 §. *Väärän henkilötiedon antaminen*

Vuonna 1928 rikoslain 16 lukuun lisättiin 20 a §, jossa mainittua rikosta vakiintuneesti kutsutaan viranomaisen erehdyttämiseksi. Säännöksen mukaan tuomitaan se, joka erehdyttääkseen viranomaista sanoo nimensä, säätynsä tai ammattinsa muuksi, kuin mikä se on, tai muuten antaa itsestään sellaisia harhaanjohtavia tietoja taikka samassa tarkoituksessa käyttää toisen passia, työtodistusta tai muuta sen kaltaista todistusta.

Vakiintuneen käsityksen mukaan viranomaisen erehdyttämistä koskevan säännöksen tarkoituksena on estää viranomaisen erehdyttäminen henkilöllisyyden suhteen. Sellaisten väerien henkilötietojen antaminen, joka ei anna väärää kuvaa yksilön henkilöllisyydestä, ei toteuta sanotun rikoksen tunnusmerkistöä, vaikka 16 luvun 20 a §:n sanamuoto antaisikin mahdollisuuden kyseistä laajempaankin säännöksen soveltamiseen.

Säännöstä ei muutoinkaan voida soveltaa kirjaimellisesti. Ensinnäkin tekotapaa koskeva ilmaisu "sanoo" viittaa suulliseen väärän tiedon antamiseen, vaikka käytännössä tavalliset erehdyttämiset tapahtuvat kirjallisessa muodossa. Majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetun asetuksen 11 §:n mukaan majoitusliikkeeseen saapuvan matkustajan on täytettävä matkustajakortti, jonka poliisi voi ottaa haltuunsa. Ulkomaalaista koskeva matkustajakortti on toimitettava poliisille. Väärien henkilötietojen antaminen matkustajakortissa on siten nykyisten säännösten mukaan viranomaisen erehdyttämisenä rangaistava teko, kun kortti on toimitettu poliisille. Yleensä ihmisiä ei nykyaikana enää tunnisteta "säädyn" perusteella. Työelämän ja ammattira-

kenteen voimakkaan kehityksen vuoksi sama koskee suurelta osin myös yksilön ammattia. Lainkohdassa oleva henkilöllisyyden toteamiseen käytettävien todistusten luettelo ei ole ajanmukainen. Ainakaan työtodistukset eivät nykyisin ole sellaisessa käytössä.

Säännöstä ehdotettiin uudistettavaksi vuonna 1981 (HE 21/1981 vp). Silloin annettu esitys 16 luvun 20 a §:n muuttamisesta ei eduskunnassa kuitenkaan johtanut lainsäädännön muuttamiseen. Samassa yhteydessä ehdotettiin sakkovilpin säätämistä rangaistavaksi teoksi ja eduskunnassa esitettyjen sakkovilppiä koskevien seikkojen vuoksi hallituksen esitys jätettiin raukemaan. Nyt ehdotettu väärän henkilötiedon antamista koskeva säännös vastaa sisällöltään vuonna 1981 tehtyä vastaavaa ehdotusta. Ainoa ero on se, että henkilöllisyyden toteamiseen käytettävien todistusten luetteloon on työtodistuksen sijasta otettu ajokortti. Se on käytännössä hyvin yleinen henkilöllisyyden toteamiseen käytetty asiakirja.

Säännöksessä tarkoitettu väärän henkilötiedon antaminen tapahtuu viranomaisen erehdyttämiseksi. Väärän nimen ilmoittaminen tai muun sellaisen väärän tiedon antaminen yksityishenkilölle ei ole ehdotetun lainkohdan mukaan rangaistavaa. Se voi tietysti toteuttaa ainakin osittain jonkin muun rikoksen, kuten esimerkiksi petoksen tai väärennyksen tunnusmerkit. Sama koskee väärän henkilötiedon antamista pankissa, vakuutusyhtiössä, kaupassa tai muussa vastaavassa paikassa lukuun ottamatta sellaisia poikkeuksellisia tapauksia, joissa kyseinen liikeyritys toimii julkista valtaa käyttävän viranomaisen apuna. Näin ollen väärän henkilötiedon antamista voi olla esimerkiksi hotellin matkustajakortin tai pankissa valuutan vientiin liittyvän hakemuksen tekeminen väärällä nimellä. Edellytyksenä on, että henkilö on tietoinen näiden tietojen menemisestä viranomaiselle (KKO 1995:31).

Väärän henkilötiedon antamisesta ehdotetun säännöksen tarkoittamassa mielessä ei ole kyse, jos virkamies ei kyseisessä yhteydessä toimi viranomaisena, vaan esimerkiksi erilaisten tavaroiden tai palveluiden tuottajana. Näin ollen kyseiseen rikokseen ei syyllisty se, joka esittäytyy toisen nimellä esimerkiksi seurattessaan opetusta oppilaitoksessa, hakiessaan hoitoa terveyskeskuksessa tai kysyessään neuvoa poliisilta. Asia on toisin, kun kyseinen virkamies toimii viranomaisena, esimerkiksi junan konduktööri-

junassa tapahtuvan järjestyshäiriön tai liputta matkustamisen selvittäjänä, oppilaitoksen opettaja tutkintoon sisältyvän kuulustelun toimeenpanijana, terveyskeskuslääkäri ratti-juopumuksesta epäillyn henkilön verinäytteen ottajana tai poliisi valvontatehtävässään tai rikoksen selvittäjänä.

Henkilötiedon määrittely on ehdotetussa 4 §:ssä suppeampi kuin esimerkiksi henkilörekisterilaissa. Ehdotetussa säännöksessä henkilötiedoista on nimenomaisesti mainittu vain nimi. Muilta osin väärän tai harhaanjohtavan henkilötiedon määrittely voi yhteydestä riippuen jossakin määrin vaihdella. Nimen ohella väärä tai harhaanjohtava tieto henkilöllisyydestä voi olla asiayhteydestä riippuen esimerkiksi totuudenvastainen sukulaissuhde määrättyyn toiseen henkilöön, ikä, syntymäaika tai henkilötunnus, kotipaikka tai osoite, kansalaisuus, siviilisääty tai ammatti. Olennaista väärän henkilötiedon antamisen rangaistavuudelle 4 §:ssä tarkoitetussa mielessä on, että sen vuoksi viranomaisen voi erehtyä luulemaan tiedon antajan toiseksi henkilöksi kuin hän todellisuuudessa on.

Kieltäytyminen antamasta viranomaiselle henkilötietoja ei ole lainkohdassa tarkoitettua väärän henkilötiedon antamista. Se voi kuitenkin olla esimerkiksi luvun 3 §:ssä mainittua poliisilain rikkomista.

Ehdotetussa lainkohdassa olisi rangaistavaa myös viranomaisen erehdyttämiseksi tapahtuva toisen henkilötodistuksen, passin, ajokortin tai muun sen kaltaisen todistuksen käyttäminen. Ehdotuksessa on mainittu nimenomaisesti vain viranomaisen antamia henkilöllisyyden toteamiseen käytettäviä todistuskappaleita. Jos jotakin muuta toisen todistusta käytetään, väärän henkilötiedon antaminen voi olla kysymyksessä, jos sillä erehdytetään viranomaista. Viranomaiselle voidaan antaa väärä henkilötieto hiljaisesti käyttämällä hyväksi muunlaista toisen ihmisen henkilöllisyyttä osoittavaa todistuskappaleita. Näin ollen esimerkiksi toisen henkilön pankkikortin näyttäminen viranomaiselle tarkistettaessa henkilöllisyyttä voi toteuttaa kyseisen rikoksen tunnusmerkit.

Jos toisen henkilötodistusta tai muuta lainkohdassa mainittua todistusta on muutettu, esimerkiksi vaihtamalla valokuvaa, väärän henkilötiedon antamista koskevaa säännöstä ei sovellettaisi, vaan 33 luvussa säännellytjää väärennyksiksi koskevia säännöksiä.

Väärän henkilötiedon antamisen rangaist-

tukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeutta. Nykyisessä 16 luvun 20 a §:ssä olevaa rangaistusasteikon enimmäismäärää kaksi vuotta vankeutta on pidettävä liian ankarana. Rangaistuskäytännössä ei vakavimmissakaan tapauksissa ole tarvittu niin laajaa rangaistusasteikkoa.

### 5 §. Sakkovilppi

Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin sakkovilppi rangaistavaksi teoksi. Sakkovilppiin syyllistyisi se, joka hankkiakseen itselleen taloudellista hyötyä antaa viranomaiselle sakon määräämistä varten tuloistaan, varallisuudestaan, elatusvelvollisuudestaan tai muusta maksukykyynsä vaikuttavasta seikasta olennaisesti totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon.

Suomessa on kaksi osittain eri tavoin määrytyvää sakkorangaistuksen tyyppiä, rikesakko ja sakko.

Rikesakolla tarkoitetaan laissa mainituissa rikkomuksissa annettavaa markkamäärältään kiinteää seuraamusta. Keskeiset säännökset rikesakosta ovat rikoslain 2 luvussa, rikesakolaissa (66/83), rikesakkoasetuksessa (606/83) sekä rikesakosta tieliikenteessä annetussa laissa (68/83) ja asetuksessa (1083/89). Rikesakon määrää poliisimies tai muu laissa säädettyä valvontaa suorittava virkamies. Rikesakkoa määrättäessä sakotettavan maksukyvyllä ei ole merkitystä. Se on markkamäärältään sama kaikille samanlaisen rikkomuksen tehneille. Rikesakkoa määrätessään poliisin ei siis tarvitse tiedustella sakotettavan maksukykyyn vaikuttavia seikkoja.

Rikesakkoseuraamuksen käyttöalaa on mahdollista laajentaa. Koska siinä ei oteta huomioon sakotettavan maksukykyyn vaikuttavia seikkoja, se ei voi kokonaan korvata päiväsakkojärjestelmän mukaan määräytyvää sakkoa. Rikesakon käyttöalan laajentaminen siis vähentää sakkovilpin mahdollisuuksia, mutta ei poista niitä.

Voimassa olevan päiväsakkojärjestelmän mukaisesti sakon suuruus määräytyy päiväsakkojen lukumäärän ja päiväsakon rahamäärän mukaan. Päiväsakkojen luku määrätään rikoksen törkeyden ja päiväsakon rahamäärä sakotettavan maksukykyyn mukaan. Sakon määrä on päiväsakkojen luvun ja päiväsakon rahamäärän tulo. Päiväsakkojärjestelmän tarkoituksena on ottaa oikeudenmukaisesti huomioon se, että markkamäärältään samansuuruinen sakko vaikuttaa eri tavalla

hyvätuloisen ja varakkaan kuin pienituloisen ja vähävaraisen tai varattoman talouteen. Järjestelmän tarkoituksenmukainen soveltaminen edellyttää, että viranomaisella on käytettävissään luotettavat tiedot sakotettavan maksukykyyn vaikuttavista seikoista. Tässä suhteessa on olemassa eräitä puutteita.

Valtaosa sakkorangaistuksista määrätään nykyään rangaistusmääräysmenettelyssä. Menettelystä ovat voimassa säännökset vuonna 1993 annetussa laissa rangaistusmääräysmenettelystä (692/93). Liikenne rikokset ovat rangaistusmääräysmenettelyn ylivoimaisesti yleisin käyttöalue. Rangaistusvaatimuksen, jossa mainitaan muun ohella päiväsakon rahamäärä, antaa useimmiten poliisi heti esimerkiksi liikennevalvonnessa todetun rikoksen tapahduttua. Poliisilla ei ole käytännössä yleensä mahdollisuuksia ryhtyä selvittämään sakotettavan maksukykyyn vaikuttavia seikkoja kovin yksityiskohtaisesti. Päiväsakon rahamäärä määrätään yleensä sakotettavan oman ilmoituksen perusteella. Virallinen syyttäjä, jonka asiana on tarkastaa poliisimiehen laatima rangaistusvaatimus ja antaa sen pohjalta rangaistusmääräys, ei juuri puutu asiaan, vaan päiväsakon rahamäärä vahvistetaan lähes aina rangaistusvaatimukseen merkittyjen tietojen mukaisesti. Rikoksenteikijän maksukyky selvitetään oikeudenkäyntiä edeltävässä esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissäkin useimmiten vain rutiininomaisesti.

Sakotettavat varsin usein ilmoittavat tulonsa todellisia pienemmiksi, jotta sakko jäisi mahdollisimman alhaiseksi. Rangaistusmääräysmenettelyssä tulojen ilmoittaminen väärin on yleisempää kuin tuomioistuimessa. Sanottavaa valtiotaloudellista merkitystä tulojen salaamisella sakon määräämisen yhteydessä ei ole. Arvioiden mukaan noin viidennes sakkokertymästä jää valtiolta tällä perusteella saamatta. Tietoisuus siitä, että ilmoitettuja tuloja ei yleensä tarkisteta, houkuttelee sakotettavia vilpilliseen menettelyyn. Tulojen ilmoittamiseen virheellisinä vaikuttaa osaltaan ilmeisesti myös se, että väärin tietojen antamisesta ei rangaista. Se on ollut omiaan luomaan sellaista virheellistä käsitystä, että valehtelevien siinä yhteydessä olisi sallittua. Lailla ei kuitenkaan voida määrätä rangaistavaksi kaikkea, mitä ei pidetä sallittuna.

Päiväsakon rahamääriä koskevat rikoslain 2 luvun säännökset ovat pääosin vuodelta 1976. Päiväsakon rahamäärä määrätään sakotettavan kokonaistulon eikä niin sanotun

nettotulon perusteella. Tämäkin seikka saattaa vaikuttaa siihen, että tuloja ilmoitetaan todellista pienemmiksi. Julkisessa keskustelussa onkin monesti esitetty, että päiväsakon rahamäärän tulisi määräytyä sakotettavan nettotulon eli verotuksen jälkeen käytettävissä olevan tulon mukaan. Hallitus on ohjelmassaan puoltanut sellaista muutosta. Toisaalta on todettava, että myös nettotuloon perustuvassa päiväsakon määräämisessä voidaan antaa totuudenvastaisia tai harhaan johtavia tietoja.

Eduskunta sisällytti sakon määräämistä koskevien säännösten muuttamisesta annettuun hallituksen esitykseen (HE 109/1975 II vp) antamaansa vastaukseen lausuman, jossa se edellytti, että hallitus laatii yksityiskohtaiset ohjeet sakotettavan maksukykyyn vaikuttavien seikkojen selvittämisestä. Samalla eduskunta hyväksyi toivomuksen, että hallitus valmistelisi kiireellisesti esityksen laiksi rikoslain 16 luvun 20 a §:n muuttamisesta siten, että väriiden tietojen antaminen viranomaisille sakon määräämisessä kriminalisoitaisiin.

Oikeusministeriön työryhmä laati ehdotuksen yleisohjeiksi rangaistusmääräysmenettelyä varten (Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 16/1977). Niiden pohjalta valtioneuvoston oikeuskansleri on virallisille syyttäjille ja sisäasiainministeriö poliisille antanut yleisohjeet. Oikeusministeriö on lähettänyt ohjeet tiedoksi tuomioistuimille. Yleisohjeita on myöhemmin tarpeen vaatiessa uudistettu.

Virallisille syyttäjille ja poliisille annettua yleisohjeissa on kiinnitetty erityistä huomiota sakon määräämisen osallistuvan virkamiehen eli rangaistusmääräysmenettelyssä lähinnä poliisimiehen velvollisuuteen tiedustella päiväsakon rahamäärää määrättäessä huomioon otettavia seikkoja riittävän yksityiskohtaisesti. Näkökohta on otettu huomioon käytössä olevia lomakkeita laadittaessa. Siitä huolimatta yhä edelleen päiväsakon rahamäärä joudutaan määräämään pääasiallisesti sakotettavan tuloistaan, varallisuudestaan ja muista maksukykyyn vaikuttavista seikoista antamien tietojen perusteella. Syyttäjällä ja poliisilla on 1 päivästä heinäkuuta 1980 alkaen ollut mahdollisuus saada päiväsakon suuruuden määräämistä varten tarvittavia tietoja verotusasiakirjoista. Menettely perustuu nykyisin verotusmenettelystä annetun lain (1558/95) 95 §:n 3 momentissa ja verotuslain (482/58) 132 §:n 2

momentissa oleviin säännöksiin. Sakkojen suuresta lukumäärästä ja rangaistusmääräysmenettelyn luonteesta kuitenkin johtuu, ettei viranomaisilla nykyisin ole mahdollisuutta tarkistaa annettujen tietojen todenperäisyyttä kaikissa yksittäistapauksissa. Tietojen tarkistamiseen voidaan ryhtyä käytännössä lähinnä silloin, kun syntyy perusteltu epäily, että annetut tiedot ovat olennaisesti vääriä. Maksukykyyn selvittämistä tehostavat toimenpiteet eivät ole olleet riittäviä tietojen todenperäisyyden varmistamiseen.

Hallitus antoi eduskunnan toivomuksen mukaisesti esityksen laiksi rikoslain 16 luvun 20 a §:n muuttamisesta (HE 21/1981 vp). Esityksessä ehdotettiin, että sakkovilppi säädettäisiin rangaistavaksi teoksi. Sakkovilppinä pidettiin esityksen mukaan sitä, että joku kieltäytyy antamasta viranomaiselle sakon määräämistä varten tarvittavaa tietoa tuloistaan, varallisuudestaan, elatusvelvollisuudestaan tai muusta maksukykyynsä olennaisesti vaikuttavasta seikasta taikka hankkiakseen itselleen aineellista etua salaa sellaisen seikan tai antaa siitä väärän tai harhaanjohtavan tiedon.

Eduskuntakäsittelyssä kuitenkin pidettiin sakkovilpin kriminalisoimista siinä vaiheessa tarpeettomana varsinkin, kun oli ryhdytty toimenpiteisiin sakon rahamäärään vaikuttavien seikkojen selvittämiseksi entistä yksityiskohtaisemmin ja sakotettavan antamien tietojen tarkistamisen tultua mahdolliseksi. Lisäksi hallituksen esityksen jättämiseen raukeamaan vaikuttivat jäljempänä mainittavat periaatteelliset syyt.

Väriiden tietojen antaminen sakon määräämistä varten on oikeudenmukaisuuskysymys, ei kuitenkaan samassa mielessä kuin verotuksessa, jossa vältetyt verot saattavat tulla muiden maksettaviksi. Se on oikeudenmukaisuuskysymys lähinnä siinä mielessä, että rikoksenteikijä saa vääriä tietoja antamalla hänelle lain mukaan kuuluvaa lievemmän rangaistuksen.

Sakkovilpin kriminalisoimisen vaikutukset saattavat olla ongelmallisia. Niin laajana kuin HE:ssä 21/1981 vp se ehdotettiin toteutettavaksi, sakkovilpin kriminalisointi olisi luonteeltaan ennen kaikkea periaatekriminalisointi. Lähinnä korostettaisiin sitä, ettei sakkoa määrättäessä maksukykyyn vaikuttavista seikoista kerrottaessa saa valehdella tai salata niitä. Valehtelu tai salaaminen ei rangaistavuuden puuttumisesta huolimatta ole oikeutettua. Se voi johtaa ilmoituksen

todenperäisyyden tutkimiseen ja jopa asian selvittämiseen tuomioistuimessa.

Kriminalisoinnin vaikutukset niihin, jotka suunnitelmallisesti haluavat antaa vääriä tietoja, saattavat olla toivottua vähäisempiä. Jos valehtelu pysyy jonkinlaisissa kohtuullisissa rajoissa, rikoksesta kiinnijäämisen mahdollisuus ei ole kovin suuri. Väärien tietojen selvittäminen muutoin kuin verotusasiakirjojen perusteella on työlästä. Sitä paitsi sakkovilpin tekijä voi syyllistyä myös verovilppiin. Kun joku tulee epäillyksi sakkovilpistä, hänellä ei ole enää totuusvelvollisuutta tulojen ja varallisuuden ilmoittamisessa eikä muutenkaan velvollisuutta myötävaikuttaa sakkovilppinsä selvittämiseen.

Niihin, jotka haluavat, ettei heitä voida epäillä väerien tietojen antamisesta, sakkovilpin kriminalisoiminen voi vaikuttaa siten, että he eivät anna lainkaan maksukykynsä vaikuttavia tietoja, vaan antavat poliisin selvittää ne. HE:ssä 21/1981 vp ehdotettiin myös tietojen antamisesta kieltäytymisen kriminalisoimista, mutta niin laajaa kriminalisointia voidaan pitää ilmeisen kohtuuttomana. Monissa tapauksissa sakotettava ei edes tarkoin tiedä kokonaistulojaan sillä tavoin kuin rikoslain 2 luvun 4 a §:n säännökset edellyttävät, vaan ainoastaan kohtuullisella tarkkuudella. Jos sakkovilppiä koskevan säännöksen mukaan sakotettava olisi velvollinen rangaistuksen uhalla täsmälleen ilmoittamaan kokonaistulonsa, tällaiset sakotettavat saattaisivat nykyistä useammin jättää tulonsa poliisin selvittäviksi. Se taas joutaisi poliisin työmäärän kasvuun ja mahdollisesti jopa rangaistusmääräysmenettelyn merkityksen vähenemiseen.

Maksukykyä koskevien väerien tietojen antamisen rangaistavuus ei sinänsä loukkaa sitä rikosoikeudessamme omaksuttua periaatetta, että rikoksenteikijä ei ole velvollinen osallistumaan rikoksensa selvittämiseen. Sakon rahamäärän vahvistaminen ei ole rikoksen selvittämistä. Sakotettavalle on silti tarvittaessa selvitettävä, missä tarkoituksessa tietoja häneltä vaaditaan. Maksukykyä koskevat tiedot voivat joskus liittyä myös itse rikoksen selvittämiseen. Silloin syylliseksi epäillyn antamat virheelliset tiedot eivät ole sakkovilppinä rangaistavia.

Sakkovilpin kriminalisoimista vastaan voidaan siis esittää erilaisia näkökohtia. Kuitenkin on esiintynyt tapauksia, joissa sakkovilpin kriminalisoimista on pidettävä tarpeellisenä. Tällaisia ovat ennen kaikkea tapauk-

set, joissa ero todellisuuden ja annettujen tietojen välillä on suuri. Varsinkin lainsäädäntöön sisältyvän mahdollisuuden tietoinen ja häikäilemätön hyväksi käyttäminen murentaa sakkorangaistusjärjestelmän perusteita. Samalla se loukkaa niiden ihmisten oikeudenmukaisuuskäsityksiä, jotka sakon määräämisen yhteydessä antavat vilpittömästi tietoja tuloistaan, varallisuudestaan ja muista päiväsakon rahamäärään vaikuttavista seikoista. Kielteisiä vaikutuksia mainittuun suuntaan on myös sillä, että julkisessa keskustelussa jopa viranomaiset saattavat suhtautua vähättelevästi vilpittömiin sakotettaviin.

Vaikka vilppitapauksissa viranomaisilla on mahdollisuuksia selvittää sakotettavan todelliset kokonaistulot, päiväsakon rahamäärän vahvistaminen selvitettyjen kokonaistulojen perusteella ei ole varsinaisessa mielessä oikeudellinen seuraamus moitetta ansaitsevasta väerien tietojen antamisesta. Se on ainoastaan lainmukainen seuraamus siitä rikoksesta, jonka sakotettava on alun perin tehnyt.

Edellä esitetyn perusteella ehdotetaan sakkovilpin kriminalisoimista. Sakkovilppinä ei olisi rangaistavaa kieltäytyminen antamasta sakon määräämisessä tarvittavia tietoja, siinä merkityksellisen seikan jättäminen kertomatta eikä muiden kuin olennaisesti totuudenvastaisten tai harhaanjohtavien tietojen antaminen. Kriminalisoinnin ulkopuolelle jäävisä tapauksissakin viranomaisilla on valtuus tarkistaa annettujen tietojen totuudenmukaisuus ja kieltäytymistapauksissa ne on jollakin tavoin aina selvitettävä.

Sakkoa ja rikesakkoa koskevien säännösten uudistamista on oikeusministeriössä valmisteltu rikoslakiprojektin asettamassa työryhmässä, jonka mietintö on hiljattain valmistunut (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1996). Mietinnössä ehdotetaan useita toimenpiteitä sakkojärjestelmän kehittämiseksi. Useat toimenpiteet olennaisesti vähentäisivät mahdollisuutta sakkovilppiin. Tavoitteena on muun muassa luoda edellytykset sakon perusteena olevien tulojen säännönmukaiselle tarkistamiselle. Sakkovilppisäännöksen tarvetta on syytä harkita uudelleen, kun ehdotusten toteuttamismahdollisuuksista ja -aikataulusta on saatu nykyistä tarkemmat tiedot.

Ehdotetun pykälän mukaan rangaistavuus edellyttää, että vääriä tai harhaanjohtavia tietoja annetaan taloudellisen hyödyn hankkimiseksi itselle. Siten esimerkiksi tulojen

ilmoittaminen jostakin syystä olennaisesti todellista suurempina ei olisi rangaistavaa. Rangaistavaa olisi ainoastaan tahallinen väärien tai harhaanjohtavien tietojen antaminen. Tahallisuus käy useimmiten selville siitä, missä määrin annetut tiedot poikkeavat todellisista. Kun rangaistavaa olisi vain olennaisesti väärien tai harhaanjohtavien tietojen antaminen, tahallisuuden osoittaminen ei useimmissa tapauksissa liene ongelmallista.

Ehdotetun säännöksen soveltamisen kannalta tärkeätä on määritellä se, milloin annetut tiedot ovat olennaisesti vääriä tai harhaanjohtavia. Olennaisesti väärien tietojen antamisena voidaan pitää ensisijaisesti sellaista tapausta, jossa ilmoitetut tulot ovat vain pieni osa todellisista tuloista. Vähäiset epätarkkuudet ja virheellisyydet tuloja ilmoitettaessa eivät voisi olla sakkovilppiä. Sakotettavan henkilökohtaiset olosuhteet voivat vaikuttaa asiaan. Henkilöltä, jonka tulot vaihtelevat suuresti, ei voida edellyttää samaa tarkkuutta kuin säännöllistä kuuksituloa saavalta. Olennaisuutta ei voi sen vuoksi kiteyttää johonkin markkamäärään tai prosentuaaliseen suhteeseen todellisista tuloista. Olennaista väärien tietojen antamista on lähinnä silloin, kun sakotettava esiintyy selvästi alempaan tuloluokkaan kuuluvana kuin hän todellisuudessa on.

Olennaisuuden kriteerinä voidaan käyttää myös ilmoituksen vaikutusta tuomittavan sakon määrään. Jos sakkoa määrättäessä ilmoitetut tulot johtavat tuntuvasti alhaisemman sakon tuomitsemiseen kuin todelliset tulot edellyttävät, vääriä tietoa voidaan pitää olennaisena. Näin ollen esimerkiksi hyvin pienituloisen sakotettavan ilmoittaessa, ettei hänellä ole lainkaan tuloja, väärän ilmoituksen vaikutus sakon rahamäärään on vähäinen tai jopa olematon. Rajan määrittelyssä voidaan käyttää hyväksi rikoslain 2 luvun 4 a §:ssä luonnehdittua kokonaistulon ja nettotulon määritelmää. Jos sakotettavan ilmoittamat tulot alittavat sen tulon, joka sakotettavalle todellisuudessa jää valtion ja kunnan tuloveron suorittamisen jälkeen, eroa voidaan pitää olennaisena. Tästä syystä sakkoa määrättäessä viranomaisten velvollisuutena on esimerkiksi kysymyksen varmistaa se, miten määrittelystä tulosta rahasummista puhuttaessa on kyse.

Säännös ei tee sallituksi sellaista väärien tai harhaanjohtavien tietojen antamista, jotka eivät kuitenkaan olisi olennaisesti vääriä tai harhaanjohtavia. Totuudenvastaisuuden ol-

lessa vähäisempää viranomaiset voivat samoin kuin nykyisin tarkistaa niiden paikkansapitävyyden.

Edellä mainitut olennaisuuden kriteerit osittain muuttuvat, jos tulevaisuudessa päädytään määräämään päiväsakon rahamäärä niin sanotun nettotulon perusteella. Tarkkaa prosenttilukua oman nettotulon liian vähäiseksi ilmoittamisen olennaisuudelle ei ole mahdollista antaa. Soveltavana olennaisuuden määrittelytapana tällöinkin voitaneen pitää sitä, että sakotettava esiintyy selvästi alempaan tuloluokkaan kuuluvana kuin hän todellisuudessa on. Niin käy, jos esimerkiksi sangen hyvätuloinen henkilö kertoo elävänsä ilman vakinaisia ansiotuloja tai omaavansa matalapalkka-alan työntekijän tulotason tai keskituloinen kertoo toimeentulonsa perustuvan esimerkiksi opintotukeen, työttömyyspäivärahaan tai toimeentulotukeen.

Väärien tai harhaanjohtavien tietojen antamisesta voitaisiin ehdotetun lainkohdan mukaan tuomita rangaistus vain silloin kun tiedot on annettu sakon määräämistä varten. Rangaistavuus koskisi paitsi poliisille, viralliselle syyttäjälle ja tuomioistuimelle myös sakon määräämiseen oikeutetulle hallinnolliselle viranomaiselle annettua vääriä tai harhaanjohtavaa tietoa.

Rangaistusseuraamukseksi sakkovilpistä ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kolme kuukautta. Vaikka kyseessä on väärien tietojen antaminen viranomaiselle, mikä taloudellisen hyödyn tavoittelemisen vuoksi muistuttaa petosrikoksia, ehdotettua rangaistusuhkaa voidaan pitää riittävänä.

## 6 §. Rekisterimerkintärikos

Vuoden 1991 alusta voimaan tulleeseen rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäviin rikoslain säännöksiin sisältyy rekisterimerkintärikosta koskeva säännös. Rekisterimerkintärikosta koskevasta säännöksestä 16 luvun 21 §:ssä ei ole sellaisia kokemuksia, joiden perusteella olisi tarvetta muuttaa sen perustunnusmerkistöä. Nyt ehdotettu säännös 16 luvun 6 §:ssä on sen vuoksi asiallisesti samansisältöinen kuin rekisterimerkintärikosta koskeva voimassa oleva säännös.

Oikeuskäytännössä on esiintynyt tapaus, joka antaa aihetta laajentaa rangaistavuutta rekisterimerkintärikoksen yritykseen. Vastaja oli rekisteriointia varten antanut väärennetyn auton rekisteriotteen ilmoitusosan postiin

toimitettavaksi autorekisterikeskukseen. Teon paljastuttua väärää tietoa ei lähetetty autorekisterikeskukseen. Vastaaja ei ollut syyllistynyt rekisterimerkintärikokseen (KKO 1993:11).

*1 momentti.* Rekisterimerkintärikokseen syyllistyy se, joka 1) aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon tai 2) hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittaakseen käyttää hyväkseen 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla aiheutettua virhettä.

Säännöksen tarkoituksena on suojata viranomaisten pitämien yleisten rekisterien luotettavuutta ja niiden sisältämien tietojen totuudenmukaisuutta. Monet säännöksessä tarkoitettut rekisterit ovat myös virallisella nimeltään rekistereitä kuten väestö-, kauppa-, moottoriajoneuvo-, ajokortti-, yhdistys-, säätio-, lainhuuto-, kiinnitys-, maa- tai patenttirekisteri. Yleisiä rekistereitä ovat kuitenkin myös muut vastaavat luettelot kuten esimerkiksi tonttikirja. Yleisen rekisterin sisältämällä tiedoilla täytyy kuitenkin olla ainakin jonkinlainaista merkitystä todisteena oikeuselämässä.

Säännöksessä tarkoitettu rekisteri on yleinen sillä tavoin kuin yleisten asiakirjain julkisuudesta annetussa laissa on säädetty. Se ei kuitenkaan ole välttämättä julkinen sillä tavoin, että yleisöllä on oikeus saada rekisteristä tietoja. Siten esimerkiksi oikeusministeriön pitämä rikosrekisteri on säännöksen tarkoittama yleinen rekisteri, mutta poliisiviranomaisten rikostutkintaan liittyvistä syistä pitämät tekotapa- tai muut sellaiset rekisterit, jotka on tarkoitettu yksinomaan viranomaisten sisäiseen käyttöön, eivät voi olla rekisterimerkintärikoksen kohteena.

Rekisterimerkintärikoksen rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kolme vuotta. Käytännössä rekisterimerkintärikos liittyy usein johonkin muuhun rikokseen, jolloin sovelletaan rikosten yhtymistä koskevia säännöksiä.

*1 kohta.* Rekisterimerkintärikokseen syyllistyy ensinnäkin se, joka aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon. Totuudenvastainen tieto on aina väärä. Joskus saattaa myös sinänsä totuudenmukainen tieto olla väärää, jos se tiedossa olevien puutteiden, esitystavan tai asiayhtey-

den vuoksi on aivan selvästi omiaan johtamaan vastaanottajaa harhaan. Väärä tieto voidaan antaa viranomaiselle suullisesti tai kirjallisesti. Se voidaan antaa myös toisen henkilön välityksellä.

Rekisterimerkintärikos täyttyy, kun väärä tieto rekisteriin merkittävästä seikasta on annettu viranomaiselle siinä tarkoituksessa, että tämä annetun tiedon perusteella tekisi virheellisen merkinnän rekisteriin. Säännös ei edellytä, että virheellinen merkintä rekisteriin todellisuudessa saadaan aikaan. Rekisterimerkintärikoksesta tuomitaan siinäkin tapauksessa, että virkamies havaitsee saamansa tiedon vääräksi ja jättää sen vuoksi merkinnän tekemättä tai tekee suorittamiensa tarkistusten jälkeen oikean merkinnän.

Teon rangaistavuus ei riipu tiedon vastaanottavan virkamiehen oman menettelyn laillisuudesta. Rekisterimerkintärikoksesta on kysymys siinäkin tapauksessa, että virkamies itse tietää tiedon vääräksi ja siitä huolimatta tekee virheellisen merkinnän rekisteriin. Jos virkamiehen viaksi jää virkavelvollisuuden rikkominen, hänen menettelyynsä sovelletaan rikoslain 40 luvun säännöksiä.

*2 kohta.* Rekisterimerkintärikoksen toisena tekemuotona on se, että joku käyttää 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla aiheutettua virhettä hyväkseen hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai toista vahingoittaakseen. Virhettä käytetään useimmiten hyväksi siten, että tekijä pyytää rekisteristä virheellisen merkinnän sisältävän otteen ja käyttää sitä jossakin asiassa todisteena. Hän saattaa esimerkiksi liittää rekisteriotteen johonkin viranomaiselle tai yksityiselle osoitettuun hakemukseen. Lainkohdassa tarkoitettu hyväksikäyttäminen ei kuitenkaan välttämättä edellytä, että tekijä itse pyytää rekisteriotteen ja käyttää sitä. Rekisterissä olevaa virhettä käytetään hyväksi myös silloin, kun tekijä panee vireille jonkin asian tietoisena siitä, että asiaa ratkaistessa tullaan hankkimaan tieto rekisteristä, joka hänen tietensä sisältää 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla aiheutetun oikeudellisesti merkityksellisen virheen.

Virheen hyväksikäyttäjä voi olla joko sen 1 kohdassa mainittu aiheuttaja tai muu henkilö, joka tietää rekisterimerkinnän 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla aiheutetuksi. Vaikka virheellisen merkinnän aiheuttajalta 1 kohdan mukaan ei vaaditakaan hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta, väärän tiedon antajalla on usein jo alun perin aikomus käyttää virheellistä merkintää hyväkseen. Kun

hän silloin toteuttaa alkuperäisen aikeensa eli syyllistyy virheen aiheuttamiseen ja sen hyväksikäyttämiseen, menettelyä pidetään yhtenä rikoksena. Jos tekijä ensin aiheuttaa virheellisen merkinnän ja vasta myöhemmin, mahdollisesti pitkän ajan kuluttua päättää käyttää virhettä hyväkseen, 1 ja 2 kohdan mukaisia tekoja pidetään eri rikoksina ja niihin sovelletaan rikoksen yhtymistä koskevia säännöksiä.

*2 momentti.* Oikeuskäytännössä esiintynyt tapaus, joka on mainittu edellä (KKO 1993:11), on paljastanut aukon kriminalisoinnissa. Autorekisterikeskukselle toimitettavaksi tarkoitetun auton rekisteriotteen ilmoitusosan väärennys oli paljastunut otteen ollessa postissa. Vastaajaa ei voitu tuomita rekisterimerkintärikoksesta, kun väärä tieto ei ollut saapunut autorekisterikeskukseen, vaikka vastaaja oli tehnyt rikoksen toteuttamiseksi kaiken olennaisen. Sääntelyn täydentämiseksi ehdotetaan, että rekisterimerkintärikoksen yritys on rangaistava.

#### 7 §. *Väärän todistuksen antaminen viranomaiselle*

*1 momentti.* Väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle rangaistaisiin momentin mukaan sitä, joka antaa viranomaiselle oikeudellisesti merkityksellisen totuudenvastaisen kirjallisen todistuksen tai siihen rinnastettavan teknisen tallenteen taikka laadittuun sellaisen todistuksen tai tallenteen antaa sen toiselle sanottuun tarkoitukseen käytettäväksi. Säännös olisi toissijainen. Säännöstä ei sovellettaisi, jos teosta on muualla laissa säädetty ankarampi rangaistus.

Ehdotettu 16 luvun 7 §:n 1 momentti vastaisi muuten asiallisesti voimassa olevaa 17 luvun 8 §:ää, mutta kirjallisen todistuksen lisäksi säännös koskisi siihen rinnastettavia teknisiä tallenteita. Voimassa olevan säännöksen mukaan rangaistaan sitä, joka julkiselle viranomaiselle antaa kirjallisen todistuksen, jonka sisällyksen hän tietää vääräksi, taikka, valmistettuaan sellaisen todistuksen antaa sen toiselle sanottuun tarkoitukseen käytettäväksi. Säännöstä sovelletaan, jollei teko muun lainkohdan mukaan ole ankarammin rangaistava. Säännös on vuodelta 1948. Se ei ole aiheuttanut oikeuskäytännössä mainittavia tulkintaongelmia. Säännöksen kieliasu edellyttää kuitenkin nykyaikaistamista. Enimmäisrangaistuksena yhden vuoden vankeus on tarpeettoman ankara.

Väärän todistuksen antaminen viranomaiselle muistuttaa jossakin määrin 33 luvussa säänneltyjä väärennysrikoksia. Väärennysrikoksista se eroaa kuitenkin merkittävällä tavalla. Väärennysrikoksia koskevien säännösten tarkoituksena on suojata asiakirjojen ja muiden todistuskappaleiden oikeaperäisyyttä eli sitä, että todistuskappaleen antajaksi esitetty on sitä myös todellisuudessa ja että todistuskappaleen sisältöä ei ole laatimisen jälkeen muutettu. Todistuskappale voi olla väärennysrikosten kannalta oikeaperäinen, vaikka se ei olisikaan totuudenmukainen. Väärän todistuksen antamista viranomaiselle koskevan säännöksen tarkoituksena on suojata asiakirjojen ja sitä vastaavien kirjallisten todistuskappaleiden totuudenmukaisuutta. Olennaista mainitussa rikoksessa on se, että kirjallisessa muodossa viranomaiselle annettu tieto on totuudenvastainen. Sitä, että totuudenvastainen tieto johtaa viranomaista harhaan, ei säännöksen soveltaminen edellytä.

Ehdotetun säännöksen mukaan rangaistavaa olisi väärän tiedon antaminen kirjallisessa muodossa tai teknisenä tallenteena. Totuudenvastainen todistus annetaan viranomaiselle kirjallisesti yleensä jossakin hakemuksessa tai sen yhteydessä annetussa asiakirjassa. Viestinnän kehitys on tuottanut tiedonsiirron tapoja, jotka ovat tehneet kirjallisen esityksen ja muun viestinnän välisen rajan tulkinnalliseksi. Kirjallisia tai niihin rinnastettavia todistuksia annetaan viranomaiselle nykyisin myös tietokonelevyksen tai muun sellaisen tallenteen välityksellä, jonka sisältö on viranomaisen tulostettavissa. Niinikään telefaksilla tai vastaavalla laitteella viranomaiselle toimitettu todistus on annettu kirjallisesti. Tämän osoittamiseksi säännöksessä mainitaan myös kirjalliseen todistukseen rinnastettavat tekniset tallenteet. Kirjalliseen todistukseen rinnastettaisiin myös viranomaiselle tullut sähkö tai elektronisessa postissa toimitettu viesti, jos viestin lähettäjä ja viestin sisältö on niistä riittävästi varmistettavissa.

Voimassa oleva säännös ei sanamuotonsa mukaan nimenomaisesti edellytä, että todistuksella olisi oikeudellista merkitystä. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa on kuitenkin yleensä katsottu, että esimerkiksi asiakirja käy kirjallisesta todistuksesta vain, jos se on tarkoitettu jonkin seikan toteen näyttämiseen oikeuselämässä. Näin ollen säännökseen ehdotettu maininta, että todis-

tuksen tai tallenteen tulee olla oikeudellisesti merkityksellinen, selvittää sääntelyä eikä asiallisesti eroa voimassa olevasta 17 luvun 8 §:stä.

Sisällöltään kirjallinen todistus on totuudenvastainen samanlaisten perusteiden mukaan kuin lausuma on totuudenvastainen perättömässä lausumassa. Totuudenvastaisuus voi olla sellaisen seikan esittämistä, jota todellisuudessa ei ole olemassa. Myös asiaa valaisevan tärkeän seikan salaaminen voi tehdä todistuksen totuudenvastaiseksi. Jos todistus on laadittu siten, että se ei sisällä mitään nimenomaisesti väärää väitettä todellisuudesta, mutta antaa asiasta olennaisesti virheellisen kuvan, kyse voi olla väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle.

Ehdotuksen mukaan olisi rangaistavaa ensinnäkin todistuksen tai tallenteen antaminen viranomaiselle. Todistus voi olla joko antajan itsensä tai jonkun toisen henkilön laatima. Näin ollen jos esimerkiksi oikeusasiassa asianosaisen avustaja laatii päämiestään varten totuudenvastaisen kirjallisen todistuksen ja päämies antaa sen viranomaiselle, päämies syyllistyy väärän todistuksen antamiseen viranomaiselle, jos hän on tietoinen totuudenvastaisuudesta. Jos asiamies tai avustaja päämiehen nimissä laatii tietensä totuudenvastaisen todistuksen ja antaa sen viranomaiselle, asiamies syyllistyy ehdotetun säännöksen tarkoittamaan rikokseen. Jos asiamiehen tai avustajan laatima kirjallinen todistus perustuu päämiehen antamiin totuudenvastaisiin tietoihin, joiden totuudenvastaisuudesta myös todistuksen laatija on tietoinen, laatija syyllistyy tekijänä ehdotetun säännöksen tarkoittamaan rikokseen antaessaan sen viranomaiselle, ja tietojen antajaa pidetään rikoksen yllyttäjänä tai avunantajana. Jos taas asiamiehen tai avustajan laatima kirjallinen todistus perustuu päämiehen hänelle antamiin totuudenvastaisiin tietoihin, joita kirjallisen todistuksen laatija uskoo totuudennäköisiksi, päämies itse syyllistyy tekijänä väärän todistuksen antamiseen viranomaiselle, kun asiamies tai avustaja antaa todistuksen viranomaiselle. Viimeksi mainitussa tapauksessa totuudenvastaisen tietojen antaja toimii niin sanottuna välillisenä tekijänä.

Välttämätöntä ei ole, että asiakirja tai muu vastaava olisi nimenomaan otsikoitu todistukseksi. Ehdotuksessa tarkoitettuna todistuksena voidaan pitää esimerkiksi totuudenvastaista laskua, kuittia, pankin tiliotetta, kokouspöytäkirjaa, ansioluetteloja tai viran-

omaiselle tehtyä kirjallista ilmoitusta jostakin asiasta. Jotta kirjallista esitystä tai sitä vastaavaa teknistä tallennetta voidaan pitää oikeudellisesti merkityksellisenä todistuksena, siitä tulee ilmetä, kuka todistuksen antajana vastaa sen totuudennäköisyydestä. Todistuksen antajan tai laatijan omakätistä allekirjoitusta rikos ei sen sijaan edellytä.

Toisena ehdotuksessa mainittuna tekemuotona on totuudenvastaisen kirjallisen todistuksen tai siihen rinnastettavan teknisen tallenteen laatiminen ja sen antaminen toiselle käytettäväksi viranomaiselle luovuttamista varten. Tekemuoto toteutuu esimerkiksi silloin, kun oikeusasian asianosainen laatii valheellisen kirjallisen todistuksen ja antaa sen asiamiehelleen tuomioistuimelle tai viranomaiselle luovuttamista varten. Rikos ei tällöin edellytä, että todistus annetaan viranomaiselle. Jos se henkilö, jolle totuudenvastainen todistus on annettu edelleen viranomaiselle toimitettavaksi, on tietoinen todistuksen totuudenvastaisuudesta, hän syyllistyy myös kyseiseen rikokseen luovuttaessaan sen viranomaiselle.

Todistuksen sisällön tulee olla tekijän tietoinen totuudenvastainen. Tahallisuuteen ei riitä tietoisuus, että todistus mahdollisesti on väärä. Tahallisuuteen kuuluu myös tietoisuus, että todistuksen vastaanottaja tai tarkoitettu vastaanottaja on viranomainen.

Ehdotettu rikossäännös on toissijainen. Jos teko toteuttaa jonkin ankarammin rangaistavan rikoksen tunnusmerkit, säännöstä ei sovelleta. Tällaisia rikoksia voivat olla esimerkiksi veropetos, avustuspetos, petos, velallisen petos, perätön lausuma tai väärä ilmianto (ehdotetussa 15 luvussa) tai rekisterimerkintärikos (ehdotetussa 16 luvussa).

Rangaistukseksi väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle ehdotetaan sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeutta.

*2 momentti.* Suullisesti, puhelimitse tai muussa vastaavassa muodossa viranomaiselle annetun totuudenvastaisen tiedon kriminalisoimiseen ei ole yleistä tarvetta. Eräiden muiden rikosten tunnusmerkit voivat toteutua myös suullisen totuudenvastaisen lausuman antamisella. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi perätön lausuma, väärä ilmianto, väärän henkilötiedon antaminen, sakkovilppi tai rekisterimerkintärikos. Jos väärän tiedon antamisella tähdätään taloudellisen hyödyn hankkimiseen tai toisen vahingoittamiseen, kysymyksessä voi olla petos. Yleinen rangaistussäännöksen ulottaminen suullisiin esi-

tyksiin olisi ongelmallista myös suullisesti annettun tiedon todistamisvaikeuksien takia.

Tietyissä tilanteissa väärän tiedon antamisen rangaistavuus on kuitenkin syytä ulottaa koskemaan myös totuudenvastaisia suullisia tietoja. Ehdotetun momentin mukaan väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle tuomittaisiin myös viranomaisen erityisen valvonnan alaisen toiminnan harjoittaja taikka tämän edustaja tai palveluksessa oleva henkilö tai valvottavan yhteisön tilintarkastaja, joka lakiin perustuvan tarkastuksen yhteydessä tai lakiin perustuvaa ilmoitusvelvollisuutta muuten täyttäessään antaa valvovalle viranomaiselle oikeudellisesti merkityksellisen totuudenvastaisen suullisen tiedon.

Momentti ei koskisi sellaista esimerkiksi poliisin tai verottajan suorittamaa valvontaa, jonka alaisia periaatteissa kaikki kansalaiset ja yhteisöt ovat. Kysymyksessä olisi tiettyyn erityiseen toimintaan kohdistuva lakisääteinen valvonta. Tällaista valvontaa toteuttaa esimerkiksi rahoitustarkastus. Rahoitustarkastuksesta annetun lain (503/93) 1 §:n mukaan rahoitusmarkkinoita ja niillä toimivia valvoo Suomen Pankin yhteydessä oleva rahoitustarkastus. Rahoitustarkastuksen valvottavat luetellaan lain 2 §:ssä; sellaisia ovat muun muassa luottolaitostoinnasta annetussa laissa (1607/93) tarkoitetut luottolaitokset. Lain 11 §:ssä säädetään rahoitustarkastuksen tarkastus- ja tietojensaantioikeudesta. Kilpailunrajoituksista annetun lain (480/92) 10 §:ssä säädetään elinkeinonharjoittajan tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän velvollisuudesta antaa kilpailuvirastolle ja lääninhallitukselle tietoja ja asiakirjoja kilpailunrajoituksen ja kilpailuolosuhteiden selvittämiseksi. Lain 20 §:ssä säädetään kilpailuviraston ja lääninhallituksen tarkastusoikeudesta. Vakuutusyhtiöiden valvonta kuuluu vakuutusyhtiölain (1062/79) mukaan sosiaali- ja terveystieteille. Lain 14 luvussa säädetään tietojensaanti- ja tarkastusoikeudesta.

Tällaisen erityisvalvonnan tehostena on rangaistussäännöksiä. Joissakin tapauksissa niissä säädetään myös totuudenvastaisen suullisen tiedon antaminen rangaistavaksi. Osuuskuntalain (247/54) 199 §:n 4 kohdassa, kilpailunrajoituksista annetun lain 27 §:n 1 momentissa, luottolaitostoinnasta annetun lain 98 §:n 2 momentissa ja sijoitusrahastolain (480/87) 68 §:n 2 momentissa säädetään rangaistavaksi muunkin kuin kirjallisen väärän tai harhaanjohtavan tiedon antaminen viranomaiselle. Tällaisten suullisten

kin tietojen antamisen rangaistavuus säilyy, kun ehdotetussa 2 momentissa mainitaan erikseen suulliset tiedot. Joka tapauksessa edellytetään, että velvollisuus antaa tieto tarkastuksen yhteydessä tai muuten perustuu lakiin.

Tiedon oikeudellisella merkityksellisyydellä ja totuudenvastaisuudella tarkoitetaan samaa kuin 1 momentissa. Rangaistussäännöksen rikkomiseen ei sovelleta oikeushenkilön rangaistusvastuu, kuten ei 1 momentin mukaiseen tekoonkaan.

Muulla kuin rikoslaissa olevat väärin tietojen antamista viranomaiselle koskevat rangaistussäännökset ehdotetaan yleensä kumottaviksi. Niihin lakeihin, joissa kriminalisointi on tarpeen sellaisten suullisesti annettavien väärin tietojen vastustamiseksi, joita 2 momentti ei koske, jäisi kuitenkin sakonuhan sisältäviä väärin tietojen antamista koskevia rangaistussäännöksiä.

#### 8 §. *Virkavallan anastus*

Voimassa oleva rikoslain 16 luvun 14 § on peräisin vuodelta 1889. Siinä ovat säännökset omankädenoikeudesta (1 momentti) ja virkavallan anastukseksi kutsutusta rikoksesta (2 momentti). Omankädenoikeuteen syyllistyy se, joka itse tekee ulosoton tai muuta omankädenoikeutta. Virkavallan anastuksessa joku muuten ilman laillista oikeutta on ryhtynyt toimeen, jonka ainoastaan asianomainen virkamies saa tehdä. Virkavallan anastukseen sovelletaan erityistä ankarampaa asteikkoa, jos teko on tehty petollisessa aikomuksessa.

Huolimatta samankaltaisuuksistaan mainitut rikokset eroavat toisistaan. Omankädenoikeudessa jonkin oikeuden haltija toteuttaa sen omin valloin turvautumatta viranomaisten myötävaikutukseen, vaikka oikeussääntöjen mukaan se voidaan toteuttaa vain viranomaisten välityksellä. Omankädenoikeudessa voidaan osoittaa yksityishenkilö, johon tällainen laitton toimi kohdistuu, esimerkiksi velallinen, vuokralainen, työntekijä tai määrätyn esineen omistaja. Virkavallan anastuksessa teko ei välttämättä kohdistu johonkin yksityishenkilöön, vaikka se onkin mahdollista. Omankädenoikeudessa pyritään toteuttamaan oikeus väärässä järjestyksessä. Virkavallan anastuksessa teko ei perustu mihinkään oikeuteen, vaan siinä asetetaan sellaiseen asemaan, jossa vain viranomainen voi olla. Omankädenoikeudessa tekijä ei esiinny

viranomaisena, mutta virkavallan anastuksessa on säännönmukaisesti kyse esiintymisestä toimivaltaisena viranomaisena. Virkavallan anastus on suoraan viranomaisiin, lähinnä viranomaisten toimivaltuuksiin, kohdistuva rikos, kun taas omankädenoikeus kohdistuu viranomaisiin vain välillisesti.

Näistä syistä omankädenoikeutta koskevaa säännöstä ei ole sijoitettu viranomaisia vastaan tehtyjä rikoksia koskevaan ehdotettuun 16 lukuun, vaan yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskevaan 17 lukuun. Ehdotuksen mukaan omankädenoikeutta koskeva säännös olisi 17 luvun 9 §:ssä.

Virkavallan anastus voi ilmetä tilanteissa, joissa samalla syyllistytään muuhun rikokseen, kuten esiintymiseen virkamiehenä anastuksen tekemiseksi. Nimenomaista virkavallan anastusta koskevaa säännöstä on kuitenkin pidettävä edelleen tarpeellisena. Rangaistuksen uhalla on pyrittävä ehkäisemään sitä, että periaatteessa kuka tahansa voisi ryhtyä sellaisiin toimiin, joihin lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten mukaan vain julkista valtaa käyttävä toimivaltainen viranomainen saa ryhtyä. Oikeusjärjestyksemme tuntee tosin tapauksia, joissa yksityishenkilökin voi tehdä yleensä viranomaiselle kuuluvia asioita. Tästä voidaan mainita esimerkkinä jokamiehen kiinnotto-oikeus, josta on säännös pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ssä. Tällaiset tapaukset ovat kuitenkin poikkeuksellisia ja perustuvat nimenomaisiin säännöksiin.

Rikoslain 16 luvun 14 §:n 2 momentti on kiistämättä sanonnaltaan vanhentunut ja sen takia uudistettava. Oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä syntynyt rikosnimikettä voidaan pitää ytimekkäänä ja rikosta hyvin kuvaavana. Virkavallan anastusta koskevaa säännöstä ehdotetaan 16 luvun 8 §:ään.

Virkavallan anastus voisi olla kahdentyyppistä. Ensimmäisenä tekemuotona mainitaan ryhtyminen ilman lakiin perustuvaa oikeutta toimeen, jonka vain julkista valtaa käyttävä toimivaltainen viranomainen saa tehdä. Toisena tekemuotona ehdotetussa lainkohdassa mainitaan muunlainen esiintyminen virkatehtävissä olevana julkista valtaa käyttävänä virkamiehenä.

Säännöksessä edellytetään, että teko tapahtuu toisen erehdyttämiseksi. Tällaista vaatimusta ei ole voimassa olevassa laissa, mutta käytännössä loukkaaviin virkavallan anastuksiin liittyy säännönmukaisesti jonkinasteinen pyrkimys toisten erehdyttämiseen. Erehdyttä-

mistarkoitus voinee puuttua lähinnä sellaisissa 2 kohdan edellytykset muuten täyttävissä tapauksissa, joissa on kysymys leikkimielisestä esiintymisestä virkamiehenä, esimerkiksi poliisina, sotilaana tai junassa matkailijujen tarkastajana. Erehdyttämistarkoitusta edellyttämällä pyritään rangaistavuuden ulkopuolelle sulkemaan lähinnä tällaiset harmittomat teot. Säännöksen soveltaminen ei sen sijaan edellytä, että toisen näytettäisiin todella erehtyneen.

Ilmaisua "julkinen valta" käytetään samassa merkityksessä kuin 2 luvun 12 §:ssä ja virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevassa ehdotetussa 16 luvun 1 §:ssä. Tältä osin viitataan virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan säännösehdotuksen perusteluihin.

*1 kohta.* Ryhtyminen ilman lakiin perustuvaa oikeutta toimeen, jonka vain julkista valtaa käyttävä toimivaltainen viranomainen saa tehdä, tapahtuu yleensä siten, että tekijä muita erehdyttäen esiintyy ikäänkuin todellisuudessa olisi virkamies ja siinä ominaisuudessa oikeutettu ryhtymään virkatoimeen. Esimerkkinä tällaisesta voidaan mainita käytännössä silloin tällöin esiintyvä tapaus, että yksityishenkilö esiintyy poliisimiehenä ja ryhtyy suorittamaan takavarikkoa, kotietsintää tai henkilöön kohdistuvaa etsintää. Entistä virkamiestä pidetään yksityishenkilönä. Näin ollen esimerkiksi eläkkeellä oleva taikka virastaan eronnut tai erotettu poliisimies, joka ryhtyy mainittuihin toimiin, syyllistyy virkavallan anastukseen.

Virkavallan anastus voi toteutua myös siten, että tekijä ei kiistä yksityishenkilön ominaisuuttaan, mutta ryhtyy kuitenkin toimeen, jonka vain asianomainen virkamies saa tehdä. Esimerkiksi henkilö, joka väittämättäkään olevansa virkamies ryhtyy yleisellä tiellä pysäyttämään tai tarkastamaan ajoneuvoja tai ryhtyy muihin tieliikennelain 93-97 §:ssä tarkoitettuihin toimiin, voi syyllistyä virkavallan anastukseen. Erehdyttämisen liittyy tällaiseen virkavallan anastukseen sillä tavoin, että annetaan toisten ymmärtää yksityishenkilönkin saavan ryhtyä mainitun kaltaisiin viranomaistoimiin.

Myös virkamies tai julkisyhteisön työntekijä taikka muu rikoslain 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettu henkilö voi syyllistyä virkavallan anastukseen. Edellytyksenä on kuitenkin se, että tällainen henkilö ryhtyy sellaiseen toimeen, jolla ei ole asiallista yhteyttä hänen omasta asemastaan johtuviin tehtäviin. Vir-

kavallan anastusta on ryhtyminen esimerkiksi toimiin, jotka kuuluvat toiselle julkisyhteisölle kuin sille, johon tekijä on palvelusuhteessa. Samoin virkavallan anastusta on ryhtyminen viranomaistoiimiin, joihin saa ryhtyä vain toiseen viranomaisorganisaatioon kuuluva viranomaisorganisaatioon kuuluva viranomaisorganisaatio. Siten esimerkiksi kunnanvaltuutettu, peruskoulunopettaja tai keskusviraston virkamies, joka alkaa käyttää poliisille kuuluvia valtuuksia, syyllistyy virkavallan anastukseen. Joissakin tapauksissa virkavallan anastukseen voisi syyllistyä myös henkilö, joka kuuluu samaan viranomaisorganisaatioon kuin toimivaltainen virkamies. Niinpä virkavallan anastukseen voisi syyllistyä esimerkiksi poliisilaitoksen toimistosihteeri, joka antaa määräyksen kotietsintään tai muuhun pakkokeinoon ryhtymisestä.

Jos virkamiesasemassa oleva on ryhtynyt toimiin, jotka kuuluvat hänen edustamalleen viranomaisorganisaatiolle, mutta eivät nimenomaisesti hänen toimivaltaansa, voi eräissä tapauksissa syntyä tulkintavaikeuksia. Se, että virkamies on omassa toiminnassaan ylittänyt toimivaltansa ja ryhtynyt toimenpiteeseen, joka olisi kuulunut esimerkiksi hänen esimiehelleen, ei välttämättä ole virkavallan anastusta. Tällaisissa tapauksissa tekoon soveltuisivat lähinnä virka-aseman väärinkäyttämistä ja virkavelvollisuuden rikkomista koskevat säännökset rikoslain 40 luvun 7, 8, 10 ja 11 §:ssä. Virkavallan anastusta ei olisi yleensä myöskään ryhtyminen virkatoimeen, johon ei ole lupaa ryhtyä ilman esimiehen määräystä. Siten esimerkiksi poliisimies, jolla ei ole oikeutta päättää pidättämisestä, ei syyllisty virkavallan anastukseen päättäessään pidättää kiinni ottamansa rikoksesta epäillyn. Mainitun kaltaisia toimivallan ylityksiä on siis tarkasteltava yksinomaan virka-aseman väärinkäyttämistä ja virkavelvollisuuden rikkomista koskevien säännösten valossa. Sen sijaan poliisimies syyllistyisi virkavallan anastukseen päättäessään vangita rikoksesta epäillyn, koska rikoksesta epäillyn vangitseminen ei kuulu enää lainkaan poliisiviranomaisten toimivaltaan, vaan siitä päättää syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin. Viimeksi mainitun kaltaisissa tapauksissa sovellettaisiin virkavallan anastuksen ohella virkarikoksia koskevia säännöksiä.

Ehdotuksen mukaan säännöksen soveltaminen edellyttää viranomaisen toimivaltaan kuuluvaan toimeen ryhtymisen oikeudettomuutta. Oikeusjärjestykseen sisältyvä sää-

nöksiä, joiden nojalla yksityishenkilön ryhtymistä viranomaiselle kuuluvaan tehtävään pidetään oikeutettuna. Esimerkiksi rikoslain 3 luvun 8 §:n mukaan on mahdollista, että yksityishenkilö avustaa poliisia tai muuta viranomaista voimakeinojen käyttämisessä. Muitakin esimerkkejä tapauksista, joissa yksityishenkilö voi toimia viranomaisen avustajana, on mainittu virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan säännöshdotuksen perusteluissa. Pakkokeinolain 1 luvun 1 § sisältää jokamiehen kiinniotto-oikeutta koskevan säännöksen. Rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen 12 § sisältää omaisuuden takaisinotto-oikeutta koskevan säännöksen. Toimen oikeutus voi johtua myös esimerkiksi pakkotilaa koskevasta rikoslain 3 luvun 10 §:stä. Niinpä jos joku liikenneonnettomuuden jälkeen ryhtyy ohjaamaan liikennettä onnettomuuspaikan ohitse, jotta poliisi ja sairausauto voivat mahdollisimman nopeasti päästä paikalle, hän ei syyllisty virkavallan anastukseen, vaikka liikenteen ohjaus ei kuulu yksityishenkilöille. Tieliikennelain 58 §:ssä säädetään jopa velvollisuus liikenneonnettomuuteen osalliseksi joutuneelle osallistua toimenpiteisiin, joihin onnettomuus antaa aiheutta. Liikenteen väliaikainen ohjaaminen onnettomuuspaikalla saattaa kuulua kyseisiin toimenpiteisiin.

2 kohta. Toisena virkavallan anastuksen tekemuotona ehdotuksessa on mainittu esiintyminen muuten virkatehtävässä olevana julkista valtaa käyttävänä virkamiehenä. Voimassa oleva 16 luvun 14 §:n 2 momentti ei koske sellaista esiintymistä virkamiehenä, johon ei sisälly ryhtymistä viranomaiselle kuuluvaan toimenpiteeseen. Eräänlaisia virkamiehenä esiintymisen tapoja säädetään rangaistaviksi kuitenkin 42 luvun 5 a §:ssä. Sen mukaan on rangaistavaa julkisesti tai seurassa käyttää sellaista virkapukua, joka ei vastaa käyttäjän arvoa tai tointa, sekä käyttää sotilaspukua ilman asianmukaista lupaa. Mainitulla säännöksellä ei ole sanottavaa käytännön merkitystä eikä harhauttavaa virka- tai sotilaspuvun käyttämistä ole nykyään enää tarpeen sellaisenaan säätää rangaistavaksi.

Käytännössä voi kuitenkin esiintyä rangaistuksen ansaitsevalla tavalla moitittavia tapauksia, joissa joku toista erehdyttäkseen tekeytyy virkamieheksi kuitenkin varsinaisesti käyttämättä virkaan kuuluvia valtuuksia. Tällaista voi olla esimerkiksi lausuntojen tai käsitysten esittäminen lehdistölle tai

muille tiedotusvälineille jonkun virkamiehen nimissä. On olemassa virkamiesryhmiä, joilla on oikeus maksutta tai muita edullisemmin käyttää julkisyhteisöjen ja muidenkin tuottamia palveluita. Jos joku esimerkiksi tällaiseksi virkamieheksi tekeytyen matkustaa ilmaiseksi rautateillä, toimi sellaisenaan toteuttaisi lähinnä 36 luvun 3 §:ssä tarkoitetun lievän petoksen tunnusmerkit. Virkavallan anastus voisi olla kyseessä, jos hän matkan aikana muille matkustajille esiintyy virkamatkalla olevana julkista valtaa käyttävänä virkamiehenä. Saaristossa lossin käyttämiseen muita ennen on oikeus esimerkiksi poliisilla ja lääkärillä. Virkavallan anastusta voisi siten olla pitkän autojonon ohittaminen tekeytymällä virkamatkalla olevaksi paikalliseksi poliisipäälliköksi tai terveystakeskuslääkäriksi. Viranomaisten tehtävänä on muun ohella antaa neuvoja kansalaisille heidän suunnitellessaan omia toimiaan, esimerkiksi tietoja suunnitelmiin liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä. Jos joku ulkopuolinen viranomaiseksi tekeytyen ryhtyy tällaisia neuvoja antamaan, neuvojen saaja voi niiden virheellisyyksien takia kärsiä vahinkoa, ja asioista perillä oleva viranomainen, jonka nimissä on esiinnytty, voi joutua niinkään kärsimään siitä erilaista haittaa. Ajateltaessa viranomaisneuvontaa ei virkavallan anastuksen rangaistavuuden edellytykseksi kuitenkaan voidaan asettaa neuvojen sisältöä, vaan virkavallan anastuksena on pidettävä yleensä jotakuta erehdyttävää esiintymistä viranomaiseksi tekeytyen.

Virkavallan anastuksen rangaistavuus edellyttää tahallisuutta. Tahallisuuteen kuuluu tietoisuus, että toimi, johon tekijä ryhtyy, on sellainen toimi, jonka vain toimivaltainen viranomainen saa tehdä. Jos tekijä on itse 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettu virkamies, tahallisuuteen kuuluu tietoisuus, ettei toimella ole asiallista yhteyttä tekijän omiin virkatehtäviin.

Ehdotukseen ei sisälly nykyisessä 16 luvun 14 §:n 2 momentissa olevaa erityistä asteikkoa niiden tapausten varalta, joissa teko tehdään petollisessa aikomuksessa. Ehdotuksen perusteena on se, että ryhtyminen viranomaiselle kuuluvaan toimeen petollisessa aikomuksessa samalla yleensä toteuttaa myös ainakin petoksen rangaistavan yrityksen tunnusmerkit. Näin ollen jos joku esimerkiksi poliisiksi tekeytyen erehdyttämällä hankkii itselleen oikeudetonta taloudellista hyötyä, tekoon sovelletaan sekä virkavallan

anastusta että petosta koskevaa säännöstä rikosten yhtymistä koskevien säännösten mukaan. Virkavallan anastus voi samalla toteuttaa myös esimerkiksi varkauden, kiristyksen tai väärennysrikoksen tunnusmerkit. Rikoslain 33 luvun 1 §:ssä tarkoitettu väärennys on kyseessä, kun virkamieheksi tekeytyvä valmistaa väärän virkamerkin tai muun virkamiesominaisuuden osoittavan todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käyttääkseen sitä harhauttavana todisteena virkamiesominaisuudestaan taikka käyttää väärää tai väärennettyä sellaista todistuskappaletta harhauttavana todisteena.

Virkavallan anastuksen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeutta.

### 9 §. *Omaisuuksien koskevan viranomaiskiellon rikkominen*

*1 momentti.* Ehdotuksen mukaan omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomiseen syyllistyisi se, joka oikeudettomasti

1) murtaa viranomaisen asettaman lukon, sinetin, esteen tai merkinnän, jolla esine tai muu kohde on suljettu tai muuten murtautuu viranomaisen tällä tavoin sulkemaan esineeseen tai muuhun kohteeseen,

2) tunkeutuu viranomaisen sulkemaan rakennukseen tai huoneeseen tai muuten rikkoo rikoksen selvittämisen turvaamiseksi pakkokeinoin 6 luvun 2 §:n nojalla annettua kiellon,

3) ryhtyy takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tai sellaiseen irtaimeen esineeseen, jonka muualle siirtäminen viranomainen on kieltänyt, tai

4) vastoin hukkaamiskieltoa tai muuta viranomaiskieltoa hukkaa tai luovuttaa omaisuutta tai vastoin maksukieltoa maksaa saatavan tai palkan.

Säännösehdotus vastaa asiallisesti suurimmalta osaltaan voimassa olevia 16 luvun 17 ja 18 §:ää. Rikoslain 16 luvun 17 §:n 1 momentin mukaan rangaistaan sitä, joka ilman lupaa tahallaan murtaa viraston tai virkamiehen sinetin, jolla esine tai kirjoitus on suljettu. Momentti on peräisin vuodelta 1889. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistaan sitä, joka tahallaan ryhtyy takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tai sellaiseen tavaraan, jota on kielletty siirtämästä muualle, taikka hankkii itselleen pääsyn viranomaisen sulkemaan rakennukseen tai huoneeseen tai muutoin rikkoo

rikoksen selvittämisen turvaamiseksi pakkokeinolain 6 luvun 2 §:n nojalla annetun kielon. Rikoslain 16 luvun 18 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka vastoin laillista kieltoa hukkaa tai luovuttaa irtainta tai kiinteätä omaisuutta taikka antaa toisen omaisuutta ulos. Säännös on peräisin vuodelta 1889.

Ehdotetun säännöksen tarkoituksena on osaltaan turvata tulli-, ulosotto- ja poliisiviranomaisten tehtävissään antamien tietynlaisten omaisuuden kohdistuvien määräysten toteutuminen sellaisissa tapauksissa, joissa määräyksen kohdetta ei ole voitu ottaa suoranaisesti viranomaisten huostaan.

Edellytyksenä ehdotetun säännöksen soveltamiselle kaikissa tapauksissa on se, että sillä viranomaisella, joka on antanut omaisuutta koskevan viranomaiskiellon, on lakiin perustuva valtuus antaa kyseinen kielto.

*1 kohta.* Esineen tai muun kohteen sulkevan viranomaisen asettaman esteen tai merkinnän murtamista koskeva säännös koskee ensinnäkin ulosottoasioita. Ulosottolain 4 luvun 17 §:n mukaan on ulosmitatut irtaimet tavarat, joita ei oteta ulosottoviranomaisen huostaan, pantava talteen ja suljettava sineillä tai muulla tavoin merkittävä siten, että omaisuus nähdään ulosmitatuksi. Samalla tavalla voidaan menetellä ulosottolain 7 luvun mukaan takavarikoitaessa irtainta omaisuutta ulosoton turvaamiseksi. Pakkokeinolain 4 luvun 10 §:n mukaan tällaista merkintää voidaan käyttää myös takavarikoitaessa esine rikosasian esitutkinnassa. Tullilain 43 §:n 2 momentin mukaan tullimiehellä on tulliviranomaisen suorittamassa esitutkinnassa sama oikeus käyttää pakkokeinoja kuin poliisimiehellä poliisiviranomaisen toimittamassa esitutkinnassa. Sulkemista tarkoittavia merkintöjä tehdään niimikään valtiollisten ja kunnallisten vaalien toimittamisen eri vaiheissa.

Tulliviranomaisilla on tullilain 14 §:n 1 momentin mukaan muun muassa oikeus asettaa tullivalvonnassa olevaan kulkuneuvon, tavarahan, varastoon tai muuhun paikkaan tullisinetti, tullilukko tai muu tunnistamismerkki sekä eristää, sulkea tai tyhjentää tiettyjä alueita ja kieltää tai rajoittaa liikkumista tällaisessa paikassa, alueella tai kulkuneuvossa. Kansainvälisten sopimusten mukaan ulkomaanviranomaisella voi olla vastaava valtuus asettaa rajoituksia, jotka koskevat Suomeen tuotavaa tai Suomen kautta kuljetettavaa tavaraa tai kuljetusvälinettä.

Esineen tai muun kohteen sulkeminen voi

tapahtua usealla eri tavalla, lukitsemalla, vaha- tai liijysinetillä, teippinauhalla, paperilla ja liimalla tai muulla vastaavalla tavalla. Olennaista on se, että viranomaisen merkinnöistä selvästi näkyy esineen tulleen suljetuksi ja merkinnän tehnyt viranomainen. Koska säännöksen tarkoituksena on suojata vain sellaisia viranomaisten merkintöjä, joilla esine suljetaan asiattomien siihen kajoamista vastaan, erilaiset viranomaisten tarkastusmerkinnät (esimerkiksi liha ja eräät muut elintarvikkeet) tai varoitusmerkinnät (esimerkiksi tupakkatuotteet) eivät kuulu tässä tarkoitettujen viranomaismerkintöjen piiriin.

Viranomaisen asettaman esteen murtamiseksi katsotaan esteen avaaminen, rikkominen, vahingoittaminen tai poistaminen siten, että este ei enää täytä tarkoitustaan. Vastavasti merkinnän murtamiseksi katsotaan merkinnän rikkominen tai vahingoittaminen taikka sen turmeleminen tai sotkeminen sillä tavoin, että merkinnän sisältämä sanoma katoaa, ja merkinnän poistaminen kokonaan. Jos este tai merkintä vahingoitettunakin täyttää tarkoituksensa, vahingoittaminen on arvosteltava vahingontekorikosta koskevien säännösten nojalla.

Kohdan mukaan rangaistaisiin myös muuten kuin viranomaisen asettama lukko, sinetti, este tai merkintä murtamalla tapahtuva murtautuminen viranomaisen sulkemaan esineeseen tai muuhun kohteeseen.

Rangaistavuuden edellytyksenä on, että viranomaisen merkinnän murtaminen tai muu murtautuminen tapahtuu oikeudettomasti. Rikos edellyttää tahallisuutta, johon sisältyy tietoisuus, että kyseessä on viranomaisen tekemä kohteen sulkemista tarkoitettava merkintä ja ettei tekijällä ole murtamiseen tai murtautumiseen oikeutta. Jos tekijä perustellusti uskoo olevansa oikeutettu merkinnän murtamiseen tai poistamiseen taikka suljettuun esineeseen tai kohteeseen murtautumiseen, hän ei menettele tahallisesti.

*2 kohta.* Ehdotetun 2 kohdan tarkoituksena on turvata rikosta selvittävän esitutkintaviranomaisen määräyksiä tutkimuspaikan eristämisestä. Pakkokeinolain 6 luvun 2 §:n mukaan rikoksen selvittämisen turvaamiseksi saadaan sulkea rakennus tai huone taikka kieltää pääsy tietyille alueille, jonkin esineen siirtäminen muualle tai muu vastaava toimenpide. Tutkimuspaikan eristämisestä on soveltuvin kohdin voimassa, mitä pakkokeinolain 4 luvussa on säädetty takavarikosta.

3 kohta. Ehdotetussa 3 kohdassa on ran- gaistuksen uhalla kielletty ryhtymästä taka- varikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tai sellaiseen irtaimeen esinee- seen, jonka muualle siirtämisen viranomai- nen on kieltänyt.

Takavarikolla tarkoitetaan tässä muun muassa pakkokeinolain 4 luvussa säänneltyä rikosasian esitutkinnaassa käytettävää pakko- keinoa ja sellaista oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaista takavarikkoa turvaamistoi- mena, jonka täytäntöönpanemiseksi omai- suutta on ulosottolain 7 luvun mukaisesti pantu takavarikkoon. Takavarikkoa voidaan lain mukaan käyttää turvaamistoi- menpiteenä useissa muissakin tapauksissa. Tärkeimpinä esimerkkeinä voidaan mainita seuraavat. Pai- novapauslain 42-48 §:ssä on säännöksiä si- sällöltään rikollisen painotuotteen takavari- kosta. Patenttilain 59 ja 68 §:n mukaan sitä voidaan käyttää eräissä tapauksissa patentin- loukkauksen kärsineen patentinhaltijan oi- keuksien turvaamiseksi. Takavarikkoa voi- daan käyttää tavaramerkkilain (7/64) 37 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Lu- vattomasti hakatut puut voidaan yksityismet- sälain (412/67) 13 §:n nojalla määrätä taka- varikkoon. Alkoholilain (459/68) 96-97 §:ssä on alkoholipitoisen aineen ja huumaus- ainelain (1289/93) 10 §:ssä huumausaineen takavarikointia koskevia säännöksiä. Sähkö- lain 61 §:n 1 momentin (1210/95) mukaan voidaan takavarikoida myytävänä tai kaupan oleva sähkölaite, jota ei ole asianmukaisesti tarkastettu ja hyväksytty. Ydinenergialain 68 §:ssä on säännöksiä takavarikosta. Verojen ja maksujen perimisen turvaamisesta an- netussa laissa (395/73) on niinkään säännöksiä takavarikosta turvaamistoi- menpiteenä.

Vakuustakavarikolla tarkoitetaan pakko- keinolain 3 luvussa säänneltyä irtaimen omaisuuden takavarikkoa, jolla turvataan sakan taikka vahingonkorvaus- tai menettä- misseuraamuksen täytäntöönpano. Ulosmit- tausta koskevat säännökset ovat ulosottolain 4 luvussa. Ulosmittaus eroaa takavarikosta ja vakuustakavarikosta sillä tavoin, että se ei ole väliaikainen turvaamistoi- menpide, vaan toimi, jolla omaisuus otetaan viranomaisen määräämisvaltaan tarkoituksella käyttää se velkojan saatavan suorittamiseksi tai esinee- seen kohdistuvan oikeuden toteuttamiseksi. Irtaimen esineen muualle siirtämistä koske- van kiellon voi antaa muun muassa ulosotto- viranomaisen ulosmitatun irtaimen omaisuu- den säilymisen varmistamiseksi tai onnetto-

muuksien tutkinnasta annetun lain 9 §:n no- jalla tutkijalautakunta tai muu toimivaltainen viranomaisen.

Irtaimen esineeseen ryhtymisellä tarkoite- taan kaikenlaisia toimia, joilla vaikeutetaan takavarikon, vakuustakavarikon, ulosmit- tauksen tai siirtämiskiellon tarkoituksen to- teuttamista. Irtaimen esineeseen ryhtymistä voi olla sen kätkeminen, hävittäminen ja ainakin joissakin tapauksissa sen vahingoit- taminen. Sen sijaan pelkkä oikeustoi- min tapahtuva irtaimen esineen luovuttaminen, joka ei vaaranna viranomaistoimen toteutta- mista, ei ole tässä tarkoitettua ryhtymistä irtaimen esineeseen. Sellainen esine saa- daan siten esimerkiksi myydä sillä ehdolla, että ostaja saa sen takavarikon, vakuustaka- varikon tai ulosmittauksen peruunuttua tai saa sen haltuunsa siirtämiskiellon päättymi- sen jälkeen.

4 kohta. Ehdotetun momentin 4 kohta vas- taa pääosin nykyistä 16 luvun 18 §:ää.

Säännöksellä pyritään ensinnäkin suoja- maan ulosottolain 7 luvun 2 §:n 2 momentin mukaista hukkaamiskieltoa. Lisäksi ehdotuk- sessa hukkaamiskielloilla tarkoitetaan pakko- keinolain 3 luvussa säänneltyä hukkaamis- kieltoa, jonka tarkoituksena on ajoissa turva- ta sakan, korvauksen ja menettämisseuraa- muksen saaminen rikokseen syyllystyneeltä.

Ulosoton tai rikosten esitutkinnaan yhteydessä viranomaisilla on lain mukaan valta useissa tapauksissa antaa erilaisia omaisuu- teen kohdistuvia kieltoja, joilla pyritään tur- vaamaan esimerkiksi takavarikon toteuttami- nen. Ehdotettu säännös koskee myös tällaisia kieltoja vastaan tapahtuvia omaisuuden huk- kaamisia tai luovuttamisia. Esimerkiksi pakko- keinolain 4 luvun 4 §:n mukaan kirje, muu postilähetys, sähkösanoma tai tavaralä- hetys, joka voidaan takavarikoida, voidaan määrätä pidettäväksi posti- tai muussa toimi- paikassa, kunnes takavarikko on ehditty toi- mittaa. Ulosmittauksen yhteydessä ulosmita- tuun omaisuuden säilyttämisestä voidaan antaa erilaisia määräyksiä varsinkin silloin, kun omaisuutta ei oteta viranomaisen hal- tuun, kuten lähinnä ulosottolain 4 luvun 17 §:stä ilmenee. Ulosottolain 7 luvun 8 §:n 5 momentista ilmenee, että jos turvaamistoi- men kohteena oleva omaisuus on sivullisen hallussa, häntä on kiellettävä luovuttamasta sitä pois.

Ehdotettu lainkohta koskee myös saatavan tai palkan maksamista vastoin viranomaisen antamaa maksukieltoa. Ulosmitatun saatavan

maksukiellosta on säännöksiä ulosottolain 4 luvun 18 §:ssä. Pääperiaate on se, että saatavan ulosmittauksen yhteydessä ulosottomiehen on annettava sille, jonka on suoritettava saatava, kirjallinen maksukielto, jossa kielletään maksamasta mitään saatavasta muulle kuin maksukiellossa mainitulle ulosottomiehelle tai sille, jolle ulosmittausvelallisen oikeus ehkä siirtyy. Saatavan periminen ulosottoimin palkasta on nykyään erittäin tavallinen saamisen täytäntöönpanon tapa. Ulosottolain 4 luvun 18 b §:n mukaan palkan maksajalle annetaan palkan ulosmittauksen yhteydessä kirjallinen maksukielto, jossa määrätään pidätettäväksi ulosottoon menevä osa palkasta ja kielletään maksamasta sanotua osaa kenellekään muulle kuin maksukiellossa mainitulle ulosottomiehelle.

Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu rikos on rangaistava vain tahallisenä. Tahallisuuteen sisältyy tietoisuus, että viranomaisen on sulkenut kohteen tai antanut muun lainkohdassa mainitun kiellon ja että tekijän toimi rikkoo annettua kieltoa.

Rangaistukseksi omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisesta ehdotetaan sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeutta. Rangaistus on sama kuin nykyisessä 16 luvun 17 §:ssä. Koska rikos törkeimmissä tapauksissa voi aiheuttaa rikoslain 39 luvussa säänneltyihin velallisen rikoksiin rinnastettavissa olevaa vahinkoa, rangaistusasteikkoa ei ehdoteta muutettavaksi.

2 momentti. Kansainvälisten sopimusten perusteella Suomi on sitoutunut yhteistyöhön muiden maiden tulliviranomaisten kanssa ja Suomen viranomaiset ovat velvollisia ottamaan huomioon myös muiden maiden tulliviranomaisten antamia rajoituksia. Suomen liittymisestä Euroopan unioniin tehdyn sopimuksen mukaan Suomen tullilaitos voi tutkia yhteisön lainsäädännön sallimien kieltojen ja rajoitusten rikkomiset myös silloin, kun kysymyksessä on tuonti yhteisön alueelta tai vienti sinne. Sen vuoksi ehdotetaan, että 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu esteen tai merkinnän murtaminen koskisi myös ulkomaan viranomaisen asettamaa estettä tai merkintää. Tullilain 4 §:n 1 momentissa on omaksuttu vastaava laajennus.

#### 10 §. *Viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittäminen*

Viranomaisen tehtävien hoito vaikeutuu tai voi olla jopa mahdotonta, jos viranomai-

sen hallussa olevia todistuskappaleita hävitetään tai saatetaan muulla tavalla käyttökelvottomiksi. Useassa tapauksessa tällainen teko olisi tosin rangaistava jonkin muun rikossäännöksen nojalla, lähinnä rikoslain 35 luvussa säänneltyinä vahingontekona tai 28 luvussa säänneltyinä varkautena tai kavalluksena. Mainittuja säännöksiä sovellettaessa ei kuitenkaan voitaisi ottaa sanottavasti huomioon sitä, mikä on viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittämisen olemassaolo. Rikokselle on ominaista viranomaisen käytössä olevan oikeudellisesti merkityksellisiä asioita koskevan tiedon häviäminen ja sitä kautta viran hoitoon kuuluvien tehtävien vaikeutuminen tai jopa niiden tuleminen mahdottomiksi toteuttaa.

Sen vuoksi ehdotetaan lakiin edelleen otettavaksi erityinen säännös viranomaisen hallussa olevan asiakirjan hävittämisestä. Tähän rikokseen syyllistyy ehdotuksen mukaan se, joka oikeudettomasti hävittää, ottaa haltuunsa, vahingoittaa tai muutoin tekee käyttökelvottomaksi yleisessä arkistossa tai viranomaisen hallussa olevan asiakirjan tai muun todistuskappaleen taikka viranomaisen pitämän yleisen rekisterin tai sen osan. Säännös korvaisi nykyisessä 16 luvun 15 §:ssä olevan säännöksen yleisessä arkistossa, virastossa tai virkamiehen luona olevan asiakirjan hävittämisestä, turmelemisesta, kätkemisestä tai anastamisesta.

Asiakirjalla tai muulla todistuskappaleella tarkoitetaan ehdotetussa 16 luvun 10 §:ssä samaa kuin vuonna 1990 säädetyssä väärennysrikoksia koskevassa 33 luvussa. Todistuskappale on määritelty 33 luvun 6 §:n 1 momentissa. Viranomaisen hallussa olevien asiakirjojen lisäksi teon kohteena voivat olla muut viranomaisen hallussa olevat todisteisiin käytettävät tallenteet. Tallenteet voivat olla selväkielisiä tai teknisten apuvälineiden avulla luettavia, kuunneltavia tai muuten ymmärrettäviä, kuten esimerkiksi mikrofilmejä, video- tai ääninauhoja, piirtureiden tai muiden teknisten laitteiden tuottamia taikka automaattisessa tietojenkäsittelyssä käytettäviä tallenteita.

Yleisellä arkistolla ehdotetussa säännöksessä tarkoitetaan lähinnä arkistoa, johon sovelletaan vuonna 1994 annettua arkistolakia (831/94). Niin sanottujen yleisarkistojen eli Kansallisarkiston ja maakunta-arkistojen lisäksi lakia sovelletaan pääsääntöisesti valtion, kuntien ja kuntayhtymien virastojen ja laitosten arkistoihin sekä eräissä tapauk-

sisä myös muiden yhteisöjen ylläpitämiin julkista tehtävää hoitaviin arkistoihin. Arkistolain soveltamisalan ulkopuolisia, mutta ehdotetun lainkohdan tarkoittamia yleisiä arkistoja ovat esimerkiksi Suomen Pankin, kansaneläkelaitoksen ja kirkkojen arkistot sekä Suomen elokuva-arkisto. Poikkeustapauksessa lainkohtaa voidaan soveltaa yksityisessäkin arkistossa olevaan aineistoon, jos arkistolle julkisen tehtävän hoidon vuoksi annetaan valtionapua ja sillä perusteella sovelletaan valtioneuvoston määräyksen mukaisesti arkistolakia. Rajan vetäminen yleisen ja muun arkiston välille ei aiheuttane käytännön ongelmia, koska todistuskappaleen määritelmä rajaa säännöksen soveltamista.

Viranomaisen hallussa asiakirja tai muu todistuskappale voi olla ensinnäkin sen vuoksi, että kyse on viranomaisen itsensä tuottamista kirjallisista ja muista aineistoista. Asiakirjoina tai muina todistuskappaleina pidetään kuitenkin vain sellaista aineistoa, jolla on merkitystä jonkun oikeudelliseen asemaan vaikuttavana todisteena. Sellaisia voivat olla esimerkiksi päätökset, pöytäkirjat, niiden liitteet, diaarit, esittelymuistiot, päätösluettelot ja muu vastaava aineisto. Etenkin kollegiaalisessa päätöksenteossa on tavanomaista, että päätöksenteon pohjana oleva kirjallinen aineisto jaetaan osallistujille valokopioina. Tämän tyyppinen alkuperäisistä asiakirjoista kopioitu aineisto ei yleensä muodosta ehdotetussa lainkohdassa tarkoitettua todistuskappaleita, koska hävinneen valokopion tai muun jäljenteen sijaan voidaan alkuperäisistä asiakirjoista helposti valmistaa uusia jäljenteitä. Todistuskappaleita eivät yleensä ole myöskään virkamiehen omaa tarvettaan varten tekemät muistiinpanot, luonnokset tai esimerkiksi virkamiehen laatimat kirjalliset esitykset koulutus- tai muissa vastaavissa tilaisuuksissa.

Toisaalta asiakirjat tai muut todistuskappaleet voivat olla viranomaisen hallussa sen vuoksi, että aineisto on saatu viranomaisen käsittelemän asian yhteydessä asianosaiselta tai muulta taholta. Erilaisten hakemusten tai viranomaisille annettavien ilmoitusten sekä oikeudenkäyntien yhteydessä viranomaisille toimitetaan todistuskappaleina pidettävää aineistoa. Tällaisen aineiston ei välttämättä tarvitse olla alkuperäistä asiakirja- tai siihen verrattavaa aineistoa. Esimerkiksi oikeudenkäynnissä asianosainen voi vedota alkuperäisasiakirjan jäljennökseen, jolloin kyseinen

jäljennös oikeudenkäynnissä toimii hänen oikeusasemaansa vaikuttavana todistuskappaleena. Todistuskappaleena voi niinkään toimia muilta viranomaisilta hankittu aineisto silloinkin, kun se ei ole alkuperäistä, vaan jäljennettyä, toisen viranomaisen hallussa alkuperäisenä olevaa aineistoa.

Viranomaisen pitämällä yleisellä rekisterillä tarkoitetaan ehdotuksessa samaa kuin voimassa olevassa 16 luvun 21 §:n rekisterimerkintärikosta koskevassa säännöksessä. Asiallisesti samansisältöinen rekisterimerkintärikosta koskeva rikossäännös sisältyy myös nyt ehdotettuun 16 luvun 6 §:ään. Usein säännöksessä tarkoitettut rekisterit ovat myös viralliselta nimeltään rekistereitä, kuten esimerkiksi väestö-, kauppa-, moottoriajoneuvo-, ajokortti-, lainhuuto-, kiinnitys- tai rikosrekisteri. Yleisiä rekistereitä ovat kuitenkin myös muut vastaavat luettelot, kuten esimerkiksi tonttikirjat. Yleisen rekisterin sisältämällä tiedoilla tulee olla merkitystä todisteena oikeuselämässä.

Rikoksen tekemuotoina ehdotetussa säännöksessä on mainittu hävittäminen, haltuun ottaminen, vahingoittaminen tai tekeminen muutoin käyttökelvottomaksi. Hävittämistä voi olla esimerkiksi todistuskappaleen vieminen jätteenkäsittelyyn, sen tahallinen kadottaminen tai tuhoaminen polttamalla, pieniksi palasiksi repimällä tai muulla vastaavalla tavalla. Haltuun ottamisella tarkoitetaan sitä, että asiakirja otetaan haltuun oikeudettomasti siten, ettei se ole viranomaisen käytettävissä. Kysymyksessä voi olla yhtä hyvin asiakirjan anastaminen kuin sen toimittaminen sellaiseen paikkaan viraston ulkopuolelle, josta sitä ei voida löytää. Jotta vahingoittaminen voisi olla rangaistavaa, sen on oltava siinä määrin perusteellista, että todistuskappaleen arvo todisteena katoaa. Siten esimerkiksi asiattomien merkintöjen tekeminen todistuskappaleeseen tai asiakirjan reunojen repiminen ei yleensä olisi tämän säännöksen mukaan rangaistavaa. Sen sijaan esimerkiksi asiakirjan sivujen repiminen pois useimmiten hävittää sen arvon todisteena. Todistuskappaleen tekemistä muulla tavoin käyttökelvottomaksi voisi olla esimerkiksi sen tahallinen kätkeminen virastossa sellaiseen paikkaan, johon se ei kuulu ja josta sitä ei sen vuoksi osattaisi etsiä.

Rikoslain 35 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan vahingonteosta tuomitaan myös se, joka toista vahingoittaakseen oikeudettomasti hävittää, turmelee, kätkee tai salaa tietoväli-

neelle tallennetun tiedon tai muun tallennuksen. Hallituksen esityksen (HE 66/1988 vp) mukaan rikoslain 35 luvun 1 §:n 2 momenttia tuli erityissäännöksenä soveltaa myös silloin, kun vahingoittaminen kohdistuu viranomaisen hallussa olevaan asiakirjaan tai muuhun todistuskappaleeseen tallennettuun tietoon. Siinä vaiheessa ei pidetty tarpeellisena ulottaa 16 luvun 15 §:n ankaraa rangaistusasteikkoa koskemaan myös tietovahingon aiheuttamista varsinkin kun tietovahinkoa vastaan voidaan teknisin keinoin suojautua. Samassa yhteydessä viitattiin siihen, että 16 luvun säännökset uudistettaisiin rikoslain kokonaisuudistuksen myöhemmässä vaiheessa, jolloin tietovahingon aiheuttaminen viranomaisen hallussa olevaan todistuskappaleeseen voidaan ottaa uusia säännöksiä laadittaessa huomioon.

Tehokkaana pidetty suojauskaan ei välttämättä estä taitavaa ja automaattista tietojenkäsittelyä hyvin hallitsevaa tunkeutumasta viranomaisen tiedostoihin. Sitä paitsi tietovahingon voi tahallaan aiheuttaa myös palvelussuhteessa julkisyhteisöön oleva suojausjärjestelmän tunteva henkilö.

Ehdotettu 16 luvun 10 § onkin laadittu siten, että niin sanotun tietovahingon aiheuttamiseen julkisen viranomaisen hallussa olevaan todistuskappaleeseen tai yleiseen rekisteriin sovelletaan viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittämistä koskevaa säännöstä. Koska säännöksen tarkoittamana todistuskappaleena pidetään muun muassa automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuva tallennetta, sen mukaan rangaistavaa on esimerkiksi atk-tallenteina säilytettyjen todistuskappaleiden ja rekisterien tai niiden osien hävittäminen ja vahingoittaminen. Edellytyksenä on, että atk-tallennetta käytetään tai sitä voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena oikeuksista, velvoitteista tai tosiasioista.

Rangaistavuuden edellytyksenä on teon oikeudettomuus. Viranomaistoiminnassa syntneiden asiakirjojen hävittämisestä on olemassa erityisiä säännöksiä muun muassa arkistolain 13 §:ssä ja monissa alemman tason säädöksissä.

Teon tekijänä voi olla paitsi ulkopuolinen myös se virkamies itse, jonka vastuulla asiakirja, muu todistuskappale tai yleinen rekisteri on, tai muu kyseisen viraston palveluksessa oleva henkilö.

Viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittäminen on rangaistavaa ainoas-

taan tahallisena. Tahallisuuteen sisältyy tietoisuus teon kohteen ominaisuudesta oikeudellista merkitystä omaavana todistuskappaleena ja siitä, että teon johdosta aiheutuu ehdotetussa lainkohdassa tarkoitettua vahinkoa.

Viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittäminen voi toteuttaa samalla esimerkiksi varkauden, näpistyksen, kavalluksen tai lievän kavalluksen tunnusmerkit. Tällöin sovelletaan rikosten yhtymistä koskevia säännöksiä. Rikoslain 35 luvussa säänneltyyn vahingontekoon nähden viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittämistä koskevaa ehdotettua säännöstä sen sijaan olisi pidettävä erityissäännöksenä lukuun ottamatta 35 luvun 2 §:ssä tarkoitettua törkeää vahingontekoa. Mainittu seikka ilmenee 35 luvun 5 §:ssä olevasta vahingontekoa koskevasta rajoitussäännöksestä.

Rangaistukseksi viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittämisestä ehdotetaan sakkoa tai enintään kahden vuoden vankeutta.

### *11 §. Lahjuksen antaminen*

Lahjusrikoksia eli lahjuksen antamista ja lahjuksen ottamista koskevat säännökset uudistettiin virkarikoksia ja julkisyhteisön työntekijän rikoksia koskevan rikoslain 40 luvun uudistamisen yhteydessä vuonna 1989. Säännökset tulivat voimaan 1 päivänä tammikuuta 1990. Lahjusrikoksia kyseisten säännösten mukaan ovat lahjuksen antaminen (16 luvun 13 §), törkeä lahjuksen antaminen (16 luvun 13 a §), lahjuksen ottaminen (40 luvun 1 §), törkeä lahjuksen ottaminen (40 luvun 2 §) ja lahjusrikkomus (40 luvun 3 §). Lisäksi 40 luvun 4 §:ssä on menettämisestä lahjusrikoksissa koskeva säännös.

Lahjuksen antamisesta 16 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan tuomitaan se, joka virkamiehelle, julkisyhteisön työntekijälle tai palvelusta toimittavalle sotilaille lupaa, tarjoaa tai antaa tämän toiminnasta palvelussuhteessa asianomaiselle itselleen tai toiselle tarkoitettua lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan mainitun henkilön toimintaan palvelussuhteessa. Pykälän 2 momentin mukaan lahjuksen antamisesta tuomitaan myös se, joka virkamiehen tai muun 1 momentissa mainitun henkilön toiminnasta palvelussuhteessa lupaa, tarjoaa tai antaa

sanotussa momentissa tarkoitettuna lahjan toiselle. Rikoslain 16 luvun 13 a §:n mukaan lahjuksen antamista pidetään törkeänä, jos siinä 1) lahjalla tai edulla pyritään saamaan asianomainen toimimaan palvelussuhteessa velvollisuuksiensa vastaisesti lahjojaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen tai 2) lahjan tai edun arvo on huomattava, ja lahjuksen antaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Niin sanotun passiivisen lahjomisen eli lahjuksen ottamisen, törkeän lahjuksen ottamisen ja lahjusrikkomuksen tunnusmerkistöt 40 luvussa eroavat jossakin määrin niin sanottua aktiivista lahjomista eli lahjuksen antamista ja törkeää lahjuksen antamista koskevista säännöksistä. Onkin pidettävä perusteltuna, että lahjusrikosta arvioidaan eri tavoin riippuen siitä, minkä tahon toimista on kysymys.

Elinkeinotoiminnassa tapahtuvaan lahjomarikollisuuteen soveltuvat säännökset ovat nykyisin elinkeinorikoksia koskevan 30 luvun 7 ja 8 §:ssä. Säännökset lahjomisesta elinkeinotoiminnassa ja lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa on rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa siirretty sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetusta laista (1061/78) rikoslakiin ja samalla uudistettu sisällöllisesti. Rikoslain 30 luvun säännökset lahjomisesta ja lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa koskevat myös sellaista julkisyhteisöjen toimintaa, joka rinnastuu yksityiseen elinkeinotoimintaan. Säännökset koskevat siten esimerkiksi osaa elinkeinotoimintaa harjoittavien valtion laitosten sekä kunnallisten liikenne- ja energialaitosten toiminnasta.

Lahjomarikollisuutta koskevat säännökset rikoslaissa ovat näin ollen kaikilta osin aivan uusia. Kokemukset uusista säännöksistä ovat toistaiseksi niin vähäisiä, ettei niiden perusteella voida osoittaa perusteltua tarvetta säännösten muuttamiseen. Nyt ehdotetut lahjuksen antamista ja törkeätä lahjuksen antamista koskevat säännökset ovatkin jokseenkin samansisältöisiä kuin voimassa olevat 16 luvun 13 ja 13 a §:n säännökset. Ainoa muutosehdotus kohdistuu lahjomisen kohteena mainittavaan henkilöpiiriin.

Euroopan unionin jäsenyyden johdosta osa asioista, joista aikaisemmin on päätetty kansallisesti, on siirtynyt EU:ssa muiden jäsenvaltioiden kanssa päätettäväksi Euroopan

yhteisöjen perustamissopimuksen mukaisesti. Muiden jäsenvaltioiden kanssa tehtävät päätökset koskevat muun muassa niin taloudellisia kuin siihen liittyviä oikeudellisiakin ratkaisuja. Jopa yksittäistä kansalaista koskevia, erityisesti taloudellisia päätöksiä tekevät nyt Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevat henkilöt sellaisissakin asioissa, joista aikaisemmin päättivät suomalaiset virkamiehet. Samoin esimerkiksi Euroopan yhteisöjen tuomioistuin tekee nykyisin ratkaisuja, joilla on myös Suomen oikeuskäytäntöön ja laintulkintaan välitön vaikutus. Yhteisöjen virkamiehet tekevät eräissä tapauksissa Suomessa asiallisesti vastaavia tarkastuksia, joita aikaisemmin tekivät suomalaiset virkamiehet. Esimerkiksi aikaisemmin Suomen valtion varoista suomalaisten julkisyhteisöjen palveluksessa olevien toimesta suoritetuista avustuksista osa maksetaan nykyisin Euroopan yhteisöjen varoista ja osan avustuspäätöksistä ja niiden noudattamista koskevista tarkastuksista tekevät yhteisöjen palveluksessa olevat virkamiehet. Vähintään yhtä huomattavia taloudellisia etuja liittyy useisiin yhteisöjen virkamiesten valmisteltaviin yhteistä talouspolitiikkaa koskeviin ratkaisuihin. Myös erilaisissa johto-, suunnittelu- ja kehitystehtävissä toimivat yhteisöjen hallintovirkamiehet päättävät asioista, jotka aikaisemmin ovat kuuluneet kansallisille virkamiehille. Heidän tehtävänsä liittyvät esimerkiksi uuden lainsäädännön luomiseen tai jo hyväksytyjen toimenpiteiden toimeenpanon valvomiseen tai arviointiin. Euroopan yhteisöjen palveluksessa oleviin henkilöihin voi suomalaistenkin taholta kohdistua pyrkimyksiä epäasialliseen vaikuttamiseen, joiden torjumiseen ehdotetuilla lahjuksen antamista koskevilla säännöksillä tähdätään.

Suomen omienkin etujen vuoksi on perusteltua vaikuttaa siihen, että Suomeen kohdistuva taloudellinen tuki Euroopan yhteisöistä ohjautuu asiallisin perustein niihin oikeutetuille henkilöille tai yhteisöille. Yhtä merkittävää on, että yleinen päätöksenteko Euroopan unionin piirissä tehdään ilman epäasiallista vaikuttamista. Tätä tavoitetta vaarantavaan menettelyyn on sen vuoksi syytä voida reagoida riittävin rikosoikeudellisinkin keinoin. Oikeustajua loukkaavana voidaan pitää sitä, jos lahjuksen antaminen Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevalle jäisi rangaistamatta.

On todennäköistä, ettei väärinkäytökseen

syyllystyviä henkilöitä useassa tapauksessa voida saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen siellä, missä väärinkäytöksen kohteena oleva henkilö työskentelee. Sen vuoksi on perusteltua säätää myös Suomen lain mukaan rangaistavaksi Euroopan unionin toimintaan kohdistuva lahjominen. Ehdotuksen mukaan lahjuksen antamista ja törkeää lahjuksen antamista koskevaa säännöstä voitaisiin soveltaa myös lahjuksen antamiseen Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevalle henkilölle. Vastaavasti ehdotetaan passiivista lahjomista koskevien 40 luvun 1-4 §:n tekijäpiiriin laajentamista koskemaan Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevia. Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevien piiri rajautuisi luvun 18 §:ksi ehdotetun määritelmäsäännöksen mukaan.

Nykyisiä lahjusrikoksia koskevia rangaistussäännöksiä pidetään kansallisesti rajoittuneina. Vain suomalaisen virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän tekemä lahjuksen ottaminen on rangaistava ja lahjuksen antamisesta rangaistaan vain, jos lahjus on annettu suomalaiselle virkamiehelle, julkisyhteisön työntekijälle tai palvelusta toimittavalle sotilaille. Rangaistussäännöksen tarkoituksena on suojata ainoastaan suomalaista virkatoimintaa. Uudet säännökset soveltuisivat myös Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevan tekemään lahjuksen ottamiseen tai lahjuksen antamiseen Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevalle. Ehdotuksen mukaisen tekijäpiiriin laajentamisen johdosta lahjusrikoksia koskevat rangaistussäännökset eivät enää suojaisi ainoastaan suomalaisten viranomaisten toimintaa. Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevia koskevat rangaistussäännökset suojaavat Euroopan unionissa tapahtuvaa päätöksentekoa. Muilta osin lahjusrikoksia koskevat säännökset säilyisivät kansallisesti rajoittuneina.

Se, voidaanko Suomen rikoslakia soveltaa ulkomailla tehtyyn tekoon, määräytyy rikoslain 1 luvun soveltamisalaa koskevien säännösten perusteella. Lahjusrikossäännösten kansallisesta rajoittuneisuudesta johtuu, että rikoslain 1 luvun edellyttämä kaksoisrangaistavuuden vaatimus ei täyty ulkomailla tehtyjen tekojen osalta. 1 päivänä syyskuuta 1996 voimaan tulleen rikoslain uuden 1 luvun (626/96) 4 §:n mukaan Suomen lakia sovelletaan 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettun virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän tekemiin 40 luvussa mainittuihin virkarikoksiin myös, kun rikos on tehty Suomen ulkopuolella.

Säännöksen nojalla voidaan tuomita ulkomailla tehdystä lahjuksen ottamisesta ilman, että kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen tulisi täytyä. Säännös ei koske Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevan tekemää lahjuksen ottamista. Säännös ei myöskään sovellu rikoslain 16 lukuun sisältyvään lahjuksen antamista koskevaan säännökseen. Näiden säännösten osalta kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen tulisi täytyä, jos rikoslain 1 luvun säännökset sitä edellyttävät.

Rikoslain lahjomarikoksia koskevat säännökset ovat tärkeä osa sitä oikeudellista sääntelyä, jonka tarkoituksena on turvata virkatoiminnan oikeellisuus. Niiden tarkoituksena on erityisesti edistää virkatoiminnan lainmukaisuutta, tasapuolisuutta ja riippumattomuutta epäasiallisista vaikuttimista. Lahjomasäännöksillä pyritään lisäksi pitämään yllä kansalaisten luottamusta virkatoimien lainmukaisuuteen. Yhteiskunnan kannalta vakavimpia lahjomarikoksia ovat ne, joilla välittömästi vaarannetaan virkatoiminnan laillisuutta. Ehdotettujen säännösten mukaan rangaistavaa olisikin sellaisten etujen lupaaminen, tarjoaminen tai antaminen, joilla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka jotka ovat omiaan vaikuttamaan virkamiehen tai muun palvelussuhteessa olevan toimintaan siinä. Se, että lahjomasäännöksiä tarkoituksena on myös edistää kansalaisten luottamusta viranomaisten toiminnan tasapuolisuuteen, ilmenee muun muassa lahjusrikkomusta koskevasta säännöksestä 40 luvun 3 §:ssä.

Ehdotettu 16 luvun 11 § koskee niin sanottua aktiivista lahjomista. Ilmaisuihin "aktiivinen" voi olla joissakin tapauksissa harhauttava, koska lahjuksen antaminen rikoksena voi toteutua myös silloin, kun virkamies määrätietoisesti vaatii lahjaa tai muuta etua, minkä vaatimuksen lahjoman antaja ehkä jossakin määrin vastahakoisesti täyttää. Rangaistavaa on lahjan tai edun lupaaminen, tarjoaminen tai antaminen paitsi lahjottavalle itselleen myös toiselle. Rangaistavuus edellyttää lisäksi, että lahja tai etu vaikuttaa tai sillä pyritään vaikuttamaan tai se on omiaan vaikuttamaan lahjottavan toimintaan palvelussuhteessa.

*1 momentti.* Lahjuksen antamisen kohteina voivat olla rikoslain 2 luvun 12 §:n 1 momentissa määritellyt virkamiehet, 2 luvun 12 §:n 2 momentissa tarkoitettut julkisyhteisön työntekijät ja 45 luvun 1 §:ssä tarkoitettut sotilaat sekä Euroopan yhteisöjen pal-

veluksessa olevat henkilöt. Sotilaat voivat olla lahjuksen antamisen kohteena kuitenkin vain palvelusta toimittaessaan. Lahjuksen antamista tuomarille ei ole laissa nimenomaan säädetty ankarammin rangaistavaksi, mutta luonnollisesti lahjomisen kohteena olevan henkilön tehtävien luonne ja mahdollisuus käyttää julkista valtaa vaikuttavat rikoksen paheksuttavuuteen. Puheena olevat seikat tulevat huomioon rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavina tekijöinä.

Lahjuksen antaminen voi tapahtua lupamalla, tarjoamalla tai antamalla säännöksessä tarkoitettu lahja tai muu etu. Rikoksen nimike on siis suppeampi kuin rikoksen teko-odot. Lahjuksen antamisen tunnusmerkit täytyvät jo silloin, kun lupaus tai tarjous on tullut vastaanottajan tietoon. Koska rikos voi täytyä näin varhaisessa vaiheessa, rikoksen yritystä ei ole tarpeen ehdottaa rangaistavaksi.

Rangaistavuus edellyttää, että lahja tai etu luvataan, tarjotaan tai annetaan säännöksessä mainitulle henkilölle tämän toiminnasta palvelussuhteessa. Menettelyn on toisin sanoen oltava yhteydessä lahjottavan toimintamahdollisuuksiin palvelussuhteessaan. Kysymys ei ole ainoastaan tietyistä virkatoimista tai tehtävistä, vaan palvelussuhteeseen liittyvistä vaikutusmahdollisuuksista yleisesti. Lahjuksen antamisella voidaan pyrkiä siihenkin, että lahjottava ylittää toimivaltansa. Toiminnan palvelussuhteessa ei tarvitse sisältää päätösvallan käyttöä. Riittävää on lahjottavan mahdollisuus palvelussuhteessaan vaikuttaa lahjojan vaikuttamispyrkimysten kohteena oleviin asioihin. Lahjuksen antaminen voidaan siten kohdistaa myös valmistelu- ja esittelytehtävissä toimiviin.

Säännöksessä ei edellytetä sitä, että lahja tai etu todella vaikuttaisi lahjottavan toimintaan palvelussuhteessa. Riittävää on, että siihen pyritään tai että kysymyksessä olevalle lahjalla tai edulla objektiivisesti arvostellen yleensä on sellainen vaikutus. Riidattomasti vaikuttamispyrkimys voidaan todeta silloin, kun lahjan tai edun tarjoaja tai lupaa-ja asettaa virkatoimen tietynlaisen suorittamisen tai laiminlyönnin lahjan tai edun antamisen ehdoksi tai kun antaja ja vastaanottaja sopivat siitä. Helposti arvioitavia ovat myös sellaiset tapaukset, joissa olosuhteista voidaan selvästi päätellä, että antajalla on tarkoitus vaikuttaa vastaanottajan toimintaan palvelussuhteessa. Esimerkiksi suurehkon rahasumman tarjoaminen virkamiehelle hel-

posti viittaa vaikuttamispyrkimykseen. Eri-tyisen vaikeasti arvosteltavia ovat tapaukset, joissa liikeyritysten suhdetoiminnassa käytettäviä etuja tarjotaan virkamiehille lähinnä tarjoajalle myönteisen ilmapiirin aikaan saamiseksi. Arvostelussa joudutaan tällöin ottamaan huomioon monia seikkoja, esimerkiksi viireillä tai odotettavissa olevien palvelussuhteeseen liittyvien toimien merkitys tarjoajan kannalta, tarjottavien etujen arvo, toistuvuus ja tavanomaisuus kyseiseen toimintaan liittyvissä olosuhteissa sekä etujen vastaanottamisen hyväksyttävyyden palvelussuhteen asianmukaisen hoidon kannalta.

Säännöksessä käytetty ilmaisu "lahja tai etu" ei edellytä, että lahjan tai edun tulisi olla laadultaan taloudellinen. Useimmiten lahjuksen antamisessa tarkoitetuilla lahjoilla tai eduilla toki on taloudellista arvoa. Yleinen lähtökohta kuitenkin on, että kaikki etuudet, joilla voidaan pyrkiä tai jotka ovat omiaan vaikuttamaan vastaanottajan toimintaan, voivat olla säännöksen tarkoittamia etuja. Kaikkien varallisuusarvoisten etujen ohella muunlaisetkin edut ovat mahdollisia. Tunnearvoakin sisältävillä eduilla, esimerkiksi arvonimen taikka ansio- tai kunniamerkin lupaamisella, voidaan pyrkiä säännöksen tarkoittamaan vaikuttamiseen. Asianmukaista palkkaa tai virkaylennystä taikka asianmukaisesti myönnettyä arvonimeä tai ansiomerkkiä ei voida pitää säännöksessä tarkoitettuna etuna, vaikka nekin tietysti voivat vaikuttaa saajan toimintaan palvelussuhteessa.

Oikeuskäytännössä lahjomina on pidetty esimerkiksi merkkipäivälahjoiksi annettuja arvokkaita koruja ja muita lahjaesineitä, poikkeuksellisen suuria alennuksia, virkistysluonteisia ulkomaanmatkoja sekä runsaita ja toistuvia virkamiehen tehtävien hoidon kannalta tarpeettomiakestityksiä.

Koska lahjuksen antamisen tunnusmerkeihin kuuluu pyrkimys vaikuttaa säännöksessä tarkoitettuun toimintaan palvelussuhteessa, lahja tai etu on yleensä luvattava, tarjottava tai annettava ennen toiminnan loppumista, esimerkiksi ennen virkasuhteen päättymistä. Itse edun luovuttaminen voi käytännössä tapahtua myös palvelussuhteen päätyttyä. Mikäli kysymys on esimerkiksi virkamiehen kanssa asioineen henkilön palvelussuhteen päättymisen jälkeen antamasta lahjasta, josta ei ole millään tavalla hiljaisestikaan sovittu palvelussuhteen aikana, lahjuksen antamisen tunnusmerkit eivät täyty.

Rangaistus lahjuksen antamisesta on ehdotuksen mukaan sakko tai enintään kahden vuoden vankeus. Rangaistus on sama kuin voimassa olevassa laissa.

*2 momentti.* Ehdotetun säännöksen mukaan rangaistavaa on 1 momentissa tarkoitettun lahjan tai edun lupaaminen, tarjoaminen tai antaminen myös toiselle kuin asianomaiselle virkamiehelle tai muulle säännöksessä mainitulle henkilölle.

Sitä, kenelle muulle kuin lahjottavalle itselleen lahja tai etu voitaisiin osoittaa, ei ole säännöksessä nimenomaisesti rajattu. Kyseessä voi olla paitsi kolmas luonnollinen henkilö myös oikeushenkilö, esimerkiksi yhtiö, säätiö tai yhdistys. Edun saajan ei tarvitse edes olla tietoinen edun tarkoituksesta. Sen sijaan ehdottomana edellytyksenä luonnollisesti on, että lahjan tai edun tarkoituksena on vaikuttaa tai että se on omiaan vaikuttamaan jonkun säännöksessä tarkoitettun henkilön toimintaan hänen palvelussuhteessaan. Näin ollen lahjan tai edun saajan ja lahjottavan henkilön välillä täytyy olla sellainen yhteys, että lahjan tai edun antamisella voi olla vaikutusta lahjottavan toimintaan. Lahjuksen antamista voisi olla esimerkiksi säännöksessä tarkoitettun lahjan tai edun antaminen virkamiehen hyväälle ystävälle taikka sellaiselle järjestölle, jonka tiedetään olevan virkamiehelle läheinen.

### *12 §. Törkeä lahjuksen antaminen*

Ehdotetun säännöksen mukaan lahjuksen antamista voidaan pitää törkeänä kahdella eri perusteella.

Ensimmäisenä ankaroittamisperusteena on se, että lahjalla tai edulla pyritään saamaan asianomainen toimimaan palvelussuhteessaan velvollisuuksiensa vastaisesti lahjojaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen. Vakavimman uhan virkatoiminnan ja julkisyhteisöjen muun toiminnan lainmukaisuudelle muodostavat nimenomaan sellaiset lahjomarikokset, joissa pyritään saamaan virkamies tai muu säännöksessä mainittu henkilö toimimaan velvollisuuksiensa vastaisesti palvelussuhteessa. Koska velvollisuuksista poikkeaminen saattaa yksittäisissä tapauksissa olla sinänsä vähäistä, on katsottu, että ankaroittamisperusteen soveltamisen tulisi edellyttää myös huomattavan hyödyn tavoittelua itselle tai toiselle taikka sitä, että toiminnasta aiheutuu toiselle tuntuvaa vahinkoa tai hait-

taa. Säännöksessä tarkoitettun hyödyn, vahingon tai haitan ei välttämättä tarvitse olla taloudellista, vaan kysymys voi olla myös esimerkiksi fyysisen kivun tai rasituksen tai vapaudenriiston aiheuttamisesta taikka tärkeän kansalaisvelvollisuuden välttämisestä.

Lahjuksen antaminen voi olla ankarammin rangaistavaa lisäksi silloin kun lahjan tai edun arvo on huomattava. Lahjuksen antamisen paheksuttavuuden arvioinnissa lahjan tai edun arvolla on suuri merkitys. Arvon huomattavuutta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, mitä kustannuksia lahjan tai edun tarjoaminen aiheuttaa antajalle. Lisäksi on arvioitava sitä, miten suuresta hyödyistä saajalle on kysymys. Lahjusrikosten tärkeä tunnusmerkki on lahjan tai edun vaikutus lahjottavan toimintaan palvelussuhteessa. Tällaisen vaikutuksen kannalta lahjan tai edun arvo saajalle on erittäin merkittävä. Esimerkiksi liikeyrityksen lahjoittaessa hinnaltaan kalliin tuotteen ei riitä, että lahjaa arvioidaan vain tuotantokustannusten kannalta. Lisäksi on otettava huomioon se, kuinka suurta kulua saajalle lahjan hankkiminen tavanomaisella hinnalla olisi merkinnyt.

Jommankumman tai kummankin törkeys-porrastuksen perusteen täyttyminen ei sinänsä riitä lahjuksen antamisen törkeänä pitämiseen. Lisäksi rikoksen tulee olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Ehdotettu rangaistus törkeästä lahjuksen antamisesta on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Rangaistus on sama kuin voimassa olevassa laissa.

### *13 §. Vangin laitton vapauttaminen*

Vangin tai vastaavan henkilön laitton pääseminen vapauteen voi aiheuttaa huomattavia hankaluuksia viranomaisille ja joissakin tapauksissa laittomasti vapautetulle itselleenkin. Jos ulkopuolinen avustaa vankia karkaamisessa, vankiloiden kurinpitoseurauksia ei voida soveltaa häneen. Jos ulkopuolinen ei ole virkamies, jonka tehtävänä on vartioida tai kuljettaa vankia, eivät virkarikoksiakaan koskevat säännökset ole sovellettavissa. Koska on siis olemassa lainsäädännöllistä tarvetta oikeudellisten seuraamusten määrittämiseen vangin karkaamisen edistämistä, ainoa kysymyksen tuleva mahdollisuus on säilyttää nykyisen 16 luvun 10 §:ää vastaava säännös myös tulevassa rikoslainsäädännössä.

Nykyisessä 16 luvun 10 §:ssä on säännös

vangin vapauttamisesta. Säännöksen mukaan tuomitaan se, joka tahallansa vapauttaa vangin rangaistuslaitoksesta, vankilasta tai muusta säilöstä, taikka sen huostasta, joka häntä vartioitsee, saattaa tai kuljettaa, taikka auttaa vangin tai karanteen ja kiinni otettavan karkuun pääsemään. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistus on lievempi, jos vapauttaja on vangin lähisukulainen tai muu säännöksessä mainittu vangille läheinen henkilö. Rikoksen yritys on rangaistava pykälän 3 momentin perusteella. Säännös on alkupeleistä rikoslakia vuodelta 1889.

Säännöstä on käytännössä sovellettu siten, että se koskee rangaistus- ja tutkintavankien vapauttamisten ohella muutenkin rikosperusteisesti tai siihen rinnastettavalla tavalla vapautensa menettäneiden, esimerkiksi pidätettyjen, kiinniotettujen ja päihtymyksen vuoksi säilöön otettujen tai sinne kuljetettävien henkilöiden auttamista pääsemään karkuun.

Vuoden 1989 loppuun asti oli lisäksi voimassa 16 luvun 11 §, joka koski vangin vapauttamista sellaisen henkilön toimesta, joka oli saanut tehtäväkseen vangin vartioimisen, saattamisen tai kuljettamisen. Siihen asti oli voimassa myös 40 luvun 5 §, jonka mukaan rangaistiin vangin karkaamista edistänyttä virkamiestä. Kumpikin säännös kumottiin virkarikoksia ja julkisyhteisön työntekijöiden rikoksia koskevan uudistuksen yhteydessä, edellinen säännös siksi, että vankeja vartioivat ja kuljettavat henkilöt nykyään ovat aina virkamiehiä, ja jälkimmäinen siksi, että virkamielen tekemänä vangin laitton vapauttaminen uusien säännösten mukaan on virka-aseman väärinkäyttöä tai virkavelvollisuuden rikkomista.

*1 momentti.* Ehdotetun 1 momentin mukaan tuomittaisiin vangin laittomasta vapauttamisesta se, joka laittomasti 1) vapauttaa vangin, pidätetyn tai kiinniotetun taikka sotilaskurinpitolaissa tarkoitettuun arestiin määrätyn henkilön vankilasta tai muusta säilytyspaikasta tai häntä vartioivan, saattavan tai kuljettavan virkamiestä tai sotilaan huostasta taikka auttaa häntä pääsemään karkuun tai 2) estää toimivaltaista virkamiestä tai sotilasta ottamasta kiinni pakosalla olevaa vangittavaksi tai pidätettäväksi määrättyä tai kiinniotettavaa henkilöä.

Vangilla ehdotetussa 1 kohdassa tarkoitetaan ensiksikin rangaistusta suorittavaa vankia. Rangaistus voi olla joko vankeus tai sakon muuntorangaistus. Selvänä on pidettävä, että nuorisovankilassakin rangaistusta

suorittavaa pidetään vankina. Myös avolaitoksessa, joko avovankilassa tai työsiirtolassa, rangaistusta suorittavaa pidetään vankina. Avolaitoksen henkilökunnalla on valtuus estää havaitsemansa luvaton poistuminen. Avolaitoksesta luvatta poistuva tai siellä järjestysrikkomuksen tekevä voidaan rangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain 4 luvun 7 §:n mukaan toimittaa vankilaan suorittamaan rangaistustaan tai häntä voidaan rangaista varoituksella taikka hänet voidaan siirtää vankilaan määräajaksi. Rangaistuksen täytäntöönpanoa avolaitoksessa koskevilla säännöksissä on tietoisesti pyritty välttämään avolaitoksessa rangaistusta suorittavan nimitämistä vangiksi. Tällä tavoin on voitu ehkäistä vapaudenmenetykseen liittyviä kielteisiä seurauksia tuomitulle. Avolaitokseen sijoitettu on kuitenkin näistä syistä riippumatta rikoksesta johtuvan lakiin perustuvan vapaudenmenetyksen alainen. Näin ollen vangin laittomaan vapauttamiseen syyllistyy se, joka ehdotetussa säännöksessä tarkoitettulla tavalla vapauttaa avolaitoksessa rangaistustaan suorittavan henkilön tai auttaa häntä pääsemään karkuun.

Vankina pidetään vankeusrangaistusta suorittavan ohella pakkolaitosvankia, joka on eristetty vaarallisten rikoksenuusijain eristämistä annetun lain (317/53) säännösten nojalla.

Rangaistusta vankilassa suorittava pysyy vankina, vaikka hänet terveydenhoidollisista syistä sijoitetaan vankimielisairaalaan, vankilan psykiatriselle osastolle tai sairaasosastolle, muuhun vankeinhoitolaitoksen sairaalaan taikka yleiseen sairaalaan vankeinhoitolaitoksen ulkopuolelle. Vangin laitton vapauttaminen toteutuu, jos joku vapauttaa vangin, joka on hoidettavana tällaisessa laitoksessa.

Vankina ehdotetun 1 kohdan mukaan pidetään myös tutkintavankia. Tutkintavangin asemaa sääntelee tutkintavankeudesta annettu laki (615/74), jota noudatetaan soveltuvin osin myös rikoksesta epäiltyinä pidätettyjen käsittelyssä (lain 19 §). Selvyiden vuoksi vankiin ehdotetussa 1 kohdassa nimenomaisesti rinnastetaan pidätetty. Vangin laittomaan vapauttamiseen syyllistyy siis se, joka vapauttaa rikoksen johdosta pidätetyn säilytyspaikasta tai häntä vartioivan tai kuljettavan poliisimiehen huostasta.

Vankina ehdotuksen mukaan pidetään myös sotavankia. Rikoslain 45 luvun 27 §:n mukaan sotavanki on kyseisen luvun sotilasta koskevien säännösten alainen. Sotavanki-

en kohtelussa on kuitenkin noudatettava myös kyseisen luvun 28 ja 29 §:n säännöksiä sotavankeudesta pakenemisesta ja sen edistämisestä sekä Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten määräyksiä. Näin ollen esimerkiksi sotavankia, joka vapauttaa toisen sotavangin tai avustaa hänen pakoaan, ei saa tuomita rangaistukseen vangin laittomasta vapauttamisesta, vaan ainoastaan kurinpitorangaistukseen rikoslain 45 luvun 28 §:n mukaan.

Kolmantena ryhmänä ehdotetussa 1 kohdassa mainitaan kiinniotettu. Heitä ovat muut lain nojalla vapautensa menettäneet, jotka ovat virkamiehen tai sotilaan vartioitavina, saatettavina tai kuljetettavina. Viimeksi mainittu näkökohta merkitsee sitä, että ehdotuksessa tarkoitettuna kiinniotettuna pidetään henkilöä, joka on joutunut pakkokeinoin 1 luvun 1 §:ssä mainitun jokamiehen kiinniotto-oikeuden perusteella yksityishenkilön toimenpiteen kohteeksi, vasta sitten kun hänet on luovutettu poliisille. Jotta oikeudellinen sääntely olisi johdonmukaista, ehdotetussa 17 luvun 6 §:ssä mainitun järjestystä ylläpitävän henkilön kiinniottamaa henkilöä olisi pidettävä tässä tarkoitettuna kiinniotettuna vasta sitten, kun hänet on luovutettu poliisille.

Viranomaisilla on valtuus useiden säännösten nojalla ottaa henkilö kiinni siten, että häntä pidetään ehdotetussa lainkohdassa tarkoitettuna kiinniotettuna. Esimerkkeinä voidaan mainita seuraavat. Pakkokeinoin 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti poliisimies saa pidättämisen edellytysten ollessa olemassa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. Kiinniottamisesta on viipymättä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä pidättämisestä tai vapaaksi päästämisestä. Esitutkintalain 18 §:n mukaan esitutkintaan kutsutun jättäessä ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta hänet voidaan määrätä noudettavaksi. Rikoksesta epäilty voidaan eräin edellytyksin kutsuttakin määrätä noudettavaksi esitutkintaan. Poliisimies saa ottaa noudettavaksi määrätyn kiinni. Poliisilain 39 §:ssä on vastaavia säännöksiä, jotka koskevat noutamista poliisitutkintaan. Poliisilaissa on muitakin kiinniottamiseen oikeuttavia säännöksiä, esimerkiksi etsintäkuulutetun kiinniottamista koskeva 12 §. Oikeudenkäymiskaarsa on

säännöksiä, jotka antavat tuomioistuimelle valtuuden määrätä niskoitteleva asianosainen tai todistaja tuotavaksi oikeudenkäyntitilaisuuteen.

Ulkomaalaislain (378/91) 46 §:n nojalla ulkomaalainen voidaan ottaa säilöön, jos on perusteltua aihetta olettaa, että hän piileskelee tai tekee rikoksia Suomessa, tai jos ulkomaalaisen henkilöllisyys on selvittämättä. Vangin laitonta vapauttamista koskevaa säännöstä voitaisiin soveltaa myös tällaisen kiinniotetun vapauttamiseen, jos häntä säilytetään vastaavassa säilössä kuin pidätettyjä tai muuten vapautensa menettäneitä. Vaikka säilöönoton peruste saattaakin selvästi poiketa säännöksessä tarkoitettujen muiden ryhmien vapaudenriiston syistä, olisi erikoista, jos yhden henkilöryhmän vapauttamista arvoiteltaisiin eri perustein kuin muiden samassa säilössä pidettävien vapauttamista. Jos ulkomaalaista säilytettäisiin muussa kuin vartioidussa säilössä, säännöstä ei voitaisi soveltaa.

Terveyden- ja sosiaalihuollon lainsäädäntöön kuuluvien säännösten nojalla tapahtuvien toimenpiteiden tarkoituksena on usein edistää niiden kohteeksi joutuvan omaa etua. Monissa tapauksissa mainittuja toimenpiteitä joudutaan silti suorittamaan vastoin kohdehenkilön tahtoa. Valtuuksia antaa hoitoa tai ryhtyä muihin toimenpiteisiin kohteen tahdosta riippumatta sisältyy lähinnä tartuntatautilakiin (583/86), mielenterveyslakiin (1116/90), lastensuojelulakiin (683/83), kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin (519/77), päihtyneiden käsittelystä annettuun lakiin (461/73) ja päihdehuoltolakiin (41/86). Yleensä mainittujen lakien säännösten nojalla pakkotoimenpiteiden kohteeksi joutuneita ei ole pidettävä ehdotuksessa tarkoitettuina kiinniotettuina henkilöinä. Jos toimenpide perustuu tehtyyn rikokseen, tilanne voi olla toinen. Mielenterveyslain 3 luvussa mainitut mielentilatutkimukseen tai tahdonvastaiseen hoitoon määrätty rikoksesta syytetyt ovat usein rikoksen johdosta vangittuja, jolloin heitä pidetään tällä perusteella ehdotetun 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuina henkilöinä.

Vangilla, pidätetyllä ja kiinniotetulla ehdotetussa 13 §:ssä tarkoitetaan myös sotilasrikkosten vuoksi mainittujen toimenpiteiden kohteeksi joutuneita. Kiinniottamisesta, pidättämisestä ja vangitsemisesta sotilasoikeudenkäyntiasioissa on säännöksiä sotilaskurinpitolain 4 luvussa.

Sotilasoikeudenkäyntilaissa (326/83) tar-

koitetusta rikoksesta voidaan rikoslain 45 luvun alaiselle sotilaille tuomita oikeudenkäynnissä kurinpitorangeistus tai kurinpitomenettelyssä määrätä kurinpitorangeistus tai -ojennus. Sotilaskurinpitolaain 2 §:n mukaan kurinpitorangeistuksia ovat aresti, kurinpitotosakko, poistumisrangeistus ja varoitus sekä lain 3 §:n mukaan kurinpito-ojennuksia poistumiskielto, ylimääräinen palvelus ja muistutus. Aresti on lyhytaikainen, oikeudenkäynnissä yhdestä rikoksesta tuomittavana enintään 30 vuorokauden ja kurinpitomenettelyssä määrättävänä enintään kahdeksan vuorokauden pituinen vankeusrangeistukseen rinnastettavissa oleva seuraamus. Näin ollen vangin laitton vapauttaminen ehdotetaan koskemaan myös sotilaskurinpitolaissa tarkoitettuun arestiin määrätyn henkilön vapauttamista säilytyspaikastaan tai häntä vartioivan, saattavan tai kuljettavan virkamiehen tai sotilaan huostasta. Sen sijaan ehdotetun säännöksen ulottamista muihin kurinpitorangeistuksiin tuomittuihin tai kurinpito-ojennuksen saaneisiin sotilaisiin ei pidetä tarpeellisena. Näin ollen esimerkiksi poistumisrangeistukseen määrätyn tai poistumiskiellossa tai ylimääräisessä palveluksessa kurinpidollisista syistä olevan sotilaan auttaminen poistumaan joukko-osastosta ei ole vangin laittomana vapauttamisena rangaistavaa.

Ehdotus ei koske sellaisen syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta jätetyn vapauttamista, joka on määrätty suljettuun mielisairaalahoittoon. Mielenterveyslain 4 luvussa mainitut rangaistukseen tuomitsematta jätetyt tahdonvastaiseen hoitoon määrätty eivät ehdotetun 1 momentin 1 kohdan sanamuodon mukaan ole siinä tarkoitettuja henkilöitä. Tällaisen niin sanotun kriminaalipotilaan vapauttamiseen liittyy samankaltaisia uhkia yhteiskunnan kannalta kuin vanginkin vapauttamiseen silloin, kun potilaan tila edellyttää psykiatrista hoitoa suljetussa laitoksessa. Suljettuun laitokseen sijoitetaan lähinnä valvontaa vaativia usein muillekin kuin itselleen vaarallisia potilaita. Kriminaalipotilaiden vapauden rajoitukset ja valvonta ovat paljolti samankaltaisia kuin vangeilla vankilassa. Rikoslaisissa on kuitenkin johdonmukaisesti asetettu syyntakeettomat eri asemaan kuin muut. Heidän määräämisensä tahdonvastaiseen hoitoon perustuu lääketieteelliseen eikä rikosoikeudelliseen arviointiin samoin kuin se, onko hoito annettava suljetuissa olosuhteissa. Potilaan hoitotarpeen arviointi tapahtuu lisäksi säännöllisin välein

täysin tuomioistuimen näkemyksistä riippumatta. Periaatteellisista tai käytännöllisistäkään syistä ei ole perusteltua asettaa niin sanottuja kriminaalipotilaita tässäkään suhteessa eri asemaan. Vastaavassa asemassa ovat rangaistukseen tuomitsematta jätetyt kehitysvammaiset, joille on määrätty annettavaksi kehitysvammaisten erityishuoltoa kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 40 §:n nojalla. Riittää, että ulkopuolisen pyrkimyksiä tällaisilla perusteilla vapaudenrajoitusten kohteeksi joutuneiden vapauttamiseksi arvostellaan muiden rikossäännösten, kuten virkamiehen vastustamista tai vahingontekoa koskevien säännösten, nojalla.

Ehdotetun 1 kohdan mukaan vangin laitton vapauttaminen voi toteutua joko vapauttamalla hänet tai auttamalla häntä pääsemään karkuun. Vapauttamista voi olla esimerkiksi säilytyspaikan lukon tai oven rikkominen, oven avaaminen vartijalta otetuilla avaimilla tai vartijan pakottaminen itse avaamaan säilytyspaikan ovi, kuljetukseen käytetyn auton tai junavaunun oven avaaminen ulkoapäin taikka vartijan saattaminen kykenemättömäksi vartioimaan vankia. Karkuun pääsemisen auttamista voi olla esimerkiksi pakenemisesä tarpeellisten tietojen tai välineiden antaminen.

Kun avolaitoksessa olevan vapautta rajoitetaan vain siinä määrin kuin järjestyksen ylläpitäminen ja hyvän työkurin noudattaminen vaativat, laitoksesta luvatta poistuminen on yleensä mahdollista ilman avustajia. Mahdollista on kuitenkin, että myös luvaton poistuminen avolaitoksesta avustaa ulkopuolinen. Avustaja voi esimerkiksi luovuttamalla auton tai sitä itse kuljettamalla varmistaa nopean pakenemisen kauas laitoksen ulkopuolelle. Avolaitoksessa olevan vangin laitton vapauttaminen ilmenee tyypillisesti karkuun pääsyyn auttamisena, mutta ei ole mahdotonta sekään, että ulkopuolinen avustaja ryhtyy avolaitoksessa olevan vangin vapauttamiseksi vastaavanlaisiin toimiin, joita käytetään suljetussa laitoksessa olevan vapauttamisessa.

Vangin laitton vapauttaminen toteutuu vain silloin, kun vanki vapautetaan vankilasta tai muusta säilytyspaikasta tai vankia vartioivan, saattavan tai kuljettavan virkamiehen tai sotilaan huostasta. Jos vanki on ilman vartiointia laitoksen ulkopuolella, esimerkiksi saatuaan vankeinhoitoasetuksen (878/95) 56 ja 57 §:ssä tarkoitettua poistumisluvan rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain

2 luvun 1 b §:n nojalla vapautettu laitoksen ulkopuolella hoidettavaksi, ja joku luovuttaa hänelle kulkuvälineen pakomatkaa varten, vangin laittoman vapauttamisen tunnusmerkistö ei toteudu. Säännöksen tunnusmerkistö ei myöskään toteudu, jos vanki on jo onnistunut pakenemaan ja joku vastaavalla tavalla avustaa häntä paon jatkamisessa. Silloin voi kuitenkin toteutua ehdotetun 1 momentin 2 kohdan tunnusmerkistö.

Pakosalla olevan vangin, vangittavaksi tai pidätettäväksi määrätyn tai kiinniotettavan henkilön paon jatkamisen edistäminen voi olla rangaistavaa ehdotetun 1 momentin 2 kohdan nojalla. Sen mukaan vangin laittomasta vapauttamisesta tuomitaan henkilö, joka estää toimivaltaista virkamiestä tai sotilasta ottamasta kiinni vangittavaksi tai pidätettäväksi määrättyä tai kiinniotettavaa henkilöä. Pakosalla olevalla tarkoitetaan sitä, joka aktiivisin toimin pyrkii välttämään kiinniotamista. Säännöksen soveltaminen edellyttää kiinniottotilanteen olemassaoloa. Kiinniottotilanteessa viranomaiset tietävät pakosalla olevan henkilön olinpaikan ja ovat valmistautumassa ottamaan hänet kiinni. Vangin laitonta vapauttamista on tällaisessa tilanteessa mikä tahansa toimi, jolla kiinniotto estetään, esimerkiksi ovien sulkeminen viranomaisten edessä, esteiden sijoittaminen tielle virka-auton eteen, pakoreitin osoittaminen, auton tai muun kulkuvälineen luovuttaminen pakenijan käyttöön tai väärin tietojen antaminen viranomaisille pakenijan olinpaikasta tai kulkusuunnasta.

Nykyisen 16 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan teko on lievemmin rangaistava, jos tekijä on vangin kanssa suoraan ylenevässä tai alenevässä sukulaisuudessa tai lankouudessa, hänen puolisonsa, kasvatusisänsä, kasvatusäitinsä tai kasvattinsa, taikka hänen veljensä tai sisarensa tai jommankumman puoliso, taikka hänen kihlattunsa. Koska ehdotetun 13 §:n mukaan voidaan vangin laittomasta vapauttamisesta tuomita myös sakko, nykyisen pykälän 2 momenttia vastaavaa säännöstä ei tarvita. Lähisukulaisuus tai muu henkilökohtainen läheinen suhde laittomasti vapautetun henkilön kanssa otetaan huomioon rangaistuslajin valintaan ja rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavana seikkana.

Verrattuna ehdotettuun virkamiiehen vastustamista koskevaan 16 luvun 2 §:ään vangin laitonta vapauttamista koskevaa säännöstä on pidettävä erityissäännöksenä, joka syrjäyttää 16 luvun 2 §:n soveltamisen.

Vangin laittoman vapauttamisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kahden vuoden vankeutta.

*2 momentti.* Vangin laittoman vapauttamisen onnistuminen riippuu monista muistakin seikoista kuin vangin ja hänen vapauttamistaan yrittävän toimista, muun muassa vartioiden, saattavien tai kuljettavien virkamiesten valppaudesta. Sen vuoksi on perusteltua pitää rangaistavana myös vangin laittoman vapauttamisen yritystä. Yritys on rangaistava myös voimassa olevassa 16 luvun 10 §:n 3 momentissa.

#### *14 §. Vangin karkaaminen*

Vangin karkaamista koskevat nimenomaiset kriminalisoinnit eivät ole yleisiä. Useissa maissa tyydytään mahdollisuuteen rangaista karkaavaa vankia kurinpidollisesti ja niistä mahdollisista muista rikoksista, joihin hän karkaamisen yhteydessä syyllistyy. Karkamiseen johtavaa vapaudenkaipeutta pidetään sinänsä ymmärrettävänä ja useimmiten karkamiseen johtavat välittömät syyt liittyvät vangin yksityiselämän poikkeuksellisiin tapahtumiin. Varsinkin nuorella vangilla saattaa olla vaikeuksia tajuta karkaamisen aiheuttamia vakavia seuraamuksia ja karkaaminen voi saada nuoren vangin tulevaisuuden kannalta kohtuuttomia vaikutuksia. Toisaalta paineita karkamiseen on voitu vähentää lisäämällä joustavuutta täytäntöönpanossa.

Vangin karkaaminen ei muuttuisi luvalliseksi, vaikka rangaistussäännös kumottaisiin. Suljetusta vankilasta karkamiseen suhtauduttaisiin periaatteessa samalla tavalla kuin luvuttomaan poistumiseen avolaitoksesta, joka ei ole rangaistavaa, vaan johtaa hallinnollisessa järjestyksessä määrättävään suoritettuna ajan menetykseen. Kurinpidollisesti määrättävä yksinäisyys ja suoritettuna ajan menetys voisi olla tuomioistuimessa tuomitavaa rangaistusta tehokkaampikin, koska se määrättäisiin ja pantaisiin täytäntöön heti vangin tultua palautetuksi vankilaan. Poliisin toimesta kiinniotettujen ja pidätettyjen luvuttoman poistumisen rikosoikeudellinen arviointi on sitä paitsi oikeuskäytännössä ollut horjuvaa. Tällaisia tekoja on pidetty toisinaan karkaamisena tai haitantekona virkamiehelle, toisinaan rankaisemattomina. Sellaiset poistumiset, joihin sisältyy vastustamista merkitseviä piirteitä (äkillinen pakoon juokseminen, poliisin toimittaman kiinniottamisen vaikeuttaminen tai poistuminen vas-

toin nimenomaista kieltoa), voitaisiin rangaista virkamiehen vastustamisena. Joissakin tapauksissa tekoon voitaisiin soveltaa poliisilain rikkomista koskevaa rangaistussäännöstä.

Huolimatta siitä, että vangin karkaamisen dekriminalisoinnin puolesta voidaan esittää useita näkökohtia, voidaan tällaista kriminalisointia myös puoltaa. Rangaistuksella voidaan pyrkiä korottamaan karkaamiskynnystä. Voidaan myös ajatella, että oikeudenkäynnissä karkamisesta tuomittavat seuraamukset muodostuvat yhtenäisemmiksi kuin kurinpitomenettelyssä määrättävät seuraamukset. Oikeudenkäynti tarjoaa myös paremmat mahdollisuudet puolustautumiseen kuin kurinpitomenettely.

Ehdotettu vangin karkaamista koskeva säännös vastaisi pääpiirteissään voimassa olevan lain säännöstä vangin karkamisesta. Vangin karkamiseen voisi syllistyä vanki, pidätetty tai viranomaisen huostassa oleva kiinniotettu taikka sotilaskurinpitolaissa tarkoitettuun arestiin määrätty henkilö. Rikoksen tekijänä voisivat lähtökohtaisesti olla samat henkilöt, jotka on mainittu edellä 13 §:ssä vangin laittoman vapauttamisen kohteina. Tältä osin voidaan tukeutua edellisen pykälän perusteluihin. On kuitenkin syytä huomata, että säännöksessä edellytetty teko, karkaaminen tai sen yrittäminen, ei tule kysymykseen kaikissa niissä tapauksissa, joissa vanki poistuu rangaistustaan suorittamasta.

Rangaistavaa olisi karata tai yrittää karata rangaistuslaitoksesta tai muusta säilöstä taikka vankia vartioiva, saattavan tai kuljettavan henkilön huostasta. Karkaaminen edellyttää, että vanki tai muu pykälässä tekijänä mainittu on jonkinasteisten kulkemisrajoitusten alainen tekohetkellä. Hän voi olla vankilarakennuksessa tai muussa säilössä, jossa kulkemista on rajoitettu kulkuteitä sulkemalla tai vartioimalla, mutta hän voi olla myös yksinomaan vartioituna. Vanki tai muu säännöksessä tarkoitettu henkilö on häntä vartioivan, saattavan tai kuljettavan henkilön huostassa, kun hän on tehtävän edellyttämällä tavalla valvottu. Huostassa olo ei edellytä jokahetkistä läsnäoloa vangin seurassa. Karkamisesta on kysymys silloinkin, kun vartija tilapäisesti on luopunut välittömästä valvonnasta, esimerkiksi lääkärin tutkiessa vankia.

Karkaamista ei olisi se, että vanki poistuu avolaitoksesta, jossa erityistä vartiointia ei ole järjestetty eikä kulkua rajoitettu lukituk-

sella siten kuin vankilassa tai muissa säilöissä. Myöskään vankilomalta palaamatta jäämistä ei pidettäisi karkamisena. Näin on voimassa olevaakin lakia sovellettu. Vastavasti karkamisena ei voida pitää sitä, että erityisiä liikuntavapauksia työn tai opiskelun vuoksi saanut vanki määräyksiä rikkoen jättää palaamatta majoituspaikkaansa.

Karkaaminen ja sen yritys on säännöksessä rinnastettu toisiinsa. Karkaamisen jääminen yritykseksi johtuu ratkaisevasti siitä, kuinka hyvin vartiointi on järjestetty, eikä yritysvaiheen erottamiseen ole yhtä selviä perusteita kuin rikossäännöksissä yleensä.

Vangin karkamisesta voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

### 15 §. Vangin varustautuminen aseella

Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettuun vangin varustautumiseen aseella syllistyvä vanki, pidätetty tai viranomaisen huostassa oleva kiinniotettu tai sotilaskurinpitolaissa tarkoitettuun arestiin määrätty henkilö, joka luvottomasti valmistaa, hankkii tai pitää hallussaan ampuma- tai teräaseen tai niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen. Ehdotettua vastaava säännös on nykyisin 16 luvun 11 a §:ssä. Säännöksen mukaan rangaistavaa on se, että vanki luvottomasti valmistaa, hankkii tai pitää hallussaan ampuma-, terä- tai lyömäaseen tai muun väkivalan teon välikappaleen.

Vangin varustautumista aseella koskevan rikossäännöksen tarkoituksena on ehkäistä väkivaltarikoksia vankiloissa ja muissa vankien tai heihin rinnastettavien henkilöiden säilytyspaikoissa ja kuljetusten yhteydessä. Säännös edistää paitsi laitosten henkilökunnan myös muiden vankien ja vastaavien henkilöiden turvallisuutta. Säännöksen tarkoituksen mukaan esimerkiksi henkilön joutuminen vankilaan ei sinänsä merkitse, että hänen kotonaan luvallisesti säilyttämänsä metsästys- tai muu ase tulisi luvattomaksi. Säännöksen soveltamista tällaiseen hallussapitoon rajoittaa myös se, että säännöksen mukaan hallussapidon tulee olla asianomaisen tietoon saatetun kiellon vastaista.

Rikoksen tekijänä voivat olla vanki, pidätetty, viranomaisen huostassa oleva kiinniotettu tai sotilaskurinpitolaissa tarkoitettuun arestiin määrätty henkilö. Tekijöinä voivat siis olla pääasiassa samat henkilöt, joiden laitton vapauttaminen on 13 §:n mu-

kaan rangaistavaa. Tältä osin viitataan mainitun säännöksen perusteluihin. On kuitenkin huomattava, että vapaudenriiston peruste ei ole tämän säännöksen tavoitteen kannalta yhtä tärkeä tunnusmerkki, koska säännös tähtää niin sanotun laitosturvallisuuden lisäämiseen.

Ampuma-aseen hallussapitoa vangin tai muun kiinniotetun hallussa vankilassa tai muussa säilytyspaikassa ei voida missään tapauksessa pitää hyväksyttävänä. Sama koskee teräseläissa (108/77) ja teräaseasetuksessa (409/77) vaarallisiksi teräseiksi määriteltyjä aseita. Vaarallisia teräseita ovat näiden säännösten perusteella muiden muassa tikari, stiletti, pistin, viidakkoveitsi, heitto-puukko, jousipatukka, nyrkkirauta sekä erilaiset metallista valmistetut ja niihin rinnastettavat lyömäaseet. Puukkoa tai muuta sellaista teräasetta, joka on tarkoitettu työvälineeksi tai muuhun hyväksyttävään käyttöön mutta joka soveltuu vakavan väkivaltarikoksen tekemiseen, on myös yleensä pidettävä vankilassa tai siihen rinnastettavassa säilytyspaikassa kiellettyinä aseina. Vankityön järjestelyssä tai annettaessa vangin tehdä omaan lukuunsa on perusteltua välttää vankien asettamista sellaiseen työhön, jossa mainitunkaltaisten työvälineiden käyttö on tarpeellista.

Jos teräaseisiin rinnastettavien välineiden hallussapidosta ei sisälly tarkempia ohjeita laitoksen sisäisiin määräyksiin, aivan täsmällistä rajaa sallitun ja kielletyn esineen välille ei ilmeisesti ole mahdollista vetää, koska miltei millaista esinettä tahansa voidaan halluttaessa käyttää vakavan väkivallan välineenä. Joitakin yleisiä näkökohtia voidaan silti esittää. Esimerkiksi tavanomaisten ruokailuvälineiden hallussapitamista ei voida pitää kiellettyinä, ellei niitä ole teroitettu tai muuten muutettu väkivaltarikokseen paremmin soveltuviksi. Suurehkon ja terävän keittiöveitsen hankkimista ja hallussapitoa voidaan pitää kiellettyinä. Vankiloissa kiellettyinä voidaan pitää myös partakoneen terää ja partaveistä, mutta ei yleensä muita parranajoon tai muuhun henkilökohtaiseen hygieniaan taikka esimerkiksi vangin vaatteiden huoltoon käytettäviä välineitä.

Vangin aseella varustautumisen rangaistus edellyttää tahallisuutta. Tahallisuus edellyttää tietoa siitä, että asianomainen ei saa valmistaa, hankkia tai pitää hallussaan ehdotetussa lainkohdassa tarkoitettua asetta tai hengenvaarallista välinettä. Tietoisuus-

vaatimusta korostaa käytännössä se, että kiellon tulee olla asianomaisen tietoon saatettu. Tahallisesti ei yleensä menettele esimerkiksi päihtymyksen vuoksi säilöön otettu, jonka haltuun jää puukko vain sen takia, että säilöön ottamisen yhteydessä henkilöntarkastus on suoritettu puutteellisesti.

Vangin varustautumisesta aseella ehdotetaan rangaistukseksi sakkoa tai enintään yhden vuoden vankeutta.

#### 16 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva rikoslain 9 luku ja siihen liittyvät rikoslain ja muiden lakien muutokset on hyväksytty eduskunnassa keväällä 1995 (HE 95/1993 vp). Uusi lainsäädäntö tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 1995. Sen mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia säännöksiä sovelletaan myös lahjuksen antamiseen ja törkeään lahjuksen antamiseen. Mainitussa hallituksen esityksessä kerrottiin perustein laki on syytä säilyttää tältä osin ennallaan. Omaksutun lainsäädäntötekniikan mukaan 16 lukuun ehdotetaan otettavaksi oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva säännös.

Esityksen mukaan lahjuksen antamista ja törkeää lahjuksen antamista koskevia säännöksiä sovelletaan myös Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevan lahjomiseen. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia säännöksiä sovelletaan myös lahjuksen antamiseen ja törkeään lahjuksen antamiseen Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevalle.

#### 17 §. Rajoitussäännös

Ehdotetun 16 luvun lopussa olisi virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja vastustamisrikkomusta koskeva rajoitussäännös. Näitä säännöksiä ei sovellettaisi 17 luvun 6 §:ssä tarkoitettuihin tekoihin. Näin ollen järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista koskevaa säännöstä sovellettaisiin aina, kun vastustamisen kohteena on 17 luvun 6 §:n 2 momentissa mainittu henkilö, myös silloin, kun hän on virkasuhteessa julkisyhteisöön.

#### 18 §. Määritelmä

Esityksen mukaan ehdotettuja 16 luvun 11 §:n lahjuksen antamista ja 12 §:n törkeää lahjuksen antamista koskevia säännöksiä voitaisiin soveltaa myös Euroopan yhteisöjen

palveluksessa olevaan. Ehdotettu määritelmäsäännös sisältäisi Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevan määritelmän.

Määritelmäsäännöksen mukaan Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevalla tarkoitetaan henkilöä, joka on pysyvässä tai tilapäisessä palvelussuhteessa Euroopan parlamentissa, Euroopan unionin neuvostossa, Euroopan yhteisöjen komissiossa, Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa, tilintarkastustuomioistuimessa, alueiden komiteassa, talous- ja sosiaalikomiteassa, Euroopan oikeusasiamiehen palveluksessa, Euroopan investointipankissa, Euroopan rahapoliittisessa instituutissa tai Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen nojalla perustetussa muussa elimessä taikka toimeksiannon perusteella hoitaa jonkin Euroopan yhteisöjen toimielimen tai Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen nojalla perustetun muun elimen antamaa tehtävää.

Henkilöt, joiden voidaan katsoa olevan Euroopan yhteisöjen palveluksessa, muodostavat hyvin laajan ja hajanaisenkin ryhmän, jonka yhtenä keskeisenä yhdistävänä tekijänä voidaan pitää sitä, että he kuuluvat Euroopan yhteisöjen yhteiseen hallintoon ja heihin soveltuvat yhtenäiset henkilöstöä koskevat säännöt. Euroopan unionin neuvosto vahvistaa Euroopan yhteisöjen virkamiehiin sovellettavat säännöt sekä yhteisöjen muuta henkilökuntaa koskevat palvelussuhteen ehdot (henkilöstösäännöt).

Yhteisön oikeudessa yhteisöjen palveluksessa olevilla tarkoitetaan lähinnä sellaisia virkamiehiä ja muuta henkilökuntaa, joihin nämä yhteiset henkilöstösäännöt soveltuvat. Euroopan yhteisöjen palveluksessa on myös henkilöstöä, johon ei sovelleta henkilöstösääntöjä, mutta joka on silti tarpeen sisällyttää määritelmäsäännöksen piiriin. Henkilöstösäännökset eivät sovellu kaikkien yhteisöjen perustamissopimuksilla perustettujen elimien henkilöstöön, ja lisäksi varsinaisten toimielimien ja muiden elimien palveluksessa on myös varsinkin johtavassa asemassa henkilöitä, jotka eivät ole henkilöstösääntöjen mukaisia virkamiehiä tai muuta henkilökuntaa.

Tämän johdosta määritelmäsäännöksessä Euroopan yhteisöjen palveluksessa oleva on määritelty yleisesti siten, että tällä tarkoitetaan henkilöä, joka on pysyvässä tai tilapäisessä palvelussuhteessa jossain yhteisöjen perustamissopimusten nojalla perustetussa elimessä. Määritelmää ei ole sidottu henkilöstösääntöjen soveltuvuuteen eikä virka-

miehen tai muun henkilöstön määritelmiin. Määritelmäsäännöksen osalta keskeisintä on, että henkilö työskentelee jossain yhteisöjen perustamissopimuksen nojalla perustetussa elimessä ja että hänen voidaan katsoa olevan palvelussuhteessa Euroopan yhteisöihin eikä jäsenvaltioon taikka yksityiseen tai julkiseen elimeen.

Määritelmäsäännös kattaa Euroopan yhteisöjen komission, Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen, tilintarkastustuomioistuimen, alueiden komitean ja talous- ja sosiaalikomitean jäsenet sekä Euroopan oikeusasiamiehen. Myös ensimmäisen asteen tuomioistuin ja sen jäsenet sekä tuomioistuimen julkisasiamies kuuluvat määritelmän piiriin. Euroopan parlamentin jäsen ei ole yhteisöjen palveluksessa, eikä hän siten kuulu määritelmän piiriin. Vastaavasti Suomen eduskunnan kansanedustajat edustajantoimissaan eivät sisälly rikosoikeudellisen virkamiesmääritelmän piiriin, eivätkä heihin edustajantoimissaan siten sovellu rikoslain lahjusrikosäännökset. Myöskään Euroopan unionin neuvoston jäsenet eli kansalliset ministerit eivät kuulu määritelmäsäännöksen piiriin. Määritelmään ei ole tarpeellista sisällyttää henkilöitä, jotka edustavat jäsenvaltiota jossain päätöksentekooelimestä.

Investointipankin ja rahapoliittisen instituutin palveluksessa olevat sisältyvät määritelmäsäännöksen piiriin, vaikka heihin ei sovelleta henkilöstösääntöjä. Kyseinen henkilöstö palvelee perustamissopimuksella perustetuissa instituutioissa, jotka käyttävät yhteisörahoitusta. He myös päättävät yhteisövarojen käytöstä, esimerkiksi rakennerrahastoista, joten on katsottu olevan tarpeen sisällyttää heidät määritelmän piiriin.

Määritelmäsäännöksessä on lueteltu vain merkittävimmät nykyiset elimet, mutta säännös soveltuu kaikkiin Euroopan yhteisöjen palveluksessa oleviin riippumatta siitä, missä Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten nojalla perustetussa varsinaisessa toimielimessä tai muussa elimessä he työskentelevät. Määritelmä sisältää siis myös sellaisen henkilöstön, joka työskentelee muissa kuin säännöksen luettelossa erityisesti mainituissa elimissä. Tällaisia ovat esimerkiksi neuvoston asetuksella perustetut Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskus ja Euroopan ympäristökeskus. Määritelmä on jätetty tällä tavoin avoimeksi, sillä Euroopan unioni kehittyi jatkuvasti ja siinä toimivat toimielimet ja muut elimet muuttuvat kehi-

tyksen mukana. Määritelmä ei kuitenkaan sovellu jäsenvaltioiden perustamien toimielimien (esimerkiksi Euroopan poliisivirasto) palveluksessa oleviin.

Määritelmäsäännös koskee myös henkilöä, joka toimeksiannon perusteella hoitaa jonkin Euroopan yhteisöjen toimielimen tai Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten nojalla perustetun muun elimen antamaa tehtävää. Kysymys voi olla jäsenvaltion taikka julkisen tai yksityisen elimen Euroopan yhteisöjen käyttöön asettamasta henkilöstä, joka hoitaa vastaavia tehtäviä kuin Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevat. Tällaisia henkilöitä ovat esimerkiksi jäsenvaltioiden lähettämät erityisasiantuntijat, jotka työskentelevät yhteisöjen palveluksessa. Määritelmä ei kuitenkaan tarkoita neuvoston tai komission työ- tai asiantuntijaryhmissä tai komiteoissa käyviä kansallisia virkamiehiä.

Pykälän määritelmä vastaa pääosin Euroopan unionin oikeus- ja sisäasioiden hallitustenvälisen yhteistyön piirissä valmistettujen Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamista koskevaan yleissopimukseen liittyvän pöytäkirjan ja korruptiota koskevan yleissopimuksen sisältöä Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevien osalta. Edellä mainitut yleissopimukset sisältävät kuitenkin muitakin ja osin poikkeavia velvoitteita lahjusrikoksia koskevien kriminalisointien soveltamisalan laajentamisesta. Nämä velvoitteet ovat osin sellaisia, joita ei tässä yhteydessä ole tarkoituksenmukaista saattaa voimaan.

#### **1.4. 17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan**

##### *1.4.1. Luvun perustelut*

##### **1.4.1.1. Nykyinen lainsäädäntö**

##### **1.4.1.1.1. Rikoslain 16 luvun säännökset**

Nykyisessä lainsäädännössä rikokset yleistä järjestystä vastaan eivät muodosta selkeää ja yhtenäistä kokonaisuutta. Millaiseksi kokonaisuudeksi niiden sääntely hahmottuu, riippuu paljolti siitä, miten ilmaisu "yleinen järjestys" määritellään. Suurin osa nyt tarkoitetuista rikoksista ei kohdistu välittömästi ketään määrättyä henkilöä vastaan eivätkä ne myöskään varsinaisesti vaaranna tai haittaa viranomaisten toimintaa ehdotetussa 16 luvussa mainittujen rikosten tavoin. Yleistä

järjestystä vastaan tehdyt rikokset aiheuttavat kuitenkin ihmisten ärtymistä ja mielihapaa, joten viranomaisten edellytetään puuttuvan niihin. Rikosten viranomaisille aiheuttamien velvoitteiden johdosta säännöksillä, jotka koskevat rikoksia yleistä järjestystä vastaan, on osittain kiinteä yhteys julkisia viranomaisia ja heidän tehtäviään suojaaviin rikossäännöksiin. Yleistä järjestystä vastaan suunnattuja rikoksia koskeville säännöksille on luonteenomaista, että rikosten luonnehdinnassa on usein jouduttu käyttämään kiistanalaisia ja arvostuksenvaraisia käsitteitä.

Rikoslain 16 luku sisältää säännöksiä sekä julkisiin viranomaisiin että yleiseen järjestykseen kohdistuvista rikoksista. Oikeastaan molempiin kohdistuvia rikoksia koskevat 16 luvun 3-5 §, joissa on säännöksiä väkijoukossa tehdyistä virkamiehen väkivaltaisista vastustamisista, muista väkivaltarikoksista, puuttumisista julkiseen ja yksityiseen omaisuuteen sekä yleisen turvallisuuden ja järjestyksen häiritsemisestä. Mainittuja säännöksiä on selvitetty ehdotetun 16 luvun perusteluissa.

Rikoslain 16 luvun 7 §:ssä on rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa muutettu säännös yleisen järjestyksen aseellisesta rikkomisesta. Kyseiseen rikokseen syyllistyy se, joka tehdäkseen 12 tai 16 luvussa tarkoitettua rikoksen värvää tai kokoaa aseellista väkeä.

Rikoslain 16 luvun 8 §:n 1 momentissa on säännös julkisesta kehottamisesta rikokseen, julkisesta kehottamisesta törkeään rikokseen ja julkisesta kehottamisesta lain rikkomiseen. Pykälän 1 momentissa tarkoitettuun julkiseen kehottamiseen rikokseen syyllistyy se, joka julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai koettaa vietellä rikoksen tekemiseen. Kehottamisen rangaistavuus ei edellytä, että joku tekee sellaisen rikoksen. Jos kehotuksen johdosta rikos tehdään, kehottaja voi joutua vastuuseen tehdystä rikoksesta yllyttäjänä tai avunantajana osallisuutta koskevien säännösten mukaan.

Pykälän 2 momentissa tarkoitettuun julkiseen kehottamiseen törkeään rikokseen syyllistyy se, joka 1 momentissa sanotuin tavoin kehottaa tai koettaa vietellä joukkotuhontaan, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamiseen, maanpetokseen, törkeään maanpetokseen, vakoiluun, törkeään vakoiluun, valtiopetokseen, törkeään valtiopetokseen, kapinaan, murhaan, tappoon, surmaan, ryös-

töön, törkeään ryöstöön, 34 luvun 1-6 tai 11 §:ssä mainittuun rikokseen taikka 45 luvun 5, 8, 10, 18 tai 20 §:ssä tarkoitettuun vaaralliseen sotilasrikokseen.

Pykälän 3 momentissa tarkoitettuun julkiseen kehottamiseen lain rikkomiseen syyllistyy se, joka 1 momentissa sanotuun tavoin kehottaa tottelemattomuuteen lakia tai laillisia sääntöjä vastaan.

Osittain yleiseen järjestykseen kohdistuvana rikoksena voidaan pitää 16 luvun 14 §:n 1 momentissa säänneltyä omankädenoikeutta. Omankädenoikeuteen syyllistyy se, joka itse tekee ulosoton taikka muuta omankädenoikeutta. Sen sijaan pykälän 2 momentissa tarkoitettua virkavallan anastusta voidaan pitää lähinnä julkisiin viranomaisiin kohdistuvana rikoksena.

Rikoslain 16 luvun 16 §:ssä on säännös julkisen kuulutuksen hävittämisestä. Säännöksen mukaan tuomitaan julkisen kuulutuksen hävittämisestä se, joka luvottomasti ottaa paikaltaan tai turmelee viranomaisen yleisesti nähtäville asettaman julkisen kuulutuksen. Pykälässä ollut Suomen lipun häpäisemistä koskeva rangaistussäännös on siirretty Suomen lipusta annetun lain 8 §:n 1 momentiksi (588/95). Suomen lipusta annetun lain 8 §:n 2 momentin vastaisesti menettelee se, joka oikeudettomasti käyttää tasavallan presidentin lippua tai muuta valtiolippua taikka käyttää sellaista Suomen lippua, johon on sijoitettu kyseisen lain vastaisia lisäkuvioita, tai Suomen lippuna pitää kaupan sellaista lippua, joka väreiltään tai mittasuhteiltaan selvästi poikkeaa lain tai sen nojalla annettujen säännösten määräysten mukaisesta lipusta. Suomen vaakunasta annetun lain (381/78) 3 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka pitää Suomen vaakunana kaupan vaakunaa, joka olennaisesti poikkeaa lain 1 §:ssä annetusta Suomen vaakunan selityksestä.

Yleiseen järjestykseen kohdistuvina rikoksina voidaan pitää rikoslain 16 luvun 19 §:ssä tarkoitettua törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä ja 16 luvun 20 §:ssä tarkoitettua rikoksen suosimista. Tässä lakiesityksessä kyseiset rikokset on katsottu lähinnä oikeudenkäyttöön kohdistuviksi rikoksiksi, minkä vuoksi niistä on tehty selkoa ehdotetun 15 luvun perusteluissa.

Rikoslain 16 luvun 22 §:ssä on vuodelta 1889 peräisin oleva säännös, jonka mukaan rangaistavaa on Suomen (tai Venäjän) miehen pestaaminen vieraan vallan sotapalvelukseen, sekä viittaus maanpetosrikoksiin

niiden tapausten varalta, että hankitaan viholliselle sotaväkeä. Samoin vuodelta 1889 on 16 luvun 23 §, jonka mukaan rangaistaan sitä, joka väärällä ilmoituksella tai muulla petollisella keinolla viettelee Suomen miehen maasta muuttamaan. Viimeksi mainitun rikoksen yritys on rangaistava.

Yleiseen järjestykseen kohdistuvina rikoksina on pidetty 16 luvun 24 ja 25 §:ssä mainittuja rikoksia, joita koskevat säännökset on kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa kumottu.

Rikoslain 16 luvussa on vielä väkivaltakuvausten levittämistä koskeva rikossäännös. Rikoslain 16 luvun 26 §:n 1 momentin mukaan tuomitaan rangaistukseen se, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai luovuttaa taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvan tai muun liikkuvia kuvia sisältävän tallenteen, jossa esitetään raakaa väkivaltaa. Pykälän 2 momentissa on rikossäännöksen soveltamista rajoittava säännös. Sen mukaan rikossäännöstä ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastuksesta annetun lain (299/65) taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (697/87) mukaisesti, ei 1 momentin säännöksiä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla ilmeisesti on ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys edellä tarkoitettuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin nojalla. Rikoslain 16 luvun 27 §:ssä on väkivaltakuvausten levittämistä sisältävän elokuvan tai tallenteen valtiolle menettämistä koskevia säännöksiä.

#### 1.4.1.1.2. Muut rikoslain säännökset

Yleiseen järjestykseen kohdistuvina rikoksina pidetään ehdotuksessa myös erilaisia rauhanrikoksia, jotka eivät kohdistu välittömästi yksityiseen henkilöön. On olemassa paikkoja, tilanteita ja elämänalueita, joissa edellytetään kohtuullista ihmisten tunteiden ja vakaumusten kunnioittamista.

Erään mainitun kaltaisten rikosten ryhmän muodostavat rikoslain 10 luvussa olevat säännökset rikoksista uskonrauhaa vastaan.

Rikoslain 10 luvun 1 §:n mukaan se, joka julkisesti pilkkaa Jumalaa, on tuomittava jumalanpilkasta. Luvun 2 §:n mukaan se, joka julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä Suomessa toimivassa uskontokunnassa muutoin pidetään pyhänä, on tuomittava uskonrauhan rikkomisesta. Luvun 3 §:n mukaan se, joka väkivallalla tai väkivaltaa uhaten estää jonkin Suomessa toimivan uskontokunnan pitämästä jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta tai uskonnonharjoitusta, on tuomittava uskonnonharjoituksen estämisestä. Pykälän 2 momentin mukaan myös yritys on rangaistava. Luvun 4 §:n 1 momentin mukaan joka meluamalla tai muulla tavoin pahennusta aiheuttamalla tahallaan häiritsee 3 §:ssä mainittua jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta tai uskonnonharjoitusta, on tuomittava uskonnonharjoituksen häiritsemisestä. Hautajaisten häiritsemisestä on 4 §:n 2 momentin mukaan tuomittava se, joka sanottulla tavalla häiritsee hautajaisia, kun tämä ei ole kirkollinen toimitus.

Rikoslain 19 luvussa on säännöksiä aviirikoksista. Luvun alkuperäisistä säännöksistä pääosa on kumottu, avioliiton ulkopuolisia sukupuolisuhteita koskeneet rangaistussäännökset vuonna 1948 ja naineena kihlautumista koskenut säännös vuonna 1987. Voimassa ovat edelleen kaksinnaimista koskevat säännökset, jotka ovat peräisin vuodelta 1889. Rikoslain 19 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan tuomitaan rangaistukseen kaksinnaimisesta, jos nainut mies menee avioliittoon naimattoman naisen kanssa, taikka naitu nainen naimattoman miehen kanssa. Erittäin lieventävien asianhaarojen varalta on voimassa erityinen rangaistusasteikko. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistaan myös naimatonta, jos hän tiesi toisen olevan naimisissa. Rikoslain 19 luvun 5 §:ssä on rangaistus-säännös kaksinnaimisesta, jossa mies ja nainen ovat tahollaan naimisissa. Tässäkin säännöksessä on erityisasteikko erittäin lieventävien asianhaarojen varalta.

Sukurutsaa koskevat rangaistussäännökset ovat nykyisin siveellisyysrikoksia koskevan 20 luvun 7 §:ssä. Pykälän 1 momentti sukurutsasta jälkeläisen kanssa koskee sukupuoliyhteyttä oman lapsen tai tämän jälkeläisen kanssa. Teosta rangaistaan ainoastaan suhteen vanhempaa osapuolta. Jos esimerkiksi aikuinen lapsi on sukupuoliyhteydessä vanhempansa kanssa, rangaistavaan tekoon syyllistyy ainoastaan vanhempi. Pykälän 2 momentti sisarusten välisestä sukurutsasta sää-

tää rangaistavaksi veljen ja sisaren sekä veli-puolen ja sisarpuolen välisen sukupuoliyhteyden. Ratkaisu heijastaa sitä käsitystä, että sukurutsasäännöksellä suojataan ennen kaikkea lapsia ja perhesuhteita lasten ollessa vielä nuoria ja asuessa vanhempiensa kanssa yhdessä. Ehdotuksen mukaan lapsenkin seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevat säännökset otettaisiin ehdotettuun 20 lukuun seksuaalirikoksista. Sukulaisten välisiä sukupuolisuhteita koskevan säännöksen perustana on lähinnä tällaisten suhteiden yleistä ärty-mystä herättävä luonne.

Yleiseen järjestykseen kohdistuvana rikok-sena voidaan pitää paritusta ja pahennusta herättävää sukupuolisiveellisyttä loukkaa-vaan käyttäytymistä. Tällaisista rikoksista on säännöksiä paritusta koskevassa 20 luvun 8 §:ssä sekä sukupuolisiveellisyden julkista loukkaamista ja kehottamista samaa suku-puolta olevien haureuteen koskevassa 20 luvun 9 §:ssä. Rikoslain 20 luku on uudistet-tu vuonna 1971.

Rikoslain 24 luvussa on säännöksiä rauhan rikkomisesta. Pääosa luvun säännöksistä suojaa yksityistä kotirauhaa tai muuten yksityiselämää. Eräitä 24 luvun säännöksiä voi-daan kuitenkin pitää yleistä järjestystä suo-jaavina. Rikoslain 24 luvun 1 §:n 2 momen-tin (vuodelta 1889) mukaan rangaistaan sitä, joka ilman laillista syytä vastoin asianomai-sen tahtoa tunkeutuu kartanoon tai alukseen, jossa "Keisari ja Suuriruhtinas" oleskelee, taikka siihen taloon, jossa "maan Valtiosää-dyt tahi joku sääty" tai valiokunta valtiopäivillä pitää kokousta, taikka virkahuoneeseen tai huoneeseen, jossa virantoimitusta pidetään, taikka ilman laillista syytä jättää noudattamatta käskyä lähteä sieltä pois taikka ilman otollista aihetta hiipii sisään tai kätkeytyy mainitunlaiseen paikkaan. Pykälän 3 momentin mukaan rangaistus on ankaram-pi, jos rikos tapahtuu aikomuksessa pidellä jotakuta väkivaltaisesti taikka vahingoittaa omaisuutta, taikka jos sen tekee joku aseella tai hengenvaarallisella astalolla tahi muulla vahingoittamisen välikappaleella varustettu, taikka jos kaksi tai useammat tekevät sen yhdessä. Rikoslain 24 luvun 3 §:n 2 momen-tin (vuodelta 1889) mukaan rangaistavaa on tahallinen ikkunan rikkominen, kiven tai muun heittäminen taikka ampuminen aseella 24 luvun 1 §:n 2 momentissa mainitussa paikassa. Rikoslain 24 luvun 3 a §:n 2 momen-tin mukaan rangaistavaa on mainitussa paikassa tapahtuva häiritseminen ilkeydestä

tai vallattomuudesta räikein äänin tai muutoin meluamalla tai puhelinsoiton aiheuttaminen ilmeisenä tarkoituksena toisen häiritseminen. Yleiseen järjestykseen kohdistuvana rikoksena on pidettävä niinkään 24 luvun 4 §:ssä (vuodelta 1889) mainittua rikosta. Mainitun säännöksen mukaan on rangaistavaa se, että joku luvottomasti haudasta ottaa ruumiin tai osan siitä, luvatta hävittää, kätkee tahi silpoo hautaamattoman ruumiin, pitelee ruumista ilkivaltaisesti, laittomasti turmelee tai vahingoittaa hautaa tai haudalla harjoittaa ilkivaltaa. Rikoslain 24 luvun uudistamisesta on valmistunut rikoslakiprojektin ehdotus (Rauhan, yksityisyyden ja kunnian loukkaamisesta. Rikoslakiprojektin ehdotus, oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1994).

Rikoslain 42 luvussa on säännöksiä valtion turvallisuutta tai yleistä järjestystä varten annettujen määräysten rikkomisesta. Yleiseen järjestykseen kohdistuu ensinnäkin rikoslain 42 luvun 2 §:ssä mainittu rikos. Pykälän 1 momentin mukaan rangaistaan sitä, joka rikkoo Suomen rajojen yli kulkeamisesta annettuja määräyksiä tai sitä yrittää taikka hankkimalla rajan ylittämistä varten tarkoitettuja välineitä tekee itsensä syyppäiksi mainittujen määräysten rikkomisen valmisteluun. Pykälän 2 momentissa rinnastetaan avunanto rangaistavuudeltaan 1 momentissa mainittuun rikokseen. Pykälän 3 momentin mukaan ulkomaalaista, joka on syyllistynyt kyseiseen rikokseen ja sen johdosta karkoitetaan maasta, ei saa panna siitä syytteeseen, ellei viranomainen, joka on hänen karkoittamisestaan päättänyt, samalla ole määrännyt syytettä nostettavaksi.

Rikoslain 42 luvun 5 §:ssä on säännös yksityisen henkilön erehdyttämiseksi tapahtuvasta toisen passin, työtodistuksen tai muun sen kaltaisen todistuksen käyttämisestä. Rikoslain 42 luvun 5 a §:n mukaan rangaistaan sitä, joka julkisesti tai seurassa käyttää sellaista virkapukua, joka ei vastaa hänen arvoaan tahi tointaan, taikka ritari- tai muuta kunniamerkkiä olematta siihen oikeutettu. Rangaistus on ankarampi, jos se tehdään toisen tai viranomaisen harhaan johtamiseksi tai jos siviilihenkilö ilman asianomaista lupaa käyttää sotilaspuukua.

Rikoslain 42 luvun 7 §:ssä on rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa muutettu ilkivaltaa koskeva säännös. Ilkivaltana pidetään säännöksen mukaan sitä, että joku yleisellä tiellä, kadulla, kulkuväylällä tai

muussa julkisessa paikassa taikka julkisessa toimituksessa tai yleisessä kokouksessa meluamalla tai kiroilemalla häiritsee rauhaa tai harjoittaa muuta ilkivaltaa. Perättömiin vaarailmoituksiin tai aiheettomiin hätäkutsuihin sovelletaan 34 luvun 10 §:n säännöstä. Tällaisista teoista on säännöksiä muuallakin. Radiolaitteella tai televerkossa tapahtuva häiritsevien viestien lähettäminen on rangaistavaa tietoliikenteen häirintänä 38 luvun 5 §:n mukaan.

Rikoslain 42 luvun 8 §:ssä on edelleen voimassa oleva säännös, jonka mukaan rangaistaan tietäjän toimen, loihtimisen tahi muun senkaltaisen taikauksen harjoittamisesta maksusta.

Uhkapelistä on säännös 43 luvun 4 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan rangaistaan sitä, joka pitää huonetta uhkapelin harjoittamista varten taikka ravintolassa tai muussa julkisessa paikassa panee toimeen sellaisen pelin. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistaan ravintolan tai muun sellaisen paikan omistajaa tai hoitajaa, joka sallii siellä harjoitettavan uhkapeliä, ja jos rikos on sen arvoinen, hän menettää lisäksi oikeutensa harjoittaa tai hoitaa ravintolaliikettä tai muuta sellaista elinkeinoa. Pykälän 3 momentin mukaan rangaistavaa on osan ottaminen uhkapeliin. Pykälän 4 momentin mukaan raha ja muu tavara, joka tavataan pelipöydältä tai pelipankista, tuomitaan menetetyksi. Vuonna 1991 pykälään lisättiin 5 momentti, jonka mukaan mitä 1-4 momentissa on säädetty, ei koske arpajaislainsäädännössä tarkoitettua luvallista pelikasinotoimintaa. Samassa yhteydessä täydennettiin arpajaislakia (491/65) pelikasinotoimintaa koskevilla säännöksillä.

Rikoslain 43 luvussa on lisäksi 7 §, jossa säädetään rangaistavaksi kahdeksaatoista vuotta nuoremman vietteleminen nauttimaan päihdyttävää juomaa niin, että tämä juopuu siitä. Rikoslain 43 luvun 8 §:n mukaan rangaistaan anniskelupaikan isäntää tai hoitajaa, joka jättää tarpeenmukaista hoitoa vaille henkilön, joka anniskelupaikassa havaitaan niin juopuneeksi, että hän tarvitsee huolenpitoa. Jos rikos on sen arvoinen, isäntä tai hoitaja menettää lisäksi oikeutensa harjoittaa tai hoitaa anniskelua. Alkoholilainsäädännön kehitys on tehnyt mainitut säännökset käytännössä tarpeettomiksi.

Myös 44 luvussa on kriminalisointeja, joita voidaan pitää lähinnä yleistä järjestystä suojaavina, vaikka mainitun luvun otsikon mukaan luvussa on säännöksiä hengen, ter-

veyden tai omaisuuden suojelemiseksi annettujen määräysten rikkomisesta. Tällaisista säännöksistä voidaan mainita 44 luvun 13 § (vuodelta 1889). Säännöksen mukaan rangaistaan sitä, joka yleiselle tielle, kadulle tai torille taikka sen ääreen viskaa, kaataa, ripustaa tai pystyttää jotakin, josta toinen taikka toisen rakennus taikka aitaus saattaa vahingoittua tai ryvettyä. Jätelain (1072/93) vuoksi säännöksellä ei ole käytännöllistä merkitystä. Rikoslain 44 luvun 14 §:n mukaan liikenteen häirintään syyllistyy se, joka huomattavasti häiritsee yleisen ilma-, raide- tai vesiliikenteen kulkua. Rikoslain 44 luvun 19 §:n (vuodelta 1889) mukaan rangaistaan irtolaista, jolta tavataan tiirikka tai väärä avain, sekä palkollista, jolla ilman isäntänsä lupaa on tiirikka, väärä avain, vara-avain tai pääavain isännän huostassa olevaan lukkoon. Rikoslain 44 luvun 21 §:n (vuodelta 1889) mukaan rangaistavaa on laukauksen ampuminen tai leikkitulituksen polttaminen asumuksen tai tulenarkain esineiden läheisyydessä. Rikoslain 44 luvun uudistamista on oikeusministeriössä valmisteltu erikseen.

Rikoslain 44 luvun 7 §:n mukaan tuomitaan rangaistus sille, joka ei pidä suljetussa paikassa tai tarkasti kytkettynä omaa tai vartioitavanaan olevaa kotieläintä tai kesytöntä eläintä, joka hänen tietensä on ihmisille vaarallinen. Rikoslain 44 luvun 8 §:ssä säädetään rangaistus sille, joka ilman pakkoa usuttaa koiraa ihmisten, juhdan tai muun kotieläimen päälle (1 momentti), ja koiran omistajalle tai hoitajalle, joka ei pidätä tai yritä pidättää koiraa hätyyttämästä ihmisistä tai kotieläimistä. Metsästyslain (615/93) 8 luvussa on lisäksi yksityiskohtaisia säännöksiä koiran pitämisestä.

#### 1.4.1.1.3. Muut yleistä järjestystä suojaavat rangaistussäännökset

Rikoslain ulkopuolella on lukuisia rikossäännöksiä, joita voidaan pitää lähinnä yleistä järjestystä suojaavina.

Pornografisten kuvien, esitysten ja tuotteiden levittämistä koskee epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annettu laki (23/27). Rangaistussäännös on lain 1 §:ssä. Joka julkisesti tai julkisuutta karttaen pitää kaupan tai myy tai muuten levittää taikka sellaiseen paikkaan, johon yleisöllä on pääsy, panee näkyville painotuotteen, kirjoituksen, kuvallisen esityksen tai muun tuotteen, joka loukkaa sukupuolikuria tai

säädyllyisyyttä, taikka levittämistä tai näkyvillepanoa varten valmistaa tai siinä tarkoituksessa pitää hallussaan sellaisen tuotteen tai ilmoittaa, miten sellainen on saatavissa, rangaistaan, vaikka vain osa rikokseen kuluvaista toiminnasta tapahtuu Suomessa. Kyseessä on niin sanottu politiarikos, joista rikossäännös on rikoslain 42-44 luvussa tai rikoslain ulkopuolella eikä sisällä ankarampaa rangaistusuhkaa kuin sakkoo tai enintään kuuden kuukauden vankeuden. Lain 1 §:n 2 momentin mukaan on myös avunanto rangaistavaa. Pykälän 3 momentin mukaan laisaa tarkoitettua tuotteen maahan tuontiin tai maasta vientiin levittämistä tai näkyvillepanoa varten tai sen yrittämiseen sovelletaan salakuljetusta koskevia rikoslain 46 luvun 4 ja 5 §:ää. Epäsiiveellisten julkaisujen levittämisestä on voimassa erityissäännöksiä muun muassa pakkokeinoista, konfiskaatiosta ja lain noudattamisen valvonnasta.

Rikosoikeudellista vastuuta mainituista rikoksista ja muistakin rikoksista, joissa rikos tehdään painokirjoituksessa, kuvallisessa esityksessä tai niihin rinnastettavalla tavalla taikka yleisradiotoiminnassa lähetetyssä ohjelmassa, sääntelevät lisäksi painovapauslain, elokuvien tarkastuksesta annetun lain, elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain (300/65), radiovastuulain (219/71), kaapelilähetystoiminnasta annetun lain (307/87), video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain ja radiolain (517/88) säännökset.

Yleistä järjestystä vastaan tehtynä rikoksena on pidettävä erältä osin poliisilain rikkomista. Mainitusta rikoksesta on säännös poliisilain 51 §:ssä. Poliisilain rikkomiseen syyllistyy se, joka tahallaan: 1) jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn tai kiellon; 2) kieltäytyy antamasta lain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuja henkilötietoja; 3) jättää noudattamatta lain 21 §:ssä tarkoitettua, poliisimiehen kulkuneuvon pysäyttämiseksi tai siirtämiseksi antaman selvästi havaittavan merkin tai määräyksen; 4) laiminlyö lain 45 §:ssä säädetyn avustamisvelvollisuutensa; tai 5) hälyttää aiheuttomasti poliisin taikka antamalla vääriä tietoja tahallaan vaikeuttaa poliisin toimintaa. Rikossäännöstä ei sovelleta, jos tekoon soveltuu ankaramman rangaistusasteikon sisältävä rikossäännös.

Vuonna 1928 säädettiin asetus, joka sisäl-

tää maaseudun yleisen järjestyssäännön (219/28). Asetus sisältää monia kieltoja, joista on osittain säännöksiä muuallakin. Maaseudun yleisen järjestyssäännön sisältävässä asetuksessa on muun muassa seuraavia kieltoja ja määräyksiä:

- epäjärjestyä aiheuttava tai liikennettä estävä väen kerääntyminen (1 §:n 1 momentti),

- oleskeleminen ilman pätevää syytä rautatieasemilla, laivalaitureilla tai muilla yleisillä paikoilla (1 §:n 2 momentti),

- häiriötä tai vaaraa ihmisille aiheuttava taikka liikennettä estävä urheiluharjoitusten, kilpailujen ja leikkien toimeenpaneminen yleisellä tiellä tai muulla yleisellä paikalla (5 §),

- rikoslaissa oleva ilkeiden kielto (6 §),

- ilkeiden kirjoittaminen, piirtäminen tai merkkien muodostaminen yleisellä paikalla seinään, porttiin, aitaan, patsaaseen yms. (7 §:n 1 momentti),

- sukupuolikuria tai säädylisyyttä loukkaavan tuotteen, kirjoituksen tai kuvan asettaminen näkyville yms. (7 §:n 2 momentti),

- esiintyminen tai käyttäytyminen yleisessä paikassa yms. niin, että se on omiaan loukkaamaan säädylisyyttä (8 §),

- kortin pelaaminen ulkosalla yleisellä paikalla (9 §:n 1 momentti),

- uhkapelin harjoittaminen (9 §:n 2 momentti),

- ilmoitusten, tiedonantojen yms. sijoittelua ja turmelemista koskevia määräyksiä (10 ja 11 §),

- kaupantekoa toreilla ja muilla yleisillä paikoilla koskevia määräyksiä (3 luku) ja

- vieraspaikkakuntalaisten valvontaa koskevia määräyksiä (4 luku).

Maaseudun yleisen järjestyssäännön käytännöllinen merkitys on vähäinen sen vuoksi, että se paljolti toistaa lainsäädännössä olevia kieltoja ja käskyjä. Lisäksi kunnat voivat kuntalain (365/95) 7 §:n nojalla ja ovat voineet varhaisempien kunnallislakien vastaavien säännösten nojalla antaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden edistämiseksi järjestyssääntöjä, joiden rikkomisesta määrättävän sakon tuomitsee yleinen alioikeus. Suomen Kuntaliitolla on tällaisten järjestyssääntöjen malleja, mutta valtuustojen hyväksymät järjestyssäännöt vaihtelevat sisällöltään paikallisten olojen ja käsitysten mukaan.

Myös muualla kuin rikoslaissa on säännöksiä erilaisen häiriön aiheuttamisesta ja

järjestyä yllä pitävien henkilöiden vastustamisesta.

Järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain (472/77) 2 §:n mukaan matkustaja ei saa meluamalla tai muutoin käyttäytymisellään häiritä muita matkustajia eikä kuljettajaa. Hänen on noudatettava sellaisia kuljettajan antamia määräyksiä, jotka ovat tarpeen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi. Häiriötä aiheuttava voidaan laissa säännellyin edellytyksin kieltäytyä ottamasta matkustajaksi tai sellainen matkustaja poistaa. Lain 5 §:n 1 momentissa on rangaistussäännös. Joka väkivaltaa käyttäen tai väkivallalla uhaten estää tai yrittää estää kuljettajaa tai tämän pyynnöstä häntä avustavaa matkustajaa suorittamasta kyseisessä laissa tarkoitettua tehtävää järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi kulkuneuvossa tai joka tahallaan muuten tekee haittaa kuljettajalle tai häntä avustavalle matkustajalle heidän suorittaessaan sanottua tehtävää, on tuomittava, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, väkivaltaisesta käyttäytymisestä joukkoliikenteen kulkuneuvossa. Kuljettajaan ja häntä avustavaan matkustajaan kohdistuvaan rikokseen ei sovelleta rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:n säännöksiä.

Vastaavanlainen sääntely on joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa. Lain 12 §:n 1 momentin mukaan tuomitaan matkailijoiden tarkastajan vastustamisesta se, joka väkivaltaa käyttäen tai väkivaltaa uhaten estää tai yrittää estää tarkastajaa suorittamasta mainitussa laissa tarkoitettua tarkastustehtävää tai joka tahallaan muuten tekee haittaa tarkastustehtävää suorittavalle tarkastajalle, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Väärin henkilötietojen antamisesta on rangaistussäännös 12 §:n 2 momentissa. Mainittuihin rikoksiin ei säännöksen 3 momentin mukaan sovelleta rikoslain 16 luvun 1, 2, ja 20 a §:n säännöksiä.

Samantapainen sääntely on toteutettu myös vartioimisliikelaisissa. Vartijalla on kyseisessä laissa mainitut valtuudet poistaa vartiointialueelta siellä luvatta oleva, todennäköisesti rikoksen tekijä tai häiritsevä tai turvallisuutta vaarantava henkilö sekä käyttää tarvittaessa siihen voimakeinoja. Lain 6 §:ssä on rangaistussäännös väkivaltaisesta käyttäytymisestä vartijaa kohtaan.

Yleisistä kokouksista annetussa laissa on eräitä yleistä järjestyä turvaavia rikossäännöksiä. Yleiseen kokoukseen ei lain 6 §:n

mukaan saa tulla aseellisena lukuunottamatta virkamiestä, jonka virkapukuun se kuuluu. Rangaistussäännös on lain 13 §:ssä. Yleisen kokouksen järjestäminen ilman 3 §:ssä säädettyä ennakkoilmoitusta on rangaistavaa lain 12 §:n 1 momentin mukaan ja muun muassa epäjärjestyksen salliminen puheenjohtajan tai toimeenpanijan toimesta 12 §:n 2 momentissa. Yleiseen kokoukseen pääsyn kieltäminen asianomaiselta viranomaiselta on säädetty rangaistavaksi lain 14 §:ssä.

Julkisista huvitilaisuuksista annettu laki sisältää käytännössä usein sovellettuja yleistä järjestystä koskevia rikossäännöksiä. Lain 18 §:n 1 momentin mukaan tuomitaan se, joka luvottomasti toimeenpanee sellaisen huvitilaisuuden, jonka toimeenpanemiseen tarvitaan viranomaisen lupa, taikka rikkoo sen toimeenpanemisesta säädettyjä määräyksiä. Muunlainen mainitun lain säännösten tai sen nojalla annettujen määräysten rikkominen rangaistaan lain 18 §:n 2 momentin mukaan. Lain 18 §:n 3 momentin mukaan järjestysmieheen kohdistuvasta väkivallasta ja uhkauksesta sekä haitanteosta rangaistaan niinkuin rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään. Lain 19 §:n mukaan rangaistaan huvitilaisuuden häiritsemisestä sitä, joka häiritsee huvitilaisuutta esiintymällä päihtyneenä pahennusta herättävällä tavalla taikka saamalla muulla tavoin aikaan pahennusta. Huvitilaisuuksissa järjestystä valvovat poliisin apuna järjestysmiehet, joita koskevia lain 10-12 §:n säännöksiä soveltuvin osin noudatetaan myös majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetussa asetuksessa tarkoitettuihin järjestysmiehiin (asetuksen 10 §:n 2 momentti) sekä ulkoilulain 25 §:n 2 momentin mukaan myös leirintäalueiden järjestysmiehiin.

Alkoholilaisissa on eräitä yleistä järjestystä turvaavia säännöksiä. Alkoholilain 58 §:n 1 momentin mukaan kiellettyä ja edelleen voimassa olevan vuoden 1968 alkoholilain 93 §:n nojalla rangaistavaa on alkoholijuoman tai väkiviinan nauttiminen, jollei alkoholilain muista säännöksistä muuta johdu: 1) alkoholijuomien vähittäismyyntipaikassa tai muussa avoimessa kauppaliikkeessä, 2) ravitsemisliikkeessä ja muussa paikassa, missä yleisölle maksusta pidetään saatavana ruokaa ja virvokkeita, 3) huoneistossa tai muussa paikassa, johon on järjestetty julkinen tilaisuus, sekä 4) kotimaan liikenteen aluksessa, junassa, linja-autossa sekä muussa yleisön käytettävänä olevassa kulkuneuvossa. Poliisi voi alkoholilain 58 §:n 2 momentin mukaan

kieltää alkoholijuomien nauttimisen julkisella paikalla, milloin yleisen järjestyksen ylläpitäminen niin vaatii. Välillisesti yleistä järjestystä suojaavat alkoholilainsäädännön muutkin rangaistussäännökset.

Merkittäviä yleistä järjestystä koskevia säännöksiä sisältyy terä- ja ampuma-aseita koskevaan lainsäädäntöön.

Teräseläki jakaa teräaseet kahteen ryhmään. Vaarallisella teräaseella ja siihen rinnastettavalla aseella laissa tarkoitetaan asetta tai välinettä, joka on tarkoitettu toisen vahingoittamiseen tai ominaisuuksiensa puolesta soveltuu siihen. Esimerkkeinä vaarallisista teräaseista tai niihin rinnastettavista välineistä teräseläki ja -asetus mainitsevat tikarin, stiletin, pistimen, jousipatukan, nyrkki-raudan, miekan, viidakkoveitsen, heittopuukon ja näihin rinnastettavan teräaseen, ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vaijerista valmistetun lyömäaseen, sähköpatukan, tarkkuussingon tai muun näihin verrattavan välineen. Toisen teräaseiden ryhmän muodostavat puukko tai muu sellainen teräase, joka on tarkoitettu työvälineeksi tai muuhun hyväksyttävään käyttöön mutta joka soveltuu henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tekemiseen tai sillä uhkaamiseen. Vaarallisen teräaseen luvaton maahantuonti, valmistaminen, kaupaksi tarjoaminen tai kaupan pitäminen tai sen yrittäminen on rangaistavaa lain 2 ja 5 §:n mukaan. Vaarallisen teräaseen hallussapito yleisellä paikalla, yleisessä kokouksessa tai muussa julkisessa tilaisuudessa on lain 3 ja 6 §:n mukaan rangaistavaa, jollei hallussa pitämiseen ole hyväksyttävää syytä. Puukon tai siihen rinnastettavan teräaseen hallussa pitäminen yleisellä paikalla, yleisessä kokouksessa tai muussa julkisessa tilaisuudessa on lain 4 ja 7 §:n mukaan rangaistavaa, jollei hallussapitäminen ole välttämätöntä työn vuoksi tai siihen ole muuta hyväksyttävää perustetta.

Ampuma-aseista ja ampumatarpeista annettu laki ja asetus (33 ja 34/33) perustuvat siihen käsitykseen, että ampuma-aseiden ja -tarpeiden valmistus, maahantuonti, kauppa, hankkiminen ja hallussapito on sallittua vain siihen annetulla luvalla. Keskeiset rangaistussäntelyt ovat ampuma-aseista annetun lain, jäljempänä ampuma-aselaki, 5 ja 5 a §:ssä. Rangaistavaa ampuma-aserikoksena 5 §:n mukaan on:

- 1) ampuma-aseen luvaton hallussapitäminen,
- 2) ampuma-aseen tai -tarvikkeiden myy-

minen, muu luovuttaminen tai lainaaminen vastoin ampuma-aselakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä,

3) ampuma-aselain tai sen nojalla annettujen säännösten vastainen ampuma-aseen muuntaminen helposti kätkettäväksi lyhentämällä sitä piipusta tai perästä tai kertalaukaus- tai puoliautomaattiaseen muuntaminen sarjatuliaseeksi tai tällaisen muunnetun aseiden hallussapitäminen,

4) kyseisen lain tai sen nojalla annettujen säännösten vastainen ampuma-aseiden, niiden osien tai ampumatarvikkeiden valmistaminen, maahantuonti, maastavienti ja kaupan pitäminen sekä

5) ampuma-aseiden ja -tarvikkeiden tarkastamisesta annettujen säännösten rikkominen tai sellaisten tarkastettaviksi säädettyjen ampuma-aseiden tai -tarvikkeiden pitäminen kaupan, myyminen tai muu luovuttaminen, joita ei ole tarkastettu ja hyväksytty.

Rikossäännös on toissijainen. Sitä ei sovelleta, jos rikoksesta on muualla laissa säädetty ankarampi rangaistus. Ampuma-aserikkomuksena on lain 5 a §:n mukaan rangaistavaa ampuma-aselain tai sen nojalla annettujen säännösten vastainen:

1) ampumatarvikkeiden hallussapitäminen,  
2) laiminlyönti hankkia määrääjässä ampuma-aseen hallussapitolupa laillisesti hankitulle tai tilapäisen käynnin ajaksi maahan tuodulle aseelle,

3) ampuma-aseen tai -tarvikkeiden säilyttäminen tai kuljettaminen,

4) ilmoituksen tekemisen, asiakirjan luovuttamisen, esittämisen tai siihen tehtävän merkinnän laiminlyönti,

5) laiminlyönti huolehtia kirjanpidosta tai säilyttää kirjanpitoaineisto tai luovuttaa se poliisille sekä

6) muu viranomaisen toimivaltansa rajoissa antaman määräyksen jättäminen noudattamatta.

Ampuma-aserikkomusta koskeva säännös on myös toissijainen. Sitä ei sovelleta, jos rikoksesta on muualla säädetty ankarampi rangaistus.

Aserikkoksia koskevien säännösten uudistamista tullaan valmistelemaan erillisessä työryhmässä.

Rikoslain 42 luvun 2 §:ssä olevia säännöksiä Suomen rajojen yli kulkemisesta täydentävät eräät muualla lainsäädännössä olevat säännökset.

Passilain (642/86) 21 §:n mukaan rangaistetaan passirikkomuksesta sitä, joka matkustaa

maasta ilman vaadittavaa passia tai rikkoo passin kelpoisuusalueen rajoituksia, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Rajavyöhykelain 10 §:ssä on rangaistussäännös mainitun lain tai sen nojalla annettujen säännösten rikkomisesta. Rajavyöhykelain rikkomista koskevaa säännöstä sovelletaan, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Pykälän 2 momentin mukaan tuomitaan törkeästä rajavyöhykelain rikkomisesta, jos kyseistä rikosta, huomioon ottaen rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat kokonaisuuudessaan, on pidettävä törkeänä. Säännöksen nojalla rangaistavaa on esimerkiksi luvaton oleskelu ja liikkuminen rajavyöhykkeellä sekä ampuma-aseiden ja tarvikkeiden, räjähdysaineiden sekä valokuvauskoneiden ja -tarvikkeiden hallussapitäminen ja käyttäminen ulkosalla rajavyöhykkeellä ilman poliisiviranomaisen erityislupaa.

Ulkomaalaislaissa on säädetty rangaistavaksi ulkomaalaisrikkomus, työnantajan työluparikos, työnantajan ulkomaalaisrikkomus ja laittoman maahantulon järjestäminen. Ulkomaalaisrikkomukseen syyllistyy lain 63 §:n mukaan ulkomaalainen, joka 1) oleskelee maassa ilman vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa tai tekee maassa ansiotyötä ilman vaadittavaa työlupaa tai 2) jättää noudattamatta hänelle määrätyn ilmoittautumisvelvollisuuden tai kutsun saapua antamaan tietoja oleskelustaan. Työnantajan työluparikokseen syyllistyy lain 64 §:n mukaan työnantaja tai tämän edustaja, joka ottaa palvelukseen tai pitää palveluksessa ulkomaalaisen, jolla ei ole vaadittavaa työlupaa. Työnantajan työluparikoksena pidetään tietyn edellytyksin myös työn teettämistä vuokratyövoimalla, johon kuuluvilla työntekijöillä ei ole vaadittavia työlupia. Työnantajan ulkomaalaisrikkomukseen syyllistyy lain 64 a §:n mukaan työnantaja, urakan tai aliturakan antaja tai työn teettäjä, joka antaa virheellisiä tai harhaanjohtavia tietoja ulkomaalaisen työntekijän työehdoista ja muista sellaisista asioista. Lain 64 b §:n mukaan rangaistaan laittoman maahantulon järjestämisestä sitä, joka hankkikseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä 1) tuo tai yrittää tuoda Suomeen ulkomaalaisen tietoisena siitä, ettei tällä ole maahantuloon vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa, 2) järjestää tai välittää sellaiselle ulkomaalaiselle kuljetuksen Suomeen tai 3) luovuttaa toiselle väärän tai väärennetyn passin, viisumin tai

oleskeluluvan käytettäväksi maahantulon yhteydessä.

Eläinten hoitoa ja suojelua koskevia rikossäännöksiä pidetään ainakin osittain yleistä järjestystä ja turvallisuutta suojaavina säännöksiä. Oikeusjärjestys ei tunnusta eläimille oikeuksia, mutta asettaa ihmisille velvollisuuksia kohdella eläimiä asianmukaisesti. Eläinten epäasiallinen tai julma kohtelu loukkaa ihmisten yleisiä käsityksiä eläinten kohtelusta ja herättää sillä tavoin ärtymystä tai pahennusta.

Eläinten kuljetuksesta on säännöksiä tieliikennelain (267/81) 46 §:ssä, rautatiekuljetusasetuksen (714/75) 27, 28 ja 59 §:ssä sekä eläinten kuljetuksesta annetussa asetuksessa (491/96).

Keskeisimmät eläinten kohtelua koskevat säännökset sisältyvät uuteen eläinsuojelulakiin (247/96). Eläinsuojelulain rangaistussäännökset ovat sen 53, 54 ja 56 §:ssä.

Eläinsuojelulain 54 §:ssä säädetään eläinrääkkäyksestä. Eläinrääkkäyksen syyllistyy se, joka kohtelee eläintä eläinsuojelulain 3-6, 8, 29, 32 tai 33 §:n taikka niiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastaisesti. Kyseiset säännökset koskevat yleisiä eläinten kohtelussa noudatettavia periaatteita, eläinten pitopaikkaa, hoitoa ja kohtelua, eläinjalostusta ja geeniteknikkaa, eläinten kuljetusta, eläinten lopettamista sekä teurastusta ja siihen liittyviä toimenpiteitä. Eläinrääkkäyksenä rangaistaan myös lain 12 §:ssä kiellettyjen välineiden, laitteiden ja aineiden käyttäminen. Samoin eläinrääkkäystä on eläinsuojelulain mukaan eläimille suoritettavia toimenpiteitä koskevan 7 §:n, eläinten suorituskykyyn vaikuttamista koskevan 9 §:n, eläinten tuotantokykyyn vaikuttamista koskevan 10 §:n ja eläinten pakolla syöttämistä koskevan 11 §:n vastainen menettely.

Eläinrääkkäyksestä rangaistaan sitäkin, joka tuo tai yrittää tuoda maahan eläimen eläinsuojelulain 28 §:ssä mainitun kiellon vastaisesti. Kaikissa tapauksissa rangaistavuuden edellytyksenä on, että teko on tehty tahallaan tai huolimattomuudesta.

Edellä tarkoitettua vähäisemmät eläinsuojelulain säännösten rikkomiset ja laiminlyönnit on säädetty rangaistaviksi 53 §:ssä tarkoitettuna eläinsuojelurikkomuksena.

Se, joka tuomitaan eläinrääkkäyksestä, voidaan eläinsuojelulain 55 §:n mukaan samalla tuomita menettämään oikeutensa pitää eläimiä. Eläintenpitokielto voidaan määrätä myös henkilölle, joka jätetään tuomitsematta

rikoslain 3 luvun 3 §:ssä tarkoitetuista syistä, eli ymmärrystä vaille olevana. Eläintenpitokielto voi olla määräaikainen tai pysyvä ja se voi koskea määrättyjen eläinlajien pitämistä tai eläintenpitoa yleensä. Eläintenpitokielto on muutoksenhausta huolimatta pantava heti täytäntöön.

Eläinsuojelulain 56 §:ssä on rangaistussäännös lain 62 §:ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta.

Eläinsuojeluasetuksessa (396/96) on eläinsuojelulakia täydentäviä yksityiskohtaisia säännöksiä eläinten kohtelusta.

Rikoslaisissa olevia uhkapeliä koskevia säännöksiä täydentävät erityissäännökset arpajaisista, raha-automaateista, vedonlyönnistä ja rahankeräyksistä.

Arpajaislain 1 §:n mukaan arpajaiset saadaan toimeenpanna vain viranomaisten luvalla varojen hankkimiseksi hyväntekeväisyyttä varten tai muuhun aatteelliseen tarkoitukseen. Arpajaislain säännöksiä sovelletaan raha- ja tavara-arpajaisien lisäksi vedonlyöntiin ja muuhun sellaiseen toimintaan, jossa maksua vastaan osallistuvalla luvataan arpomisella tai muulla sattumaan perustuvalla toimituksella määrättävä voitto, peliautomaattien ja muiden pelilaitteiden pitämiseen maksua vastaan siten, että pelaaja voi saada voittona rahaa, tavaraa tai muun rahanarvoisen etuuden. Arpajaislain 6 §:ssä on rangaistussäännös. Arpajaisrikoksesta 6 §:n 1 momentin mukaan tuomitaan se, joka luvattomasti toimeenpanee arpajaiset, joiden järjestämiseen tarvitaan viranomaisen lupa, myy tai pitää kaupan sellaisiin luvattomasti tai ulkomailla toimeenpantuihin arpajaisiin tai muulla tavoin edistää niiden toimeenpanoa. Arpajaismääräysten rikkomisesta tuomitaan 6 §:n 2 momentin mukaan se, joka muulla tavalla rikkoo arpajaislakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä.

Tavara-arpajaisasetuksen (824/69) 18 §:ssä, raha-automaattiasetuksen (676/67) 33 §:ssä, bingoasetuksen (623/80) 11 §:ssä, veikkausasetuksen (241/93) 10 §:ssä ja totopeliasetuksen (236/95) 12 §:ssä on viittaus säännös arpajaislain rangaistussäännökseen. Viihdelaitelain (164/95) rikkomisen on lain 12 §:n mukaan rangaistavaa viihdelaiterikkomuksena.

Rahankeräyksistä on säännöksiä rahankeräislaissa (590/80). Rahankeräyksellä tarkoitetaan toimintaa, jossa yleisöön vetoamalla kerätään vastikkeetta rahaa. Lakia ei sovelleta uskonnollisen yhdyskunnan järjestämän

julkisen uskonnonharjoituksen yhteydessä suoritettavaan kolehdiin kantoon eikä erikoispostimerkeillä tai korusähkeillä suoritettavaan rahankeräykseen. Rahankeräys saadaan toimeenpanna varojen hankkimiseksi sosiaalista, sivistyksellistä tai aatteellista tarkoitusta taikka yleistä kansalaistoimintaa varten. Samassa yhteydessä ei saa järjestää arvontaa, kilpailua tai muuta vastaavaa toimintaa eikä sitä saa toimeenpanna ketjukirjeiden avulla tai muuten siten, että osallistuvalla luvataan osa rahoista tai muu taloudellinen etu. Yleensä rahankeräykseen tarvitaan viranomaisen lupa. Rahankeräysrikoksesta tuomitaan lain 12 §:n 1 momentin mukaan se, joka toimeenpanee rahankeräyksen ilman vaadittavaa lupaa tai laiminlyö tilityksen tekemisen siitä. Rahankeräyslain rikkomisesta muulla tavoin rangaistaan lain 12 §:n 2 momentissa olevan rahankeräysrikkomusta koskevan säännöksen nojalla.

#### 1.4.1.2. Nykyisen sääntelyn ongelmia

Yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskeviin säännöksiin liittyvä pääasiallinen ongelma on sääntelyn hajanaisuus, epäyhdenäisyys ja epähavainnollisuus. Se johtuu suurelta osin asian luonteesta. "Yleinen järjestys" on arvostuksenvarainen ilmaisu, jolle voidaan antaa yhteydestä riippuen varsin erilaisia merkityssisältöjä. Yleistä järjestystä vastaan tehdyille rikoksille on yhteistä lähinnä se, että rikokset eivät yleensä välittömästi loukkaa tai vaaranna joidenkin ihmisten oikeuksia ja etuja sinänsä, vaan aiheuttavat pahennusta, ärtymystä ja mielipahaa. Ihmisten käsitykset siitä, millaiset teot aiheuttavat pahennusta tai ärtymystä, saattavat olla hyvin erilaisia.

Hajanaisuus ja epäyhdenäisyys johtuu edellä sanotun ohella myös yleistä järjestystä koskevien sääntelyjen epäsystemaattisuudesta. Rikossäännöksiä on nykyisen rikoslain 16 luvun ohella muissa rikoslain luvuissa ja muualla lainsäädännössä. Säännökset ovat syntyneet eri aikoina ajankohtaisista tarpeista. Sellaisissa tapauksissa on usein vaikeata laatia säännöksiä, jotka yhdessä muodostaisivat selkeärajaisen ja havainnollisen kokonaisuuden. Rikoslain 16 luvussakin on nykyisin pääasiassa kahdenlaisia säännöksiä, toisaalta julkisia viranomaisia ja toisaalta yleistä järjestystä suojaavia. Näin ollen nykyisessä rikoslainsäädännössä yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskevilta

säännöksiltä puuttuu nimenomaan niille varattu luonteva sijoituspaikka.

Käsitykset siitä, millä tavoin yleistä järjestystä parhaiten suojataan, voivat ajan myötä muuttua. Sen johdosta nykyisessä rikoslainsäädännössä on säännöksiä, joita vallitsevan käsityksen mukaan ei enää pidetä tarpeellisina. Nykyaikana pidetään aikaisempaa paljon rajoitetummassa mielessä tarpeellisena esimerkiksi sellaista rikosoikeudellista sääntelyä, joka määrittelee kirjallisuudessa, taiteessa, julkisissa tiedotusvälineissä ja muissa vastaavissa yhteyksissä käytetyt ilmaisut rikoksiksi. Oikeudellisessa käytännössä mainittu kaltaisia rikossäännöksiä sovelletaan jo nyt paljon varovaisemmin kuin säännösten kirjaimellinen tulkinta antaisi mahdollisuuksia.

Yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskevat säännökset ovat eräiltä osin selvästi vanhentuneita ja nykyaikaan soveltumattomia. Kyseiset säännökset on säädetty sellaisia yhteiskunnallisia oloja varten, joita ei enää ole. Selvästi vanhentuneet rikossäännökset ovat muodollisella voimassa olollaan omiaan vaikuttamaan heikentävästi rikosoikeudellisten säännösten tehokkuuteen yleisesti. Lainsäädännön noudattamista valvovat viranomaiset eivät ymmärrettävistä syistä koe tehtäväkseen järjestelmällisesti valvoa vanhentuneiden rikossäännösten noudattamista. Tällä tavoin rikossäännöksiin on jäänyt ainesta, joka on vain muodollisesti voimassa.

Yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskeville säännöksille on luonteenomaista arvostuksenvaraisten ilmaisujen runsaus. Säännöksissä on jouduttu käyttämään sellaisia ilmaisuja kuin "herjaaminen", "häpäiseminen", "meluaminen", "pahennuksen aiheuttaminen", "häiritseminen", "halventaminen", "sukupuolikurin tai siveellisuuden loukkaaminen" tai "raaka väkivalta". Tällaisten ilmaisujen sisältö tosiasiaa määräytyy vasta säännöksiä sovellettaessa. Arvostuksenvaraisten ilmaisujen käytöstä ei ole mahdollista kokonaan luopua, mutta niitä on aihetta pyrkiä karsimaan.

Rangaistusasteikot eivät monissa tapauksissa vastaa nykyisin vallitsevia käsityksiä yleistä järjestystä vastaan tehtyjen rikosten paheksuttavuudesta. Rikossäännökseen liittyvä verraten ankara rangaistusasteikko on voinut periytyä toisenlaisista yhteiskunnallisista oloista kuin nykyisistä. Esimerkkeinä tällaisista rikoksista voidaan mainita uskon-

torikokset (rikoslain 10 luku), aviorikokset (19 luku) ja Suomen rajojen yli kulkemista koskevien määräysten rikkominen (rikoslain 42 luvun 2 §).

#### 1.4.1.3. Ehdotuksen pääkohdat

Ehdotuksen mukaan yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskevat säännökset keskitettäisiin rikoslain 17 lukuun. Keskitämisen jälkeen 17 luvussa olisi valtaosa sellaisista rikossäännöksistä, joiden rikkomisesta voi seurata vankeusrangaistus, ja muutamia vain sakon tuomitsemisen mahdollisuuden sisältäviä rikossäännöksiä, jotka asiallisen yhteyden vuoksi on perusteltua sijoittaa samaan lukuun. Muihin lakeihin jäisi sakkouhkaisia rikossäännöksiä, joiden asiallinen yhteys asianomaisiin lakeihin on painavampi ja luontevampi kuin rikoslain 17 lukuun.

Ampuma- ja teräaserikoksia koskevat säännökset olisi mahdollista ja perusteltuakin uudistaa ja sijoittaa nyt ehdotettuun 17 lukuun. Ne tullaan kuitenkin valmistelemaan erikseen. Erillisen valmistelun tarkoituksena on uudistaa ja koota aserikoksia koskevat säännökset omaan rikoslain lukuun.

Ehdotettuun 17 lukuun sisältyvät seuraavat säännökset:

- julkinen kehottaminen rikokseen (1 §),
- mellakka (2 §),
- väkivaltainen mellakka (3 §),
- väkivaltaisen mellakan johtaminen (4 §),
- yleisen järjestyksen aseellinen rikkomisen (5 §),
- järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen (6 §),
- valtionrajarikos (7 §),
- laittoman maahantulon järjestäminen (8 §),
- omankädenoikeus (9 §),
- uskonrauhan rikkominen (10 §),
- uskonnonharjoituksen estäminen (11 §),
- hautarauhan rikkominen (12 §),
- ilkivalta (13 §),
- eläinsuojelurikos (14 §),
- lievä eläinsuojelurikos (15 §),
- uhkapelin järjestäminen (16 §),
- arpajaisten luvaton järjestäminen (17 §),
- väkivaltakuvauksen levittäminen (18 §),
- sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen (19 §),
- sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (20 §),
- sukupuolisiveellisyttä loukkaava mark-

kinointi (21 §),

- sukupuolisiveellisuuden julkinen loukkaaminen (22 §),
- sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken (23 §),
- seuraamuksia koskevia säännöksiä (24 §),
- oikeushenkilön rangaistusvastuu (25 §),
- syyteoikeus (26 §) ja
- toimenpiteistä luopuminen (27 §).

Ehdotetussa 1 §:ssä tarkoitettuun julkiseen kehottamiseen rikokseen syyllistyisi se, joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saattamassa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai houkuttelee toista rikoksen tekemiseen. Edellytyksenä on, että kehoitus tai houkuttelu selvästi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta tai aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Jos kehottaminen tai houkuttelu aiheuttaa sen, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, ehdotetun säännöksen sijasta sovelletaan 5 luvussa olevia säännöksiä osallisuudesta rikokseen.

Ehdotetun luvun 2-4 §:ssä on säännöksiä mellakasta ja väkivaltaisesta mellakasta. Mellakkaan (2 §) syyllistyisi se, joka väkijoukon selvästi aikoessa käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai sen uhkaa taikka aiheuttaa omaisuuteen kohdistuvaa huomattavaa vahinkoa, osallistuu teoillaan väkijoukon toimintaan ja jättää tällöin noudattamatta toimivaltaisen viranomaisen antaman hajakantamiskäskyn. Väkivaltainen mellakka (3 §) olisi kyseessä, jos joku teoillaan osallistuu väkijoukon toimintaan sen vastustaessa virkamiestä väkivaltaisesti tai käyttäessä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaessa huomattavaa vahinkoa omaisuudelle. Väkivaltaisen mellakan johtamista (4 §) olisi mainitulla tavalla toimivan väkijoukon yllyttäminen tai johtaminen.

Yleisen järjestyksen aseelliseen rikkomiseen syyllistyisi ehdotetun 5 §:n mukaan se, joka tehdäkseen rikoslain 12 luvun 1-4 §:ssä tarkoitetun maanpetosrikoksen, virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen, vangin laittoman vapauttamisen tai väkivaltaisen mellakan värvää tai kokoaa aseellista väkeä. Vastaava toiminta valtiopetoksellisessa tarkoituksessa on rangaistavaa rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa hyväksytyin 13 luvun 3 ja 4 §:ssä valtiopetoksen valmisteluna tai laittomana sotilaallisena toimintana.

Ehdotetussa 6 §:n 1 momentissa on säännös järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta. Rikokseen syyllistyisi se, joka käyttämällä tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa estää tai yrittää estää järjestystä ylläpitävää henkilöä suorittamasta hänelle lain tai asetuksen nojalla kuuluvaa tehtävää tai tahallaan muuten vaikeuttaa sanotun tehtävän suorittamista. Pykälän 2 momentissa määritellään järjestystä ylläpitävän henkilön käsite. Järjestystä ylläpitävällä henkilöllä tarkoitetaan ehdotuksen mukaan 1) järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa tarkoitettua kuljettajaa, häneen rinnastettavaa henkilöä tai heitä pyynnöstä avustavaa matkustajaa, 2) joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa tarkoitettua matkalippujen tarkastajaa, 3) vartioimisliikelaissa tarkoitettua vartijaa ja 4) julkisista huvitilaisuuksista annetussa laissa, ulkoilu-laissa, yleisten kokousten järjestysmiehistä annetussa asetuksessa sekä majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetussa asetuksessa tarkoitettua järjestysmiestä sekä 5) muuta henkilöä, jonka tehtäväksi on annettu järjestyksen yllä pitäminen määrättyssä paikassa tai kohteessa.

Suomen rajojen ylittämistä sääntelee ehdotettu 7 §. Valtionrajarikokseen syyllistyy se, joka 1) ylittää Suomen rajan ilman siihen oikeuttavaa passia tai muuta vaadittavaa asiakirjaa tai muualta kuin luvallisesta maahantulo- tai maastalähtöpaikasta tai vastoin lakiin perustuvaa kieltoa taikka sitä yrittää, 2) muuten rikkoo rajan ylittämisestä annettuja säännöksiä tai 3) tai luvottomasti oleskelee tai liikkuu tai ryhtyy rajavyöhykelaisissa kiellettyyn toimeen rajavyöhykkeellä. Säännöksen nojalla ei tuomita ulkomaalaista, joka kyseisen teon johdosta käännytetään rajalta tai karkotetaan maasta, eikä ulkomaalaista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa.

Laittoman maahantulon järjestämisestä tuomittaisiin ehdotetun 8 §:n mukaan se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä 1) tuo tai yrittää tuoda maahan ulkomaalaisen, jolla ei ole maahantuloon tarvittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa, 2) järjestää tai välittää 1 kohdassa tarkoitettulle ulkomaalaiselle kuljetuksen Suomeen tai 3) luovuttaa toiselle väärän tai väärennetyn passin, viisumin tai oleskeluluvan käytettäväksi maahantulon yhteydessä.

Omankädenoikeudesta on säännös ehdotetussa 9 §:ssä. Omankädenoikeutena säännök-

sen mukaan pidetään ryhtymistä oikeutensa puolustamiseksi tai toteuttamiseksi omin valloin toimeen, jota ei saa tehdä ilman viranomaisen myötävaikutusta. Omankädenoikeutta koskeva säännös on toissijainen ja sitä sovelletaan, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

Ehdotetussa 10 §:ssä on säännös uskonrauhan rikkomisesta. Siitä tuomitaan se, joka 1) loukkaamistarkoituksessa julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä uskonnonvapauslaissa (267/22) tarkoitettu kirkko tai uskonnollinen yhdyskunta pitää pyhänä tai 2) meluamalla, uhkaavalla käyttäytymisellään tai muuten häiritsee jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta, jolla sellaista uskonnonharjoitusta taikka hautaustilaisuutta.

Ehdotetussa 11 §:ssä tarkoitettuun uskonnonharjoituksen estämiseen syyllistyy se, joka käyttämällä väkivaltaa tai sillä uhkaamalla oikeudettomasti estää uskonnonvapauslaissa tarkoitettun kirkon tai uskonnollisen yhdyskunnan pitämästä jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta tai muuta uskonnonharjoitusta. Rikoksen yritys on rangaistava.

Hautarauhan rikkomisesta tuomitaan ehdotetun 12 §:n mukaan se, joka 1) luvottomasti avaa haudan tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauunnan, 2) käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla tai 3) turmelee tai häpäisee hautaa tai kuolleen muistomerkkiä.

Ehdotetussa 13 §:ssä on säännös ilkivallasta. Ilkivallasta on kyse, jos joku 1) metelöimällä tai muulla sellaisella tavalla aiheuttaa häiriötä yleisellä paikalla, virantoimituksen yhteydessä, kulttuuri- tai urheilutilaisuudessa, joukkoliikenteen kulkuneuvossa, yleisiä asioita varten tarkoitettussa kokouksessa tai muussa tilaisuudessa, virastossa, toimistossa, liikkeessä tai tehtaassa tai muussa vastaavassa paikassa, 2) ampumalla, esineitä heittämällä tai muulla vastaavalla tavalla aiheuttaa häiriötä, 3) luvottomasti poistaa tai turmelee viranomaisen yleisesti nähtäville asettaman julkisen kuulutuksen tai tiedonannon tai 4) käyttämällä joukkoliikenteen kulkuneuvon, hissien tai muun laitteen hätäjarrua tai hälytintä aiheuttaa ilkivaltaisesti väärän hälytyksen. Ilkivaltaa koskevaa säännöstä sovelletaan vain, jollei teosta ole muualla laissa säädetty rangaistusta.

Ehdotettu 14 § sisälittää säännöksen eläinsuojelurikoksesta. Eläinsuojelurikoksen tunnusmerkistö määräytyisi huomattavalta osaltaan eläinsuojelulain säännösten välityksellä.

Eläinsuojelurikokseen syyllystyisi se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta pahoinpitelemällä, liiallisesti rasittamalla, jättämällä tarpeellista hoitoa tai ravintoa vaille tai muuten eläinsuojelulain vastaisesti kohtelee eläintä julmasti tai tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa aiheuttaen. Jos rikos, ottaen huomioon aiheutetun kivun tai tuskan laatu tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikossentekijä tuomitaan ehdotetun 15 §:n nojalla lievistä eläinsuojelurikoksesta.

Uhkapelistä on säännös ehdotetussa 16 §:ssä. Uhkapelin järjestämisestä tuomitaan 1 momentin mukaan se, joka luvottomasti järjestää uhkapelin tai ylläpitää huoneistoa tai muuta tilaa uhkapeliä varten tai majoitus- tai ravitsemisliikkeen harjoittajana sallii uhkapelin. Joka yksinomaan pelaajana osallistuu uhkapeliin, ei ehdotuksen mukaan syyllystyisi rangaistavaan menettelyyn. Pykälän 2 momentissa olisi uhkapelin määritelmä. Uhkapelillä tarkoitettaisiin peliä tai pelaamiseen tarkoitettua laitetta tai vedonlyöntiä, jossa voiton saaminen perustuu kokonaan tai pääosin sattumaan tai pelaajista tai vedonlyöjistä riippumattomiin tapahtumiin, jos mahdollinen häviö on ilmeisessä epäsuhteessa ainakin jonkun osallistujan maksukykyyn.

Ehdotetussa 17 §:ssä on säännös arpajaisen luvottomasta järjestämisestä. Siitä tuomitaan se, joka 1) luvottomasti toimeenpanee arpajaiset, joiden järjestämisen tarvitaan viranomaisten lupa, 2) myy tai pitää kaupan arpoja luvottomasti toimeenpantuihin arpajaisiin, 3) myy tai pitää kaupan arpoja ulkomailla toimeenpantuihin arpajaisiin taikka muulla tavoin edistää niiden toimeenpanoa tai 4) muulla tavoin rikkoo arpajaislain (491/65) tai sen nojalla annettuja määräyksiä arpajaisen, pelikasinotoiminnan, bingopelin, veikkauksen, vedonlyönnin tai totopelin toimeenpanemisesta, tilityksestä tai tuoton käyttämisestä taikka peliautomaattien tai raha-automaattien käytettävänä pitämisestä.

Ehdotettu 18 § sisältää säännöksen väkivaltaisuuden levittämisestä. Mainittuun rikokseen syyllystyisi se, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvia tai muita liikkuvia kuvia taikka sellaisia sisältäviä tallenteita, joissa esitetään raakaa väkivaltaa. Ehdotetun 2 momentin mukaan säännöstä ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen

taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Säännöstä ei sovelleta myöskään, jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastuksesta annetun lain taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain mukaisesti. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla on ilmeisesti ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys mainittuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, valmistamisesta tai maahantuonnista ei ole tuomittava rangaistusta pykälän 1 momentin mukaan.

Ehdotetussa 19 §:ssä on säännös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä. Rangaistavaa olisi niin sanotun väkivaltaisen pornografian ja lapsipornografian sekä eläimeen sekaantumista kuvaavan pornografian pitäminen kaupan tai vuokrattavana tai levittäminen tai siinä tarkoituksessa tapahtuva valmistaminen tai maahantuonti. Mitä 18 §:n 2 momentissa on ehdotettu, koski myös tässä tarkoitettua kuvaa tai kuvattalennetta.

Tietynlaisen lapsipornografisen aineiston hallussapito kriminalisoitaisiin 20 §:ssä. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta rangaistaisiin sitä, joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuus pohjaista kuvattalennetta, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla.

Ehdotetussa 21 §:ssä on säännös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista. Mainittuun rikokseen syyllystyisi se, joka ansiotarkoituksessa 1) luovuttaa 15 vuotta nuoremalle, 2) asettaa julkisesti yleisön nähtävälle, 3) toimittaa toiselle tämän suostumuksetta tai 4) yleistä pahennusta herättävällä tavalla julkisesti ilmoituksessa, esitteessä tai julisteessa tai muulla tavoin mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee kuvan, kuvattalenteen tai esineen, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta. Samoin rangaistaisiin sitä, joka 4 kohdassa tarkoitettulla tavalla tarjoaa myytäväksi tai esittelee tekstiä tai ääntä sisältävän tallenteen, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta.

Ehdotetussa 22 §:ssä on säännös sukupuolisiveellisyyden julkisesta loukkaamisesta.

Tähän rikokseen syyllistyy se, joka tekee julkisesti sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan teon siten, että se aiheuttaa pahennusta. Säännöstä sovellettaisiin, jollei teosta ole muualla laissa säädetty rangaistusta.

Ehdotetussa 23 §:ssä on sukupuoliyhteyttä lähisukulaisten kesken koskeva rangaistus-säännös. Tästä rikoksesta tuomittaisiin se, joka on sukupuoliyhteydessä oman lapsensa tai tämän jälkeläisen kanssa, oman vanhempansa tai tämän vanhemman tai isovanhemman kanssa taikka veljensä tai sisarensa kanssa. Sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken ei tuomita henkilöä, joka on ollut sukupuoliyhteydessä oman vanhempansa tai tämän vanhemman kanssa ollessaan kahdeksaatoista vuotta nuorempi, eikä henkilöä, joka on pakotettu tai lainvastaisesti taivutettu sukupuoliyhteyteen.

Luvun lopussa olisi seuraamuksia, oikeushenkilön rangaistusvastuuta, syyteoi-keutta ja toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä.

Ehdotetun 24 §:n 1 momentin mukaan eläinsuojelurikoksesta tuomittava voidaan samalla tuomita menettäneeksi oikeutensa pitää eläimiä. Kielto voi olla määräaikainen tai pysyvä. Se voi koskea määrättyjen eläinlajien pitämistä tai eläinten pitämistä ylipäänsä. Kielto olisi voimassa muutoksenhausta huolimatta asian lainvoimaiseen ratkaisuun asti.

Pykälän 2 momentissa on säännös mahdollisuudesta tuomita valtiolle menetetyksi kuljetusväline, jota on käytetty laittomasti maahan tulevia kuljettamalla tapahtuvaan valtionrajarikokseen.

Pykälän 3 momentissa on muita menettämisseuraamusta koskevia säännöksiä. Väki-  
valtakovauksen levittämisen kohteena oleva elokuva tai muu tallenne, joka on rikoksen-  
tekijän hallussa, sukupuolisiveellisyyttä  
loukkaava kuva tai kuvatallenne ja esine,  
jota on käytetty sukupuolisiveellisyyttä louk-  
kaavaan markkinointiin, sekä uhkapelipankki  
ja muu järjestetyssä uhkapelissä oleva raha  
tai rahanarvoinen esine on tuomittava valtiolle menetetyksi, olipa se kenen omaisuutta tahansa.

Jos 3 momentissa mainittu kuva, tallenne tai sukupuolisiveellisyyttä loukkaava esine on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty, sen arvo tuomittaisiin ehdotetun 4 momentin mukaan kokonaan tai osaksi menetetyksi. Lisäksi on sovellettava taloudellisen hyödyn menettämisestä voimassa olevia säännöksiä

rikoslain 2 luvun 16 §:ssä.

Ehdotetun 25 §:n mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia säännöksiä sovellettaisiin eläinsuojelurikokseen, uhkapelin järjestämiseen, väkivaltakovauksen levittämiseen, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämiseen ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan markkinointiin.

Ehdotetussa 17 luvussa säännellyt rikokset olisivat valtaosaltaan virallisen syytteen alaisia rikoksia. Sellaisesta ilkeväkivallasta, jolla ei rikota yleistä järjestystä, ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista, jossa jollekulle on hänen suostumuksettaan toimitettu sukupuolisiveellisyyttä loukkaava kuva, kuvatallenne tai esine, virallinen syyttäjä ei saisi nostaa syytettä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteesen pantavaksi (26 §).

Laittoman maahantulon järjestämisen kysymyksessä ollessa voitaisiin soveltaa erityistä toimenpiteistä luopumista koskevaa säännöstä luvun 27 §:ssä.

Ehdotuksen toteuttamisen yhteydessä kumottaisiin useita rikossäännöksiä. Osittain kriminalisoinnit kuitenkin korvautuisivat uusilla säännöksillä.

Ehdotus ei sisällä erillistä jumalanpilkkua koskevaa rikossäännöstä, joka nykyisin on rikoslain 10 luvun 1 §:ssä.

Rikoslain 16 luvussa nykyisin olevat yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskevat säännökset kumotaan eräiltä osin tarpeettomina. Tällaisia säännöksiä ovat 16 luvun 22 ja 23 §. Rikoslain 16 luvun 16 §:ssä oleva säännös julkisen kuulutuksen hävittämisestä korvautuisi nyt ehdotetulla ilkeväkivallasta koskevalla säännöksellä 17 luvun 13 §:ssä. Myös vahingontekorikoksia koskevat säännökset rikoslain 35 luvussa voivat tulla sovellettaviksi tällaiseen menettelyyn.

Nykyisin rikoslain 19 luvun 4 ja 5 §:ssä olevat säännökset kaksinaimisesta ehdotetaan kumottaviksi. Tehokkaampana keinona samanaikaisesti voimassa olevien useampien avioliittojen estämiseksi pidetään viranomaisten toimittamaa tehokasta avioliiton esteiden tutkintaa sekä oikeat ja ajantasaiset tiedot sisältävää väestörekisteriä kuin kaksinaimisen rangaistavuutta. Avioliittolain (234/29) vuoden 1987 laajan uudistuksen jälkeen avioliiton esteiden tutkintaa koskevat säännökset ovat ajan tasalla. Säännösten mukaan väestörekisterin pitäjän tehtävänä on tutkia, että avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä. Muun muassa rekisterihallintolakiin (166/96) perustuva väestörekisterilaitos on

järjestetty nykyaikaisella tavalla. Niissä tapauksissa, joissa ennestään avioliitossa oleva on onnistunut solmimaan ennakkovalvontajärjestelmistä huolimatta uuden avioliiton, soveltuvat yleensä muut rikossäännökset, esimerkiksi rekisterimerkintärikos, petos, väärennys tai väärän todistuksen antaminen viranomaiselle.

Ehdotettu hautarauhan rikkomista koskeva säännös korvaisi nykyisen 24 luvun 4 §:n.

Nykyisestä 42 luvusta jäisi ehdotuksen toteuttamisen jälkeen voimaan vain 1 §, joka koskee luvaton tai vilpillistä pääsyn hankkimista erilaisiin sotilaallisiin kohteisiin. Rikoslain 42 luvun 2 §:n korvaa ehdotettu valtionrajarikosta koskeva säännös 17 luvun 7 §:ssä. Rikoslain 42 luvun 5 ja 5 a §:n kaltaisia säännöksiä yksityishenkilön erehdyttämisestä ja arvoa vastaamattoman virka-asun tai kunniamerkkien käyttämisestä ei ole perusteltua ottaa ainakaan rikoslakiin. Jos säännöksissä kuvattu menettely on jossakin erityistapauksessa perusteltua säätää rangaistavaksi, rangaistussäännös olisi jo säännösten havaittavuuden ja informatiivisuuden vuoksi syytä sijoittaa asianomaista toimintaa koskevan yhteyteen. Ilkivaltaa koskeva säännös 42 luvun 7 §:ssä korvautuisi ehdotetussa 17 luvun 13 §:ssä olevalla ilkivaltaa koskevalla säännöksellä. Rikoslain 42 luvun 8 §:ssä oleva säännös maksusta tapahtuvasta tietäjän toimen, loihittamisen tai muun senkaltaisen taikauksen rankaisemisesta ei ole nykyaikana enää tarpeellinen.

Nykyisen 43 luvun säännöksistä uhkapeliä koskeva 4 § korvautuisi ehdotetulla 17 luvun 16 §:ssä olevalla uhkapelin järjestämistä koskevalla säännöksellä. Rikoslain 43 luvun 8 § anniskelupaikan isännän tai hoitajan laiminlyönnistä huolehtia juopuneesta asiakkaastaan ehdotetaan alkoholilainsäädännön nykyisen sisällön perusteella tarpeettomana kumottavaksi. Näin ollen nykyiseen 43 lukuun jäisi vain 7 § alaikäisen viettelemisestä nauttimaan päihdyttävää juomaa.

Ehdotetut säännökset sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä (19 §) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista (21 §) sekä seuraamuksia koskeva säännös (24 §:n 3 momentti) tekevät epäsideveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain 1 §:n ja 2 §:n 1 momentin tarpeettomiksi. Mainittujen rikosten selvittämisen helpottamiseksi on ehdotettu lievennettäväksi kotietsinnän edellytyksiä pakkokeinolakiin tehtävällä muutoksella.

Koska sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskeva säännös ehdotuksen mukaan koskee niin sanotun lapsipornografian sekä väkivaltaa sisältävän ja eläimeen sekaantumista kuvaavan pornografian levittämistä, ei enää ole odotettavissa sellaisia vaikeuksia rajata säännöksessä tarkoitettua materiaalia, joita nykyinen säännös on aiheuttanut. Sen vuoksi ei ole enää tarpeen ylläpitää erityistä lautakuntaa valvomaan lain noudattamista ja antamaan lausuntoja lain soveltamisesta. Näin ollen myöskään epäsideveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain 3 ja 4 §:ää ei enää tarvittaisi, joten laki ehdotetaan kumottavaksi kokonaisuudessaan.

Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista koskeva ehdotetun luvun 6 § aiheuttaa muutoksia järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annettuun lakiin, joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annettuun lakiin, vartioimisliikelakiin sekä julkisista huvitilaisuuksista annettuun lakiin. Ulkoilulakiin ja eräisiin asetuksiin, joissa on järjestyksiemiehiä koskevia säännöksiä, ei ole tarpeen tehdä muutoksia. Puheena olevissa säännöksissä viitataan muutettaviksi ehdotettuihin säännöksiin. Ehdotetut säännökset eläinsuojelurikoksesta, lievistä eläinsuojelurikoksesta sekä eläinsuojelurikoksen seuraamuksista (14 ja 15 § ja 24 §:n 1 momentti) edellyttävät eräiden säännösten poistamista eläinsuojelulaista.

#### 1.4.2. Pykälien perustelut

##### 1 §. Julkinen kehottaminen rikokseen

Rikoslain nykyisen 16 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan julkiseen kehottamiseen rikokseen syyllystyy se, joka julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai koettaa vietellä rikoksen tekemiseen. Kehottamisen rangaistuksena on sakko tai enintään yhden vuoden vankeus. Rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa muutetun säännöksen 2 momentin mukaan se, joka 1 momentissa mainituin tavoin kehottaa tai koettaa vietellä joukkotuhontaan, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamiseen, maanpetokseen, törkeään maanpetokseen, vakoiluun, törkeään vakoiluun, valtiopetokseen, törkeään valtiopetokseen, kapinaan, murhaan, tappoon, surmaan, ryöstöön, törkeään ryöstöön, 34 luvun 1-6 tai 11 §:ssä mai-

nittuun rikokseen taikka 45 luvun 5, 8, 10, 18 tai 20 §:ssä tarkoitettuun vaaralliseen sotilasrikokseen, on tuomittava julkisesta kehottamisesta törkeään rikokseen vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Pykälän 3 momentin mukaan se, joka 1 momentissa sanotuin tavoin kehottaa tottelemattomuuteen lakia tai laillisia sääntöjä vastaan, on tuomittava julkisesta kehottamisesta lain rikkomiseen sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Julkista kehottamista rikokseen koskeva kriminalisointi sääntelee välittömästi tiedotusvälineissä ja muuten julkisesti tapahtuvaa mielipiteiden ilmaisemista ja keskustelua. Kansanvaltaisessa yhteiskunnassa rikoslaki ei saa rajoittaa sanan- ja ilmaisuvapauden käyttöä ilman painavia perusteita. Perusoikeuksia koskevan uudistuksen yhteydessä hallitusmuodon 10 §:ään on otettu aikaisempaa selkeämmät säännökset sananvapaudesta. Varsinkin pitkälle menevät tai väljät sananvapauden rikosoikeudelliset rajoitukset ovat kyseenalaisia tämän perusoikeuden kannalta. Perusteita ilmaisuvapauteen vaikuttaviin kriminalisointeihin on silloin, kun julkiset esiintymiset eivät ole pelkästään mielipiteenilmaisuja vaan niillä on myös havaittavia seurauksia yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisena. Silloinkaan ei ole tarpeen käyttää pitkäaikaisen vankeusrangaistuksen uhkaa.

Rikoslain kokonaisuudistuksen toisen vaiheen hallituksen esityksessä (94/1993 vp) ollut ehdotus rikoslain 16 luvun 8 §:ksi oli tarkoitettu tekniseksi lainuudistukseksi, jossa muualle rikoslakiin siinä vaiheessa ehdotetut muutokset otettiin huomioon mainitussa säännöksessä. Julkista kehottamista rikokseen koskevan rikossäännöksen tarpeellisuus ja sisältö kokonaisuutena ei ollut valmistelun kohteena.

Ehdotetun 1 §:n 1 momentin mukaan se, joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai houkuttelee rikoksen tekemiseen siten, että kehoitus tai houkuttelu 1) aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään tai 2) muuten selvästi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta, on tuomittava julkisesta kehottamisesta rikokseen sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Jos kehottaminen tai houkutteleminen aiheuttaa sen, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, sovelletaan

ehdotetun 2 momentin mukaan mitä rikoslain 5 luvussa on säädetty osallisuudesta rikokseen.

*1 momentti.* Ehdotettu säännös supistaisi mielipiteiden ja käsitysten julkisen esittämisen rangaistavuutta nykyisestä. Ensinnäkin kriminalisoitua ei olisi enää julkinen kehottaminen sellaiseen lain rikkomiseen, jota ei voitaisi pitää rikoksena. Nykyistä 16 luvun 8 §:n 3 momenttia vastaavaa säännöstä ei ehdotukseen sisälly. Toiseksi, ehdotuksessa luovuttaisiin erottelusta rikokseen kehottamisen ja törkeään rikokseen kehottamisen välillä. Ja kolmanneksi, julkinen kehottaminen rikokseen ei olisi rangaistavaa, ellei kehottamisella ole mitään vaikutuksia ainakin joihinkin kehoituksen vastaanottajiin.

Julkinen kehottaminen rikokseen voisi tapahtua ensiksikin joukkotiedotusvälinettä käyttäen. Voimassa olevan 16 luvun 8 §:ssä ei ole tällaista tekemuotoa nimenomaan mainittu, mutta joukkotiedotusvälineessä tapahtuvaan kehottamiseen nykyinenkin säännös selvästi soveltuu. Joukkotiedotusvälineitä ovat muun muassa sanoma- ja aikakauslehdistö, sähköiset viestintävälineet, kuten televisio ja radio myös silloin, kun kyse on kaapeli- tai satelliittilähetyksistä, sekä laajalle ja yksilöimättömälle vastaanottajajoukkoille jaetut lehtiset ja muut sellaiset painotuotteet. Sähköisen viestintävälineen joukkotiedotusluonne ei riipu lähetysten luvallisuudesta tai luvattomuudesta. Näin ollen myös esimerkiksi luvattomasti toimivalla radioasemalla voidaan syyllistyä julkiseen kehottamiseen rikokseen.

Joukkotiedotusvälineestä ei ole kyse, jos vain rajoitettu henkilöpiiri voi vastaanottaa lähetettyjä viestejä. Näin ollen esimerkiksi yhdistyksen jäsenlehti ei ole joukkotiedotusväline, ellei lehteä jaeta yleisesti myös jäsenkunnan ulkopuolelle. Joukkotiedotusvälineitä eivät ole myöskään erilaiset yhteisöjen sisäiset tietoverkot tai esimerkiksi radiolähetykset taajuuksilla, joita ei voi kuunnella yleisesti käytössä olevilla radiovastaanottimilla. Yleisessä käytössä olevaa avointa tietoverkkoa sen sijaan voidaan pitää joukkotiedotusvälineenä.

Julkisesti väkijoukossa tapahtuvana kehottamisena pidetään sellaista lausumaa, joka on luvultaan ja kokoonpanoltaan määräämättömän henkilöjoukon kuultavissa. Kehottamisen tapahtumapaikka voi olla julkinen tai yksityinen. Jos julkinen paikka on varattu vain määrätylle joukkoille eikä se ole avoinna

muille, tilaisuudessa tapahtunut kehottaminen rikokseen ei ole tehty julkisesti väkijoukossa. Jos taas yksityisessä käytössä oleva paikka, esimerkiksi yhdistyksen huoneisto, on avoinna kenelle tahansa tilaisuuteen tulevalle ja paikalle tulee paljon ihmisiä, tilaisuudessa esitetty rikokseen kehottaminen on tapahtunut julkisesti väkijoukossa.

Yleisesti tietoon saatetusta kirjoituksesta tai muusta esityksestä voi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun kirjoitus jaetaan lukumäärältään suureen joukkoon asuntoja, joita ei ole jollakin perusteella rajoitettu, kun se jaetaan yleisölle esimerkiksi kaupungin kaduilla tai kiinnitetään luettavaksi paikkaan, jossa monet rajoitettuun ryhmään kuulumattomat ihmiset voivat sen lukea. Joissakin tapauksissa voi syntyä tulkintaongelmia. Julkisen kehottamisen ei olisi yleensä pidettävä esimerkiksi ilmoitustaululle kiinnitettyä kirjoitusta tai muuta esitystä, jos kyseinen ilmoitustaulu ei yleisesti ole muiden kuin rajoitetun joukon luettavissa. Julkinen kehottaminen rikokseen voi tapahtua myös esimerkiksi näytelmässä, elokuvassa tai videoesityksessä. Edellytyksenä on kuitenkin se, ettei kyseessä ole pelkästään teoksen dialogiin kuuluva lausuma vaan se on tarkoitettu vaikuttamaan yleisön keskuudessa.

Julkisesti voidaan esittää rikoksen tekemiseen yllyttäviä lausumia, joita lausuman antajasta tai muista syistä johtuen ei ole tarpeen ottaa vakavasti, vaikka lausumat kirjaimellisesti tulkiten täyttäsivätkin rikokseen kehottamisen tunnusmerkit. Nykyisessä 16 luvun 8 §:ssä ei ole tähän näkökohtaan liittyvää rikossäännöksen soveltamisen rajoitusta. Rajoitus on kuitenkin tarpeellinen, koska muutoin viranomaiset joutuvat lain mukaan puuttumaan myös sellaisiin julkisiin lausumiin, joilla ei ilmeisesti ole mitään vaikutusta. Mainituista syistä ehdotetaan, että julkinen kehottaminen rikokseen olisi rangaistavaa vain, jos kehotus tai houkuttelu aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään tai muuten selvästi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta.

Vaara, että kehotuksen tai houkuttelun mukainen rikos tehdään, voidaan päätellä esimerkiksi siitä, että joku tai jotkut ryhtyvät valmistelemaan sellaista rikosta tai heidän lausumistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä heidän todennäköisesti ryhtyvän kehotuksen tai houkuttelun mukaiseen rikokseen.

Kehotus tai houkuttelu vaarantaisi yleistä

järjestystä tai turvallisuutta esimerkiksi silloin, kun kehotus tai houkuttelu herättää yleisön keskuudessa pelkoa tai levottomuutta tai kun sen johdosta mahdollisesti tehtävän rikoksen kohteet joutuvat ryhtymään erityistoimiin suojautuakseen rikokselta. Niissä tapauksissa, joissa kehotus tai houkuttelu selvästi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta, voi rangaistava julkinen kehottaminen kohdistua vähäisiinkin rikoksiin. Esimerkiksi julkinen kehottaminen nopeusrajoitusten rikkomiseen liikenteessä tai myymälänäpistykseen saattaisi joissakin tapauksissa ilmeisesti vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Kehotuksen tai houkuttelun rangaistavuus edellyttää, että ne henkilöt, joille kehotus tai houkuttelu on osoitettu, saavat siitä tiedon. Rankaisemattomaksi jää kehotus tai houkuttelu, jota kukaan niistä henkilöistä, joille se on osoitettu, ei ole kuullut, tai jota he esimerkiksi kielitaidon puuttumisen vuoksi eivät ole ymmärtäneet. Tieto on mahdollista saada myös välillisesti, esimerkiksi kehotuksesta tai houkuttelusta kertovan uutisen välityksellä. Kehotuksesta kertominen joukkotiedotusvälineessä ei kuitenkaan sinänsä aiheuta, että toimittaja tai vastaava joutuisi vastuuseen julkisesta kehottamisesta rikokseen.

Kehotuksen tai houkuttelun tulee olla siinä määrin yksilöity, että siitä käy ilmi, millaisen rikoksen tekemistä kehotus tai houkuttelu tarkoittaa. Sen ei kuitenkaan tarvitse olla tarkoin määritelty tekopaikan, tekoajan tai tekotavan suhteen.

Julkinen kehottaminen rikokseen on itsenäinen rikos, johon erilaiset osallisuuden muodot ovat mahdollisia. Osallisena rangaistetaan esimerkiksi sitä, joka toista varten kirjoittaa rikokseen kehottavan puheen, jonka toinen kirjoitetun mukaisesti julkisesti pitää.

Julkinen kehottaminen rikokseen on rangaistava vain tahallisenä. Tahallisuuden sisältönä voi olla suoranainen tarkoitus, että kehotuksen tarkoittama rikos tehdään. Tahallisuus voi esiintyä myös siinä muodossa, että kehottaja havaitsee varmasti tai varsin todennäköisesti aiheuttavansa vaaran yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle tai aiheuttavansa kyseisen rikoksen tekemisen vaaran.

Rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kahden vuoden vankeutta. Asteikkoa voidaan pitää riittävänä kattamaan julkisen kehottamisen vakavaankin rikokseen, koska rangaistavuus ei edellytä kehotuksen tai houkuttelun noudattamista.

2 momentti. Ehdotetun 2 momentin mukaan sovelletaan mitä rikoslain 5 luvussa on säädetty osallisuudesta rikokseen, jos kehottaminen tai houkuttelu aiheuttaa sen, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Ehdotettu 2 momentti ei ole välttämätön, koska yllyttäjän vastuu tehdystä rikoksesta aiheutuu rikoslain 5 luvun säännöksistä. Toisaalta säännös on tarpeen selvytyden vuoksi. Rikoslain 5 luvun säännöksissä tarkoitetun osallisuuden ei välttämättä tarvitse toteutua henkilökohtaisessa kanssakäymisessä rikoksen tekijän kanssa. Edellytyksenä yllytyksen rangaistavuudelle on, että yllyttäjän tahallisuus ulottuu kehoituksen kohteena olevaan rikokseen kokonaisuudessaan, myös sen sisältämään seuraukseen.

## 2 §. Mellakka

Voimassa olevan 16 luvun 3-5 §:ssä on säännöksiä väkijoukossa tehdyistä rikoksista julkista viranomaista vastaan, yleisen järjestyksen häiritsemisestä sekä väkivalloilla käytöstä ja ryhtymisestä yleiseen tai yksityiseen omaisuuteen. Poliisilaisissa on säännöksiä poliisiviranomaisten valtuuksista hajoittaa yleistä turvallisuutta tai järjestystä häiritsevä tai liikennettä estävä väkijoukko. Säännösten sisällöstä on tehty selkoa ehdotetun 16 luvun perusteluissa.

Rikoslain 16 luvun 3-5 §:n pääsisältö on muotoutunut alkuperäistä vuoden 1889 rikoslakia säädettäessä. Viime vuosisadan loppuun yhteiskunnassa kokoontuneen väkijoukon mielenilmauksiin suhtauduttiin paljon kielteisemmin kuin nykyään. Nykyoloissa suurenkin ihmisjoukon järjestäytyneet mielipiteenilmaisut kuuluvat olennaisena osana kansanvaltaisen yhteiskunnan toimintamuotoihin. Rikoslain 16 luvun 3-5 §:ssä mainitut rikokset, joita kutsutaan meteliksi, kapinaksi ja yleisen rauhan rikkomiseksi, ovat nykyaikaisten käsitysten mukaan suhteettoman ankarasti rangaistavia.

Kokoontuneessa väkijoukossa tehtyjä rikoksia koskevia erityissäännöksiä on pidettävä edelleen tarpeellisina. Rikokseksi määritellyn käyttäytymisen ala on kuitenkin määriteltävä nykyisin voimassa olevia säännöksiä suppeammaksi ja rangaistavuustasoa lievennettävä. Tarve säilyttää väkijoukossa tehtyjä rikoksia koskevia erityisiä säännöksiä johtuu ennen kaikkea siitä, että rauhalliseen ja järjestäytyneeseen mieltään ilmaisevaan ihmisjoukkoon voi soluttautua väkivaltaa tai

omaisuuden hävittämistä lietsovia henkilöitä.

Uusia säännöksiä laadittaessa on katsottu tarpeettomaksi, että pelkkä läsnäolo tapahtumapaikalla olisi rangaistavaa, vaikka jotkut väkijoukossa syöllistyisivät väkivaltaisuuksiin tai eräisiin muihin rikoksiin. Rangaistavuuden edellytyksenä olisi vähintään aktiivinen osallistuminen teoilla väkijoukon toimintaan. Toiseksi, väkijoukossa väkivaltaisuuksiin ja muihin rikoksiin yllyttäviä ja väkijoukkoa johtavia henkilöitä on tarpeen rangaista muita väkivaltaisuuksiin ja rikoksiin osallistuvia ankarammin.

Väkijoukkoa valvovien viranomaisten valtuuksia käytettäessä tulee pyrkiä edistämään sitä, että viranomaiset eivät toimillaan provosoi ihmisjoukkoa väkivaltaisuuksiin tai rikoksiin, ja toisaalta sitä, että viranomaiset kykenevät väkijoukosta erottamaan rikoksiin syöllistyvät henkilöt.

Ehdotetussa 17 luvun 2 §:ssä on säännös mellakasta. Mellakkaan voitaisiin syöllistyä sellaisessa tilanteessa, jossa väkijoukko selvästi aikoo käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaa omaisuuteen kohdistuvaa huomattavaa vahinkoa. Mellakka voi toteutua vain silloin, kun viranomaisia on läsnä valvomassa väkijoukon toimintaa. Mellakkaan nimittäin syöllistyy se, joka osallistuu teoillaan väkijoukon toimintaan eikä noudata toimivaltaisen viranomaisen laillisessa järjestyksessä antamaa hajaantumiskäskyä. Osallistumista väkijoukon toimintaan voi olla esimerkiksi kehottaminen ryhtymään väkivaltaisuuksiin tai vahingoittamaan omaisuutta. Osallistuminen edellyttää, että asianomainen puheillaan, teoillaan, eleillään tai muuten käyttäytymisellään osoittaa kuuluvansa säännöksessä tarkoitettuun väkijoukkoon. Sen sijaan pelkkä läsnäolo tapahtumapaikalla ei ole rangaistavaa edes silloin, kun tällainen passiivinen henkilö ei ole noudattanut viranomaisen antamaa poistumiskäskyä. Käskyn noudattamatta jättäminen voi tosin olla rangaistavaa poliisilain rangaistus-säännöksessä tarkoitettuna poliisilain rikkomisena. Poliisilain 19 §:ssä säädetään poliisin oikeudesta määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään. Se, joka noudattaa poliisiviranomaisen antamaa hajaantumiskäskyä, ei syöllisty mellakkaan. Hajaantumiskäskyn noudattaminen ei luonnollisestikaan poista vastuuta muista mahdollisesti tehdyistä rikoksista.

Väkijoukolla tarkoitetaan samassa paikassa olevien ihmisten joukkoa, johon kuuluvia

henkilöitä ei voida helposti yksilöidä. Kuinka monta ihmistä tarvitaan väkijoukon muodostamiseksi riippuu olosuhteista ja paikan suuruudesta. Kadulla tai pienellä aukiolla, esimerkiksi jonkin rakennuksen edessä, vähemmän kuin sata ihmistä on jo selvästi väkijoukko, mutta ei sama määrä ihmisiä suuren kaupungin keskustan laajalla toriaukiolla. Väkijoukko eroaa myös kaupungin kadulla vilkkaana liikeaikana olevasta väenpaljoudesta siinä, että väkijoukkoa yhdistää jokin asia. Väkijoukkoon kuuluvat ihmiset tuntevat kuuluvansa tällaiseen joukkoon.

Mellakkaa koskevan säännöksen soveltaminen edellyttää edellä sanotun mukaisesti tilannetta, jossa väkijoukko selvästi aikoo tehdä jotakin lainkohdassa mainittua. Jos joku syyllistyy esimerkiksi omaisuus- tai väkivaltarikokseen käyttäen hyväkseen rauhallisesti käyttäytyvän ihmisjoukon antamaa suojaa, kysymys ei ole ehdotetuissa 2-4 §:ssä tarkoitetuista rikoksista, vaan niistä rikoksista, joiden tunnusmerkit yksilön toiminta sellaisenaan toteuttaa.

Jos väkijoukossa syyllistytään virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen, käytetään henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheutetaan huomattavaa vahinkoa omaisuudelle, osallistuminen väkijoukon toimintaan ei ole 2 §:ssä tarkoitettua mellakkaa, vaan 3 §:ssä tarkoitettua väkivaltaista mellakkaa.

Se, aikooko väkijoukko käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaa omaisuuteen kohdistuvaa huomattavaa vahinkoa, ilmenee lähinnä väkijoukossa olevien henkilöiden lausumista uhkauksista tai käyttäytymisestä muuten. Jos jotkut yksittäiset henkilöt väkijoukossa aikovat ryhtyä mainittuihin tekoihin, mellakkatilanteesta ei ole kysymys niin kauan kuin tällaisten henkilöiden käyttäytyminen ei saa vastakaikua väkijoukossa. Mellakkatilanteesta ei myöskään ole kysymys, jos väkivallalla tai muulla uhkaavat eivät ole mukana väkijoukossa, vaan ovat tulleet paikalle ulkopuolisina, kuten esimerkiksi häiritsemään järjestäytyntä yleistä kokousta. Ulkopuolisten häiritsijöiden paikalletulo ei siis sinänsä merkitse mellakkatilanteen syntymistä. Toisaalta on todettava, että kokoontuneessa väkijoukossa tilanteet saattavat hyvin nopeasti muuttua.

Väkijoukkoa valvova ja mellakkaan ryhtyvän väkijoukon hajaantumismääräyksen antamiseen toimivaltainen viranomainen on yleensä poliisi. Poikkeustapauksessa sellainen viranomainen voi olla muukin kuin po-

liisi, mikä ilmenee esimerkiksi puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain (781/80) säännöksistä.

Mellakkaa koskevaan säännökseen ei ehdoteta erillistä mellakan johtamista koskevaa säännöstä väkivaltaisen mellakan johtamista koskevan säännösehdotuksen tapaan. Mellakkaan ryhtyvän väkijoukon yllyttäminen ja johtaminen on siten ehdotetun 2 §:n mukaan rangaistavaa. Osallistuminen mellakkaan yllyttäjänä tai johtajana on rangaistuksen mittaamisen peruste säännöksen sisältämän rangaistusasteikon rajoissa.

Mellakan rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään yhden vuoden vankeutta.

### 3 §. *Väkivaltainen mellakka*

Ehdotetussa 2 §:ssä tarkoitettu mellakkatilanne muuttuu toisenlaiseksi, jos väkijoukko ryhtyy virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen, käyttämään henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttamaan huomattavaa vahinkoa omaisuudelle. Tällaista tapausta koskee ehdotettu 3 § väkivaltaisesta mellakasta. Selvästikään osoitettu aikomus ei riitä väkivaltaista mellakkaa koskevan säännöksen soveltamiseksi. Toisaalta väkivaltaista mellakkaa koskevan säännöksen soveltaminen ei edellytä viranomaisten läsnäoloa, vaikka se voi toteutua myös silloin, kun viranomaiset ovat paikalla valvomassa järjestystä.

Ehdotetun säännöksen mukaan väkivaltainen mellakkatilanne voi olla kolmentyyppinen. Ensinnäkin mainittu tilanne syntyy väkijoukkoon kuuluvien henkilöiden ryhtyessä väkivaltaisesti vastustamaan järjestystä ylläpitäviä viranomaisia. Toiseksi, väkivaltainen mellakkatilanne syntyy väkijoukkoon kuuluvien henkilöiden ryhtyessä harjoittamaan johonkin henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa, esimerkiksi pahoinpitelemään yksittäisiä ihmisiä. Kolmanneksi, säännöksessä tarkoitettu väkivaltainen mellakkatilanne voi syntyä väkijoukon ryhtyessä aiheuttamaan huomattavaa vahinkoa omaisuudelle, esimerkiksi tunkeutuessa sisälle johonkin rakennukseen ja särkemään siellä olevaa omaisuutta tai rikkomaan kadulla liikkeiden ikkunoita ja anastamaan tai vahingoittamaan niissä olevaa omaisuutta.

Jos joku väkivaltaisessa mellakkatilanteessa syyllistyy muualla rangaistavaksi säädettyyn tekoon, esimerkiksi virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen, pahoinpitelyyn, ryöstöön, vahingoittamiseen tai varkauteen,

hänen toimintansa toteuttaa rikosten yhtymistä koskevien sääntöjen mukaan asianomaisten rikossäännöksen ja väkivaltaisen mellakan tunnusmerkit. Ehdotetun säännöksen merkitys on se, että myös muunlainen osallistuminen teoilla väkijoukon toimintaan on rangaistavaa. Rangaistavaa on aktiivinen toiminta. Koska säännöksen soveltuminen edellyttää osallistumista teoilla väkijoukon toimintaan, sitä ei voi soveltaa sellaisiin henkilöihin, jotka tekemättä mitään vain ovat paikalla väkijoukon jäseninä. Toimia, joilla voidaan osallistua väkijoukon toimintaan muuten kuin vastustamalla väkivaltaisesti viranomaisia, käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttamalla huomattavaa vahinkoa omaisuudelle, voisivat olla esimerkiksi uhkaaminen niillä, yritys käyttää väkivaltaa tai vahingoittaa omaisuutta, esineiden heittäminen osumatta kehenkään, väkivaltaan soveltuvien välineiden luovuttaminen väkijoukossa olevien muiden henkilöiden käyttöön tai lisäväen tuominen paikalle osallistumaan väkivaltaiseen mellakkaan.

Väkivaltaisen mellakan rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

#### 4 §. *Väkivaltaisen mellakan johtaminen*

Väkivaltaisen mellakan johtamiseen syyllistyy se, joka yllyttää tai johtaa 3 §:ssä tarkoitettua väkijoukkoa.

Väkivaltaisen mellakan johtamista koskevan säännöksen soveltuvuus edellyttää, että on syntynyt 3 §:ssä tarkoitettu väkivaltaisen mellakatilanne. Jos joku yllyttää väkijoukkoa väkivaltaisuuksiin tai huomattavan vahingon aiheuttamiseen omaisuudelle saamatta väkijoukossa vastakaikua, ehdotettu säännös ei sovellu. Sen sijaan hän on voinut syyllistyä ehdotetussa 17 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun julkiseen kehottamiseen rikokseen.

Väkivaltaisen mellakan johtamista voi olla esimerkiksi läsnä olevien äänekäs yllyttäminen vastustamaan viranomaisia tai kohdistamaan väkivaltarikos johonkuhun taikka tunkeutumaan rakennukseen ja vahingoittamaan sitä. Väkivaltaisen mellakan johtamista voi olla myös esimerkiksi ryhtyminen ensimmäisten joukossa harjoittamaan väkivaltaa ja muiden kehottaminen seuraamaan esimerkiksi. Johtamista voisi olla myös määräävä osuus sellaisessa väkivallanteossa, esimer-

kiksi yksittäisten ihmisten pahoinpitelyssä, joka muodostaa väkivaltaisen mellakan keskeisen osan. Väkivaltaisen mellakan johtamista voisivat olla myös sanalliset kehotukset ja muut vastaavat, jos tällaisella henkilöllä on selvästi mahdollisuus vaikuttaa joukon käyttäytymiseen. Väkivaltaisen mellakan johtamiseen ei syyllisty se, joka pyrkii rauhoittamaan tilannetta tai saamaan väkijoukkoa pidättäytymään väkivaltaisuuksien jatkamisesta.

Jos väkivaltaisen mellakan johtaja on mellakan yhteydessä syyllistynyt muihin rikoksiin, esimerkiksi virkamielen väkivaltaiseen vastustamiseen, pahoinpitelyyn, ryöstöön, vahingontekoon tai anastusrikokseen, sovelletaan rikosten yhtymisestä voimassa olevia säännöksiä. Niistä tuomitaan siis yhteinen rangaistus. Väkivaltaisen mellakkaan osallistuminen sen sijaan sisältyy säännönmukaisesti sellaisen mellakan johtamiseen eikä siten väkivaltaista mellakkaa johtava syyllistyy erikseen rangaistavaan tekoon myös osallistuessaan siihen.

Väkivaltaisen mellakan johtamisen rangaistukseksi ehdotetaan enintään neljän vuoden vankeutta.

#### 5 §. *Yleisen järjestyksen aseellinen rikkominen*

Rikoslain 16 luvun 7 §:ssä on ollut vuodesta 1889 alkaen säännös aseellisen väen kokoamisesta. Sen mukaan rangaistiin sitä, joka kokoaa aseellista väkeä tai pitää kotiluvan saanutta sotaväkeä koossa tehdäkseen sillä rikoksen yleistä turvallisuutta tai järjestystä vastaan, ellei rikos ollut valtiopetosta koskeneen 11 luvun alainen. Rangaistusasteikkona oli enintään neljän vuoden vankeus. Rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa säännöstä tarkennettiin. Voimassa olevan säännöksen mukaan rangaistaan yleisen järjestyksen aseellisesta rikkomisesta sitä, joka tehdäkseen rikoslain 12 (maanpetosrikoksista) tai 16 luvussa (rikoksista julista viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan) tarkoitettua rikoksen värvää tai kokoaa aseellista väkeä. Rangaistusasteikkona on sakko tai enintään kahden vuoden vankeus. Valtiopetokseen tähtäävä aseellinen toiminta on rangaistavaa 13 luvun 3 §:ssä tarkoitettuna valtiopetoksen valmisteluna.

Rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa pykälän uudistaminen kokonaisuutena arvioiden jätettiin yleistä järjestystä vas-

taan tehtyjä rikoksia koskevien säännösten uudistamisen yhteyteen. Tässä yhteydessä on sen vuoksi harkittu yleisen järjestyksen aseellista rikkomista koskevan säännöksen tarpeellisuutta ja aseellisen väen kokoamisen rangaistavuuden rajaa.

Rikoksen valmistelu on Suomen rikoslainsäädännön mukaan vain poikkeuksellisesti rangaistavaa. Aseellisen joukon kokoaminen rikoksen tekemistä varten on moitittavaa ja vaarallista toimintaa. Sen vuoksi tällaiseen rikoksen valmisteluun on voitava myös rangaistusuhin puuttua. Rikokset, joiden valmistelu aseellisen joukon kokoamisella on rangaistavaa, on lueteltava mahdollisimman suppeasti ja yksiselitteisesti.

Rikoksia, joiden valmistelua aseellisen joukon kokoamisella on perusteltua pitää rangaistavana, ovat Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen (12 luvun 1 §), so- taan yllyttäminen (12 luvun 2 §, lähinnä oikeudeton vieraaseen valtioon, sen edustajaan, alueeseen tai omaisuuteen kohdistuva väkivaltainen teko), maanpetos (12 luvun 3 §), törkeä maanpetos (12 luvun 4 §), virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (16 luvun 1 §), vangin laitton vapauttaminen (ehdotettu 16 luvun 13 §) ja väkivaltainen melakka (ehdotettu 17 luvun 3 §). Yleisen järjestyksen aseellista rikkomista rikoksen nimenä voidaan pitää osuvana, koska aseistetun joukon kokoaminen vakavan valtiollisen rikoksen tai viranomaisiin kohdistuvan rikoksen tekemistä varten sellaisenaan rikkoo yleistä järjestystä.

Aseellinen toiminta valtiopetoksen tekemistä varten on tyypillinen ajateltavissa oleva valtiopetoksen valmistelun muoto. Sen vuoksi on luontevinta pitää sitä koskeva rikosoikeudellinen sääntely valtiopetosrikoksia koskevien säännösten yhteydessä.

Yleisen järjestyksen aseellisen rikkomisen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai enintään yhden vuoden vankeutta. Rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa hyväksytyssä 16 luvun 7 §:ssä se on sakko tai enintään kahden vuoden vankeus. Yleisen järjestyksen aseellisissa rikkomisissa rangaistavaa on aseellisen väen värväminen tai kokoaminen sinänsä. Kun aseistettu väki ryhtyy toteuttamaan aiottua rikosta, rikosoikeudellinen arviointi ankaroituu merkittävästi. Näin ollen enimmäisrangaistuksena yhden vuoden vankeutta valmisteluvaiheeseen jääneissä rikoksissa voidaan kaikissa ajateltavissa tilanteissa pitää riittävän ankarana seu-

raamuksena.

### 6 §. *Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen*

Nykyisessä rikoslainsäädännössä ei ole johdonmukaisesti erotettu toisistaan julkista valtaa käyttävien virkamiesten ja muiden järjestystä ylläpitävien henkilöiden rikosoikeudellista suojaa väkivaltaista ja muuta vastustamista vastaan.

Virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevaa 16 luvun 1 §:ää ja haitantekoa virkamiehelle koskevaa 16 luvun 2 §:ää (vuodelta 1889) sovelletaan eräisiin muihinkin henkilöihin kuin virkamiehiin kohdistuviin vastustamisrikoksiin. Julkisista huvitilaisuuksista annetun lain 18 §:n 3 momentin mukaan järjestysmieheen kohdistetusta väkivalta ja uhkauksesta sekä haitanteosta järjestysmiehelle rangaistaan niin kuin rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään. Yleisten kokousten järjestysmiehistä annetun asetuksen 2 §:n mukaan noudatetaan huvitilaisuuksien järjestysmiehistä annettuja säännöksiä vastaavasti yleisten kokousten järjestysmiehiin. Ulkoilulain 25 §:n 3 momentin mukaan leirintäalueen järjestysmiehestä on soveltuvin osin voimassa, mitä huvitilaisuuksien järjestysmiehistä on säädetty. Majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetun asetuksen 10 §:n 2 momentissa on yleisemmin muotoiltu viittaus siihen, mitä järjestyksenvalvojista erikseen säädetään. Rikosoikeudellisen suojan kannalta mainitut järjestysmiehet siten rinnastetaan virkamiehiin.

Toisaalta on olemassa tehtävissään järjestystä ylläpitäviä ja sen vuoksi rikosoikeudellista suojaa tarvitsevia vastaavia henkilöryhmiä, joita ei rinnasteta virkamiehiin. Järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annettu lain 5 §:ssä on rangaistussäännös väkivaltaisesta käyttäytymisestä joukkoliikenteen kulkuneuvossa. Pykälän 2 momentin mukaan kuljettajaan ja häntä avustavaan matkustajaan kohdistuneeseen rikokseen ei ole sovellettava rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:n säännöksiä. Vastaavalla tavalla asia on säännelty joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 12 §:n 1 ja 3 momentissa. Lisäksi vartiomisliikelain 6 §:ssä on pääasiassa vastavansisältöinen säännös väkivaltaisesta käyttäytymisestä vartijaa vastaan.

Ehdotetun 16 luvun 1 ja 2 §:n ja 17 luvun 6 §:n tarkoituksena on toisaalta yhtenäistää julkista valtaa käyttävän viranomaisen ja

häntä virkatoimessa avustavan henkilön rikosoikeudellinen suoja ja toisaalta saattaa muut järjestystä ylläpitävät henkilöt rikosoikeudellisen suojan kannalta toisiaan vastaavaan asemaan. Tosin aivan yksinkertaiseen sääntelyyn ei ole mahdollista päästä, koska järjestyksen pitämiseksi joukkoliikenteessä annetussa laissa tarkoitetut kuljettajat ja muut liikennehenkilökuntaan kuuluvat ja joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa tarkoitetut matkalippujen tarkastajat voivat olla virkasuhteessa julkisyhteisöön. Sitä paitsi erälle heistä, lähinnä Valtionrautateiden konduktööreille ja Ratahallintokeskuksen palveluksessa olevalle henkilökunnalle, on poliisilain 8 §:n nojalla voitu antaa tehtävien hoitoon tarvittavia erityisiä poliisivaltuuksia. Periaatteellinen lähtökohta kuitenkin on se, että julkista valtaa sisältäviä virkatoimia suojataan ehdotetun 16 luvun 1 ja 2 §:n ja muunlaisista järjestyksen ylläpitämisestä 17 luvun 6 §:n säännöksillä.

Verrattuna nykyisin voimassa oleviin rikosoikeudellisiin säännöksiin ehdotettu säännös muuttaisi olennaisesti vain 1 momentin 4 kohdassa mainittujen järjestysmiesten rikosoikeudellista suojaa. Heidän suojansa siirtyisi virkamiehen rikosoikeudellisen suojan alaisuudesta ehdotetun säännöksen alaisuuteen ja näin ollen lievenisi. Toisaalta kaikki järjestystä ylläpitävät henkilöt suorittaessaan kyseistä tehtävää viranomaisten apuna olisivat ehdotetun 16 luvun 1 ja 2 §:ssä tarkoitettujen suojan alaisia.

*1 momentti.* Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamiseen syyllistyisi ehdotuksen mukaan se, joka käyttämällä tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa estää tai yrittää estää järjestystä ylläpitävää henkilöä suorittamasta hänelle lain tai asetuksen nojalla kuuluvaa tehtävää tai tahallaan muuten vaikeuttaa sanotun tehtävän suorittamista. Rikossäännös olisi toissijainen. Sitä ei sovellettaisi, jos teosta on muualla säädetty ankarampi rangaistus kuin järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta.

Vastustaminen voisi olla kahdentyyppistä, väkivaltaista tai sillä uhkaavaa taikka väkivallatonta eli haitanteon tapaista.

Väkivalta tai sillä uhkaaminen merkitsee aktiivista toimintaa, joka välittömästi tai välillisesti kohdistuu järjestystä ylläpitävään henkilöön. Väkivallalla voidaan uhata myös siten, että väkivaltaa tultaisiin käyttämään myöhemmin kuin teotilaisuudessa. Tavallisesti väkivalta kohdistuu suoraanaisesti kysei-

sen henkilön terveyteen tai turvallisuuteen. Väkivalta tai sillä uhkaaminen voi olla myös vapautteen kohdistuvaa esimerkiksi sillä tavoin, että järjestysmies tai muu järjestystä ylläpitävä henkilö suljetaan johonkin huoneeseen ja ovi lukitaan. Ulkopuoliseen, kuten esimerkiksi sattumalta paikalla olevaan henkilöön, kohdistuva väkivalta tai uhkaaminen voi olla järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista siinä tapauksessa, että väkivalta tai uhkauksen tarkoituksena on estää järjestyksen ylläpitämiseen kuuluva toimi.

Ehdotetussa säännöksessä rinnastetaan järjestyksen ylläpitoon kuuluvan tehtävän suorittamisen estämiseen sen yrittäminen. Vastustamisen moitittavuuden arvioinnissa ei ole sinänsä merkitystä sillä seikalla, onko tehtävän suorittaminen kyetty estämään. Onnistuuko siinä, johtuu paljolti järjestystä ylläpitävien henkilöiden valmistautumisesta kohtaamaan vastarintaa ja muista rikoksen tekijästä riippumattomista seikoista. Toisaalta käytetyn väkivallan tai uhkauksen vakavuudesta ja luonteesta riippuu vastustamisen onnistuminen. Tällaiset seikat vaikuttavat järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta tuomittavan rangaistuksen lajin valintaan ja rangaistuksen mittaamiseen.

Ehdotetussa säännöksessä ei ole tehtävän suorittamisen estämiseen tai sen yrittämiseen rinnastettu pakottamista tai yritystä pakottaa järjestystä ylläpitävä henkilö johonkin toimeen. Koska ehdotetussa lainkohdassa tarkoitettujen henkilöiden toimivaltuudet ovat rajoitettuja järjestyshäiriöiden välittömään selvittämiseen, ei ole käytännöllistä tarvetta laajentaa rangaistavan käyttäytymisen alaa siitä, miten se on määritelty järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 5 §:ssä, joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 12 §:n 1 momentissa ja vartiomisliikelain 6 §:ssä. Tältä osin rikoksen tekoapaa koskeva tunnusmerkistö on suppeampi kuin virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa. Säännöksessä ei ole mainittu myöskään väkivallan käyttämistä jälkeenpäin kustoksi järjestyksen ylläpitämiseen liittyvistä toimista. Sellaisten tekojen estämiseksi pidetään pahoinpitelyä ja muita väkivaltarikoksia koskevia säännöksiä riittävinä.

Säännöksen soveltaminen edellyttää, että järjestystä ylläpitävällä henkilöllä on lakiin tai asetukseen perustuvan tehtävän edellyttämät valtuudet järjestyksenpitoon ja ettei hän selvästi ylitä kyseisiä valtuuksia.

Järjestystä ylläpitävän henkilön valtuuksis-

ta on eri laeissa säännöksiä. Esimerkiksi järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 3 ja 4 §:n mukaan kuljettajalla tai vastaavalla henkilöllä on määrätyin edellytyksin valtuus kieltäytyä ottamasta matkustajaksi todennäköisesti häiriötä aiheuttavaa henkilöä, poistaa häiritsijä kulkuneuvosta, ottaa hänet kiinni, ellei poistaminen ole heti mahdollista, ja tarvittaessa käyttää sellaisia voimakeinoja, joita tilanteessa kokonaisuutena arvioiden voidaan pitää puolustettavina. Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa tarkoitettulla matkalippujen tarkastajalla on oikeus ottaa kiinni ilman asianmukaista matkalippua oleva matkustaja, joka ei luotettavasti selvitä henkilöllisyyttään, poistaa hänet tietyin edellytyksin kulkuneuvosta tai laiturialueelta ja tarvittaessa käyttää tehtävän toteuttamisessa voimakeinoja, joita olosuhteet huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Näihin rinnastettavalla tavalla on määritelty vartijan valtuudet vartiomisliikelain 4 ja 5 §:ssä sekä järjestysmiehen valtuudet julkisista huvitilaisuuksista annetun lain 11 §:ssä, jota soveltuvin osin noudetaan myös leirintäalueiden, yleisten kokousten ja majoitus- ja ravitsemisliikkeiden järjestysmiesten valtuuksiin.

Haitanteon tyyppiset järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamiset olisivat tekemuodoiltaan rinnastettavissa ehdotetun 16 luvun 2 §:ssä säännellyyn virkamiehen vastustamisen tekemuotoihin. Pelkästään passiivinen suhtautuminen järjestystä ylläpitävän henkilön antamaan määräykseen ei ole järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista. Kieltäytyminen ilmoittamasta nimeään tai muita henkilötietoja ei ole lainkohdassa tarkoitettua vastustamista. Vastustamista sen sijaan on esimerkiksi paikalta poistamis- tai kiinniottotilanteessa tapahtuva heittäytyminen makuulle tai istumaan, tarttuminen kaiteeseen, ovenpieleen tai muuhun esineeseen, vastaan haraaminen tai riuhtominen, tarttuminen järjestyksenpitäjän vaatteisiin, asiapapereiden tai tehtävän hoidossa tarvittavien esineiden sieppaaminen järjestyksenpitäjän hallinnasta ja muu vastaava. Väärien tietojen antaminen ei ole järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista, mutta se voi olla esimerkiksi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 12 §:n 2 momentissa tarkoitettua matkalippujen tarkastajan erehdyttämistä. Sitävastoin kieltäytyminen näyttämästä matkalippua tarkastajalle tämän kehotuksesta huolimatta voi olla tässä tarkoitettua vastustamista.

Kun järjestystä ylläpitävän henkilön toimenpiteiden tarkoituksena on järjestystä häiritsevän poistaminen paikalta, toimenpiteen kohteen lähteminen pakoon ei luonnollisestikaan voi olla järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista. Toisin on arvosteltava esimerkiksi sellaista tilannetta, jossa matkalippujen tarkastaja on havainnut jonkun matkustavan ilman asianmukaista matkalippua ja on ryhtynyt toimiin hänen henkilöllisyytensä selvittämiseksi, matkan hinnan perimiseksi ja tarkastusmaksun määräämiseksi. Poistuminen sellaisessa tilanteessa voisi olla järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista. Sen sijaan ilman asianmukaista matkalippua matkustavan poistuminen kulkuneuvosta ennen kiinni jäämistään ei olisi rangaistavaa tässä tarkoitettuna rikoksena.

Edellytyksenä haitanteon tyyppisen vastustamisen rangaistavuudelle on, että sen johdosta järjestystä ylläpitävän henkilön tehtäviin kuuluva toimi estyy tai sen toteuttaminen vaarantuu tai vaikeutuu. Ellei vastustamisella ole mitään vaikutusta tässä mielessä, kyse ei ole järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta.

Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisen tekijänä voi olla muukin henkilö kuin se, johon järjestyksen ylläpitäjän toimi kohdistuu. Rikokseen syyllistyy esimerkiksi ravintolan asiakas, joka pyrkii estämään järjestysmiestä poistamasta järjestystä häiritsevää toista asiakasta ravintolasta.

Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen on tahallinen rikos. Tahallisuuden tulee sisältää tieto niistä tosiseikoista, joiden olemassaolosta säännöksen soveltaminen riippuu. Kyseisistä seikoista tärkein on tieto, että vastustettava henkilö on kyseisessä paikassa järjestyksenpitövaltuudet omaava henkilö, esimerkiksi ravintolassa järjestysmies. Samoin tahallisuuteen kuuluu tieto, että vastustamisen vuoksi järjestyksenpitotoimi estyy tai sen toteuttaminen vaarantuu tai vaikeutuu.

Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista koskevaa säännöstä ehdotetaan toissijaiseksi. Sitä ei sovelleta, jos teosta on muualla laissa säädetty ankarampi rangaistus. Näin ollen jos vastustaja syyllistyy esimerkiksi pahoinpitelyyn tai törkeään pahoinpitelyyn, sovelletaan ehdotetun säännöksen sijasta pahoinpitelyä tai törkeää pahoinpitelyä koskevaa säännöstä. Lievästä pahoinpitelystä säädetty rangaistusasteikko on lievempi kuin järjestystä ylläpitävän henkilön vastus-

tamisesta säädetty rangaistusasteikko, mutta lievän pahoinpitelyn tunnusmerkit täyttävä teko säännönmukaisesti sisältyy järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamiseen.

Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Rangaistusasteikko on sama kuin nykyisin on voimassa väkivaltaisesta käyttäytymisestä joukkoliikenteen kulkuneuvossa, matkalippujen tarkastajan vastustamisesta ja väkivaltaisesta käyttäytymisestä vartijaa kohtaan.

*2 momentti.* Momentti sisältää järjestystä ylläpitävää henkilöä koskevan määritelmäsäännöksen. Ehdotuksen mukaan järjestystä ylläpitävällä henkilöllä pykälässä tarkoitetaan

1) järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa tarkoitettua kuljettajaa, häneen rinnastettavaa henkilöä tai heitä pyynnöstä avustavaa matkustajaa,

2) joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa tarkoitettua matkalippujen tarkastajaa,

3) vartioimisliikelaisissa tarkoitettua vartijaa,

4) julkisista huvitilaisuuksista annetussa laissa, ulkoilulaissa, yleisten kokousten järjestysmiehistä annetussa asetuksessa ja majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetussa asetuksessa tarkoitettua järjestysmiestä sekä

5) muuta henkilöä, jonka tehtäväksi on annettu järjestyksen ylläpitäminen määrättyssä paikassa tai kohteessa.

*1 kohta.* Järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa joukkoliikenteellä tarkoitetaan rautateiden henkilöliikennettä sekä raitiotie-, metro- ja linja-autoliikennettä. Lain 1 §:n 2 momentin mukaan mitä laissa on säädetty kuljettajasta, on vastaavasti sovellettava konduktööriin, tarkastajaan, rahastajaan tai muuhun sellaiseen liikennehenkilökuntaan kuuluvaan henkilöön, jonka tehtäviin kuuluu huolehtiminen järjestyksen säilymisestä kulkuneuvossa ja jolla on tätä asemaa osoittava virkapuku tai virkalakki taikka muu vastaava selvästi havaittava tunnus.

*2 kohta.* Matkalippujen tarkastajat hyväksyy joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 6 §:n mukaan liikenteenharjoittajan kotipaikan poliisipiirin päällikkö, pääkaupunkiseudulla kuitenkin Helsingin poliisipiirin päällikkö. Matkalippujen tarkastajaksi voidaan hyväksyä vain raideliikennettä harjoittavan julkisyhteisön, Ratahallintokes-

kuksen tai pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan viranhaltija. Tarkastaja on tehtävässään poliisipiirin päällikön valvonnan alainen. Poliisipiirin päällikkö antaa tarkastajalle tarkastuspassin. Siinä mainitaan hänen valtuutensa sekä liikenne, jossa hänellä on toimivalta.

Ehdotetussa lainkohdassa ei ole järjestystä ylläpitävinä henkilöinä mainittu aluksen päällikköä, jolla merimieslain (423/78) 74 ja 75 §:n mukaan, eikä ilma-aluksen päällikköä, jolla ilmailulain 33 ja 37 §:n mukaan on järjestyksen ylläpitämiseen kuuluvia valtuuksia. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että merimieslaissa ei ole ollut päällikön tai häntä avustavan henkilön vastustamista koskevaa rikossäännöstä, jonka säätämistä ei tässä yhteydessä pidetä tarpeellisena. Ilmailuliikenteessä henkilökunnan vastustamista koskevaa erityissäännöstä ei tarvita. Vakavimmissa tapauksissa henkilökunnan vastustaminen näissä liikennevälineissä on rangaistavaa rikoslain 34 luvun 2 §:ssä mainittuna liikennetuhoityönä tai 11 §:ssä mainittuna aluksen kaappauksena ja lievemmissä tapauksissa ilmailulain 86 ja 87 §:ssä mainittuna lentoturvallisuuden vaarantamisena tai törkeänä vaarantamisena.

*3 kohta.* Vartijalla tarkoitetaan vartioimisliikeasetuksen 1 §:n mukaan henkilöä, jonka tehtävänä on vartioimisliikkeen lukuun vartioida omaisuutta tai suojata henkilön koskemattomuutta taikka valvoa näiden tehtävien suorittamista. Asetuksen 10-12 §:ssä on vartijaksi hyväksymistä koskevia säännöksiä, joiden nojalla hyväksymisen vartijaksi antaa hakijan kotipaikan poliisi. Poliisi antaa hyväksymälleen vartijalle määräajan voimassa olevan vartijakortin, joka on pidettävä työssä mukana ja vaadittaessa esitettävä. Vartioimisliikkeen harjoittaminen on luvanvaraista elinkeinotoimintaa, jota poliisi vartioimisliikelain ja -asetuksen antamin valtuuksin valvoo.

*4 kohta.* Julkisista huvitilaisuuksista annetun lain 10 §:n mukaan laissa tarkoitettuihin tilaisuuksiin voidaan tarvittaessa asettaa yksi tai useampia järjestysmiehiä, jotka ovat velvollisia säännöksiä ja poliisin niihin perustuvia ohjeita noudattaen toimimaan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten ehkäisemiseksi julkisessa huvitilaisuudessa ja sen toimeenpanopaikan välittömässä läheisyydessä. Järjestysmiesten on noudatettava virantoimituksessa olevan poliisimiehen järjestyksen ja turvallisuuden

ylläpitämiseksi antamia määräyksiä. Julkista huvitilaisuuksista annetun asetuksen (687/68) 11 §:n 1 momentin mukaan järjestysmiehen hyväksyy poliisipiirin päällikkö joko määrättyä tilaisuutta varten, määrääjäksi tai toistaiseksi. Järjestysmiehellä tulee olla tehtäväänsä hoitaessaan sisäasiainministeriön vahvistama tunnusmerkki ja määrääjäksi tai toistaiseksi hyväksytyllä järjestysmiehellä lisäksi ministeriön vahvistamalle lomakkeelle kirjoitettu järjestysmieskortti. Sisäasiainministeriö on antanut päätöksen julkisen huvitilaisuuden järjestysmiehen tunnusmerkistä vuonna 1969 (105/69).

Ulkoilulain 25 §:n 2 momentin mukaan leirintäalueen järjestysmiehestä on soveltuvin osin voimassa, mitä huvitilaisuuksien järjestysmiehistä on säädetty. Vastaava säännös on myös yleisten kokousten järjestysmiehistä annetun asetuksen 2 §:ssä ja majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetun asetuksen 10 §:n 2 momentissa.

5 kohta. Muu henkilö, jonka tehtäväksi on annettu järjestyksen ylläpitäminen määrätyspaikassa tai kohteessa, voi olla esimerkiksi viraston työsopimussuhteinen vahtimestari tai kulunvalvoja taikka tehdaslaitoksen tai toimiston sisääntuloa valvova henkilö.

## 7 §. Valtionrajarikos

Ehdotettua valtionrajarikosta vastaava säännös on nykyisin 42 luvun 2 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan rangaistaan sakolla tai (enintään neljän vuoden) vankeudella sitä, joka rikkoo Suomen rajojen yli kulmisesta annettuja määräyksiä tai sitä yrittää taikka hankkimalla rajan ylittämistä varten tarkoitettuja välineitä tekee itsensä syyppäiksi mainittujen määräysten rikkomisen valmisteeseen. Pykälän 2 momentin mukaan avunannosta rikokseen tuomitaan sama rangaistus. Pykälän 3 momentin mukaan ulkomaalaista, joka syyllistyy mainittuun rikokseen ja sen johdosta karkoitetaan maasta, ei saa panna syytteeseen, ellei viranomainen, joka on päättänyt karkoittamisesta, samalla ole määrännyt syytettä nostettavaksi. Passilain 21 §:n mukaan tuomitaan passirikkomuksesta se, joka matkustaa maasta ilman vaadittavaa passia tai rikkoo passin kelpoisuusalueen rajoituksia. Rangaistuksena on sakko tai enintään kuuden kuukauden vankeus. Säännöstä sovelletaan tekoon, jollei siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

Suomen rajoja koskee myös rajavyöhyke-

laki. Lain 10 §:ssä on sangen avoin rangaistussäännös. Se, joka rikkoo rajavyöhykelain tai sen nojalla annettuja säännöksiä, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, rajavyöhykelain rikkomisesta sakkoon tai enintään kolmeksi kuukaudeksi vankeuteen. Jos rikosta, huomioon ottaen rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat kokonaisuudessaan, on pidettävä törkeänä, rikoksentekijä on pykälän 2 momentin mukaan tuomittava törkeästä rajavyöhykelain rikkomisesta enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Pykälän 3 momentin mukaan voidaan luvatta hallussapidetty tai käytetyt ampuma-aseet ja -tarvikkeet, räjähdysaineet, valokuvauskoneet, filmit ja levyt sekä luvatta otetut valokuvat ja negatiivit tuomita valtiolle menetetyiksi.

Suomen rajojen ylittämistä koskevan rikoslain säännöksen ankaruus ja rangaistuksella uhatun toiminnan laaja-alaisuus johtuu säännösten säätämisaikojen poikkeuksellisista oloista. Rikoslain 42 luvun 2 § on säädetty 4 päivänä heinäkuuta 1944 eli jatkosodan loppuvaiheessa. Aiemman vastaavan säännöksen mukaan rangaistiin vankeudella enintään kolmeksi kuukaudeksi sitä, joka ei ollut Suomen kansalainen ja oli menettänyt oikeutensa oleskella maassa, mutta ilman asianmukaista lupaa tuli Suomeen. Rajavyöhykelaki on säädetty vuonna 1947 eikä sitä lain 11 §:n mukaan sovelleta Suomen ja Ruotsin eikä Suomen ja Norjan väliseen rajaan.

Ihmisten vapaata liikkuvuutta Euroopan unionin jäsenmaissa turvaavat useat Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksissa ja Euroopan unionista tehdyssä sopimuksessa olevat määräykset. Tällaisia määräyksiä sisältävät muun muassa Euroopan (talous)yhteisön perustamissopimuksen 48 ja 52-53 artikla sekä Euroopan unionisopimuksessa olevat unionin kansalaisuutta koskevat 8 ja 8a-8e artikla. Niin sanotun Schengenin sopimuksen (1985) ja sitä täydentävän sopimuksen (1990) pääsisältönä on jäsenvaltioiden välisen rajavalvonnan poistaminen ja yhteistyö maahanmuutto-, viisumi- ja pakolaispolitiikassa, unionin ulkorajojen valvonnassa sekä poliisi- ja oikeusviranomaisten kesken. Sopimusta alettiin soveltaa 26 päivänä maaliskuuta 1995 Saksan, Belgian, Ranskan, Luxemburgin, Hollannin, Portugalin ja Espanjan välillä. Asteittain sopimuksen soveltamisala laajenee.

Suomi ei ole toistaiseksi liittynyt Schen-

gen-sopimukseen. Liittymistä kuitenkin valmistellaan. Eri viranomaiset ovat selvittäneet sopimukseen liittymiseksi tarvittavia toimia ja liittymisen mahdollisia vaikutuksia.

Matkustamisoikeudella tarkoitetaan oikeutta liikkua valtion sisällä ja oikeutta lähteä maasta, myös omasta kotimaasta, ja palata siihen takaisin. Matkustamisoikeus on vahvistettu kansainvälisillä yleissopimuksilla ja perusoikeuksia koskevilla hallitusmuodon säännöksillä. Suomen ratifioiman kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/76) 12 artiklan 2 kappaleen mukaan jokainen voi vapaasti lähteä mistä maasta tahansa, myös omastaan. Tätä oikeutta ei artiklan 3 kappaleen mukaan saa rajoittaa muutoin kuin laissa säädetyllä tavalla ja sopimuksessa erikseen luetelluilla perusteilla. Vastaavan sisältöinen säännös on Suomen ratifioiman ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen eli Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (SopS 18/90) neljännen lisäpöytäkirjan 2 artiklassa. Hallitusmuodon 7 §:stä katsotaan johtuvan, että Suomen kansalaisella on perusoikeudeksi luettava oikeus aina saapua Suomeen. Ulkomaille matkustamista sen sijaan voidaan rajoittaa perustuslakia alemmanasteisin säännöksin. Suomen kansalaisen matkustamisoikeus on turvattu siten, että passi on myönnettävä, jollei lain säännöksistä muuta johdu, toisin sanoen ei ole olemassa laissa määriteltyä passin saamisen estettä tai peruuttamisen edellytystä.

*I momentti.* Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan tuomittaisiin valtionrajarikoksesta se, joka 1) ylittää Suomen rajan ilman siihen oikeuttavaa passia tai muuta vaadittavaa asiakirjaa tai muualta kuin luvallisesta maahantulo- tai maastalähtöpaikasta tai vastoin lakiin perustuvaa kieltoa taikka sitä yrittää, 2) muuten rikkoo rajan ylittämisestä annettuja säännöksiä tai 3) luvattomasti oleskelee tai liikkuu tai ryhtyy rajavyöhykealueella kiellettyyn toimeen rajavyöhykkeellä.

*I kohta.* Ensimmäisenä tekemuotona on mainittu Suomen rajan ylittäminen ilman siihen oikeuttavaa passia tai muuta vaadittavaa asiakirjaa. Rangaistavaa olisi myös tällaisen teon yrittäminen.

Suomen kansalaisen matkustamisoikeutta säännellään lähinnä passilain säännöksillä. Suomen kansalaista ei passilain 1 §:n 2 momentin mukaan saa estää saapumasta maahan. Ehdotettu valtionrajarikosta koskeva

säännös ei nimenomaisesti estä Suomen kansalaisen rankaisemista, jos hän tulee maahan ilman passia tai muuta matkustamisoikeuden osoittavaa asiakirjaa. Passitta maahan saapumisen rankaisemattomuus johtuu passilain säännöksistä. Matkustamisoikeutensa Suomen kansalainen osoittaa maasta lähtiessään passilla. Passiin rinnastettavia asiakirjoja voivat olla virka- ja diplomaattipassi (passilain 19 §) sekä merenkulkijain kansallinen henkilöllisyystodistus ja ilma-aluksen miehistön lupakirja ja miehistökortti (passiasetuksen 13-14 §). Maasta lähtiessään ja maahan tullessaan Suomen kansalaisen on esitettävä passi passintarkastajalle ja annettava matkustamisoikeuden toteamiseksi välttämättömiä tietoja (passilain 12 §). Rangaistavaa Suomen kansalaiselle passilain 21 §:n mukaan on kuitenkin vain maasta matkustaminen ilman vaadittavaa passia tai passin kelpoisuusalueen rajoitusten rikkominen, ei maahan tuleminen ilman passia tai vastaavaa asiakirjaa. Näin ollen Suomen kansalainen, joka on ulkomailla esimerkiksi kadottanut passinsa tai joutunut luovuttamaan sen ulkomaisen viranomaisen haltuun, ei syyllisty valtionrajarikokseen saapuessaan passitta Suomeen passilain 11 §:ssä tarkoitettua passintarkastuspaikan kautta.

Jos Suomen kansalainen aikoo matkustaa maasta voimatta esittää passia tai muuta vastaavaa asiakirjaa sen vuoksi, että asiakirja ei ole hänellä mukanaan, hän ei syyllisty valtionrajarikokseen, jos hänellä on voimassa oleva passi tai muu vaadittava asiakirja. Jos matkustaminen edellyttää passia, se on maasta lähtiessä ja maahan tultaessa tosin esitettävä passilain 12 §:n mukaisesti, mutta seuraamuksena yrityksestä lähteä maasta ilman passin esittämistä on matkan lykkäytyminen ajankohtaan, jolloin hän esittää passin tarkastajalle.

Ilman passia Suomen kansalainen saa matkustaa Islantiin, Norjaan, Ruotsiin ja Tanskaan (passilain 2 §).

Suomen ja Venäjän välillä on voimassa eräitä sopimuksia, joiden tarkoituksena on ollut joustaa passi- ja viisumimuodollisuuksista. Ne on solmittu Suomen ja Neuvostoliiton kesken. Tällaisia sopimuksia ovat esimerkiksi Suomen ja Neuvostoliiton rajalla noudatettavasta järjestyksestä ja rajatapahutumien selvittämisjärjestyksestä tehty sopimus (SopS 32/60), kalastuksesta ja hylkeenpyynnistä tehty sopimus (SopS 24/70) ja merenkulkusopimus (SopS 4/75), joiden mu-

kaan tietyin edellytyksin erällä työntekijäryhmillä on lupa ylittää raja ilman passia. Lyhyillä matkoilla Venäjälle Suomen kansalaiset saavat lisäksi eräin edellytyksin käyttää henkilötodistusta passin sijasta. Käytäntö perustuu Neuvostoliiton nootillaan 24 päivänä marraskuuta 1966 voimaan saattamiin helpotuksiin passi- ja viisumimuodollisuuksista. Järjestelyjä sovelletaan myös Suomen ja Viron välisessä liikenteessä. Jos maiden välisen sopimuksen tai siihen rinnastettavan järjestelyn mukaan Suomen kansalaiselta ei toiseen maahan tullessaan vaadita passia tai vastaavaa asiakirjaa, hän ei lähtiessään Suomesta ilman passia syyllisty valtionrajarikokseen.

Periaatteessa Suomen kansalainen tullessaan vieraaseen maahan tarvitsee passin lisäksi viisumin eli passiin merkityn tai siihen liitetyn matkailua tai muuta lyhytaikaista oleskelua varten myönnettävän maahantuloluvan. Viisumipakko on kuitenkin kansainvälisen kanssakäymisen vilkastumisen myötä poistettu Suomen ja useimpien Euroopan maiden sekä Suomen ja noin 50 Euroopan ulkopuolisen maan väliltä. Yleisen kansainvälisen käytännön mukaan viisumin antaa Suomessa oleva asianomaisen maan diplomaattinen edustusto tai konsuliedustaja. Suomen kansalainen ei kuitenkaan Suomesta lähtiessään syyllisty valtionrajarikokseen, vaikka hänen tarkoituksenaan onkin matkustaa maahan, johon tultaessa Suomen kansalainen tarvitsee viisumin, jota hänellä ei ole. Jos hänellä ei vielä Suomesta lähtiessään ole maahantuloon tarvittavaa viisumia, viisumi saatetaan hänelle myöntää muuallakin kuin Suomessa, esimerkiksi kyseisen maan ulkomailla olevassa lähetystössä tai vielä rajanylityspaikalla. Ehdotetussa säännöksessä viisumilla tarkoitetaan Suomeen eikä vieraaseen valtioon tuloon vaadittavaa viisumia.

Ehdotetussa säännöksessä passilla tai muulla vaadittavalla asiakirjalla tarkoitetaan vain matkustamisoikeuden osoittavaa asiakirjaa, mutta ei esimerkiksi rokotustodistuksia, tullaustodistuksia mukana olevista tavaroista, kansainvälistä ajokorttia, todistusta liikennevakuutuksesta, tullille annettuja valuuttailmoituksia tai muita vastaavia asiakirjoja.

Ulkomaalaisen matkustamisoikeus Suomeen ja Suomesta pois on säännelty hallitusmuodon 7 §:ssä, ulkomaalaislaissa, sen nojalla annetuissa säännöksissä, lähinnä ulkomaalaisasetuksessa (142/94), ja Suomea vel-

voittavissa kansainvälisissä sopimuksissa.

Pääsääntöisesti ulkomaalaisella tulee olla maahan saapuessaan koti- tai oleskelumaansa viranomaisen antama voimassa oleva passi (ulkomaalaislain 4 §:n 1 momentti). Asetuksella on kuitenkin voitu säätää, millä edellytyksillä passin asemesta hyväksytään myös henkilötodistus tai muu vastaava asiakirja (lain 4 §:n 2 momentti). Ulkomaalaisasetuksen 2 §:n 1 momentin mukaan passin asemesta voidaan hyväksyä henkilötodistus, jos se olennaisilta osin täyttää passille asetetut vaatimukset. Hyväksymisestä päättää ulkoasiainministeriö sisäasiainministeriötä kuultuaan. Asetuksen 2 §:n 2 momentin mukaan erityisistä syistä yksittäistapauksessa tilapäisenä passina voidaan hyväksyä myös henkilötodistus tai muu vastaava asiakirja, joka ei täytä passille asetettavia vaatimuksia. Ohjeet hyväksymisestä antaa sisäasiainministeriö.

Ulkomaalaisella voi olla myös muunlainen matkustusasiakirja. Esimerkiksi ulkomaalaislain 5 §:n nojalla ulkomaalaisvirasto voi myöntää muukalaispassin maassa olevalle ulkomaalaiselle, joka ei voi saada passia kotimaansa viranomaiselta tai jos siihen muutoin on erityinen syy. Virasto myöntää muukalaispassin ulkomaalaiselle, joka on saanut oleskeluluvan suojelun tarpeen vuoksi. Ulkomaalaisen matkustusasiakirjana voi olla myös ulkomaalaislain 6 §:ssä tarkoitettu pakolaisen matkustusasiakirja. Suomeen saapuvalla ulkomaalaisella voi matkustusasiakirjana olla myös toisen maan viranomaisen myöntämä voimassa oleva muukalaispassi, pakolaisen matkustusasiakirja, diplomaattipassi, virkapassi, merenkulkijain kansallinen henkilöllisyystodistus tai ilma-aluksen miehistön lupakirja tai miehistökortti.

Ulkomaalaislain 10 §:n mukaan Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kansalaisilla on oikeus tulla Suomeen ilman passia suoraan näistä valtioista.

Ulkomaalaislain 8 §:n mukaan ulkomaalaisella on maahan saapuessaan oltava viisumi tai oleskelulupa, jollei Suomea velvoittavasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu. Euroopan talousalueen valtion kansalainen ei tarvitse oleskelulupaa kolmea kuukautta lyhyempään oleskeluun Suomessa ja ollessaan työnhakijana hän voi oleskella täällä kohtuullisen ajan. Ilman viisumia maahan saapuvalla ulkomaalaiselle voidaan rajanylityspaikalla myöntää viisumi, jos hän

esittää painavan syyn, miksi viisumia ei ole hankittu ennen maahan saapumista. Ilman oleskelulupaa saapuvalle ulkomaalaiselle voidaan Suomessa myöntää oleskelulupa lain 20 §:ssä säädetyin edellytyksin.

Suomi on solminut viisumivapaussopimuksen noin 80 maan kanssa. Näiden valtioiden kansalaiselta ei vaadita viisumia, ellei hänen oleskelunsa ylitä sopimuksessa mainittua aikaa. Lisäksi viisumivapaus on yksipuolisesti myönnetty muun muassa Amerikan Yhdysvaltojen, Kanadan ja Australian kansalaisille. Toisen pohjoismaan viranomaisen antaman muukalaispassin haltijalta ei vaadita viisumia, jos hänen oleskelunsa Suomessa ei ylitä kolmea kuukautta ja jos muukalaispassi oikeuttaa palaamaan passin myöntäneeseen valtioon (ulkomaalaisasetuksen 11 §:n 2 momentti). Pakolaisten viisumivapaudesta on voimassa pakolaisten viisumivelvollisuuden poistamisesta tehty eurooppalainen sopimus (SopS 36/90).

Ulkomaalaisen oikeus poistua Suomesta on laajempi kuin oikeus saapua maahan. Ulkomaalaisella on esimerkiksi oikeus vapaaehtoisesti poistua Suomesta silloin, kun hänet voitaisiin puuttuvien matkustusasiakirjojen vuoksi käännättää rajalta tai karkottaa maasta. Ulkomaalaisen lähteminen Suomesta kotimaahansa voidaan ilmeisesti estää vain silloin, kun hänet on ulkomaalaislain 54 §:n nojalla asetettu maastapoistumiskiellon alaiseksi. Ei ole myöskään perusteltua asettaa Suomen viranomaisia valvomaan, onko toisen maan kansalaisella hänen matkustaessaan Suomesta kolmanteen maahan kyseisen maan viranomaisten myöntämää viisumia tai oleskelulupaa taikka muita kyseisen maan lainsäädännön vaatimia matkustusasiakirjoja.

Toisena 1 kohdan mukaisena tekemuotona on mainittu Suomen rajan ylittäminen muualta kuin luvallisesta maahantulo- tai maastalähtöpaikasta. Tällaisen rikoksen yritys on myös rangaistavaa.

Luvallisista maahantulo- ja maastalähtöpaikoista on yleisiä säännöksiä passilain 11 §:ssä ja ulkomaalaislain 3 §:ssä sekä yksityiskohtaisempia säännöksiä passintarkastuspaikoista annetussa asetuksessa (461/92). Mainitussa asetuksessa on nimenomaisesti lueteltu lentoasemat, satamat, meri- tai rajavartioasemat sekä valtakunnan maa- tai merirajoilla olevat paikat tai rajaosuudet, jotka toimivat passintarkastuspaikkoina. Passintarkastuspaikkojen ohella luvallisia maahantulo- ja maastalähtöpaikkoja ovat ne muut pai-

kat, joissa sisäasiainministeriön päätösten mukaan passintarkastus voi tapahtua. Sisäasiainministeriö voi antaa luvan ylittää rajan muualtakin. Passintarkastusviranomaisena toimii passintarkastajista annetun asetuksen (1532/94) mukaan rajavartiolaitos ja sen ohella poliisi. Myös tulliviranomainen voi toimia passintarkastajana.

Vuonna 1957 tehtiin sopimus Suomen, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä passintarkastuksen poistamisesta pohjoismaiden välisillä rajoilla (SopS 10/58). Sopimus saatiin Suomessa voimaan vuonna 1958. Islanti liittyi sopimukseen vuonna 1965. Lisäksi on huomattava, että Suomen ja Ruotsin sekä Suomen ja Norjan hallitukset ovat päättäneet keskinäisistä maiden välisen maarajan ylittämistä koskevista helpotuksista. Pohjoismaiden välisten rajojen ylittäminen on muodostunut järjestelyjen myötä kansainväliseen käytäntöön verrattuna hyvin joustavaksi. Millä tavoin Suomen ja Ruotsin liittyminen Euroopan unioniin ja Norjan jättäytyminen sen ulkopuolelle vaikuttaa näihin järjestelyihin, on toistaiseksi avoin kysymys.

Kolmantena valtionrajarikoksen tekemuotona puheena olevassa kohdassa on mainittu Suomen rajan ylittäminen vastoin lakiin perustuvaa kieltoa tai sen yrittäminen.

Ulkomaalainen voidaan ulkomaalaislain 43 §:n nojalla määrätä maahantulokieltoon enintään viideksi vuodeksi tai toistaiseksi. Kielto voidaan antaa maasta karkottamista tai ulkomaalaisviraston tekemässä käännättämisestä koskevassa päätöksessä. Näin ollen maahantulokiellon edellytykset on sidottu maasta karkottamisen tai käännättämisen edellytyksiin. Käytännössä maahantulokieltoon määrätään lähinnä ulkomaalaisia, jotka karkotetaan Suomesta täällä tekemiensä rikosten johdosta. Ulkomaalaislain 54 §:ssä säänneltyin edellytyksin täällä oleva ulkomaalainen voidaan määrätä maastapoistumiskielloon. Kielto voidaan antaa, jos ulkomaalainen on epäiltyinä tai syytteessä rikoksesta tai jos hänet on tuomittu rangaistukseen, jota ei ole suoritettu, tai jos muu erittäin tärkeä syy sitä vaatii. Kiellosta päättää ulkomaalaisvirasto poliisin tai jonkin muun viranomaisen esityksestä. Kiireellisessä tapauksessa kiellosta voi päättää poliisi, jonka on viipymättä ilmoitettava siitä ulkomaalaisvirastolle. Sen tehtävänä on päättää, pidetäänkö kielto voimassa.

Hallitusmuodon 7 §:n ja passilain 1 §:n 2 momentin perusteella Suomen kansalaista ei

saa estää tulemasta Suomeen. Maasta poistuminen sen sijaan on mahdollista estää peruuttamalla ja ottamalla pois passi, mistä on säännöksiä passilain 14-17 §:ssä. Jos passi on peruutettu, Suomen kansalainen voi tällöin syyllistyä valtionrajarikokseen sillä perusteella, ettei hänellä Suomesta lähtiessään ole asianmukaista passia.

Ehdotetussa lainkohdassa tarkoitettuna kieltona ei ole pidettävä pakkokeinolain 2 luvussa tarkoitettua matkustuskieltoa. Matkustuskiellon turvaamiseksi pakkokeinolain 2 luvun 2 §:n 3 momentissa on säädetty, ettei matkustuskieltoon määrätylle saa myöntää passia. Jos hänelle on myönnetty passi, hänen on luovutettava se matkustuskiellon voimassaolajaksi poliisin haltuun. On tosin mahdollista, että matkustuskieltoon määrätty ei luovuta passiaan, vaan esimerkiksi kätkee sen. Matkustuskiellossa olevan yritys matkustaa ulkomaille on, riippumatta siitä onko voimassa oleva passi poliisin hallussa vaiko viimeksi mainitusta syystä haltijan itsensä hallussa, pakkokeinolain 2 luvun 3 ja 8 §:ssä tarkoitettu pidättämisen tai vangitsemisen peruste. Matkustuskieltoon asetetun yrityksen matkustaa vastoin kieltoa on rangaistava valtionrajarikoksena silloin, kun hänellä ei ole voimassa olevaa passia tai kun myönnetty passi on peruutettu. Sama koskee henkilöä, joka on joutunut lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain (122/77) 34 §:ssä tarkoitettujen toimenpiteiden kohteeksi. Maasta lähtiessään hän syyllistyy valtionrajarikokseen, jos hänellä ei ole voimassa olevaa passia sen takia, ettei hänelle ole passia myönnetty tai myönnetty passi on passilain säännösten nojalla peruutettu.

*2 kohta.* Ehdotetun momentin 2 kohdassa valtionrajarikoksen tekemuotona on mainittu se, että muuten rikotaan rajan ylittämisestä annettuja säännöksiä. Passilain 11 §:n 1 momentin mukaan sisäasiainministeriö voi antaa luvan maastalähtöön ja maahantuloon muualtakin kuin passintarkastuspaikkojen kautta. Passintarkastuspaikoista annetun asetuksen 8 ja 9 §:ssä on säännöksiä muualla kuin passintarkastuspaikoissa tapahtuvasta passintarkastuksesta. Käytännössä tavallinen tapaus, jossa ehdotettu 2 kohta voi toteutua, on ulkomailta tulevan veneilijän laiminlyönti noudattaa näitä ohjeita, esimerkiksi jättämällä ilmoittautumatta passintarkastuspaikkana toimivalle meri- tai rajavartioasemalle.

Rajan ylittämistä annettuja säännöksiä rikkoo myös henkilö, joka ylittää rajan pas-

sintarkastuspaikan kautta, mutta piiloutumalla tai muuten passintarkastajaa välttelemällä laiminlyö noudattaa rajan ylittämistä koskevia säännöksiä.

*3 kohta.* Ehdotetun momentin 3 kohdassa valtionrajarikoksen tekemuotona on mainittu luvaton oleskelu tai liikkuminen taikka ryhtyminen kiellettyyn toimeen rajavyöhykkeellä. Mainitun tunnusmerkistön sisältö käytännössä määräytyy rajavyöhykelain säännösten perusteella. Luvattoman liikkumisen ja oleskelun ohella kiellettyjä toimia rajavyöhykkeellä ovat muun muassa työn suorittaminen ilman lupaa, rajan koskemattomuuden tai rajarauhan loukkaaminen rajaan tai vieraan valtakunnan alueeseen tai siellä oleskelevaan henkilöön kohdistuvilla teoilla, ampumaseiden ja -tarvikkeiden ja räjähdysaineiden hallussapito ja käyttö ilman lupaa ja valokuvauskoneiden ja -tarvikkeiden hallussapito ja käyttö ilman lupaa.

Valtionrajarikos on rangaistava tahallisena. Tahallisuuteen sisältyy tieto, että rajaa ylittävällä ei ole siihen oikeuttavaa passia tai muuta asiakirjaa. Jos esimerkiksi passi on väärennetty, sen haltijan tulee olla tietoinen tästä seikasta. Jos kysymyksessä on rajan ylittäminen muuta kautta kuin luvallisesta rajanylityspaikasta, tahallisuuteen sisältyy tieto, ettei rajanylityspaikka ole luvallinen maahantulo- tai maastalähtöpaikka. Maahantulo- tai maastalähtökieltoa rikkovan tulee olla tietoinen siitä, että hänet on asetettu maahantulo- tai maastalähtökieltoon. Rajavyöhykkeellä luvatta oleskelevan tahallisuuteen kuuluu tieto, että hän on rajavyöhykkeellä, jossa liikkuminen on rajoitettua.

Valtionrajarikoksen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeutta.

*2 momentti.* Ehdotuksen mukaan valtionrajarikoksesta ei tuomita ulkomaalaista, joka 1 momentissa tarkoitettun teon johdosta käännytetään rajalta tai karkotetaan maasta, eikä ulkomaalaista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa.

Maahan tulevan ulkomaalaisen rajalta käännyttämisestä ja maasta karkottamisesta on säännöksiä ulkomaalaislain 6 luvussa. Rajalta käännyttämisestä yhtenä perusteena on lain 37 §:ssä mainittu se, ettei ulkomaalaisella ole maahantuloon vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa. Vastaavasti maasta karkottamisen yhtenä perusteena on lain 40 §:ssä mainittu se, että ulkomaalainen

oleskelee maassa ilman vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa. Ulkomaalaisen tekemä valtionrajarikos voi siis olla rajalta käännyttämisen tai maasta karkottamisen peruste. Valtionrajarikosta on pidettävä ver-  
 raten lievänä rikoksena, joten käytännöllistä tarvetta ulkomaalaisen rankaisemiseen ei ole, jos hänet maahantuloon tarvittavien asiakirjojen puuttumisen takia käännytetään rajalta tai karkotetaan maasta. Olisi ilmeistä, että viralliset syyttäjät ja tuomioistuimet tällaisissa tapauksissa varsin yleisesti soveltaisivat toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä. Tarkoituksenmukaisempaa kuitenkin on, että passin tai muiden asiakirjojen puuttumisen takia selvissä rajalta käännyttämisen tai maastakarkotustapauksissa ulkomaalaisen oleskelua ei valtionrajarikosta koskevan esitutkinnan, syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin vuoksi tarpeettomasti pitkitetä. Rangais-  
 tuksen tuomitsemista rajalta käännyttämisen tai maasta karkottamisen oheisseuraamukse-  
 na voidaan pitää monesti kohtuuttomana.

Turvapaikan hakemista ja antamista koskevat säännökset perustuvat pakolaisten oikeusasemaa koskevaan yleissopimukseen (SopS 77/68) sekä siihen liittyvään pakolaisten oikeusasemaa koskevaan pöytäkirjaan (SopS 78/68). Ulkomaalaislaki perustuu siihen käsitykseen, että pakolaisella ei ole oikeutta saada turvapaikkaa, vaan sen myöntäminen riippuu valtion harkinnasta, vaikkakin sopimus velvoittaa olemaan palauttamatta tai karkottamatta pakolaista maahan, jossa hänen henkeään uhataan. Hallitusmuodon 7 §:n 4 momentin mukaan ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava koh-  
 telu. Vaikka Suomi noudattaa turvapaikan myöntämisessä ulkomaalaislain mukaista pidättyvää linjaa, sitä on omiaan tekemään joustavaksi ulkomaalaislain 31 §. Sen mukaan ulkomaalaiselle, jolle ei anneta turvapaikkaa mutta jonka ei katsota voivan turvallisesti palata kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa, voidaan myöntää oleskelulupa Suomessa suojelun tarpeen vuoksi.

Ulkomaalaiselta, joka on joutunut vaino-  
 tuksi koti- tai asuinmaassaan rodun, uskon-  
 non, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnal-  
 liseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen  
 mielipiteen johdosta, ei monissa tapauksissa  
 voida kohtuudella edellyttää passia tai muuta  
 matkustamisoikeuden osoittavaa asiakirjaa.  
 Vainon ilmenemismuotona voi olla viran-

omaisten kieltäytyminen myöntämästä mat-  
 kustamiseen oikeuttavaa asiakirjaa. Kieltäy-  
 tyminen saattaa pakottaa vainottuun ryhmään  
 kuuluvia matkustamaan ilman passia tai vas-  
 taavaa asiakirjaa tai hankkimaan väärennet-  
 tyjä asiakirjoja. Vainottuun ryhmään kuulu-  
 valta voi olla kohtuutonta edellyttää lähte-  
 mistä omasta maastaan virallisista maasta-  
 lähtöpaikoista ja Suomeen saapumista pas-  
 sintarkastuspaikkojen tai muiden luvallisten  
 rajanylityspaikkojen kautta. Tällaisen henki-  
 lön tulo Suomeen voi tapahtua rajavyöhyk-  
 keen läpi. Näistä syistä ei ole perusteltua  
 rangaista valtionrajarikoksesta ulkomaalaista,  
 joka pakolaisuuden perusteella hakee Suo-  
 mesta turvapaikkaa tai oleskelulupaa. Se ei  
 ole perusteltua siinäkään tapauksessa, että  
 kyseessä on ulkomaalaislain 34 §:ssä tarkoi-  
 tettu ilmeisen perusteeton turvapaikkahake-  
 mus, koska tällaiseen ulkomaalaiseen sovel-  
 letaan yleensä rajalta käännyttämistä tai  
 maasta karkottamista koskevia säännöksiä.

#### 8 §. *Laittoman maahantulon järjestäminen*

Ehdotetun 8 §:n mukaan tuomitaan laitto-  
 man maahantulon järjestämisestä se, joka  
 hankkiakseen itselleen tai toiselle ta-  
 loudellista hyötyä 1) tuo tai yrittää tuoda  
 maahan ulkomaalaisen, jolla ei ole maahan-  
 tuloon tarvittavaa passia, viisumia tai oleske-  
 lulupaa, 2) järjestää tai välittää 1 kohdassa  
 tarkoitettulle ulkomaalaiselle kuljetuksen  
 Suomeen tai 3) luovuttaa toiselle väärän tai  
 väärennetyn passin, viisumin tai oleskelulu-  
 van käytettäväksi maahantulon yhteydessä.

Ehdotettu säännös on asiallisesti saman-  
 sisältöinen kuin ulkomaalaislain 64 b §:n  
 säännös laittoman maahantulon järjestämi-  
 sestä. Ulkomaalaislaissa olevalla säännösel-  
 lä on selvä asiayhteys ehdotettuun valtionra-  
 jarikoksen tunnusmerkistöön. Lisäksi rikos-  
 lain kokonaisuudistuksessa noudatettu pyrki-  
 mys keskittää rikoslakiin vankeusuhkaiset  
 rikossäännökset puoltaa säännöksen siirtä-  
 mistä rikoslakiin.

Rikos on lähinnä Suomeen laittomasti tu-  
 levien ulkomaalaisten avustamista. Se kos-  
 kee myös pykälän 3 kohtaa, vaikka se san-  
 nanmukaisesti tulkiten voisi koskea myös  
 väärän tai väärennetyn passin, viisumin tai  
 oleskeluluvan luovuttamista Suomen kansa-  
 laiselle käytettäväksi maahantulon yhteydes-  
 sä. Suomen kansalaisella on kuitenkin oikeus  
 tulla Suomeen ilman passia tai muita  
 matkustusasiakirjoja, joten hän ei käytännös-

sä tarvitse vääriä tai väärennettyjä asiakirjoja.

Tässä tarkoitetut rikokset ovat luonteeltaan lähinnä taloudellisen palkkion saamiseksi tapahtuvaa avunantoa laittomaan maahantuloon. Näin ollen rikoksen rangaistusasteikon ei ole syytä olla huomattavasti ankarampi kuin itse pääteon rangaistusasteikon. Toisaalta vakavissa tapauksissa tässä tarkoitetut rikokset saattavat olla verraten laajamittaisia ja organisoitua toimintaa, josta vankeusrangaistuksen tuomitsemisen tulee olla mahdollista. Rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kahden vuoden vankeutta.

Tässä tarkoitetun rikoksen tekemiseen käytetty kuljetusväline voidaan tuomita valtiolle menetetyksi. Siitä on maininta seuraamuksia koskevassa pykälässä.

Ulkomaalaislain 64 b §:n 2 momentissa on mainittua rikosta koskeva syyttämättä ja rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen valtuuttava säännös. Vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi 17 luvun 27 §:ksi.

### 9 §. *Omankädenoikeus*

Säännös omankädenoikeudesta on nykyisin 16 luvun 14 §:n 1 momentissa. Omankädenoikeudesta tuomitaan se, joka luvottomasti itse tekee ulosoton tai muuta omankädenoikeutta. Rangaistuksena on sakko tai enintään kahden kuukauden vankeus. Säännöstä ei sovelleta, jos teosta on toisessa lainkohdassa säädetty ankarampi rangaistus.

Sellaisten oikeuksien toteuttaminen, joilla puututaan toisten oikeusjärjestyksessä suojattuihin etuihin, on nykyaikaisessa yhteiskunnassa säännönmukaisesti valtion sitä varten asettamien tuomioistuinten ja muiden viranomaisten tehtävänä. Siitä huolimatta lainsäädännössä on otettu huomioon mahdollisuus, ettei yksityishenkilö oikeutensa toteuttamisessa tai puolustamisessa aina voi saada tarpeellisessa määrin tai tarpeeksi ajoissa riittäviä viranomaispalveluja. Oikeutettua on esimerkiksi puolustautuminen hätävarjelutilanteessa ja pakkotilanteessa, joista on säännöksiä 3 luvun 6, 7 ja 10 §:ssä.

Sisällöltään laaja-alainen oikeus itseapuun on yksityishenkilölle säädetty rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 12 §:ssä ja pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ssä.

Rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 12 §:n mukaan kukaan ei saa omin valloin ottaa takaisin sitä, minkä tuntee omaksensa, olkoonpa omaisuus rikoksen

kautta vietyä tai kadonnutta, vaan on turvaututtava poliisiin tai tuomioistuimeen. Omansa saa kuitenkin ottaa takaisin "irtaimelta tahi tuntemattomalta mieheltä, taikka siltä, jonka varoo karkaavan, taikka rikosentekijältä verekseltään". Rikoslain 3 luvun 7 §:n mukaan omaisuuden takaisinottaja saa käyttää hätävarjelua, jos hänelle tehdään vastarintaa, kun hän ottaa verekseltään takaisin omaisuuttaan.

Pakkokeinolain 1 luvun 1 § sääntelee jomakiehen kiinniotto-oikeutta. Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikosentekijän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai jos rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä vahingonteko tai lievä petos. Jokainen saa ottaa kiinni myös sen, joka viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan on pidettävä tai vangittava. Vastarintaa kohdatessaan kiinniottajalla on oikeus käyttää voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Itseapua koskevia säännöksiä sisältyy myös esimerkiksi kalastuslain (286/82) 13 lukuun ja metsästyslain 10 lukuun.

Omankädenoikeutta koskeva säännös on oikeuskäytännössä osoittautunut vaikeasti tulkittavaksi. Sitä on sovellettu esimerkiksi maanjakotoimituksessa yhteiseksi jätetyn tai useiden tilojen vakiintuneessa yhteiskäytössä olleen tien luvattomaan sulkemiseen, tien tekemiseen toisen maalle sopimatta hänen kanssaan, miten rasitteena oleva kulkuoikeus toteutetaan, maa-aineksen ottamiseen toisen maalta, omavaltaiseen toisen osapuolen aseman heikentämiseen vuokrasuhteessa tai tavarantimituksessa, omavaltaiseen saatavan perimiseen velalliselle tilitettävistä varoista, palkkion pidättämiseen toiselle tilitettävistä varoista sekä sähkönen saannin estämiseen tai lukkojen vaihtamiseen vuokralaisen omavaltaiseksi häättämiseksi. Säännöstä ei ole sovellettu esimerkiksi velkojan suostumuksetta tapahtuvaan saatavan kuittaamiseen omalla saatavalla tai yhtiön palveluksessa olevan henkilön valtuuksien ylittämiseen. Saamisen perimiseen väkivaltaa tai uhkausta käyttäen on voitu soveltaa rikoslain 25 luvun 8 §:ssä olevaa säännöstä pakottamisesta tai rinnakkain pahoinpitelyä ja omankädenoikeutta koskevia säännöksiä. Omankädenoikeutta koskevan säännöksen vaikeatulkintaisuudesta on johtunut, että oikeuskäytäntö on ollut rajatapauksissa epäyhtenäistä.

Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäi-

sessä vaiheessa toteutetut säännökset ovat eräiltä osin selkeyttäneet tilannetta. Lähinnä hallinnan loukkausta koskeva säännös 28 luvun 11 §:ssä kattaa ainakin osan sellaisista tapauksista, joissa on ollut epäselvää, voidaanko tekoa pitää rangaistavana ja minkä säännöksen nojalla.

Ehdotetun omankädenoikeutta koskevan säännöksen mukaan rangaistavaa on se, että joku oikeutensa puolustamiseksi tai toteuttamiseksi omin valloin ryhtyy toimeen, jota hän ei saa tehdä ilman viranomaisen myötävaikutusta. Omankädenoikeuteen siis voidaan syyllistyä silloin, kun tekijällä on kohteeseen kohdistuva oikeudellinen vaade, jonka toteuttamiseen hän lain mukaan tarvitsee tuomioistuimen tai muun viranomaisen myötävaikutuksen. Rikokseen hän voi syyllistyä myös silloin, kun hän järkevin perustein uskoo tällaisen vaateen olemassaoloon. Säännösheidotuksen tarkoituksena ei ole olennaisesti muuttaa omankädenoikeuden alaa nykyisestäään, vaan lähinnä selventää sääntelyä.

Omin valloin oikeuden toteuttaminen tai puolustaminen ei ole tapahtunut silloin, kun toimenpiteeseen ryhdyttäessä on lain mukaan turvauduttu asianomaiseen viranomaiseen. Omin valloin se ei ole tapahtunut säännönmukaisesti myöskään silloin, kun toimenpiteen kohteeksi joutuva antaa siihen suostumuksensa. Omankädenoikeutta ei siis ole esimerkiksi se, että velkoja velalliselta saamansa valtuutuksen tai suostumuksen mukaan myy velallisen omaisuutta ja kauppahinnasta perii saatavansa korkoineen. Koska omankädenoikeuden käyttötilanteissa toimenpiteen tekijän ja sen kohteen edut usein ovat täysin vastakkaisia, niin sanottu edellytetty suostumus ilmeisesti vain harvoin tulee kysymyksen omankädenoikeuteen kuuluvan tahallisuuden poistumisperusteena.

Omin valloin oikeutta ei ole toteutettu tai puolustettu myöskään silloin, kun lakiin sisältyy toimenpiteeseen oikeuttava säännös. Sellaisia säännöksiä sisältyy esimerkiksi omaisuuden takaisinotto-oikeutta koskevaan rikoslain voimaannapenemisestä annetun asetuksen 12 §:ään, kalastuslakiin, metsästyslakiin tai lakiin elinkeinonharjoittajan oikeudesta myydä noutamatta jätetty esine (688/88).

Omankädenoikeuteen voidaan syyllistyä edellä sanotun perusteella esimerkiksi seuraavanlaisilla tavoilla:

- velkoja ottaa ilman velallisen suostumusta hänen hallustaan rahaa velan suoritukseksi,

si,

- velkoja myy ilman velallisen suostumusta hänen omaisuuttaan ja pidättää kauppahinnasta saatavansa,

- velkoja ottaa ilman velallisen suostumusta saamisensa hallussaan olevista velallisen varoista, jotka hänen on tilitettävä velalliselle,

- maanomistaja sulkee omalla maallaan olevan tien, johon ulkopuolisilla on käyttöoikeus,

- vuokranantaja häätää vuokralaisen käyttämättä asuinhuoneiston vuokrauksesta annetussa laissa (481/95), liikehuoneiston vuokrauksesta annetussa laissa (482/95) ja oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetussa laissa (650/73) tarkoitettuja oikeuskeinoja,

- vuokranantaja estää vuokralaisen sähkötai vedensaannin saadakseen tämän muuttamaan pois asunnosta ilman asianmukaista tuomioistuimen päätöstä,

- vuokranantaja rajoittaa vuokralaisen käyttöoikeutta ottamalla omavaltaisesti käyttöönsä osan vuokralaisen käytössä olevista huonetiloista,

- tavaran myyjä ottaa myymänsä tavaran pois ostajalta, joka ei ole maksanut kauppahintaa, noudattamatta osamaksukaupasta annetun lain (91/66) säännöksiä tai

- toimeksisaaja pidättää toimeksiantajan varoista, joista hänellä on mahdollisuus määrätä, palkkionsa vastoin toimeksiantajan suostumusta.

Jos velkoja tai muu vastaavassa asemassa oleva väkivaltaa käyttäen toteuttaa oikeutensa, omankädenoikeutta koskevan säännöksen ohella sovellettaisiin sitä lainkohtaa, joka soveltuu kyseiseen väkivallankäyttöön, esimerkiksi pahoinpitelyrikoksia koskevia säännöksiä. Omankädenoikeus voi toteutua samalla myös esimerkiksi laittoman uhkauksen (25 luvun 7 §) tai pakottamisen (25 luvun 8 §) kanssa. Väkivalta tai uhkaaminen merkitsee sellaista vääräsuulottuvuutta, jota ei ole otettu huomioon omankädenoikeutta koskevassa säännöksessä. Sen sijaan jos omankädenoikeuden tunnusmerkit täyttävä teko toteuttaa samalla esimerkiksi hallinnan loukkauksen (28 luvun 11 §) tunnusmerkit, sovellettaisiin pelkästään omankädenoikeutta koskevaa säännöstä, joka on rangaistusasteikoltaan ankarampi.

Omankädenoikeuteen voidaan syyllistyä usein sellaisissa tilanteissa, joissa tekijällä on

teon kohteeseen kohdistuva valta-asema tai teon kohde on muulla tavoin riippuvainen tekijästä. Esimerkiksi vuokralainen voi vuokranantajan omavaltaisen menettelyn vuoksi joutua jopa hädänalaiseen tilaan. Valta-aseman väärinkäyttämistä sisältävää rikosta pidetään nykyisen käsityksen mukaan tavanomaisista moitittavampana. Tähän nähden nykyisin voimassa olevaa omankädenoikeuden rangaistusasteikkoa, sakko tai enintään kahden kuukauden vankeus, ei voida pitää riittävänä törkeimpiä tapauksia ajatellen. Rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeutta.

### 10 §. Uskonrauhan rikkominen

Voimassa olevat säännökset rikoksista uskonrauhaa vastaan ovat rikoslain 10 luvussa. Rikoslain 10 luvun 1 §:ssä on säännös jumalanpilkasta. Jumalanpilkkaan syyllistyy säännöksen mukaan se, joka julkisesti pilkkaa Jumalaa. Rikoslain 10 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun uskonrauhan rikkomiseen syyllistyy se, joka julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä Suomessa toimivassa uskontokunnassa muutoin pidetään pyhänä. Rikoslain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettua uskonnonharjoituksen estämisestä on tuomittava se, joka väkivallalla tai väkivaltaa uhaten estää jonkin Suomessa toimivan uskontokunnan pitämästä jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta tai uskonnonharjoitusta. Uskonnonharjoituksen häiritsemiseen syyllistyy 10 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan se, joka meluamalla tai muulla tavoin pahennusta aiheuttamalla tahallaan häiritsee 3 §:ssä tarkoitettua jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta tai uskonnonharjoitusta. Pykälän 2 momentissa on säädetty vastaavasti rangaistavaksi hautajaisen häiritseminen silloin, kun tämä ei ole kirkollinen toimitus.

Uskontorikoksia koskevien säännösten tarpeellisuus ja sisältö ovat olleet kiistanalaisia. Olosuhteiden ja yhteiskunnallisten katsomusten aikojen kuluessa muuttuessa on uskontoon kohdistuvien rikosten sisältö ja merkitys vastaavasti vaihdellut.

Oikeustieteessä oli jo vuoden 1889 rikoslain säätämisen aikoihin kiistanalainen kysymys siitä, mitä oli pidettävä uskontorikosten suojelukohteena. Rikoslaisissa omaksuttiin silloisissa oloissa verraten uudenaikainen käsitys. Rikoslain valmistelutöistä ilmenee, että uskontorikoksia koskevien säännösten tarkoituksena oli suojella lähinnä kansalais-

ten uskonnollisia tunteita. Kuitenkin vuoden 1889 rikoslain säännöksistä katsottiin vielä löytyvän merkkejä aikaisemmin vallinneesta ja viime vuosisadan lopulla laajoissa piireissä hyväksytystä käsityksestä, jonka mukaan eräät uskontorikokset kohdistuvat Jumalaa, kuten myös siitä käsityksestä, että rikosoikeuden tehtävänä on suojella vallitsevaa uskontoa harhaopeilta. Uskontorikoksia koskevien rangaistussäännösten perusteena on katsottu olevan myös sen ajatuksen, että uskonto kuuluu yhteiskuntajärjestyksellä ylläpitäviin rakenteisiin ja että rangaistussäännösten yhtenä tarkoituksena on kriminalisoida yleistä uskonnollisuutta murentavia tekoja.

Nykyisin katsotaan yleensä, ettei uskonto sellaisenaan ole uskontorikosten suojelukohde. Suojelukohteiksi katsotaan kansalaisten uskonnolliset vakaumukset ja tunteet sekä uskonrauha yhteiskunnassa. Kiistanalaisena pidetään myös sitä, voiko rikosoikeudellisen suojan kohteena olla Jumala.

Uskontorikoksia koskevia säännöksiä on useita kertoja käsitelty eduskunnassa, vaikkakin vuonna 1970 hyväksytyjä säännöksiä edeltäneet säännökset pääosin olivat vuodelta 1889. Vuoden 1914 valtiopäivillä uskontorikoksia koskevien säännösten uudistamista käsiteltiin lakialoitteen pohjalta, mutta tasaisessa äänestyksessä ehdotus jäi hyväksymättä. Vuoden 1917 I valtiopäivillä tehtiin uusi lakialoite, jonka eduskunta äänestyksen jälkeen hyväksyi. Vuoden 1917 II valtiopäivillä eduskunta jätti äänestyksen jälkeen kuitenkin 10 luvun muutokset vahvistamatta. Uudistusehdotusten keskeisenä kohtana oli erillisen jumalanpilkkaa koskevan säännöksen kumoaminen.

Kun rikoslain 10 ja 41 luvun rangaistus-säännökset oli huomattavalta osaltaan katsottava vanhentuneiksi eivätkä ne enää vastanneet muuttuneiden olosuhteiden asettamia vaatimuksia, hallitus antoi vuonna 1965 eduskunnalle esityksen kysymyksessä olevan lainsäädännön uudistamisesta (HE 119/1965 vp). Esitys raukesi, koska sitä ei ehditty käsitellä ennen eduskunnan vaalikauden päättymistä. Vuoden 1966 valtiopäiville annettiin uusi esitys (HE 39/1966 vp). Käsitellyn jälkeen eduskunta päätti jättää esitykseen sisältyvät lakiehdotukset lepäämään yli vaalien. Kun asia vuoden 1970 valtiopäivillä tuli esille, lakiehdotuksia ei voitu hyväksyä muuttamattomina niiden voimaantulosäännöksessä olleen vuosikymmentä osoittaneen numeron takia. Sen vuoksi hallitus antoi uu-

den esityksen vuoden 1970 valtiopäiville (HE 51/1970 vp). Mainittu hallituksen esitys vastasi asiallisesti eduskunnassa hyväksyttyä mutta lepäämään jätettyä esitystä.

Hallituksen esityksessä 51/1970 vp ehdotettiin 41 luku kumottavaksi ja 10 luku muutettavaksi. Ehdotetun 10 luvun 1 §:n mukaan uskonrauhan rikkomiseen syyllistyi se, joka julkisesti törkeällä tavalla herjaa tai häpäisee sitä, mitä Suomessa toimivassa uskontokunnassa pidetään pyhänä. Ehdotuksen 2 §:ssä tarkoitettu uskonnonharjoituksen estämisestä oli tuomittava se, joka väkivallalla tai väkivaltaa uhaten estää jonkin Suomessa toimivan uskontokunnan pitämästä jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta tai uskonnonharjoitusta. Uskonnonharjoituksen estämisen yritys oli rangaistava. Lisäksi esityksessä oli uskonnonharjoituksen ja hautajaisien häiritsemistä koskeva 3 §.

Eduskuntakäsittelyssä hallituksen esitykseen tehtiin kuitenkin muutamia muutoksia. Asiallisesti tärkein muutos oli se, että äänestyksen jälkeen jumalanpilkkua koskevan erillisen säännöksen kumoamista ei hyväksytty, vaan hallituksen esitykseen lisättiin jumalanpilkkua koskeva 10 luvun 1 §.

Tähän esitykseen ei sisälly uskontorikoksia koskevaa erillistä lukua. Uskonrauhaa ja oikeutta harjoittaa uskontoa pidetään ehdotuksen mukaan osana sitä yhteiskuntarauhaa, joka kuuluu yleiseen järjestykseen. Sen vuoksi ehdotetussa 17 luvussa on nimenomainen uskonrauhaa suojaava säännös. Sellainen on ehdotettu uskonrauhan rikkomista koskeva säännös luvun 10 §:ssä, joka suojaa myös hautaustilaisuutta muunlaisena kuin uskonnollisena tilaisuutena. Lisäksi ehdotetussa 11 §:ssä on säännös uskonnonharjoituksen estämisestä.

Voidaan katsoa, etteivät Jumala ja muiden uskontojen vastaavat tarvitse rikoslain tarkoittamaa suojelua. Jumalanpilkkua koskeva säännös rikoslaisissa antaa helposti aihetta väärinkäsityksiin. Rajan vetäminen uskonnollisiin käsityksiin kohdistuvan ironisen arvostelun ja suoranaisen jumalanpilkan välillä on hyvin tulkinnan- ja arvostuksenvaaraista. Vuonna 1970 säädettyä säännöstä jumalanpilkkua ei ole tuomioistuimissa sovellettu. Koska jumalanpilkkua koskevan erillisen säännöksen tarpeellisuudesta voidaan esittää vastakkaisia käsityksiä, pyrkimykset soveltaa sitä uskonasioista julkisuudessa esitettyihin käsityksiin kärjistyvät helposti tunteenomaiseksi vastakkainasetteluksi. Juma-

lanpilkkua koskeva erillinen säännös rikoslaisissa voi antaa uskonnollisille ääriliikkeille tai uskonasioissa suvaitsemattomille ihmisille mahdollisuuden käyttää rikoslakia uskontoon kohdistuvan yhteiskunnallisen keskustelun tai uskonasioita käsittelevän taiteellisen ilmaisun rajoittajana.

Ehdotuksen mukaan uskonrauhan rikkomisesta on tuomittava se, joka 1) loukkaamistarkoituksessa julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä uskonnonvapauslaissa tarkoitettu kirkko tai uskonnollinen yhdyskunta pitää pyhänä, tai 2) meluamalla, uhkaavalla käytäytymisellään tai muuten häiritsee jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta, uskonnonharjoitusta tai hautaustilaisuutta.

Käsite "pyhä" ei ole kovin tarkka. Se ilmaisee kuitenkin jotakin sellaista, jota kohtaan uskonnollisen yhteisön jäsenet tuntevat suurta kunnioitusta. Käsitteen "pyhyys" voitaneen katsoa saaneen käytännössä riittävän vakiintuneen merkityksen. Toisaalta "pyhyiden" sisältö vaihtelee eri uskonnollisissa yhteisöissä. Sanontaa "mitä uskonnonvapauslaissa tarkoitettu kirkko tai uskonnollinen yhdyskunta pitää pyhänä" on käytetty sen osoittamiseksi, että "pyhyys" määräytyy uskonnollisissa yhteisöissä vallitsevien käsitysten eikä ulkopuolisten käsitysten mukaan. Toisaalta ilmaisua on käytetty sen osoittamiseksi, että säännöksen tarkoituksena on suojata uskonnonvapauslaissa tarkoitettuja kirkkoja ja muita rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia, eikä esimerkiksi järjestäytymättömiä uskonnollisia ryhmiä tai pelkästään ulkomailla toimivia uskonnollisia yhteisöjä.

Uskonnollisen yhteisön asiallinen arvostelu ei toteuta uskonrauhan rikkomisen tunnusmerkistöä. Sitä ei toteuta myöskään ivalisessa sävyssä tapahtuva arvostelu, johon sisältyy asiallisia perusteita. Ehdotetun 1 kohdan soveltaminen edellyttää, että on ilmaistu pyhänä pidettävään seikkaan kohdistuva käsitys, joka on omiaan halventamaan kohteen arvoa toisen ihmisen silmissä. Teon rangaistavuus edellyttää erikoisluonteista tahallisuutta. Rangaistavuuden edellytykseksi on nimittäin asetettu, että teko tapahtuu loukkaamistarkoituksessa. Loukkaus voidaan katsoa näin tehdyksi, kun herjaamisen tai häpäisemisen loukkaavuuden käsittävät myös sellaiset henkilöt, jotka kenties itse eivät pidä herjaamisen tai häpäisemisen kohdetta pyhänä, mutta antavat arvoa toisella tavalla ajattelevien ihmisten vakaumukselle. Ollakseen rangaistava loukkauksen tulee ehdotuk-

sen mukaan tapahtua julkisesti. Julkisesti herjaaminen tai häpäiseminen tapahtuu tyypillisesti sellaisissa olosuhteissa, että se tulee luvultaan ja kokoonpanoltaan määräämättömän ihmisjoukon tietoon.

Uskonrauhan rikkomisen toisena tekotapana on jumalanpalveluksen, kirkollisen toimituksen, uskonnonharjoituksen tai hautausilaisuuden häiritseminen meluamalla, uhkaavalla käyttäytymisellä tai muuten. Säännös vastaa pääsääntöisesti sisällöltään nykyisin voimassa olevaa 10 luvun 4 §:ää.

Eri uskonnollisten yhteisöjen jumalanpalveluksilla, kirkollisilla toimituksilla ja muilla uskonnonharjoituksilla on yleisesti siinä määrin perinteelliset muodot, että niiden erottaminen esimerkiksi uskonasioita käsittelevistä yksityisluonteisista keskustelutilaisuuksista tai yksityishenkilöiden järjestämistä epävirallisista uskonnollisista tilaisuuksista on yleensä mahdollista. Yksityisiä uskonnollisia tilaisuuksia, kuten esimerkiksi kodeissa ilman jonkin uskonnollisen yhteisön myötävaikutusta järjestettyjä rukoushetkiä tai hengellisiä musiikkitilaisuuksia säännös ei koske, vaan niitä suojaavat lähinnä kotirauhaa koskevat säännökset. Eivät edes kaikki kirkosten järjestämät uskonnolliset tilaisuudet ole säännöksessä tarkoitettuja jumalanpalveluksia, kirkollisia toimituksia tai uskonnonharjoituksia. Sellaisia eivät ole esimerkiksi kirkkojen tai niiden seurakuntien hallintoelinten kokoukset taikka niiden järjestämät suljetulle piirille tarkoitettut keskustelutilaisuudet tai kerhojen toimintaan liittyvät tilaisuudet.

Hautausilaisuus on ehdotuksessa mainittu erikseen, jotta suojan piirissä olisivat muutkin hautausilaisuudet kuin kirkolliset toimitukset.

Uskonrauhan rikkomisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kolmen kuukauden vankeutta.

### 11 §. Uskonnonharjoituksen estäminen

*1 momentti.* Uskonnonvapauden kuuluu oikeus ilman ulkopuolisten häirintää harjoittaa uskontoa niillä tavoilla, joita kirkko tai uskonnollinen yhdyskunta on omaksunut. Vakavimpana uskonnonharjoituksen häirintänä on pidettävä väkivaltaa tai sillä uhkaamista, jonka tavoitteena on sen estäminen. Koska väkivallan käyttö tai sillä uhkaaminen toteuttaa yleensä jonkin henkeen, terveyteen

tai vapauden kohdistuvan rikoksen tunnusmerkit, voidaan esittää erilaisia käsityksiä erillisen uskonnonharjoituksen estämisestä koskevan säännöksen tarpeellisuudesta.

Suomen rikoslaissa on vuodesta 1889 alkaen ollut säännös uskonnonharjoituksen estämisestä väkivallalla tai sillä uhkaamalla. Uudistettaessa uskontorikoksia koskevia säännöksiä vuonna 1970 säädettiin uskonnonharjoituksen estämisestä koskeva 10 luvun 3 §, joka asiallisesti vastaa alkuperäisen rikoslain säännöstä. Väkivallan ja sillä uhkaamisen rangaistavuudesta uskonnonharjoittamisen estämiseksi ollaan ilmeisen yksimielisiä. Rikoslakiin ehdotetaan edelleen erillistä rikossäännöstä uskonnonharjoituksen estämisestä.

Uskonnonharjoituksen estämisestä koskevan säännöksen mallina on rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa hyväksytyt kokouksen estämisestä koskeva 14 luvun 6 §. Kokouksen estämisestä rangaistaan sitä, joka käyttämällä väkivaltaa tai sillä uhkaamalla oikeudettomasti estää yleisiä asioita varten tarkoitettua kokouksen, kulkueen tai tilaisuuden järjestämisen. Rangaistuksena on sakko tai enintään kahden vuoden vankeus. Kokouksen estämisen yritys on rangaistava.

Rangaistavaa olisi väkivaltaa käyttämällä tai sillä uhkaamalla tapahtuva jumalanpalveluksen, kirkollisen toimituksen tai muun uskonnonharjoituksen estäminen. Mitä tarkoitetaan jumalanpalveluksella, kirkollisella toimituksella ja muulla uskonnonharjoituksella, on tehty selkoa uskonrauhan rikkomista koskevan säännösehdotuksen perusteluissa. Rangaistavuuden edellytykseksi ei ole asetettu, että olisi osoitettavissa yksittäinen uhri, johon väkivalta tai uhkaus on kohdistunut. Sitä vastoin edellytetään, että jumalanpalveluksen, kirkollisen toimituksen tai muun uskonnonharjoituksen estäminen on tapahtunut oikeudettomasti. Oikeudetonta ei ole esimerkiksi yksityisen kansalaisen harjoittama kotirauhansa suojaaminen tai viranomaisen puuttuminen lain suomin valtuuksin uskonnonharjoituksen yhteydessä tapahtuviin järjestyshäiriöihin.

Uskonnonharjoituksen estämisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kahden vuoden vankeutta. Nykyisin voimassa olevan säännöksen mukaan rangaistuksena on enintään kahden vuoden vankeus. Sakon tuomitsemisen mahdollisuus siis lieventäisi rangaistavuutta. Ehdotettu rangaistusasteikko olisi sama kuin kokouksen estämisestä koske-

vassa 14 luvun 6 §:ssä. Lievimmissä uskonnonharjoituksen estämisen tunnusmerkit täytävissä tapauksissa vankeusuhkaa on pidettävä tarpeettomana. Vakavimmissa tapauksissa yleensä soveltuisi myös jonkin väkivaltarikoksen tunnusmerkistö, jolloin myös yhteisen rangaistuksen asteikko voisi olla ankarampi.

2 momentti. Uskonnonharjoituksen estämisen yritys olisi rangaistava, kuten on nykyisessäkin laissa.

### 12 §. Hautarauhan rikkominen

Kulttuuriimme kuuluvat sosiaaliset normit edellyttävät kunnioittavaa suhtautumista vainajiin, hautaamiseen, vainajille läheisten ihmisten tunteisiin sekä hautoihin ja muihin paikkoihin, joilla on välitöntä merkitystä elävien ihmisten suhteessa vainajiin. Hautarauhan rikkomista koskevan säännöksen suojelukohteena ei ole kuollut ihminen sinänsä, vaan elävien ihmisten peruskäsitys siitä, miten kuolleisiin tulee suhtautua.

Nykyisessä rikoslaissa on säännöksiä, joiden mukaan määritellään rangaistavaksi kuolemaan liittyviin tunteisiin kohdistuva epäkunnioittava käyttäytyminen. Rikoslain 10 luvun 3 §:n mukaan väkivallalla tai väkivaltaa uhaten tehty hautausilaisuuden estäminen tai sen yrittäminen on rangaistavaa, jos hautaus on kirkollinen toimitus. Rikoslain 10 luvun 4 §:n mukaan hautajaisten häiritseminen on rangaistavaa, kirkollisena toimituksena 1 momentin mukaan uskonnonharjoituksen häiritsemisenä ja muunlaisena tilaisuutena 2 momentin mukaan hautajaisten häiritsemisenä. Rikoslain 24 luvun 4 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka luvattomasti haudasta ottaa ruumiin tahi osan siitä, taikka luvatta hävittää, kätkee tai silpoo hautaamattoman ruumiin taikka pitelee ruumista ilkeästi, taikka laittomasti turmelee tai vahingoittaa hautaa, taikka haudalla harjoittaa väkivaltaa. Lisäksi 27 luvun 4 §:ssä on vainajan muiston häpäisemistä koskeva rangaistus-säännös. Kyseiseen rikokseen syyllistyy se, joka häväisee kuolleen "miehen" muistoa siten, että vastoin parempaa tietoansa sanoo hänen olleen syyppään nimitettyyn rikokseen, taikka nimitettyyn rikoksen lajiin, tai muuhun sellaiseen tekoon, joka jos vainaja olisi elänyt, olisi voinut saattaa hänet halveksimisen alaiseksi, taikka sellaisesta levittää valheen tai perättömän kulkupuheen. Pykälän 2 momentin mukaan syyteoikeus rikoksesta

raukeaa 20 vuoden kuluttua kuolemasta.

Ehdotetun 12 §:n mukaan hautarauhan rikkomiseen syyllistyy se, joka

1) luvattomasti avaa haudan tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan,

2) käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla tai

3) turmelee tai häpäisee hautaa tai kuolleen muistomerkkiä.

Hautana pidetään yleensä paikkaa, johon joku on joko kirkollisin menoin tai muulla tavoin asianmukaisesti haudattu. Välttämätöntä ei ole, että hautaan on sijoitettu vainajan ruumis sellaisenaan. Polttohautauksessa syntyneen uurnan säilytyspaikkaa pidetään myös hautana samoin kuin ruumiin symbolista säilytyspaikkaa esimerkiksi hautausmaalla, jos ruumista ei ole esimerkiksi onnettomuuden takia voitu löytää. Suomessa haudat ovat yleensä kirkon ylläpitämällä hautausmailla, mutta hautarauhan syntymisen kannalta se ei ole välttämätöntä. Hautana pidetään myös haudaksi merkittyä muualla kuin hautausmaalla sijaitsevaa kuolleen leposijaa. Hautana voidaan pitää myös paikkaa, johon on siroteltu vainajien tuhkaa, jos paikka yleisesti tiedetään sellaiseksi paikaksi. Hautana pidetään myös merellä olevaa kuolleiden viimeistä leposijaa, jos paikka on nimenomaisin toimin rauhoitettu. Näin ollen 28 päivänä syyskuuta 1994 uponneen Estonia-aluksen hylkyä ja sen ympäristöä pidetään sitä koskevan rauhoitustoimen jälkeen säännösehdotuksessa tarkoitettuna hautana. Alueen rauhoittamista hautana koskeva erityissäännös syrjäyttää tässä olevan yleisen säännöksen.

Hautarauha säilyy niin kauan kuin hauta voidaan havaita jonkun kuolleen leposijaksi. Hautausmaiden suhteen se säilyy niin kauan kuin ne tunnustetaan yleisesti hautausmaiksi. Muinaisaikojen haudat ja vastaavat arkeologiset löydöt ovat muinaismuistolaissa (295/63) tarkoitettuja kiinteitä muinaisjään-önsiä.

Haudan avaaminen sekä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan ottaminen on rangaistavaa silloin, kun se on luvattomaa. Haudan avaaminen voi osoittautua tarpeelliseksi esimerkiksi vainajaan kohdistuneeksi epäillyn rikoksen selvittämiseksi tai muuten kuolemansyyn tutkimiseksi hautaamisen jälkeen. Tällaisissa tapauksissa tarvittavan päätöksen tekevät toimivaltaiset poliisi- ja terveysviranomaiset. Haudan avaaminen ja ruu-

misarkun tai hautauksen ottaminen pois haudasta voi olla luvallista täytettäessä vainajan omaisten toivomusta siirtää vainaja haudattavaksi toiselle paikkakunnalle. Haudan avaaminen esimerkiksi hautakiven asentamiseksi tai haudalla tehtävien korjausten vuoksi ei ole luvatonta. Luvatonta ei ole myöskään hautapaikkojen hoitosopimuksen päättymisen johdosta tapahtuva haudausmaahan uudelleenjärjestely. Hautaan kohdistuvat toimenpiteet voivat olla luvallisia myös esimerkiksi terveydensuojelulain (763/94) eräiden säännösten perusteella. Huomattava kuitenkin on, että hautapaikan omistajan tekemät tai hänen toimeksiannostaan tehdyt toimet haudausmaalla saattavat olla hautarauhan rikkomista, esimerkiksi silloin, kun hautojen avaamisella tai muulla vastaavalla ei ole haudausmaan hoitoon ja kunnossapitoon liittyviä asiallisia perusteita.

Pahennusta herättävää hautaamattoman ruumiin käsittelemistä voi olla esimerkiksi ruumiiseen kohdistuva silpominen tai muu väkivalta, ruumiin hävittäminen tai kätkeminen asianmukaisen hautaamisen estämiseksi, ruumiin tuominen yleiselle paikalle tai seksuaalinen puuttuminen ruumiiseen.

Haudan tai kuolleen muistomerkin turmelemista tai häpäisemistä voi olla esimerkiksi maan kaivaminen haudalla kuitenkin varsinaisesti avaamatta hautaa, haudalla olevien kynttilöiden, istutusten tai kukkien talleminen tai repiminen, hautakiven sotkeminen, vahingoittaminen tai kaataminen, muu haudan vahingoittaminen, roskien heittäminen tai tarpeiden tekeminen haudalle taikka metelöiminen haudalla tai sen välittömässä läheisyydessä.

Rikoslain 27 luvun 4 §:ssä säänneltyä vainajan muiston häpäisemistä ei ehdoteta hautarauhan rikkomista koskevan säännöksen yhteyteen, koska se on ymmärrettävä lähinnä kunnianloukkauksena. Kunnianloukkauksia koskevia säännöksiä on valmisteltu erikseen.

Hautarauhan rikkomisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeutta.

### 13 §. Ilkivalta

Ilkivallalla tarkoitetaan yleensä tahallista häiriön aiheuttamista, toisen kiusaamista tai haitan aiheuttamista. Tällä tavoin ymmärrettyä ilkivaltaa sisältyy useiden rikosten tunnusmerkistöihin. Tällaisia rikossäännöksiä

ovat muun muassa uskonnonharjoituksen ja hautajaisten häiritseminen (rikoslain 10 luvun 4 §), julkisen kuulutuksen hävittäminen (16 luvun 16 §), kotirauhan rikkominen (24 luvun 1, 3 ja 3 a §), hautarauhan rikkominen (24 luvun 4 §), hallinnan loukkaus (28 luvun 11 §), perätön vaarailmoitus (34 luvun 10 §), vahingonteko (35 luvun 1 §), tietoliikenteen häirintä (38 luvun 5-7 §), ilkivalta (42 luvun 7 §) sekä 44 luvun 13 ja 21 §:ssä mainitut rikokset. Liikenteen estäminen tai häiritseminen voi olla rangaistavaa tieliikennelain 3 §:n 2 momentin ja 98 tai 103 §:n nojalla taikka rikoslain 44 luvun 14 §:n nojalla. Poliisilain 51 §:n 5 kohdassa on rangaistussäännös aiheuttomasta poliisin hälyttämisestä ja poliisin toiminnan vaikeuttamisesta vääriä tietoja antamalla. Seksuaalista häiritsemistä esimerkiksi työpaikalla tai yleisellä paikalla voidaan ainakin vakavimmissa tapauksissa pitää kunnianloukkauksena.

Ehdotettu ilkivaltaa koskeva rikossäännös on sängen yksityiskohtainen sen vuoksi, että nykyinen ilkivaltaa koskeva säännös on yleisluonteisuudessaan vaikeasti tulkittava. Etenkin säännöksessä oleva ilmaisu "harjoittaa muuta ilkivaltaa" ei täyty nykyaikaisen rikoslain täsmällisyysvaatimuksia.

*1 kohta.* Ilkivaltaa koskevassa säännöhdotuksessa on ensimmäisenä tekemuotona mainittu metelöimällä tai muulla sellaisella tavalla tapahtuva häiriön aiheuttaminen yleisellä paikalla, virantoimituksen yhteydessä, kulttuuri- tai urheilutilaisuudessa, joukkoliikenteen kulkuneuvossa, yleisiä asioita varten tarkoitettussa kokouksessa tai muussa tilaisuudessa, virastossa, toimistossa, liikkeessä tai tehtaassa tai muussa vastaavassa paikassa.

Metelöimisellä tarkoitetaan muutakin kuin kovalla äänellä huutamalla aikaan saatua häiriötä. Sellainen voidaan saada aikaan esimerkiksi kolistelemalla esineitä, särkemällä ikkunoita, hakkaamalla ovia tai ikkunoita, puhumalla häiritsevällä tavalla kovaäänisesti paikassa, jossa edellytetään hiljaisuutta, poistumalla karkean mielenosoituksellisesti kesken esityksen konsertti- tai teatterisalista tai kiroilemalla äänekkäästi. Metelöimiseen rinnastettavaa häiriön aiheuttamista voi olla esimerkiksi asiaton leikittely sähkövaloilla tai paikalla olevilla teknisillä laitteilla taikka haukkuvan koiran tuominen paikkaan, jossa edellytetään hiljaisuutta. Millainen menettely aiheuttaa häiriötä, riippuu suuresti paikan ja tilaisuuden luonteesta. Esimerkiksi äänekkäästi

suosion- tai paheksumisenosoitukset urheilutilaisuudessa usein kuuluvat tilaisuuden luonteeseen, mutta vastaava käyttäytyminen keskellä konserttiohjelmaa on usein häiriön aiheuttamista.

Yleisellä paikalla tarkoitetaan tietä, katua, toria, puistoa tai muuta vastaavaa paikkaa, joka on yleisön tai muuten henkilöllisyydeltään määräämättömien henkilöiden käytettävissä. Virantoimituksella tarkoitetaan sellaista julkisen vallan käyttämistä, joka tapahtuu viraston ulkopuolella, kuten esimerkiksi liikenne- tai muuta valvontaa yleisön keskuudessa. Kulttuuritilaisuuksilla tarkoitetaan lähinnä konsertteja, ooppera-, tanssi- ja teatteriesityksiä, elokuvanäytäntöjä ja muita vastaavia tilaisuuksia. Urheilutilaisuudella tarkoitetaan lähinnä urheilukilpailua tai -näytöstä. Tilaisuuden ei kuitenkaan tarvitse olla julkinen, joten esimerkiksi orkesteri-, teatteri- tai ohjatun liikuntaharjoituksen häiritseminen voi tulla arvostelluksi ilkeältä. Se, että ilkeältä koskevassa säännösehdotuksessa mainitaan joukkoliikenteen kulkuneuvo rikoksen tapahtumispaikkana, merkitsee, että järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 6 § tulee tarpeettomaksi ja voidaan korvata viittaussäännöksellä ilkeältä koskevaan säännökseen rikoslaissa. Yleisiä asioita varten järjestetyllä kokouksella tai muulla tilaisuudella tarkoitetaan lähinnä yleisistä kokouksista annetussa laissa tarkoitettuja tilaisuuksia. Virastolla, toimistolla, liikkeellä, tehtaalla tai muulla vastaavalla paikalla ehdotuksessa tarkoitetaan sellaisia paikkoja, joissa tehdään työtä, käydään kauppaa tai muuten palvellaan yleisöä.

*2 kohta.* Ilkivallan toisena tekemuotona ehdotuksessa on mainittu ampuminen, esineiden heittäminen tai muu vastaavanlainen häiriön aiheuttaminen. Ehdotuksessa ei ole paikkaa koskevia rajoituksia, mutta käytännössä häiriön aiheuttaminen rajaa 2 kohdan sovellettavuutta. Ilkivaltaa ei siten ole esimerkiksi kivien heittäminen etäällä asutuksesta tai muista ihmisistä taikka laukauksien ampuminen tavanomaisen metsästyksen yhteydessä tai ampumaradalla. Ilkivaltaa 2 kohdan mukaan voisi olla esimerkiksi laukauksen ampuminen yksityisasunnosta tai asuntojen läheisyydessä, kivien heittäminen ikkunoihin tai talojen seinisiin tai häiriötä aiheuttava esineiden heittäminen yleisen kokouksen puhujakorokkeelle tai vastaavaan paikkaan. Jos tällainen toiminta aiheuttaa vahinkoa tai vaaraa hengelle, terveydelle tai

omaisuudelle, ilkeältä säännöksen sijasta sovelletaan toteutuvaa ankarampaa rikossäännöstä.

*3 kohta.* Julkisen kuulutuksen tai tiedonannon poistaminen tai turmeleminen olisi rangaistavaa ehdotetun säännöksen 3 kohdan mukaan. Säännös korvaisi nykyisin 16 luvun 16 §:ssä olevan julkisen kuulutuksen hävittämistä koskevan säännöksen. Säännös koskee vain viranomaisten antamia tai niihin rinnastettavia kuulutuksia tai tiedonantoja. Niistä on erityissäännöksiä julkisista kuulutuksista annetussa laissa (34/25) ja julkisista kuulutuksista annetun lain soveltamisesta annetussa asetuksessa (36/25). Sellaisia voivat olla esimerkiksi asevelvollisten kutsuntoihin liittyvät kuulutukset, vaaliviranomaisten julkipanemat ehdokaslistojen yhdistelmät, tuomioistuinten ilmoitustauluilla olevat tiedonannot tai kunnallisten viranomaisten kuulutukset niihin varatuilla paikoilla. Julkisia kuulutuksia eivät ole esimerkiksi yleisille paikoille asetetut mainokset tai yksityisluonteiset ilmoitukset, eivät myöskään esimerkiksi puolueiden tai vaaliehdokkaiden mainokset, vaikka ne olisikin sijoitettu yleisiin paikkoihin. Mainosten, yksityisten ilmoitusten ja niihin verrattavien poistaminen tai turmeleminen voi kuitenkin olla rangaistavaa esimerkiksi vahingontekona rikoslain 35 luvun säännösten mukaan.

*4 kohta.* Ehdotetun pykälän 4 kohdassa on mainittu rangaistavana se, että joku käyttämällä joukkoliikenteen kulkuneuvon, hissien tai muun laitteen hätäjarrua tai hälytintä aiheuttaa ilkeältä tavalla väärän hälytyksen. Kulkuvälineen, esimerkiksi junan, tai laitteen pysäyttämisen, vaikka vaara ei uhkaakaan, on jossakin määrin rinnastettavissa 34 luvun 10 §:ssä olevaan perätöntä vaarailmoitusta koskevaan säännökseen. Mainittu säännös koskee kuitenkin sellaisia tilanteita, joissa esimerkiksi poliisi, palokunta tai merivartiolaite hälytetään aiheuttomasti ilmoittamalla perättömästi pommista, tulipalosta, merihädästä, suuronnettomuudesta tai muusta hädästä tai vaarasta. Perättömän vaarailmoituksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää myös, että perätön ilmoitus on omiaan aiheuttamaan pelastus- tai turvallisuustoimen taikka pakokauhua. Ehdotetussa kohdassa tarkoitettua ilkeältä tavalla ja perättömän vaarailmoituksen tunnusmerkit eroavat siis selvästi toisistaan.

Ilkivaltaa ehdotetaan toissijaiseksi säännökseksi. Sitä sovelletaan, jollei teosta ole

muualla laissa säädetty rangaistusta. Rikoslaisissa on lukuisia rikossäännöksiä, jotka siis syrjäyttäisivät ilkivaltaa koskevan säännöksen.

Rangaistukseksi ilkivallasta ehdotetaan sakkoa.

#### 14 §. *Eläinsuojelurikos*

Eläinten kohtelua koskevat säännökset sisältävät keskeisesti eläinsuojelulakiin. Eläinsuojelulaki tai muu lainsäädäntö ei tunnusta eläimille oikeuksia, mutta asettaa ihmisille velvollisuuksia kohdella eläimiä asianmukaisesti. Eläinten epäasiallinen tai julma kohtelu loukkaa yhteiskunnassa vallitsevia käsityksiä eläinten kohtelusta ja herättää sillä tavoin ärtymystä tai pahennusta. Eläinten suojelua koskevien säännösten ei enää katsota suojaavan eläimen omistajan oikeuksia. Ihmisten velvollisuudet eläinten kohtelussa ovat yleensä riippumattomia siitä, kenen omistuksessa eläimet ovat vai ovatko ne kenenkään omistuksessa. Eläimen omistajalla ja hoitajalla on kuitenkin siihen kohdistuvia erityisvelvollisuuksia, kuten huolenpito- ja valvontavelvollisuuksia.

Eläinsuojelulaki sisältää rikossäännöksiä, joiden sisältö kuitenkin määräytyy pääosin muista mainitun lain ja sen nojalla annettujen säännösten määräyksistä.

Rangaistussäännös eläinräökkäyksestä on eläinsuojelulain 54 §:ssä. Eläinräökkäyksestä tuomitaan sen mukaan se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) kohtelee eläintä 3-6, 8, 29, 32 tai 33 §:n taikka niiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastaisesti,

2) käyttää sellaista 12 §:ssä tarkoitettua välinettä, laitetta tai ainetta, jonka käyttö on kielletty,

3) suorittaa vastoin 7 tai 9-11 §:n säännöksiä niissä tarkoitettujen toimenpiteiden tai

4) tuo tai yrittää tuoda maahan eläimen 28 §:ssä mainitun kiellon vastaisesti.

Eläinsuojelulain 3 §:n 1 momentin mukaan eläimiä on kohdeltava hyvin eikä niille saa aiheuttaa tarpeetonta kärsimystä. Tarpeettoman kivun ja tuskan tuottaminen eläimille on kielletty. Lisäksi eläintenpidossa on edistettävä eläinten terveyden ylläpitämistä sekä otettava huomioon eläinten fysiologiset tarpeet ja käyttäytymistarpeet.

Eläinsuojelulain 4 §:n 1 momentissa määrätään, että eläimen pitopaikan on oltava

riittävän tilava, suojaava, valoisa, puhdas ja turvallinen sekä muutoinkin tarkoituksenmukainen ottaen huomioon kunkin eläinlajin tarpeet. Eläimen pitäminen tarpeetonta kärsimystä tuottavalla tavalla on kielletty.

Eläinsuojelulain 5 §:n 1 momentin mukaan hoidossa olevaa eläintä ei saa jättää hoidotta tai hylätä. Eläimen on saatava riittävästi sille sopivaa ravintoa, juotavaa ja muuta sen tarvitsemaa hoitoa. Eläimen sairastuessa sen on saatava asianmukaista hoitoa. Eläimen hyvinvointi ja olosuhteet on tarkistettava riittävän usein.

Eläinsuojelulain 6 §:n 1 momentissa säädetään eläinten kohtelusta. Eläimen liiallinen rasittaminen ja kohtuuttoman ankara kurissa pitäminen ja kouluttaminen sekä liian kovakourainen käsittely on kielletty. Eläimen sitominen tarpeetonta kärsimystä tuottavalla tavalla on kielletty. Eläimen on annettava levätä kunnolla ja lisäksi sen on saatava liikua.

Eläinsuojelulain 7 §:n mukaan leikkaus tai muu siihen verrattava kipua aiheuttava toimenpide saadaan eläimelle suorittaa vain, jos se on eläimen sairauden tai muun siihen verrattavan syyn vuoksi tarpeellista (1 momentti). Toimenpiteen saa suorittaa vain eläinlääkäri. Jos toimenpiteestä aiheutuva kipu on lievää ja hetkellistä tai toimenpide ei siedä viivytystä, saa toimenpiteen kuitenkin tehdä myös muu henkilö kuin eläinlääkäri (2 momentti).

Eläinsuojelulain 8 §:ssä määrätään, että eläinjalostuksessa on otettava huomioon eläinsuojelulliset näkökohdat sekä eläinten terveys (1 momentti). Sellainen eläinjalostus tai jalostusmenetelmien käyttäminen, josta voi aiheutua eläimelle kärsimystä taikka merkittävää haittaa eläimen terveydelle tai hyvinvoinnille, on kielletty (2 momentti).

Eläimen suorituskyvyn keinotekoinen kohottaminen, alentaminen tai ylläpitäminen lääkkeillä taikka muilla vastaavilla aineilla tai valmisteilla on kielletty (eläinsuojelulain 9 §:n 1 momentti). Eläimen tuotantokyvyn keinotekoinen kohottaminen lääkkeillä taikka muilla vastaavilla aineilla tai valmisteilla on kielletty, ellei voida osoittaa, ettei niistä aiheudu haittaa eläimen terveydelle tai hyvinvoinnille (10 §:n 1 momentti). Eläintä ei saa lihottamistarkoituksessa eikä tuotannon lisäämiseksi pakolla syöttää (11 §).

Eläinsuojelulain 12 §:n 1 momentin mukaan sellaisen eläimen hoitoon, käsittelyyn, kiinnioittamiseen, kuljettamiseen, tainnutta-

miseen tai lopettamiseen tarkoitettujen välineiden, laitteiden ja aineiden, joiden käyttö ilmeisesti aiheuttaa eläimelle tarpeetonta kipua tai tuskaa, valmistus, maahantuonti, myynti, luovutus ja käyttö on kielletty.

Eläinsuojelulain 28 §:n 1 momentissa säädetään, että maa- ja metsätalousministeriö voi eläinsuojelullisista syistä kieltää eläinten maahantuonnin. Maahantuonti voidaan kieltää, jos eläimille ei voida järjestää eläinsuojelullisesti hyväksyttäviä olosuhteita tai jos eläimen pitämisestä muutoin aiheutuu sille kärsimystä. Maa- ja metsätalousministeriö voi myös kieltää sellaisten eläinten myynnin ja hallussapidon, joiden maahantuonti on kielletty.

Eläinsuojelulain 29 §:n 1 momentin mukaan eläimen kuljetus on järjestettävä siten, ettei sille aiheudu kuljetuksesta tarpeetonta kipua tai tuskaa. Lisäksi sitä on suojeltava kuljetuksessa vahingoittumiselta ja sairastumiselta. Eläintä ei saa kuljettaa, jos eläin on sellaisessa tilassa, että kuljetuksesta voi aiheutua sille tarpeetonta kipua tai tuskaa.

Eläimen lopettaminen on suoritettava mahdollisimman nopeasti ja kivuttomasti (eläinsuojelulain 32 §:n 1 momentti). 33 §:n 1 momentin mukaan eläimelle ei saa aiheutaa tarpeetonta kärsimystä, kipua eikä tuskaa käsiteltäessä tai säilytettäessä sitä teurastamossa, teurastuspaikassa tai muualla teurastuksen yhteydessä, tainnuttaessa sitä taikka siitä verta laskettaessa. Eläimen on oltava asianmukaisesti tainnutettu tai lopetettu ennen verenlaskua. Sellainen uskonnollisista syistä noudatettava erityinen teurastustapa, jossa verenlasku aloitetaan samanaikaisesti eläimen tainnuttamisen kanssa, on kuitenkin sallittu. Eläimelle ei saa suorittaa muita teurastukseen liittyviä toimenpiteitä, ennen kuin se on kuollut.

Eläinsuojelulain 3-6, 8, 29, 32 ja 33 §:ään liittyy valtuutuslainsäädäntö, jonka mukaan asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä kunkin lainkohdan tarkoittamasta asiasta. Näihin lainkohtiin, 3 §:ää lukuun ottamatta, sisältyy myös valtuutus säätää asetuksella siitä, että maa- ja metsätalousministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä kyseisestä asiasta.

Eläinsuojelurikkomuksesta rangaistaan eläinsuojelulain 53 §:n mukaan sitä, joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) rikkoo 12 §:ssä tarkoitettua valmistus-, maahantuonti-, myynti- tai luovutuskieltoa taikka 7 §:n 3 momentissa, 13 §:n 1 mo-

mentissa, 16 §:n 3 momentissa, 18, 19 tai 27 §:ssä tarkoitettua tai mainittujen säännösten nojalla annettua kieltoa tai

2) laiminlyö 13 §:n 2 momentissa, 14 §:ssä, 16 §:n 1 momentissa, 17 §:ssä, 20 §:n 3 momentissa, 21 §:n 2 tai 3 momentissa, 23, 24, 26 tai 30 §:ssä taikka 31 §:n 1 momentissa tai 64 §:ssä tarkoitettua tai mainittujen säännösten nojalla asetettua velvollisuutta.

Ehdotettu 14 § sisältää eläinsuojelurikosta ja 15 § lievää eläinsuojelurikosta koskevan rangaistussäännöksen. Eläinsuojelulakiin jäisivät eläinsuojelurikkomusta ja salassapito-velvollisuuden rikkomista koskevat rikossäännökset. Rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutun periaatteen mukaisesti vankeusuhkaiset rikossäännökset tulisi sijoittaa rikoslakiin. Lievää eläinsuojelurikosta koskeva säännös on asiayhteytensä vuoksi perusteltua sijoittaa eläinsuojelurikosta koskevan säännöksen yhteyteen.

Säännöksen sijainti rikoslaisissa ei ole uutta. Ennen vuonna 1971 annettua eläinsuojelulakia (91/71) eläinräökkäystä koskeva säännös oli rikoslain 43 luvun 5 §:ssä. Tuolloin eläinräökkäykseen syyllistyi se, joka osoitti eläintä kohtaan julmuutta, olkoonpa rikos tahallinen tai törkeästä tuottamuksesta aiheutunut.

Eläinsuojelurikokseen syyllistyi ehdotuksen mukaan se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta pahoinpitelemällä, liiallisesti rasittamalla, jättämällä tarpeellista hoitoa tai ravintoa vaille tai muuten eläinsuojelulain vastaisesti kohtelee eläintä julmasti tai tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa aiheuttaen. Koska rikossäännöksessä ei ole mahdollista lyhyesti määritellä eläinten julman tai tuskallisen kohtelun kaikkia tekemuotoja, rikostunnusmerkistö määräytyisi edelleen suurelta osin eläinsuojelulain säännösten perusteella.

Uusi eläinsuojelulaki on valmisteltu itenäisesti eikä rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Sen vuoksi rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutut periaatteet eivät ole täysin toteutuneet eläinsuojelulain rangaistussäännösten laatimisessa. Rikoslain kokonaisuudistuksen periaatteet toteutuvat, kun lähinnä eläinten huonoa kohtelua koskevat rikossäännökset sijaitsevat rikoslaisissa ja säännösten laatimistapa on yhdenmukainen muun rikoslainsäädännön kanssa.

Uudessa eläinsuojelulaissa olevassa eläinräökkäystä koskevassa 54 §:ssä luetellaan

useita eri tekotapoja. Niistä kaikki eivät kuitenkaan ole sellaisia, että ne olisivat joka tilanteessa julmia tai aiheuttaisivat tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa. Esimerkkinä voidaan mainita eläinsuojelulain 9 §:n 1 momentissa kielletty eläimen suorituskyvyn keinotekoinen kohottaminen, alentaminen tai ylläpitäminen lääkkeillä taikka muilla vastaavilla aineilla tai valmisteilla. Sellaistenkin eläinrääkkäyssäännöksessä tarkoitettujen tekojen, joita ei voi pitää julmina taikka tarpeetonta kärsimystä, kipua ja tuskaa aiheuttavina, rangaistavuus on syytä säilyttää. Sen vuoksi eläinsuojelurikkomusta koskeva eläinsuojelulain säännös muodostettaisiin niin, että se kattaisi kaikki eläinsuojelulain sisältämien tai sen nojalla annettujen, eläintenpitoa koskevien säännösten rikkomiset. Rangaistavia olisivat siten edelleen nekin nykyisen eläinrääkkäyssäännöksen tarkoittamat menettelyt, joita ei voi pitää eläinsuojelurikkoksena tai lievänä eläinsuojelurikkoksena. Eläinsuojelurikkomusta koskeva säännös sijoitettaisiin eläinsuojelulain 54 §:ään.

Eläinsuojelulain eläinrääkkäyssäännös edellyttää tekijältä tahallisuutta tai huolimattomuutta. Eläinsuojelurikos puolestaan edellyttäisi tahallisuutta tai törkeää huolimattomuutta. Ne eläinrääkkäyssäännöksen tarkoittamat menettelyt, joissa tekijän vikana on tavallinen huolimattomuus, jäisivät rangaistamatta, jollei eläinsuojelulain 54 §:stä ehdotuksen mukaan tehtävä yleissäännös koskisi niitäkin.

Kun eläinsuojelulain 54 § muotoiltaisii esitetyllä tavalla, ehdotetut säännökset eivät muuttaisi eläinten rangaistavan kohtelun alaa siitä, mitä uudessa eläinsuojelulaissa on säädetty.

Jotta kysymyksessä olisi eläinsuojelurikos, edellytetään tekijältä tahallisuutta tai törkeää huolimattomuutta. Tahallisuus ja törkeä huolimattomuus määräytyisivät rikosoikeudellista syyksiluettavuutta koskevista yleisistä näkökohdista käsin. Tahallisesti menettelee se, joka kohdellessaan eläintä pyrkii tarpeettoman kärsimyksen, kivun tai tuskan aiheuttamiseen tai havaitsee sen oman toimensa tai laiminlyöntinsä varmaksi tai varsin todennäköiseksi seuraukseksi. Aiheutettaessa eläimelle tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa törkeällä huolimattomuudella tarkoitetaan eläinsuojelua koskevista säännöksistä ilmenevän eläimen kohteluun liittyvän velvollisuuden vakavaa rikkomista, joka ilmentää välinpitämättömyyttä tai piittaamatonta suhtautu-

mista mainittuihin velvollisuuksiin. Eläinsuojelurikkokseen syyllistyy ehdotetun säännöksen mukaan esimerkiksi se, joka pitää eläintä täysin sopimattomissa oloissa yrittämättäkään ottaa selvää, millaisen säilytyspaikan kyseinen eläin eläinsuojelulainsäädännön mukaan tarvitsisi.

Eläinsuojelurikkoksen tekemuotona on ensiksi mainittu eläimen pahoinpiteleminen. Eläimen pahoinpiteleminen voi toteutua samankaltaisilla toimilla kuin ihmiseen kohdistuva pahoinpitely rikoslain 21 luvun 5-7 §:n mukaan, kuten lyömällä, potkimalla, ampuamalla, viiltelemällä tai muulla väkivallalla. Eläimen pahoinpitelemistä voi olla myös esimerkiksi sairauden aiheuttaminen sille sekoittamalla sen ruokaan terveydelle vahingollista ainetta. Eläimen pahoinpitelemisen tunnusmerkit vaihtelevat kuitenkin muun muassa eläinlajista, -rodusta ja eläimen käytöstavasta riippuen. Esimerkiksi koiran nykäisemistä kaulaimesta tai koiran ohjaamisesta tai koulutuksessa tarpeellista lyhytkaista fyysistä ojentamista ei tavanomaisesti hyväksyttävissä rajoissa voida pitää koiran pahoinpitelemisenä. Sama koskee esimerkiksi ratsastajan tai raviohjastajan hevoselle suitsilla tai piiskalla antamaa käskyä, kun se tapahtuu käyttämättä sanottavaa fyysistä voimaa. Eläimen pahoinpitelemisenä ei myöskään voida pitää tieteellistä tai muuta eläinkoetta, jonka toteuttamisessa noudatetaan koe-eläintoiminnasta annetun asetuksen (1076/85) säännöksiä. Ihmisen tai kotieläimen kimppuun hyökkävään eläimeen kohdistuva väkivalta on rangaistamaton pakko-tilaa koskevan rikoslain 3 luvun 10 §:n perusteella, jos väkivaltaa ei ole harjoitettu enempää kuin on ollut tarpeen hyökkäykses- tä aiheutuvan vaaran torjumiseksi.

Eläinsuojelulaissa ja -asetuksessa on mainittu eräitä kiellettyjä toimia, joita voidaan pitää tässä tarkoitettuna eläimen pahoinpitelemisenä taikka joka tapauksessa muuten julmana tai tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa aiheuttavana eläimen kohteluna. Sellaista voivat olla muun muassa eläinsuojelulaissa mainitut eläimen kohtuuttoman ankara kurissa pitäminen ja kouluttaminen, eläimen sitominen tarpeetonta kärsimystä tuottavalla tavalla, tarpeeton leikkaus tai muu toimenpide ja eläimen lopettaminen hitaasti ja tuskallisesti.

Eläinsuojeluasetuksessa puolestaan säädetään, että eläintä ei saa vahingoittaa eikä käsitellä väkivaltaisesti. Eläimen potkiminen

sekä lyöminen kuritus-, koulutus- tai muussa sellaisessa tarkoituksessa eläintä vahingoittavalla välineellä on kielletty. Edelleen asetuksessa kielletään eläimen raahaaminen sarvista, jaloista, hännästä, turkista tai suoraan päästä vetäen sekä muu sellainen eläimen käsittely, jolla aiheutetaan tarpeetonta kärsimystä.

Lisäksi eläinsuojeluasetuksessa säädetään, että tarpeettoman kärsimyksen, kivun ja tuskan tuottamista eläimelle ovat ainakin elävän eläimen käyttäminen maalina harjoitus- tai kilpa-ammunnassa, piikkikannusten, -pannan tai -kuolaimen käyttö, elävän kalan suomustaminen tai suolistaminen taikka eläimen elävänä kyneminen tai nylkeminen, elävän linnun taikka nisäkkään taikka muun selkärangaisen syöttäminen hoidossa olevalle eläimelle, muun kuin kohtuulliseksi katsottavan ihmisvoiman käyttö eläimen synnytyksessä sikiötä ulos vedettäessä, eläimen kuljettaminen jostakin ruumiinosasta ripustamalla sekä koti- tai tarhatun eläimen tappaminen metsästyksellisin keinoin ampumalla.

Eläimen pahoinpitelemistä voisi olla myös väkivaltaisten valmennusmenetelmien käyttäminen harjoitettaessa eläinkilpailuihin tarkoitettua eläintä.

Eläimen liiallinen rasittaminen voi olla joko lyhytaikaista tai jatkuvaa. Lyhytaikaista liikarazitusta on esimerkiksi hevosen voimat ylittävän raskaan taakan asettaminen sen kannettavaksi taikka kilpailuun käytettävän hevosen tai muun eläimen harjoittaminen selvästi liikarazitustilaan, josta sille aiheutuu kärsimystä, kipua tai tuskaa. Pitkäaikaisempaa liiallista rasittamista voi olla esimerkiksi eläimen käyttäminen työtehtäviin tai sen jatkuva häiritseminen siten, ettei se saa riittävästi lepoa. Eläinsuojelurikos voi liiallinen rasittaminen olla silloin, kun siitä aiheutuu eläimelle kärsimystä, kipua tai tuskaa.

Eläimeen kohdistuvasta hoito- ja muusta huolenpitovelvollisuudesta on niin ikään eläinsuojelulaissa ja -asetuksessa nimenomaisia säännöksiä.

Eläinsuojelurikoksen tunnusmerkit voi toteuttaa myös muunlainen eläinsuojelulain vastainen eläimen kohtelemisen tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa aiheuttaen. Tällaista kohtelua voivat olla eläinsuojelulaissa kielletyt eläimen suorituskyvyn keinotekoinen kohottaminen, alentaminen tai ylläpitäminen lääkkeillä taikka muilla vastaavilla aineilla tai valmisteilla, vastaava eläimen tuotantokyvyn keinotekoinen kohottaminen

taikka eläimen syöttäminen pakolla lihottamistarkoituksessa tai tuotannon lisäämiseksi.

Eläinsuojelurikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää edellä sanotun lisäksi, että eläimen kohtelu on julmaa tai aiheuttaa eläimelle tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa. Onko eläimen kohtelu julmaa tai tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa aiheuttavaa, riippuu omalta osaltaan teon kohteen olevan eläimen lajista ja yleisesti vallitsevista käsityksistä siitä, millaiset teot aiheuttavat kipua tai tuskaa erilaisille eläimille. Vaikka säännöksistä ei käy nimenomaisesti ilmi, eläinsuojelua koskevia säännöksiä sovelletaan ajatellen lähinnä ihmisten taloudellisessa hyötykäytössä olevia tai lemmikkieläiminä pidettäviä kotieläimiä ja eläinlajeista lähinnä nisäkkäitä tai muita pitkälle kehittyneitä selkärangaisia. Eläinsuojelurikosta koskeva säännös suojaaa kuitenkin eläimiä periaatteessa yleisesti, myös luonnonvaraisia tai mainittua yksinkertaisempaa kehitystasoa edustavia eläimiä. Edellytyksenä kuitenkin pidetään eläimen kykyä tuntea kärsimystä, kipua tai tuskaa.

Eläinsuojelurikoksen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kahden vuoden vankeutta.

### 15 §. *Lievä eläinsuojelurikos*

Lievää eläinsuojelurikosta vastaavaa säännöstä ei ole uudessa eläinsuojelulaissa. Eläinsuojelurikos voitaisiin katsoa lieväksi ensinnäkin eläimelle aiheutetun kärsimyksen, kivun tai tuskan laadun perusteella. Kärsimys, kipu tai tuska voi olla esimerkiksi lyhytaikaista, luonteeltaan vähäistä tai sen tarpeettomuus ei ole ilmeistä. Muuna rikokseen liittyvänä seikkana, jonka perusteella rikosta voidaan pitää lievänä, voisi olla esimerkiksi se, ettei eläimelle ole tarkoitettu aiheuttaa vammaa tai sairautta. Myös jokin muu rikokseen liittyvä seikka saattaisi johtaa rikoksen arvioimiseen vähäiseksi. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi kuitenkin aina, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Lievänkin eläinsuojelurikoksen yhteydessä edellytetään tekijältä tahallisuutta tai törkeää huolimattomuutta.

Rangaistukseksi lievästä eläinsuojelurikoksesta ehdotetaan sakkoa.

### 16 §. *Uhkapelin järjestäminen*

Uhkapelistä on nykyisin rikossäännös 43 luvun 4 §:ssä. Rikossäännöksen sijainnista rikoslaissa ilmenee, että uhkapeliä on pidetty hyviä tapoja koskevien määräysten rikkomisena, ei varallisuusrikoksena.

Rikoslain 43 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan rangaistaan sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella sitä, joka pitää huonetta uhkapelin harjoittamista varten taikka ravintolassa tai muussa julkisessa paikassa panee toimeen sellaisen pelin. Rikoslain 43 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan rangaistaan sakolla ravintolan tai muun sellaisen julkisen paikan omistajaa tai hoitajaa, joka sallii siellä harjoitettavan uhkapeliä. Jos rikos on sen arvoinen, omistaja tai hoitaja menettää lisäksi oikeutensa harjoittaa tai hoitaa ravintolaliikettä tai muuta sellaista elinkeinoa. Rikoslain 43 luvun 4 §:n 3 momentin mukaan rangaistaan sakolla sitä, joka ottaa osaa uhkapeliin. Säännöksessä on lisäksi pelipöydältä tai pelipankista tavatun rahan tai tavarain menetetyksi tuomitsemista koskeva 4 momentti.

Pykälään vuonna 1991 lisätyn 5 momentin mukaan se, mitä 1-4 momentissa on säädetty, ei koske arpajaislainsäädännössä tarkoitettua luvallista pelikasinotoimintaa. Samassa yhteydessä täydennettiin arpajaislakia pelikasinotoimintaa koskevilla säännöksillä. Näillä säännöksillä tehtiin mahdolliseksi harjoittaa pelikasinotoimintaa Suomessa. Kuitenkin jo ennen sitä arpajaislain säännösten mukaan on ollut sallittua järjestää ajanvietepeleinä sellaisia rahapelejä, joita pelataan pelikasinoissa ajanvietepelejä korkeammin panoksin. Luvallisessa pelikasinossa pelaissa rahapeleissä panokset voivat olla niin korkeita, että pelejä ilman asianmukaista lupaa järjestettyinä voitaisiin pitää uhkapeleinä.

Ajanvietepeleinä tai niihin rinnastettavina arpajaisina tai vastaavina voimassa olevien säännösten mukaan on sallittua järjestää monenlaisia pelejä, arpajaisia, vedonlyöntejä ja muita sellaisia toimintoja. Toiminnoille on yhteistä kerrallaan käytettävien panosten melko vähäinen rahallinen arvo, varojen hankkiminen yleishyödyllistä tai muuta aatteellista tarkoitusta varten, toimintojen luvanvaraisuus ja usein niiden antaminen yksinoikeutena julkisen valvonnan alaisena toimivan yhteisön (esimerkiksi Raha-automaattiyhdistys, Oy Veikkaus Ab tai Suomen Hippos ry) hoidettaviksi. Arpajaislain ohella tällaisista toiminnoista on säännöksiä tava-

ra-arpajaisasetuksessa, raha-automaattiasetuksessa, bingoasetuksessa, eräistä peliautomaateista ja pelilaitteista annetussa asetuksessa (351/70), veikkausasetuksessa, totepeliasetuksessa ja viihdelaitelaissa.

Osallistuminen ulkomailta järjestettyihin asianomaisen maan lain mukaan luvallisiin peleihin, arpajaisiin tai vedonlyönteihin ei ole Suomen rikoslain mukaan rangaistavaa uhkapelinä. Tällaisiin toimintoihin osallistuttaessa on kuitenkin noudatettava muun muassa voimassa olevia vero- ja valuuttasäännöksiä.

On olemassa ihmisiä, jotka ajanvietepeleihin kohdistuvan henkisen riippuvuuden vuoksi tai muista syistä käyttävät niihin tuloihinsa ja varoihinsa nähden liian suuria summia. Kyseisistä peleistä riippuvaiseksi tulleiden henkilöiden rankaiseminen uhkapelistä ei ole tarkoituksenmukainen keino riippuvuuden vähentämiseksi. Ajanvietepelien järjestäjiltä ei voida kohtuudella edellyttää niihin osallistuvien käyttämien rahasummien yksityiskohtaista valvontaa.

Nykyisessä uhkapeliä koskevassa rikossäännöksessä ei ole määritelty kriteerejä, joiden mukaan peliä pidetään uhkapelinä. Erilaiset ajanviette-, seura- ja muut pelit sekä vedonlyönnit eivät rahanarvoisin panoksin harjoitettuinakaan ole uhkapeliä, jos niissä sääntöjen mukaan mahdollisesti syntyvä voitto tai tappio ei voi sanottavasti horjuttaa yhdenkään osanottajan taloudellista asemaa. Nykyisin Suomessa vallitsevan tulkinnan mukaan uhkapelinä pidetään sellaisia pelejä, joissa mahdollinen tappio on epäsuhteessa jonkun osallistujan tuloihin ja varallisuusasemaan. Jos mahdollinen tappio on epäsuhteessa yhdenkin osallistujan tuloihin ja varallisuuteen, kaikki siitä tietoiset pelaajat ovat syyllistyneet uhkapeliin. Nykyisen tulkinnan mukaan uhkapelinä pidettävän pelin panosten alaraja vaihtelee pelaajien tulojen ja varallisuuden mukaan. Pelin uhkapeliominaisuus ei määräydy toteutuneiden voittojen ja tappioiden mukaan, vaan sen mukaan, millaisiksi ne sääntöjen mukaan voivat nousta. Hurjimmassakin uhkapelissä voitot ja tappiot saattavat tasoittua. Uhkapelit ovat yleensä niin sanottuja nollasummapelejä, joissa voitto syntyy toisten pelaajien vastaavien tappioiden kautta. Kilpailupeli, jossa järjestäjä asettaa suuret rahapalkinnot pelaajien tavoiteltaviksi, ei ole uhkapeliä, elleivät osallistumismaksut ole niin suuria, että palkinnot katetaan valtaosin niillä.

Ulkapeli voidaan erottaa taitopelistä. Ulkomaisessa lainsäädännössä on usein rajoitettu uhkapeliä koskeva säännös sellaisiin peleihin, joissa pelin tulos riippuu sattumasta tai pääosin muista seikoista kuin pelaajien tiedoista, taidosta tai kokemuksesta. Suomessa ei tällaista erottelua ole tehty. Näin ollen rikoslain 43 luvun 4 §:n mukaan uhkapelinä voidaan pitää myös puhdasta taitopeliä (esimerkiksi shakki, biljardi, tennis, golf), jossa satunnaisilla ja pelaajista riippumattomilla seikoilla on merkitystä vain taidoiltaan tasaväkisten pelaajien pelatessa. Edellytyksenä on kuitenkin, että peliin osallistutaan panoksin, jotka ovat epäsuhteessa jonkun pelaajan tuloihin ja varallisuuteen.

Uhkapeliä koskevien säännösten siirtäminen 43 luvusta 17 lukuun aiheuttaisi sen, että avunanto uhkapelin järjestämiseen tulisi rangaistavaksi. Rikoslain 5 luvun 3 §:n 4 momentin mukaan avunanto ei ole rangaistavaa, jos kyseessä on 42-44 luvussa mainittu tai niihin verrattava rikos. Käytännössä rangaistavuuden alan laajentumista ei voida pitää merkittävänä.

Ehdotukseen ei sisälly nykyisen 43 luvun 4 §:n 2 momentissa olevaa mahdollisuutta tuomita ravintolan tai muun sellaisen paikan omistaja määrääjäksi menettämään oikeutensa harjoittaa kyseistä elinkeinoa. Tällaista pelkästään uhkapelin järjestämiseen liittyvää seuraamusta ei voi enää pitää perusteltuna. Liiketoimintakieltoa koskevia säännöksiä uudistettaessa lähdetään siitä, että liiketoimintakieltoon voidaan määrätä, jos liiketoiminnassa on syllistytty vähäistä vakavampaan rikolliseen menettelyyn. Uudistettavat säännökset soveltuvat myös tämänkaltaisten väärinkäytösten arviointiin. Liiketoimintakieltoa koskevien säännösten uudistamista selvittäneen työryhmän mietintö valmistui syksyllä 1995. Mietintöön pohjautuva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle lokakuussa 1996.

Oikeusjärjestys ei anna oikeussuojaa rangaistavassa uhkapelissä saadulle voitolle. Pelivelan maksamatta jättäneeltä ei ole oikeustoimen pätemättömyyden vuoksi mahdollista oikeusteitse periä saamista. Toisaalta voittoa, joka on maksettu, ei ole pakko palauttaa, vaikka sitä vaadittaisiin.

*1 momentti.* Ehdotuksen mukaan uhkapelin järjestämiseen voitaisiin syllistyä ensisikin organisoimalla uhkapelitoimintaa. Ehdotetun säännöksen mukaan uhkapelin järjestäminen voi toteutua millaisessa paikassa

tahansa taikka käyttämällä hyväksi erilaisia tietoliikenneyhteyksiä, esimerkiksi puhelinverkkoa tai sähköpostia. Uhkapelin järjestämistä voisi olla myös uhkapeliin tarvittavien laitteiden tai välineiden hankkiminen ja asettaminen pelaajien käyttöön, eri paikoissa kiertävän luvottoman pelikasinon ylläpitäminen, toimiminen pelipankin pitäjänä, vedonlyöntien välittäjänä, pelipanosten kerääjänä tai muussa sellaisessa tehtävässä. Uhkapelin järjestämistä on myös tällaisen toiminnan johtaminen.

Toisena uhkapelin järjestämisen tekemuotona on ehdotetun 1 momentin mukaan huoneiston tai muun tilan ylläpitäminen uhkapeliä varten.

Huoneiston tai muun tilan ylläpitämistä uhkapeliä varten ei ole lyhytaikainen tilan käyttäminen tähän tarkoitukseen, esimerkiksi tilojen antaminen vuokralle yksittäistä pelitilaisuutta varten. Huoneiston ylläpitämisestä uhkapeliä varten ei myöskään ole kysymys, jos esimerkiksi yksityisasunnon omistaja tai haltija luopumatta huoneiston käyttämisestä pääasiassa asumiseen antaa joidenkin satunnaisesti pelata siellä uhkapeliä. Tunnuksien sen sijaan täyttää huoneiston tai muun tilan käyttäminen pääasiassa tai jatkuvasti uhkapelitarkoituksiin. Uhkapelin järjestämisen tunnuksien toteuttaa siten esimerkiksi huoneiston järjestelmällinen varustaminen uhkapelilaitteilla ja muilla tarvittavilla välineillä, vaikka uhkapelitoiminta sinänsä olisi vasta alkamassa. Huoneiston ylläpitämistä uhkapeliä varten on myös esimerkiksi päiväsaikaan toimistona käytetyn huoneiston jatkuva käyttäminen viikonloppuina, iltaisin ja öisin uhkapelipaikkana taikka asuinhuoneiston vastaava jatkuva käyttäminen tällaiseen tarkoitukseen.

Huoneiston ylläpitäminen uhkapeliä varten ei välttämättä edellytä, että huoneiston tai tilan haltija suoranaisesti osallistuisi siellä pelattavan uhkapelin järjestämiseen. Sen sijaan pelkästään se, että huoneiston tai muun tilan omistaja tai haltija ei puutu asiaan havaitessaan joidenkin pelaavan siellä uhkapeliä, ei sinänsä ole huoneiston tai muun tilan ylläpitämistä uhkapeliä varten. Huoneiston tai muun tilan ylläpitäminen on lähinnä aktiivista toimintaa jatkuvan uhkapelitoiminnan edistämiseksi.

Majoitus- ja ravitsemisliikkeiden luontees-ta johtuu, että uhkapelitoiminnan järjestäjät voivat niitä helposti käyttää hyväkseen. Esimerkiksi hotellien ja ravintoloiden asiakkaat

muodostavat henkilötahon, josta uhkapelien järjestäjät voivat houkutella toimintaan tarvittavia pelaajia. Tällaisten liikkeiden yhteydessä on usein myös huoneita tai muita tiloja, joissa uhkapelitoiminnan järjestäminen on helpompaa kuin muualla. Majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetun asetuksen 1 §:n mukaan majoitusliikkeistä voidaan käyttää sen toiminnan laatua kuvaavaa nimitystä, kuten hotelli, matkustajakoti, retkeilymaja, täysihoitola tai lomakeskus ja ravitsemisliikkeestä ravintola tai kahvila tai muuta vastaavaa nimitystä. Asetuksen 2 §:ssä on mainittu poikkeuksia asetuksen soveltamisalasta. On perusteltua tulkita uhkapelien järjestämistä koskevaa säännöstä siten, että majoitus- ja ravitsemisliikkeellä siinä tarkoitetaan samaa kuin mainituissa asetuksessa.

Ehdotettu säännös asettaa majoitus- ja ravitsemisliikkeen harjoittajalle erityisen toimintavelvollisuuden hänen havaitessaan, että liikkeen tiloissa harjoitetaan uhkapeliä. Uhkapelien salliminen tällaisissa tiloissa olisi rangaistavaa. Rangaistavuuden edellytyksenä on se, että liikkeen tiloissa tosiasiaa on liikkeen harjoittajan tietten pelattu uhkapeliä. Uhkapelien sallimista ehdotetun säännöksen tarkoittamassa mielessä ei siis olisi pelkäämään myöntävä tai sellaiseksi tulkittava vastaus pyyntöön saada joskus tulevaisuudessa pelata uhkapeliä liikkeen tiloissa.

Kun majoitus- tai ravitsemisliikkeen harjoittaja saa tietää liikkeen tiloissa pelattavan uhkapeliä, hänen velvollisuutenaan on kieltää peli ja valvoa kieltoa sillä tavoin kuin olosuhteissa voidaan pitää kohtuullisena. Ehdotettu säännös ei kuitenkaan edellytä, että majoitus- tai ravitsemisliikkeen harjoittajan olisi jollakin tavoin nykyistä tarkemmin valvottava asiakkaitaan, sillä vastaava säännös on jo nyt rikoslain 43 luvun 4 §:n 2 momentissa. Ehdotus ei myöskään edellytä, että liikkeen harjoittajan velvollisuutena olisi ilmoittaa havaitsemansa uhkapeli poliisiviranomaisille.

Uhkapelien järjestäminen on rangaistavaa vain silloin, kun se on luvaton. Edellä on mainittu säännöksiä, joiden perusteella viranomaiset voivat antaa luvan tietynlaisten pelien järjestämiseen, määrätä pelin harjoittamisen ehdoista ja valvoa ehtojen noudattamista. Selkein esimerkki säännösehdoituksessa olevan luvattomuustunnusmerkin vaikutuksesta on arpajaislainsäädännössä sallituksi tehdyn pelikasinotoiminnan nykyinen sääntely.

Ehdotukseen ei sisälly rikossäännöstä uhkapeliin osallistumisesta. Ehdotuksen mukaan tulisi siis rankaisemattomaksi se, että joku yksinomaan pelaajana osallistuu uhkapeliin. Uhkapeliin osallistutaan yleensä pelaamalla jonkun toisen järjestämässä uhkapelissä. Uhkapeli voi toteutua käytännössä myös siten, että pelaajat ilman varsinaisia järjestelyjä yksinkertaisesti ryhtyvät pelaamaan uhkapeliä tai lyövät vedon, joka täyttää uhkapelien tunnusmerkit. Jollei uhkapelillä ole minkäänlaista järjestäjää, se on ehdotuksen mukaan rankaisematonta. Käytännössä sellaisten uhkapelien valvonta olisi hyvin sattumanvaraista ja jopa mahdotonta.

Uhkapeliä koskevan rikossäännöksen sijainnin muutos merkitsee, että uhkapelien järjestämisen avunanto tulee rangaistavaksi. Avunanto voi olla esimerkiksi uhkapelissä tarvittavien välineiden valmistaminen, luovuttaminen tai maahantuonti taikka asiakkaiden houkuttelemineen pelaajiksi paikkaan, jossa uhkapeliä pelataan.

Uhkapelien järjestämisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään yhden vuoden vankeutta. Rangaistusasteikko on sama kuin nykyisessä 43 luvun 4 §:ssä. Ehdotetussa 17 luvun 24 §:ssä on uhkapelien muita seuraamuksia koskevia säännöksiä.

*2 momentti.* Uhkapeliä ei ole määriteltä nykyisessä rikoslainsäädännössä. Edellä on selvitetty pääpiirtein uhkapelien määrittelyä oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa.

Ehdotetussa 2 momentissa on uhkapeliä koskeva määrittelysäännös. Sen mukaan uhkapelillä tarkoitetaan peliä tai pelaamiseen tarkoitettua laitetta tai vedonlyöntiä, jossa voiton saaminen perustuu kokonaan tai pääosin sattumaan tai pelaajista tai vedonlyöjistä riippumattomiin seikkoihin ja jossa mahdollinen häviö on ilmeisessä epäsuhteessa ainakin jonkun osallistujan maksukykyyn.

Ehdotettu uhkapelien määrittely pohjautuu pääosin oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa vakiintuneisiin käsityksiin. Merkittävin muutos olisi se, että uhkapelinä pidettäisiin peliä, laitetta tai vedonlyöntiä vain silloin kun lopputulos perustuu kokonaan tai pääosin sattumaan tai vedonlyöjistä riippumattomiin tapahtumiin. Sellaiset pelit ja laitteet, jotka määräävät voiton lähinnä tiedon, kokemuksen ja pelitaidon mukaan, jäisivät uhkapelien määrittelyn ulkopuolelle silloinkin, kun niitä pelataan suurin rahanarvoisin panoksin. Niin sanottuja taitopelejä varsinkin harvoin pelataan sillä tavoin, että pelaajat itse asettaisi-

vat suuret rahalliset panokset ja ryhtyisivät pelaamaan. Taitopelit (esimerkiksi shakki, biljardi, keilailu, tennis, golf) ovat usein laajasti harrastettuja ja järjestäytyneitä kilpailupelejä. Taitopelin ollessa kyseessä taidoiltaan selvästi heikommalla pelaajalla ei ole realistisia voitontoiveita, joten uhkapelaamisen mahdollinen motiivi ei ole samanlainen kuin niin sanotuissa onnenpeleissä.

Lyötäessä vetoa jonkin pelin lopputuloksesta ulkopuolinen voi syyllistyä uhkapelin järjestämiseen silloinkin, kun kyseessä on taitopeli. Niinpä ulkopuoliset pelaavat uhkapeliä, jos järjestetään luvattomia vedonlyöntejä esimerkiksi kahden jalkapallojoukkueen välisen ottelun lopputuloksesta, koska vedonlyönnin tulos perustuu vedonlyöjistä riippumattomiin tapahtumiin. Uhkapelistä saattaa olla kyse silloinkin, kun vedonlyöjä yrittää toimillaan vaikuttaa kilpailupelin lopputulokseen. Uhkapeliominaisuus ei poistu esimerkiksi silloin, kun ammattinyrkkeilyottelun lopputuloksesta rahallisesti suuren vedon lyönyt painostamalla tai houkuttelemalla pyrkii saamaan sen ottelijan luovuttamaan, jonka vastustajan puolesta hän on vedon lyönyt.

Toistuvat satunnaiset tapahtumatkin saattavat noudattaa erilaisia säännönmukaisuuksia. Esimerkiksi ruletissa tai useimmissa korttipeleissä kokoneella ja todennäköisyyksiä laskemaan pystyvällä pelaajalla saattaa olla parempia voitontoiveita kuin kokemattomalla henkilöllä. Siitä huolimatta korkein panoksen pelatut tällaiset pelit ovat uhkapelejä, koska yksittäisissä pelitapahtumissa voitot ja häviöt perustuvat satunnaisiin tekijöihin.

Onnenpelin ja taitopelin erottelu voi joissakin tapauksissa olla vaikeata. Pelkästään pelivälineiden perusteella ei eroa voida tehdä. Erottelu on tehtävä pelisääntöihin perustuvan kokonaisuuden perusteella. Esimerkiksi bridge-nimistä kilpailumuodossakin pelattavaa korttipeliä on pidettävä selvästi taitopelinä, vaikka pelivälineenä on korttipakka.

Ei ole mahdollista asettaa markkamääräistä rajaa uhkapelin ja ajanviete- tai seurapelin välille. Pelit ja niiden säännöt, laitteet, pelaajien ja vedonlyönnin osanottajien taloudellinen asema sekä pelaamisen tai vedonlyönnin olosuhteet voivat vaihdella. Tietyn markkamääräisen ylärajan asettaminen sallitun seurapelin panokselle saattaa olla perusteltu vain joissakin tapauksissa. Ilmeistä kuitenkin on, että sellaiset pelit, jois-

sa panokset ovat suunnilleen samansuuruisia kuin yleisesti pelatuissa lotossa, veikkauksessa, raviveikkauksessa ja muissa vastaavissa peleissä, eivät yleensä ole uhkapelejä. Toisaalta pienehköinkin kertapanoksin pelattava ajanvietepeli voi muuttua pitkään jatkuessaan uhkapeliksi, kun kertautuvat tappiot alkavat horjuttaa joidenkin pelaajien taloudellista asemaa. Muutaman sadan markan määräinen kertapanos ei esimerkiksi vedonlyönnissä ole uhkapeliä, mikäli kyse on yksittäisestä vedonlyönnistä.

Ehdotuksessa rajanveto on määritelty siten, että uhkapelistä on kysymys, kun mahdollinen häviö on ilmeisessä epäsuhteessa ainakin jonkun osallistujan maksukykyyn. Ilmeinen epäsuhte mahdollisen häviön ja maksukykyyn välillä on silloin, kun mahdollinen häviö selvästi heikentää pelaajan tai vedonlyöjän taloudellista asemaa. Raja ylittyy yleensä, kun hävinnyt ei kykenisi selviytymään tavanomaisista ravinto-, asunto- ja muista elatuskuluistaan. Toisaalta on olemassa panosten taso, jossa peli on yleensä uhkapeliä, vaikka kaikki pelaajat olisivat varakkaita ihmisiä. Tällaisesta tasosta on kyse, kun esimerkiksi kiinteistön, asunnon hallintaan oikeuttavien osakkeiden tai liikeyrityksen omistusoikeutta taikka vastaavia osakemääriä tai rahasummia käytetään pelin panoksina.

Pelin uhkapeliominaisuus ei määräydy tosiasiallisten voittojen ja häviöiden perusteella, vaan sillä perusteella, millaisiksi pelin säännöt määrittelevät mahdolliset voitot ja häviöt. Uhkapeliä on sellainenkin korkein panoksin pelattava peli, jossa pelaajien keskinäiset voitot ja tappiot menevät suunnitteen tasan.

Maksukyvyllä ehdotetussa säännöksessä tarkoitetaan pelaajan tulojen ja varallisuuden muodostamaa asemaa kokonaisuutena eikä esimerkiksi sitä, kuinka paljon hänellä on pelitilaisuudessa käteistä rahaa tai vastaavia maksuvälineitä mukanaan. Ehdotetun säännöksen mukaan pelin uhkapeliominaisuus määräytyy sen pelaajan maksukykyyn mukaan, jolla se on heikoin. Tahallisuusvaatimuksesta kuitenkin johtuu, että uhkapelin järjestämiseen syyllistyy vain se, joka on tietoinen mahdollisen häviön ilmeisestä epäsuhteesta jonkun pelaajan maksukykyyn.

Uhkapelin määritelmään kuuluvat määrätty sovittavat taikka edellytetyt pelisäännöt. Pelisääntöjen rikkomisen voi tulla rangaistavaksi jonakin muuna rikoksena kuin uhkape-

lin järjestämisenä. Esimerkiksi korttipelissä ylimääräisten tai merkittyjen korttien, noppapelissä manipuloitujen noppien tai ruletissa manipuloitujen pelimekanismien käyttäminen toteuttaa lähinnä petosrikoksen tunnusmerkit.

### *17 §. Arpajaisten luvaton järjestäminen*

Arpajaislain 6 §:n 1 momentissa on arpajaisrikosta koskeva säännös. Joka luvattomasti toimeenpantua arpajaiset, joiden järjestämiseen tarvitaan viranomaisen lupa, myy tai pitää kaupan arpoja sellaisiin luvattomasti tai ulkomailta toimeenpantuihin arpajaisiin taikka muulla tavoin edistää niiden toimeenpanoa, on tuomittava sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Pykälän 2 momentissa on avoin rangaistussäännös arpajaismääräysten rikkomisesta. Joka muulla tavalla rikkoo arpajaislakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, on tuomittava sakkoon.

Yksi rikoslain kokonaisuudistuksen tavoitteista on keskittää vankeusrangaistusuhkan vaativat rangaistussäännökset rikoslakiin. Ehdotettu 16 §:n säännös uhkapelin järjestämisestä ei sovellu sellaisiin arpajaisiin, joissa arvan hinta on suhteellisen pieni. Tavanomaisten arpajaisten säännösten vastaiseen järjestämiseen liittyvä vankeusrangaistusuhka on syytä säilyttää.

Ehdotettu säännös perustuu arpajaislain rangaistussäännökseen. Sen 2 momentin soveltamisalaa ehdotetaan samalla täsmennettäväksi. Ehdotetun säännöksen 4 kohdassa mainittaisiin ne arpajaislain nojalla säännelty peli- tai muut toiminnat, joita rangaistussäännös koskee. Rangaistukseksi arpajaisten luvattomasta järjestämisestä ehdotetaan samaa kuin arpajaisrikoksesta, eli sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Arpajaislain 6 § ehdotetaan korvattavaksi viitauksella rikoslakiin otettavaan pykälään arpajaisten luvattomasta järjestämisestä.

### *18 §. Väkivaltakuvauksen levittäminen*

Rikoslain 16 lukuun lisättiin vuonna 1983 väkivaltakuvauksen levittämisen kieltäviä säännöksiä.

Rikoslain 16 luvun 26 §:n 1 momentin mukaan rangaistaan sitä, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai luovuttaa taikka siinä

tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvan tai muun liikkuvia kuvia sisältävän tallenteen, jossa esitetään raakaa väkivaltaa. Rangaistuksena on sakko tai enintään kuuden kuukauden vankeus.

Pykälän 2 momentissa on rikossäännöksen soveltamista rajoittavia säännöksiä. Väkivaltakuvauksen levittämistä koskevaa säännöstä ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Rikossäännöstä ei myöskään sovelleta, jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastuksesta annetun lain taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain mukaisesti. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla ilmeisesti on ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys edellä tarkoitettuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin nojalla.

Rikoslain 16 luvun 27 §:ssä on elokuvan tai tallenteen valtiolle menettämistä koskevia säännöksiä. Väkivaltakuvauksen levittämisen kohteena ollut elokuva tai muu tallenne, joka on rikoksenteikijän hallussa, on tuomittava valtiolle menetetyksi, olipa se kenen omaisuutta tahansa. Jos tallenne on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty, sen arvo on tuomittava kokonaan tai osaksi menetetyksi. Lisäksi on noudatettava, mitä rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisestä on säädetty 2 luvun 16 §:ssä.

Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan kotietsintä on mahdollinen silloin, jos epäilyn kohteena oleva rikos on väkivaltakuvauksen levittäminen, väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito taikka jos selvittävänä ovat yhteisöosakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, vaikka mainituista rikoksista ei lain mukaan saa tuomita enempää kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Väkivaltakuvauksen levittämistä koskevan rikossäännöksen tarkoituksena on ollut estää raakaa väkivaltaa esittävien elokuvien ja muiden liikkuvia kuvia sisältävien tallenteiden kaupallinen levittäminen ja suojata erityisesti lapsia ja nuoria väkivaltakuvauksen katselulta. Tavoite on pyritty saavuttamaan toisaalta säätämällä rangaistavaksi raakaa väkivaltaa esittävien elokuvien ja muiden tallenteiden tarjoaminen ostettaviksi ja vuok-

rattaviksi, luovuttaminen, valmistus ja maa-hantuonti. Toisaalta tavoitteeseen on pyritty saattamalla elokuvien ennakkotarkastuksen ohella video- ja muut kuvaohjelmat vastaavanlaisen ennakkotarkastuksen alaisiksi. Elokuvien tarkastukseen sovelletaan elokuvien tarkastuksesta annettua lakia ja elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annettua lakia sekä kuvaohjelmien tarkastukseen video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annettua lakia.

Suomessa on siis voimassa elokuvien sekä video- ja muiden kuvaohjelmien ennakkotarkastus. Elokuvien tarkastuksesta annettua lain 1 §:n mukaan elokuva saadaan esittää Suomessa vain, jos se on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi siinä järjestyksessä kuin siitä lailla säädetään. Lain 2 §:ssä on säädetty, missä tapauksissa elokuva on vapautettu tarkastuksesta. Perusteet, joilla elokuvan esittäminen voidaan kieltää, on säädetty lain 3 §:ssä. Esitettäväksi ei saa hyväksyä esimerkiksi elokuvaa, joka ottaen huomioon miten sen tapahtumat on kuvattu tai millaisessa yhteydessä ne on esitetty, on epäsiiveellinen tai raastava taikka on omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittavasti. Elokuvaa voidaan hyväksyä esitettäväksi ehdolla, että siitä poistetaan kiellettävää laatua olevat kohdat. Tarkastuksessa voidaan myös määrätä, että elokuvaa ei saa esittää määrättyä ikää nuoremmille.

Elokuvien tarkastuksessa on vakiintunut tietyt periaatteita, missä tapauksissa elokuvassa esitettävä väkivaltaa pidetään raastavana tai mielenterveyttä vahingoittavana. Esityksen luokitteluun raastavaksi edellyttää yleensä, että väkivaltakuvauksia on useita tai että yksittäinen kuvaus kestää pitkähkön ajan. Tarkastuksessa on määrätty poistettavaksi esimerkiksi sellaisia pahoinpitelykohtauksia, joissa väkivallan todellisia seurauksia ei näytetä. Kiellettyä on pidetty myös väkivallan yksityiskohtaista ja itsetarkoituskellista kuvaamista. Niinikään selvästi sadistiset tai kauhua herättävät väkivaltakohtaukset on määrätty poistettaviksi.

Elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annettua laissa on säännöksiä tarkastusviranomaisista ja -menettelystä. Lain 14 §:n mukaan rangaistukseen tuomitaan se, joka vastoin elokuvien tarkastuksesta annettua lakia esittää tai esityttää elokuvan, jota ei ole tarkastettu ja esitettäväksi hyväksytty. Rangaistukseen tuomitaan myös se, joka esittää

elokuvan tarkastuspäätöksestä poikkeavasti, esimerkiksi tekemättä viranomaisen määräämiä poistoja.

Elokuvien tarkastuksesta annettua lain 1 §:n mukaan tarkastusvelvollisuus ei koske elokuvan esittämistä televisiossa. Televisio-ohjelmien valvontaa säännellään radiovastaanotuslaissa. Lain 2 §:n 1 momentin mukaan yleisradiotoiminnan harjoittaja on velvollinen määräämään jokaista lähetettävää ohjelmaa varten vastaavan ohjelmatoimittajan, jonka tehtävänä on valvoa ohjelmaa ja estää sisällöltään rikollisen ohjelman lähettäminen. Mitään ohjelmaa ei saa lähettää vastoin vastaavan ohjelmatoimittajan tahtoa.

Elokuvien tarkastuksesta annettua lakia sovelletaan myös videotallenteeseen, joka esitetään julkisesti. Video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastuksesta annettu laki sitä vastoin säättää tarkastuttamisvelvollisuuden alaisiksi video- ja muut kuvaohjelmat, joita on tarkoitus elinkeinotoiminnassa tarjota ostettaviksi, vuokrattaviksi tai lainattaviksi taikka luovutettaviksi (lain 1 §:n 1 momentti). Elokuvaa, joka on tarkastettu elokuvien tarkastuksesta annettua lain mukaisesti ja jonka esittämistä ei ole kielletty lain 8 §:n 1 momentin kieltoerusteita vastaavalla perusteella, saadaan levittää ilman niin sanotun videolain mukaista tarkastusta. Jos elokuvan esittäminen on tällaisella perusteella kielletty yleensä tai kahdeksantoista vuotta nuoremmille, elokuvaa ei saa levittää elinkeinotoiminnassa kuluttajalle. Jos elokuvien tarkastuksessa annettua määräyksen mukaan elokuvaa ei saa esittää kuuttatoista vuotta nuoremmille, ohjelmaa ei saa levittääkään tätä nuoremmille. Jos elokuvasta on määrätty poistettavaksi epäsiiveellisiä, raastavia tai muita sellaisia kohtia, sitä saadaan tarkastamatta levittää vain, kun määrätty poistot on tehty (lain 3 §).

Video- ja muiden kuvaohjelmien levittämisen kieltoerusteet on säännelty lain 8 §:ssä. Ohjelmaa ei saa hyväksyä levitettäväksi, 1) jos se on ilmeisesti lain vastainen, tai 2) jos se, ottaen huomioon miten sen tapahtumat on kuvattu tai millaisessa yhteydessä ne on esitetty, on epäsiiveellinen tai raastava taikka on omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittavasti. Lain 16 §:ssä on rangaistussäännös, joka kieltää muun muassa levittämästä ohjelmaa, jota ei ole tarkastettu laissa säädettyllä tavalla, ja levittämästä ohjelmaa tarkastuspäätöksen tai lain 3

§:n vastaisesti.

Väkivaltakuvausten levittämisen katsotaan olevan erilaisia haitallisia vaikutuksia. Tällaisia ovat muun muassa kiihottuminen väkivaltaiseen käyttäytymiseen, siitä pidättävien estojen heikentyminen sekä ennen kaikkea väkivaltaisten käyttäytymistapojen omaksuminen ja oppiminen. Lukuisat tutkimukset ovat antaneet osittain ristiriitaisia tietoja näistä vaikutuksista. Verrattain yksimielisiä ollaan kuitenkin siitä, että vaikutukset ratkaisevasti riippuvat katsojien iästä, taustasta, ennakoasenteista ja katse- luolosuhteista. Sitä, että lapset ja nuoret katselevat säännöllisesti ja pitkään väkivaltakuvaus- ta, on pidettävä haitallisempaa kuin yksittäisen erityisen väkivaltaisen kuvauksen näkemistä. Kriminalisoimalla raakojen väkivaltakuvausten kaupallinen levitys voidaan vaikuttaa etenkin lasten ja nuorten videokat- selutottumuksiin. Vaikeudet järjestää valvonta tehokkaaksi puoltavat kriminalisoinnin ulottamista myös aikuisiin kohdistuvaan levittämiseen.

Väkivaltakuvausten levittämisen krimi- nalisointia on vastustettu toteamuksin, ettei häittävaikutuksista ole riittävän yksiselitteistä näyttöä. On myös esitetty, että ilmaisuvapauden rajoittamisessa rikosoikeu- den keinoin on oltava erityisen pidättyväisiä. Vuonna 1983 rikoslakiin otettua kieltoa on pidettävä kompromissina erisuuntaisten käsi- tysten välillä. Kiellon keskeinen merkitys on siinä, että se tukee muita yhteiskunnan vai- kuttamiskeinoja väkivaltaan kohdistuvia asenteita kehitettäessä. Sellaisena se on edel- leen tarpeellinen, vaikka se kohdistuu aino- astaan eräisiin ääri-ilmiöihin. Väkivaltaviih- teen kokonaistarjontaa ja -kulutusta tällaisilla toimenpiteillä ei voida sanottavasti vähentää. Siihen vaikuttavat ensisijaisesti kasvatuksen, koulutuksen, kulttuurin ja viestinnän keinot.

*I momentti.* Hallituksen esityksessä Edus- kunnalle laiksi rikoslain 16 luvun muuttami- sesta (HE 116/1982 vp) väkivaltakuvausten levittämisen määrittely oli tarkoitettu lähe- sesti kytkettäväksi niihin perusteisiin, joita käytetään esittämiskieltoon perusteina eloku- vien tarkastuksessa. Ilmaisui "raaka väkival- ta" voimassa olevassa 16 luvun 26 §:ssä tar- koittaa lähinnä sellaisia kuvauksia, joiden esittäminen on väkivaltaisen sisältönsä vuoksi elokuvien tarkastuksessa kielletty tai olisi tullut kielletyksi, jos ne olisi toimitettu tar- kastettaviksi.

Väkivaltakuvaus- ta voidaan monista eri

syistä pitää raakoina. Tällaisten kuvausten kohteina ovat tavallisesti vakavanlaatuiset, ihmisen henkeen tai terveyteen kohdistuvat teot. Myös eläimiin kohdistuvan väkivallan kuvaukset saattavat kuulua säännöksen pii- riin. Raakoina pidettävät kuvaukset saattavat esittää esimerkiksi sadistista pahoinpitelyä, kiduttamista tai silpomista. Aiheen valintaa ei kuitenkaan ole sinänsä pidettävä ratkaise- vana. Esityksen raakuutta punnittaessa ku- vausta on arvioitava kokonaisuutena. Erityi- sesti kokonaisarviointissa otetaan huomioon väkivallan esittämistapa, esimerkiksi sen tarpeeton yksityiskohtaisuus sekä väkivalta- kohtausten pitkittäminen ja toistaminen. Raakuuden vaikutelma edellyttää usein sel- laista realismia, että katsoja voi mieltää tapahtumat mahdollisiksi todellisessa elä- mässä.

Säännöksen sanamuodon mukaan elokuva tai tallenne voidaan katsoa raakan väkivaltai- seksi, vaikka vain osa siitä sisältäisi tällaista ainesta. Selvää toki on, että esityksen koko- naisuudella on merkitystä rikossäännöksen soveltuvuutta harkittaessa. Raakana väkival- taviihteenä voidaan pitää nimenomaan sellai- sia elokuvia, joille tyypillistä on väkivalta- kohtausten hallitsevuus ja runsaus, erityisesti yhtämittainen väkivallan esittäminen.

Pykälän 1 momentissa luetellaan rangais- tavat tekemuodot. Kiellettyä olisi pitää kau- pan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuoda maahan elokuvia tai muita liikkuvia kuvia taikka sellaisia sisältäviä tallenteita, joissa esitetään raakaa väkivaltaa. Kriminalisoinnin tarkoi- tuksena on vaikuttaa lähinnä väkivaltaku- vausten kaupalliseen levitykseen. Sen vuoksi ehdotus eroaa jonkin verran voimassa ole- vassa 16 luvun 26 §:n 1 momentista. Tärkein muutos olisi se, ettei yksittäisen raakaa väki- valtaa sisältävän tallenteen luovuttaminen enää olisi rangaistavaa, vaan toiminnalta vaaditaan jonkinlaista laajuutta tai jatkuvuut- ta. Voimassa olevan säännöksen ilmaisu "luovuttaa" on ehdotuksessa korvattu il- maisulla "levittää". Väkivaltakuvausten levittämistä ei olisi vain erilaisten tallenteiden pitäminen kaupan vaan myös useiden saman esityksen kopioiden pitäminen kaupan tai vuokrattavana, levittäminen, valmistaminen tai maahantuonti.

Väkivaltakuvausten levittäminen on mah- dollista myös käyttämällä tietoverkkoa joka kahdenkeskiseen viestintään tai tarjoamalla liikkuvia kuvia sisältävä tallenne yleisesti

saataville. Säännös soveltuisi myös tietoverkon avulla tapahtuvaan väkivaltakuvauksen levittämiseen. Tällaisen tallenteen lähettäminen tietylle vastaanottajalle sähköisen tiedonsiirron välityksellä, jos kysymys ei ole levittämisestä, jäisi säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle vastaavasti kuin yksittäisen tallenteen lähettäminen postin välityksellä. Jos taas säännöksessä tarkoitettuja väkivaltakuvia lähetettäisiin usealle vastaanottajalle taikka toimitettaisiin tietoverkkoon yleisesti saataville, kysymyksessä olisi säännöksessä tarkoitettu levittäminen.

Oikeusministeriön asettama sananvapaus-toimikunta selvittää parhaillaan muun muassa hallitusmuodon 10 §:n uudistamisen vaikutuksia sananvapautta rajoittavaan lainsäädäntöön. Opetusministeriön asettama toimikunta puolestaan arvioi elokuvien ennakkotarkastuksen uudelleenjärjestämistarvetta. Käsillä oleva ehdotus pohjautuu voimassa olevaan lakiin, joten ehdotuksessa ei oteta kantaa toimikuntien selvitettävänä oleviin kysymyksiin.

Väkivaltakuvauksen levittämisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoo tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Enimmäisrangaistuksen ankaroituminen nykyisestä kuuden kuukauden vankeusrangaistuksesta liittyy sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen enimmäisrangaistuksen ankaroitamiseen. Elokuvan tai tallenteen tai sen arvon sekä rikoksella saadun taloudellisen hyödyn menettämisestä on säännöksiä ehdotetussa 23 §:n 3 momentissa.

*2 momentti.* Ehdotetun pykälän 2 momentissa on rajoituksia rikossäännöksen soveltamisalaan. Säännös on samansisältöinen kuin nykyisen 16 luvun 26 §:n 2 momentti.

Uutis- ja dokumenttiohjelmissa kuvataan joskus hyvinkin raakaa väkivaltaa, esimerkiksi sotatapahtumia, yhteiskunnallisia levottomuuksia tai julmien rangaistusten täytäntöönpanoa. Toisinaan väkivalta on taiteellisesti merkittävän elokuvan aiheena. Näistä syistä on tarpeen nimenomainen säännös siitä, etteivät 1 momentin säännökset koske sellaisia väkivaltakuvauksia, joissa väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen tai ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Yksiselitteisiä sääntöjä siitä, mitkä esitykset jäisivät ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi 1 momentin säännöksen ulkopuolelle, ei ole mahdollista antaa. Käytännössä säännöksen soveltaminen ei aiheuta vakavia on-

gelmia, koska taiteellisesti merkittävät elokuvat säännönmukaisesti menevät elokuvien tarkastukseen, jolloin ehdotetun 2 momentin toisen virkkeen säännös tulee sovellettavaksi.

Momentin toisen virkkeen mukaan 1 momentista ilmenevän kiellon ulkopuolelle jäävät sellaiset elokuvat ja tallenteet, joiden sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastamisesta annetun lain taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain mukaisesti. Rikossäännökseen perustuva kontrolli on siis toissijaista. Jos tarkastusviranomainen on hyväksynyt elokuvan tai tallenteen esitettäväksi tai levitettäväksi, ei ole sen lisäksi tarvetta arvioida samaa esitystä rikosoikeudelliselta kannalta.

Tarkastuksessa hyväksytyin elokuvan tai tallenteen on oltava samansisältöinen kuin 1 momentissa tarkoitettulla tavalla levitetyn esityksen, jotta rangaistavuus sulkeutuisi pois. Jos esimerkiksiokuva on hyväksytty esitettäväksi sillä ehdolla, että siitä poistetaan määrättyjä väkivaltaisia kohtia, voi sen esittäminen tai levittäminen leikkaamattomana olla sen vuoksi rangaistavaa väkivaltakuvauksen levittämisenä.

Momentin kolmannen virkkeen mukaan tallenteen valmistamisesta tai maahantuonnista ei ole tuomittava rangaistusta, jos valmistajalla tai maahantuojalla ilmeisesti on ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista. Vastaava säännös on jo nykyisessä 16 luvun 26 §:n 2 momentissa.

### *19 §. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen*

Ehdotettujen luvun 19-21 §:n tarkoitukseen on uudistaa niin sanottuja pornografisia tuotteita koskevat säännökset.

Voimassa oleva laki epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä on säädetty vuonna 1927 niiden velvoitteiden täyttämiseksi, joihin Suomi oli sitoutunut liittymällä vuonna 1923 tehtyyn epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ja kaupaksi pitämisen ehkäisemistä tarkoittavaan kansainväliseen yleissopimukseen. Lain soveltaminen on muuttunut yhteiskunnassa vallitsevien asenteiden muutosten myötä. Pornografiaa koskevien säännösten toiminta käytännössä on nykyään toisenlainen kuin voimassa olevien

säännösten tarkoitus on ollut.

Rikosoikeudellisen vastuun kannalta keskeinen kysymys nykyisen lain mukaan on tuotteen laatu. Jos tuote on pornografinen, sen levittäminen on rangaistavaa. Mikäli tuotetta ei voida pitää sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavana, sen levittäminen on sallittua.

Kiellettyä lain 1 §:n mukaan on sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavan tuotteen kaikenlainen levittäminen (julkisesti tai julkisuutta karttaen tapahtuva pitäminen kauppan, myyminen tai muu levittäminen), julkiseen paikkaan näkyville paneminen, valmistaminen tai hallussapito edellä mainitussa tarkoituksessa sekä ilmoittaminen, mistä näitä tuotteita on saatavissa. Avunanto mainittuun rikokseen on säädetty rangaistavaksi, vaikka avunanto niin sanottuihin poliittaririkoksiin ei yleensä ole rangaistavaa. Maahantuonti, maastavienti tai niiden yrittäminen on rangaistavaa 46 luvun 4 tai 5 §:ssä tarkoitettuna salakuljetuksena tai lievänä salakuljetuksena. Painotuotteen avulla tehty rikos on painovapausrikos, josta syytteen nostaminen kuuluu oikeusministeriölle.

Nykyisen lain mukaan sallittua on hallussapito, maahantuonti ja maastavienti omaa käyttöä varten. Rangaistuksiin on käytännössä tuomittu pääasiassa pornografisia tuotteita ammattimaisesti myyneitä sekä tätä tarkoitusta varten sellaisia tuotteita maahan tuottaneita henkilöitä.

Laissa kielletyksi säädetyn menettelyn kohteena voi olla jokainen "tuote", kuten esimerkiksi painotuote, kirjoitus, kuvallinen esitys tai muu tuote, esimerkiksi veistos, äänilevy tai muu äänite, elokuvanauha tai videokasetti. Tuotteita sitä vastoin eivät ole laulu-, lausunta-, teatteri- tai muut vastaavat esitykset, jotka voivat olla rangaistavia rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentissa tarkoitettuna sukupuolisiveellisyyden julkisena loukkaamisena. Rangaistussäännösten lisäksi epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annettu laki sisältää konfiskaatiosäännöksiä (2 §:n 1 momentti) ja kotietsintään oikeuttavan säännöksen (3 §). Vuonna 1957 tehdyllä lainmuutoksella lakiin otettiin säännös, joka oikeuttaa aikakautisen painokirjoituksen väliaikaiseen tai määräaikaiseen lakkauttamiseen (2 §:n 2 momentti). Tuolloin perustettiin myös erityinen epäsiiveellisten julkaisujen valvontalautakunta. Lautakunnan tehtävänä on antaa oikeusministeriölle lausuntoja lain soveltamista kos-

kevissa asioissa ja yksittäistapauksissa tehdä ehdotuksia laissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin ryhtymisestä.

Lainsäädännössä ei tunneta käsitettä "pornografinen", vaan siinä käytetään ilmaisuja "sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaava" tai "epäsiiveellinen". Jokapäiväisessä kielessä käytetään termiä pornografinen kuvaamaan samaa asiaa, josta laissa käytetään ilmaisua sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaava.

Sukupuolikäyttäytymistä koskevat rikoslain säännökset ovat viime vuosisadalla ja tämän vuosisadan ensi puoliskolla heijastaneet niin sanottua ehdotonta sukupuolimoraalia. Vuonna 1927 annettua lakia epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä on pidettävä tällaisen moraalikäsitteen heijastumana. Tuona aikana sukupuolista käyttäytymistä koskevat julkisesti esitetyt asenteet olivat sekä suhteellisen yhtenäisiä että seksuaalikielisiä.

Yhteiskunnan taloudellisen ja sosiaalisen rakenteen muutokset ovat aiheuttaneet sen, että myös sukupuolielämää koskevat asenteet ja käsitykset ovat muuttuneet. Teollistumisen, kaupungistumisen ja kansainvälistymisen myötä ehdoton sukupuolimoraali on saanut antaa sijaa sukupuolinormien suhteellisuutta korostavalle moraalikäsitteelle. Kehityksen seurauksena sukupuoliasenteet ovat eriytyneet.

Nykyisin vallitsee suuria erimielisyyksiä siitä, mitä tuotteita on pidettävä pornografisina. Jokainen pornografian määritelmä on kulttuuri- ja arvosidonnainen. Käsitteen sisältö vaihtelee paitsi ajan ja paikan mukaan myös ikäluokasta ja sosiaalisesta ryhmästä toiseen. Suomen kaltaisessa kaupunkilaistuneessa ja maallistuneessa yhteiskunnassa on ilmeisen mahdotonta saavuttaa yksimielisyyttä pornografiakäsitteen sisällöstä ja rajoista. Tietyn tuotteen pornografisuus riippuu näin ollen siitä suhteellisesta tunnusmerkistä, voiko aihepiiriltään seksuaalielämään liittyvä kirjallinen tai kuvallinen esitys tai muu tuote sisältönsä, esitys- tai levitystapansa vuoksi tai muusta syystä herättää ihmisten keskuudessa pahennusta.

Aikaisemmin usko pornografian sukupuolirikollisuutta ja seksuaalisia poikkeavuuksia lisäävään vaikutukseen oli keskeisenä perusteena sen oikeudelliselle sääntelylle. Vaikutuksia koskevat tutkimukset ovat kuitenkin tuottaneet ristiriitaisia tuloksia. Yhteiskunnan suhtautuminen pornografiaan määräytyy nykyisin lähinnä erisuuntaisten kasvatuksellis-

ten ja kulttuuripoliittisten käsitysten perusteella.

Voimassa oleva laki sääntelee epäsiiveellisten tuotteiden valmistamista, maahantuontia ja hallussapitoa levittämistarkoituksessa sekä levittämistä ja näytteille asettamista. Levittämisen ja edellä mainittujen siihen tähtäävien toimien luvallisuus riippuu tuotteen ominaisuuksista tai laadusta eli siitä, onko sitä pidettävä sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavana. Levittämistapa ei vaikuta teon luvallisuuden arviointiin.

Vaikka voimassa olevan lain mukaan rangaistavuus määräytyy käsitteistä "sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaava", niiden sisältöä ei kuvata laissa, eikä niitä edes voida täsmällisesti ja yksimielisesti hyväksytyllä tavalla määritellä. Sukupuolikuri ja säädyllisyys ovat arvosidonnaisia käsitteitä, joiden merkitys riippuu yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevista asenteista.

Arvosidonnaisten käsitteiden käyttöön lainsäädännössä liittyy se etu, että oikeuskäytäntö voi ilman lainsäädäntötoimia sopeutua muuttuneisiin katsomuksiin. Pornografialainsäädännön soveltamiskäytäntö onkin muuttunut silmiinpistävästi lain voimassaoloaikana. Korostetusti arvosidonnaisten käsitteiden käytöstä voi kuitenkin toisaalta aiheutua oikeusepävarmuutta, koska lakia saatetaan soveltaa tuomioistuimissa eri tavalla. Varsinkin esitutkintaviranomaisten toimenpiteitä voidaan pitää epäjohton mukaisina ja sattumanvaraisina ja kohdistaa niihin kohtuuttomanakin pidettävää arvostelua. Mikäli oikeuskäytännön eroavuudet kuvastavat eri puolilla maata todella vallitsevia asenne-eroja, käytännön epäyhtenäisyys on tosin jossakin määrin puolustettavissa. Poliisilla ei ole voimavaroja pornografialainsäädännön noudattamisen järjestelmälliseen valvontaan. Toimenpiteisiin ryhtymisen käynnistimänä on useimmiten poliisiin kohdistuva julkinen tai muu ulkopuolinen vaikuttaminen taikka muu vastaava sattumanvarainen seikka, ei niinkään esimerkiksi pornografian myynnin laajuus ja luonne. Valvontajärjestelmä ei nykyisin toimi asianmukaisesti.

Pornografiaa koskevan lainsäädännön uudistamisen lähtökohta on painovapaustoimikunnan mietintö (komiteamietintö 1973:1). Uudistettavien säännösten tarkoituksena on rajata rangaistavuus sellaisiin tekemuotoihin, joiden rangaistavuudesta vallitsee laaja yksimielisyys. Erityisesti pyritään turvaamaan yksilöiden oikeus tavanomaisessa elinympä-

ristössään välttää omaehtoiseen valintaan perustumattomalta pornografian näkemiseltä. Sitä vastoin ei ole aiheellista rangaistuksin puuttua siihen, millaista eroottista tai pornografista aineistoa aikuiset ilman julkisuutta itselleen hankkivat.

Edellä mainitusta periaatteesta olisi kolme poikkeusta, lapsipornografia ja väkivaltainen pornografia sekä eläimeen sekaantumista kuvaava pornografia. Yhdistyneiden Kansakuntien hyväksymän lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 34 artiklan mukaan lapsia on suojattava kaikenlaisesta seksuaalista hyväksikäyttöä ja puuttumista vastaan, etenkin sitä vastaan, että heitä käytettäisiin pornografisissa esityksissä tai tuotteissa. Lapsia esittävien pornografisten kuvien tai kuvatalenteiden kaupan tai muun levittämisen salliminen olisi omiaan myötävaikuttamaan sellaisen pornografiatuotannon ylläpitämiseen, johon Suomen lainsäädännön mukaan liittyy tai saattaa liittyä rikoksia. Sama näkökohta koskee väkivaltaista pornografiaa eli sellaisia kuvia tai kuvatalenteita, joissa yhdistetään sukupuolielämään kuuluvaan aihepiiriin väkivaltaisia aineksia. Niin sanotun eläinpornografian kieltämisen taustalla voidaan nähdä jossakin määrin samoja tavoitteita. Eläimiin sekaantumisen rangaistavuudesta luopuminen johtui paljolti siitä, ettei rikoslainsäädännöllä ole mielekästä pyrkiä vaikuttamaan tällaiseen sairaalloisuuteen. Eläimiin sekaantumisen kuvaaminen osoittaa kuitenkin moitittavaa suhtautumista ihmisen ja eläimen suhteeseen, minkä vuoksi sitä on perusteltua pyrkiä myös rikosoikeudellisin keinoin torjumaan. Tällaisen aineiston valmistamiseen ei liity sellaista sairaalloisuutta kuin eläimen sekaantumiseen, vaan kysymys on ennemminkin hyödyn tavoittelusta toisten sairautta hyväksikäyttäen.

Luopuminen pornografisten tuotteiden rikosoikeudellisesta sääntelystä pääasiassa niiden sisällön perusteella ei merkitse sitä, että yhteiskunta hyväksyy pornografian tai suosii sitä. Pornografiassa ilmenevät ihmiskäsitykset ja sukupuoliasenteet ovat usein ristiriidassa kasvatusta ja muun yhteiskuntapolitiikan ihanteiden sekä sukupuolten tasavertaisuuteen tähtäävien tavoitteiden kanssa. Pornografia ei tässä suhteessa olennaisesti eroa muusta niin sanotusta kevyestä viihteestä. Rikosoikeudellisten keinojen käyttäminen kirjallisuuden tai viihteen laadun tai sisällön ohjaamiseksi tulee kuitenkin kyseeseen vain poikkeuksellisesti, ilmeisiä vahinkoja aiheut-

tavien ainesten karsimiseksi.

*I momentti.* Ehdotetun pykälän mukaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen syyllistyy se, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista.

Tekotavat ehdotetussa säännöksessä ovat samanlaisia kuin väkivaltakuvauksen levittämistä koskevassa ehdotuksessa. Yksittäisen kuvan tai kuvatallenteen luovuttaminen ei olisi rangaistavaa, vaan toiminnalta edellytetään jonkinlaista laajuutta tai jatkuvuutta. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä ei olisi vain erilaisten kuvien tai kuvatallenteiden pitäminen kaupan, vaan myös useiden saman kuvan tai esityksen kopioiden pitäminen kaupan tai vuokrattavana, levittäminen, valmistaminen tai maahan-tuonti.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen tietoverkon välityksellä olisi arvosteltava vastaavalla tavalla, jota edellä on selostettu väkivaltakuvauksen levittämistä koskevan säännöksen perusteluissa. Pedofiilien keskinäinen toistuva luovuttaminen toettaisi levityksen tunnusmerkit.

Rikos voi toteutua kuvan tai kuvatallenteen välityksellä. Kuvat ja kuvatallenteet voivat olla joko yksittäiskuvia, kuten esimerkiksi valokuvat ja niistä valmistetut kopiot, tai liikkuvia kuvia, kuten esimerkiksi elokuvat ja videonauhat. Rangaistussäännöksen tarkoituksena on suojata lasta sukupuolisiveellisyttä loukkaavilta teoilta. Tämän vuoksi ei ole tarpeellista yleisesti ottaa rangaistussäännöksen piiriin maalaamalla, piirtämällä tai muulla vastaavalla tavalla valmistettuja kuvia. Tällä tavoin valmistunut kuva kuuluu säännöksen alaan vain, jos lasta on käytetty kuvan mallina valokuvan ottamiseen rinnastettavalla tavalla ja lopputuloksesta selvästi ilmenee sen esittävän lasta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti.

Arvosteltaessa sitä, onko elokuvassa tai videotallenteessa esitetty lasta tai väkivaltaa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti, käytetään ehdotuksen mukaan soveltuvin osin hyväksi niitä perusteita, joiden mukaan elokuvien tarkastuksesta annetun lain ja video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain säännösten mukaan elokuva tai kuvaohjelma olisi kiellettävä. Rikoksen tunnusmerkistö yleensä toteutuu, kun toisaalta

joko seksuaalisuus ja lapsi tai seksuaalisuus ja väkivalta esityksessä yhdistetään, ja ohjelma, huomioon ottaen miten tapahtumat on kuvattu tai millaisessa yhteydessä ne on esitetty, on epäsiiveellinen tai raaistava. On kuitenkin huomattava, että sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen tunnusmerkistö on epäsiiveellisten elokuvien ja video- ja muiden kuvaohjelmien kieltoperusteita suppeampi. Rikossäännöksen alaan ei kuulu muu kuin lapsi- ja väkivaltapornografia sekä eläimeen sekaantumisen kuvaaminen. Eläimeen sekaantuminen ei aiheuttane yhtä vaikeita tulkintaongelmia. Kysymys on nimenomaan sukupuoliyhteyteen rinnastettava yhteydestä eläimen ja ihmisen välillä.

Onko kuvan tai kuvatallenteen kohteena lapsi, ei ole mahdollista määritellä pelkästään mallina olevan henkilön iän perusteella. Koska lapsipornografisia kuvia valmistetaan etupäässä ulkomailla, mallin tarkkaa ikää ei aina edes voida saada selville. Myös Suomessa valmistetun kuvan malli voi jäädä tuntemattomaksi. Olennaista on se, että kuvan havaitaan esittävän henkilöä, jonka kehitys kohti sukupuolista kypsyttä on vielä kesken. Lisäohjeena säännöksen tulkinnassa voidaan käyttää sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa koskevaa suojaikärajaa ehdotetussa rikoslain 20 luvun 6 §:ssä. Näin ollen kielletynä lapsipornografisena kuvana pidetään esimerkiksi sellaista kuvaa tai kuvatallennetta, joka esittää sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa aktia, jossa ainakin yhtenä osapuolena on biologiselta kehitykseltään ilmeisesti alle 15-vuotiaan tasolla oleva henkilö.

Se, että kuvataan alastonta lapsimallia, ei sinänsä tee kuvaa lapsipornografiseksi. Edellytyksenä on lapsimallin kuvaaminen sillä tavoin, että loukataan sukupuolisiveellisyttä. Tässä arvioinnissa on merkitystä monella seikalla, mallin iällä, miten häntä esitetään, millä tavoin kuvan seksuaalisuus ilmenee ja millaisen kokonaisvaikutelman kuva katsojassa herättää.

Väkivaltaisessa pornografiassa liittyvät yhteen sukupuolisiveellisytyden loukkaaminen ja väkivalta. Esimerkkinä väkivaltaisesta pornografiasta on kuvatallenne, jonka sisältämä esitys todellisuudessa toteutettuna täyttäisi ehdotetun 20 luvun 1 §:ssä tarkoitettun raiskauksen tunnusmerkit. Väkivaltaista pornografiaa voisi olla myös esitys, jossa kuvataan esimerkiksi kohteen riisumista ja hänen kohdistuvaa muuta kuin seksuaalista

väkivaltaa. Edellytyksenä on tällöinkin, että väkivallan kuvaamisella on sukupuolisiveellisyyttä loukkaava yleissävy. Samoin kuin 18 §:ää sovellettaessa kuvaukselta edellytetään tiettyä realistisuutta; leikkimieliset tai selvästi osapuolten suostumusta ilmentävät kuvaukset jäävät säännöksen soveltamisen ulkopuolelle.

Pykälä edellyttää väkivaltaiselta pornografialta, että siinä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään väkivaltaa. Sen ei tarvitse olla sellaista raakaa väkivaltaa, jota ehdotussa väkivaltakuvauksen levittämistä koskevassa pykälässä tarkoitetaan.

Eläimeen sekaantuminen tarkoittaisi nimenomaan sukupuoliyhteyteen rinnastettavaa yhteyttä eläimen ja ihmisen välillä. Tunnusmerkki on tietoisesti kirjoitettu mahdollisimman suppeaksi. Eläintä esittäviin muunlaisiin sukupuolisesti kiihottaviksi tarkoitettuihin kuviin säännöstä ei ole tarkoitettu ulottaa. Esimerkiksi sukupuolista kiihotusta varten valmistettujen esineiden käyttö tällaisessa kuvauksessa ei täyttäisi säännöksen edellytyksiä, mutta saattaisi tulla arvosteltavaksi eläinsuojelurikoksena, lievänä eläinsuojelurikoksena tai eläinsuojelurikkomuksena.

Pornografian levittämisen rangaistavuuden rajoituksista seuraa, että esimerkiksi alastoman aikuismallin tai aikuisten välisen suostumuksenvaraisen seksuaalisen kanssakäymisen kuvaaminen valokuvissa, elokuvissa tai videoesityksissä ei olisi rangaistavaa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisenä. Sellaisen kuvan tai tallenteen levittäminen voi sen sijaan olla rangaistavaa 21 §:ssä tarkoitettuna sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana markkinointina.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen rangaistukseksi ehdotetaan sarkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Rangaistus olisi sama kuin väkivaltakuvauksen levittämistä koskevassa säännöksessä. Erityisesti lapsipornografian levittämisen voidaan katsoa edellyttävän nykyistä ankarampaa seuraamustasoa.

*2 momentti.* Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevaan säännökseen ehdotetaan samanlaista rajoitussäännöstä kuin väkivaltakuvauksen levittämistä koskevaan säännökseen. Rajoitussäännös koskisi tarkastusvelvollisuuden alaisia elokuvia, video- ja muita kuvaohjelmia sekä esimerkiksi valokuvia.

Rikossäännös ei koskisi ensinnäkään sellaista seksuaalisuuden liittämistä lapsen tai

väkivallan kuvaamiseen taikka eläimeen sekaantumisen kuvaamista, jota kuvan tai kuvatalenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen tai ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi on pidettävä perusteltuna. Lehdistössä sekä uutis- ja dokumenttiohjelmissa kuvataan joskus todellisuudessa tapahtuneita seksuaali- ja väkivaltarikoksia tai saatetaan esittää osia sellaisista ohjelmista, joiden on todettu täyttävän tässä tarkoitettun rikoksen tunnusmerkit. Yksiselitteisiä sääntöjä siitä, mitkä esitykset jäisivät ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi 1 momentin säännöksen ulkopuolelle, ei ole mahdollista antaa. Käytännössä säännöksen soveltaminen ei ilmeisesti aiheuta vakavia ongelmia, koska esimerkiksi taiteellisesti merkittävät elokuvat säännönmukaisesti menevät elokuvien tarkastukseen.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevan säännöksen ulkopuolelle jäisivät myös sellaiset elokuvat tai tallenteet, joiden sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastuksesta annetun lain taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain mukaisesti. Rikossäännökseen perustuva elokuvien ja video- ja muiden kuvaohjelmien kontrolli olisi siis toisijaista. Jos tarkastusviranomainen on hyväksynyt elokuvan tai tallenteen esitettäväksi tai levitettäväksi, ei ole sen lisäksi tarvetta arvioida samaa esitystä rikosoikeudelliselta kannalta.

Tarkastuksessa hyväksytyyn elokuvan tai tallenteen on oltava samansisältöinen kuin edellä mainitulla tavalla levitetyn esityksen, jotta rangaistavuus sulkeutuisi pois. Jos esimerkiksiokuva on hyväksytty ehdolla, että siitä poistetaan määrättyjä epäsiiveellisiä kohtia, voi sen esittäminen leikkaamattomana olla rangaistavaa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisenä. Rangaistavuuden edellytyksenä tässäkin tapauksessa on se, että epäsiiveellinen kuvaus kohdistuu lapseen tai väkivaltaan. Muunlaisen poistettavaksi määrätyn pornografisen kohdan esittäminen voi olla rangaistavaa elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 14 §:n mukaan tai video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 16 §:ssä tarkoitettuna rikoksena.

Ehdotetun 2 momentin mukaan pornografialta sisältävän elokuvan tai video- tai muun kuvaohjelman valmistamisesta tai maahan tuonnista ei ole tuomittava rangaistusta, jos valmistajalla tai maahantuojalla ilmeisesti on

ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys tarkastettavaksi ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista.

20 §. *Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito*

Voimassa olevat säännökset epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetussa laissa eivät sisällä epäsideellisen tuotteen hallussapidon kriminalisointia lukuun ottamatta levittämistarkoituksessa tapahtuvaa hallussapitoa. Jonkin tuotteen hallussapidon kriminalisointiin on yleisesti suhtauduttu pidättyvästi. Tällaisten kriminalisointien merkitys vastustettavien ilmiöiden torjunnassa on arvioitu vähäiseksi ja on katsottu, että yleensä kriminalisoinnit tulisi kohdistaa tuotteiden valmistukseen ja levittämiseen.

Lapsipornografian hallussapidon kriminalisoinnin ensisijaisena tavoitteena on lasten suojaaminen joutumasta sellaisen seksuaalisen väärinkäytön kohteeksi, jota lapsipornografian valmistaminen merkitsee. Toinen näkökohta, jolla lapsipornografian hallussapitokriminalisointia on perusteltu, on pyrkimys suojata kuvassa esitettyä lasta joutumasta sen yksityisyyteensä kohdistuvan loukkauksen kohteeksi, jota kuvan levittäminen muiden nähtäville merkitsee. On myös pelätty, että pedofiilit käyttävät lapsipornografiaa keinona houkuttaa tai taivuttaa lapsia osallistumaan seksuaaliseen kanssakäymiseen aikuisen kanssa.

Hallussapitokriminalisoinnin olennaisimpana perusteena voidaan pitää pyrkimystä vaikuttaa lapsipornografian kysyntään ja sitä kautta lasten riskiin joutua pornografian valmistuksen uhreiksi. Tosin kauppa on jo nyt salaista, koska myynti on rangaistavaa. Materiaalia ostavat henkilöt ovat poikkeavia ja on epävarmaa, missä määrin hallussapitokriminalisointi voi vaikuttaa heidän ratkaisuunsa hankkia lapsipornografista materiaalia. Hallussapitokriminalisointi saattaa kuitenkin vaikeuttaa lapsipornografian levittämistä, koska materiaalia tavattaessa ei enää olisi tarpeen selvittää, onko se tarkoitettu levitettäväksi. Voidaan myös olettaa, että lapsipornografian kattava kriminalisointi helpottaa poliisin toimintaa kansainvälisen pornografian kaupan vastustamisessa.

Kriminalisoinnin vaikutusten tehostami-

seksi ja soveltamisen sattumanvaraisuuden vähentämiseksi kriminalisointi tarvitsee tuekseen mahdollisuuden tehokkaaseen valvontaan. Sen vuoksi ehdotetaankin, että kotietsintäkynnystä lapsipornografian hallussapidon selvittämiseksi alennettaisiin. Toisaalta on huolehdittava siitä, että kriminalisointi rajataan mahdollisimman täsmällisesti. Käsite lapsipornografia riittää kuvaamaan kaupankäynnin tai muun järjestelmällisen levittämisen kohteena olevaa materiaalia, mutta on ongelmallinen, kun arvioidaan kodeista löytyvien lapsista otettujen valokuvien tai tieteellisiin teoksiin sisältyvien lapsikuvien epäsideellisyttä. Ongelmaa kärjistää lapsen käsitteen tulkinnanvaraisuus. Lapsipornografian rajaamisen ongelmallisuutta korostaa se, että epäsideellinen vaikutelma perustuu osaltaan katsojan omaan ajatteluun ja kuvan tulkintaan eikä yksin kuvaan.

Lasta vakavimmin vahingoittava seksuaalinen väärinkäyttö liittyy sukupuoliyhteyteen lapsen kanssa tai siihen läheisesti rinnastettaviin seksuaalisiin tekoihin. Hallussapitokriminalisoinnin tulisi koskea ensisijaisesti sellaista pornografista aineistoa, joka on edellyttänyt lapsen joutumista sukupuoliyhteyden tai siihen rinnastettavan seksuaalisen väärinkäytön kohteeksi. Huomattavasti vaikeampaa on arvioida, tulisiko hallussapitokriminalisoinnin ulottua myös muihin kuviin, jotka esittävät alastonta lasta. Jos tällaisia kuvia otetaan lapsen kehitystä vaarantavissa olosuhteissa esimerkiksi houkuttelemalla lapsi kuvattavaksi tilanteeseen, jossa joku toinen tekee lapsen nähden lasta loukkaavan seksuaalisen teon, pyrkimys vähentää vaaraa lapsen joutumisesta tälläkään tavalla seksuaalisesti hyväksikäytetyksi puolustaisi hallussapitokriminalisoinnin ulottamisen tällaiseenkin kuvamateriaaliin. Lähes mikä tahansa alastonta lasta esittävä kuva voi tulla käytettäväksi lasta loukkaavalla tavalla. Ei kuitenkaan voida ajatella, että hallussapitokriminalisointi ulotettaisiin koskemaan kaikkia alastonta lasta esittäviä kuvia. Ei ole mitenkään harvinaista, että vanhemmat kuvaavat alastomia lapsiaan leikeissään eikä se vahingoita lapsia. Ei ole mitään tarvetta kieltää tällaisten kuvien hallussapitoa. Useimmat ihmiset eivät koe tällaisia kuvia epäsideelliseksi. Toisaalta juuri tällaisissa kuvissa korostuu se, että epäsideellinen vaikutelma on osittain sidoksissa katsojan omaan kokemukseen. Kuvaustilanteen tunteva ei ehkä näe mitään epäsideellistä kuvassa, joka jonkun

ulkopuolisen näkökulmasta voi olla lasta loukkaava. Loukkaavuus ei ilmeisesti tällaisessa kuvamateriaalissa aina liity niinkään kuvaan itseensä kuin sen käyttöön. Jos alastonta lasta esittävää kuvaa levitetään, lapsen yksityisyyttä loukataan, vaikka kuva itsessään ei epäsiiveellinen olisikaan. Näyttää selvältä, että hallussapitokriminalisointi ei ole oikea tapa pyrkiä ehkäisemään tällaista menettelyä. Hallussapitokriminalisoinnin kohteena oleva kuvamateriaali on määriteltävä suppeammin kuin sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevassa säännöksessä.

Ehdotuksen mukaan rangaistava hallussapito kohdistuisi todellisuuspohjaiseen kuvaan, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla. Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan säännöksessä samaa kuin ehdotetun 20 luvun määritelmäsäännöksessä (10 §). Myös esineillä tapahtuva seksuaalinen tunkeutuminen kehoon kuuluu säännöksen soveltamisalaan. Sukupuoliyhteyden rinnastettavaa seksuaalista kanssakäymistä koskevalla tunnusmerkillä tavoitellaan säännöksen laajentamista sellaisiin kuviin, joissa lapsen ei voida osoittaa olevan sukupuoliyhteydessä, mutta joissa lasta tai lapsia kuvataan siten, että kuvassa selvästi annetaan ymmärtää kysymyksen olevan sukupuoliyhteyden liittyvästä tilanteesta tai lapsen sukupuolielimeen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta.

Hallussapitokiello koskisi myös kuvia tai kuvatalenteita, joissa lasta esitetään muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla. Tämäkin tunnusmerkki on tarkoitettu rajoittamaan säännöksen soveltaminen kiistatta lapsipornografiana pidettävään aineistoon. Alastonta lasta esittävät kuvat, vaikka lapsen sukupuolielimet olisivatkin kuvasta nähtävissä, eivät kuuluisi tämän säännöksen piiriin, jolleivät ne täytyt tämän kohdan edellytyksiä. Tämä edellytys rajoittaisi myös pykälän soveltamista sellaisiin kuviin, joissa epäsiiveellinen vaikutelma perustuu kuvayhteyden herättämiin mielikuviin. Tunnusmerkkiä tulkittaessa on tärkeää muistaa säännöksen tavoite; lapsen suojeleminen seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

Lapsella tarkoitettaisiin samaa kuin edellä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevassa pykälässä.

Säännöksen ensisijaisena tarkoituksena on

suojata lapsia joutumasta seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi ja myös vähentää sitä vaaraa lapsen yksityisyyden loukkaamisesta, jota kuvien hallussapitokin voi aiheuttaa. Näiden tavoitteiden kannalta riittää, että säännös koskee vain todellisuuspohjaisia kuvia. Sellaiset tietokoneen avulla keinotekoisesti tuotetut kuvat, jotka eivät kuvaa todellista sukupuoliyhteyttä tai vastaavaa tilannetta, eivät kuuluisi säännöksen soveltamisalan piiriin. Säännöstä sovellettaisiin sen sijaan sellaisiin kuviin, jotka perustuvat todelliseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, mutta joissa kuvan kohteen tunnistaminen on teknisin tai muilla keinoin estetty. Säännöksen piiriin kuuluisivat myös todellisia ihmisiä esittävät kuvat, joissa sukupuoliyhteyden tai siihen rinnastettavan seksuaalisen kanssakäymisen kuvaus on aikaansaatu kuvamateriaalia yhdistelemällä tai muuntelemalla. Säännöstä voitaisiin soveltaa myös sellaiseen piirustukseen tai muuhun kuvataiteen tuotteeseen, joka kuvaa todellista sukupuoliyhteyttä tai vastaavaa tilannetta niin tarkasti, että se voidaan rinnastaa kuvatalenteeseen.

Teon rangaistavuus edellyttäisi, että hallussapito tapahtuu oikeudettomasti. Jo rikosoikeuden yleisistä periaatteista seuraa, että tällaisen materiaalin hallussapito niihin liittyvän rikosasian selvittämiseksi on rangaistamaton. Poliisi- ja syyttäjäviranomaiset samoin kuin tuomioistuimissa tällaisen asian kanssa työskentelevät eivät syöllisty rikokseen pitäessään aineistoa hallussaan työnsä edellyttämällä tavalla. Yhtä vähän kansalainen, jonka haltuun on joutunut lapsipornografista materiaalia löydön tai muun sattuman kautta, syöllistyy hallussapitorikokseen, jos hän ilman aiheutonta viivytystä hävittää materiaalin tai luovuttaa sen viranomaisille.

Oikeudettomuusedellytystä tarvitaan osoittamaan, että lapsipornografisen aineiston hallussapito muistakin kuin edellä mainituista yhteiskunnallisesti hyväksyttävistä syistä voi olla rangaistamaton. Hyväksyttävä syy voi perustua esimerkiksi lakiin. Arkistolain mukaan tietyt asiakirjat on säilytettävä arkistoissa määrätyn ajan ennen kuin ne voidaan hävittää. Tämä koskee myös lapsipornografian levittämistä tai hallussapitoa koskevan asian asiakirjoja.

Engelmällisempaa on se, kuinka laajasti kysymyksessä olevan materiaalin hallussapitoa voitaisiin pitää oikeutettuna muusta kuin lakiin perustuvasta syystä. Viranomaisilla

voi esimerkiksi olla perusteltu syy säilyttää kysymyksessä olevia kuvia sisältäviä asiakirjoja oikeuskäytännön yhtenäisyyden turvaamiseksi. Yhdeksi lähtökohdaksi voitaneen asettaa, että ainakin tieteelliseen tutkimukseen sisältyvää lapsipornografiaakin sisältävää aineistoa on oikeus kerätä ja pitää hallussa, jos se on tutkimuksen kannalta perusteltua. Vastaavasti oikeutettua olisi säilyttää tieteellistä julkaisua, joka sisältää tällaista aineistoa. Tämä koskee yhtä hyvin julkaisun säilyttämistä yksityisesti kuin esimerkiksi kirjastossakin. Vastaavasti opetustarkoitukseen tarvittavan materiaalin säilyttämistä voidaan pitää oikeutettuna. Käytännössä tuskin voi olla vaikeuksia tämänkaltaisten julkaisujen erottamisessa muista julkaisuista.

Yhteiskunnallisen mielipiteenmuodostuksen kannalta voi olla tärkeätä, että tiedotusvälineet jossakin tapauksessa voisivat tilapäisesti pitää hallussaan tällaista materiaalia ja jopa julkaista sitä joltakin osin. Tällaista oikeutta voidaan tarvita esimerkiksi sen osoittamiseksi, että aineistoa edelleen levitetään, tai keskustelun herättämiseksi lain soveltamiskäytännöstä. Myös hallussapitoa tässä tarkoituksessa voitaneen pitää oikeutettuna.

Pykälä koskee myös sellaisen lapsipornografisen aineiston hallussapitoa, joka on hankittu ennen uuden lain voimaantuloa. Lähtökohdaksi on asetettava, että materiaali on hävitettävä lain voimaantuloon mennessä, jos sen hallussapito on oikeudetonta. Tämä koskee niin yksityisiä kansalaisia kuin yhteisöjäkin. Myös ennen lain voimaantuloa hankitun materiaalin säilyttäminen voinee olla oikeutettua, jos säilyttämistä voidaan perustella yhteiskunnallisesti hyväksyttävillä perusteilla. Jos esimerkiksi tiedotusvälineet tarvitsevat mahdollisesti nykyisin käytössään olevaa materiaalia vastaisuudessa käytävää yhteiskunnallista keskustelua varten, hallussapito voitaneen hyväksyä. Materiaalin säilyttäminen sen muunlaista julkaisemista varten ei voi tulla kysymykseen.

Rikos edellyttää tahallisuutta. Tekijän on oltava tietoinen siitä, että hänellä on hallussaan kysymyksessä olevaa materiaalia. Jos kysymyksessä olevaa kuvamateriaalia on tullut jonkun haltuun hänen tietämättään tai asianomainen on lain voimaantullessa huomaamattomuudesta tai tietämättömyydestä laiminlyönyt hävittää aikaisemmin haltuunsa tulleen materiaalin, säännöstä ei voida soveltaa. Tietoisuusvaatimukseen sisältyy myös

se, että tekijän on täytynyt tietää kohteen olevan säännöksen tarkoittamassa mielessä lapsi ja että kuvamateriaali esittää lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa sukupuolisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla. Niin kuin edellä on todettu, säännöksessä tarkoitettu kuvamateriaali on pyritty rajaamaan siten, ettei se voi koskea lapsia esittäviä tavanomaisia valokuvia.

Pornografista aineistoa levittävä henkilö syyllistyy sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen lisäksi lähes säännönmukaisesti myös tällaisen kuvan hallussapitoon. Jos kysymyksessä on puheena olevassa säännöksessä tarkoitettu kuva, täyttyy myös tämän säännöksen tunnusmerkitö. Näissä tapauksissa on perusteltua tuomita vain vakavampana pidettävästä rikoksesta eli sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä.

Rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Hallussapitorikosta voidaan lähtökohtaisesti pitää lievempänä kuin vastaavan aineiston levittämistä, jonka enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

## 21 §. *Sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkinointi*

Ehdotetuissa pornografiaa koskevissa säännöksissä on luovuttu tuotteiden rikosoidellisesta sääntelystä pääasiassa niiden sisällön perusteella. Kiellettyä tuotteiden sisällön perusteella on vain lapsipornografian, väkivaltaisen pornografian ja eläimeen sekaantumista kuvaavan pornografian levittäminen sekä siihen rinnastettava toiminta. Muunlaisen pornografisen aineiston levittäminen, vaikka se ei tuotteen sisällön perusteella ole sinänsä rangaistavaa, voi levittämistavan vuoksi olla rangaistusuhan ansaitsevaa. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa markkinointia koskeva pykälä kriminalisoi sellaiset tavanomaisen pornografian levittämistavat, joilla loukataan yksilöiden oikeutta tavanomaisissa elämäntilanteissa välttyä kohtaan vastoin tahtoaan pornografista aineistoa.

Ilmaisu pornografinen voidaan periaatteessa liittää varsin erilaisiin ilmiöihin. Sellaisia voivat olla kirjoitukset, kuvat, esineet (esimerkiksi veistokset), elokuvat, video- ja muut kuvataallenteet, teatteri- ja muut vastaa-

vat esitykset, äänilevyt ja -nauhat tai radio- ja televisiolähetykset. Levittämistavan rajoituksia harkittaessa on otettava huomioon, että eri tuotteet ovat ilmeisesti eri asemassa. Painettu sana kirjassa tai muussa julkaisussa ei yleensä tunkeudu lukijan tajuntaan ilman hänen omaa aktiivista myötävaikutustaan. Kirja tai lehti on avattava ja luettava. Jos teksti vaikuttaa loukkaavalta, lukija voi lopettaa lukemisen. Kirjallisen pornografian kohtaaminen perustuu siten lukijan omaehtoiseen valintaan. Kirjoitetun tekstin esillepanoa ja levittämistä ei näin ollen ole aihetta rajoittaa samalla tavalla kuin kuvallisten esitysten. Lisäksi voidaan huomauttaa, että kuvallisen pornografian yleistymisen myötä kirjallista pornografiaa pidetään yhä vähemmän loukkaavana. Edellä kirjoituksista sanottu koskee vastaavasti myös äänilevyjä ja -nauhoja. Pahennusta herättävään äänilevyjen tai -nauhojen esittämiseen voidaan soveltaa ehdotettua 22 §:ää, jos teko loukkaa sukupuolisiveellisyyttä. Samaa lainkohtaa voidaan soveltaa sukupuolisiveellisyyttä loukkaaviin ja siten pahennusta aiheuttaviin julkisiin esityksiin.

Näin ollen uudistuksen tavoite ei edellytä, että teksti- tai äänitallenteiden levittämistapaa säänneltäisiin samassa laajuudessa kuin kuvien, kuvatallenteiden ja esineiden levittämistä.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi voi toteutua vain, jos teko on tehty ansiotarkoituksessa. Näin ollen säännös ei koske tapauksia, joissa yksityishenkilöt pyrkimättä hankkimaan siitä tuloa luovuttavat toisille pornografisia tuotteita.

*1 momentti.* Momentin 1 kohdan mukaan on kiellettyä luovuttaa 15 vuotta nuoremmalle kuva, kuvatallenne tai esine, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta.

Lapset ovat pornografian levittämisen kannalta erityistä sääntelyä edellyttävä kohde-ryhmä. Yleisesti katsotaan vastuun lapsen kasvatuksesta kuuluvan lapsen vanhemmille tai muulle holhoojalle. Jos pornografista aineistoa saataisiin rajoituksetta luovuttaa lapsille, voisi tämä vaikuttaa häiritsevästi lasten kasvatukseen, johon kuuluu muun muassa sukupuolielämään liittyvien käsitysten ja asenteiden välittäminen. Tehdyt selvitykset osoittavat myös, että yleinen mielipide ei hyväksy pornografian levittämistä lapsille.

Kuten yleensäkin kielto levittää pornografiaa lapsille koskisi vain kuvia, kuvatallen-

teita ja esineitä. Kirjallisen pornografian levityskielto olisi vaikutukseton, koska sitä olisi mahdotonta valvoa. Kirjallisen pornografian ja eroottisesti rohkean kirjallisen kuvauksen erottaminen toisistaan on hyvin vaikeata. Kirjallisen pornografian rajoittaminen ei olisi mielekäästä senkään takia, että kaunokirjallisuudessa kuitenkin esiintyy yleisesti seksuaalielämän kuvauksia.

Käytännössä on epäilemättä vaikeata valvoa kieltoa luovuttaa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavia kuvia, kuvatallenteita tai esineitä lapsille, koska kiellon rikkominen edellyttää rangaistussäännöksen suojelun kohteena olevan henkilön omaa myötävaikutusta. Rikosten ilmitulo olisi varsin sattumanvaraista, lähinnä ilmeisesti lasten vanhempien aloitteellisuuden varassa. Mitä vanhemmasta lapsesta on kysymys, sitä vaikeampaa vanhempien on valvoa lasten harrastuksia ja vapaa-ajan käyttöä. Jo 15-17 vuoden iässä lapset ovat yleensä saavuttaneet sellaisen itsenäisyyden, että heidän vanhempansa eivät enää voi sanottavasti valvoa heidän kaikkia vapaa-ajan harrastuksiaan. Monet nuoret käyvät jo ennen täysi-ikäisyyden saavuttamista ansiotyössä, josta hankkimistaan varoista he saavat itse määrätä.

Edellä esitetystä syistä suojaikärajan ei tulisi olla liian korkea. Sopivana voidaan pitää 15 vuoden ikärajaa.

Luovuttamisella tarkoitetaan kaikenlaisia ansiotarkoituksessa tapahtuvia toimia, joilla kuva, kuvatallenne tai esine siirtyy lapsen haltuun, esimerkiksi myymistä, vaihtamista tai vuokraamista. Se ei koske esimerkiksi kuvan tai esineen näyttämistä tai kuvatallenteen esittämistä kodissa tai yksityistilaisuudessa. Niin laajaa kieltoa olisi mahdotonta valvoa.

Rikoksen nimeä, sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi, saatetaan joissakin 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa pitää outona. Rangaistussäännöksen päätarkoitus on kuitenkin estää pornografian myyminen lapsille. Säännöksen soveltamisen edellytyksenä ei ole toiminnan järjestelmällisyys. Säännöstä sovelletaan silloinkin, kun luovutuksen kohteena on yksittäinen pornografinen kuva, niitä sisältävä lehti tai pornografiaa sisältävä kuvatallenne, esimerkiksi videonauha. Myös pornografisten lehtien lähettäminen lapselle tilauksen perusteella olisi rangaistavaa.

Rikos on rangaistava vain tahallisenä. Tahallisuus edellyttää tietoa luovutetun tuotteen

pornografisuudesta. Tahallisuuden sisältönä on myös tieto siitä, että vastaanottaja ei ole täyttänyt 15 vuotta. Jos esimerkiksi 15 vuotta nuorempi tilaa postitse pornografisen lehden tai videokasetin ja valheellisesti ilmoittaa täytäneensä 15 vuotta, tuotteen myyjältä on kohtuutonta edellyttää ilmoituksen oikeellisuuden tarkistamista.

Ehdotetun 2 kohdan mukaan on rangaistavaa asettaa julkisesti yleisön nähtäville kuva, kuvatalenne tai esine, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta. Tällaista näytteillepanoa koskevalla rangaistussäännöksellä pyritään suojaamaan henkilöitä omaehtoiseen valintaan perustumattomalta pornografian kohtamiselta.

Säännös koskisi siis kuvia, kuvatalenteita ja esineitä. Se ei koskisi näytöksiä tai esityksiä, joita sääntelisi lähinnä ehdotettu 22 §, eikä kirjoituksia tai äänilevyjä tai -nauhoja. Elokuvia, videonauhoja ja muita kuvatalenteita näytteillepanokiello koskisi lähinnä siinä tapauksessa, että nähtäville asetetusta elokuva- tai videonauhasta tai muusta kuvatalenteesta ilman nauhoituksen esittämistäkin, esimerkiksi nauhan päällyksestä, ilmenee esityksen pornografisuus.

Kuvien, kuvatalenteiden ja esineiden näytteillepanokiellot koskisivat julkista asettamista yleisön nähtäville. Rajoitukset olisivat siten voimassa ensi kädessä julkisilla paikoilla. Sellaisia ovat esimerkiksi myymälät, ravintolat, yleisölle avoimet näyttelytilat, julkiset liikennevälineet, linja-auto-, rautatie- ja lentoasemat, kadut, tiet, torit, puistot, rakkennusten seinät ja muut näihin rinnastettavat sellaiset paikat, joihin ennalta määrittämättömällä joukolla ihmisiä on pääsy joko maksutta tai maksua vastaan. Julkisena nähtäville asettamisena voidaan pitää myös sitä, että yksityiseen paikkaan asetetaan kuva tai esine, joka esteettömästi näkyy julkiselle paikalle.

Ajateltaessa nähtäville asettamisen paheksuttavuutta on kiinnitettävä huomiota myös siihen, missä ympäristössä ja olosuhteissa kuva, kuvatalennetta tai esinettä on näytetty. Sitä, joka nähtäville asettamisen yhteydessä on ryhtynyt kohtuullisiin varotoimiin estääkseen yleisen pahennuksen syntymistä, ei ole syytä tuomita rangaistukseen. Tällaisia varotoimia ovat esimerkiksi myymälän nimestä tai erillisestä myymälän ulkopuolella olevasta ilmoituksesta ilmenevä viittaus tuotteiden luonteeseen.

Ehdotetun 3 kohdan mukaan olisi rangaistavaa toimittaa toiselle tämän suostumuksetta kuva, kuvatalenne tai esine, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta. Ehdotuksen tarkoituksena on säännellä ennen kaikkea pornografian postimyyntiä. Toiselle toimittaminen voi tapahtua kuitenkin muullakin tavoin kuin postitse, esimerkiksi pornografian myyntiä harjoittavien liikkeiden omien jakelujärjestelmien välityksellä. Suostumus ilmenee useimmiten tuotteen tilaamisena, mutta voi olla myös muunlaista lähettämisen hyväksymistä etukäteen. Jos lähetyksen saaja jälkikäteen hyväksyy sen, sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi rikoksena toteutuu, mutta juuri tämänkaltaisten tapausten varalta luvun 26 §:ssä ehdotetaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa markkinointia tältä osin asianomistajarikokseksi.

Toimittaminen toiselle voisi tapahtua yhtä hyvin tavanomaisten postinvälityskanavien kautta kuin käyttämällä yritysten tai muiden organisaatioiden sisäisiä jakelujärjestelmiä.

Verbi "toimittaa" tarkoittaa kuvan, kuvatalenteen tai esineen lähettämistä sellaisenaan, ei esimerkiksi yleisradio- tai kaapelitelevisio-ohjelmien välityksellä.

Postin toimittamiseen rinnastettavaa voisi olla pornografisen kuvatalenteen toimittaminen toiselle tietoverkon välityksellä. Käytännössä tämä edellyttäisi, että vastaanottajalla on sähköisen kuvapostin vastaanottamisen mahdollistava liittymä verkossa. Säännöksen tarkoittamaa toimittamista olisi myös kuvan lähettäminen sähköistä kuvansiirtoa käyttäen niin sanottuna telefax-viestinä.

Säännöksen soveltamisalan piiriin kuuluisi edelleen esimerkiksi pornografisen tuotteen välitön antaminen saamansa tuotteen luonteesta tietämättömälle samoin kuin tällaisen materiaalin pudottaminen toisen postiluokasta.

Ehdotetussa 4 kohdassa säädettäisiin rangaistavaksi määrätynlainen pornografisen tuotteen mainostaminen tai tuote-esittely. Rikokseen syyllistyisi se, joka yleistä pahennusta herättävällä tavalla julkisesti ilmoituksessa, esitteessä tai julisteessa tai muulla tavoin mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee kuvan, kuvatalenteen tai esineen, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta. Vastavasta pornografiaa sisältävien kirjallisten esitysten tai äänitallenteiden mainostamisesta tai esittelystä säädettäisiin 2 momentissa.

Itse mainos tai tuote-esittely voi olla myös kirjallisessa muodossa. Esimerkiksi jos postimyyntiliike päivälehdessä näkyvällä tavalla julkaistussa ilmoituksessa yksityiskohtaisin sanakääntein kuvaa, minkä sisältöistä pornografiaa liikkeessä on myytävänä, kyse voi olla sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista.

Ehdotuksen 4 kohta ei koske muiden kuin pornografisten tuotteiden mainontaa tai esittelyä. Monien tuotteiden mainonnassa käytetään hyväksi eroottisia tai seksuaalisia mielikuvia. On kuitenkin huomattava, että tällaisiin mainoksiin liittyvät kuvat voivat sellaisinaan olla ääritapauksessa sukupuolisiveellisyttä loukkaavia tai loukata sukupuolten välistä tasa-arvoa. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa mainontaa rajoittaa ehdotetun säännöksen 2 kohta.

Säännös koskisi vain mainontaa ilmoituksessa, esitteessä, julisteessa tai muulla tavoin taikka esittelyä ansiotarkoituksessa. Rangaistavuuden edellytyksenä olisi julkisuus sekä toimiminen yleistä pahennusta herättävällä tavalla. Ilmoittelu, jossa esimerkiksi vain yleisesti mainitaan jonkin pornografian myyntipisteen olemassaolo ja sijainti, ei ole ehdotuksen mukaan rangaistavaa. Yleistä pahennusta ei herätä yleensä sellainen mainostaminen ja muu myynnin edistäminen, jonka yhteydessä on suoritettu pahennuksen välttämiseksi tarpeelliset varotoimet. Myytävän pornografian esittely esimerkiksi pornografiaan erikoistuneessa aikakauslehdessä ei siten olisi rangaistavaa.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista ehdotetaan rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

*2 momentti.* Momentin mukaan rangaistaviin sitä, joka yleistä pahennusta herättävällä tavalla julkisesti ilmoituksessa, esitteessä tai julisteessa tai muulla tavoin mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee tekstiä tai ääntä sisältävän tallenteen, joka sukupuolisiveellisyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta.

Tekstiä tai ääntä sisältävien tallenteiden levittämistapaa ei ole tarpeen säädellä yhtä laajasti kuin kuvien, kuvatallenteiden tai esineiden levittämistapaa. Kuitenkin myös teksti- tai äänitallenteita saatetaan mainostaa tai esitellä sellaisella tavalla, että se herättää yleistä pahennusta. Edellä mainonnasta ja esittelystä 1 momentin 4 kohdan yhteydessä esitetty koskee myös tekstiä tai ääntä sisäl-

täviä tallenteita. Tässäkin tapauksessa rangaistavuus edellyttää paitsi sitä, että mainonta tai esittely on pahennusta herättävää, myös sitä, että tallenteen sisältö on omiaan herättämään yleistä pahennusta.

## 22 §. *Sukupuolisiveellisuuden julkinen loukkaaminen*

Nykyisessä rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentissa (16/71) on säännös sukupuolisiveellisuuden julkisesta loukkaamisesta. Rikokseen syyllistyy se, joka julkisesti ryhtyy sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan tekkoon ja sillä saa pahennusta aikaan. Rangaistuksena on enintään kuuden kuukauden vankeus tai sakko.

Säännöstä on voitu soveltaa lähinnä kolmenlaisissa tapauksissa. Ensinnäkin sitä on sovellettu niin sanottuihin itsensä paljastajiin. Toinen säännöksen soveltamisalue on ollut seksuaalinen kanssakäyminen yleisellä paikalla. Kolmanneksi säännöstä on voitu soveltaa sukupuolisiveellisyttä loukkaaviin julkisiin esityksiin, esimerkiksi show-esityksiin, jotka sisältävät sukupuoliyhteyttä, ravintoloissa tai muissa vastaavissa paikoissa.

Puheena olevaa momenttia vastaavaa säännöstä on pidettävä edelleen tarpeellisena. Kyseinen rikos ei kuitenkaan ole siinä mielessä seksuaalirikos, että se loukkaisi jonkun yksilöllistä oikeutta määrätä omasta seksuaalisuudestaan. Pikemminkin kyseessä on yleiseen järjestykseen kohdistuva rikos, joka herättää sellaista yllättäen tai vastentahtoisesti näkevässä katsojassa ärtymystä. Näin ollen on perusteltua sijoittaa sukupuolisiveellisuuden julkista loukkaamista koskeva säännös samaan yhteyteen kuin pornografiaa koskevat säännökset.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa tekoa ei ole ehdotuksessa tarkemmin määritelty. Sellaista tekoa ei ole mahdollista yksiselitteisesti määritellä, koska sukupuolisiveellisyttä loukkaavat teot saattavat erilaisissa yhteyksissä olla erilaisia. Käyttäytyminen, joka nudistirannalla on tavanomaista auringonpaltontaa, voisi esimerkiksi yleisötillaisuudessa olla sukupuolisiveellisuuden julkista loukkaamista. Sukupuolisiveellisuuden julkisena loukkaamisena voidaan pitää esimerkiksi silloin tällöin käytännössäkin esiintyneitä tapauksia, joissa joku vaatteensa riisunut katsoja on yllättäen lähtenyt juoksemaan ympäri urheilukilpailun tapahtumapaikkaa. Itsensä paljastamisen rangaistavuuden edel-

lytyksenä ei kuitenkaan ole, että teko tapahtuu suuren yleisöjoukon edessä. Sukupuolisiveellisuuden julkisena loukkaamisena rangaistaan myös esimerkiksi itsensä paljastaminen yksittäisille ihmisille tai seksuaaliyhteyden harjoittaminen puistossa tai muussa vastaavassa paikassa. Julkisesti tehty on tyyppillisesti sellainen teko, jonka sen voi nähdä ennalta määräämätön joukko ihmisiä, vaikka teon tapahtumapaikka olisi esimerkiksi yksityisasunto. Näin ollen esimerkiksi itsensä paljastelu tai seksuaalinen kanssakäyminen asunnossa siten, että teko on kadulla kulkevien ihmisten esteettä katsottavissa, voi toteuttaa rikoksen tunnusmerkit.

Sukupuolisiveellisuuden julkista loukkamista koskeva rikossäännös soveltuisi myös erilaisiin säädylisyyden rajat selvästi ylittäviin julkisiin esityksiin. Sellaisia voivat olla esimerkiksi poikkeuksellisen rivojen kirjallisten tekstien esittäminen sähköisessä julkotiedotusvälineessä tai yleisötilaisuudessa, seksuaalista kanssakäymistä sisältävät show-esitykset ravintolassa tai muussa vastaavassa paikassa taikka taiteellisista syistä perustelemattomien vastaavien kohtausten liittäminen teatteri- tai muuhun vastaavaan esitykseen.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan teon rangaistavuus edellyttää, että teko aiheuttaa pahennusta. Edellytykseksi ei voida asettaa yleisen pahennuksen aiheuttamista, koska rikos voi toteutua myös sellaisessa muodossa, jossa yleisönä on vain yksittäisiä ihmisiä. Ellei kukaan teon näkijöistä pahastu, rikoksen tunnusmerkistö ei toteudu, vaikka esimerkiksi ravintolassa toteutettaisiin eroottisesti erittäin rohkea esitys. Näin ollen aiottaessa esittää tällainen ohjelma yleisölle on olosuhteisiin nähden riittävän selkeästi etukäteen ilmoitettava ohjelman luonne sen varmistamiseksi, että ohjelma ei yleisön keskuudessa herättäisi pahennusta.

Sukupuolisiveellisyyden julkista loukkamista ehdotetaan toissijaiseksi rikossäännöksi, jota ei sovelleta, jos teosta on muualla laissa säädetty rangaistus. Tällaisia rikossäännöksiä voisivat olla esimerkiksi sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen, sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi tai eräät rikoslain 20 luvussa säännellyt seksuaalirikokset.

Sukupuolisiveellisyyden julkisen loukkamisen rangaistukseksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Rangaistusasteikko on nykyisin sama.

### 23 §. Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken

Sukurutsaa koskevat rangaistussäännökset ovat nykyisin siveellisyysrikoksia koskevasa 20 luvussa, sen 7 §:ssä. Pykälän 1 momentti sukurutsasta jälkeläisen kanssa koskee sukupuoliyhteyttä oman lapsen tai tämän jälkeläisen kanssa. Teosta rangaistaan ainoastaan suhteen vanhempaa osapuolta. Jos esimerkiksi aikuinen lapsi on sukupuoliyhteydessä vanhempansa kanssa, rangaistavaan tekoon syyllistyy ainoastaan vanhempi. Pykälän 2 momentti sisarusten välisestä sukurutsasta säättää rangaistavaksi veljen ja sisaren sekä velipuolen ja sisarpuolen välisen sukupuoliyhteyden.

Perhe on edelleen yhteiskunnan kannalta erittäin keskeinen instituutio. Ihmiselle on tärkeää tuntea kuuluvansa johonkin ja varsinkin nuorille on hyötyä siitä, että he voivat kokea pysyvän ihmisuhteiden verkoston ympärillään. Sen vuoksi on syytä pyrkiä myös rikoslainsäädännöllä suojaamaan perheen sisäisten suhteiden toimivuutta ja torjumaan niihin kohdistuvia uhkia. Vanhempien ja lasten väliset sukupuolisuhteet ovat yksi uhka perheen sisäiselle kiinteydelle. Vanhempien lapsiinsa kohdistamasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä aiheutuu lapsille monenlaisia vaikeuksia, esimerkiksi lapsen psykososiaalinen kehitys häiriintyy. Vanhempien ja lasten välisten sukupuolisuhteiden rajoittamiseen on edelleen hyvät perusteet.

Sukurutsan rangaistavuutta on perusteltu vaihtelevasti väliin korostaen tarvetta perhe-elämän suojaamiseen ja väliin pitäen keskeisenä niitä terveydellisiä riskejä, jotka liittyvät haitallisten perintötekijöiden kertaantumiseen lähisukulaisten yhteisissä lapsissa. Koko säännöksen tarpeellisuus on myös asetettu kyseenalaiseksi sillä perusteella, että säännöksen tärkein tavoite - lasten suojeleminen seksuaaliselta hyväksikäytöltä - voidaan ottaa huomioon sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa koskevissa rangaistussäännöksissä.

Nykyisen sukurutsasäännöksen rajoittaminen vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa koskemaan ainoastaan vanhempaa heijastaa sitä käsitystä, että sukurutsasäännöksellä suojataan ennen kaikkea lapsia lasten ollessa vielä nuoria ja asuessa vanhempiensa kanssa yhdessä. Tämä näkökohta voidaan ottaa huomioon myös kriminalisoimalla lapsiin kohdistuvat sukupuolisuhteet sinänsä tai erityi-

sesti korostamalla perheen keskuudessa ta-  
pahtuvien vanhempien ja lasten välisten su-  
kupuolisuhteiden paheksuttavuutta. Tällöin  
on syytä ottaa huomioon, että omia biologi-  
sia lapsia uhatummassa asemassa ovat ne  
perheen lapset, jotka eivät ole biologista su-  
kua jommallekummalle vanhemmista.

Perherakenne on viimeisten vuosikym-  
menten aikana saanut uusia muotoja. Suuri  
osa avioliitoista purkautuu ja syntyy uuden-  
tyyppisiä perhe- ja parisuhteita. Perheraken-  
teen muutos saattaa lisätä perheen sisäisiä  
seksuaalisia jännitteitä. Lapsen seksuaalista  
itsemääräämisoikeutta turvaavassa sääntelys-  
sä ei ole enää tarkoituksenmukaista lähteä  
biologiseen sukulaisuuteen perustuvista sään-  
nöksistä, vaan on syytä vahvistaa lasten suo-  
jaa seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan siitä  
riippumatta, onko hyväksikäyttäjä biologinen  
sukulainen vai ei. Tätä koskevat uudet sään-  
nökset ehdotetaan otettavaksi seksuaalirikok-  
sia koskevaan 20 lukuun.

Lähisukulaisten suhteesta syntyvän lapsen  
riski saada perinnöllinen sairaus ei ole olen-  
naisesti suurempi kuin muusta parisuhteesta  
syntyvän lapsen. Suvuissa, joissa ei ole pe-  
riytyviä sairauksia, se on jopa pienempi. Jos  
lähisukulaisten lasten aiheuttamaa vaikutusta  
perinnöllisten sairauksien määrään tarkastel-  
laan koko väestöä silmällä pitäen, sukurut-  
salla ei edes teoreettisesti ole mainittavaa  
merkitystä. Nykyaikana ei voida myöskään  
pitää itsestään selvänä, että sukulaisten väli-  
nen sukupuoliyhteys johtaa lasten syntymi-  
seen. Ehkäisyä käytetään yleisesti ja mene-  
telmät ovat luotettavia. Sukurutsan rangaist-  
tavuutta ei lakia viimeksi uudistettaessa enää  
perusteltukaan sillä, että se aiheuttaisi vaka-  
via kansanterveydellisiä haittoja.

Sukulaisten välistä sukupuoliyhteyttä kos-  
keva säännös ei ole enää tarkoituksenmukai-  
nen keino alaikäisten suojaamiseen seksuaa-  
liselta hyväksikäytöltä eikä sen tuomittavuut-  
ta voida perustaa myöskään merkittäviin ter-  
veydellisiin ongelmiin. Tällainen sukupuol-  
liuhde ei myöskään välttämättä loukkaa  
siihen osallistuvien seksuaalista itsemäärää-  
misoikeutta. Sen sijaan täysi-ikäistenkin su-  
kulaisten välisten sukupuolisuhteiden voi-  
daan katsoa loukkaavan ja vaarantavan per-  
heen kiinteyttä ja perhesuhteita laajemmin ja  
olevan siten yleistä järjestystä vaarantava  
teko.

*I momentti.* Ehdotuksen mukaan rangaist-  
tavaa olisi olla sukupuoliyhteydessä oman  
lapsensa tai tämän jälkeläisen kanssa, oman

vanhempansa tai tämän vanhemman tai iso-  
vanhemman kanssa taikka veljensä tai sisa-  
rensensa kanssa. Ensin mainitun teon kohteena  
voisi olla suoraan alenevassa tai ylenevässä  
polvessa oleva sukulainen, joskin ylenevästä  
polvesta on käytännön syistä mainittu vain  
kolme polvea.

Nykyisessä laissa sukurutsan rangaistavuus  
ei ulotu vanhempansa kanssa sukupuoliyh-  
teydessä olevaan lapseen. Perhesuhteiden  
vaarantamisen näkökulmasta vanhemman ja  
lapsen välisessä sukupuoliyhteydessä kumpi-  
kin osapuoli syyllistyy yhtä moitittavaan  
tekoon, jos kysymyksessä on vapaaehtoinen  
täysivaltaisten henkilöiden välinen sukupuol-  
liyteys. Sen vuoksi sukupuoliyhteydestä  
sukulaisen kanssa tuomittaisiin yhtä hyvin  
lapsi kuin vanhempi. Käytännössä osapuol-  
ten vastuu teosta saattaa painottua enemmän  
jommallekummalle osapuolelle. Jos lapsi on  
vielä vanhemmastaan selvästi riippuvainen,  
hänen vastuunsa on vähäisempi ja voi olla  
perusteltua tyytyä hänen osaltaan syyttämättä  
jättämiseen, jollei kysymyksessä ole pykälän  
2 momentissa tarkoitettu kokonaan ran-  
kaisematon teko. Jos taas vanhempi on huo-  
mattavan iäkäs ja mahdollisesti ainakin fyys-  
sisesti selvästi heikompi osapuoli, voitaisiin  
hänen tekonsa arvostella vastaavasti lievem-  
min.

Säännös koskee vain ylenevässä tai  
alenevassa polvessa olevien biologisten su-  
kulaisten välistä sukupuoliyhteyttä. Ottolap-  
sen ja vanhemman taikka isä- tai äitipuolen  
ja perheeseen kuuluvan toisen vanhemman  
lapsen väliseen sukupuoliyhteyteen säännös-  
tä ei sovellettaisi. Näissäkin tapauksissa ky-  
symykseen voisivat tulla sen sijaan 20 luvun  
lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat  
säännökset.

Myös sisarusten välisessä sukupuoliyh-  
teydessä rangaistavuus rajoittuisi biologisten  
sisarusten väliseen sukupuoliyhteyteen. Sa-  
massa perheessä elävien tai yhdessä aikai-  
semmin kasvaneiden eri vanhempien lasten  
keskinäiseen sukupuoliyhteyteen säännös ei  
sovellettaisi eikä myöskään puolisisarusten vä-  
liseen sukupuoliyhteyteen.

Sisarustenkin välisessä sukupuoliyhteydes-  
sä toisen osapuolen osuus tekoon saattaa olla  
voimakkaampi varsinkin jos osapuolten ikä-  
ero on olennainen ja toinen on vielä suhteel-  
lisen nuori. Myös näissä tapauksissa on syytä  
arvioida kummankin teon moitittavuus  
erikseen, vaikkakin täysi-ikäisten henkilöi-  
den on lähtökohtaisesti vastattava seksuaali-

sen itsemääräämisoikeutensa piiriin kuuluvista ratkaisuistaan.

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä säännöksessä samaa kuin ehdotetun 20 luvun 10 §:n 1 momentin määritelmäsäännöksessä. Rangaistavaa olisi siten lähisukulaisten välillä niin vaginaali-, oraali- kuin anaaliryhtymäkin. Myös tämä säännös olisi siis neutraali sukupuolisen suuntautumisen suhteen. Lähisukulaisten välisen sukupuoliyhteyden vahingolliset vaikutukset perheen ihmisiin eivät ole sidoksissa yhdyntätapaan eivätkä myöskään siihen, onko kysymys eri vai samaa sukupuolta olevien keskinäisestä sukupuolisuhteesta.

Säännös ei koske muuta seksuaalista kanssakäymistä kuin sukupuoliyhteyttä. Jo rangaistavuuden ulottaminen kaikkiin sukupuoliyhteyden muotoihin merkitsee säännöksen soveltamisalan olennaista laajentamista nykyiseen nähden. Säännöksen ulottaminen koskemaan myös sukupuoliyhteyden rinnastettavia tekoja tai mahdollisesti muitakin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta olennaisia tekoja johtaisi vaikeisiin rajanveto-ongelmiin. Sen vuoksi ehdotetaan mahdollisimman selkeää vakavimmat tapaukset kattavaa säännöstä, vaikka myös erällä sukupuoliyhteyden läheisesti rinnastettavilla teoilla saattaa olla kielteisiä vaikutuksia perhesuhteisiin.

Yritystä ei ehdoteta rangaistavaksi. Yrityksen varhaisimpien vaiheiden rajaaminen olisi ilmeisesti käytännössä erittäin vaikeata eikä niihin liittyne sellaisia ongelmia kuin sukupuoliseen kanssakäymiseen edenneeseen suhteeseen. Myöskään nykyinen laki ei säädi yritystä rangaistavaksi. Teon täyttämishetken suhteen voidaan viitata vakiintuneeseen tulkintaan heteroseksuaalisen sukupuoliyhteyden täyttymisestä.

Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken koskee myös sellaista sukupuoliyhteyttä, jossa toinen osapuoli on alle 18-vuotias. Jos toinen osapuoli on lapsen vanhempi, täytyy myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös (20 luvun 6 ja 7 §). Tällaiseen tapaukseen sovellettaisiin kumpaakin säännöstä. Jos tekijä on pakottanut toisen osapuolen sukupuoliyhdyntään 20 luvun 1-3 §:ssä tarkoitettulla tavalla tai taivuttanut tämän siihen luvun 5 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetuissa olosuhteissa taikka syyllistynyt samalla 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuun hyväksikäyttöön, sovellettaisiin ehdotetun säännöksen lisäksi näitä säännöksiä.

Teko olisi syyksiluettava vain tahallisenä. Jos tekijällä ei ole tietoa siitä, että toinen osapuoli on säännöksessä mainitussa sukulaisuussuhteessa häneen, tahallisuusvaatimus ei täyty.

Sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Rangaistusmaksimia harkittaessa on otettu huomioon, että vakavimmissa teoissa täyttyy säännönmukaisesti jonkin toisenkin rikoksen tunnusmerkistö. Jos kysymyksessä on esimerkiksi sukupuoliyhteys vanhemman ja hänen lapsensa välillä ja lapsi on alle 18-vuotias, soveltuu säännönmukaisesti lisäksi 20 luvun 7 §, jolloin rangaistusmaksimia korotetaan yhteistä rangaistusta koskevan 7 luvun säännösten mukaisesti.

**2 momentti.** Sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken ei tuomita henkilöä, joka on ollut sukupuoliyhteydessä oman vanhempansa tai tämän vanhemman kanssa ollessaan kahdeksaatoista vuotta nuorempi, eikä henkilöä, joka on pakotettu tai lainvastaisesti taivutettu sukupuoliyhteyteen.

Jo yleisistä rikosoikeudellisista periaatteista seuraa, ettei kysymyksessä olevaan tekoon pakotettua voida tuomita teostaan rangaistukseen. Ehdotuksen mukaan myöskään vähäisemmän painostuksen kuin pakottamisen johdosta sukupuoliyhteyteen sukulaisensa kanssa ryhtynyt ei syyllistyisi rangaistavaan tekoon. Ehdotuksessa ei ole mainittu niitä rangaistussäännöksiä, joihin lainvastaisella taivuttamisella viitataan. Seksuaalirikoksia koskevassa luvussa sukupuoliyhteyden taivuttamista koskee 20 luvun 5 § seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Olisi kohtuutonta asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen henkilö, joka on rangaistavalla teolla taivutettu osallistumaan rikokseen. Käytännössä sukulaisten välillä kysymykseen voinee tulla vain mainittu 5 §:n 1 momentin 3 kohdan olosuhteissa tapahtunut taivuttaminen sekä saman pykälän 2 momentissa tarkoitettu hyväksikäyttäminen.

Lisäksi ehdotetaan, ettei myöskään alle 18-vuotiasta tuomittaisi tästä rikoksesta, jos hän on ollut sukupuoliyhteydessä oman vanhempansa tai tämän vanhemman kanssa. Nykyinen laki ei lainkaan kriminalisoi lapsen osallistumista sukupuoliyhteyteen vanhemmansa kanssa. Silloin kun alle 18-vuotias henkilö on sukupuoliyhteydessä vanhemmansa kanssa, voitaneen säännönmukaisesti lähteä siitä, että vanhempi henkilö on asemaan-

sa hyväksikäyttäen painostanut tai taivuttanut lapsen sukupuoliyhteyteen kanssaan. Tämä voitaneen ottaa lähtökohdaksi myös silloin, kun arvostellaan alle 18-vuotiaan ja hänen isovanhempansa sukupuolisuhdetta. Mikäli suhteen vanhempi osapuoli olisi poikkeuksellisesti vielä isovanhempiakin edeltävää sukupolvea, ei suhteen nuoremman osapuolen voida olettaa olleen painostuksen kohteena, joten häntä ei ole syytä vapauttaa vastuusta.

#### 24 §. Seuraamuksia koskevia säännöksiä

Luvussa säännellyistä rikoksista tuomittavista muista rikosoikeudellisista seuraamuksista kuin rangaistuksista on säännöksiä ehdotetussa 24 §:ssä. Ehdotetussa 1 momentissa on säännös eläinsuojelurikoksesta tuomittulle määrättävästä kiellosta pitää eläimiä, 2 momentissa laittoman maahantulon järjestämiseen käytetyn kuljetusvälineen menettämisestä sekä 3 ja 4 momentissa väkivaltakuvauksen levittämistä, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä, lasta esittävään sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan hallussapitoa, sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa markkinointia ja uhkapeliä koskevia säännöksiä menettämisseuraamuksesta.

*1 momentti.* Ehdotuksen mukaan se, joka tuomitaan eläinsuojelurikoksesta tai lievästä eläinsuojelurikoksesta, voidaan samalla tuomita menettäneeksi oikeutensa pitää eläimiä. Eläintenpitokielto voitaisiin määrätä myös henkilölle, joka tuomitaan eläinsuojelulain 54 §:n 1 momentin nojalla eläinsuojelurikoksesta ja jota voidaan pitää soveltumattomana tai kykenemättömänä huolehtimaan eläinten hyvinvoinnista. Kielto olisi määräaikainen tai pysyvä, ja se koskisi määrättyjen eläinlajien pitämistä tai eläinten pitämistä yleensä. Eläintenpitokielto voitaisiin määrätä myös henkilölle, joka jätetään rangaistukseen tuomitsematta rikoslain 3 luvun 3 §:n nojalla, eli ymmärrystä vailla olevana. Kielto olisi voimassa muutoksenhausta huolimatta, kunnes asia on ratkaistu lainvoimaisesti. Eläintenpitokielto olisi harkinnanvarainen toimenpide.

Tällainen kieltoseuraamus sisältyy uuden eläinsuojelulain 55 §:ään, ja sellainen oli vanhankin eläinsuojelulain 15 §:n 4 momentissa (laissa 777/85). Eläinsuojelulakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 36/1995 vp) todettiin, että ehdotuksella madalletaan eläintenpitokieltoon tuomitsemisen kynnyksiä.

Säännöksellä pyritään parantamaan eläinten hyvinvointia kieltämällä eläintenpitoa henkilöitä, joka on soveltumaton tai kykenemätön huolehtimaan eläinten hyvinvoinnista, lausuttuihin esityksessä.

Ehdotettu eläintenpitokieltoa koskeva säännös on laadittu pitäen silmällä eläinsuojelulain vastaavaa säännöstä ja sen perusteluja. Sen vuoksi eläintenpitokielto voitaisiin määrätä sekä eläinsuojelurikoksesta että lievästä eläinsuojelurikoksesta tuomittavalle henkilölle. Tämän lisäksi eläintenpitokielto voitaisiin määrätä sille, joka tuomitaan eläinsuojelulain 54 §:n 1 momentin mukaisesta eläinsuojelurikoksesta. Kyseinen lainkohta sisältää rangaistussäännöksen eläinsuojelurikosta ja lievää eläinsuojelurikosta vähäisemmästä eläinten huonosta kohtelusta. Kaikki eläinsuojelulain 54 §:n 1 momentissa tarkoitetut teot eivät kuitenkaan ole sellaisia, että ne osoittaisivat soveltumattomuutta eläintenpitoon. Tämän vuoksi lisäedellytys eläintenpitokiellolle tuon säännöksen perusteella on, että tekijää on pidettävä soveltumattomana tai kykenemättömänä huolehtimaan eläinten hyvinvoinnista.

*2 momentti.* Momentissa säädetään laittoman maahantulon järjestämisessä (8 §) käytetyn kuljetusvälineen menettämisestä. Kuljetusvälineen menetetyksi tuomitseminen olisi harkinnanvaraista ja sillä tähdättäisiin lähinnä uusien vastaavankaltaisten rikosten estämiseen. Omaisuuden menettämisen rajoitukseen ja omaisuuden arvon menettämiseen sovellettaisiin 46 luvun 9-11 §:ää.

Menettämisseuraamus tulisi kysymykseen, jos kuljetusvälineeseen on tehty rikoksen tekemistä edistäviä muutoksia tai jos sitä on pääasiallisesti käytetty kysymyksessä olevien rikosten tekemiseen. Perusteet vastaavat 46 luvun 8 §:n 3 momentissa säädettyjä säännöstelyrikoksen tekemiseen käytetyn kuljetusvälineen menettämistä koskevia säännöksiä.

*3 momentti.* Momentissa on säännöksiä luvussa säänneltyihin rikoksiin liittyvistä menettämisseuraamuksista. Ehdotuksen mukaan menetetyksi olisi tuomittava

- väkivaltakuvauksen levittämisen kohteena ollut elokuva tai muu tallenne, joka on rikoksentehtäjän hallussa,

- 19 §:ssä tarkoitettu sukupuolisiveellisyttä loukkaava kuva tai kuvatallenne,

- 20 §:ssä tarkoitettu lasta esittävä sukupuolisiveellisyttä loukkaava kuva tai kuvatallenne,

- sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin käytetty kuva, kuvatalenne tai esine ja

- uhkapelipankki ja muu järjestetyssä uhkapelissä oleva raha tai rahanarvoinen esine.

Menetetyksi tuomitseminen ei olisi riippuvaista siitä, kenen omistuksessa mainitut kohteet ovat.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan markkinoinnin kohteena on 21 §:n 1 momentin mukaan kuva, kuvatalenne tai esine, joka sukupuolisiveellisyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta. Menetetyksi tuomitseminen koskisi näitä kaikkia markkinoinnin kohteita. Lisäksi se koskisi markkinoinnissa käytettyjä ilmoituksia, esitteitä, julisteita ja muita mainoksia.

Mainitun 21 §:n 2 momentin mukaisia sukupuolisiveellisyttä loukkaavan markkinoinnin kohteita ovat teksti- ja äänitallenteet. Niiden sukupuolisiveellisyttä loukkaava sisältö ei tule yleensä kenenkään tietoon ilman hänen omaa myötävaikutustaan. Loukkaavuus johtuukin 2 momentin mukaisissa tapauksissa pääasiassa mainonnan herättämästä pahennuksesta. Sen vuoksi menettämisseuraamus ei ehdotuksen mukaan koskisi teksti- tai äänitallenteita. Kuitenkin niiden sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa markkinoinnissa käytetyt mainokset voitaisiin tuomita valtiolle menetetyksi.

*4 momentti.* Niiden tapausten varalle, joissa edellä mainittu kuva, tallenne tai esine on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty, ehdotetaan toissijaiseksi seuraamukseksi niiden arvon tuomitsemista kokonaan tai osittain menetetyksi. Mahdollisuus tuomita arvo vain osaksi menetetyksi on perusteltua sen vuoksi, että tällaisten kuvien, tallenteiden tai esineiden arvon määrittely voi olla vaikeata ja jopa mahdotonta.

Ehdotetussa säännöksessä on lopuksi selvittäväksi tarkoitettu viittaus 2 luvun 16 §:ssä olevaan säännökseen rikoksen kautta saadun taloudellisen hyödyn menettämisestä.

## 25 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva rikoslain 9 luku tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 1995. Uusien säännösten mukaan laissa erikseen mainittujen rikosten johdosta yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö, jonka toiminnassa rikos on tapahtunut, voidaan tuomita rangaistukseen niin kuin 9 luvussa säädetään. Luku sisältää oikeushenkilön ran-

gaistusvastuuta koskevat yleiset säännökset vastuun soveltamisalasta, edellytyksistä, yhteisösakosta, sen mittaamisperusteista, syyttämättä jättämisestä, tuomitsematta jättämisestä, kohtuullistamisesta, täytäntöönpanosta ja muista sellaisista asioista. Oikeushenkilön rangaistusvastuun rikoskohtaisesta soveltamisalasta on säädetty erikseen.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun tarve on ilmeisin lähinnä taloudellisissa rikoksissa verraten väljästi määriteltynä, ei kuitenkaan lieviksi arvioiduissa rikostyypeissä eikä toteutumistavaltaan vähäisissä rikoksissa. Uuden lainsäädännön mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuu tulee kyseeseen ympäristörikoksissa sekä eräissä talousrikoksissa, kuten avustusrikoksissa ja säännöstelyrikoksissa.

Valtaosa ehdotetussa luvussa säänneltävistä rikoksista yleistä järjestystä vastaan on sellaisia rikoksia, jotka toteutuvat oikeushenkilöiden toiminnassa vain satunnaisesti. Tarvetta saattaa luku yleisesti oikeushenkilöiden rangaistusvastuun soveltamisalaa ei siis ole. Luvussa on kuitenkin yksittäisiä rikossäännöksiä, joissa oikeushenkilön rangaistusvastuuta on pidettävä perusteltuna. Tällaisia rikoksia ovat eläinsuojelurikos, uhkapelin järjestäminen, väkivaltakuvauksen levittäminen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen sekä sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkinointi.

Eläinsuojelurikos mielletään yleisimmin yksityishenkilön eläimeen kohdistamaksi julmaksi kohteluksi. On kuitenkin useita oikeushenkilöiden yleisesti harjoittamia taloudellisen toiminnan aloja, joilla eläimiä käytetään yleisesti ja joilla saatetaan syyllistyä tähän rikokseen. Hevos- ja karjatalous Suomessa on perhetilavaltaista, mutta tulevaisuudessa tilakoon mahdollisesti suurentuessa saattaa yhtiömuoto alalla yleistyä. Sen sijaan muun muassa eläinten hankintaa ja kuljetusta teurastamoihin, teurastusta, turkistarhausta sekä esimerkiksi lääke- ja kosmetiikkateollisuuden koe-eläintoimintaa harjoitetaan nykyään yleensä erilaisten oikeushenkilöiden muodossa.

Uhkapelin järjestäminen voi liittyä muuhun liiketoimintaan, esimerkiksi ravintolatoimintaan. Vaikka tällaiseen elinkeinonharjoittamisen yhteydessä tapahtuvan toimintaan voidaan liittää henkilökohtaisen rangaistusvastuun lisäksi kielto harjoittaa kyseistä elinkeinoa, on syytä mahdollistaa myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevien

säännösten soveltaminen. Varsinkin jos kyseiseen rikokseen syyllistytään useita ravintoloita omistavassa yrityksessä tai muuta laajaa liiketoimintaa harjoittavan yrityksen toiminnassa, myös yhteisösakon käyttäminen saattaa olla paikallaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevien edellytysten täytyessä.

Väkivaltakuvauksen levittämistä, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa markkinointia koskevien rikossäännösten keskeisenä tarkoituksena on säännellä väkivaltaviihteen ja pornografian tuotantoa ja jakelua. Tällainen viihdeteollisuus ja kauppa on yleisesti organisoitunut siten, että niiden harjoittajat ovat yleensä osakeyhtiöitä tai muita oikeushenkilöitä.

### 26 §. Syyteoikeus

Ehdotettu 17 luku sisältää pääosin virallisen syytteen alaisiksi määriteltäviä rikoksia koskevia säännöksiä. Monissa rikoksissa on jopa keinotekoisia pitää jotakuta asianomistajana. Muutamissa tapauksissa on kuitenkin osoitettavissa selkeä tekijän ja uhrin välinen asetelma, jossa rikoksen lievyysdenkin vuoksi on perusteltua jättää syytteenpano asianomistajan ilmoituksen varaan.

Asianomistajarikokseksi ehdotetaan ensiksikin sellaista ilkivaltaa, jossa ei ole rikottu yleistä järjestystä. Vaikka ehdotettu 17 luku sisältää otsikkonsa mukaisesti säännöksiä rikoksista yleistä järjestystä vastaan, ilkivaltana pidettäisiin eräitä lähinnä yksilöihin eikä yleiseen järjestykseen välittömästi kohdistuvia tekoja. Ilkivaltaa koskevan 13 §:n 1 kohdassa tarkoitettua asianomistajarikoksena pidettävää ilkivaltaa voi olla esimerkiksi metelöiminen tai vastaava häiriön aiheuttaminen yksityisessä toimistossa, liikkeessä, tehtaassa tai muussa vastaavassa paikassa. Pykälän 4 kohdassa tarkoitettua asianomistajarikoksena pidettävää ilkivaltaa voisi olla esimerkiksi asuinkerrostalon hissien hätäjarrun käyttäminen aiheuttomasti.

Lisäksi ehdotetaan, että virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä myöskään 21 §:n 1 momentin 3 kohdassa mainitusta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteen pantavaksi. Näin ollen sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan, kuvatalenteen tai esineen lähettäminen tai muunlainen toimitaminen toiselle tämän suostumuksetta olisi

ehdotuksen mukaan asianomistajarikos.

### 27 §. Toimenpiteistä luopuminen

Ulkomaalaislain 64 b §:n 2 momentissa on erityinen syyttämättä jättämistä koskeva säännös, joka mahdollistaa tavanomaista laajemman syyttämättä jättämisen rikoksen anteeksiannettavuuden perusteella. Kysymyksessä olevissa rikoksissa teon moitittavuus voi huomattavasti vaihdella vakavasta henkilökohtaiseen hyödyntävoitteluun tähtäävästä tai tekijän edustaman yrityksen hyödyttämissä tehdystä laajamittaisesta ulkomaalaisen maahan salakuljettamisesta turvattomassa asemassa olevaa ulkomaalaista kohtaan tunnetusta voimakkaasta myötätunnosta tehtyyn ulkomaalaisen maahantulon järjestämiseen. Lievimmissä tapauksissa teko voi olla olosuhteet ja tekijän syyllisyys huomioon ottaen anteeksiannettava. Tällaisia tapauksia varten on perusteltua edelleen mahdollistaa tavanomaista laajempi mahdollisuus toimenpiteistä luopumiseen. Ehdotuksen mukaan syyte laittoman maahantulon järjestämisestä voidaan jättää nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos tekoa on pidettävä rikokseen johtaneet olosuhteet ja tekijän syyllisyys huomioon ottaen anteeksiannettavana. Rikoksen anteeksiannettavuutta arvioitaessa on otettava erityisesti huomioon tekijän vaikutukset sekä ulkomaalaisen turvallisuuteen vaikuttavat olot hänen kotimaassaan tai vakinaisessa asuinmaassaan.

### 1.5. 19 luku. Aviorikoksista

Voimassa oleva 19 luku sisältää enää kaksi pykälää, joissa kummassakin on kysymys kaksinnaimisesta. Luvun 4 § koskee sellaista kaksinnaimista, jossa vain toinen osapuoli on ennestään naimisissa, ja 5 § niin sanottua molemminpuolista kaksinnaimista. Säännösten sisältöä on selostettu ehdotetun 17 luvun perusteluissa. Mainitut pykälät ovat siinä muodossa, jossa ne vuonna 1889 otettiin rikoslakiin. Luvun 1-3 §, joissa oli kysymys muun muassa huoruudesta on kumottu vuonna 1948. Naineena kihlautumista koskenut 6 § kumottiin vuonna 1987.

Ehdotuksen mukaan kaksinnaimista koskevia nimenomaisia säännöksiä ei enää tulisi uuteen rikoslakiin. Voimassa olevat säännökset ilmentävät nykyisistä olennaisesti poikkeavia yhteiskunnallisia oloja ja arvostuksia. Kaksinnaimista koskevia säännöksiä

ei enää tarvita suojaamaan avioliittoa tai estämään avioliittositoumusten väärinkäyttöä ihmissuhteissa. Niitä tehokkaampana keinoana samanaikaisesti voimassa olevien useampien avioliittojen estämiseksi pidetään viranomaisten toimittamaa tehokasta avioliiton esteiden tutkintaa sekä oikeat ja ajantasaiset tiedot sisältävää väestörekisteriä. Avioliittolakiin vuonna 1987 tehtyjen muutosten jälkeen avioliiton esteiden tutkintaa koskevat säännökset ovat ajan tasalla. Niissä tapauksissa, joissa ennestään avioliitossa oleva ennakkovalvontajärjestelmistä huolimatta on onnistunut solmimaan uuden avioliiton, soveltuvat yleensä muut rikossäännökset, esimerkiksi rekisterimerkintärikos, petos, väärennys tai väärän todistuksen antaminen viranomaiselle. Puheena olevia säännöksiä on selostettu 17 luvun perusteluissa ehdotuksen pääkohtia koskevassa jaksossa. Voimassa oleva 19 luku ehdotetaan kokonaan kumottavaksi.

## 1.6. 20 luku. Seksuaalirikoksista

### 1.6.1. Luvun perustelut

#### 1.6.1.1. Systematiikka ja sääntelyn tarve

Siveellisyysrikoksia koskeviin säännöksiin on rikoslain voimassaoloaikana tehty kaksi laajaa uudistusta. Vuonna 1926 muun muassa ulotettiin nuorten ja lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat säännökset suojaamaan myös miespuolisia henkilöitä ja tehostettiin muutenkin alaikäisten suojaa seksuaalirikoksia vastaan sekä poistettiin salavuoteuden rangaistavuus. Viimeksi mainitun muutoksen perusteluiksi vedottiin siihen, ettei vastaavaa säännöstä yleensä enää ollut muiden maiden laeissa ja ettei sitä Suomesakaan ollut enää sovellettu. Uudistus heijasti uutta ajattelutapaa. Rikoslain seksuaalirikoksia koskeva järjestelmä oli perustunut siihen, että sukupuolielämä kuuluu vain avioliittoon. Rangaistavaksi jäi vielä muun muassa huoruus, jota koskevat säännökset kumottiin vasta vuonna 1948.

Vuonna 1971 voimaan tulleessa 20 luvun uudistuksessa lähtökohdaksi kiteytettiin moraalikäsitksistä riippumaton yksilönsuojan periaate. Entistäkin selvemmin luovuttiin ajatuksesta, että rangaistussäännöksillä pystyttäisiin menestyksellisesti ohjaamaan sukupuolista käyttäytymistä ja lähdettiin siitä,

ettei rikoslainsäädäntö ole tarkoituksenmukainen keino sukupuolimoraalin ylläpitämiseksi. Uudistusta perusteltiin myös sukupuolimoraalia koskevissa käsityksissä ja asenteissa tapahtuneilla muutoksilla. Uudistuksessa muun muassa luovuttiin homoseksuaalisten tekojen rangaistavuudesta. Lisäksi seksuaalisuuteen kohdistuvat rikossäännökset koottiin samaan lukuun, kun aikaisemmin väkisinmakaamisesta ja siihen liittyvistä rikoksista oli säädetty vapauteen kohdistuvien rikosten yhteydessä rikoslain 25 luvussa.

Nykyisen käsityksen mukaan seksuaalirikoksia koskevien säännösten tavoitteeksi ei ole järkevää asettaa siveellisuuden tai yhdenmukaisen sukupuolikäyttäytymisen ylläpitämistä tai aikaansaamista. Yhä yleisemmin hyväksytään myös se, että seksuaalielämä voi eri ihmisillä olla hyvinkin erilaista. Seksuaalisuus on olennainen osa elämää ja seksuaalisuuteen kohdistuvat loukkaukset aiheuttavat usein suuriakin vahinkoja. Sen vuoksi tarvitaan rangaistussäännöksiä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamiseksi. Jokaisella tulee lähtökohtaisesti olla oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Lisäksi tarvitaan säännöksiä, jotka suojaavat lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, millaista seksuaalista suuntautuneisuutta loukkaava teko osoittaa tai kumpaa sukupuolta loukkaaja tai loukattu on. Säännösten tulisi olla neutraaleja näissä suhteissa. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ei vaikuta myöskään se, ovatko osapuolet avioliitossa tai elävätkö he muuten parisuhteessa.

Toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukataan selvimmän pakottamalla hänet seksuaalisuhteeseen tai muun seksuaalisen teon kohteeksi. Vakavimmassa tapauksessa se tehdään väkivallalla tai väkivallalla uhkaamalla, mutta muunlaisellakin uhkauksella pakottaminen sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalisesti olennaiseen tekoon on perusteltua säätää rangaistavaksi. Pakottamiseen on syytä rinnastaa toisen saattaminen puolustuskyvyttömäksi ja tämän tilan hyväksikäyttäminen sukupuoliyhteyteen hänen kanssaan. Myös lievemmänlaatuisen hyväksikäyttö voi loukata toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Sen vuoksi rangaistavuus tulee ulottaa koskemaan valta-aseman hyväksikäyttämistä toisen taivuttamiseksi sek-

suaalisuhteeseen. Tällainen asema voi olla henkilöllä, jolla on käskyvallassaan tai valvonnassaan nuoria henkilöitä tai josta toinen on erityisen riippuvainen muusta syystä. Samoin silloin kun toisen puolustuskyky on olennaisesti heikentynyt, häntä on suojattava seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

Rangaistavuuden kannalta ongelmallisia ovat tilanteet, joissa toiselta osapuolelta puuttuu kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään joko kehittymättömyytensä taikka sairauden tai muun avuttoman tilan vuoksi. Erityisen ongelmallista on nuorten suojaaminen seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Esimerkiksi ehdottomat ikäraajat ovat lain käytössä selkeitä, mutta väistämättä johtavat nuorten keskinäistenkin sukupuolisuhteiden rajoittamiseen. Siksi on pyrittävä löytämään ratkaisu, joka yhtäältä mahdollistaa aikuisten nuoriin kohdistaman seksuaalisen hyväksikäytön rankaisemisen, mutta toisaalta antaa mahdollisuuden arvioida joustavasti nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita.

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan yleisesti toisen seksuaalista lähestymistä vastoin hänen tahtoaan. Lähestyminen voi tapahtua niin fyysisesti kuin sanoin, elein tai muutenkin ilman suoranaista puuttumista toisen ruumiilliseen koskemattomuuteen.

Seksuaalinen häirintä merkitsee toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista. On tärkeää, että seksuaaliseen häirintään suhtaudutaan vakavasti ja sitä pyritään torjumaan. Euroopan yhteisön komissio on vuonna 1991 suosituksessaan (92/C 27/04) kiinnittänyt jäsenvaltioiden huomiota seksuaaliseen häirintään ja suosittanut muun muassa ryhtymistä toimenpiteisiin tätä ilmiötä koskevan tietoisuuden lisäämiseksi sekä kehottanut jäsenvaltioita pyrkimään luomaan julkisen sektorin työpaikkoja esimerkiksi käyttäen työpaikoille sellaisen ilmapiirin, jossa naiset ja miehet kunnioittavat toistensa loukkaamattomuutta.

Monissa tapauksissa seksuaalinen häirintä heijastaa työympäristössä vallitsevia yleisiä asenteita. Sen torjuminen työpaikoilla edellyttää työpaikan ilmapiirin kehittämistä sellaiseksi, ettei häirintää hyväksytä. Asenteita voidaan muuttaa muun muassa tätä ongelmaa koskevaa tietoa ja tietoisuutta lisäämällä ja kehittämällä työntekijöiden välisiä suhteita tasa-arvoisemmiksi. Seksuaalisen häirinnan ehkäisemiseksi olisikin ilmeisesti tarkoituksenmukaisempaa kehittää muuta lainsäädän-

töä kuin rikoslakia. Naisten ja miesten tasa-arvosta annettua lakia (609/86) onkin vuonna 1995 täydennetty seksuaalisen häirinnan ehkäisemiseen pyrkivillä säännöksillä. Työntekijän tulee mahdollisuuksiensa mukaan huolehtia siitä, ettei työntekijä joudu sukupuolisen häirinnan tai ahdistelun kohteeksi.

Sellaisten sukupuolisiveellisyyttä loukkaavien tekojen säätäminen rangaistavaksi, joilla ei loukata seksuaalista itsemääräämisoikeutta, ei luontevasti kuulu seksuaalirikoksia koskevaan lukuun. Silloin kun tällaisia tekoja edelleen pidetään rankaisemisen arvoisina, tavoitteena on yleensä yleisen järjestyksen ylläpitäminen. Tätä tarkoitusta palvelevat siveellisyysrikossäännökset on syytä sijoittaa yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskevien säännösten yhteyteen. Tämän ajattelun mukaisesti pornografiaa koskevat säännökset, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi sekä sukupuolisiveellisyyden julkista loukkaamista ja sukupuoliyhteyttä lähisukulaisten kesken koskevat pykälät sisältyvät ehdotettuun 17 lukuun rikoksista yleistä järjestystä vastaan.

Rikosten ehkäisemisen kannalta on tärkeää, että rikosentekijä joutuu vastaamaan teostaan. Tieto kiinnijoutumisen mahdollisuudesta ja seuraamusten pelko jo sinänsä ehkäisevät rikoksia. Lisäksi oikeuskäsittelystä välittyvä tieto muistuttaa rangaistavuuden rajoista ja vahvistaa rikosten vastaisia asenteita. Sen vuoksi yhteiskunnalla on tarve saattaa rikokset oikeuskäsittelyyn eikä syytteen nostamista yleensä olekaan jätetty rikoksen uhrin vapaasti päätettäväksi. Yhteiskunnan syyteintressi on yleensä sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys. Siksi vakavimpien seksuaalirikosten tulisi yleensä olla virallisen syytteen alaisia. Näiden rikosten saattamista virallisen syytteen alaiseksi puoltaa myös se, että tällä tavoin vähennettäisiin tekijän mahdollisuuksia painostaa uhriaan oikeudenkäynnin estämiseksi.

Toisaalta juuri seksuaalirikoksen uhri voi haluta välttää oikeudenkäynnin. Hän voi esimerkiksi pelätä oikeudenkäyntiin liittyvää julkisuutta tai omien intiimien asioiden käsittelyä esitutkinnassa ja tuomioistuimessa. Lisäksi uhrin ja rikosentekijän välillä saat- taa olla sellaisia siteitä, että uhrille on joissakin tapauksissa kohtuullista antaa oikeus

ratkaista, haluaako hän syytteen nostettavaksi. Tämä tarve korostuu, jos noudatetaan johdonmukaisesti sitä periaatetta, että seksuaalirikossäännökset koskisivat myös aviopuolisoiden välisiä tekoja. Lisäksi seksuaalirikokset tapahtuvat usein sellaisissa olosuhteissa, että oikeuskäsittely edellyttää asianomistajan sellaista myötävaikutusta, jota ei voida saavuttaa, jos asia on saatettu oikeuteen vastoin hänen tahtoaan. Varsinkin lievimpien seksuaalirikosten asianomistajan lausumilla voi olla ratkaiseva merkitys asian selvittämisessä. Jo rikoksen tuleminen viranomaisten tietoon edellyttää yleensä rikoksen kohteeksi joutuneen päätöstä saattaa rikos tutkittavaksi. Jos asianomistajalla ei tämän jälkeen olisi lainkaan mahdollisuutta vaikuttaa siihen, nostetaanko asiassa syyte vai ei, rikosilmoituksen tekemiselle saattaisi muodostua nykyistäkin korkeampi kynnyks.

Seksuaalirikosten tulisi yleensä olla virallisen syytteen alaisia. Lievemmissä seksuaalirikoksissa, joissa saattaa olla kysymys myös siitä, miten asianomistaja on kokenut hänen kohdistuneen rikoksen, ja joissa esimerkiksi mahdollisuuden tarjoaminen tekijän ja asianomistajan yhteiselämän jatkamiseen saattaa olla perusteltu, asianomistajalla olisi kuitenkin oltava oikeus estää syytteen nostaminen. Asianomistajan vakaaseen harkintaan perustuvalla pyynnöllä jättää syyte nostamatta olisi tarkoituksenmukaista antaa merkitystä poikkeuksellisesti myös verraten vakavien seksuaalirikosten syyteharkinnassa.

Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (yleissopimus lapsen oikeuksista, SopS 60/91, 3 artiklan 1 kappale). Tämä periaate on otettava lähtökohdaksi harkittaessa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyteoikeuden järjestelyä. Varsinkin, kun kysymys on jo suhteellisen varttuneesta lapsesta, oikeudenkäynti voi olla hänelle vaikea kokemus ja hänen etunsa vastainen. Lapsen etu voidaan ottaa parhaiten huomioon, jos lapsen kohdistuvat seksuaalirikokset olisivat virallisen syytteen alaisia, mutta asianomistajan vakaasta tahdosta esittämälle pyynnöllä, ettei syytettä nostettaisi, annettaisiin merkitystä syyteharkinnassa. Jos kysymys on vakavimmista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista, ei asianomistajan mieliteille ole kuitenkaan syytä antaa vastaavaa merkitystä.

1.6.1.2. Nykyinen lainsäädäntö ja sen epäkohdat

1.6.1.2.1. Nykyisen lainsäädännön tavoitteista

Siveellisyysrikoksia koskeva rikoslain 20 luku on viimeksi uudistettu kokonaisuudessaan vuonna 1971 voimaantulleella lainmuutoksella. Lukuun on vuonna 1994 tehty eräitä muutoksia, joilla on poistettu avioliitossa tapahtunutta väkisinmakaamista ja vapautta loukkaavaa haureutta koskevat rangaistavuuden rajoitukset.

Lukua uudistettaessa lähtökohdaksi kiteytettiin erilaisista moraalikäsitteistä riippumaton yksilönsuoja (HE 52/1970 vp). Täysin johdonmukaisesti säännökset eivät kuitenkaan noudata asetettua lähtökohtaa. Sukupuolisiveellisyttä suojaava säännös luvun 9 §:ssä ja myös luvun 7 §:n sukurut-saa koskevat säännökset heijastavat muitakin kuin yksilön suojaamiseen liittyviä näkökohtia. Itse asiassa luvun nimikin "Siveellisyysrikoksista" viittaa muuhunkin kuin yksilön suojaamiseen.

Vuonna 1971 säädetyssä luvussa ei ole voitu ottaa huomioon lapsen oikeuksien suojaamista koskevan yleissopimuksen velvoitteita.

Luvun systematiikassa on sekavuutta. Lukuun huonosti kuuluvien rangaistussäännösten lisäksi systematiikkaa rasittaa seksuaalista hyväksikäyttöä ilmentävien säännösten sulautuminen seksuaalista pakottamista koskevaan säännökseen (2 §:n 2 momentti). Kun lisäksi seksuaalisen pakottamisen vakavimmat ilmenemismuodot sijoittuvat osaksi väkisinmakaamista koskevaan 1 §:ään ja osaksi vapautta loukkaavaa haureutta koskevaan 2 §:ään, rangaistavuuden alan hahmottaminen on vaikeaa. Se, että luvun kaikki säännökset eivät ole neutraaleja sukupuolen tai sukupuolisen suuntautumisen suhteen, on systematiikkain kannalta ongelmallista. Myös periaatteelliselta kannalta on kyseenalaista erottaa nykyisen lain tavalla erilaista sukupuolista suuntautuneisuutta osoittavien tekojen rangaistavuus. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden edellytykseksi ei ole perusteltua asettaa tiettyä sukupuolista suuntautuneisuutta eikä myöskään seksuaalista itsemääräämisoikeutta suojaavia säännöksiä ole syytä rajoittaa koskemaan vain jotakin seksuaalista suuntautuneisuutta osoittavia tekoja. Seksuaalisen suuntautumisen eri muodot

perustuvat useiden tekijöiden yhteisvaikutukseen eikä ole oikein eikä edes mahdollista olennaisesti vaikuttaa seksuaaliseen suuntautumiseen rikoslainsäädännöllä. Pakkotoimet voivat sitäpaitsi johtaa siihen, että henkilö ei omaksu sukupuolista suuntautuneisuuttaan vastaavaa identiteettiä, mikä häiritsee persoonallisuuden kehitystä.

Euroopan neuvoston suositus (n:o 756/1981) kehottaa jäsenvaltioita homoseksuaalien ja heteroseksuaalien tasavertaiseen kohteluun. Myös Pohjoismaiden neuvoston suosituksen (n:o 17/1984/j) on katsottava edellyttävän, että homoseksuaalisten tekojen erityisestä rangaistussäätelystä meillä luovuttaisiin. Muissa pohjoismaissa on virallisesti asetettu tavoitteeksi homoseksuaalien ja heteroseksuaalien tasavertainen kohtelu mahdollisuuksien mukaan muussakin lainsäädännössä.

Nykyisen rikoslakimme samaan sukupuoleen kohdistuvia seksuaalisuhteita koskevat erityiset suojaikärajat (5 §:n 2 momentti) ja kehottamiskiello (9 §:n 2 momentti) ovat osaltaan ylläpitäneet homoseksuaaliseen vähemmistöön kohdistuvaa syrjintää, vaikka sukupuolisuhteet samaa sukupuolta olevan kanssa onkin dekriminallisoitu. Syrjinnän ja siihen liittyvien pelkojen tiedetään aiheuttaneen muun muassa mielenterveysongelmia.

#### 1.6.1.2.2. Sukupuolilyhteyden pakottaminen

Luvun 1 § väkisinmakaamisesta on tarkoitettu koskemaan vakavimpia seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksia. Pykälä koskee kuitenkin vain osaa näistä teoista. Ei esimerkiksi ole perusteltua rajoittaa säännöksiä koskemaan vain miehen naiseen kohdistamaa heteroseksuaalista väkisinmakaamista. Samaa sukupuolta olevaan kohdistettu raiskaus sisältää vastaavankaltaisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen kuin heteroseksuaalinenkin raiskaus. Myös muut kuin sukupuolielinten yhtymisen sisältävät sukupuolilyhteyden muodot olisi syytä ottaa säännöksen piiriin. Myös pykälässä käytetty rikosnimi, väkisinmakaaminen, on vanhakantainen ja kuvaa vain osaa niistä teoista, joita säännöksen tulisi koskea. Pykälä koskee nykyisin myös avioliitossa tapahtunutta väkisinmakaamista.

Väkisinmakaamissäännöksessä uhkaukselle asetettu pakottavan vaaran edellytys on aiheuttanut oikeuskirjallisuudessa tulkintaongel-

mia ja heijastaa aikaisemmin vallinnutta näkemystä, jonka mukaan naisen on kaikin mahdollisin keinoin vastustettava häneen kohdistuvaa väkisinmakaamisyritystä. Näin korkeaa kynnystä ei ole enää käytännössä asetettu. Toisaalta nykyinen sanonta ei riittävän selvästi osoita, voiko väkisinmakaamisesta olla kysymys silloin, kun tekijä uhkausta esittämättä käyttää hyväkseen aiheuttamaansa toisen lamauttanutta pelkoa.

Pakottavan vaaran edellytys jättää lisäksi avoimeksi sen, voiko säännöstä soveltaa uhkaamiseen myöhemmin toteutettavalla väkivallalla tai muulla teolla. Väkisinmakaamisessa mahdollisuus joutua tällaisen uhkauksen kohteeksi on suurempi kuin vaara vastaavasta uhkauksesta esimerkiksi ryöstön yhteydessä, koska raiskaaja toisin kuin ryöstäjä usein tuntee teon kohteen ja elää hänen lähipiirissään.

Törkeitä ja lievempiä tekoja ei ole nykyisin riittävästi porrastettu. Väkisinmakaamisen asteikko on poikkeuksellisen laaja eikä törkeimpinä pidettäviä tekoja ole lainkaan eriytetty muista. Säännökseen sisältyvän lievemmän sivuasteikon soveltamisedellytykset taas eivät riittävästi kuvaa niitä seikkoja, joiden perusteella väkisinmakaaminen olisi arvosteltava erityisen lieväksi. Esimerkiksi tekijän ja naisen välistä suhdetta sellaisenaan ei voida pitää lieventävänä perusteena. Teon lievyyttä osoittavat ennen kaikkea käytetyn tai uhatun väkivallan vähäisyys ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen vähäisyys. Avioliitto tai muu pysyvä parisuhde taikka väkisinmakaamista edeltänyt seurustelu ei poista tai vähennä osapuolten seksuaalista itsemääräämisoikeutta, joten tällaiset seikat eivät osoita seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen vähäisyyttä.

Toisen henkilön pakottamisesta väkivallalla tai uhkauksella sukupuolilyhteyden tai muuhun haureuteen muussa kuin 1 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa säädetään luvun 2 §:n 1 momentissa. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan toisen henkilön saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään. Momentti koskee nykyisin myös avioliitossa tapahtunutta tällaista rikosta.

Luvun 2 §:n 2 momentti koskee seksuaalista hyväksikäyttämistä. Rangaistavaa on käyttää hyväkseen sitä, että toinen on tunnottomassa tilassa tai vajaamielisyyden, sairauden tai muun heikkoudentilan tähden ky-

kenemätön puolustamaan itseään tai ymmärtämään teon merkitystä. Momentti koskee myös toisen tekijästä riippuvaisen aseman törkeää hyväksikäyttämistä ja toisen turvatomuuden tai hädänalaisen aseman hyväksikäyttämistä. Rangaistavia tekoja ovat sukupuoliyhteys ja muu haureus.

Pykälässä käytetty haureuden käsite on epämääräinen. Hauraus viittaa siihen, että teko on jollakin tavalla siveetön. Hauruudeksi nimitettävät teot eivät kuitenkaan sellaisinaan ole siveellisiä tai siveettömiä. Niiden moitittavuus pykälässä tarkoitetuissa tilanteissa johtuu siitä, että toinen on pakotettu tekoon vastoin omaa tahtoaan. Käsite haureus, vaikka se herättääkin mielikuvia niistä teoista, joiden rangaistavuutta tavoitellaan, kuvaa näitä tekoja paljolti samalla perusteella, joka pykälässä ilmenee jo muista tunnusmerkeistä.

Pykälän 2 momentti saattaa lisäksi rajoittaa sairaiden ja vammaisten sukupuolielämää. Säännöksessä ei edellytetä, että puolustuskyvytön tai ymmärtämätön henkilö taivutetaan sukupuoliyhteyteen, vaan riittää, että tekijä käyttää hyväkseen toisen tällaista tilaa. Nykyistä lakia edeltäneessä laissa asetettiin taivuttamista koskeva edellytys, mutta se poistettiin lakia uudistettaessa. Poistamista perusteltiin sillä, että asiallisesti taivuttamisvaatimus ei aseta lisäedellytystä hyväksikäyttämälle ja on siten tarpeeton. Jos seksuaalirikossäännösten tavoitteena nähdään seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen, on syytä varoa sellaisia rangaistavuuden edellytyksiä, jotka saattavat vaarantaa jonkin henkilöryhmän oikeuden sukupuolielämään. Sen vuoksi olisi seksuaalista hyväksikäyttämistä koskevassa säännöksessä riittävän selvästi ilmaistava, että teon edellytetään loukkaavan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

#### 1.6.1.2.3. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö

Niin sanottua seksuaalista suojaikärajaa koskevat säännökset ovat 3 §:ssä lapseen kohdistuvasta haureudesta. Pykälän 2 momentista ilmenee, että yleinen suojaikäraja on 16 vuotta. Tätä ikärajaa sovelletaan, jos tekijä on 16 vuotta täyttänyt. Pykälän 1 momentin mukaan rangaistavaa on olla sukupuoliyhteydessä 14 vuotta nuoremman henkilön kanssa tai harjoittaa tämän kanssa muuta, siihen verrattavissa olevaa haureutta.

Tällainen teko on ankarammin rangaistava ja koskee myös 15-vuotiaasta tekijää. Pykälässä on suljettu rangaistavuuden ulkopuolelle osa nuorten keskinäisistä sukupuoliyhteisistä. Rangaistamaton on kahden 15 vuotta täyttäneen keskinäinen sukupuoliyhteys samoin kuin 15-vuotiaan ja 14-vuotiaan välinen sukupuoliyhteys.

Suojaikärajaa liittyvien ongelmien vähentämiseksi luvun 10 §:n 3 momenttiin on otettu erityinen toimenpiteistä luopumista koskeva säännös. Sen mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen ajamatta ja tuomioistuimien rangaistuksen tuomitsematta, jos 3-6 §:ssä tarkoitettussa teossa tekijän ja teon kohteen olleen henkilön iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kehityksessä on vain vähäinen ero tai siihen muuten on erityistä aihetta. Tällöinkin edellytyksenä on, ettei yleinen etu vaadi syytteen ajamista tai rangaistuksen tuomitsemista.

Nykyisen lain tapa pyrkiä rajoittamaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa seksuaalista hyväksikäyttöä asettamalla kaksi eri suojaikärajaa ei ole onnistunut. Laista on tullut sekava ja silti jäykkä.

Erityisen suojaikärajan asettamista on perusteltu yhtäältä tarpeella ohjata nuorten seksuaalielämää ja toisaalta pyrkimyksellä estää lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Sukupuolielämän aloittamisikään vaikuttavat muun muassa sukukypsyyden saavuttaminen, sukupuoliassenteet ja sukupuolikasvatus. Tutkimukset osoittavat, että suomalaisista 15-vuotiaista nuorista runsaalla neljänneksellä on ollut sukupuoliyhteys (Osma Kontula: Sukupuolielämän aloittamisen yhteiskunnallisista ehdoista, Helsinki 1991). Kriminologisointi tuskin voisi olennaisesti vaikuttaa sukupuoliyhteisyyden määrään. Nuorten keskinäistä sukupuolielämää ei olekaan järkevää yrittää ohjata rikoslainsäädännöllä, vaan pyrittäessä rajoittamaan nuorten ryhtymistä sukupuoliyhteisiin kehityksensä kannalta liian varhaisessa vaiheessa on ilmeisesti järkevää turvautua kasvatuksen ja valistukseen.

Asetelma on aivan toinen sellaisissa sukupuoliyhteisissä lasten kanssa, joissa toinen osapuoli on selvästi vanhempi ja biologisesti kypsempi kuin lapsi. Kysymys voi olla pedofiiliasta eli aikuisten seksuaalisesta kiinnostuksesta lapsiin tai vain iän tuoman kypsyyden ja kokeneisuuden hyväksikäyttämisenä. Vaikka pedofiiliseen suuntautumiseen sinänsä ei voida vaikuttaa lainsäädännöllä, ei myöskään rikoslainsäädännöllä, on kuitenkin

välttämätöntä säilyttää rangaistussäännökset, jotka suojaavat lapsia tällaisilta loukkauksilta. Vanhempien henkilöiden lapsiin kohdistamat seksuaaliset teot ovat lapsille vahingollisia, koska lapset eivät kykene tasavertaisista lähtökohdista arvioimaan varhaisen sukupuolisen seurustelun heille mahdollisesti aiheuttamia ongelmia. Vastuu tekoon lapsen kannalta liittyvistä riskeistä on aina vanhemmalla osapuolella.

Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevissa rangaistussäännöksissä voidaan joko asettaa tietty ikäraja, jota nuoremman lapsen kanssa aikuinen ei lainkaan saa olla sukupuoliyhteydessä, tai edellyttää lapsen kypsyttämättömyyden hyväksikäyttämistä. Ikärajan asettamista voidaan puolustaa lainsäädännön säilyttämisellä. Jos rangaistavuus sidottaisiin lapsen kypsyttämättömyyden hyväksikäyttämiseen silloinkin kun tekijänä on aikuinen, syntyisi yksittäistapauksissa vaikeita tulkitilanteita. Sen vuoksi edelleenkin ei ilmeisesti voida olla asettamatta ikärajoja, joita nuoremman lapsen kanssa vanhempi henkilö ei saa olla sukupuoliyhteydessä, vaikka lapsi siihen suostuisikin.

Ikärajaa asetettaessa on syytä kiinnittää huomiota ennen kaikkea nuorten fyysiseen ja psyykkiseen kypsymiseen. Tutkimukset osoittavat, että nuoret saavuttavat sukukypsyyksiään entistä aikaisemmin. Toisaalta psyykkinen kypsyminen seksuaalisuhteisiin ei suoraanviesesti seuraa fyysistä kehitystä. Taludellinen ja sosiaalinen riippuvuus vanhemmista voi olla jopa lisääntynyt, mikä heijastuu itsenäisyyteen myös omaa seksuaalisuutta koskevissa ratkaisuissa. Yksilölliset erot ovat niin suuria, ettei ole mahdollista löytää ehdotonta oikeaa ikärajaa. Tapahtuneeseen kehitykseen nähden nykyinen 16 vuoden ikäraja on kuitenkin korkea. Useimmissa olosuhteiltaan maahamme rinnastettavissa maissa käytetään 15 vuoden ikärajaa, mutta myös 14 vuoden ikäraja on käytössä.

Ehdottoman rajan asettaminen myös nuorten keskinäisten sukupuoliyhteiden rangaistavuudelle saattaisi kuitenkin johtaa oikeustajun vastaisiin rangaistuksiin. Nuoret kypsyvät eri ikäisinä ja yleensä pojat kypsyvät tyttöjä hitaammin. Jos suojaikärajan juuri ylittänyt poika on sukupuoliyhteydessä itseään nuoremman mutta kypsemmän tytön kanssa, hän saattaa syyllistyä rikokseen. Jos taas kumpikin osapuoli on rikosoikeudellista vastuikärajaa nuorempi, teko on kokonaan rankaisematon. Nuorten keskinäisiin suku-

puolisuhteisiin suojaikärajassäänöstä ei ole tarkoituksenmukaista kohdistaa.

Luvun 3 §:n 3 momentissa on säännös törkeästä lapseen kohdistuvasta haureudesta. Säänöstä sovelletaan, jos rikos tapahtuu erityistä raakuutta tai julmuutta osoittavalla tavalla, ja sitä on edellä mainituissa tai muissa tapauksissa, huomioon ottaen rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat kokonaisuudessaan, pidettävä törkeänä. Säänös jättää osittain tulkinnanvaraiseksi sen, sisältääkö törkeän tekemuodon kuvaus jo myös tekoon mahdollisesti liittyvän pahoinpitelyn. Nykyinen säännös ei myöskään ilmaise riittävän selkeästi, millaiset teot osoittavat erityistä raakuutta tai julmuutta. Epäselväksi jää erityisesti se, mikä on rikoksen kohteena olevan henkilön iän ja kehitystason merkitys. Iän ja kehitystason vaikutus tulisi saada säännöksessä selkeästi näkyviin. Nykyinen säännös ei myöskään täytä legaliteettiperiaatteeseen sisältyvää täsmällisyysvaatimusta, koska se sallii ankaramman rangaistusasteikon käytön myös sellaisilla ankaroitavilla perusteilla, joita säännöksessä ei ole nimenomaan mainittu.

Nykyisen lain 4 §:ssä on säännös lapsen viettelemistä haureuteen. Tähän rikokseen syyllistyy se, joka viettelee tai taivuttaa 14 vuotta nuoremman henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun siihen verrattavissa olevaan haureuteen toisen henkilön kanssa (1 momentti). Jos tekijä on 16 vuotta täyttänyt, rangaistavaa on alle 16-vuotiaan vietteleminen tai taivuttaminen edellä mainitulla tavalla (2 momentti). Säänöksen tarve voidaan asettaa kyseenalaiseksi, koska kysymyksessä olevat teot voitaisiin ilman erityissäänöstä yleensä rangaista yllytyksenä tai avunantona lapseen kohdistuvaan haureuteen. Säänöstä perusteltiin vuoden 1971 uudistuksessa sillä, että se on kuitenkin omiaan korostamaan nuorten sukupuolielämän suojaamisen tärkeyttä. Toisaalta kyseisiin teoihin arvioitiin liittyvän parituksen piirteitä, jotka eivät ilman eri säännöstä tulisi riittävästi huomioon otetuiksi. Silloin kun teossa on kysymys lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, avunanto ja yllytystä tällaiseen rikokseen koskevat säännökset ovat ilmeisen riittäviä. Paritukseen viittaavat tapaukset taas on syytä arvostella paritussäänöksen nojalla.

Voimassa olevassa laissa ei ole kiinnitetty riittävän selvästi huomiota perheen sisällä ilmeneviin seksuaalisiin väärinkäytöksiin erityisesti silloin, kun perheenjäsenet eivät ole

biologisia sukulaisia keskenään, vaikka 5 §:n 1 momenttia yleensä voidaankin soveltaa myös tällaiseen aseman väärinkäyttämiseen. Kuitenkin esimerkiksi isäpuolen tai äidin uuden avomiehen asema rinnastuu biologisen vanhemman asemaan ja siksi hänen lapsen kohdistamansa seksuaalinen hyväksikäyttö voi olla lapselle yhtä vahingollista kuin jos tekijänä olisi biologinen sukulainen. Sen vuoksi on syytä laajentaa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä perhepiirissä koskevaa rangaistussääntelyä. Näissä tilanteissa lapsen tai nuoren mahdollisuus omaan päätöksentekoon voi olla rajoitettu pitempään kuin muissa suhteissa. Siksi erityinen suojaikäraja on tarpeen perheessä olevaan auktoriteettiasemaan tai riippuvuussuhteeseen perustuvan seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi. Tässäkin tapauksessa on vaikea osoittaa tietty ikä, jonka jälkeen lapsi on riittävän kypsä vastustamaan painostusta. Tällaista kypsyyttä voitaneen edellyttää täysi-ikäisyyden saavuttaneelta lapselta.

Luvun 5 §:n säännös nuoreen henkilöön kohdistuvasta haureudesta edellyttää valta-aseman hyväksikäyttöä. Kysymyksessä ei ole siis varsinainen suojaikärajasäännös, vaikka se onkin sijoitettu nuoria koskevien säännösten yhteyteen. Pykälän 1 momentti koskee toista sukupuolta olevaan henkilöön kohdistuvaa tekoa. Momentin mukaan tuomitaan se, joka asemaansa hyväksikäyttäen on sukupuoliyhteydessä tai harjoittaa muuta, sukupuoliyhteyteen verrattavissa olevaa haurautta 16 tai 17 vuotta täyttäneen henkilön kanssa, joka on hänen käskyvaltansa tai valvontansa alainen. Laki on sama, jos teko tapahtuu käyttämällä hyväksi nuoren henkilön muuta sellaista riippuvuussuhdetta tekijästä.

Säännöksessä huoltajuudella tarkoitetaan tosiasiallista huoltajuutta tilanteessa, jossa lapsi elää huoltajan perhepiirissä esimerkiksi lapsipuolen tai otto- tai kasvattilapsen asemassa. Systemaattiselta kannalta selkeämpänä voitaisiin pitää säännöksen sijoittamista muiden seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien säännösten yhteyteen, varsinkin kun se on niiden kanssa osaksi päällekkäinen.

Samaa sukupuolta olevien välisiä seksuaalisuhteita koskevat pykälän 2 momentin mukaan erityiset suojaikärajat. Jos tekijä on 18 vuotta täyttänyt, yleinen suojaikäraja on 18 vuotta. Jos taas kysymys on tekijän käskyvallan tai valvonnan alaisesta henkilöstä tai henkilöstä, joka on riippuvuussuhteessa teki-

jään, suojaikäraja on 21 vuotta, kun se vastaavissa heteroseksuaalisissa suhteissa on 18 vuotta. Nykyistä lakia säädettäessä homoseksuaalisten tekojen erityisiä suojaikärajoja perusteltiin muun ohessa myös muiden pohjoismaiden vastaavilla säännöksillä. Nyt Suomi on Pohjoismaista ainoa, jossa homoseksuaalisia tekoja varten on säädetty erityiset suojaikärajat.

Lapsen seksuaalisen kehityksen suojaamiseen tähtää vielä luvun 6 § sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta käyttäytymisestä lasta kohtaan. Tästä rikoksesta on kysymys, jos 16 vuotta täyttänyt henkilö koskettelee 16 vuotta nuorempaa henkilöä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla tai käyttäytyy tätä kohtaan muuten sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti.

Säännöksen ongelmat liittyvät sukupuolisiveellisyyden käsitteen epämääräisyyteen ja siihen, että säännöksen tarkoitus jää jokin verran epäselväksi. Vuoden 1971 uudistuksen yhteydessä säännös korvasi aikaisemman säännöksen ryhtymisestä sukupuoliuria loukkaavan tekoon lasta kohtaan. Lakivaliokunnan mukaan (LaV n:o 11/1970 vp.) säännös oli silloiseen lakiin nähden uusi ja sen tarkoituksena oli erottaa eräitä lievempiä tekoja pois ankarampien lapsen kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten alaisuudesta. Tähän viittaa myös se, että säännöksessä mainitaan esimerkkinä kosketteleminen, kun aikaisemmassa säännöksessä mainittiin vain sukupuoliuria loukkaavasta käytöksestä. On kuitenkin ilmeistä, että säännös nykyiselläänkin sekä tähtää lapsen suojelemiseen häneen kohdistuvilta seksuaalisilta teoilta että pyrkii suojaamaan häntä joutumasta näkemään tai kuulemaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa käyttäytymistä.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lievempiä ilmenemismuotoja koskeva säännös olisi selkeämpi, jos lähtökohdaksi asetetaan lapsen suojeleminen vahingollisilta seksuaalisilta teoilta eikä pyritä samalla laajentamaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan käyttäytymisen rangaistavuutta silloin kun teon kohteena on myös tai yksinomaan lapsi. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot kohdistuvat sellaisinaan yleiseen järjestykseen eikä niitä koskevissa säännöksissä ole tarpeen ottaa erikseen huomioon lapsia rikoksen kohteina. Myös itse sukupuolisiveellisyyden käsite on niin tiukasti sidoksissa valitseviin asenteisiin ja ympäristöön, ettei sen

avulla ole mahdollista riittävän täsmällisesti kuvata lasten seksuaalista hyväksikäyttöä.

#### 1.6.1.2.4. Muut säännökset

Luvun 7 § sisältää sukurutsaa koskevat rangaistussäännökset. Pykälän 1 momentti sukurutsasta jälkeläisen kanssa koskee sukupuoliyhteyttä oman lapsen tai tämän jälkeläisen kanssa. Teosta rangaistaan ainoastaan suhteen vanhempaa osapuolta. Jos esimerkiksi aikuinen lapsi on sukupuoliyhteydessä vanhempansa kanssa, rangaistavaan tekoon syyllistyy ainoastaan vanhempi. Ratkaisu heijastaa sitä käsitystä, että sukurutsasäännöksellä suojataan ennen kaikkea lapsia ja perhesuhteita lasten ollessa vielä nuoria ja asuessa vanhempiensa kanssa yhdessä. Perhesuhteiden suojaamisen kannalta epäjohdonmukaista on se, ettei säännös koske ottovanhemman ja ottolapsen eikä kasvattivanhemman ja kasvattilapsen välistä sukupuoliyhteyttä. Pykälän 2 momentti sisarusten välisestä sukurutsasta säättää rangaistavaksi veljen ja sisaren sekä velipuolen ja sisarpuolen välisen sukupuoliyhteyden.

Sukurutsan rangaistavuuden tarvetta on käsitelty edellä 17 luvun perusteluissa. Uusi sukurutsan korvaava säännös sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken ehdotetaan otettavaksi 17 luvun 23 §:ksi.

Parituksen rangaistavuudesta säädetään luvun 8 §:ssä. Pykälän 1 momentti koskee sitä, joka pitää huonetta haureuden harjoittamista varten taikka viettelee tai taivuttaa toisen henkilön yleisesti antautumaan haureuden välikappaleeksi. Pykälän 2 momentissa taas on yleisemmin kysymys toisen prostituutiosta hyötymisestä. Sen mukaan parituksesta tuomitaan se, joka hankkiakseen hyötyä edistää tai käyttää hyväkseen yleisesti haureuden välikappaleeksi antautuvan henkilön epäiveellistä elämäntapaa. Säännös on tarkoitettu täyttämään ne rankaisemisvelvoitteet, jotka sisältyvät Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen vuonna 1949 hyväksymään yleissopimukseen ihmisten kaupan ja toisten prostituutiosta hyötymisen tukahduttamiseksi, joka on saatettu Suomessa voimaan vuonna 1972.

Pykälä on kirjoittamistavaltaan vanhentunut ja osaksi epämääräinen. Pykälän 1 ja 2 momentti ovat lisäksi osin päällekkäisiä.

Paritusta voidaan pitää seksuaalisen hyväksikäytön muotona. Lisäksi paritukseen liittyy vaara toisen seksuaalisen itsemäärää-

misoikeuden rajoittumisesta. Rangaistavuus on kohdistettava niihin parituksen muotoihin, jotka loukkaavat prostituoidun omaa päätösvaltaa. Tulee pyrkiä tehokkaasti ehkäisemään mahdollisuuksia käyttää toisen prostituutiota taloudellisen hyödyn hankkimiseksi, koska tämä mahdollisuus on omiaan lisäämään prostituoituun kohdistuvaa painostusta.

Prostituutiota ei ole säädetty rangaistavaksi voimassa olevassa laissa. Tämä koskee niin prostituoidun omaa toimintaa kuin hänen asiakkaitaan. Prostituutio kuitenkin aiheuttaa ja siihen liittyy runsaasti ongelmia. Parituksen lisäksi prostituution saattaa usein liittyä myös muuta rikollisuutta, esimerkiksi väkivaltarikoksia ja kiristämistä. Prostituoitujen asema, olipa kysymys nais- tai miesprostituoiduista, on yleensä heikko ja heidän seksuaalinen itsemääräämisoikeutensa tosiasiallisesti rajoitettu, vaikka paritusta ei voitaisikaan osoittaa. Prostituution yleistymisen voi aiheuttaa vääristynyttä suhtautumista etenkin naisten seksuaalisuuteen. Seksuaalirooleilla on merkittävä vaikutus sukupuolten yleisten roolien ja yleisen aseman muodostumiselle eli sukupuolten väliselle tasa-arvolle. Prostituution yleistymisen voi heikentää viihtyvyyttä liikuttaessa yleisillä paikoilla.

Harkittaessa keinoja prostituution ja siitä aiheutuvien ongelmien vähentämiseksi on kiinnitettävä huomiota myös eri keinojen aiheuttamiin haittoihin. Myös prostituution rangaistavuutta on harkittava tästä lähtökohdasta. On tosin luultavaa, että rangaistavuus jossakin määrin vähentäisi prostituutiota. Osa asiakkaista saattaisi esimerkiksi pitää kiinnijäämiseen liittyvää julkisuutta liian kiusallisena. Kriminalisointiin liittyisi kuitenkin myös väistämättömiä ongelmia. On selvää, että kriminalisointi pakottaisi harjoittamaan prostituutiota salassa. Tämä lisäisi parittajien valtaa prostituoiuihin nähden. Parittajien käyttäminen tulisi käytännössä välttämättömäksi ja myös heidän mahdollisuutensa kiristää prostituoituja tai heidän asiakkaitaan lisääntyisi. Lisäksi kriminalisointi ilmeisesti vähentäisi prostituoitujen halukkuutta hakeutua lääkärintarkastuksiin tai ilmoittaa asiakkaiden tai parittajien heihin kohdistamista rikoksista.

Prostituution kriminalisointiin liittyisi myös rikosoikeudellisia ongelmia. Rangaistussäännöksen muotoileminen siten, ettei se koske hyväksyttäviä seksuaalisuhteita, on vaikeaa. Seksuaalisuhteisiin liittyy usein

myös erilaisia taloudellisia suhteita, kuten lahjojen antamista tai joidenkin kustannusten jakamista, jotka eivät ole merkki prostituutiosta. Sen seikan riittävän täsmällinen rajaaminen, milloin sukupuolisuhteeseen liittyvä maksu tai muu etuus tekee suhteesta rangaistavan, on ongelmallista. Voidaan myös kysyä, ovatko prostituutioon yleisesti liittyvät ongelmat riittävä syy kriminalisoida tällainen toiminta kokonaisuudessaan. Jos prostituoitu kykenee työskentelemään siten, ettei hänelle aiheudu siitä merkittäviä ongelmia, rangaistavuutta voidaan perustella lähinnä muille aiheutuvilla ongelmilla ja ilmiön herättämällä yleisellä paheksuimisella. Yhden ongelman muodostaisi rikosten selvittäminen. Näytön saaminen prostituutiosta edellyttänee yleensä jommankumman osapuolen tunnustusta, mikä johtaisi ilmeisesti tekojen hyvin satunnaisen paljastumiseen ja myös kiristysmahdollisuuteen. Suomen oloissa ei voida hyväksyä poliisin tekemää yllytystä tällaisten tekojen paljastamiseksi. Tehokas valvonta taas vaatisi huomattavaa voimavarojen lisäämistä. Prostituutioon kriminalisointiin liittyvät ongelmat näyttävätkin varsin merkittäviltä.

Nuoriin kohdistuvassa prostituutiosta kriminalisoinnin edut ja haitat painottuvat josakin määrin toisin. Tarve ja mahdollisuus torjua nuorten prostituutiota ovat suuremmat kuin kysymyksen ollessa vanhemmista prostituoiduista. Prostituutioon ajautumassa olevaan nuoreen voidaan vielä vaikuttaa. Ainaakin maassamme vallitsevissa oloissa parittajien osuus on ilmeisesti vähäisempi nuorten prostituutiosta, joten vaara parittajien vallan kasvamisesta ei liene nuorten kohdalla yhtä suuri kuin pitempään prostituutiota harjoittaneiden keskuudessa. Kriminalisoinnilla voitaneen vaikuttaa selvimmin katuprostituutioon, jonka suhteellinen merkitys nuorilla lienee suurempi kuin aikuisikäisillä prostituoiduilla.

Luvun 9 §:n 1 momentti koskee sukupuoliseellisuuden julkista loukkaamista. Sääntöksen mukaan tuomitaan se, joka julkisesti ryhtyy sukupuoliseellisyttä loukkaavaan tekoon ja sillä saa pahennusta aikaan. Edellä rangaistavuuden alaa koskevassa jaksossa on selostettu niitä syitä, joiden vuoksi vastaavaa säännöstä ei ole enää syytä sijoittaa seksuaalirikoksia koskevaan lukuun.

Vuoden 1971 uudistusta koskevaan hallituksen esitykseen ei sisältynyt 20 luvun 9 §:n 2 momentissa olevaa säännöstä, jossa säädetään rangaistavaksi julkinen kehottami-

nen samaa sukupuolta olevien haureuteen, vaan se otettiin lakiin lakivaliokunnan ehdotuksesta. Perusteluksi esitettiin toisaalta käsitys nuoruusiän sukupuolisesta vakiintumattomuudesta ja niin sanottu viettelyteoria. Toisaalta haluttiin nimenomaisesti ilmaista, että yhteiskunta ei kuitenkaan hyväksy samaa sukupuolta olevien seksuaalisuhteita, vaikka siitä ei pääsääntöisesti rangaistaisikaan.

Kehottamiskielto on lainsäädännössämme ainoa tapaus, jossa on säädetty rangaistavaksi kehottaminen lainmukaiseen tekoon. Se loukkaa sanan-, mielipiteen- ja painovapautta ja on herättänyt Suomen kannalta kielteistä kansainvälistä huomiota. Kiellon poistamista voidaan perustella myös sillä, että se rajoittaa asiallista keskustelua homoseksuaalisuudesta. Tällainen homoseksuaaleihin kohdistuva säännös on myös sen periaatteen vastainen, ettei seksuaalirikosten rangaistavuutta tulisi kytkeä seksuaaliseen suuntautumiseen.

Luvun 11 §:n mukaan väkisinmakaaminen, vapautta loukkaava haureus, lapsen kohdistuva haureus, lapsen vietteleminen haureuteen, nuoreen henkilöön kohdistuva haureus ja sukupuoliseellisyttä loukkaava käyttäytyminen lasta kohtaan ovat asianomistajarikoksia. Virallinen syyttäjä saa kuitenkin ilman asianomistajan syyte ilmoitustakin nostaa syytteen, jos erittäin tärkeä yleinen etu sitä vaatii.

Nykyistä syyteoikeussäännöstä on arvosteltu muun muassa siitä, että se pakottaa seksuaalirikoksen uhrin itse vaatimaan rikoksen saattamista tuomioistuimen käsiteltäväksi, mikä saattaa hänet painostukselle alttiiksi ja voi saada hänet kokemaan syyllisyyttä tekijälle tulevista seuraamuksista. Erityisesti väkisinmakaamisen ja samassa taloudessa asuvan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön saattamista virallisen syytteen alaiseksi on pidetty tärkeänä. Perusteeksi on vedottu muun muassa siihen, että virallisen syytteen alaisuus voisi edistää viranomaisten toiminnan tehokkuutta ja lisätä kiinnijoutumisriskiä. Epäkohtana voidaan pitää myös sitä, että nykyinen syyteoikeusjärjestely ei vastaa seksuaalirikosten vakavuuteen kytkeytyvää yhteiskunnallista syyteintressiä. Syyteoikeuden rajaamiseen liittyviä periaatekysymyksiä on käsitelty myös edellä oikeuskäsittelyä ja täytäntöönpanoa koskevassa jaksossa.

#### 1.6.1.3. Ehdotuksen pääkohdat

Rikoslain nykyinen 20 luku siveellisyysrikkoksista ehdotetaan korvattavaksi uudella luvulla seksuaalirikoksista. Lukuun otettaisiin rangaistussäännökset toisen pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan tekoon, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta ja parituksesta.

Luvun säännösten yleisenä tavoitteena on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen. Toinen keskeinen tavoite on lasten rikosoikeudellisen suojan parantaminen. Tämän tavoitteen vuoksi poistettaisiin mahdollisuus tuomita sakkorangaistus lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja laajennettaisiin törkeään rikostyyppiin soveltamisalaa. Myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä perhepiirissä koskeva rangaistussääntely laajenisi. Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta kriminalisoidaisiin.

Virallisen syyttäjän syyteoikeutta seksuaalirikoksissa laajennettaisiin. Tavoitteena on korostaa yhteiskunnan tarvetta reagoida vakaviin rikoksiin ja helpottaa asianomistajan asemaa. Toisaalta säädettäisiin syyttäjän oikeudesta luopua toimenpiteistä asianomistajan vakaan pyynnön vuoksi. Tämä koskisi lapsen edun vuoksi muun muassa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.

Toisen pakottamista sukupuoliyhteyteen koskevat säännökset sijoittuvat luvun 1-3 §:ään. Uusi säännös raiskauksesta (1 §) korvaisi nykyisen säännöksen väkisinmakaamisesta. Raiskauksesta olisi ensiksikin kysymys, jos toinen pakotetaan sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa (1 momentti). Raiskauksesta tuomittaisiin myös se, joka saatettuaan toisen tiedottomaksi taikka pelkotilaan tai muuhun sellaiseen tilaan, jossa hän on kykenemätön puolustamaan itseään, käyttämällä puolustuskyvyttömyyttä hyväkseen on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan (2 momentti). Säännös koskisi kumpaakin sukupuolta olevien henkilöiden tekoja ja myös homoseksuaalisia tekoja. Luvun 11 §:n määritelmäsäännöksestä ilmenee, että hetero- ja homoseksuaalisen sukupuoliyhteyden lisäksi säännös soveltuisi myös muihin sellaisiin tekoihin, joissa on kysymys sukupuolielimellä tapahtuvasta tai sukupuolielimeen kohdistuvasta seksuaalisesta tunkeutumisesta toisen kehoon. Säännöstä voitaisiin soveltaa myös

avioliitossa tapahtuvaan raiskaukseen.

Porrastuksen saamiseksi vakavien raiskauksien arvosteluun lukuun ehdotetaan otettavaksi säännös törkeästä raiskauksesta (2 §).

Raiskauksen lievistä tekemuodosta säädettäisiin luvun 3 §:n 1 momentissa. Rikoksen niminä olisi pakottaminen sukupuoliyhteyteen.

Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tuomittaisiin myös se, joka muulla kuin luvun 1 §:n 1 momentissa mainitulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Sukupuoliyhteyteen pakottaminen tämä tekotapa poikkeaisi siis tunnusmerkistöltään raiskaus-säännöksestä, mutta olisi sijoitettu samaan pykälään raiskauksen lievän tekemuodon kanssa (3 §:n 2 momentti).

Muuhun seksuaaliseen tekoon kuin sukupuoliyhteyteen pakottaminen tuomittaisiin pakottamisena seksuaaliseen tekoon (4 §). Haureuden käsitteestä luovuttaisiin. Sen asemesta teon edellytettäisiin olevan seksuaalinen ja olennaisesti loukkaavan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tekijän ja rikoksen kohteena olevan henkilön suhde ei rajoittaisi rangaistavuutta, joten tekijänä voisi olla esimerkiksi myös aviopuoliso.

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva pykälä (5 §) sisältää säännökset asemaan perustuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä (1 momentti) ja sellaisen puolustuskyvyttömän henkilön seksuaalisesta hyväksikäytöstä, jota tekijä ei ole saattanut puolustuskyvyttömäksi (2 momentti). Pykälässä tarkoitettu hyväksikäyttö voi ilmetä niin sukupuoliyhteytenä kuin muunakin seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavana seksuaalisena tekona.

Pykälän 1 momentti koskee toisen taivuttamista mainittuun seksuaaliseen tekoon asemaa hyväksikäyttäen kolmessa eri tilanteessa. Momentin 1 kohdassa kohteena on mainittu 18 vuotta nuorempi henkilö, joka on alisteisessa asemassa tekijään nähden. Momentin 2 kohta on tarkoitettu suojaamaan sellaista henkilöä, joka on hoidettavana laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt. Momentin 3 kohta on tarkoitettu yleensä sellaisia tapauksia varten, joissa kohteena oleva henkilö on tekijästä erityisen riippuvainen ja joissa tekijä käyttää törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta.

Pykälän 2 momentin mukaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka käyttämällä hyväksi sitä, että toinen tiedottomuu-

den, sairauden, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaiseemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan tai saa hänet ryhtymään muuhun hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan olennaisesti loukkaavan seksuaalisen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä säädetäisiin 6 §:ssä. Sukupuoliyhteys alle 15-vuotiaan kanssa olisi rangaistava (1 momentti). Samoin olisi lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavaa, mikäli alle 15-vuotiaalle tehdään seksuaalinen teko, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään, tai hänet saadaan ryhtymään sellaiseen tekoon. Säännöksellä ei ole tarkoitus kriminalisoida nuorten välisiä sukupuolisuhteita. Sukupuoliyhteyttä tai 1 momentissa tarkoitettua seksuaalista tekoa 15 vuotta nuoremman henkilön kanssa ei pidettäisi rikoksena, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa (2 momentti).

Momentti, joka koskee lasten suojaa seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan perhesuhteissa, sisältäisi laajemman rangaistavuuden. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittaisiin myös se, joka menettelee 1 momentissa tarkoitettulla tavalla 15 mutta ei 18 vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapsen nähdessä ja asuu lapsen kanssa samassa taloudessa (3 momentti).

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikko ehdotetaan porrastettavaksi tekotavan ja teon vahingollisuuden perusteella. Ehdotetussa 7 §:ssä säädetäisiin nykyistä täsmällisemmin törkeästä tekemuodosta. Törkeän tekemuodon soveltamisala laajenisi nykyisestä. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä voitaisiin pitää törkeänä silloin kun rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle lapsen iän tai kehitystason vuoksi (1 kohta), kun rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla (2 kohta) tai kun rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemaan erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi (3 kohta).

Nykyistä 20 luvun 4 §:ää vastaavaa säännöstä lapsen viettelemisestä haureuteen ei lukuun enää otettaisi. Kysymyksessä olevat

teot voidaan ilman erityissäännöstä yleensä rangaista yllytyksenä tai avunantona sukupuoliyhteyteen lapsen kanssa. Myöskään samaa sukupuolta olevien välisiä suhteita koskevia erityisiä ikärajoja lukuun ei enää sisältyisi.

Seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskeva 8 § olisi uusi säännös, joka kriminalisoi maksullisen sukupuoliyhteyden tai muiden seksuaalipalvelujen ostamisen henkilöltä, joka ei ole täyttänyt 18 vuotta.

Paritus (9 §) edellyttäisi aina tarkoitusta hankkia itselle tai toiselle taloudellista hyötyä. Pykälän 1 kohdassa olisi kysymys huoneen pitämisestä prostituutiota varten. Yleinen toisen prostituution hyväksikäyttämistä koskeva säännös olisi pykälän 2 kohdassa. Pykälän 3 kohdan mukaan parituksesta voitaisiin tuomita se, joka viettelee tai painostaa toisen ryhtymään korvausta vastaan sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon. Säännös täydentää sitä suojaa, jolla pyritään ehkäisemään toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista yrittämällä estää häntä vapaasti päättämästä seksuaalisuhteistaan. Säännös ei soveltuisi prostituoidun asiakkaaseen.

Luvun 10 §:ään ehdotetaan otettavaksi sukupuoliyhteyden (1 momentti) ja seksuaalisen teon (2 momentti) määritelmät. Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan sukupuolielimestä tapahtuvaa tai siihen kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon. Kysymyksen tulevat niin vaginaalinen sukupuoliyhteys kuin anaalinen ja oraalinenkin sukupuoliyhteys. Määritelmän tarvetta korostaa se, että luvun säännökset yleensä koskevat kumpaakin sukupuolta ja niin hetero- kuin homoseksuaalisiakin tekoja. Seksuaalisella teolla tarkoitetaan sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Virallisen syyttäjän syyteoikeutta seksuaalirikoksissa ehdotetaan laajennettavaksi (11 §) siten, että useimmat luvun rikokset olisivat virallisen syytteen alaisia. Ilman asianomistajan syytepyyntöä virallinen syyttäjä ei kuitenkaan saisi nostaa syytettä sukupuoliyhteyteen pakottamisesta, pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä 5 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Tällöinkin syyttäjällä olisi syyteoikeus, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Määrättyjen seksuaalirikosten käsittelyssä syyttäjällä olisi mahdollisuus luopua toimenpiteistä (12 §). Virallisella syyttäjällä olisi oikeus jättää syyte nostamatta, jos 1 §:ssä, 5 §:n 2 momentissa tai 6 §:ssä tarkoitettujen rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan sitä pyytää, eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

Lukuun ei enää sisältyisi säännöstä sukupuolisiveellisuuden loukkaamisesta eikä sukurutsasta. Niitä vastaavat säännökset ehdotetaan otettavaksi 17 lukuun rikoksista yleistä järjestystä vastaan (ehdotetut 22 ja 23 §).

Nykyinen 20 luvun 9 §:n 2 momentti julkkisesta kehittämistä samaa sukupuolta olevien haureuteen ehdotetaan kumottavaksi.

### 1.6.2. Pykälien perustelut

#### 1 §. *Raiskaus*

Raiskaussäännös korvaisi nykyisen väkisinmakaamista koskevan säännöksen. Uusi säännös koskisi vakavimpia toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksia. Rikoksen nimi ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan puhemielessä väkisinmakaamisesta käytettyä nimeä ja kuvaamaan myös pykälän laajentunutta soveltamisalaa.

Voimassa olevan lain mukaan väkisinmakaamiseen voi syyllistyä sekä mies että nainen, mutta teon kohteena voi olla vain nainen. Säännös ei sovellu mieheen kohdistuvaan väkisinmakaamiseen eikä sitä ole sovellettu myöskään naiseen kohdistuvaan homoseksuaaliseen väkisinmakaamiseen. Ehdotuksen mukaan niin tekijänä kuin teon kohteenakin voi olla sekä mies että nainen. Säännös koskisi sekä eri että samaa sukupuolta olevien välistä sukupuoliyhteyttä. Se soveltuisi myös aviopuolisooson kohdistuvaan raiskaukseen.

Raiskauksessa on kysymys toisen pakottamisesta sukupuoliyhteyteen. Pakottaminen voisi tapahtua momentin 1 momentissa säädetyllä tavalla väkivaltaisesti tai saattamalla toinen 2 momentin mukaisesti kykenemättömäksi puolustamaan itseään. Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan luvun 11 §:n mukaista tekoa. Pakottaminen muuhun seksuaaliseen tekoon arvosteltaisiin luvun 4 §:n mukaan.

*1 momentti.* Voimassa olevassa laissa pakottamisen keinoina mainitaan väkivalta tai sellainen uhkaus, jossa pakottava vaara on tarjona. Ehdotuksen mukaan väkivaltainen pakottaminen sukupuoliyhteyteen kuvattai-

siin pääosin samalla tavalla kuin voimassa olevassa ryöstöä koskevassa säännöksessä. Säännöksessä olisi kysymys pakottamisesta käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla käyttä väkivaltaa. Toisin kuin voimassa olevassa laissa edellytettäisiin nimenomaisesti, että väkivalta tai sen uhka kohdistuu henkilöön. Sen sijaan ei edellytettäisi, että väkivallan tai sen uhan kohteena on se henkilö, johon pakottaminen kohdistuu. Myös pakotettavan tahdon murtamiseksi toiseen henkilöön kohdistettu väkivalta tai uhkaaminen sellaisella väkivallalla tulisi kysymykseen. Väkivallalla voidaan pyrkiä joko estämään pakotetun toimintakyky tai murtamaan hänen vastustus- tahtonsa.

Väkivallan uhan ei edellytetä olevan välitön, vaan myös uhkaus tehdä väkivaltaa vastaisuudessa sisältyisi väkisinmakaamisen tunnusmerkistöön. Tekijä voi esimerkiksi uhata tehdä myöhemmin väkivaltaa kohteena olevan henkilön lapselle, jollei uhattu alistu sukupuoliyhteyteen. Tältä osin ehdotus poikkeaa ryöstösäännöksessä käytetystä väkivaltaedellytyksestä.

Väkivallan tai sen uhan vakavuusasteelle ei ehdoteta asetettavaksi nimenomaisia vaatimuksia. Myöskään voimassa olevassa laissa väkivallalla pakottamalla tapahtuvalle väkisinmakaamiselle ei ole asetettu lisäedellytyksiä. Sen sijaan nykyisin edellytetään, että pakottamiseen käytetyssä uhkauksessa "pakottava vaara on tarjona". On jossakin määrin epäselvää, mitä tällä ilmaisulla tarkoitetaan, mutta ainakin periaatteessa millä tahansa hyvin vakavalla teolla uhkaaminen voi täyttää kohdassa asetetun edellytyksen. Oikeuskirjallisuudessa vaaran pakottavuuden on katsottu merkitsevän ainakin sitä, että vaara on välitön, eli sen torjumista ei voida lykätä.

Pakottavan vaaran vaatimus on korostanut sitä, että naisen on edellytetty vastustavan sukupuoliyhteyttä ja alistuvan vasta pakottavan vaaran edessä. Ehdotuksessa on katsottu, ettei teon kohteeksi joutuneelta henkilöltä voida vaatia itsensä vaarantamista teon ehkäisemiseksi, vaan riittää, että hän selvästi osoittaa vastustavansa sukupuoliyhteyttä. Tällaisen vaatimuksen kuvaamiseksi ei tarvita erityistä pakottavuutta koskevaa edellytystä. Sana pakottaminen itsessään riittää osoittamaan, että käytetyn väkivallan tai väkivallan uhan on oltava asteeltaan sellaista, että se riittää murtamaan toisen tahdon. Kun ehdotuksen mukaan sekä pakottamiseen käyte-

tyyn väkivallan että sen uhan edellytetään kohdistuvan henkilöön, ei ole tarpeen erikseen edellyttää siltä erityistä pakottavuutta.

Väkivallan tai sen uhan pakottavuutta arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota paitsi siihen, kuinka voimakasta väkivaltaa käytetään tai kuinka vakavalla väkivallalla uhataan, myös teko-olosuhteisiin kokonaisuudessaan. Joissakin tapauksissa esimerkiksi uhatun mahdollisuus puolustautua itseään vaaraan saattamatta voi olla niin vähäinen, että melko lievälläkin väkivallalla uhkaaminen voi riittää tahdon murtamiseen. Toisaalta taas pakottamisen uhkaamalla myöhemmin tehtävällä väkivallalla voidaan katsoa edellyttävän melko vakavan väkivallan uhkaa, jota uhatun olosuhteista johtuen on vaikea torjua. Uhkaus jostakin hyvin pitkän ajan kuluttua tehtävästä väkivallasta tuskin voi käytännössä sisältää sellaista pakottamista, jota säännös edellyttää.

Silloin kun raiskauksessa käytetään väkivaltaa, täyttyy myös pahoinpitelyn tunnusmerkistö. Jos pahoinpitely liittyy yksinomaan raiskauksen tekemiseen, tekijä olisi tuomittava ainoastaan raiskauksesta. Jos tekijä raiskauksen yhteydessä syyllistyy myös muuhun kuin raiskauksen tekemiseksi käytettyyn pahoinpitelyyn, voidaan raiskaus-säännöksen lisäksi soveltaa pahoinpitelysäännöstä. Törkeän raiskauksen ja törkeän pahoinpitelyn kysymyksessä ollessa näitä rikoksia koskevia säännöksiä sovellettaisiin vastaavalla tavalla. Raiskauksen tekijä syyllistyy säännönmukaisesti myös pakottamiseen, mutta jälkimmäinen säännös väistyy ankaruusvertailun perusteella. Jos tekijä syyllistyy sekä raiskaukseen että sukupuoliyhteyteen lapsen kanssa, sovellettaisiin kumpaakin säännöstä.

*2 momentti.* Toisen saattaminen tiedottomaksi taikka pelkotilaan tai muuhun sellaiseen tilaan, jossa hän on kykenemätön puolustamaan itseään, ja sukupuoliyhteys tällaista puolustuskyvyttömyyttä hyväksikäyttäen olisi toinen raiskauksessa kysymykseen tuleva tekotapa. Momentti kattaisi voimassa olevan lain säännöksen, jonka mukaan väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan naisen saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään. Se on lisäksi tarkoitettu koskemaan osaa niistä tapauksista, joita voimassa olevassa laissa tarkoitetaan uhkauksella, "jossa pakottava vaara on tarjona".

Tiedottomaksi saattaminen voisi tapahtua

esimerkiksi huumaamalla toinen siten, että tämä menettää tajuntansa. Huumaamiseen voidaan käyttää unilääkettä, alkoholia tai muita huumaavia aineita. Edellytyksenä on niin kuin nykyisessäkin laissa, että toinen on todella puolustuskyvytön eikä vain esimerkiksi huumaavan aineen vaikutuksen alainen.

Pelkotilalla tarkoitetaan sellaista pelon aiheuttamaa tilaa, joka lamauttaa puolustuskyvyn joko sen vuoksi, että uhattu pitää puolustautumista liian vaarallisena tai ei pelkonsa vuoksi kykene toimimaan oman tahtonsa mukaisesti. Esimerkiksi asuntoon murtautuva henkilö voi saada toisen sellaiseen pelkotilaan, jossa tämä alistuu vasten tahtoaan sukupuoliyhteyteen, vaikka nimenomaista uhkausta ei esitetäkään. Vastaavaan pelkoon voi joutua esimerkiksi toiselta autokyydin saanut henkilö tajutessaan kuljettajan olevan tilassa, jossa vähäisinkin vastustus voi johtaa väkivaltaan. Tällaisissa tapauksissa sukupuoliyhteyteen pakottaminen ei välttämättä edellytä mitään erityistä pakottamistointa, vaan tekijä voi käyttää hyväksi aiheuttamaansa pelkotilaa.

Muulla puolustuskyvyttömyyden aiheuttavalla tilalla viitataan esimerkiksi lääkkeillä tai huumaavilla aineilla aiheutettuun tahdottomuuteen, vaikka asianomainen ei olisikaan tiedoton.

Rangaistavuuden edellytyksenä on se, että tekijä on mieltänyt käyttäytymisellään tai toimillaan saattaneensa toisen pelkotilaan tai muuhun säännöksessä tarkoitettuun tilaan. Tekijän on siis voitava mieltää, että toisen puolustuskyvyttömyys on hänen toimintansa seurausta ja että toisen alistuminen sukupuoliyhteyteen johtuu tästä tilasta. Säännös ei edellytä, että pelkotilaan tai muuhun puolustuskyvyttömyyden tilaan joutunut vastustaa sukupuoliyhteyttä. Tiedottomaksi tai lamauttavaan pelkotilaan saatettu ei aina edes kykene osoittamaan tahtoaan. Säännös ei edellytä, että tekijällä jo saattaessaan toisen puolustuskyvyttömäksi oli tarkoituksenaan siten pakottaa tämä sukupuoliyhteyteen kanssaan. Tavoitteena on esimerkiksi voinut olla omaisuuden anastaminen, ja ajatus sukupuoliyhteydestä on voinut syntyä vasta sen jälkeen, kun tekijä on havainnut saattaneensa toisen puolustuskyvyttömäksi.

Säännös ei koske tapauksia, joissa tekijä on sukupuoliyhteydessä sellaisen tiedottoman ihmisen kanssa, jota hän ei itse ole saattanut tuohon tilaan. Esimerkiksi sukupuoliyhteys henkilön kanssa, joka yhdessä

tapahtuneen alkoholin nauttimisen johdosta on nukahtanut, arvostellaan seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen mukaan.

Ehdotuksen 11 §:stä ilmenee, että raiskaus olisi yleensä virallisen syytteen alainen rikos. Ainoastaan lievimmän, 3 §:n 1 momentin mukaisen tapauksen kysymyksessä ollessa syytteen nostaminen edellyttäisi asianomistajan syytepyyntöä.

Raiskausrikosten rangaistusasteikot ehdotetaan porrastettaviksi kolmeen portaaseen. Perustekomuodon vähimmäisrangaistus, kuusi kuukautta vankeutta, on sama kuin nykyinen väkisinmakaamisen vähimmäisrangaistus. Enimmäisrangaistus säilyisi perustekomuodossakin ankarana. Ehdotettu kuusi vuotta vankeutta on poikkeuksellisen korkea rikoksen perustekomuodon enimmäisrangaistus. Ankaraa rangaistusmaksimia puoltaa raiskauksen sisältämä karkea puuttuminen toisen ruumiilliseen koskemattomuuteen ja siihen liittyvä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden vakavin ajateltavissa oleva loukkaus. Myös se, että tekoon mahdollisesti sisältyvää pahoinpitelyä ei arvostella erikseen, puoltaa ehdotettua ankaraa asteikkoa.

3 momentti. Raiskauksen yritys säilyisi rangaistavana.

## 2 §. Törkeä raiskaus

1 momentti. Ehdotetut ankaroitamisperusteet liittyvät uhrille aiheutettavaan seuraukseen tai kärsimykseen, rikoksen tekotapaan ja siihen, että rikoksen tekemisessä on käytetty hengenvaarallista välinettä. Rikoksen tulisi lisäksi aina olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Momentin 1 kohta olisi sama kuin törkeässä pahoinpitelyssä. Edellytyksenä olisi, että raiskauksessa aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila. Kysymyksessä on vakavan seurauksen aiheuttaminen raiskauksella. Teon tahallisuuden tulee ulottua myös tällaisen seurauksen aiheuttamiseen. Edellytyksenä on seurauksen aiheuttaminen. Se, että teko tehdään vaarallisella tavalla, ei ole tässä kohdassa riittävä peruste. Kohdan soveltamisessa voidaan nojautua törkeän pahoinpitelyn vastaavan ankaroitamisperusteiden tulkinnassa syntyneeseen käytäntöön.

Toisena ankaroitamisperusteena olisi momentin 2 kohdassa se, että rikoksen tekevät useat tai että siinä aiheutetaan erityisen tun-

tuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Raiskaus voidaan tehdä vakavaa fyysistä seurausta aiheuttamatta tavalla, johon liittyy erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Tyypillisesti erityistä kärsimystä voi aiheutua siitä, että joutuu useamman henkilön raiskaamaksi. Erityistä henkistä kärsimystä voi aiheutua myös poikkeuksellisen pelottavasta tekoympäristöstä tai siitä, että tekoa seuraa muita ihmisiä, vaikka he eivät olisi tekoon osallisia. Raiskaus voi myös aiheuttaa erityistä kipua, vaikka siitä ei jäisikään 1 kohdassa tarkoitettua seurausta. Myös tällaiset raiskaukset on syytä arvostella tavallista ankarammoin.

Momentin 3 kohtana mainittaisiin erityisen raaka, julma tai nöyryyttävä tekotapa. Näistä kaksi ensiksi mainittua vastaa törkeän pahoinpitelyn toista ankaroitamisperustetta. Raakuudella ja julmuudella voidaan nähdä vivahde-ero. Raakuudessa painopiste on väkivallan fyysisessä karkeudessa. Julmuus taas voi ilmetä esimerkiksi puolustuskyvyttömyyden kohdistuvana väkivaltana. Erityisen nöyryyttävällä tavalla tehdystä raiskauksesta voi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun raiskaus tapahtuu uhrille läheisten ihmisten nähden tai kun raiskauksen kohdetta nöyryytetään muulla tavoin.

Neljäntenä ankaroitamisperusteena 4 kohdassa mainitaan se, että rikoksen tekemisessä käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä. Paljolti vastaavaa ankaroitamisperustetta käytetään myös törkeää ryöstöä ja törkeää pahoinpitelyä koskeissa säännöksissä. Ehdotettu säännös ei kuitenkaan, toisin kuin mainitut säännökset, edellytä, että hengenvaarallinen väline olisi aseeseen rinnastettava. Laajemmin sovellettavaan ankaroitamisperusteeseen on päädytty muun muassa sen vuoksi, että raiskaukseen tyypillisesti kuuluva uhkaajan ja uhatun fyysinen läheisyys pienentää aseiden ja muiden hengenvaarallisten välineiden vaarallisuuden eroa.

Eräät ankaroitamisperusteet voivat toteutua yhtäaikaisesti saman teon johdosta. Ankaroitamisperusteiden kuvaamiseen melko laajasti on tietoisesti pyritty, jottei vakavia raiskauksia jäisi säännöksen ulkopuolelle. Useamman ankaroitamisperusteiden toteutumisen edellyttämä rangaistuksen ankaroituminen on arvioitava ehdotetun laajan rangaistusasteikon mahdollistamissa rajoissa.

Teon täydyessä sekä törkeän raiskauksen että törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön

sovellettaisiin vain törkeää raiskausta koskevaa säännöstä, jos väkivalta on liittynyt välittömästi raiskaukseen. Jos taas väkivaltaa on käytetty pitempään kuin välittömästi raiskauksen tekemiseen tai se on ollut vakavampaa kuin välittömästi raiskaukseen liittynyt väkivalta, saattaa kysymykseen lisäksi tulla myös pahoinpitelyä koskevien säännösten soveltaminen.

Voimassa olevassa laissa ei ole törkeää raiskausta vastaavaa rikossäännöstä, vaan vakavimmatkin väkisinmakaamiset arvostellaan perusasteikon mukaan, jossa vähimmäisrangaistus on kuusi kuukautta vankeutta. Raiskaus on vakava rikos, joka loukkaa sekä henkilökohtaista koskemattomuutta että seksuaalista itsemääräämisoikeutta tavalla, joka usein aiheuttaa rikoksen uhrille paitsi fyysistä kipua myös pitkäaikaista, jopa koko elämän kestävää henkistä kärsimystä. Sen vuoksi raiskauksen törkeimpiin ilmenemismuotoihin on syytä liittää poikkeuksellisen ankara rangaistusasteikko. Ehdotuksen mukaan törkeän raiskauksen vähimmäisrangaistus olisi vankeutta kaksi vuotta ja enimmäisrangaistus vankeutta kymmenen vuotta, eli sama kuin väkisinmakaamisen enimmäisrangaistus voimassa olevassa laissa.

*2 momentti.* Myös törkeän raiskauksen yritys olisi rangaistava.

### 3 §. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen

Pykälä sisältää paitsi raiskauksen lievää tekemuotoa koskevan säännöksen (1 momentti) myös toisen tunnusmerkistön, jossa on kysymys muusta kuin raiskauksessa tarkoitetusta pakottamisesta sukupuoliyhteyteen (2 momentti). Poikkeukselliseen ratkaisuun on päädytty muun muassa siitä syystä, että siten korostettaisiin raiskauksen ja muunlaisia pakottamista sukupuoliyhteyteen koskevien säännösten muodostavan kokonaisuuden erilaisten sukupuoliyhteyteen pakottamista koskevien tekojen sääntelyssä. Tarkoitus on, ettei säännösten väliin jäisi rangaistamattomien tekojen aluetta.

*1 momentti.* Ehdotuksen mukaan muuten raiskaukseksi arvosteltava teko olisi katsottava pakottamiseksi sukupuoliyhteyteen, jos teko olisi kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaaran vallitessa tehty. Seikkana, joka voi johtaa tällaiseen kokonaisarvosteluun, mainitaan nimenomaan käytetyn tai uhatun väkivallan vähäisyys. Erityisesti niissä tapauksissa, joissa raiskaukseen ei lain-

kaan liity väkivaltaa, rikos saattaa myös rikokseen liittyvät muut seikat huomioon ottaen olla kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaaran vallitessa tehty. Koska raiskauksessa kriminalisoinnin yhtenä pääperusteena on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen, on lisäksi aina tarkastettava myös sitä, kuinka suurta loukkausta teko tässä suhteessa merkitsee.

Raiskaus saatettaisiin katsoa kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaaran vallitessa tehdyksi myös muiden rikokseen liittyvien seikkojen perusteella. Tällaisia muita rikokseen liittyviä seikkoja voisivat olla tekoon liittyvät poikkeukselliset olosuhteet. Niitäkin arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota käytetyn tai uhatun väkivallan määrään. Vakavaa väkivaltaa tai sen uhkaa sisältävän raiskauksen ei voida katsoa olevan kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaaran vallitessa tehty. Tekijän ja kohteen välistä suhdetta ei mainittaisi yhtenä lieventävänä perusteena. Avioliitto tai muu pysyvä parisuhde taikka väkisinmakaamista edeltänyt seurustelu eivät poista tai vähennä osapuolten seksuaalista itsemääräämisoikeutta, joten tällaiset seikat eivät osoita seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen vähäisyyttä. Toinen asia on, että rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat otetaan yleisten rikosoikeudellisten periaatteiden mukaisesti huomioon myös näissä rikoksissa. Esimerkiksi rikosta edeltänyt tekijän ja uhrin välinen kanssakäyminen yhdessä muiden teko-olosuhteiden kanssa saattaa vaikuttaa sekä rangaistuksen mittaamiseen että sen arvioimiseen, onko tekoon sovellettava 3 §:ää.

*2 momentti.* Momentti sisältää säännöksen muulla kuin raiskaussäännöksessä tarkoitetulla uhkauksella tapahtuvasta toisen pakottamisesta sukupuoliyhteyteen. Tämäkin säännös koskisi luvun 10 §:ssä määriteltyjä sukupuoliyhteyden muotoja, siis esimerkiksi pakottamista niin hetero- kuin homoseksuaaliseenkin sukupuoliyhteyteen.

Pakottamisessa käytettyä uhkausta ei ole rajattu muuten kuin sulkemalla raiskauksessa käytetyt uhkaukset tämän säännöksen ulkopuolelle. Vaikka uhkausta ei olekaan määritelty, on selvää, että uhkauksen on täytynyt olla sillä tavalla todellinen, että se on saanut kohteena olevan henkilön taipumaan uhkaukseen. Vastaavasti yrityksessä uhkauksen on oltava sellainen, että se yleisen elämäkokemuksen mukaan on omiaan saamaan

uhatun taipumaan. Uhkauksen pakottavuutta arvioitaessa on otettava huomioon, että joissakin elämäntilanteissa juuri sukupuolisuhteen jatkamiseen liittyvät uhkaukset ovat tyypillisiä riidanaiheita eikä niihin liittyviä mielipiteenilmaisuja voida pitää toisen pakottamisena. Esimerkiksi uhkaaminen avioerolla tai muun suhteen katkaisemisella, jos parisuhteen toinen osapuoli ei suostu sukupuoliyhteyteen, ei sinänsä ole sellaista pakottamista, jota säännöksessä edellytetään.

Uhkauksessa ei voisi olla kysymys henkilöön kohdistuvasta väkivallasta, koska kaikki tällaisella väkivallalla tapahtuva uhkaaminen - uhattiinpa välittömällä tai myöhemmin tapahtuvalla väkivallalla - arvostellaan raiskaussäännösten tai pykälän 1 momentin nojalla. Sen sijaan uhkauksessa voi olla kysymys uhkaamisesta muulla kuin henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa sisältävällä rikoksella. Uhkauksen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse olla oikeudenvastainen. Rangaistavaa on toisen pakottaminen sukupuoliyhteyteen esimerkiksi uhkaamalla paljastaa tämän tekemä rikos tai muu hänelle haitallinen tieto jollekin kolmannelle henkilölle, esimerkiksi uhatun aviopuolisolle tai työnantajalle. Uhkaus voi kohdistua myös muuhun henkilöön kuin siihen, johon pyritään vaikuttamaan.

Teon edellyttämään tahallisuuteen kuuluu, että tekijä mieltää uhatun uskovan uhkauksen toteuttamiseen ja alistuvan sen vuoksi sukupuoliyhteyteen.

Sukupuoliyhteyteen pakottamisesta voitaisiin tuomita vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Tämän tyyppiset teot voivat merkitä niin vakavaa loukkausta toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta kohtaan, että melko ankara rangaistusasteikko on katsottu perustelluksi. Ehdotetun säännöksen soveltamisala on kuitenkin selvästi laajempi kuin nykyisen väkisinmakaamissäännöksen, joten se saattaa soveltua myös suhteellisen vähäiseen tekoon. Tällaisissa poikkeuksellisissa tapauksissa voisi 3 luvun 5 §:n 2 momentin mukainen rangaistussäännöksestä poikkeaminen tulla kysymykseen.

*3 momentti.* Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys olisi rangaistava niin 1 kuin 2 momentissa säädetyissä tapauksissa.

#### 4 §. *Pakottaminen seksuaaliseen tekoon*

Pykälä koskee pakottamista muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi. Lisä-

edellytyksenä on, että tällainen pakottaminen tapahtuu väkivallalla tai uhkauksella ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

*1 momentti.* Ehdotuksen mukaan pakottamisessa seksuaalisen tekon tekijänä ja teon kohteena voisi olla sekä mies että nainen. Säännös soveltuisi myös pakottamiseen samaa sukupuolta olevien väliseen seksuaaliseen tekoon. Myöskään tekijän ja rikoksen kohteena olevan henkilön suhde ei rajoita rangaistavuutta, vaan tekijänä voisi olla aviopuolisokin. Säännös on tarkoitettu koskemaan myös nuoriin tai lapsiin kohdistuvia seksuaalisia pakottamisia.

Säännöksen tekotapana on pakottaminen, joka kuvaa sitä, että tekijän on menettelyllään murrettava kohteena olevan henkilön tahto. Tältä taas ei edellytetä erityisiä toimia teon estämiseksi. Riittää, että hän selvästi osoittaa vastustavansa ryhtymistä tekijän tavoittelemaan seksuaaliseen tekoon ja että hän tekijän käyttämän väkivallan tai uhkauksen vuoksi joutuu luopumaan oikeudestaan olla ryhtymättä tuohon tekoon.

Pakottamisen keinoina mainitaan väkivalta tai uhkaus. Pakottamisessa käytetty väkivalta voisi olla yhtä hyvin henkilöön kohdistuvaa kuin muutakin väkivaltaa. Samoin kuin raiskaussäännöksessä, tässäkin väkivallan ei edellytetä kohdistuvan suoraan pakotettavaan henkilöön, vaan myös johonkin kolmanteen henkilöön kohdistettava väkivalta voi tulla kysymykseen. Säännöksessä tarkoitettua väkivallalla pakottamista on esimerkiksi naisen pakottaminen pahoinpitelemällä hänen lastaan.

Säännöksessä tarkoitettujen uhkauksen laadulle tai määrälle ei ole asetettu nimenomaisia vaatimuksia. Kysymyksessä voisi olla niin väkivallalla kuin muullakin uhkaaminen. Samoin uhkaus voi olla joko välittömästi toteutettavaksi tarkoitettu tai koskea vasta myöhemmin tehtäväksi uhattua tekoa. Uhkauksen on oltava sillä tavalla todellinen, että se saa kohteena olevan henkilön taipumaan uhkaukseen. Vastaavasti yritykessä uhkauksen on oltava sellainen, että se kysymyksessä olevissa olosuhteissa yleisen elämäkokemuksen mukaan on omiaan saamaan uhatun taipumaan.

Seksuaalisen teon käsite on määritelty luvun 10 §:n 2 momentissa. Jos kuitenkin kysymyksessä on sukupuoliyhteys, sellaisena kuin se on määritelty luvun 10 §:n 1 momentissa, pakottamiseen on sovellettava 1-3

§:ää.

Seksuaalisuus liittyy jollakin tavalla hyvin monenlaisiin tekoihin ja toimiin. Toisaalta käsitykset tekojen seksuaalisuudesta vaihtelevat. Erot voivat olla esimerkiksi niin henkilökohtaisista käsityksistä johtuvia kuin kulttuurisidonnaisiakin. Lisäksi muun muassa teko-olosuhteet vaikuttavat teon seksuaalisuuteen. Edellä mainituista syistä ehdotuksessa ei ole pyritty kuvaamaan säännöksessä tarkoitettuja seksuaalisia tekoja. Säännöksen soveltamista rajaa tässä suhteessa 10 §:n 2 momentin määritelmä ja se, että teon edellytetään olennaisesti loukkaavan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta olennaisille teoille on yleensä ominaista, että ne sisältävät myös olennaisen puuttumisen toisen ruumiilliseen koskemattomuuteen kuten pakottamista koskettelemaan toista intensiivisesti tai alistumaan tällaisiin kosketteluihin. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta voidaan olennaisesti loukata muunlaisellakin kuin sukupuolielimiin liittyvällä seksuaalisella teolla. Myös pakottaminen muuten osallistumaan toisen seksuaaliseen tyydyttämiseen voi olla seksuaalisesti niin merkittävää, että se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tällaisesta voi olla kysymys toisen pakottamisessa katsomaan tekijän seksuaalista kanssakäymistä tai itsetyydytystä. Säännös soveltuu myös sellaisiin tekoihin, joissa toinen pakotetaan itse ryhtymään häneen itseensä kohdistuvaan seksuaaliseen tekoon. Säännös ei sen sijaan yleensä sovellu esimerkiksi itsensäpaljastajaan, jollei tämä väkivallalla tai uhkauksella pakota toista katsomaan häntä. Näissä tapauksissa kysymykseen voi tulla yleisen järjestyksen suojaamiseksi annettujen säännösten rikkominen tai, jos teko kohdistuu lapseen, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (6 §).

Vaikka tahallisuusvaatimuksen täyttyminen edellyttää, että tekijän on täytynyt ymmärtää teon olennaisesti loukkaavan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, teon olennaisuutta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon myös vallitseva käsitys seksuaalisesti olennaisista teoista. Yhtä vähän tekijän henkilökohtainen moraalikäsitelmä kuin rikoksen kohteeksi joutuneen henkilökään näkemys ovat yksin ratkaisevia. Säännöksen tavoitteena on suojata nimenomaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennai-

silta loukkauksilta. Jos väkivalta tai uhkaaminen eivät liity tällaiseen tekoon, tekoa on arvosteltava rikoslain muiden säännösten mukaan.

Väkivaltaisessa pakottamisessa seksuaaliseen tekoon täyttyy yleensä myös pahoinpitelyn tunnusmerkistö. Samoin kuin raiskauksessa pahoinpitely yleensä jo sisältyy 4 §:n tunnusmerkistöön. Rikokseen sisältyvä pakottaminen jää erikseen arvostelematta, koska pakottamista koskeva säännös väistyy ankaruusvertailun perusteella. Jos teko kohdistuu lapseen, sovelletaan lisäksi lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa säännöstä (6 §).

Luvun 11 §:n mukaan pakottaminen seksuaaliseen tekoon on asianomistajarikos.

Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Teon paheksuttavuuteen vaikuttaisi sekä käytetyn väkivallan tai uhkauksen vakavuus että teon merkitys seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta.

*2 momentti.* Myös yritys pakottamiseen seksuaaliseen tekoon olisi rangaistava niin kuin vastaavien tekojen yritys nykyisinkin on.

## 5 §. Seksuaalinen hyväksikäyttö

Pykälä sisältää säännökset asemaan perustuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä (1 momentti) ja sellaisen puolustuskyvyttömän henkilön seksuaalisesta hyväksikäytöstä, jota tekijä ei ole saattanut puolustuskyvyttömäksi (2 momentti). Pykälässä ei edellytetä toisen pakottamista, vaan seksuaalinen teko voisi tapahtua kokonaan vastustuksetakin. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen sisältyy siihen, että teon kohteena oleva henkilö joko alistetun asemansa tai puolustuskyvyttömyytensä johdosta ei kykene tasavertaisesti päättämään osallistumisesta seksuaaliseen tekoon ja että tekijä käyttää sitä hyväkseen.

*1 momentti.* Momentissa säädetään kolmesta eri tilanteesta tapahtuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, joissa tekijä käyttää asemaansa hyväksi toisen taivuttamiseen joko sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi. Aseman hyväksikäyttämällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että tekijä on nimenomaisesti vedonnut

asemansa tuomiin mahdollisuuksiin vaikuttaa toisen olosuhteisiin tai antanut ymmärtää tällaisen vaikuttamismahdollisuuden olevan olemassa ja sen avulla vaikuttanut toisen päätökseen seksuaaliseen tekoon ryhtymisestä. Kysymyksessä voi olla vihje joistakin eduista, joita kohteena olevalla henkilöllä olisi odotettavana, jos hän suostuu seksuaalisuhteeseen. Lisäksi säännös soveltuu henkisen yliotteen väärinkäyttämiseen toisen saamiseksi tällaiseen suhteeseen. Säännöksen soveltaminen edellyttää kuitenkin tekijän taivuttaneen toista. Nykyistä lakia säädettäessä katsottiin, että aikaisemmassa laissa ollutta vaatimusta toisen taivuttamisesta tai viettelemisestä ei ollut tarpeen edellyttää, koska niiden käytännöllinen merkitys oli ollut vähäinen. Ehdotuksessa on haluttu kuitenkin korostaa sitä, ettei säännöksessä tarkoitettua tilanteessa saa olla kysymys toisen tasavertaisista lähtökohdista tekemästä ratkaisusta.

Momentin 1-3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa voi esiintyä myös sellaisia seksuaalisuhteita, jotka eivät perustu aseman hyväksikäyttämiseen. Säännöksellä ei ole esimerkiksi tarkoitettu rajoittaa kaikenlaisia nuorten ja heitä vanhempien henkilöiden seksuaalisuhteita silloinkaan, kun vanhempi osapuoli on nuorta vahvemmassa asemassa. Säännös tähtää siihen, että tällaista asemaa ei käytetä hyväksi tahdonvoimaltaan vielä kypsyttömän nuoren taivuttamiseksi. Tällaisesta hyväksikäytöstä on kysymys silloin, kun vanhempi henkilö niin ikänsä kuin oikeuksiensakin johdosta on olennaisesti nuorta vahvemmassa asemassa ja käyttää sitä hyväkseen nuoren taivuttamiseen. Merkitystä on myös sillä, kuinka eristettynä nuori elää suhteen kehitysvaiheessa. Hyväksikäytön vaara on pienempi silloin, kun suhde syntyy vähitellen nuoren joutumatta olosuhteiden vuoksi jatkuvasti yhteyteen vanhemman kanssa. Alistussuhteen laatu voikin vaikuttaa siihen, kuinka vähäistä taivuttamista seksuaaliseen kansakäymiseen voidaan pitää hyväksikäyttämisenä. Esimerkiksi laitospöytäsuhteissa melko vähäininkin taivuttaminen voi olla hyväksikäyttämistä, kun taas väljässä alistussuhteessa taivuttamiselle voidaan asettaa jonkin verran tuntuvampia edellytyksiä. Myös kohteena olevan henkilön kypsyys ja ikä vaikuttavat sen arviointiin, millaista menettelyä on pidettävä hyväksikäyttönä ja milloin taas on kysymys tasavertaisesta tilanteesta syntyneestä seksuaalisuhteesta.

Tekijän ei välttämättä tarvitse itse hyväksikäyttää toista, vaan hän voi myös käyttää asemaansa taivuttaakseen alistetussa asemassa olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon jonkun kolmannen henkilön kanssa. Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan luvun 10 §:ssä määriteltyjä sukupuoliyhteyden muotoja ja seksuaalisella teolla 10 §:n määritelmän mukaista seksuaalisesti olennaista tekoa.

*Momentin 1 kohdassa* on kysymys alle 18-vuotiaaseen henkilöön kohdistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännöksen tarkoituksena on suojata koulussa tai muussa laitoksessa olevia taikka muuten alisteisessa asemassa olevia nuoria auktoriteettiasemassa olevien henkilöiden heihin kohdistamalta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Edellytyksenä on, että nuori on laitoksessa ja että hän on joko tekijän määräysvallan tai valvonnan alainen taikka että hän on muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa asemassa tekijään nähden. Voimakkainta määräysvalta- ja valvontasuhdetta edustaa vangin asema vankilan henkilöstöön nähden, mutta säännös soveltuu myös huomattavasti löyhemmän valvontasuhteen hyväksikäyttöön kuten opettajan aseman hyväksikäyttämiseen koulussa. Säännöstä ei ole tarkoitettu sovellettavaksi yksinomaan sellaisiin laitoksiin, joihin henkilö on velvollinen menemään tai hänet määrätään lainsäädännön nojalla, vaan se soveltuu myös vapaaehtoisesti laitokseen hakeutuneen henkilön hyväksikäyttöön. Ei ole myöskään välttämätöntä, että laitoksen toiminta perustuu lainsäädäntöön. Myös yksityisten ylläpitämässä laitoksissa voi esiintyä sellaisia alistussuhteita, joita säännöksessä tarkoitetaan. Säännös soveltuu myös muussa edellä mainittuihin laitospöytäsuhteisiin rinnastettavassa alisteisessa asemassa oleviin nuoriin kohdistuvaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tällaisessa asemassa nuori voi olla esimerkiksi leiriolosuhteissa suhteessa leirin toiminnasta huolehtiiviin aikuisiin.

*Momentin 2 kohta* koskee sellaisten henkilöiden seksuaalista hyväksikäyttämistä, jotka ovat hoidettavina sairaalassa tai muussa laitoksessa ja joiden kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt. Sairaalan lisäksi säännös voi koskea mitä tahansa hoitolaitosta. Teon kohteena tulee olla laitoksessa hoidettavana oleva henkilö, mutta hoidon syy voi vaihdella. Kysymykseen tulevat niin sairauden vuoksi sairaalahoidossa oleva henkilöt kuin esimerkiksi vanhainkotiin hoi-

toon hakeutuneet vanhukset. Sanalla laitos viitataan siihen, että hoito tapahtuu laitospaikoissa olosuhteissa, mutta se ei edellytä, että hoitopaikka olisi nimetty laitokseksi. Kotihoitoon mahdollisesti liittyvää hyväksikäyttämistä ei ole tarkoitettu arvosteltavaksi tämän, vaan momentin 3 kohdan nojalla.

Sairaudella tarkoitetaan sekä fyysisiä että psyykkisiä sairauksia. Vastaavasti säännöksessä tarkoitettu vammaisuus voi ilmetä niin ruumiillisena kuin henkisenäkin vamma tai vajavaisuutena. Muu heikkoudentila on tarkoitettu viittaamaan sellaisiin puolustuskykyä alentaviin heikkoudentiloihin, joita ei voida luonnehtia sairaudeksi. Sairaalahoidossa olevan henkilön kyky puolustautua saattaa alentua esimerkiksi vahvojen lääkkeiden vuoksi, vaikka itse sairaus tai vamma ei puolustuskykyä heikentäisikään.

Edellytyksenä on aina, että hyväksikäytön kohteena olevan henkilön puolustuskyky on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt. Säännös ei siis koske esimerkiksi seksuaalisuhteesta sellaiseen potilaaseen, jonka kyky päättää omista ratkaisuistaan ei ole lainkaan tai ainakaan olennaisesti heikentynyt. Tarkoitusta ei myöskään ole säätää rangaistavaksi sairaiden tai vammaisten sellaisia seksuaalisuhteita, joissa ei loukata kummankaan osapuolen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Säännös edellyttää aina asemaa hyväksikäyttäjän tapahtuvaa toisen taivuttamista. Psyykkisesti tai muuten vammaisilla on sama oikeus seksuaalisuhteisiin kuin muillakin eikä näillä säännöksillä rajoiteta tuota oikeutta myöskään silloin kun he ovat laitoshoidossa. Kohta ei niinkään koske hoidettavana olevien henkilöiden keskinäistä seksuaalista kanssakäymistä.

Momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa laitoksissa saattaa olla sisäisiä ohje- tai järjestysääntöjä, jotka johtavat siihen, että sukupuoli-suhteet ovat kokonaan kiellettyjä. Tällaisten normien rikkominen ei sinänsä osoita, että tekijä on syyllistynyt seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Jos tekijä on rikoslain mukaan virkamiehenä pidettävä henkilö, hän saattaa syyllistyä virkavirheeseen normaari rikkoessaan. Jos hän samalla syyllistyy seksuaaliseen hyväksikäyttöön, sovelletaan myös sitä koskevaa säännöstä.

Momentin 3 kohta koskee yleensä toisen riippuvaisen aseman hyväksikäyttöä. Riippuvaisen aseman perustetta ei ole säännöksessä rajattu. Kysymykseen tulevat esimerkiksi

taloudelliset ja henkiset sekä käytännön avun tarpeesta johtuvat riippuvuussuhteet. Riippuvuuden tulee lisäksi olla merkityksellään erityisen suuri. Ihmisten kesken on lukemattomia erilaisia riippuvuussuhteita, joista vain erityisen merkittävien riippuvuussuhteiden seksuaalista hyväksikäyttämistä voidaan pitää rankaisemisen arvoisena. Merkittävyttä harkittaessa on syytä arvioida suhteen merkitystä elämän perusedellytysten, esimerkiksi toimeentulon, asumisen, terveyden tai muiden keskeisten tarpeiden kannalta. Erityisen riippuvainen toisesta on esimerkiksi henkilö, jonka työsuhteen jatkuvuus on toisen päätettävissä tai jonka asuminen on sidoksissa toisen tekemiin ratkaisuihin. Henkisen riippuvuussuhteen käyttö voi liittyä myös voimakkaan uskonnollisen tai muun vakaumuksen aiheuttamaan riippuvuuteen, jos esimerkiksi tällaisen henkistä sitoutumista edellyttävän liikkeen johtohenkilöt käyttävät auktoriteettiasemaansa väärin. Myös jatkuva fyysistä tai psyykkistä hoitoa vaativa henkilö voi olla erityisen riippuvainen hoitajastaan. Niin kuin edellä on todettu, 3 kohta soveltuu myös laitoksen ulkopuolella tapahtuvaan hoitoon liittyvän seksuaalisen hyväksikäytön arvosteluun.

Rangaistavuus edellyttää, että erityistä riippuvuussuhteesta käytetään törkeästi väärin. Tällä viitataan siihen, että sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon taivuttamisessa käytetään hyvin voimakasta puuttumista riippuvuuden perusteena olevaan seikkaan. Esimerkiksi viittaaminen työsuhteen jatkuvuuden vaarantamiseen, jos toinen ei suostu seksuaalisuhteeseen, on törkeämpää kuin vihjaaminen johonkin työsuhteen kannalta vähäisempään muutokseen, kuten siirtämiseen ikävämpiin tehtäviin. Törkeyteen vaikuttaa myös se, kuinka todennäköinen olosuhteiden muutoksen annetaan ymmärtää olevan.

Jos taivuttaminen tapahtuu pakottavalla uhkauksella, kuten uhkaamalla työpaikan menetyksellä, sovelletaan luvun 3 §:n 2 momenttia tai 4 §:ää. Seksuaalisessa hyväksikäytössä ei voi olla kysymys mainituissa säännöksissä tarkoitettuista uhkaamisesta, vaan lievemmänasteisesta painostamisesta.

Jos seksuaalinen hyväksikäyttö kohdistuu viittatoista vuotta nuorempaan lapseen, tekijä syyllistyy samalla lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (6 ja 7 §). Näissä tapauksissa sovelletaan 5 §:n lisäksi jompaakumpaa mainituista säännöksistä. Jos teko sen sijaan

täyttää raiskauksen (1-3 §) tai pakottamisen seksuaaliseen tekoon (4 §) edellytykset, seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös väistyy, vaikka raiskauksessa tai pakottamisessa seksuaaliseen tekoon tekijän ja kohteena olevan henkilön välillä olisikin puheena olevassa momentissa tarkoitettu suhde.

Pykälän 1 momentissa tarkoitettu seksuaalinen hyväksikäyttö olisi asianomistajarikos. Virallinen syyttäjä saisi kuitenkin nostaa syytteen, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista (11 §). Syyteoikeuden rajoituksella pyritään suojaamaan asianomistajaa esimerkiksi sellaisilta oikeudenkäynneiltä, jotka hänen asemansa huomioon ottaen voisivat olennaisesti vahingoittaa häntä, tai joita voidaan pitää tarpeettomina huomioon ottaen tekijän ja kohteen suhteen kehittyminen myöhemmin, esimerkiksi heidän päätettyään yhteiselämän aloittamisesta tai jatkamisesta tapahtuneesta huolimatta. Tärkeä yleinen etu voi vaatia asianomistajan tahdosta poikkeamista esimerkiksi silloin kun tekijä on syyllistynyt useampaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai jos hyväksikäyttö on muuten ollut erityisen vakavaa.

*2 momentti.* Momentti koskee tapauksia, joissa tekijä käyttää hyväksi toisen sellaista puolustuskyvyttömyyttä tai tahdottomuutta, jota hän itse ei ole aikaansaanut seksuaalisen hyväksikäytön mahdollistamiseksi ja joka ei perustu hänen asemaansa. Puolustuskyvyttömyydellä tarkoitetaan sitä, että asianomainen henkisen tai ruumiillisen esteen takia ei pysty joko lainkaan tai ainakaan merkittävästi estämään toisen menettelyä. Tahdottomuutta kuvataan toisen kyvyttömyydellä muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Puolustuskyvyttömyys ja tahdottomuus voivat johtua esimerkiksi tiedottomuudesta, sairaudesta tai vammaisuudesta, joilla tarkoitetaan vastaavaa tilaa kuin edellä 1 §:n 2 momentissa. Myös muusta syystä johtuva avuton tila, joka aiheuttaa puolustuskyvyttömyyden, voi tulla kysymykseen. Tältäkin osin voidaan viitata 1 §:n 2 momentin kohdalla esitettyyn.

Pykälän 2 momentin mukainen seksuaalinen hyväksikäyttö olisi aina virallisen syytteen alainen, mutta syyttäjällä olisi oikeus jättää syyte nostamatta, jos asianomistaja sitä omasta vakaasta tahdostaan pyytää (12 §). Myös näissä tapauksissa syyte olisi nostettava, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään

neljäksi vuodeksi. Rangaistuksen määräämisessä olisi kiinnitettävä huomiota sekä sen seksuaalisen kanssakäymisen merkitykseen, josta teossa on kysymys, että toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen vakavuuteen. Vakavimpana voidaan pitää sellaista hyväksikäyttöä, jossa toinen taivutetaan sukupuoliyhteyteen käyttämällä hyväksi tekijän olennaisesti vahvempaa asemaa tai hänen kanssaan ollaan sukupuoliyhteydessä käyttämällä hyväksi hänen puolustuskyvyttömyyttään tai tahdottomuuttaan.

*3 momentti.* Myös seksuaalisen hyväksikäytön yrityksen ehdotetaan rangaistavaksi. Pykälän 1 momentissa tarkoitetuissa teoissa rangaistavuus alkaisi näin ollen jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Jokin hyvin epämääräinen vihjaus ei kuitenkaan ole seksuaalisen hyväksikäytön yrityksen, vaan yrityksen rangaistavuuden asialliseksi merkitykseksi jää mahdollisuus rangaista sellaisista taivuttamisyrityksistä, joissa aseman hyväksikäyttö on selvästi osoitettavissa. Pykälän 2 momentissa yrityksen rangaistavuus ei johda kovin laajaan kriminalisointiin. Yritys on rangaistava myös voimassa olevan lain vastaavissa rikoksissa.

## 6 §. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*

Pykälä sisältää niin sanottua seksuaalista suojaikärajaa koskevan säännöksen (1 momentti), nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita koskevan rangaistavuuden rajoituksen (2 momentti) ja erityisen rangaistussäännöksen eräistä perhesuhteissa tapahtuvista sukupuolisuhteista (3 momentti).

*1 momentti.* Lapsen seksuaaliseksi suojaikärajaksi ehdotetaan 15 vuotta. Säännöksen tarkoituksena on ehkäistä ikäeroon tai kypsytydessä olevaan eroon perustuvan vahvemmuuden hyväksikäyttäminen lapsen saamiseksi sukupuoliyhteyteen tai momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon. Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön voisi syyllistyä periaatteessa kuka tahansa rikosoikeudellisen vastuukärajan ylittänyt henkilö, mutta pykälän 2 momentista ilmenee, että rangaistavuutta on rajoitettu silloin, kun osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kehityksessä on vain vähäinen ero.

Säännös koskisi yhtä hyvin lapsen sukulaista, myös omia vanhempia tai sisaruksia, kuin ulkopuolisia. Jos hyväksikäyttäjä on oma vanhempi, tulee kuitenkin ilmeisesti

yleensä kysymykseen teon katsominen törkeäksi ehdotetun 7 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella. Vanhemman ja hänen alle 15-vuotiaan lapsensa sukupuolisuhteessa pykälän 2 momentin mukainen rajoitussäännös ei ikä- ja kypsyyseron vuoksi voi tulla sovellettavaksi. Sisarusten välisissä sukupuolisuhteissa säännös ulottaisi rangaistavuuden sellaisiin tapauksiin, joissa ikäero tai kypsyysero ei ole vähäinen.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös koskee ensinnäkin 10 §:n määritelmän mukaista sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa. Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan 10 §:n mukaan seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon. Rangaistavaa olisi siis niin hetero- kuin homoseksuaalinenkin sukupuoliyhteys.

Toiseksi säännös koskee lapsen kohdistuvia seksuaalisia tekoja, jotka ovat omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään. Nykyisestä laista poiketen säännöksellä ei enää pyritä laajentamaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan käyttäytymisen rangaistavuutta, vaan sen tavoitteena on lapsen suojeleminen häntä vahingoittavilta seksuaalisilta teoilta. Kysymykseen tulevien tekojen kuvaaminen lakitekstissä on erityisen vaikeata, koska ulkoisesti samanlaisena ilmenevällä teolla on muun muassa teko-olosuhteista sekä tekijän ja kohteen henkilöstä ja suhteesta riippuen seksuaalisesti hyvinkin eri tavoin väritynyt sisältö. Esimerkiksi omat vanhemmat kohdistavat lapsiinsa hellyydenosoituksia, jotka ovat ainakin laajasti ymmärrettyjä seksuaalisia, mutta eivät tähtää seksuaalisen tyydytyksen saamiseen.

Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistava teko on rajattu edellyttämällä teon olevan luvun 10 §:n 2 momentin määritelmän mukaan seksuaalinen ja lisäksi sellainen, että teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Useimmiten tällainen teko ilmenee lapsen kosketteluna, minkä vuoksi tämä tekotapa on nimenomaan mainittu. Toisaalta teon ei välttämättä tarvitse merkitä puuttumista toisen ruumiilliseen koskemattomuuteen, vaan muikin loukkaavuudeltaan vastaava tapa voi tulla kysymykseen.

Lapsiin kohdistettava tavanomainen ystävällinen koskettelu ei sinänsä sisällä sellaista seksuaalista merkitystä, jota säännöksessä tarkoitetaan. Seksuaalisesti olennaisena voidaan yleensä pitää sellaista koskettelemista, joka kohdistuu sukupuolieliimiin tai muihin seksuaalisesti erityisen herkkiin kohtiin. Sek-

suaalinen olennaisuus vaihtelee myös lapsen ruumiillisen ja henkisen kypsyysjohdosta. Pienellä lapsella seksuaalisesti olennainen koskettelu edellyttänee yleensä sukupuolieliimiin kohdistuvaa tekoa, mutta lähempänä sukukypsyyttä olevalle lapselle voi myös muunlainen koskettelu olla seksuaalisesti olennainen.

Esimerkkinä muunlaisesta seksuaalisesti olennaisesta teosta voisi olla lapsen houkutteleva katsomaan masturbointia tai sukupuoliyhdyntää tai niitä kuvaavia filmejä. Myös seksuaalisesti latautuneiden tapahtumien kertominen lapselle saattaa jossakin tilanteessa olla säännöksessä edellytetyllä tavalla seksuaalisesti olennainen teko.

Rangaistavaa olisi myös se, että tekijä saa lapsen ryhtymään kysymyksessä olevaan tekoon. Tällaisesta teosta on kysymys esimerkiksi silloin, jos tekijä saa lapsen masturboimaan tekijää. Myös lapsen saaminen ryhtymään itsetyydytykseen tekijän nähden ylittäneen yleensä asetetun vaatimuksen teon seksuaalisesta olennaisuudesta.

Edellytys siitä, että teon on oltava omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, ilmaisee koko säännöksen perustavoitteen. Se rajoittaa säännöksen soveltamisalaa monessa suhteessa. Tunnuksen täyttymisen kannalta on suuri merkitys niin teko-olosuhteilla kuin osapuolten iällä ja heidän keskinäisellä suhteellaan. Jos lapsi esimerkiksi houkutelaa outoon ja pelottavaan ympäristöön, josta hän ei kykene itse poistumaan, häneen kohdistuva seksuaalinen teko lienee yleensä vahingollisempi kuin turvallisessa ympäristössä tehty vastaava teko. Lapsen kehitykselle aiheutuvan vahingon kannalta on olennaista se, minkä ikäisestä ja kuinka kehittyneestä lapsesta on kysymys.

Säännöstä sovellettaessa on otettava huomioon myös se, että tekojen seksuaalisuus ja myös niihin liittyvä uhka lapsen kehitykselle on paljolti sidoksissa tapoihin. Teko, joka toisessa kulttuurissa tai ympäristössä on seksuaalisesti merkittävä, voi olla toisessa kokonaan vailla seksuaalista latausta. Suomessa esimerkiksi saunan yhteyteen liittyy sellaista alastomana esiintymistä, jota jonkin toisen elämäntavan näkökulmasta voitaisiin pitää seksuaalisesti merkittävänä, mutta joka meillä ei sisällä tätä piirrettä.

Säännöksen soveltaminen ei edellytä toisen taivuttamista tai tietyn aseman hyväksikäyttämistä. Säännöksessä lähdetään siitä, että kun ikäero tai ero henkisessä ja ruumiil-

lisessa kypsyydessä on selvä, sukupuoliyhteys tai momentissa tarkoitettu seksuaalinen teko alle 15-vuotiaan kanssa on aina lapsen seksuaalista hyväksikäyttämistä. Momentti soveltuukin esimerkiksi sekä sellaisiin tapauksiin, joissa alle 15-vuotias on itse halunnut sukupuoliyhteyttä tai jopa tehnyt siitä aloitteen, että tapauksiin, joissa hänet on houkuteltu, painostettu tai pakotettu sukupuoliyhteyteen. Teon paheksuttavuutta arvioitaessa on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota myös siihen, onko sukupuoliyhteyden tai seksuaalisen teon aikaansaamiseksi käytetty jonkinasteista painostusta tai houkutusta taikka selvää henkistä vahvemmuutta. Tällaiset seikat tulee ottaa huomioon rangaistusta määrättäessä. Jos lapsi on pakotettu sukupuoliyhteyteen, sovelletaan lisäksi luvun 1-3 §:ää. Jos kysymys on pakottamisesta seksuaaliseen tekoon, sovelletaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan pykälän lisäksi 4 §:ää.

Teon rangaistavuuteen ei vaikuta myöskään se, onko asianomaisella alle 15-vuotiaalla ollut aikaisempia sukupuolisuhteita. Rangaistavaa on esimerkiksi sukupuoliyhteys alle 15-vuotiaan prostituoidun kanssa.

Teon kohteena olevan henkilön ikä vaikuttaa sen arvioimiseen, kuinka paheksuttavana tekoa on pidettävä. Pykälän 2 momentin säännös sisältää osapuolten ikään osaksi liittyvän rangaistavuuden rajoittamisen ja lisäksi törkeää tekemuotoa koskevassa 7 §:ssä on otettu huomioon kohteena olevan henkilön ikä. Lapsen iällä on vaikutusta rangaistuksen määräämiseen myös perusasteikon rajoissa. Mitä nuorempi teon kohteena oleva henkilö on, sitä vakavampana hyväksikäyttöä voidaan lähtökohtaisesti pitää, ainakin kun kysymys on sukupuoliyhteydestä. Momentissa tarkoitettua seksuaalisen teon suhteen iän vaikutus ei ole kaikissa tilanteissa yhtä selvä. Esimerkkinä voidaan mainita pornografisen elokuvan näyttäminen lapselle. Se tuottaa vähemmän vahinkoa aivan pienelle ja näkemäänsä ymmärtämättömälle lapselle kuin sen jo ymmärtävälle. Myöhemmin tällaisen teon vahingollisuus saattaa taas vähentyä, sillä lähellä sukukypsyyttä oleva lapsi, joka tuntee seksuaalisuuden kaupallista hyödyntämistä, ei ole yhtä altis kärsimään vahinkoa pornografisen esityksen nähdessään kuin nuorempi ja kypsymättömämpi lapsi. Iän lisäksi täytyy ottaa huomioon myös asianomaisen henkilön kehittyneisyys.

Teon rangaistavuus edellyttää tahallisuutta.

Tekijän tulee olla tietoinen siitä, että hän on sukupuoliyhteydessä tai tekee momentissa tarkoitettua seksuaalisen teon alle 15-vuotiaan kanssa. Jos tekijä esimerkiksi lapsen kehitysvaiheen tai tapaamisolosuhteiden taikka muiden seikkojen perusteella on ymmärtänyt tämän olevan alle 15-vuotias, tahallisuusvaatimuksen asettama edellytys tekijän tietoisuudelle täyttyy. Tällöin tekijän tahallisuutta ei poista esimerkiksi pelkästään se, että kumppani ilmoittaa hänelle olevansa 15 vuotta täyttänyt.

Kun kysymyksessä on seksuaalinen teko, tekijän on tahallisuusvaatimuksen mukaan mielleltävä, että kysymyksessä on 10 §:n 2 momentissa tarkoitettu teko ja että se käsillä olevissa olosuhteissa on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Tekijän on täytynyt ymmärtää tekonsa merkitys yleistä mittapuuta käyttäen arvosteltuna.

Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä samalla teolla voidaan syyllistyä myös raiskaukseen (1 tai 2 §), sukupuoliyhteyden pakottamiseen (3 §), pakottamiseen seksuaaliseen tekoon (4 §) tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön (5 §). Mainitut pykälät voivat tulla sovellettaviksi yhtä aikaa 6 §:n kanssa. Jos tekijänä on lapsen biologinen vanhempi tai isovanhempi, tekoon soveltuu myös ehdotetun 17 luvun 23 § sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö olisi virallisen syytteen alainen rikos (11 §).

Rangaistukseksi sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa voitaisiin tuomita vankeutta enintään neljä vuotta. Nykyisin sakkorangaistus on mahdollinen, jos kuusitoista vuotta täyttänyt henkilö on sukupuoliyhteydessä tai harjoittaa siihen verrattavissa olevaa haureutta neljätoista vuotta täyttäneen henkilön kanssa, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät. Teko on kokonaan rankaisematon, jos 15-vuotias on sukupuoliyhteydessä toisen 15-vuotiaan tai 14-vuotiaan kanssa. Sakko on nykyisin mahdollinen myös 20 luvun 6 §:n mukaisesti. Sen mukaan rangaistaan, jos kuusitoista vuotta täyttänyt henkilö koskettelee kuuttatoista vuotta nuorempaa henkilöä sukupuoliyhteyttä loukkaavalla tavalla tai käyttäytyy tätä kohtaan muuten sukupuoliyhteyttä loukkaavasti.

Säännöksessä tarkoitettujen tekojen ala on laaja. Se ulottuu teoista, joissa tekijä on selvästi lasta vanhempi, aina pykälän 2 momentin kokonaan rankaisemattomiin teoihin, joissa osapuolten iässä tai kypsyydessä

ei ole suurta eroa. Eräissä tapauksissa tekoa esimerkiksi asianosaisten ikä, kehitystaso ja keskinäinen suhde huomioon ottaen voidaan pitää vähäisenä suhteessa ehdotettuun rangaistusasteikkoon, vaikka 2 momentissa tarkoitettu tilanne ei olisikaan käsillä. Kohtuuttoman rangaistuksen välttämiseksi olisi tällöin sovellettava rangaistussäännöksestä poikkeamista koskevaa 3 luvun 5 §:n 2 momenttia.

*2 momentti.* Tavoite suojata lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ei vaadi rajoittamaan nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita silloin kun ne eivät sisällä toisen hyväksikäyttämistä. Tämän mukaisesti 2 momentti rajoittaa rangaistavuuden ulkopuolelle sukupuoliyhteyden tai 1 momentissa tarkoitetun seksuaalisen teon alle 15-vuotiaan kanssa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa. Riittää siis, että joko ikäero tai kypsyysero ei ole suuri.

Säännöksessä ei ole mainittu, kuinka monen vuoden ikäeroa olisi pidettävä suurena. Tähän on päädytty sen vuoksi, että ikäeron suuruutta on syytä tarkastella paitsi laskennallisena ikäerona myös suhteessa kummankin osapuolen ikään. Jos alle 15-vuotias on hyvin lähellä suojaikärajaa, hänen ja hänen kumppaninsa ikäeroa ei voi pitää suurena, vaikka se olisikin jonkin verran suurempi kuin silloin, kun teon kohteena on selvästi alle 15-vuotias ja tekijänä 15-vuotias. Useiden vuosien ikäeroa ei ensiksi mainitussakaan tapauksessa voida pitää vähäisenä.

Osapuolten henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä olevat erot ovat säännöksen tarkoituksen kannalta vielä tärkeämpiä kuin ikäero, koska juuri kehityseron vähäisyys on olennainen tasavertaisen aseman saavuttamiselle seksuaalisuhteessa. Kehityserolla tarkoitetaan tässä muutakin kuin seksuaalista kypsytyä. Sen arvioinnissa olennaista on myös asianomaisen kyky itsenäiseen päätöksentekoon ja hänen elämänkokemuksensa.

*3 momentti.* Momentti koskee perhepiirissä tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai 1 momentissa tarkoitettua seksuaalista tekoa yli 15-vuotiaan lapsen kanssa. Momentin mukainen suojaikärajana on 18 vuotta. Jos lapsi on alle 15-vuotias, sovellettaisiin 1 momenttia.

Tekijänä voi olla lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden oleva henkilö. Kummassakin tapauksessa edellytetään, että hän asuu lapsen

kanssa samassa taloudessa. Jos tekijä on biologinen vanhempi tai isovanhempi ja kysymys on sukupuoliyhteydestä, tekoon sovelletaan myös ehdotettua 17 luvun 23 §:n säännöstä sukupuoliyhteydestä lähihiskulaisten kesken.

Vanhempaan rinnastettavassa asemassa ovat yleensä ottovanhempi, lapsen isäpuoli tai äiti puoli samoin kuin hänen sijaisvanhempansa silloin, kun lapsi on sijoitettu sijaiskotiin. Säännös voi koskea muitakin vanhempaan rinnastettavassa asemassa olevia, kun nämä asuvat lapsen kanssa samassa taloudessa. Tällaisessa asemassa voi olla esimerkiksi lapsen biologisen vanhemman kanssa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävä henkilö.

Asuminen samassa taloudessa viittaa sellaiseen asumiseen, joka on tyypillistä tavanomaisissa perhesuhteissa. Henkilö asuu jonkun kanssa samassa taloudessa, vaikka hän työn, matkan tai muun sellaisen syyn takia asuisi välillä pitkiäkin aikoja muualla. Merkitystä on myös lapsen ja kysymyksessä olevan henkilön suhteella. Jos asianomaisella on lapseen vanhempaan rinnastuva auktoriteettiasema, hänen asemansa rinnastuu vanhempaan todennäköisemmin kuin jos hän on lapsiin nähden ulkopuolinen. Tilannetta on kuitenkin arvioitava kokonaisuutena eikä yhden vanhemmuuteen kuuluvan piirteen ilmeneminen tai jonkin puuttuminen ole ratkaisevaa.

Teon muiden tunnusmerkkien osalta voidaan viitata siihen, mitä 1 momentin perusteluissa on lausuttu. Samoin rikosten yhtymistä koskevia säännöksiä on sovellettava 1 momentin perusteluissa esitetyllä tavalla.

*4 momentti.* Myös yritys ehdotetaan rangaistavaksi. Nykyisen lain mukaan lapseen kohdistuvan haureuden ja törkeän lapseen kohdistuvan haureuden yritys on rangaistava. Sen sijaan yritystä ei ole säädetty rangaistavaksi nykyisessä 20 luvun 6 §:ssä, joka koskee sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa käyttäytymistä lasta kohtaan.

#### 7 §. *Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*

*1 momentti.* Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat säännökset ehdotetaan porrastettaviksi teon vahingollisuuden tai tekotavan perusteella. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä voitaisiin pitää törkeänä silloin kun rikos lapsen iän tai kehitystason

vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle (1 kohta), kun se tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla (2 kohta) tai kun rikos lapsen tekijää kohtaan tuntemaan erityisen luottamuksen tai hänen muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle (3 kohta). Momentissa ei edellytetä, että todellista vahinkoa olisi tapahtunut. Riittää, että tällainen vahinko tyypillisesti liittyy kysymyksessä olevan kaltaisen tekoon.

Ehdotus täsmäntäisi ja laajentaisi törkeän tekemuodon soveltamisalaa nykytilanteeseen verrattuna. Voimassa olevan 20 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan lapseen kohdistuva haureus on törkeää, jos se tapahtuu erityistä raakuutta tai julmuutta osoittavalla tavalla, ja sitä on mainituissa tai muissa tapauksissa kokonaisuudessaan pidettävä törkeänä. Ehdotetun laajennuksen vuoksi osa teoista, joista nykyään rangaistaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan perussäännöksen mukaan, siirtyisi arvosteltaviksi törkeää tekemuotoa koskevan säännöksen mukaisesti.

Törkeä tekemuoto voi tulla sovellettavaksi myös 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuun 15 mutta ei 18 vuotta täyttäneeseen lapseen kohdistuneeseen hyväksikäyttöön.

*Momentin 1 kohdan* ankaroitamisperuste liittyy siihen, että sukupuoliyhteyden tai 6 §:ssä tarkoitettun seksuaalisen teon kohteeksi joutuneelle lapselle aiheutuu toesta yleensä niin ruumiillisesti kuin henkisestikin sitä suurempi vahinko, mitä nuorempi ja kehittymättömämpi hän on. Ei kuitenkaan voida sanoa tiettyä ikää, jossa teon vahingollisuus lapselle olennaisesti lisääntyisi. Eräissä seksuaalisissa teoissa, kuten pornografisten elokuvien näyttämisesä, voi lapsen nuoruus ja kehittymättömyys jopa vähentää teon vahingollisuutta hänelle.

Säännös onkin kirjoitettu tapauskohtaista harkintaa edellyttävään muotoon. Useita vuosia suojaikärajaa nuoremmalle lapselle sukupuoliyhteys ja useimmat seksuaaliset teot yleensä ovat omiaan aiheuttamaan sellaista vahinkoa, johon pykälässä viitataan. Lapsen kehitystason vuoksi joissakin tapauksissa myös selvästi vanhemman lapsen hyväksikäyttö voi olla omiaan aiheuttamaan yhtä suurta vahinkoa lapselle. Jos teko liittyy lasten keskinäiseen seurusteluun, se ei ole lapselle henkisesti niin ristiriitainen kuin jos tekijä on selvästi vanhempi henkilö, ja

siten sen vahingollisuus nuoremmalle osapuolelle on myös yleensä vähäisempi.

*Momentin 2 kohdan* ankaroitamisperuste koskee rikoksen tekotapaa. Törkeimmät tekotavat johtavat yleensä myös muiden säännösten soveltamiseen. Jos lapsi näet pakotetaan sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon taikka taivutetaan siihen asemaa hyväksikäyttäen, voidaan soveltaa luvun 1-5 §:n säännöksiä. Lapsi ei kuitenkaan aina kykene vastustamaan tai rohkene vastustaa sukupuoliyhteyttä tai seksuaalisia tekoja, jolloin mainittujen säännösten soveltaminen ei aina ole mahdollista. Tosin lapsen ollessa kohteena ehdotetun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu pelkotila syntyy helpommin kuin aikuisen ollessa kohteena. Mutta myös rikoksen tekotapa voi olla lapselle erityisen nöyryyttävä ja sellaisena edellyttää ankaraa rangaistusta. Nöyryyttävä tapa ei kuitenkaan tarkoita pelkästään sukupuoliyhteyden tai seksuaalisen teon suorittamistapaa, vaan tekotavan nöyryyttävyyttä on arvosteltava teko-olosuhteita kokonaisuutena arvioiden.

*Momentin 3 kohdan* ankaroitamisperusteissa on kysymys siitä, että lapselle erityisen vahingollista on yleensä joutua läheisen ihmisen hyväksikäyttämäksi. Jos lapsi tuntee rikoksentehtäjää kohtaan erityistä luottamusta tai on tästä erityisen riippuvainen, seksuaalinen hyväksikäyttö on omiaan aiheuttamaan hänelle vaikeita ristiriitoja ja hyvin pitkäaikaista vahinkoa. Tilannetta edelleen kärjistää se, jos lapsi ei voi hakea tukea läheisiltään, koska tekijä on juuri se henkilö, johon lapsen tulisi voida turvautua.

Lapsen vanhemmat tai muut hänen kasvatuksestaan huolehtivat henkilöt ovat yleensä säännöksessä tarkoitettussa asemassa, mutta myös kodin ulkopuolinen henkilö on voinut saavuttaa tällaisen aseman. Erityisen riippuvainen asema voi perustua myös henkiseen sitoutumiseen, jollainen voi liittyä esimerkiksi uskonnolliseen tai muuhun vakaumukseen. Joskus lapsi voi olla erityisen riippuvainen vanhemmasta henkilöstä muidenkin olosuhteiden johdosta, esimerkiksi harrastuksen sa vuoksi.

Rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttuun kirjoitustavan mukaisesti rikoksen tulee myös kokonaisuutena arvostellen olla törkeä.

Rangaistukseksi törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ehdotetaan vankeutta vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Ankaraa asteikkoa puoltaa se, että tällaisesta teosta usein voi aiheu-

tua poikkeuksellisen pitkäaikaista ja vakavaa vahinkoa rikoksen kohteeksi joutuneelle lapselle.

2 momentti. Yritys ehdotetaan rangaistavaksi niin kuin vastaavan rikoksen yritys nykyisinkin on.

### 8 §. *Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta*

Voimassa olevassa laissa ei ole säännöstä, joka kohdistuisi nuoren henkilön taivuttamiseen sukupuoliyhteyden tai muuhun seksuaaliseen tekoon korvausta vastaan. Luvun perusteluissa esitetyistä syistä tähän esitykseen ei sisälly ehdotusta prostituoidun palveluksien ostamisen kriminalisoinnista. Kun kysymys on nuoren henkilön taivuttamisesta maksulliseen sukupuoliuhteeseen, korostuvat kriminalisoinnin tarvetta puoltavat näkökohdat. Nuorelta ei voida edellyttää yhtä suurta vastuuta tulevaisuuteensa vaikuttavista ratkaisuksista kuin täysi-ikäiseltä eikä nuorten kohdalla ilmeisesti myöskään vaara joutua parittajien hyväksikäyttämäksi ole maassamme vallitsevissa oloissa niin suuri kuin vanhemmalla prostituutioon pysyvämmin ajautuneella henkilöllä. Erityisesti huumeiden väärinkäyttöön ajautuneilla nuorilla on vaara ryhtyä rahoittamaan huumeita prostituution avulla. Heidän toimintaansa voitaneen vaikeuttaa kriminalisoimalla seksuaalisten palveluksien ostaminen alaikäiseltä. Kriminalisointi rajoittaa ainakin mahdollisuuksia harjoittaa katuprostituutiota. Lisäksi sillä suojataan nuoria kieltämällä muidenkin seksuaalisten tekojen kuin sukupuoliyhteyden ostaminen heiltä.

Ehdotusta kriminalisoida pelkästään seksuaalipalvelujen ostaminen, mutta jättää palveluksien myyminen rankaisemattomaksi, voidaan arvostella toispuoleiseksi. Onhan palveluksiaan tarjoava usein aloitteentekijä. Alaikäisen kysymyksessä ollessa tyypillinen tilanne on kuitenkin sellainen, että palveluksia on ostamassa kypsempi ja yhteiskunnallisesti vahvemmassa asemassa oleva henkilö, jolla on oltava kyky tajuta prostituution kielteiset vaikutukset prostituoidun elämään ja myös tuntee ne vaikeudet, jotka ovat myötävaikuttaneet alaikäisen ajautumiseen prostituutioon. Vastuu prostituutiosta on selvästi käyttäjän puolella. Kriminaalipoliittisesta näkökulmasta tällaista kriminalisointia voidaan sen ongelmista huolimatta pitää hyväksyttävänä.

Pelkästään seksuaalisten palveluksien ostamiseen kohdistuva kriminalisointi on myös jossakin määrin rikosoikeudellisesti ongelmallinen, koska palveluksiaan tarjoava ja myyvä on osallinen rikokseen, jolla palvelu ostetaan. Varsinkin palveluksia myyvän ollessa selvästi aktiivinen asiakkaan taivuttamisessa, voi herätä kysymys siitä, tulisiko hänen tekonsa arvostella yllytykseksi palveluksien ostamiseen. Puheena oleva rikossäännös edellyttää niin sanottua välttämätöntä osallisuutta. Kun kysymyksessä on tällaisen henkilön suojaksi laadittu säännös, rikosoikeudessa yleisesti hyväksyttynä periaatteena voidaan pitää sitä, että hänen tekonsa on rankaisematon. Tekijän syyllisyyden arviointiin voi tietysti vaikuttaa palveluksia myyvän oma käyttäytyminen, varsinkin jos tekijä itsekin on alaikäinen.

1 momentti. Momentti sisältää ehdotuksen seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevaksi rikossäännökseksi. Rangaistavaa olisi lupaamalla tai antamalla korvaus saada kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö ryhtymään sukupuoliyhteyden tai muuhun seksuaaliseen tekoon. Tekijänä voi olla kuka tahansa, joka lupaa tai antaa alaikäiselle korvauksen siitä, että tämä tekee seksuaalisia palveluksia hänelle tai jollekulle muulle. Jälkimmäisessä tapauksessa kysymys voi olla myös parituksesta. Tekijä voi itsekin olla alaikäinen.

Seksuaalisten palveluksien tekemisen edellytetään tapahtuvan maksua tai muuta korvausta vastaan, mutta edellytyksenä ei ole, että tekijä painostaa tai taivuttaa alaikäisen palveluksiin. Alaikäinen voi itse tehdä aloitteen. Maksun tai korvauksen tulee kuitenkin olla ainakin yksi edellytys seksuaalipalvelujen antamiselle. Ystävyysuhteisiin tai muuten seurusteluun liittyvät lahjat tai muut taloudelliset järjestelyt eivät tee tällaisessa suhteessa tapahtuvasta sukupuoliyhteydestä tai muista seksuaalisista teoista rangaistavia.

Prostituutiolle on tyypillistä, että korvaus sukupuoliyhteydestä maksetaan rahana. Ehdotettu säännös ei kuitenkaan edellytä nimenomaan rahana maksettavaa korvausta, vaan myös muut korvaukset ovat mahdollisia. Kysymyksen voi tulla esineen antamisen, palveluksen, kuten matkan kustantamisen, jonkin toiselle kuuluvan menon suorittamisen tai esimerkiksi asunnon tarjoamisen sukupuoliyhteyttä vastaan. Korvauksella ei tarvitse olla ainakaan välitöntä taloudellista arvoa. Myös opintasuorituksen hyväksymi-

nen tai muun sellaisen hyväksymisen tai alaikäiselle tärkeän suosituksen antaminen voi olla säännöksessä tarkoitettu korvaus.

Korvaus tulee luvata tai antaa. Kun korvauksen on oltava sukupuoliyhteyden tai muun seksuaalisen teon edellytys, se tulee ainakin luvata ennen tekoa. Korvaus voidaan antaa myöhemminkin. Säännös ei edellytä, että korvaus nimenomaisesti luvataan tai annetaan seksuaalipalveluista, vaikka prostituutiosta tämä onkin tyypillisin tapa. Myös hiljainen lupaus tai korvauksen tosiasiallinen suorittaminen siten, että sen yhteys seksuaalipalvelujen saamiseen on selvä, voi riittää. Edellytyksenä kuitenkin on, että korvaus saa alaikäisen ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen ekoon. Niin kuin edellä on todettu, korvauksen tulee olla seksuaalipalvelujen edellytys.

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan luvun 10 §:n 1 momentissa määriteltyä käsitettä eli kysymykseen voivat tulla hetero- ja homoseksuaalinen sukupuoliyhteys sekä muutkin sukupuoliyhteyden muodot määritelmäsäännöksen mukaisesti.

Muulla seksuaalisella teolla tarkoitetaan 10 §:n 2 momentin mukaisia tekoja. Kyseisessä momentissa esitetyn määritelmän mukaisesti korvausta vastaan tehtävän teon on oltava seksuaalisesti olennainen, jotta kysymys olisi rangaistavasta seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta.

Teon rangaistavuus edellyttää tahallisuutta. Tekijän tietoisuudelle toisen alaikäisyydestä voidaan asettaa vastaavat edellytykset, joita on selostettu edellä sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa koskevan pykälän perusteluissa.

Jos alaikäinen vietellään ryhtymään tilapäiseen sukupuoliyhteyteen korvausta vastaan paritussäännöksessä edellytetyllä tavalla, tekijä syyllistyy myös paritukseen. Tämä on mahdollista, jos korvauksen suorittaja ei itse ole sukupuoliyhteydessä alaikäisen kanssa, vaan saa tämän ryhtymään sukupuoliyhteyteen jonkun muun kanssa suorittamalla korvauksen tämän puolesta. Kun paritus koskee kaikenikäisiin kohdistuvaa rikosta, tällaisissa tapauksissa olisi sovellettava ainoastaan ankaramman rangaistusasteikon sisältävää paritussäännöstä. Jos sukupuoliyhteyteen saatu alaikäinen ei ole täyttänyt viittätoista vuotta, tekoon soveltuvat myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat säännökset (6 tai 7 §). Tällaisessa tapauksessa olisi sovellettava sekä puheena olevaa pykälää että jompaakumpaa mainituista pykäläistä.

Rangaistukseksi seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

*2 momentti.* Ehdotettu säännös tähtää ennen kaikkea nuorten prostituution ehkäisemiseen. Tältä kannalta on tärkeätä, että myös tällaisen rikoksen yritys on rangaistava. Teon moitittavuus on korostuneesti siinä vaiheessa, jossa toista taivutellaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon korvausta vastaan tai hänen ehdotukseensa suostutaan. Koska täytetty teko osassa tapauksia kuitenkin osoittaa suurempaa moitittavuutta tekijältä, on perusteltua käyttää tavanomaista yrityksen ja täytetyn teon suhdetta osoittavaa rakennetta eikä rinnastaa yritystä ja täytettyä tekoa.

## 9 §. Paritus

*1 momentti.* Momentti sisältää rangaistus-säännöksen toisen prostituution käyttämisestä hyväksi taloudellisen hyödyn hankkimiseksi. Säännös ei siis koske sitä, että prostituoitu myy omia palveluksiaan, eikä sitä, että asiakas ostaa prostituoidulta palveluksen itselleen.

Prostituution käsite on säännöksessä kuvattu ilmaisulla "ryhtyminen sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon korvausta vastaan". Kysymys on irrallisista suhteista, jotka eivät liity tavanomaiseen seurusteluun tai muuhun tutustumiseen. Prostituutiolle on ominaista suhteiden toistuvuus, joskin jo yhdenkin sukupuoliyhteyden tai vastaavan teon tapahtumiseen johtava toiminta voi olla paritusta. Kysymykseen voivat tulla hetero- ja homoseksuaalinen sukupuoliyhteys sekä muut sukupuoliyhteyden muodot määriteltynä luvun 10 §:n mukaisesti. Lisäksi kysymykseen tulevat 10 §:ssä tarkoitetuista seksuaalisista teoista ne, jotka voidaan rinnastaa sukupuoliyhteyteen. Sellaisena tekona voidaan pitää ainakin toisen sukupuolielimen intensiivistä koskettelua.

Olellainen tunnusmerkki on kuitenkin se, että suhteeseen ryhdytään korvausta vastaan. Maksun lisäksi korvaus voidaan suorittaa muinakin taloudellisina etuina. Edellä 8 §:n perusteluissa on selostettu erilaisia kysymykseen tulevia korvauksia.

Momentin 1 kohdassa mainitaan nimenomaisesti huoneen tai muun tilan järjestäminen prostituutiota varten. Rangaistavuus edellyttää tässäkin tapauksessa, että teon

tavoitteena on hyödyn hankkiminen itselle tai toiselle. Asunnon vuokraaminen taikka hotelli- tai muun majoitushuoneen järjestäminen prostituoidulle ei sinänsä ole rangaistavaa. Kysymyksessä on oltava nimenomaan tilan järjestäminen prostituution harjoittamista varten. Ongelmallisimpia ovat tapaukset, joissa majoitushuone tai asunto vuokrataan normaalein ehdoin henkilölle, jonka tiedetään olevan prostituoitu. Lähtökohdaksi voidaan asettaa, että prostituoidullakin on oikeus käyttää hotelli- tai muita majoitushuoneita yöpymiseen tai muuhun majoittumiseen. Toisaalta rangaistavuuden piiriin kuuluisivat selvästi tapaukset, joissa on kysymys prostituoidun hyväksikäyttämisestä. Hyväksikäyttämistä voi osoittaa tavallista korkeamman tai muuten poikkeuksellisen maksun periminen samoin kuin pyrkimys sitoa prostituoitu toimimaan tietyssä paikassa. Hyväksikäyttöön voi myös viitata pysyvä yhteistyösuhde majoituksen tarjoajan ja prostituoidun välillä. Myös poikkeukselliset ehdot majoitushuoneiden vuokraamisessa, kuten huoneen vuokraaminen lyhyeksi ajaksi (niin sanotut tuntihotellit), voivat olla merkki sellaisesta huoneen järjestämisestä prostituutiota varten, jota säännöksessä tarkoitetaan. Erityisen vaikeita tulkinta- ja näyttöongelmia saattaa käytännössä liittyä asunnon vuokraamiseen tavanomaisin ehdoin henkilölle, jonka vuokranantaja tietää harjoittavan prostituutiota. Jos vuokranantaja tietää asuntoa käytettävän yksinomaan prostituution harjoittamiseen, kysymys on tilan järjestämisestä prostituutiota varten. Jos taas kysymys on tavanomaisesta asunnon vuokraamisesta asuinkäyttöön, säännös ei sovellu, vaikka vuokranantaja tietäisikin vuokraajan olevan prostituoitu. Satunnaiset poikkeamiset asunnon tyypillisestä käytöstä eivät ole ratkaisevia, olipa sitten kysymys asumiskäytössä olevan vuokra-asunnon käyttämisestä satunnaisesti prostituution harjoittamiseen tai prostituutiota varten vuokratun asunnon käyttämisestä satunnaisesti asumiseen.

Momentin 2 kohdassa tarkoitettua hyväksikäyttämistä voi olla esimerkiksi korvauksen periminen prostituoidulta asiakkaiden välittämisestä tai oikeudesta toimia tietyllä alueella tai tietyssä huoneistossa. Selkeimmän esimerkin tällaisesta hyväksikäyttämisestä tarjoavat parittajat, jotka perivät prostituoidulta joko asiakkaiden lukumäärään tai aikaan sidotun korvauksen. Säännös ei edellytä, että hankittava hyöty saadaan suoraan

prostituoidulta. Rangaistavaa voi olla esimerkiksi välittää prostituoidun yhteystietoja asiakkaalta saatavaa korvausta vastaan. On esimerkiksi mahdollista hankkia hyötyä prostituoituja hyväksikäyttämällä välittämällä heidän puhelinnumeroitaan tai osoitteitaan maksullisilla puhelinlinjoilla.

Säännöksellä ei ole tarkoitettu kriminalisoida ihmisten välisiä tavanomaisia taloudellisia suhteita, vaikka taloudelliset velvoitteet eivät jakautuisikaan tasaisesti. Prostituoitun kanssa parisuhteessa elävä henkilö ei syyllisty paritukseen pelkästään siksi, että hän asuu tämän kanssa asunnossa, jonka vuokran prostituoitu maksaa. Samoin prostituoitu voi pyytää turvakseen toisen henkilön ja korvata tälle jotakin avusta ilman, että teossa olisi kysymys prostituoidun hyväksikäyttämisestä. Toisaalta se, että prostituoidulta korvausta saava henkilö tarjoaa tälle myös suojelua tai että hänellä ja prostituoidulla on seksuaalisuhde, ei sellaisenaan estä säännöksen soveltamista. Olennaista näissä tilanteissa on se, onko toiminnassa kysymys prostituoidun hyväksikäyttämisestä. Joissakin tapauksissa tietyissä ammateissa työskentelevät henkilöt saattavat välittää tietoja siitä, millä tavoin prostituoituihin saa yhteyksiä. Tällöinkin teon mahdollista rangaistavuutta on arvioitava taloudellisen hyödyn hankkimisen ja toisen hyväksikäytön asettamien edellytysten pohjalta.

Prostituution harjoittaja tarvitsee toiminnassaan useita palveluita, joiden tarjoajat saavat välillistä hyötyä prostituutiosta. Kysymys ei ole pelkästään tilojen vuokraamisesta, vaan myös prostituoidun yhteyksien saamisesta tarvitsemista palveluista, kuten yhteystietojen välittämisestä tai ravintolapalveluiden tarjoamisesta taikka toiminnassa mahdollisesti tarvittavien vaatteiden tai välineiden ja kuljetuksen järjestämisestä. Joissakin tapauksissa palveluiden tarjoaja tietää ostajan olevan prostituoitu ja mahdollisesti senkin, että palvelu, esimerkiksi kuljetus, liittyy juuri prostituution harjoittamiseen. On esitetty, että prostituution vastustamiseksi myös kaikki välillinen hyötyminen prostituutiosta tulisi säätää rangaistavaksi. Käytännössä on erittäin vaikeaa erottaa sitä, mitä palveluja prostituoitu tarvitsee juuri toimintansa harjoittamiseen ja mitä palveluja hän käyttäisi muutenkin. Välillistä hyötyä tuottavat palvelut ovat yleensä sellaisia, joita muutkin kuin prostituoidut tarvitsevat ja käyttävät. Välillisen hyötymisen laaja kriminalisointi johtaisi

vaikeisiin tulkintakysymyksiin. Se voisi jotta myös siihen, että prostituoidun elämä myös muissa kuin prostituution harjoittamiseen liittyvissä tilanteissa olisi vaikeata. On olemassa ilmeinen riski, että tällaista laajaa säännöstä ei kuitenkaan käytännössä voitaisi muun muassa näyttövaikeuksien vuoksi soveltaa. Jos säännöstä taas sovellettaisiin laajasti, sen vaikutukset heijastuisivat selvästi ilmeisesti muihinkin henkilöihin kuin prostituutiota harjoittaviin. Esityksessä onkin katsottu prostituutiosta hyötymisen kriminalisointiin olevan syytä liittää edellytys prostituoidun hyväksikäytöstä.

Momentin 3 kohdan mukaan tekotapana voisi olla myös toisen vietteleminen tai painostaminen edellä kuvattuun tekoon. Viettelemineen viittaa toisen houkuttelemiseen ja painostaminen taas voimakkaaseen taivuttamiseen. Olennaista on, että tekijä pyrkii vaikuttamaan toisen päätöksentekoon mutta ei käytä siihen uhkausta tai muuta vielä voimakkaampaa tapaa. Jos tekijä pakottaa toisen sukupuoli-suhteeseen jonkun kolmannen kanssa tai käyttää siinä hyväkseen 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua asemaansa, sovelletaan raiskausta, sukupuoliyhteyden pakottamista tai seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa säännöstä.

Viettelemineen edellyttää selvää pyrkimystä saada toinen ryhtymään prostituoiduksi. Sen sijaan oman mielipiteen ilmaiseminen prostituutiosta tai prostituution voimakkaan puolustaminen eivät sellaisenaan ole viettelemistä. Tyypillisimmässä tapauksessa tekijä houkuttelee toista ryhtymään prostituutioon tarjoamalla tälle taloudellisia etuja. Myös peitellympi etujen tarjoaminen voi olla viettelemistä, jos siihen kytkeytyy esimerkiksi lupaus huolehtia tarvittavien tilojen järjestämisestä tai asiakkaiden hankkimisesta. Painostaminen taas voi tapahtua esimerkiksi vetoamalla siihen, että sukupuoli-suhteeseen ryhtyminen olisi edullista jonkin tekijälle ja painostettavalle tärkeän edun, kuten kauppasopimuksen, alennuksen tai muun sellaisen saavuttamiseksi. Vedettäessä rajaa tietoisesti prostituutioon taivuttamisen ja mielipiteen ilmaisun välille on kiinnitettävä huomiota tilanteeseen ja asianomaisten väliseen suhteeseen kokonaisuudessaan.

Paritussäännöstä sovellettaessa on aina syytä tarkastella tekoa kokonaisuudessaan arvioituna. Tässä arvioinnissa on syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, joutuuko prostituoitu alistetuksi vai onko hänellä tasa-

vertainen asema hyötyä saavaan henkilöön tai yhteisöön nähden. Teon moitittavuus korostuu niissä tapauksissa, joissa prostituoitu on hyväksikäyttäjään nähden alistetussa asemassa.

Rangaistukseksi parituksesta voitaisiin tuomita sakkoo tai vankeutta enintään kolme vuotta.

*2 momentti.* Myös parituksen yritys ehdotetaan edelleen rangaistavaksi.

## 10 §. Määritelmät

*1 momentti.* Sukupuolilyhteydellä tarkoitetaan luvussa sukupuolielimeillä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon. Vaginaalisen ja anaalisen sukupuoliyhteyden lisäksi kysymykseen tulisi myös oraalinen sukupuoliyhteys. Sukupuolilyhteyden käsitteen kannalta ei ole merkitystä myöskään sillä, onko kysymys eri sukupuolta vai samaa sukupuolta olevien välisestä sukupuoliyhteydestä. Silloinkin kun kysymyksessä ei ole tavanomainen sukupuoliyhteys, tunkeutumisen tulee olla seksuaalista, mikä edellyttää, että tunkeutuminen joko tapahtuu sukupuolielintä käyttäen tai kohdistuu sukupuolielimeen. Myös esineellä tapahtuvaa seksuaalista tunkeutumista sukupuolielimeen on pidettävä luvussa tarkoitettuna sukupuoliyhteytenä.

*2 momentti.* Seksuaalisen teon käsitettä käytetään luvun 4, 5, 6, 8 ja 9 §:ssä. Näissä säännöksissä seksuaalisen teon käsitettä ei ole kuvattu, mutta 4 ja 5 §:ssä on asetettu edellytys, että teko olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Määritelmän tarkoituksena on asettaa lisäperusteita käsitteen rajaamiselle mainittuja pykäläiä sovellettaessa. Määritelmäsäännöstä tulkittaessa on aina lisäksi kiinnitettävä huomiota kyseisen tunnusmerkistön muihin osiin ja asianomaisten säännöksen tavoitteisiin. Mainittujen pykäläien perusteluissa on esitetty kuhunkin pykälään liittyviä erityisiä näkökohtia kysymykseen tulevista teoista.

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan luvussa sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Ilmaisun "seksuaalinen teko" on niin neutraali, ettei se sellaisenaan aseta oikeastaan muuta rajoitusta kuin että teon on liityttävä seksuaalisuuteen. Seksuaalisuus taas

liittyy jollakin tavalla hyvin monenlaisiin tekoihin ja toimiin. Toisaalta käsitykset tekojen seksuaalisuudesta vaihtelevat. Erot voivat olla esimerkiksi niin henkilökohtaisista käsityksistä johtuvia kuin kulttuurisidonnaisiakin. Lisäksi jotkut teot voivat joissakin tilanteissa sisältää seksuaalista latausta ja toisissa olosuhteissa olla epäseksuaalisia.

Seksuaalisen teon käsitettä on pyritty määrittelemään edellyttämällä teon tavoitteena olevan seksuaalinen kiihotus tai tyydytys. Määritelmä osoittaa, että seksuaalisen teon on oltava merkitystä ihmisen sukupuoli-vietin kannalta. Sukupuolille ominaiset muut teot eivät kuulu määrittelyn piiriin. Seksuaalisen teon käsitettä rajaa vaatimus siitä, että teon on oltava seksuaalisesti olennainen kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen. Muun muassa tekijän ja teon kohteena olevan henkilön iällä ja keskinäisellä suhteella on vaikutusta siihen, millaista tekoa voidaan pitää seksuaalisesti olennaisena tai ylipäänsä seksuaalisena. Esimerkiksi vanhempien lapseensa kohdistamat hellyydenosoitukset eivät ole yleensä yhtäläisiä seksuaalisesti virittyneitä kuin samanikäisten vastaavanlaiset koskettelut. Usein teon seksuaalisuus on sidoksissa teko-olosuhteisiin. Teko, joka toisissa olosuhteissa tähtää seksuaaliseen tyydytykseen, saattaa joissakin olosuhteissa olla epäseksuaalinen.

Seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen ei tarvitse kohdistua tekijään itseensä. Kiihotus viittaa yhtä hyvin omaan kiihottumiseen kuin myös toisen kiihottamiseen. Jotkut teot liittyvät seksuaalisen tyydytyksen saamiseen, vaikka tekijä itse suhtautuisikin tyydytyksen saamiseen välinpitämättömästi. Esimerkiksi sukupuolieliimiin kohdistuvat hyväilyt ovat seksuaalisia tekoja silloinkin, kun tekijä ei pyri omaan seksuaaliseen kiihottumiseen tai tyydytykseen, vaan kysymys on esimerkiksi strip-tease-tanssiin sisältyvästä toisten kiihottamisesta. Myös poseeraamista mallina sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa kuvaa valmistettaessa tai muussa vastaavassa tarkoituksessa voidaan pitää säännöksessä tarkoitettuna seksuaalisena tekona.

Seksuaalinen teko voi yhtä hyvin kohdistua samaan kuin eri sukupuoleenkin. Sillä, mitä sukupuolista suuntautuneisuutta teko osoittaa, ei ole merkitystä teon seksuaalisuutta arvioitaessa.

Mainituista rangaistussäännöksistä ilmenee, että seksuaalisessa teossa voi olla kysymys sekä toiseen nimenomaan kohdistuvasta

teosta, kuten koskettelusta tai toiselle esiintymisestä, että teosta, jonka kohteena oleva henkilö tekee, kuten pornografisten filmien katselu tai tekijän hyväileminen. Puheena olevissa tunnusmerkistöissä seksuaalinen teko voi huomattavastikin vaihdella. Täysikäisen henkilön seksuaalisessa hyväksikäytössä eivät voi tulla kysymykseen kaikki sellaiset teot, jotka on otettava huomioon arvioitaessa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tai seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta.

### 11 §. *Syyteoikeus*

Seksuaalirikokset olisivat aikaisempaa laajemmin virallisen syytteen alaisia. Virallisen syytteen alaisia olisivat raiskaus (1 §), törkeä raiskaus (2 §), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (6 §), törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (7 §), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (8 §) ja paritus (9 §) sekä seksuaalinen hyväksikäyttö, kun se kohdistuu puolustuskyvyttömään (5 §:n 2 momentti). Asianomistajarikoksia olisivat sukupuoliyhteyden pakottaminen (3 §), pakottaminen seksuaaliseen tekoon (4 §) ja seksuaalinen hyväksikäyttö 5 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

Silloinkin kun asianomistaja ei halua syytettä nostettavaksi, virallisella syyttäjällä olisi oikeus syytteen nostamiseen, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Erittäin tärkeä yleinen etu voi vaatia syytteen nostamista esimerkiksi silloin, kun tekijä on syllistynyt useisiin tällaisiin rikoksiin, vaikka yksittäiset teot olisivatkin suhteellisen lieviä. Myös rikoksen poikkeuksellinen vakavuus tai tekijän vaarallisuus voivat edellyttää syytteen nostamista vastoin asianomistajan tahtoa. Samoin jos tekijä on käyttänyt hyväkseen erityisen vastuullista asemaansa, erittäin tärkeä yleinen etu voi vaatia syytteen nostamista.

### 12 §. *Toimenpiteistä luopuminen*

Asianomistajalla olisi erityinen mahdollisuus vaikuttaa syytteen nostamiseen, kun kysymys on raiskauksesta, 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai 6 §:ssä tarkoitettua lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Jos asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei

syöttä nostettaisi, virallisella syyttäjällä olisi oikeus jättää näissäkin rikoksissa syyte nostamatta, vaikka ne ovatkin virallisen syytteen alaisia. Säännös soveltuu tapauksiin, joissa syyte muuten olisi nostettava.

Säännös laajentaa syyttäjän oikeutta jättää syyte nostamatta, mutta ei velvoita häntä luopumaan syytteen nostamisesta. Asianomistajan pyynnöstä huolimatta syyttäjä voi nostaa syytteen samoilla perusteilla kuin muissakin virallisen syytteen alaisissa rikoksissa. Syyttäjän harkintaoikeutta taas rajoittaa se, että syyte on nostettava näissäkin tapauksissa, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Asianomistajan pyynnön on tapahduttava omasta vakaasta harkinnasta. Tämän edellytyksen tarkoituksena on estää asianomistajaan kohdistuva painostus. Jos syyttäjä havaitsee tällaista painostusta, hän ei voi toimia tämän pykälän mukaisesti. Syyttäjän tulee lisäksi varmistua siitä, että asianomistajan tahdon mukainen, perustuu vakaaseen harkintaan. Käytännössä syyttäjän on syytä pyytää asianomistajaa perustelemaan ratkaisunsa ja tarjota tälle mahdollisuus keskustella asiasta tilaisuudessa, jossa asianomistajan ei tarvitse pelätä painostusta.

Edellytysten täyttyessä on yleensä syytä noudattaa asianomistajan tahtoa, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Syyttäjän velvollisuus nostaa syyte näissä tapauksissa on kuitenkin laajempi kuin 11 §:ssä mainituissa asianomistajarikoksissa, joissa edellytetään erittäin tärkeän yleisen edun vaativan syytteen nostamista. Tärkeä yksityinen etu viittaa lähinnä asianomistajan itsensä ja hänen läheistensä etuun. Asianomistajan tai hänen läheistensä etu voi vaatia syytteen nostamista, vaikka asianomistaja itse olisikin päätenyt pyytämään, ettei syytettä nostettaisi.

Jos kysymyksessä on lapsen kohdistunut rikos, asianomistajan puhevaltaa käyttää holhooja tai muu laillinen edustaja. Mikäli rikoksesta epäilty on lapsen holhooja, ei syytömänkään holhoojan näkemykselle syytteen nostamisesta voida antaa ratkaisevaa merkitystä. Sen vuoksi syyttäjän olisi yhteistyössä lastensuojeluviranomaisten kanssa arvioitava oikeudenkäynnin merkitystä lapsen kehitykselle ja harkittava, mikä on lapsen edun kannalta paras menettely. Myös lapsen omaan mielipiteeseen olisi tällöin kiinnitettävä huomiota, varsinkin jos hän on suhteellisen vart-

tunut.

Jos taas holhooja ei ole rikoksesta epäilty, mutta lapsen ja holhoojan mielipiteet syytteen nostamisesta poikkeavat toisistaan, on lapsen etu asetettava silloinkin ensi sijalle. Esimerkiksi taloudelliset seikat, kuten vapaaehtoisesti maksettu vahingonkorvaus, eivät saa olla ratkaisevia. Tässäkin tapauksessa syyttäjän tulee lapsen kehitystason huomiota ottaen kiinnittää huomiota lapsen omaan tahtoon ja oikeudenkäynnin merkitykseen hänelle.

## 1.7. 24 luku. Rauhan rikkomisesta

### 1.7.1. Luvun perustelut

Nykyisessä 24 luvussa on eräitä säännöksiä, joissa rauhan rikkomisen sisältävä teko sisältää samalla rikkomuksen yleistä järjestystä vastaan. Eräät ehdotetun 17 luvun säännökset korvaisivat kokonaan nykyisen 24 luvun 2 §:n luvattomasta kotietsinnästä ja 4 §:n hautarauhan rikkomisesta. Lisäksi ehdotettuun 17 lukuun sisältyvä ilkivaltaa koskeva säännös kattaa osan sellaisesta menettelystä, josta nykyisin säädetään rangaistus 24 luvun 3 §:ssä yksityisen kotirauhan väkivaltaisesta häiritsemisestä ja julkisen kotirauhan väkivaltaisesta rikkomisesta sekä luvun 3 a §:ssä kotirauhan tai virastorauhan häiritsemisestä. Viimeksi mainittuihin pykäliin sisältyy kuitenkin myös sellaisia yksityiseen tai julkiseen kotirauhaan kohdistuvia tekoja, joita tähän esitykseen sisältyvät säännökset eivät koske. Sen vuoksi rikoslain 24 luvun 3 ja 3 a §:n uudistaminen on tarkoituksenmukaista tehdä vasta rauhan, kunnian ja yksityisyyden loukkaamista koskevia rikossäännöksiä uudistettaessa.

### 1.7.2. Pykälien perustelut

2 §. Pykälä koskee laittoman kotietsinnän pitämistä. Rangaistavaa on sekä pitää kokonaan laitton kotietsintä että pitää kotietsintä laittomassa järjestyksessä. Laittomaan kotietsintään ryhtyvä joutuu joko tunkeutumaan toisen asuntoon vastoin toisen tahtoa tai erehdyttämään toista asuntoon päästäkseen. Ensin mainitussa tapauksessa voidaan soveltaa kotirauhan rikkomista koskevia säännöksiä ja jälkimmäisessä ehdotettua 16 luvun 8 §:ää virkavallan anastuksesta. Jos tekoon

syyllystyy virkamies virkatoiminnassaan, voidaan soveltaa myös 40 luvun 10 §:ää. Nykyinen 24 luvun 2 § ehdotetaan sen vuoksi tarpeettomana kumottavaksi.

4 §. Pykälässä säädetään nykyisin hautarauhan rikkomisesta. Rangaistavaa on ottaa luvattomasti haudasta ruumis tai sen osa taikka luvatta hävittää, kätkeä tai silpoa hautaamaton ruumis samoin kuin ruumiin pitelemineen ilkeästi sekä haudan turmeleminen tai vahingoittaminen laittomasti taikka ilkeällä harjoittaminen haudalla. Ehdotettu hautarauhan rikkomista koskeva säännös 17 luvun 12 §:ssä korvaa nykyisen 24 luvun 4 §:n, joka ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

### 1.8. 26 luku. Väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta

Voimassa oleva 26 luku sisältää viisi väärää ja todistamatonta ilmiannosta koskevaa pykälää. Luku on valtaosaltaan rikoslain säätämisen aikaisessa asussaan. Vain luvun 1 § on uudistettu ja on nykyisessä muodossaan vuodelta 1974. Säännösten sisältöä on selostettu ehdotetun 15 luvun perusteluissa. Ehdotuksen mukaan väärää ilmiannosta koskevat rangaistussäännökset sijoitettaisiin uuteen 15 lukuun rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan. Ehdotettu 15 luvun 6 § väärästä ilmiannosta korvaisi nykyisen 1 ja 3 §:n sekä osan nykyisen 2 §:n soveltamisalasta. Todistusaineiston vääristelemistä koskevat 15 luvun 7 ja 8 § puolestaan korvaisivat todistusaineistoa koskevat osat nykyisestä 2 §:stä. Luvun 4 §:ää vastaavaa nimenomaista säännöstä ei sisälly ehdotettuun 15 lukuun, mutta peräntöytä lausumaa koskevat säännökset luvun 1-4 §:ssä kattavat moitittavimmat pykälässä tarkoitettuja teoista. Luvun 5 §:ää vastaavaa säännöstä tuomion lehdessä julkaisemisesta aiheutuneiden kulujen korvaamisesta ei enää ehdoteta. Luku ehdotetaan kokonaisuudessaan kumottavaksi.

### 1.9. 40 luku. Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista

13 §. Lukuun ehdotetaan otettavaksi uusi 13 §, jonka mukaan 40 luvun lahjuksen ottamista koskevia 1 ja 2 §:ää sekä lahjusrikkomusta koskevaa 3 §:ää ja senettämis-seuraamusta koskevaa 4 §:ää sovellettaisiin myös silloin, kun rikoksentekijä on Euroo-

pan yhteisöjen palveluksessa. Nykyisin säännökset soveltuvat ainoastaan 2 luvun 12 §:n mukaan virkamiehenä tai julkisyhteisön työntekijänä pidettävän henkilön tällaiseen rikokseen.

Edellä 16 luvun perusteluissa on selostettu tarvetta laajentaa lahjuksen antaminen ja törkeä lahjuksen antaminen koskemaan myös Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevan lahjomista. Vaikka on ilmeistä, että Euroopan yhteisöjen palveluksessa oleva henkilö vain poikkeuksellisesti joutuisi vastaamaan palvelussuhteessaan tekemästään lahjuksen ottamisesta Suomessa, on tärkeää, että myös Suomen rikoslaki säätää tällaisen teon rangaistavaksi. Tämä edistää toisaalta mahdollisen rikoksen oikeuskäsittelyä asianomaisen henkilön palveluspaikan sijaintivaltiossa muun muassa huomioon ottaen varsin yleinen kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Lisäksi säännös mahdollistaisi lahjuksen antamisen ja ottamisen käsittävän tekokokonaisuuden käsittelemisen suomalaisessa tuomioistuimessa silloin, kun se olisi tarkoituksenmukaisinta. Jos esimerkiksi joku Suomessa antaa lahjuksen Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevalle, jonka asemapaikka on Suomessa tai joka on tekemässä palvelussuhteeseensa kuuluvaa tehtävää, kuten tarkastamassa avustusten perusteiksi ilmoitettuja tietoja, kummankin rikoksen käsittelemineen samassa oikeudenkäynnissä Suomessa voisi olla tarkoituksenmukaisin menettely.

Ehdotetun soveltamisalasäännöksen mukaan 40 luvun 1-4 §:ää sovelletaan myös silloin, kun rikoksen tekijä on 16 luvun 18 §:ssä tarkoitettu Euroopan yhteisöjen palveluksessa oleva henkilö. Mainitun 16 luvun 18 §:n määritelmäsäännöksen mukaan Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevalle tarkoitetaan henkilöä, joka on pysyvässä tai tilapäisessä palvelussuhteessa Euroopan parlamentissa, Euroopan unionin neuvostossa, Euroopan yhteisöjen komissiossa, Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa, tilintarkastustuomioistuimessa, alueiden komiteassa, talous- ja sosiaalikomiteassa, Euroopan oikeusasiamiehen palveluksessa, Euroopan investointipankissa, Euroopan rahapoliittisessa instituutissa tai Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen nojalla perustetussa muussa elimessä taikka toimeksiannon perusteella hoitaa jonkin Euroopan yhteisöjen toimielimen tai Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen nojalla perustetun muun elimen antamaa tehtävää.

Käsitteen sisältöä on tarkemmin selostettu määritelmäsäännöksen perusteluissa. Lahjusrikossäännöksiä koskevissa 16 luvun perusteluissa on selostettu myös lahjusrikosten kansalliseen rajoittuneisuuteen tulevia muutoksia sekä uusien lahjusrikossäännösten suhdetta rikoslain 1 luvun soveltamisalaa koskeviin säännöksiin.

Soveltamisalasäännöksessä ei ole erikseen mainittu sitä, miten on suhtauduttava 40 luvun 1 ja 2 §:ään sisältyviin virkamiehen viraltapanaa koskeviin säännöksiin. On kuitenkin selvää, etteivät nämä säännökset sovellu henkilöön, joka ei ole 2 luvun 12 §:n mukaan virkamies. Virkamieskäsitteen sisältö määrytyy koko rikoslaissa 2 luvun 12 §:n mukaan.

Myös menettämisseuraamusta koskeva 40 luvun 4 § soveltuisi Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevan tekemään lahjuksen ottamiseen. Ratkaisu, jonka mukaan menettämisseuraamusta koskeva säännös ei soveltuisi Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevaan, olisi oikeustajua loukkaava.

## **1.10. 42 luku. Valtion turvallisuutta tahi yleistä järjestystä varten annettujen määräysten rikkomisesta**

### *1.10.1. Luvun perustelut*

Nykyisessä 42 luvussa on edelleen eräitä säännöksiä, joissa kuvattu teko sisältää rikkomuksen yleistä järjestystä vastaan. Ehdotetun 17 luvun säännökset korvaisivat lähes kaikki nykyisen 42 luvun vielä voimassa olevat pykälät. Lisäksi eräitä säännöksiä voidaan pitää nykyoloissa tarpeettoman yksityiskohtaisina tai suorastaan tarpeettomina. Koko lukua ei kuitenkaan voida vielä tässä yhteydessä kumota. Puolustuslaitoksen hallussa olevalle alueelle tunkeutumista koskevan luvun 1 §:n tarve on tarkoituksenmukaisinta selvittää rauhan, yksityisyyden ja kunnian loukkaamista koskevia rikossäännöksiä uudistettaessa. Luvusta ehdotetaan kumottaviksi sen 2, 5, 5 a, 7 ja 8 §. Luvusta on jo aikaisemmin kumottu 3, 4 ja 6 §, joten siihen jäisi enää mainittu 1 §.

### *1.10.2. Pykälien perustelut*

2 §. Pykälä koskee Suomen rajojen yli kulkemisesta annettujen määräysten rikkomista tai sen yrittämistä taikka rajan ylittä-

mistä varten tarkoitettujen välineitä hankkimalla tehtyä tällaisen rikoksen valmistelua (1 momentti). Pykälän 2 momentti säättää rangaistavaksi avunannon mainittuun rikokseen. Pykälän 3 momentti taas rajoittaa syyteen nostamista, jos tekijänä on ulkomaalainen, joka rikoksen johdosta karkoitetaan maasta. Nykyinen pykälä on säädetty heinäkuussa 1944. Nykyisissä oloissa rajojen luvattomaan ylittämiseen liittyvät ongelmat ja väärinkäytökset ovat olennaisesti toisenlaisia ja väärinkäytöksistä aiheutuvat uhat vähäisempiä kuin pykälän säätämisen aikana. Sen vuoksi pykälä ehdotetaan korvattavaksi 17 lukuun otettavalla lievemmän rangaistusasteikon sisältävällä säännöksellä valtionrajarikoksesta. Uusikin säännös merkitsee rajojen ylittämässä tehtyjen rikkomusten laajaa rangaistavuutta, mutta ei enää kriminalisoi tällaisen rikoksen valmistelua. Nykyinen 42 luvun 2 § ehdotetaan kumottavaksi.

5 §. Pykälässä on kysymys toisen passin, työtodistuksen tai muun sen kaltaisen todistuksen käyttämisestä yksityisen henkilön erehdyttämiseksi. Pykälä on vuodelta 1928. Pykälässä kuvattu epärehellisyys liittyy käytännössä yleensä jonkin muun rikoksen tekemiseen. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi toisen erehdyttäminen taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi, jolloin voidaan soveltaa petosta koskevia säännöksiä. Itsenäistä merkitystä pykälällä voi olla esimerkiksi silloin, kun passia tai henkilötodistusta vaaditaan henkilön iän varmistamiseksi tarjottaessa tiettyä ikää edellyttäviä palveluita. Näissäkin tapauksissa taloudellisen edun tavoittelu johtaa petossäännösten soveltamiseen.

Muunlaisessa erehdyttämisessä voi olla kysymys esimerkiksi pääsyn hankkimisesta ravintolaan, johon pääsulle ravintolanpitäjä on asettanut ikärajan, taikka tupakan tai alkoholin ostamisesta alaikäisenä toisen henkilöllisyysasiakirjoja käyttäen. Kaikkein tämännäyppiseen erehdyttämiseen ei ole tarpeen kohdistaa rangaistusuhkaa. Jos säännöksissä kuvattu menettely on jossakin erityistapauksessa perusteltua säättää rangaistavaksi, rangaistussäännös olisi jo säännösten havaittavuuden ja informatiivisuuden vuoksi syytä sijoittaa asianomaista toimintaa koskevan yhteyteen, kuten alkoholilakiin. Rikoslain nykyinen 42 luvun 5 § ehdotetaan kumottavaksi.

5 a §. Pykälä koskee sotilaspuvun tai virkapuvun taikka ritari- tai muun kunniamerkin perusteetonta käyttöä. Teko on ankaram-

min rangaistava, jos se on tehty toisen harhaanjohtamiseksi. Moitittava sotilas- tai virkapuvun käyttö liittyy yleensä tilanteisiin, joissa pukua käytetään jonkun erehdyttämiseksi taloudellisen hyödyn hankkimiseksi tai viranomaisen erehdyttämiseksi taikka virkavallan anastukseen syyllistyttäessä. Näissä tapauksissa voidaan soveltaa asianomaisia rangaistussäännöksiä. Itsenäistä merkitystä säännöksellä on lähinnä silloin, kun turhamaisuudesta käytetään arvoa vastaamatonta virkapukua tai kunniamerkkejä, joita asianomaiselle ei todellisuudessa ole myönnetty. Näihin tapauksiin ei ole tarpeen kohdistaa rangaistusuhkaa. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

7 §. Pykälä sisältää voimassa olevan lain ilkvalltasäännöksen. Pykälä ehdotetaan korvattavaksi 17 luvun 13 §:ään otettavalla säännöksellä ilkvallasta. Uuden ja vanhan pykälän eroja ja niiden perusteita on selostettu uuden säännöksen perusteluissa. Voimassa oleva säännös ehdotetaan kumottavaksi.

8 §. Pykälä kriminalisoi tietäjäntoimen, loihittamisen ja muun sen kaltaisen taikauksen harjoittamisen maksua vastaan. Säännös on aikanaan syntynyt taikauskon vastustamiseksi, mutta sillä ei ole ollut enää vuosikymmeniin käytännön merkitystä. Säännöksessä tarkoitettu menettely on paheksuttavaa silloin, kun siihen liittyy toisen erehdyttämistä hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa. Näissä tapauksissa voidaan soveltaa petosta koskevia säännöksiä. Silloin kun kysymys ei ole herkkäuskoisten ihmisten erehdyttämisestä taloudellisen hyödyn hankkimiseksi, ennustusten tai muiden uskomuksiin perustuvien tietojen tai väitteiden tarjoamiseen ostettavaksi ja myymiseen ei ole tarpeen puuttua rangaistussäännöksiin. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

## 1.11. 43 luku. Hyviä tapoja koskevain määräysten rikkomisesta

### 1.11.1. Luvun perustelut

Nykyisen 43 luku sisältää vielä uhkapeliä ja alkoholin anniskelua koskevia säännöksiä. Luvun kahdeksasta pykälästä on jo aikaisemmin kumottu 1-3 § sekä 5 ja 6 §. Voimassa oleva 4 § koskee uhkapeliä koskevia säännöksiä, jotka korvattaisiin ehdotuksen mukaan uuteen 17 lukuun otettavilla säännöksillä. Juopuneen jättämistä vaille huolen-

pitoa anniskelupaikassa koskeva 8 § tähtää lähinnä yleisen järjestyksen turvaamiseen. Kun tällaisia säännöksiä ei enää voida pitää tarpeellisina rikoslaissa, luvun 4 ja 8 § ehdotetaan kumottaviksi. Lukuun jäisi enää nuoren viettelemistä alkoholin nauttimiseen koskeva 7 §, jonka tarpeellisuus nykyoloissa on tarkoituksenmukaisinta selvittää alkoholirikoksia koskevia säännöksiä uudistettaessa.

### 1.11.2. Pykälien perustelut

4 §. Pykälän 1 momentti säättää rangaistavaksi huoneen pitämisen uhkapelin harjoittamista varten ja uhkapelin toimeenpanemisen ravintolassa tai muussa julkisessa paikassa. Ravintolan tai muun sellaisen julkisen paikan omistaja tai hoitaja, joka sallii siellä harjoitettavan uhkapeliä, tuomitaan pykälän 2 momentin mukaan. Hänet voidaan myös tuomita menettämään oikeutensa harjoittaa tai hoitaa ravintolaliikettä tai muuta sellaista elinkeinoa. Pykälän 3 momentti säättää rangaistavaksi uhkapeliin osallistumisen. Pykälän 4 momentissa on säännös pelin kohteena olleen omaisuuden menettämisestä, ja 5 momentissa on mainittu arpajaislainsäädännössä tarkoitettu luvallinen pelikasino toiminta. Uudistettu uhkapelin järjestämistä koskeva säännös on ehdotettu otettavaksi 17 luvun 16 §:ksi. Saman luvun 24 §:ssä säädettäisiin uhkapelipankin tai muiden järjestetyn uhkapelin kohteena olleiden varojen tai esineiden menettämisestä valtiolle. Ravintolaliikkeen tai muun sellaisen elinkeinon harjoittamisen kieltoa koskeva sääntely on tarkoituksenmukaisinta uudistaa vireillä olevan liiketoimintakieltoa koskevien säännösten uudistamisen yhteydessä. Voimassa olevan ja ehdotetun pykälän sisältöä on selostettu tarkemmin 17 luvun perusteluissa. Nykyinen säännös ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

8 §. Pykälä koskee anniskelupaikassa vahvasti juopuneen jättämistä vaille huolenpitoa. Anniskelupaikan isäntä tai hoitaja, joka jättää tarpeenmukaista hoitoa vaille henkilön, joka anniskelupaikassa havaitaan niin juopuneeksi, että hän tarvitsee huolenpitoa, voidaan tuomita sakkorangaistukseen ja menettämään anniskeluoikeutensa. Tätä säännöstä ei ole käytännössä sovellettu. Alkoholilain anniskelua koskevat säännökset rajoittavat anniskelua selvästi päihtyneelle ja heitteillepanoa koskeva rikoslain 21 luvun 14 § tarjoaa riittävän rikosoikeudellisen perustan mah-

dollisten laiminlyöntien arvostelemiseksi. Pykälä ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

### 1.12. 47 luku. Työrikoksista

6 a §. Ulkomaalaislakiin sisällytettiin alunperin vain sakkorangaistusuhana sisältävä rangaistussäännös työnantajan ulkomaalaisrikkomuksesta, joka koskee sellaisen ulkomaalaisen ottamista palvelukseen tai pitämistä palveluksessa, jolla ei ole vaadittavaa työlupaa (64 §). Tällaisen menettelyn rangaistavuutta edellytetään kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimuksessa n:o 143. Eduskunnan lakivaliokunta ehdotti lakiehdotuksesta antamassaan lausunnossa, että ehdotettuun työnantajan ulkomaalaisrikkomuksen rangaistusasteikkoon sisällytettäisiin myös vankeusrangaistusuhka mainitussa sopimuksessa edellytetyllä tavalla ja että rangaistussäännös rikoslain kokonaisuudistuksen edessä vankeusrangaistusuhana sisältävänä siirrettäisiin rikoslakiin otettavaan työrikoksia koskevaan lukuun (LaV:n lausunto n:o 4/1990 vp, joka sisältyy UaV:n mietintöön n:o 30/1990 vp). Vankeusrangaistusuhka säännökseen otettiin kuitenkin vasta ulkomaalaislakiin vuonna 1993 tehdyllä muutoksella. Samalla pykälän rikosnimi muutettiin työnantajan työluparikokseksi ja siihen lisättiin 2 momentti, jonka mukaan työnantajan työluparikoksesta tuomitaan myös urakan tai aliurakan antaja taikka työn teettäjä, jonka ulkomaiselle yritykselle antamassa urakointi- tai aliurakointityössä taikka ulkomaisen yrityksen käyttöönsä asettamana vuokratyövoimana työskentelevillä työntekijöillä ei ole vaadittavia työlupia.

Ulkomaalaislain 64 §:ää vastaavat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi rikoslain työrikoksia koskevaan 47 lukuun. Pykälän nykyisestä nimestä poistettaisiin maininta työnantajasta. Työrikosluvun pykälien nimissä ei erikseen mainita siitä, tuleeko rikoksentekijän olla työnantajan asemassa.

Ulkomaalaislain työnantajan työluparikoksesta ei ole nimenomaisesti mainittu siitä, onko teko rangaistava myös tuottamuksellisenä. Myöskään pykälän eri vaiheita koskevien hallituksen esitysten perusteluissa ei ole tästä mainintaa, joskin alkuperäisen kriminalisointiehdotuksen perusteluissa säännöksen todetaan säätävän rangaistavaksi sen, että työnantaja ottaa palvelukseen ulkomaalaisen tarkistamatta, onko tälle myönnetty vaadittavaa työlupaa.

Ulkomaalaislain 29 §:n 1 momentin mukaan työnantajan on ennen ulkomaalaisen työsuhteen alkamista varmistauduttava, että ulkomaalaisella on työlupa tai että hän ei tarvitse työlupaa. Jos työlupa on myönnetty määrääjäksi, työnantajan on työsuhteen jatkuessa varmistauduttava, että ulkomaalaiselle on myönnetty uusi työlupa. Työnantaja, joka ottaa ulkomaalaisen työhön, on siis velvollinen tarkastamaan sen, että tällä on työlupa. Työhönottotilanteeseen liittyvä henkilöllisyyden toteaminen johtanee yleensä sen havaitsemiseen, että työhön otettava on ulkomaalainen. Edellä olevan perusteella voidaan lähteä siitä, että työnantaja työhönottotilanteessa on tietoinen siitä, onko työntekijällä työlupa vai ei. Sen vuoksi ehdotetaan, että työluparikos olisi rangaistava vain tahallisenä.

*1 momentti.* Säännös vastaa ulkomaalaislain nykyistä 64 §:n 1 momenttia. Koska rikoslain rangaistussäännöksissä edellytetään tahallisuudenasteista syyksiluettavuutta, jollei muuta ole nimenomaisesti säädetty, teko on rangaistava vain tahallisenä.

Työluparikoksen rangaistusasteikkoon ei ehdoteta muutosta. Rangaistukseksi voitaisiin tuomita sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

*2 momentti.* Momentti vastaa asiallisesti ulkomaalaislain nykyisen 64 §:n 2 momenttia. Momentti on kuitenkin kirjoitettu siten, että siitä riidattomasti ilmenisi urakan tai aliurakan antajan ja työn teettäjän taikka heidän edustajansa velvollisuus varmistautua siitä, että urakassa tai työssä käytetyillä ulkomaalaisilla työntekijöillä on vaadittava työlupa. Myös tämä säännös edellyttää tahallisuudenasteista syyksiluettavuutta.

## 2. Laki Euroopan unionin jäsenyyteen liittyvistä oikeudenhoitoa koskevista säännöksistä

3 §. Euroopan unionin jäsenyyteen liittyvistä oikeudenhoitoa koskevista säännöksistä annetun lain (1554/94) 3 §:n mukaan voimassa oleva rikoslain 17 luvun 1 § perättömästi lausumasta on laajennettu koskemaan myös Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa tai Euroopan yhteisöjen ensimmäisen asteen tuomioistuimessa kuultavaa todistajaa tai asiantuntijaa. Esityksen mukaan ehdotettuun rikoslain 15 luvun 12 §:ään otetaan ulkomailla tehtyä perätöntä lausumaa koskeva

säännös, jonka mukaan ehdotetuissa perätöntä lausumaa koskevissa säännöksissä tuomioistuimella tarkoitetaan myös mainittuja tuomioistuimia. Sen vuoksi puheena olevan lain 3 § ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

### 3. Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä

Ehdotettuun rikoslain 17 lukuun sisältyvät säännökset sukupuolisiiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä (19 §) ja sukupuolisiiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista (21 §) sekä seuraamuksia koskeva säännös (24 §:n 3 momentti) tekevät epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain tarpeettomaksi, minkä vuoksi laki ehdotetaan kumottavaksi. Seuraavassa on tarkemmin selostettu kumottavaksi ehdotettuja säännöksiä ja niitä korvaavia uusia säännöksiä.

1 §. Pykälä sisältää pornografisten tuotteiden levittämistä koskevan rangaistussäännöksen (1 momentti), avunannon rangaistavuutta koskevan säännöksen (2 momentti) ja puheena olevien tuotteiden maahan tuontia ja maasta vientiä koskevat säännökset (3 momentti). Ehdotetut 17 luvun 19 § - 21 § korvaavat nämä säännökset.

2 §. Pykälän 1 momentissa on pornografisten tuotteiden menetettäväksi tuomitsemista koskeva säännös. Sen korvaa ehdotettu rikoslain 17 luvun 24 §:n 3 momentin seuraamuksia koskeva säännös.

Pykälän 2 momentissa on viittaus painovapauslain säädöksiin sellaisen aikakautisen painokirjoituksen väliaikaisesta ja määräaikaisesta lakkauttamisesta, jonka sisältö käsittää painovapauslain 37 §:n 3 momentissa mainitun rikoksen. Momentti ehdotetaan korvattavaksi mainittuun painovapauslain momenttiin tehtävällä täydennyksellä.

3 §. Pykälä sisältää erityiset säännökset etsinnän suorittamisesta pornografisten tuotteiden löytämiseksi. Ne ehdotetaan korvattavaksi pakkokeinolain etsintää koskevia säännöksiä täydentämällä.

4 §. Pykälässä säädetään epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain noudattamisen valvontaa varten asetusta valvontalautakunnasta. Lautakunnan tehtävänä on antaa oikeusministeriölle lausuntoja tämän lain soveltamista koskevissa asioissa sekä yksittäistapauksissa tehdä ehdotuksia tässä laissa tarkoitettuihin toimenpi-

teisiin ryhtymisestä. Kun sukupuolisiiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskeva säännös ehdotuksen mukaan koskee niin sanotun lapsipornografian, eläinpornografian ja väkivaltaa sisältävän pornografian levittämistä, ei enää ole odotettavissa sellaisia vaikeuksia rajata säännöksessä tarkoitettua materiaalia, joita nykyinen säännös on aiheuttanut. Sen vuoksi ei ole enää tarpeen ylläpitää erityistä lautakuntaa valvomaan lain noudattamista ja antamaan lausuntoja lain soveltamisesta.

### 4. Pakkokeinolaki

5 luvun 1 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti. Epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetussa laissa on säädetty etsinnästä, jos on todennäköistä syytä epäillä jossakin valmistettavan tai säilytettävän sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavia painotuotteita, kirjoituksia, kuvallisia esityksiä tai muita tuotteita, jotka aiotaan levittää tai panna näkyville. Mainitun lain kumoamisen johdosta pornografian levittämistä ja hallussapitoa koskevien rikosten tutkinnassa olisi vastaisuudessa etsintäkin koskevilta osin noudatettava pakkokeinolain säännöksiä. Ehdotettu rikoslain 17 luvun 20 § sukupuolisiiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta ei mahdollista pakkokeinolain 5 luvun mukaista etsintää, koska siinä enimmäisrangaistus ei ole yli kuusi kuukautta vankeutta. Riittävä etsintämahdollisuus on kuitenkin tarpeen tämän rikoksen selvittämiseksi. Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa on luettelo rikoksista, joiden kysymyksessä ollessa etsintä on mahdollinen, vaikka enimmäisrangaistusvaatimus ei täytykään. Tuohon luetteloon lisätäisiin maininta siitä, että myös puheena olevan rikoksen kysymyksessä ollessa kotietsintä on mahdollinen. Sukupuolisiiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon selvittämiseksi voi olla lisäksi perusteltua suorittaa henkilöntarkastus. Sen mahdollistamiseksi ehdotetaan, että pakkokeinolain 5 luvun 10 §:n 1 momenttiin lisätään maininta sukupuolisiiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitorikoksesta.

### 5. Painovapauslaki

37 §:n 3 momentti. Painovapauslain 37 §:n 3-5 momentissa on säännökset painokirjoituksen määräaikaisesta lakkauttamisesta.

Lakkauttamisen perusteista säädetään 3 momentissa. Jos painokirjoituksen sisällys käsittää rikoslain 12 luvussa tai 16 luvun 8 §:ssä mainitun rikoksen, voidaan painokirjoitus tuomita lakkautetuksi enintään yhdeksi vuodeksi. Epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain 2 §:n 2 momentissa on painovapauslain 37 §:n 3 momenttiin viittaava säännös, jonka mukaan mainittua säännöstä voidaan soveltaa myös silloin, kun aikakautinen julkaisu toistuvasti sisältää sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavia kirjoituksia tai kuvallisia esityksiä.

Esityksen mukaan epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annettu laki kumottaisiin kokonaisuudessaan. Painovapauslain tuntema mahdollisuus painettujen julkaisujen määräaikaiseen lakkauttamiseen on syytä vastakin ulottaa koskemaan myös kiellettyä pornografiaa toistuvasti julkaiseviin painokirjoituksiin. Sen vuoksi ehdotetaan, että painovapauslain 37 §:n 3 momenttiin tehdään tätä koskeva täydennys. Aikakautinen painokirjoitus voitaisiin tuomita lakkautetuksi enintään yhdeksi vuodeksi myös silloin, jos se toistuvasti sisältää sellaisia kuvia, joiden levittäminen on rikoslain 17 luvun 19 §:n mukaan rangaistavaa. Kysymykseen tulisi siis väkivalta-, eläin- tai lapsipornografisia kuvia toistuvasti julkaisevan lehden tai muun painokirjoituksen lakkauttaminen.

Samalla momentissa oleva viittaus rikoslain nykyiseen 16 luvun 8 §:ään julkisesta kehottamisesta rikokseen muutettaisiin viittaukseksi sen kuvaavaan 17 luvun 1 §:ään.

## 6. Isyyslaki

44 §. Isyyslain 44 §:ssä on erityinen perättömän lausuman antamista isyyden selvittämisessä koskeva rangaistussäännös. Jos äiti on isyyttä selvittäessä tahallaan antanut lastenvalvojalle perättömän lausuman tai antaessaan lain 10 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa tietoja isyyden selvittämistä varten lailliselta syyttä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi asiaa valaissut, ja lausuma tai salaaminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että isyys on virheellisesti vahvistettu, hänet on tuomittava perättömän lausuman antamisesta isyyden selvittämisessä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Ehdotettu rikoslain 16 luvun 7 § väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle sisäl-

tää erilaisten kirjallisten tai vastaavien todistusten antamista viranomaiselle koskevan kriminalisoinnin. Tätä rikoslain säännöstä uudistettaessa on lähdetty siitä, että vankeusuhka on perusteltua liittää vain kirjallisten väärin todistusten antamiseen viranomaiselle. Suullisessa keskustelussa kerrottujen perättömien tietojen antamisen kriminalisointi on syytä rajoittaa vain poikkeuksellisiin tapauksiin, joissa totuudessapysymisvelvollisuudella on erityinen merkitys ja joissa annettujen tietojen sisältö on myös jälkikäteen riidattomasti selvitettävissä. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi perätön lausuma oikeudenkäynnissä tai erityisessä asemassa muussa viranomaismenettelyssä. Näistä tapauksista säädetään ehdotetussa 15 luvussa. Toinen ryhmä, jossa vankeusuhkan voi olla perusteltu, ovat taloudellisen hyödyn hankkimiseksi tehdyt erehdyttämiset, jotka voidaan yleensä arvostella petosrikoksia koskevien säännösten nojalla. Muissa tapauksissa väärän tiedon antamisen seuraamukseksi riittää sakkorangaistus, jos rangaistusuhka on kuitenkin perusteltu.

Ehdotuksen mukaan isyyden selvittämisen yhteydessä annetun perättömän lausuman rangaistusuhka lievennettäisiin sakkorangaistukseksi. Tämä rangaistusuhka koskisi niiden tietojen antamista, jotka annetaan suullisesti ja joita annettaessa ei samalla syyllistytä johonkin muuhun rikokseen. Useimmat isyyslain 44 §:n mukaan arvosteltavaksi tulevat väärin tietojen antamiset täyttänevät jonkin muun rikoksen, kuten petosrikoksen tai sen yrityksen tunnusmerkistön. Jos suullisessa keskustelussa annettujen tietojen oikeellisuutta epäillään, on syytä vaatia tietojen antamista kirjallisena. Tällainen menettely pienentää jo sinänsä vaaraa väärin tietojen antamisesta ja tarjoaa samalla mahdollisuuden erikseen korostaa totuudessa pysymisen merkitystä. Sen korostamiseksi, että väärin tietojen antaminen voi merkitä rikoslaisessa säädettyyn vakavaan rikokseen syyllistymistä, isyyslain rangaistussäännökseen ehdotetaan otettavaksi ankaruusvertailua edellyttävä toissijaisuuslauseke. Isyyslain 44 §:ää sovellettaisiin vain, jollei toista muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Nykyisen käytännön mukaisesti pykälän rikosnimi kirjoitettaisiin kursiivilla.

## 7. Poliisilaki

51 §. Poliisilain 51 §:ssä on eräitä poliisin

antamien käskyjen, määräysten tai kieltojen noudattamisen tai poliisilain asettamien velvollisuuksien laiminlyöntejä koskeva rangaistussäännös. Joka tahallaan (1) jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn tai kiellon, (2) kieltäytyy antamasta poliisimiehelle poliisilain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuja henkilötietoja, (3) jättää noudattamatta poliisilain 21 §:ssä tarkoitettua, poliisimiehen kulkuneuvon pysäyttämiseksi tai siirtämiseksi antaman selvästi havaittavan merkin tai määräyksen, (4) laiminlyö poliisilain 45 §:ssä säädetyn avustamisvelvollisuutensa tai (5) hälyttää aiheettomasti poliisin taikka antamalla vääriä tietoja tahallaan vaikeuttaa poliisin toimintaa, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, poliisilain rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Poliisilain 51 §:ää vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi rikoslain 16 luvun 3 §:ksi poliisilain rikkomisesta. Muutoksen perustelut sisältyvät mainitun rikoslain pykälän perusteluihin. Poliisilain 51 § ehdotetaan korvattavaksi viittauksella rikoslakiin otettavaan pykälään.

## 8. Steriloimislaki

11 §. Steriloimislain 11 §:ssä säädetään väärän tiedon antamisesta viranomaiselle. Se, joka vastoin parempaa tietoaan on antanut viranomaiselle tai lääkärille väärän lausunnon tai ilmoituksen steriloinnista koskevassa asiassa, on tuomittava, jollei rikoksesta muuten seuraa ankarampaa rangaistusta, sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Ehdotettu rikoslain 16 luvun 7 §:n 1 momentti väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle on tarkoitettu yleissäännökseksi kirjallisten totuudenvastaisten todistusten antamisesta viranomaiselle ja koskee myös sellaisen kirjallisen lausunnon tai ilmoituksen antamista, josta steriloinnislain 11 §:ssä on kysymys. Rikoslain 16 luvun 7 §:n 2 momentin perusteluissa esitetyistä syistä erityinen rangaistusuhka väärien tietojen antamisessa viranomaisille rajoitetaan koskemaan vain kirjallista tiedon antamista. Jotta tällaisen väärän tiedon antamisen rangaistavuus ilmenisi edelleenkin myös steriloinnislain, ehdotetaan steriloinnislain 11 § korvattavaksi

viittauksella ehdotettuun rikoslain 16 luvun 7 §:ään.

## 9. Kastroidimislaki

11 §. Kastroidimislain 11 §:ssä on vastavanlainen väärän tiedon antamista viranomaiselle koskeva rangaistussäännös kuin steriloinnislain 11 §:ssä. Edellä steriloinnislain kohdalla esitetyillä perusteilla ehdotetaan kastroidimislain 11 § korvattavaksi viittauksella ehdotettuun rikoslain 16 luvun 7 §:ään.

## 10. Laki raskauden keskeyttämisestä

1 §. Raskauden keskeyttämisestä annetun lain 1 §:ssä säädetään perusteista, joilla raskaus voidaan naisen pyynnöstä keskeyttää. Pykälän 3 kohdan mukainen peruste on se, että nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 1 tai 2 §:ssä, 5 §:n 1 momentissa tai 7 §:ssä. Kohta viittaa väkisinmakaamista, vapautta loukkaavaa haureutta, nuoreen henkilöön kohdistuvaa haureutta ja sukuruusaa koskeviin säännöksiin.

Ehdotuksen mukaan kohdassa viitattaisiin rikoslain 17 luvun 23 §:ään, 20 luvun 1 - 3 ja 5 §:ään, 6 §:n 3 momenttiin sekä 7 §:ään. Viittaus vastaa raskauden keskeyttämisen perusteiden luetteloa nykyisessä laissa.

Ehdotetussa luettelossa viitattaisiin sukupuoliyhteyttä lähisukulaisten kesken koskevaan rikoslain 17 luvun 23 §:ään, raiskausta koskevaan 20 luvun 1 §:ään, törkeää raiskausta koskevaan 2 §:ään, pakottamista sukupuoliyhteyteen koskevaan 3 §:ään ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaan 5 §:ään. Näiden lisäksi viitattaisiin rikoslain 20 luvun 6 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka on sukupuoliyhteydessä viisitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. Muihin saman pykälän säännöksiin, jotka koskevat sukupuoliyhteyttä viittätoista vuotta nuoremmalla kanssa, ei ole tarpeen viitata. Yksi raskauden keskeyttämisestä annetun lain 1 §:n ennalleen jäävän 4 kohdan mukaisista raskauden keskeyttämisen perusteista on nimittäin se, että nainen ei ollut raskaaksi saatettaessa täyttänyt seitsemäätoista vuotta. Viittaus rikoslain 20 luvun

7 §:ään tarkoittaisi tilanteita, joissa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on ollut törkeää.

3 §. *1 momentti.* Nykyisessä laissa säädetään, että kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 1 tai 2 §:ssä tai 5 §:n 1 momentissa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun poliisitutinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä. Säännöksessä viitataan niihin 1 §:n 3 kohdan mukaisesti raskauden keskeyttämisen perusteena mainittuihin rikoksiin, jotka ovat asianomistajarikoksia. Vastaavasti ehdotetussa säännöksessä viitattaisiin rikoslain 20 luvun 3 §:ään ja 5 §:n 1 momenttiin, jotka koskevat asianomistajarikoksia.

14 §. Raskauden keskeyttämisestä annetun lain 14 §:ssä on vastaavanlainen väärän tiedon antamista viranomaiselle koskeva rangaistussäännös kuin sterilisointilain 11 §:ssä. Edellä sterilisointilain kohdalla esitetyillä perusteilla ehdotetaan raskauden keskeyttämisestä annetun lain 14 § korvattavaksi viittauksella ehdotettuun rikoslain 16 luvun 7 §:ään.

## 11. Osakeyhtiölaki

16 luvun 8 §. Osakeyhtiölain 16 luvun 8 §:n 1 kohdassa säädetään eräiden väärin todistusten antamisesta viranomaiselle. Kohta koskee väärän ilmoituksen, vakuutuksen tai todistuksen antamista rekisteriviranomaiselle tai tuomioistuimelle osakepääoman taikka velan maksamisesta osakeyhtiölain 2 luvun 9 tai 13 §:ssä, 4 luvun 8 tai 12 §:ssä, 5 luvun 5 §:ssä, 13 luvun 15 §:ssä tai 14 luvun 5 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa. Tällaiseen rikkomukseen syylistynyt on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, osakeyhtiörikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Ehdotettu rikoslain 16 luvun 7 §:n 1 momentti väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle on tarkoitettu yleissäännökseksi kirjallisten totuudenvastaisten todistusten antamisesta viranomaiselle ja koskee myös sellaisen kirjallisen lausunnon tai ilmoituksen antamista, josta osakeyhtiölain 16 luvun 8 §:n 1 kohdassa on kysymys. Mainittu kohta ehdotetaan sen vuoksi tarpeettomana kumottavaksi.

## 12. Asunto-osakeyhtiölaki

88 §. Asunto-osakeyhtiölain 88 §:ssä säädetään asunto-osakeyhtiörikoksesta. Pykälästä on enää voimassa sen 1 kohta, jossa on kysymys eräiden väärin tietojen antamisesta viranomaiselle. Asunto-osakeyhtiörikoksesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Ehdotettu rikoslain 16 luvun 7 §:n 1 momentti väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle on tarkoitettu yleissäännökseksi kirjallisten totuudenvastaisten todistusten antamisesta viranomaiselle ja koskee myös sellaisen kirjallisen lausunnon tai ilmoituksen antamista, josta asunto-osakeyhtiölain 88 §:n 1 kohdassa on kysymys. Mainittu kohta on sen vuoksi tarpeeton. Kun asunto-osakeyhtiölain 88 §:n 2 kohta on jo aikaisemmin kumottu, ehdotetaan koko pykälä tarpeettomana kumottavaksi.

## 13. Osuuskuntalaki

199 §:n 1 momentti. Osuuskuntalain 199 §:ssä säädetään säästökassarikoksesta. Pykälän 4 kohta koskee eräiden väärin tietojen antamista. Kohdan mukaan rangaistaan sitä, joka säästökassatoimintaa harjoittavan osuuskunnan tai osuuskuntien keskusliikkeen hallintoneuvoston tai hallituksen jäsenenä tai varajäsenenä, tilintarkastajana tai toimihenkilönä tahallaan antaa viranomaiselle säästökassatoimintaa tai jäsenijoittajaa koskevan väärän tai harhaanjohtavan tiedon. Säästökassarikoksesta on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, sakkoon tai enintään kuudeksi kukaudeksi vankeuteen.

Ehdotettu rikoslain 16 luvun 7 § väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle koskee sellaisen tiedon antamista, josta osuuskuntalain 199 §:n 4 kohdassa on kysymys. Mainittu kohta ehdotetaan kumottavaksi.

2 momentti. Jotta osuuskuntalakiin jäisi väärän tiedon rangaistavuutta osoittava säännös, pykälään lisättäisiin sen 2 momentiksi viittaus rikoslain 16 luvun 7 §:ään.

## 14. Laki kilpailunrajoituksista

27 §:n 1 momentti. Kilpailunrajoituksista annetun lain (480/92) 27 §:n 1 momentissa säädetään kilpailunrajoitusrikkomuksesta. Joka tahallaan antaa kilpailuvirastolle, lääninhallitukselle tai kilpailuneuvostolle tässä

laissa tarkoitetuissa tapauksissa väärän ilmoituksen tai tiedon, on tuomittava kilpailunrajoitusrikkomuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Ehdotettu rikoslain 16 luvun 7 § koskee sellaisen ilmoituksen tai tiedon antamista, josta kilpailunrajoituksista annetun lain 27 §:n 1 momentissa on kysymys. Momentti ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslain 16 luvun 7 §:ään.

## 15. Laki luottolaitostoiminnasta

98 §. Luottolaitostoiminnasta annetun lain 98 §:n 2 momentin mukaan luottolaitosrikkoksesta on tuomittava myös säästöpankin isäntä sekä luottolaitoksen hallintoneuvoston tai hallituksen jäsen, valtuutettu, toimitusjohtaja, toimihenkilö tai tilintarkastaja, joka on antanut valvovalle viranomaiselle luottolaitosta tai sen asiakasta koskevan väärän tai harhaanjohtavan tiedon, jollei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Pykälän 1 momentin mukaan luottolaitosrikkoksesta on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi, jollei teko ole vähäinen tai siitä ei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Luottolaitostoiminnasta annetun lain 98 §:n 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslain 16 luvun 7 §:ään. Se koskee sellaisen tiedon antamista, josta muutettavassa momentissa on kysymys.

## 16. Sijoitusrahastolaki

68 §:n 2 momentti. Sijoitusrahastolain 68 §:n 2 momentin mukaan rahastoyhtiön hallituksen jäsen, toimitusjohtaja tai toimihenkilö, joka antaa tahallaan viranomaiselle yhtiötä tai yhteisöä taikka rahasto-osuuden omistajaa koskevan väärän tai harhaanjohtavan tiedon, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

Sijoitusrahastolain 68 §:n 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslain 16 luvun 7 §:ään. Se koskee tässäkin tapauksessa sellaisen tiedon antamista, josta muutettavassa momentissa on kysymys.

## 17. Vakuutusyhtiölaki

18 luvun 4 §. Vakuutusyhtiölain 18 luvun

4 §:n 1 ja 2 kohdassa säädetään väärin tietojen antamisesta viranomaiselle. Pykälän 1 kohdan mukaan se, joka antaa vääriä tietoja sosiaali- ja terveysministeriölle asiakirjassa, joka on annettava tämän lain nojalla, ja pykälän 2 kohdan mukaan se, joka antaa rekisteriviranomaiselle väärän ilmoituksen, vakuutuksen tai todistuksen osake- tai takuupääoman taikka pohjarahaston maksamisesta, on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, vakuutusyhtiörikkoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Ehdotettu rikoslain 16 luvun 7 §:n 1 momentti väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle koskee myös sellaisen kirjallisen ilmoituksen tai tiedon antamista, josta vakuutusyhtiölain 18 luvun 4 §:n 1 ja 2 kohdassa on kysymys. Mainitut lainkohdat ehdotetaan kumottaviksi.

## 18. Laki ulkomaisista vakuutusyhtiöistä

77 §. Ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 77 §:n 1 kohdassa säädetään väärin tietojen antamisesta sosiaali- ja terveysministeriölle asiakirjassa, joka on annettava tämän lain nojalla. Tällaisesta rikkomuksesta on tuomittava siten kuin vakuutusyhtiölaissa säädetään vakuutusyhtiörikkoksesta. Vakuutusyhtiölain kohdalla esitetyillä perusteilla mainittu lainkohta ehdotetaan kumottavaksi.

## 19. Laki vakuutuspalvelujen vapaasta tarjonnasta

22 §. Vakuutuspalvelujen vapaasta tarjonnasta annetun lain (1488/92) 22 §:n 1 kohdassa on vastaava väärin tietojen antamista sosiaali- ja terveysministeriölle koskeva säännös kuin ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 77 §:n 1 kohdassa. Vakuutusyhtiölain kohdalla esitetyillä perusteilla mainittu lainkohta ehdotetaan kumottavaksi.

## 20. Laki ulkomaisten vakuutusyhtiöiden toiminnasta Suomessa

44 §. Ulkomaisten vakuutusyhtiöiden toiminnasta Suomessa annetun lain 44 §:n 1 kohdassa on vastaava väärin tietojen antamista sosiaali- ja terveysministeriölle koskeva säännös kuin ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 77 §:n 1 kohdassa. Va-

kuutusyhtiölain kohdalla esitetyillä perusteilla mainittu lainkohta ehdotetaan kumottavaksi.

## 21. Vakuutusyhdistyslaki

16 luvun 8 §. Vakuutusyhdistyslain (1250/87) 16 luvun 8 §:n 1 ja 2 kohta vastaavat vakuutusyhtiölain 18 luvun 4 §:n 1 ja 2 kohtaa. Vakuutusyhtiölain kohdalla esitetyillä perusteilla mainitut lainkohdat ehdotetaan kumottaviksi.

## 22. Eläkesäätiölaki

130 §. Eläkesäätiölain 130 §:n 1 kohdassa on vastaava väriin tietojen antamista sosiaali- ja terveysministeriölle koskeva säännös kuin ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 77 §:n 1 kohdassa. Vakuutusyhtiölain kohdalla esitetyillä perusteilla mainittu lainkohta ehdotetaan kumottavaksi.

## 23. Vakuutuskassalaki

163 §. Vakuutuskassalain 163 §:n 1 kohdassa on vastaava väriin tietojen antamista sosiaali- ja terveysministeriölle koskeva säännös kuin ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 77 §:n 1 kohdassa. Vakuutusyhtiölain kohdalla esitetyillä perusteilla mainittu lainkohta ehdotetaan kumottavaksi.

## 24. Tullilaki

42 §:n 1 momentti. Tullilain (1466/94) 42 §:n 1 momentissa säädetään tullisinetin ja muun sellaisen esteen murtamisesta. Joka ilman lupaa tahallisesti murtaa lukon, lyijykeen, sinetin tai muun esteen, jonka Suomen tai ulkomaan tulliviranomainen on pannut tai hyväksynyt tullitavaran sulkemiseksi tai paikan eristämiseksi, taikka muutoin hankkii pääsyn mainituin tavoin suljettuun tilaan, on tuomittava tullisinetin murtamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Esityksen mukaan rikoslain 16 lukuun rikoksista viranomaisia vastaan otetaan 9 § omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisesta. Tuon pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan rangaistavaa olisi oikeudettomasti murtaa viranomaisen asettama lukko, sinetti, este tai merkintä, jolla esine tai muu kohde on suljettu tai eristetty. Samoin olisi rangaistavaa murtautua viranomaisen tällä

tavoin sulkemaan esineeseen tai muuhun kohteeseen. Pykälän 2 momentin mukaan 1 kohdassa viranomaisella tarkoitetaan Suomen viranomaisen lisäksi ulkomaan tulliviranomaista. Ehdotetut säännökset kattavat sen rangaistavuuden tarpeen, joka nykyisin sisältyy tullilain 42 §:n 1 momenttiin.

Tullilain 3 §:n 1 momentin 5 kohdassa määritellään tullirikoksen käsite. Tullirikoksen määrittely on tärkeä muun muassa tulliviranomaisten toimivallan ja tullirikosten käsittelyn kannalta. Nykyisen määrittelyn mukaan tullisinetin murtaminen on tullirikos. Sitä vastaavat rikokset on tarkoituksenmukaista vastaisuudessaakin katsoa tullirikoksiksi. Sen vuoksi tullilain 42 §:n 1 momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, että se edelleen sisältää tullisinetin murtamista vastaavan kiellon. Teon rangaistavuus määräytyisi kuitenkin rikoslain 16 luvun 9 §:n mukaan. Momenttiin otettaisiin viittaus rikoslain mainittuun pykälään.

Tullisinetin murtamiseen voi syöllistyä myös hankkimalla muutoin pääsyn säännöksessä tarkoitettuun tulliviranomaisen sulkemaan tilaan. Rikoslain mainittu säännös ei koske sellaista pääsyn hankkimista, joka tapahtuu muuten kuin esteet murtamalla tai kohteeseen murtautumalla, esimerkiksi viekkautta käyttäen. Tällainen tullilainsäädännön vastainen menettely saattaisi kuitenkin tulla arvosteltavaksi tullirikkomuksena tullilain 42 §:n 3 momentin mukaan.

## 25. Laki järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä

5 §. Järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 5 §:ssä säädetään väkivaltaisesta käyttäytymisestä joukkoliikenteen kulkuneuvon kuljettajaa tai häntä avustavaa matkustajaa kohtaan. Ehdotetussa rikoslain 17 luvun 6 §:ssä säädetään rangaistus järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta. Pykälä koskee myös puheena olevassa laissa tarkoitettuun kuljettajaan, häneen rinnastettavaan henkilöön tai heitä pyynnöstä avustavaan matkustajaan kohdistettua tekoa. Järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 5 §:n nykyinen säännös on siten tarpeeton. Pykälä ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslain 17 luvun 6 §:ään.

6 §. Pykälä koskee häiriön aiheuttamista joukkoliikenteen kulkuneuvossa. Joka melumallalla tai muutoin käyttäytymisellään ai-

kaansaa häiriötä joukkoliikenteen kulkuneuvossa, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Ehdotettu rikoslain 17 luvun 13 § ilkeimmalla koskee myös häiriön aiheuttamista joukkoliikenteen kulkuneuvossa. Järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain nykyinen 6 § on siten tarpeeton, ja se ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslain ilkeimmalla koskevaan pykälään. Muutos merkitsee vankeusrangaistuksen poistumista tällaiselta ilkeimmältä. Vankeusuhkaa ei ole tarpeen liittää näin vähäiseen lain rikkomiseen. Jos häiriöntekijä ei tottele kuljettajan antamaa kieltoa, vaan syyllistyy väkivaltaiseen käyttäytymiseen kuljettajaa tai häntä avustavaa matkustajaa kohtaan, voidaan soveltaa edellä mainittua rikoslain 17 luvun 6 §:ää, johon sisältyy myös vankeusrangaistuksen käyttömahdollisuus.

## 26. Laki joukkoliikenteen tarkastusmaksusta

12 §. Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 12 §:ssä säädetään matkustajan rangaistusvastuusta. Pykälän 1 momentin mukaan se, joka väkivaltaa käyttäen tai väkivallalla uhaten estää tai yrittää estää tarkastajaa suorittamasta tässä laissa tarkoitettua tarkastustehtävää tai joka tahallaan muuten tekee haittaa tarkastustehtävää suorittavalle tarkastajalle, on tuomittava, jollei muulla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, matkalippujen tarkastajan vastustamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Pykälän 2 momentin mukaan se, joka matkalippujen tarkastustehtävää suorittavaa tarkastajaa erehdyttääkseen ilmoittaa nimensä, ikänsä, ammattinsa tai osoitteensa muuksi kuin se on taikka muuten antaa itsestään vääriä henkilötietoja, on tuomittava matkalippujen tarkastajan erehdyttämisestä sakkoon. Pykälän 3 momentissa on säännös, jonka mukaan matkalippujen tarkastajaan kohdistuneeseen rikokseen ei ole sovellettava rikoslain 16 luvun 1, 2 tai 20 a §:n säännöksiä.

Ehdotettu rikoslain 17 luvun 6 § järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta koskee myös puheena olevassa laissa tarkoitettuun matkalippujen tarkastajaan kohdistettua tekoa, joten erityistä rangaistussäännöstä ei enää tarvita. Sen vuoksi pykälän 1 momentti ehdotetaan korvattavaksi viittauksella rikoslain mainittuun pykälään.

Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 6 §:n mukaan matkalippujen tarkastajaksi voidaan hyväksyä vain julkisyhteisön taikka pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan viranhaltija. Näin ollen tarkastajat ovat rikoslain 2 luvun 12 §:n mukaan virkamiehiä. Ehdotettu rikoslain 16 luvun 4 § väärän henkilötiedon antamisesta sisältää myös sellaisen erehdyttämisen, jota korvaamaan pykälän nykyinen 2 momentin säännös on tarkoitettu. Eduskunnan liikennevaliokunnan mietinnössä (LiVM 3-HE 226/1977 vp) erityisen säännöksen tarvetta perusteltiin muun muassa sillä, että nykyisen rikoslain 16 luvun 20 a §:n sisältämä enimmäisrangaistus kaksi vuotta vankeutta on liian ankara tällaisen teon arvostelemiseksi ja ettei rikoslain säännöstä ilmeisesti voi soveltaa muiden kuin virkasuhteessa olevien tarkastajien erehdyttämiseen. Ehdotetussa väärän henkilötiedon antamista koskevassa rangaistussäännössä enimmäisrangaistus on kuusi kuukautta vankeutta. Kun lisäksi tarkastajana voi olla ainoastaan rikoslain mukaan virkamiehenä pidettävä henkilö, erityistä säännöstä ei myöskään tästä syystä tarvita. Pykälän 2 momentin erityinen rangaistussäännös ehdotetaan tarpeettomana poistettavaksi.

Pykälän nykyisen 3 momentin kaltaista rajoitussäännöstä ei enää tarvita. Rikoslain virkamiehen ja muun järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista koskevien säännösten keskinäinen suhde on säännelty rikoslaissa, minkä vuoksi nykyistä rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:n poissulkevaa säännöstä vastaava säännös on tarpeeton. Myös viranomaisen erehdyttämisen poissulkeva säännös on tarpeeton. Ehdotuksen mukaan väärin tietojen antamiseen sovelletaan myös näissä tapauksissa rikoslain asianomaista säännöstä. Pykälän 3 momentti ehdotetaan tarpeettomana poistettavaksi.

## 27. Vartioimisliikelaki

6 §. Vartioimisliikelain 6 §:ssä säädetään väkivaltaisesta käyttäytymisestä laissa tarkoitettua vartijaa kohtaan. Ehdotetussa rikoslain 17 luvun 6 §:ssä säädetään rangaistus järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta, mikä koskee myös vartioimisliikelaisissa tarkoitettuun vartijaan kohdistettua tekoa. Vartioimisliikelain 6 § ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslain mainittuun pykälään.

## 28. Laki julkisista huvitilaisuuksista

18 §. Julkisista huvitilaisuuksista annetun lain 18 § sisältää säännökset puheena olevan lain rikkomisesta ja viittauksen rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:ään. Pykälän 1 momentin mukaan se, joka luvattomasti toimeenpantessa tarkoitetun tilaisuuden, jonka järjestämiseen tarvitaan viranomaisen lupa, taikka rikkoo sen toimeenpanemisesta tässä laissa säädettyjä tai sen nojalla annettuja määräyksiä, tuomitaan huvitilaisuuksista annettujen määräysten rikkomisesta sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Pykälän 2 momentti koskee julkisista huvitilaisuuksista annetun lain tai sen nojalla annettujen määräysten muunlaista rikkomista. Pykälän 3 momentin viittaussäännöksen mukaan järjestysmieheen kohdistetusta väkivallasta ja uhkauksesta sekä haitanteosta järjestysmiehelle rangaistaan niin kuin rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään.

Pykälän 1 momentissa tarkoitettuihin rikkomuksiin ei ole enää syytä ulottaa vankeusrangaistusuhkaa. Momentissa kuvatut teot liittyvät enemmänkin tilaisuuden järjestämisen muodollisten edellytysten rikkomiseen kuin yleistä järjestystä vaarantavaan menettelyyn. Huvitilaisuuksien järjestämisen luvanvaraisuutta nykyisessä lainsäädännössä voidaan pitää tarpeettoman laajana. Oikeusministeriön asettama kokoontumisoikeustyöryhmä on mietinnössään (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1995) ehdottanut yleisötalaisuuksien järjestämistä koskevien rajoitusten lieventämistä. Myös rajoitusten rikkomisen seuraamuksia ehdotetaan lievennettäväksi. Jo tässä vaiheessa on perusteltua luopua julkisista huvitilaisuuksista annetun lain 18 §:ään sisältyvästä vankeusuhasta. Samalla ehdotetaan pykälän nykyinen 1 ja 2 momentti yhdistettäväksi. Nykyiseen 2 momenttiin sisältyvä avoin rangaistussäännös ei täytä rangaistussäännöksille nykyisin asetettavia vaatimuksia, mutta sen uudistaminen on tarkoituksenmukaista jättää kokouslainsäädännön laajemman uudistamisen yhteydessä tehtäväksi. Selkeyden vuoksi eri tekotavat ehdotetaan kuitenkin numeroitaviksi.

Esityksen mukaan rangaistus julkisista huvitilaisuuksista annetussa laissa tarkoitetun järjestysmiehen vastustamisesta tuomittaisiin ehdotetun rikoslain 17 luvun 6 §:n mukaan. Nykyinen 3 momentti ehdotetaan siirrettäväksi 2 momentiksi ja muutettavaksi viittaa-

maan rikoslain 17 luvun 6 §:ään.

## 29. Laki video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta

16 §:n 1 momentti. Video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 16 §:n 1 momentissa säädetään kuvaohjelmien tarkastuksesta annettujen säännösten rikkomisesta. Mainitusta rikkomuksesta tuomitaan se, joka vastoin tuota lakia (1) levittää ohjelmaa, jota ei ole tarkastettu siten kuin tässä laissa on säädetty, (2) levittää ohjelmaa tämän lain mukaisen tarkastuspäätöksen tai 3 §:n säännösten vastaisesti, (3) laiminlyö lain 10 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden, (4) antaa lain 10 §:ssä tarkoitetussa ilmoituksessa väärän tai harhaanjohtavan tiedon tai (5) levittää ohjelmaa, jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen ei ole tehty 11 §:n mukaisia merkintöjä tai jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen on tehty vääriä tai harhaanjohtavia merkintöjä. Rangaistus-seuraamuksena on sakko tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Vakavimmat momentissa kriminalisoidut teot ovat myös rikoslain mukaan rangaistavia. Esimerkiksi momentin 4 kohdassa mainittu väärien tai harhaanjohtavien tietojen antaminen täyttäneenä käytännössä aina myös ehdotetun rikoslain 16 luvun 7 §:n mukaisen väärien tietojen antamisen viranomaiselle. Samoin 5 kohdassa tarkoitettu väärien tai harhaanjohtavien tietojen merkitseminen levitettävään tallenteeseen merkinnee usein syyllistymistä rikoslain 33 luvussa säädettyyn väarennysrikokseen. Väkivaltakuvausten tai sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä taas säädetään rangaistus ehdotetuissa rikoslain 17 luvun 18 ja 19 §:ssä.

Tarkastamattomien tai muuten puheena olevan lain säännösten vastaisten tallenteiden levittämisen sinänsä ei ole perusteltua ulottaa vankeusrangaistusuhkaa. Vielä vähemmän vankeusrangaistuksen tarvetta voidaan perustella valvontaa vaikeuttavien velvollisuuksien laiminlyömiselle. Tällaisiin rikkomuksiin rikoslakia uudistettaessa on johdonmukaisesti liitetty sakkorangaistusuhka, jollei teko samalla täytä jonkin rikoslain mukaan arvoiteltavan vakavamman rikoksen tunnusmerkistöä. Sen vuoksi ehdotetaan, että puheena olevasta rangaistussäännöksen asteikoista poistetaan vankeusrangaistus. Jotta rikoslain säännösten soveltuminen vakavim-

piin rikkomuksiin olisi nykyistä selvemmin havaittavissa, rangaistussäännökseen lisättäisiin toissijaisuuslauseke, jonka mukaan sitä sovellettaisiin vain, jos teosta muualla laissa ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Lain 17 §:n etsintää koskevaan säännökseen ei ole perusteltua tehdä muutosta rangaistussäännöksen asteikon lievenemisen johdosta. Lain noudattamisen valvonta edellyttää etsintämahdollisuuden säilyttämistä.

### 30. Laki elokuvien tarkastuksen toimittamisesta

14 §. Elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 14 §:ssä säädetään tarkastamattoman elokuvan esittämisestä tai esityttämisestä. Pykälän 1 momentin mukaan se, joka vastoin elokuvien tarkastuksesta annettua lakia esittää tai esityttää elokuvan, jota ei ole tarkastettu ja esitettäväksi hyväksytty siten kuin mainitussa laissa on säädetty, samoin kuin se, joka esittää tai esityttää elokuvan tarkastuspäätöksestä tai mainitun lain 4 §:n 2 momentissa tarkoitetusta määräyksestä poikkeavasti, tuomitaan sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Pykälän 2 momentin mukaan se, joka muulla kuin 1 momentissa mainitulla tavalla rikkoo elokuvien tarkastuksesta annettua lakia, tuomittakoon sakkoon.

Edellä video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain perusteluissa on selostettu niitä säännöksiä, jotka koskevat vakavimpia rikkomuksia tarkastamattomien kuvaohjelmien esittämisessä. Vastaavin perustein ehdotetaan, että tarkastamattomien elokuvien esittämistä koskevan rangaistussäännöksen asteikoista poistetaan vankeusrangaistus. Samoin ehdotetaan tähänkin rangaistussäännökseen lisättäväksi toissijaisuuslauseke, jonka mukaan säännöstä sovellettaisiin vain, jos teosta muualla laissa ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Pykälän 2 momenttiin sisältyvä avoin rangaistussäännös ehdotetaan samalla yhdistettäväksi muutettuun rangaistussäännökseen. Selkeyden vuoksi eri tekotavat numeroitaisiin. Hallitusmuodon sananvapautta koskevien säännösten uudistamisen johdosta elokuvien tarkastusta koskevat säännökset ovat uudelleen arvioitavana. Sen vuoksi tässä vaiheessa ei ehdoteta muita muutoksia rangaistussäännökseen, vaikka 3 kohtaan sisältyvä avoin rangaistussäännös ei täytäkään rangaistussäännöksille yleensä asetettavia vaatimuksia. Laajemman

uudistuksen yhteydessä on syytä ratkaista, missä määrin elokuvien tarkastamisen tueksi ehkä tarvitaan muuta rangaistussääntelyä.

### 31. Laki nopeusvalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä

3 §. Nopeusvalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä annetun lain 3 §:n 2 momentissa on rangaistussäännös tutkanpaljastimen levittämisrikoksesta. Joka mainitun lain vastaisesti tuo maahan, valmistaa, pitää kaupan, myy tai muuten luovuttaa laissa tarkoitettua laitteen taikka asentaa tällaisen laitteen ajoneuvoon tai sen perävaunuun, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Vankeusuhan sisältävä erityinen tutkanpaljastimen levittämisrikos lisättiin lakiin eduskunnan liikennevaliokunnan ehdotuksesta. Valiokunnan mukaan tällaisesta toiminnasta tulisi voida tuomita myös sakkoa ankarampaan rangaistukseen (LiVM n:o 2 - 1985 vp.).

Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä tulee myös rikoslain ulkopuoliseen lainsäädäntöön sisältyviä rangaistussäännöksiä tarkastella koko rikoslainsäädännön näkökulmasta ja muun muassa arvioida yhtenäisesti niin rangaistavuuden laajuus kuin rangaistus-seuraamuksetkin. Tutkanpaljastimen levittämisrikos voi yksittäistapauksessa osoittaa merkittävää yhteiskunnan vastaisuutta esimerkiksi silloin, jos kysymys on laajamittaisesta ja toistuvasta tällaisesta menettelystä. Toisaalta on vaikea kuvitella tilannetta, jossa todella jouduttaisiin tuomitsemaan vankeusrangaistus tämänkaltaisesta teosta. Sakkorangaistus on mitattavissa niin ankaraksi, ettei vankeuden käyttöön pitäisi olla tarvetta. Viireillä olevat sakkorangaistusten perusteena olevien tulojen aikaisempaa tarkempaan selvittämiseen ja ulosoton tehostamiseen tähtäävät uudistukset vielä vähentävät mahdollisuuksia väistää sakkorangaistuksen vaikutuksia. Sen vuoksi ehdotetaan, että tutkanpaljastimen levittämisrikoksen rangaistusasteikosta poistetaan mahdollisuus vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen. Rikoksen nimi säilyisi ennallaan ja se jäisi edelleen erilliseksi momentiksi, mikä helpottaisi rikosten määrän seuraamista ja toisaalta osoittaisi, että tutkanpaljastimen levittämistä on pidettävä lähtökohtaisesti vakavampana rikoksena kuin esimerkiksi yksittäistä tutkanpaljastimen käyttöä.

### 32. Passilaki

21 §. Passilain 21 §:ssä on passirikkomusta koskeva rangaistussäännös. Joka matkustaa maasta ilman vaadittavaa passia tai rikoo passin kelpoisuusalueen rajoituksia, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi, jollei teosta muulla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Ehdotettu rikoslain 17 luvun 7 § valtionrajarikoksesta koskee myös tällaista menettelyä. Passilain rangaistussäännös ehdotetaan korvattavaksi viittauksella rikoslain valtionrajarikosta koskevaan rangaistussäännökseen.

### 33. Rajavyöhykelaki

10 §:n 1 ja 2 momentti. Rajavyöhykelain 10 §:ssä (533/76) on rajavyöhykelain rikkomista (1 momentti) ja törkeää rajavyöhykelain rikkomista (2 momentti) koskevat rangaistussäännökset. Kummassakaan momentissa rikoksen tekotapaa ei ole tarkemmin kuvattu, vaan niissä on kysymys rajavyöhykelain tai sen nojalla annettujen säännösten rikkomisesta. Törkeä tekomuoto edellyttää lisäksi teon arvioimista törkeäksi huomioon ottaen rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat kokonaisuudessaan. Lievässä rajavyöhykelain rikkomisessa enimmäisrangaistus on kolme kuukautta vankeutta ja törkeässä kaksi vuotta vankeutta. Pykälän 3 momentissa on menettämisseuraamussäännös. Luvatta hallussapidetyt tai käytetyt ampu-aseet ja -tarvikkeet, räjähdysaineet, valokuvauskoneet sekä filmit ja levyt samoin kuin luvatta otetut valokuvat ja negatiivit, voidaan tuomita valtiolle menetetyiksi.

Ehdotettu rikoslain 17 luvun 7 § valtionrajarikoksesta koskee myös luvatonta oleskelua tai liikkumista rajavyöhykkeellä sekä muutakin ryhtymistä rajavyöhykelaiissa kiellettyyn toimeen eli säännös kattaa rajavyöhykelain vakavat rikkomiset. Sen vuoksi rajavyöhykelaiissa ei enää tarvita vankeusuhan sisältävää rangaistussäännöstä. Rajavyöhykelaiissa ja ennen kaikkea sitä täydentävässä rajavyöhykeasetuksessa (404/47) on eräitä sellaisia velvoitteita, joiden rikkomiseen lienee edelleen perusteltua ulottaa sakkorangaistuksen uhka. Rangaistusuhkaa edellyttävien rajavyöhykelain ja sen nojalla annettujen säännösten asettamien velvoitteiden yksityiskohtainen mainitseminen rangaistussäännöksessä ei ole kaikilta osin mahdollista, koska nykyinen laki muun muassa

mahdollistaa välineiden käyttöä koskevien ehtojen asettamisen myönnettäessä lupa eräiden välineiden hallussapitoon rajavyöhykkeellä (lain 6 §) eikä näiden ehtojen mainitseminen rangaistussäännöksessä ole mahdollista. Sen vuoksi tässä vaiheessa ei ole ehdotettu rangaistavien tekotapojen yksityiskohtaista kuvaamista. Rajavyöhykelakia uudistettaessa tulisi rangaistussäännös kirjoittaa nykyistä täsmällisempään muotoon.

Edellä mainituin perustein ehdotetaan, että rajavyöhykelain 10 §:n 1 momentista poistetaan vankeusrangaistusuhka ja että pykälän 2 momentti korvataan viittauksella rikoslain valtionrajarikokseen. Pykälän 3 momentin menettämisseuraamusta koskevaa säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi. Sitä voitaisiin soveltaa edelleen niin valtionrajarikoksen kuin rajavyöhykelain rikkomisenkin yhteydessä.

### 34. Ulkomaalaislaki

64 §. Ulkomaalaislain (378/91) 64 §:ssä on säännös työnantajan työluparikoksesta (639/93). Esityksen mukaan asiallisesti vastaava säännös otetaan rikoslain 47 luvun 6 a §:ksi. Sen vuoksi ulkomaalaislain 64 § ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslain mainittuun säännökseen.

64 b §. Esityksen mukaan laittoman maahantulon järjestämistä koskeva säännös siirrettäisiin rikoslain 17 luvun 8 §:ksi. Ulkomaalaislain 64 b § ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslain mainittuun säännökseen. Pykälän 2 momenttiin sisältyvän toimenpiteistä luopumista koskevan säännöksen korvaisi vastaava rikoslain 17 luvun 27 §:ään otettava säännös.

64 c §. Pykälässä on nykyisin laittoman maahantulon järjestämisessä käytetyn kuljetusvälineen valtiolle menetetyksi tuomitsemista koskeva säännös. Sen korvaa ehdotuksen mukaan rikoslain 17 luvun 24 §:ään sisältyvä menettämisseuraamussäännös. Pykälä ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

### 35. Arpajaislaki

6 §. Arpajaislain 6 §:n 1 momentissa on arpajaisrikosta koskeva säännös. Joka luvatomasti toimeenpanee arpajaiset, joiden järjestämiseen tarvitaan viranomaisen lupa, myy tai pitää kaupan arpoja sellaisiin luvatomasti tai ulkomailla toimeenpantuihin arpajaisiin taikka muulla tavoin edistää niiden

toimeenpanoa, on tuomittava sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Pykälän 2 momentissa on avoin rangaistus-säännös arpajaismääräysten rikkomisesta. Joka muulla tavalla rikkoo arpajaislakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, on tuomit-tava sakkoon.

Ehdotettu rikoslain 17 luvun 17 §:n sään-nös arpajaisten luvattomasta järjestämisestä koskee arpajaislain 6 §:ssä tarkoitettua men-tetelyä. Arpajaislain rangaistussäännös ehdotetaan korvattavaksi viittauksella rikoslain arpajaisten luvatonta järjestämistä koskevaan rangaistussäännökseen.

### 36. Rahankeräyslaki

12 §. Rahankeräyslain 12 §:n 1 momentin mukaan tuomitaan rahankeräysrikoksesta se, joka toimeenpanee muun kuin lain 3 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettun rahankeräyksen ilman rahankeräyslupaa, laiminlyö tilityksen tekemisen tai toimeenpanee lain 2 §:n 3 momentissa tarkoitettun rahankeräyksen. Rangaistukseksi voidaan tuomita sakkorangaistus tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Pykälän 2 momentissa on sakonuhan sisältävä avoin rangaistussäännös rahankeräysrikko-muksesta.

Esitykseen ei sisälly luvatonta rahan-keräystä koskevaa säännöstä. Virheellisiin tietoihin perustuvaan rahankeräykseen voidaan yleensä soveltaa petosrikkoksia koskevia säännöksiä. Muunlaista rahankeräykseen liit-tyvää laiminlyöntiä ei ole pidettävä niin merkittävänä väärinkäytöksenä, että siihen olisi tarpeen liittää vankeusrangaistusuhka.

Rahankeräyslain rangaistussäännöksestä ehdotetaan sen vuoksi poistettavaksi mahdol-lisuus vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen. Lain 12 §:n 1 ja 2 momentti ehdotetaan samalla yhdistettäväksi. Nykyisen 2 momentin soveltamisalaa ehdotetaan samalla täsmen-nettäväksi. Rikoksen nimenä säilyisi rahan-keräysrikos, vaikka se nyt koskisi myös rahan-keräysrikkomukseksi aikaisemmin katsot-tuja tekoja. Tarkoitus on, että ehdotettu täy-dennys rikkomusta koskevaan 3 kohtaan sulkisi vähäisimmät rikkeet rangaistavuuden ulkopuolelle.

### 37. Eläinsuojelulaki

53 §. Nykyisen eläinsuojelulain 54 §:n tarkoittamat menettelyt arvioitaisiin rikoslain 17 luvun 14 §:n eläinsuojelurikosta ja 15 §:n

lievää eläinsuojelurikosta sekä eläinsuojelu-lain 54 §:n eläinsuojelurikkomusta koskevi-en säännösten mukaan. Havainnollisuuden vuoksi 53 §:ssä viitattaisiin rikoslakiin sijoit-taviin eläinsuojelurikosta ja lievää eläin-suojelurikosta koskeviin rangaistussäännök-siin.

54 §. Ehdotettu 54 § koskisi sellaisia eläinsuojelulain säännösten rikkomisia, jotka eivät täytä rikoslain 17 luvun 14 ja 15 §:n mukaisten eläinsuojelurikoksen ja lievän eläinsuojelurikoksen tunnusmerkistöä. Eläin-suojelurikosta ja lievää eläinsuojelurikosta vähäisempiin rikoksiin syyllytyvä tuomittai-siin eläinsuojelurikkomuksesta, mikäli teosta ei säädetä muualla laissa ankarampaa ran-gaistusta.

1 momentti. Kuten edellä eläinsuojeluri-kosta koskevien perustelujen yhteydessä on todettu, rikoslakiin sijoitettavat eläinsuojelu-rikosta ja lievää eläinsuojelurikosta koskevat säännökset eivät kattaisi lievimpiä eläin-suojelulain nykyisen 54 §:n sisältämän eläin-räökkäyssäännöksen vastaisia menettelyjä. Tällaisia ovat ne eläinräökkäyssäännöksen tarkoittamat toimenpiteet, joita ei voida pitää eläinsuojelurikoksen ja lievän eläinsuojelu-rikoksen tarkoittamalla tavalla julmina taikka tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa aihe-uttavina. Samoin eläinsuojelurikoksen ja lie-vän eläinsuojelurikoksen soveltamisalan ul-kopuolelle jäisivät ne menettelyt, joissa teki-jän viaksi jää tavallinen huolimattomuus, koska noiden rikosten rangaistavuus edellyt-tää tahallisuutta tai törkeää huolimattomuut-ta. Jotta nämä lievimmät rikkomuksetkaan eivät jäisi rankaisematta, eläinsuojelulain 54 §:n 1 momenttiin sijoitettaisiin sellaiset ny-kyisen eläinräökkäyssäännöksen tarkoittamat teot, joita ei ole pidettävä ehdotettujen rikos-lain säännösten mukaisena eläinsuojelurikok-sena tai lievänä eläinsuojelurikoksena. Sään-nös väistyisi myös silloin, kun muualla lais-sa olisi säädetty ankarampi rangaistus. Esi-merkiksi 4 kohdan mukainen teko voisi olla rangaistava salakuljetuksena.

2 momentti. Nykyisen eläinsuojelulain eläinsuojelurikkomusta koskevan 53 §:n si-sältämät rangaistussäännökset sijoitettaisiin lainkohdan 2 momentiksi. Niiden lisäksi sää-dettäisiin rangaistavaksi eläinsuojelulain 22 ja 25 §:ssä tarkoitettujen kieltojen rikkomiset. Ne ovat luonteeltaan rinnastettavissa muihin 2 momentissa mainittuihin eläin-suojelulain säännösten rikkomisiin.

Uutta olisi myös se, että 29 §:n mukaisten

velvollisuuksien laiminlyönti mainittaisiin eläinsuojelurikkomuksena rangaistavana tekona. Pykälä koskee eläinten kuljetusta, ja sen nojalla on annettu asetus eläinten kuljetuksesta. Voimassa olevan lain mukaan on kyllä rangaistavaa 29 §:n tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastainen eläinten kohtelu, ja vastaavaa säännöstä ehdotetaan uuteenkin lakiin. Kuitenkin on ollut jossain määrin tulkinnanvaraista, voidaanko tällä perusteella rangaista sellaisesta eläinten kuljetuksesta annetun asetuksen säännösten rikkomisesta, joka ei liity välittömästi eläinten kohteluun. Kysymys voi olla esimerkiksi puutteista eläinkuljetusta seuraavissa asiakirjoissa. Ehdotettu 29 §:n mainitseminen myös 54 §:n 2 momentin 2 kohdassa poistaisi tulkinnanvaraisuuden.

55 §. *1 momentti.* Nykyisessä eläinsuojelulain 55 §:n 1 momentissa olevat säännökset eläintenpitokiellosta korvattaisiin rikoslain 17 luvun 24 §:n 1 momenttiin otettavalla säännöksellä, johon 55 §:n 1 momentissa viitattaisiin.

*2 momentti.* Eläinsuojelulain 55 §:n 2 momentin säännös eläintenpitokiellon täytäntöönpanosta siirtyisi rikoslain 17 luvun 24 §:ään, joten 2 momentti voitaisiin kumota.

## Voimaantulo

Esitykseen sisältyvistä lakiehdotuksista ei aiheudu sellaista tarvetta muuttaa viranomaisten organisaatiota tai toimivaltaa, että esityksen voimaantuloa olisi sen vuoksi tarpeen lykätä. Tarvittavan koulutuksen järjestämiseen tuomareille, syyttävaviranomaisille, poliisille ja mahdollisesti joillekin muillekin viranomaisille ja esityksestä tiedottamiseen tarvittava aika lienee noin puoli vuotta siitä, kun esitys on vahvistettu. Esitykseen sisältyy monia varsin yleisiä rikoksia, kuten virkamiehen vastustaminen, väärän henkilötiedon antaminen, lahjuksen antaminen ja erityisesti raiskaus, joiden vuotuisella määrällä on merkitystä rikollisuuden kehityksen seuraamisessa. Jotta esityksen voimaantulon jälkeen mahdollisimman nopeasti kyettäisiin saamaan vertailukelpoisia tilastotietoja esitykseen sisältyvien rikosten määrän kehityksestä, esityksen voimaansaattaminen kalenterivuoden alusta on perusteltua, jollei voimaantuloa sen johdosta jouduta siirtämään selvästi yli koulutuksen ja tiedottamisen vaatiman ajan. Myös lakia soveltavien viranomaisten ja kansalaisten kannalta olisi selvintä, jos lait tulisivat voimaan vuoden alusta.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

## 1.

## Laki

## rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*kumotaan* rikoslain 10 ja 19 luku, 24 luvun 2 ja 4 § ja 26 luku, 42 luvun 2, 5, 5 a, 7 ja 8 § sekä 43 luvun 4 ja 8 §,  
 sellaisina kuin niistä ovat 10, 19 ja 26 luku niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen, 42 luvun 2 § 4 päivänä heinäkuuta 1944 annetussa laissa (425/44), 5 § 4 päivänä helmikuuta 1928 annetussa laissa (48/28), 5 a § 16 päivänä huhtikuuta 1919 annetussa laissa (44/19) ja 7 § 21 päivänä huhtikuuta 1995 annetussa laissa (578/95) sekä 43 luvun 4 § muutettuna 17 päivänä marraskuuta 1939 ja 15 päivänä maaliskuuta 1991 annetuilla laeilla (402/39 ja 519/91) ja 8 § mainitussa 17 päivänä marraskuuta 1939 annetussa laissa,  
*muutetaan* 16, 17 ja 20 luku,  
 sellaisina kuin ne ovat niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen, sekä  
*lisätään* laista mainitulla 21 huhtikuuta 1995 annetulla lailla kumotun 15 luvun sijaan uusi 15 luku, 40 lukuun uusi 13 § ja 47 lukuun uusi 6 a § seuraavasti:

## 15 luku

## Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

## 1 §

*Perätön lausuma tuomioistuimessa*

Jos

1) todistaja tai asiantuntija tuomioistuimessa,

2) asianosainen tuomioistuimessa totuusvakuutuksen nojalla kuulusteltaessa tai

3) muu henkilö tuomioistuimessa valan tai vakuutuksen nojalla

antaa väärän tiedon asiassa tai ilman lailista syytä salaa siihen kuuluvan seikan, hänet on tuomittava *perättömästi lausumasta tuomioistuimessa* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

## 2 §

*Perätön lausuma viranomaismenettelyssä*

Jos

1) joku valan tai vakuutuksen nojalla oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä,

2) muu kuin rikoksesta epäilty rikosasian esitutkinnassa henkilökohtaisesti läsnä ollen kuulusteltaessa tai

3) muu kuin epäillyn asemassa oleva poliisitutkinnassa tai siihen rinnastettavassa viranomaismenettelyssä henkilökohtaisesti

läsnä ollen kuulusteltaessa

antaa väärän tiedon asiassa tai ilman lailista syytä salaa siihen kuuluvan seikan, hänet on tuomittava *perättömästi lausumasta viranomaismenettelyssä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Oikeushenkilön lakimääräinen edustaja, jota esitutkinnassa kuulustellaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta selvittäessä, rinnastetaan rikoksesta epäiltyyn.

## 3 §

*Törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa*

Jos 1 §:ssä tarkoitettussa perättömässä lausumassa

1) aiheutetaan vaara, että tuomioistuin varsin todennäköisesti tuomitsee syyttömän vankeuteen tai muuhun ankaraan seuraamukseen tai jonkun huomattavasti ankarampaan seuraamukseen kuin mihin hänet muutoin tuomittaisiin tai että tuomioistuin varsin todennäköisesti tekee asianosaiselle muuten erityisen tuntuvaa vahinkoa aiheuttavan väärän päätöksen,

2) totuudenvastaisuus tai salaaminen koskee erityisen merkityksellistä seikkaa tai

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästi perättömästi lausumasta tuomioistuimessa* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

## 4 §

*Tuottamuksellinen perätön lausuma*

Joka

1) todistajana tai asiantuntijana tuomioistuimissa tai

2) totuusvakuutuksen, valan tai vakuutuksen nojalla tuomioistuimissa tai oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä

huolimattomuudesta antaa väärän tiedon asiassa tai salaa siihen kuuluvan seikan, on tuomittava *tuottamuksellisesta perättömästä lausumasta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 5 §

*Yritetty yllytys perättömään lausumaan*

Joka yrittää taivuttaa toista 1—3 §:ssä tarkoitettuun rikokseen, on tuomittava *yritystyä yllytyksestä perättömään lausumaan* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

## 6 §

*Väärä ilmianto*

Joka antaa esitutkinta- tai muulle viranomaiselle taikka tuomioistuimelle väärän tiedon ja siten aiheuttaa vaaran, että ilmianto pidätetään, vangitaan tai joutuu muun pakkokeinon kohteeksi tai joutuu syytteeseen tai tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen virheellisin perustein, on tuomittava *väärästä ilmiannosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

## 7 §

*Todistusaineiston vääristeleminen*

Joka saadakseen syyttömän tuomitukseksi rangaistukseen tai muuten toista vahingoittaakseen kätkee, hävittää, turmelee, muuntaa tai muuten vääristää tuomioistuimissa tai rikosasian esitutkinnassa todisteena tarpeellisen esineen, asiakirjan tai muun todisteen, jolla hänen tietensä on merkitystä asiassa, on tuomittava *todistusaineiston vääristelemisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Todistusaineiston vääristelemisestä tuomitaan myös se, joka 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa antaa perättömäksi tai vääristellyksi tietämänsä todisteen käytettäväksi tai itse käyttää sitä harhauttavalla tavalla tuomioistuimissa tai rikosasian esitutkinnassa.

## 8 §

*Törkeä todistusaineiston vääristeleminen*

Jos todistusaineiston vääristelemisessä

1) aiheutetaan vaara, että syytön varsin todennäköisesti tuomitaan vankeuteen tai muuhun ankaraan seuraamukseen,

2) rikoksen kohteena on erityisen merkityksellinen todiste tai

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä todistusaineiston vääristelemisestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

## 9 §

*Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen*

Joka oikeudettomasti

1) väkivallalla tai uhkauksella estää tai yrittää estää toista antamasta lausuntoa todistajana, asiantuntijana, muuna kuultavana tai asianosaisena oikeudenkäynnissä, esitutkinnassa, poliisitutkinnassa tai niihin rinnastettavassa muussa viranomaismenettelyssä tai vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa lausunnon sisältöön tai

2) tekee tai uhkaa tehdä toiselle väkivaltaa sen vuoksi, mitä hän on lausunut edellä tarkoitatussa kuulustelussa,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

## 10 §

*Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen*

Joka tietää Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön,

törkeän ryöstön, ihmisryöstön, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähdetirikoksen, aluksen kaappauksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausaineririkoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske rikosta valmistelevan puolisoa, sisarusta, sukulaista suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa, hänen kanssaan yhteistaloudessa asuvaa eikä muuta niihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia läheistä henkilöä.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei myöskään koske henkilöä, jolla on laissa säädetty vaitiolovelvollisuus.

## 11 §

### *Rikoksenteikijän suojeleminen*

Joka saatuaan tietää rikoksen tehdyksi edistämällä rikoksenteikijän pakoa tai hävittämällä todisteita estää tai yrittää estää rikoksenteikijän saattamista vastuuseen rikoksesta, on tuomittava *rikoksenteikijän suojelemisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske rikokseen osallista eikä 10 §:n 2 momentissa mainitussa suhteessa rikoksenteikijään olevaa henkilöä, eikä rikosta, josta ei säädetä ankarampaa rangaistusta kuin kuusi kuukautta vankeutta.

## 12 §

### *Ulkomailla tehty perätön lausuma*

Perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä sovellettaessa tuomioistuimella tarkoitetaan myös Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjalla perustettua Kansainvälistä tuomioistuinta ja muuta mainitun järjestön asettamaa tuomioistuinta, Islannin ja Norjan sekä Euroopan yhteisöjen ja Euroopan unionin jäsenmaan tuomioistuinta sekä muunkin ulkomaan tuomioistuinta, kun se antaa Suomen tuomioistuimelle virka-apua.

## 13 §

### *Rajoitussäännös*

Perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä ei sovelleta, jos

1) lausuman antaja ennen kuulemisen tai kuulustelun päättymistä oikaisee lausuman tai ilmaisee salaamansa seikan tai

2) totuudessa pysyminen on ollut mahdollista ilman vaaraa joutua vastuuseen omasta rikoksesta tai siihen rinnastettavasta lainvastaisesta teosta.

## 16 luku

### **Rikoksista viranomaisia vastaan**

## 1 §

#### *Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen*

Joka

1) käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen,

2) muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai

3) käyttää väkivaltaa virkamiestä vastaan kostaakseen sellaisen virkatoimen,

on tuomittava *virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta* vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla palvelusta toimitavaa sotilasta tai sitä kohtaan, joka pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa.

## 2 §

#### *Virkamiehen vastustaminen*

Joka käyttämättä väkivaltaa tai sen uhkaa oikeudettomasti estää tai yrittää estää 1 §:ssä tarkoitetun virkatoimen suorittamista tai vaikeuttaa sitä, on tuomittava *virkamiehen vastustamisesta* sakkoon.

Virkamiehen vastustamisesta tuomitaan

myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla palvelusta toimittavaa sotilasta tai sitä kohtaan, joka pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa.

## 3 §

*Poliisilain rikkominen*

Joka

1) jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn tai kiellon,

2) kieltäytyy antamasta poliisimiehelle poliisilain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuja henkilötietoja,

3) jättää noudattamatta poliisilain 21 §:ssä tarkoitettun, poliisimiehen kulkuneuvon pysäyttämiseksi tai siirtämiseksi antaman selvästi havaittavan merkin tai määräyksen,

4) laiminlyö poliisilain 45 §:ssä säädetyn avustamisvelvollisuutensa tai

5) hälyttää aiheettomasti poliisiin taikka antamalla vääriä tietoja tahallaan vaikeuttaa poliisin toimintaa,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *poliisilain rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

## 4 §

*Väärin henkilötiedon antaminen*

Joka erehdyttääkseen viranomaista ilmoittaa nimensä väärin tai antaa muutoin henkilöllisyydestään väärän tai harhaanjohtavan tiedon taikka sanotussa tarkoituksessa käyttää toisen henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista todistusta, on tuomittava *väärin henkilötiedon antamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 5 §

*Sakkovilppi*

Joka hankkiakseen itselleen taloudellista hyötyä antaa viranomaiselle sakon määräämistä varten tuloistaan, varallisuudestaan, elatusvelvollisuudestaan tai muusta maksu-

kykyynsä vaikuttavasta seikasta olennaisesti totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon, on tuomittava *sakkovilpistä* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

## 6 §

*Rekisterimerkintärikos*

Joka

1) aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon tai

2) hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittaakseen käyttää hyväkseen 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla aiheutettua virhettä,

on tuomittava *rekisterimerkintärikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

## 7 §

*Väärin todistuksen antaminen viranomaiselle*

Joka antaa viranomaiselle oikeudellisesti merkityksellisen totuudenvastaisen kirjallisen todistuksen tai siihen rinnastettavan teknisen tallenteen taikka laadittuaan sellaisen todistuksen tai tallenteen antaa sen toiselle sanottuun tarkoitukseen käytettäväksi, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *väärin todistuksen antamisesta viranomaiselle* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Väärin todistuksen antamisesta viranomaiselle tuomitaan myös viranomaisen erityisen valvonnan alaisen toiminnan harjoittaja taikka tämän edustaja tai palveluksessa oleva henkilö tai valvottavan yhteisön tilintarkastaja, joka lakiin perustuvan tarkastuksen yhteydessä tai lakiin perustuvaa ilmoitusvelvollisuutta muuten täyttäessään antaa valvovalle viranomaiselle oikeudellisesti merkityksellisen totuudenvastaisen suullisen tiedon.

## 8 §

*Virkavallan anastus*

Joka toista erehdyttääkseen

1) ilman lakiin perustuvaa oikeutta ryhtyy

toimeen, jonka vain julkista valtaa käyttävä toimivaltainen viranomaislainen saa tehdä, tai

2) muuten esiintyy virkatehtävässä olevana julkista valtaa käyttävänä virkamiehenä, on tuomittava *virkavallan anastuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 9 §

*Omaisuuksia koskevan viranomaiskiellon rikkominen*

Joka oikeudettomasti

1) murtaa viranomaisen asettaman lukon, sinetin, esteen tai merkinnän, jolla esine tai muu kohde on suljettu tai eristetty tai muuten murtautuu viranomaisen tällä tavoin sulkemaan esineeseen tai muuhun kohteeseen,

2) tunkeutuu viranomaisen sulkemaan rakennukseen tai huoneeseen tai muuten rikoo rikoksen selvittämisen turvaamiseksi pakkokeinolain 6 luvun 2 §:n nojalla annetun kiellon,

3) ryhtyy takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tai sellaiseen irtaimeen esineeseen, jonka muualle siirtämisen viranomaislainen on kieltänyt, tai

4) vastoin hukkaamiskieltoa tai muuta viranomaiskieltoa hukkaa tai luovuttaa omaisuutta tai vastoin maksukieltoa maksaa saatavan tai palkan,

on tuomittava *omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa viranomaisella tarkoitetaan Suomen viranomaisen lisäksi ulkomaan tulliviranomaista.

## 10 §

*Viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittäminen*

Joka oikeudettomasti hävittää, ottaa haltuunsa, vahingoittaa tai muutoin tekee käytökelvottomaksi yleisessä arkistossa tai viranomaisen hallussa olevan asiakirjan tai muun todistuskappaleen taikka viranomaisen pitämän yleisen rekisterin tai sen osan, on tuomittava *viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

## 11 §

*Lahjuksen antaminen*

Joka virkamiehelle, julkisyhteisön työntekijälle tai palvelusta toimittavalle sotilaille taikka Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevalle lupaa, tarjoaa tai antaa tämän toiminnasta palvelussuhteessa asianomaiselle itselleen tai toiselle tarkoitettua lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan mainitun henkilön toimintaan palvelussuhteessa, on tuomittava *lahjuksen antamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Lahjuksen antamisesta tuomitaan myös se, joka virkamiehen tai muun 1 momentissa mainitun henkilön toiminnasta palvelussuhteessa lupaa, tarjoaa tai antaa sanotussa momentissa tarkoitettua lahjan tai edun toiselle.

## 12 §

*Törkeä lahjuksen antaminen*

Jos lahjuksen antamisessa

1) lahjalla tai edulla pyritään saamaan asianomainen toimimaan palvelussuhteessa velvollisuuksiensa vastaisesti lahjojaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuva vahinkoa tai haittaa aiheuttaen tai

2) lahjan tai edun arvo on huomattava ja lahjuksen antaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä lahjuksen antamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

## 13 §

*Vangin laitton vapauttaminen*

Joka laittomasti

1) vapauttaa vangin, pidätetyn tai kiinniotetun taikka sotilaskurinpitolaissa (331/83) tarkoitettuun arestiin määrätyn henkilön vankilasta tai muusta säilytyspaikasta tai häntä vartioivan, saattavan tai kuljettavan virkamiehen tai sotilaan huostasta taikka auttaa häntä pääsemään karkuun tai

2) estää toimivaltaista virkamiestä tai sotilasta ottamasta kiinni pakosalla olevaa vangittavaksi tai pidätettäväksi määrättyä tai kiinniotettavaa henkilöä,

on tuomittava *vangin laittomasta vapautta-*

*misesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

14 §

*Vangin karkaaminen*

Vanki, pidätetty tai viranomaisen huostassa oleva kiinniotettu taikka sotilaskurinpitolaissa tarkoitettuun arestiin määrätty henkilö, joka karkaa tai yrittää karata rangaistuslaitoksesta tai muusta säilöstä taikka häntä vartioivan, saattavan tai kuljettavan henkilön huostasta, on tuomittava *vangin karkaamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

15 §

*Vangin varustautuminen aseella*

Vanki, pidätetty tai viranomaisen huostassa oleva kiinniotettu taikka sotilaskurinpitolaissa tarkoitettuun arestiin määrätty henkilö, joka vastoin hänen tietoonsa saatettua kieltoa valmistaa, hankkii tai pitää hallussaan ampu- tai teräaseen tai niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen, on tuomittava *vangin varustautumisesta aseella* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

16 §

*Oikeushenkilön rangaistusvastuu*

Lahjuksen antamiseen ja törkeään lahjuksen antamiseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

17 §

*Rajoitussäännös*

Tämän luvun 1 ja 2 §:n säännöksiä ei sovelleta 17 luvun 6 §:ssä tarkoitettuihin tekoihin.

18 §

*Määritelmä*

*Euroopan yhteisöjen palveluksessa oleval-*

*la* tarkoitetaan henkilöä, joka on pysyvässä tai tilapäisessä palvelussuhteessa Euroopan parlamentissa, Euroopan unionin neuvostossa, Euroopan yhteisöjen komissiossa, Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa, tilintarkastustuomioistuimessa, alueiden komiteassa, talous- ja sosiaalikomiteassa, Euroopan oikeusasiamiehen palveluksessa, Euroopan investointipankissa, Euroopan rahapoliittisissa instituutissa tai Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten nojalla perustetussa muussa elimessä taikka toimeksiannon perusteella hoitaa jonkin Euroopan yhteisöjen toimielimen tai Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten nojalla perustetun muun elimen antamaa tehtävää.

17 luku

**Rikoksista yleistä järjestystä vastaan**

1 §

*Julkinen kehottaminen rikokseen*

Joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai houkuttelee rikoksen tekemiseen siten, että kehotus tai houkuttelu

1) aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään tai

2) muuten selvästi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta,

on tuomittava *julkisesta kehottamisesta rikokseen* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Jos kehottaminen tai houkutteleminen aiheuttaa sen, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, sovelletaan mitä 5 luvussa säädetään osallisuudesta rikokseen.

2 §

*Mellakka*

Joka väkijoukon selvästi aikoessa käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaa omaisuuteen kohdistuvaa huomattavaa vahinkoa osallistuu teoillaan väkijoukon toimintaan ja jättää tällöin noudattamatta toimivaltaisen viranomaisen laillisessa järjestyksessä antaman hajaantumiskäskyn, on tuomittava *mellakasta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

## 3 §

*Väkivaltainen mellakka*

Joka väkijoukon tehdessä 16 luvun 1 §:ssä mainitun rikoksen, käyttäessä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaessa huomattavaa vahinkoa omaisuudelle osallistuu teoillaan väkijoukon toimintaan, on tuomittava *väkivaltaisesta mellakasta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

## 4 §

*Väkivaltaisen mellakan johtaminen*

Joka yllyttää tai johtaa 3 §:ssä tarkoitettua väkijoukkoa, on tuomittava *väkivaltaisen mellakan johtamisesta* vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

## 5 §

*Yleisen järjestyksen aseellinen rikkominen*

Joka tehdäkseen 12 luvun 1—4 §:ssä, 16 luvun 1 tai 13 §:ssä tai tämän luvun 3 §:ssä tarkoitettua rikoksen värvää tai kokoaa aseellista väkeä, on tuomittava *yleisen järjestyksen aseellisesta rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

## 6 §

*Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen*

Joka käyttämällä tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa estää tai yrittää estää järjestystä ylläpitävää henkilöä suorittamasta hänelle lain tai asetuksen nojalla kuuluvaa tehtävää tai muuten vaikeuttaa sanotun tehtävän suorittamista, on tuomittava, jollei laissa muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, *järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

*Järjestystä ylläpitävällä henkilöllä* tarkoitetaan tässä pykälässä

1) järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa (472/77) tarkoitettua kuljettajaa, häneen rinnastettavaa henkilöä tai heitä pyynnöstä avustavaa matkustajaa,

2) joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/79) tarkoitettua matkalippujen tarkastajaa,

3) vartioimisliikelaisissa (237/83) tarkoitettua vartijaa,

4) julkisista huvitilaisuuksista annetussa laissa (492/68), ulkoilulaisissa (606/73), yleisten kokousten järjestysmiehistä annetussa asetuksessa (190/33) ja majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetussa asetuksessa (727/91) tarkoitettua järjestysmiestä sekä

5) muuta henkilöä, jonka tehtäväksi on annettu järjestyksen ylläpitäminen määrättyssä paikassa tai kohteessa.

## 7 §

*Valtionrajarikos*

Joka

1) ylittää Suomen rajan ilman siihen oikeuttavaa passia tai muuta vaadittavaa asiakirjaa tai muualta kuin luvallisesta maahantulo- tai maastalähtöpaikasta tai vastoin lakiin perustuvaa kieltoa taikka sitä yrittää,

2) muuten rikkoo rajan ylittämisestä annettuja säännöksiä tai

3) luvattomasti oleskelee tai liikkuu tai ryhtyy rajavyöhykelaisissa (403/47) kiellettyyn toimeen rajavyöhykkeellä,

on tuomittava *valtionrajarikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Valtionrajarikoksesta ei tuomita ulkomaa-laista, joka 1 momentissa tarkoitettua teon johdosta käännytetään rajalta tai karkotetaan maasta, eikä ulkomaalaisista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa.

## 8 §

*Laittoman maahantulon järjestäminen*

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) tuo tai yrittää tuoda maahan ulkomalaisen, jolla ei ole maahantuloon vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa,

2) järjestää tai välittää 1 kohdassa tarkoitettulle ulkomaalaiselle kuljetuksen Suomeen tai

3) luovuttaa toiselle väärän tai väärennetyn passin, viisumin tai oleskeluluvan käytettäväksi maahantulon yhteydessä,

on tuomittava *laittoman maahantulon järjestämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

## 9 §

*Omankädenoikeus*

Joka oikeutensa puolustamiseksi tai toteuttamiseksi omin valloin ryhtyy toimeen, jota hän ei saa tehdä ilman viranomaisen myötävaikutusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *omankädenoikeudesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 10 §

*Uskonrauhan rikkominen*

Joka

1) loukkaamistarkoituksessa julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä uskonnonvapauslaissa (267/22) tarkoitettu kirkko tai uskonnollinen yhdyskunta pitää pyhänä tai

2) meluamalla, uhkaavalla käyttäytymisellään tai muuten häiritsee jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta, muuta sellaista uskonnonharjoitusta taikka hautausilaisuutta,

on tuomittava *uskonrauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

## 11 §

*Uskonnonharjoituksen estäminen*

Joka käyttämällä väkivaltaa tai sillä uhkaamalla oikeudettomasti estää uskonnonvapauslaissa tarkoitetun kirkon tai uskonnollisen yhdyskunnan pitämästä jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta tai muuta uskonnonharjoitusta, on tuomittava *uskonnonharjoituksen estämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

## 12 §

*Hautarauhan rikkominen*

Joka

1) luvattomasti avaa haudan tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauksen,

2) käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla tai

3) turmelee tai häpäisee hautaa tai kuolleiden muistomerkkiä,

on tuomittava *hautarauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 13 §

*Ilkivalta*

Joka

1) metelöimällä tai muulla sellaisella tavalla aiheuttaa häiriötä yleisellä paikalla, virantoimituksen yhteydessä, kulttuuri- tai urheilutilaisuudessa, joukkoliikenteen kulkuneuvossa, yleisiä asioita varten tarkoitettussa kokouksessa tai muussa tilaisuudessa, virastossa, toimistossa, liikkeessä tai tehtaassa taikka muussa vastaavassa paikassa,

2) ampumalla, esineitä heittämällä tai muulla vastaavalla tavalla aiheuttaa häiriötä,

3) luvattomasti poistaa tai turmelee viranomaisen yleisesti nähtäville asettaman julkisen kuulutuksen tai tiedonannon tai

4) käyttämällä joukkoliikenteen kulkuneuvon, hissien tai muun laitteen hätäjarrua tai hälytintä aiheuttaa ilkivaltaisesta väärän hälytyksen,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä rangaistusta, *ilkivallasta* sakkoon.

## 14 §

*Eläinsuojelurikos*

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta pahoinpitelemällä, liiallisesti rasittamalla, jättämällä tarpeellista hoitoa tai ravintoa vaille tai muuten eläinsuojelulain (247/96) vastaisesti kohtelee eläintä julmasti tai tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa aiheuttaen, on tuomittava *eläinsuojelurikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

## 15 §

*Lievä eläinsuojelurikos*

Jos eläinsuojelurikos, ottaen huomioon aiheutetun kärsimyksen, kivun tai tuskan laatu tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikok-

sentekijä on tuomittava *lievästä eläinsuojelurikoksesta* sakkoon.

## 16 §

*Uhkapelin järjestäminen*

Joka luvottomasti järjestää uhkapelin tai ylläpitää huoneistoa tai muuta tilaa uhkapelejä varten tai majoitus- tai ravitsemisliikkeen harjoittajana sallii uhkapelin, on tuomittava *uhkapelin järjestämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

*Uhkapelillä* tarkoitetaan peliä tai pelaamiseen tarkoitettua laitetta tai vedonlyöntiä, jossa voiton saaminen perustuu kokonaan tai pääosin sattumaan tai pelaajista tai vedonlyöjistä riippumattomiin tapahtumiin ja jossa mahdollinen häviö on ilmeisessä epäsuhteessa ainakin jonkun osallistujan maksukykyyn.

## 17 §

*Arpajaisten luvaton järjestäminen*

Joka

1) luvottomasti toimeenpanee arpajaiset, joiden järjestämiseen tarvitaan viranomaisten lupa,

2) myy tai pitää kaupan arpoja luvottomasti toimeenpantuihin arpajaisiin,

3) myy tai pitää kaupan arpoja ulkomailla toimenpantuihin arpajaisiin taikka muulla tavoin edistää niiden toimeenpanoa tai

4) muulla tavoin rikkoo arpajaislain (491/65) tai sen nojalla annettuja määräyksiä arpajaisten, pelikasinotoiminnan, bingopelin, veikkauksen, vedonlyönnin tai totopelin toimeenpanemisesta, tilityksestä tai tuoton käyttämisestä taikka peliautomaattien tai raha-automaattien käytettävänä pitämisestä,

on tuomittava *arpajaisten luvottomasta järjestämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 18 §

*Väkivaltakuvauksen levittäminen*

Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvia tai muita liikkuvia kuvia taikka sellaisia sisältäviä tallenteita, joissa esitetään raakaa väkivaltaa, on tuomittava *väkivaltakuvauksen levittämisestä* sak-

koon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastuksesta annetun lain (299/65) taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (697/87) mukaisesti, ei 1 momentin säännöksiä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla on ilmeisesti ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys edellä tarkoitettuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin mukaan.

## 19 §

*Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen*

Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 18 §:n 2 momentissa säädetään, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettua kuvaa tai kuvatallennetta.

## 20 §

*Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito*

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuuspohjaista kuvatallennetta, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 21 §

*Sukupuolisiveellisyttä loukkaava  
markkinointi*

Joka ansiotarkoituksessa

- 1) luovuttaa 15 vuotta nuoremmalle,
- 2) asettaa julkisesti yleisön nähtäville,
- 3) toimittaa toiselle tämän suostumuksetta tai

4) yleistä pahennusta herättävällä tavalla julkisesti ilmoituksessa, esitteessä tai julisteessa tai muulla tavoin mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee

kuvan, kuvatallenteen tai esineen, joka sukupuolisiveellisyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista tuomitaan myös se, joka 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettulla tavalla tarjoaa myytäväksi tai esittelee tekstiä tai ääntä sisältävän tallenteen, joka sukupuolisiveellisyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta.

## 22 §

*Sukupuolisiveellisuuden julkinen  
loukkaaminen*

Joka tekee julkisesti sukupuolisiveellisyttä loukkaavan teon siten, että se aiheuttaa pahennusta, on tuomittava, jollei teosta muulla laissa säädetä rangaistusta, *sukupuolisiveellisuuden julkisesta loukkaamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 23 §

*Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken*

Joka on sukupuoliyhteydessä oman lapsensa tai tämän jälkeläisen kanssa, oman vanhempansa tai tämän vanhemman tai isovanhemman kanssa taikka veljensä tai sisarensa kanssa, on tuomittava *sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken ei tuomita henkilöä, joka on ollut sukupuoliyhteydessä oman vanhempansa tai tämän vanhemman kanssa ollessaan kahdek-

saatoista vuotta nuorempi, eikä henkilöä, joka on pakotettu tai lainvastaisesti taivutettu sukupuoliyhteyteen.

## 24 §

*Seuraamuksia koskevia säännöksiä*

Joka tuomitaan eläinsuojelurikoksesta tai lievästä eläinsuojelurikoksesta, voidaan samalla tuomita menettäneeksi oikeutensa pitää eläimiä. Eläintenpitokielto voidaan määrätä myös henkilölle, joka tuomitaan eläinsuojelulain 54 §:n 1 momentin nojalla eläinsuojelurikkomuksesta ja jota voidaan pitää soveltumattomana tai kykenemättömänä huolehtimaan eläinten hyvinvoinnista. Kielto voidaan antaa määräajaksi tai pysyvästi. Kielto voi koskea määrättyjen eläinlajien pitämistä tai eläinten pitämistä yleensä. Eläintenpitokielto voidaan määrätä myös henkilölle, joka jätetään rangaistukseen tuomitsematta 3 luvun 3 §:n nojalla. Kielto on voimassa muutoksenhausta huolimatta, kunnes asia on ratkaistu lainvoimaisesti.

Kuljetusväline, jota on käytetty laittoman maahantulon järjestämiseen ja johon on tehty rikoksen tekemistä edistäviä rakennemuutoksia taikka jota on pääasiallisesti käytetty sellaisen rikoksen tekemiseen, voidaan tuomita valtiolle menetetyksi. Seuraamukseen sovelletaan, mitä 46 luvun 9—11 §:ssä säädetään.

Valtiolle menetetyksi on tuomittava väkivalta kuvauksen levittämisen kohteena ollut elokuva tai muu tallenne, joka on rikosten tekijän hallussa, kuva tai kuvatallenne, jossa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista, sukupuolisiveellisyttä loukkaava lasta esittävä kuva ja kuvatallenne, sukupuolisiveellisyttä loukkaava kuva, kuvatallenne tai esine, jota on käytetty sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin, sekä uhkapelipankki ja muu järjestetyssä uhkapelissä oleva raha ja rahanarvoinen esine. Menettämisseuraamus tuomitaan siitä riippumatta, kenen omaisuutta menetetyksi tuomittava omaisuus oli.

Jos 3 momentissa mainittu kuva, tallenne tai sukupuolisiveellisyttä loukkaava esine on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty, sen arvo on tuomittava kokonaan tai osaksi menetetyksi. Lisäksi on sovellettava, mitä taloudellisen hyödyn menettämisestä säädetään 2 luvun 16 §:ssä.

## 25 §

*Oikeushenkilön rangaistusvastuu*

Eläinsuojelurikokseen, uhkapelin järjestämiseen, väkivaltakuvausten levittämiseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

## 26 §

*Syyteoikeus*

Jos ilkivallalla ei ole rikottu yleistä järjestystä, virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytetä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteen pantavaksi. Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytetä myöskään 21 §:n 1 momentin 3 kohdassa mainitusta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteen pantavaksi.

## 27 §

*Toimenpiteistä luopuminen*

Syyte laittoman maahantulon järjestämisestä voidaan jättää nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos tekoa on pidettävä rikokseen johtaneet olosuhteet ja tekijän syyllisyys huomioon ottaen anteeksiannettavana. Rikoksen anteeksiannettavuutta arvioitaessa on otettava erityisesti huomioon tekijän vaikuttimet sekä ulkomaalaisen turvallisuuteen vaikuttavat olot hänen kotimaassaan tai vakinaisessa asuinmaassaan.

## 20 luku

**Seksuaalirikoksista**

## 1 §

*Raiskaus*

Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava *raiskauksesta* vankeuteen

vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka saatettuaan toisen tiedottomaksi taikka pelkotilaan tai muuhun sellaiseen tilaan, jossa hän on kykenemätön puolustamaan itseään, käyttämällä puolustuskyvyttömyyttä hyväkseen on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Yritys on rangaistava.

## 2 §

*Törkeä raiskaus*

Jos raiskauksessa

1) aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

3) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai

4) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä raiskauksesta* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

## 3 §

*Pakottaminen sukupuoliyhteyteen*

Jos raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaaran vallitessa tehty, rikoksentekijä on tuomittava *pakottamisesta sukupuoliyhteyteen* vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tuomitaan myös se, joka muulla kuin 1 §:n 1 momentissa mainitulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen.

Yritys on rangaistava.

## 4 §

*Pakottaminen seksuaaliseen tekoon*

Joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa

toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava *pakottamisesta seksuaaliseen tekoon* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

### 5 §

#### *Seksuaalinen hyväksikäyttö*

Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi

1) kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,

2) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt tai

3) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,

on tuomittava *seksuaalisesta hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväksi sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan tai saa hänet ryhtymään muuhun hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi.

Yritys on rangaistava.

### 6 §

#### *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*

Joka on sukupuoliyhteydessä viittätoista vuotta nuoremman henkilön kanssa taikka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee viittätoista vuotta nuoremmalle henkilölle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoitta-

maan hänen kehitystään, tai saa hänet ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei kuitenkaan pidetä 1 momentissa tarkoitettua tekoa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa tarkoitettulla tavalla viisitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Yritys on rangaistava.

### 7 §

#### *Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*

Jos lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä

1) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa,

2) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai

3) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi,

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

### 8 §

#### *Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta*

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Yritys on rangaistava.

## 9 §

*Paritus*

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten,

2) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai

3) viettelee tai painostaa toisen sellaiseen tekoon,

on tuomittava *parituksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

## 10 §

*Määritelmät*

*Sukupuoliyhteydellä* tarkoitetaan tässä luvussa sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon.

*Seksuaalisella teolla* tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

## 11 §

*Syyteoikeus*

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 tai 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentissa tarkoitetuista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteesen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

## 12 §

*Toimenpiteistä luopuminen*

Jos 1 §:ssä, 5 §:n 2 momentissa tai 6 §:ssä

tarkoitettuna rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

## 40 luku

**Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista**

## 13 §

*Soveltamisalasäännös*

Tämän luvun 1—4 §:ää sovelletaan myös silloin, kun rikoksen tekijä on 16 luvun 18 §:ssä tarkoitettu Euroopan yhteisöjen palveluksessa oleva henkilö.

## 47 luku

**Työrikoksista**

## 6 a §

*Työluparikos*

Työnantaja tai tämän edustaja, joka ottaa palvelukseen tai pitää palveluksessa ulkomaalaisen, jolla ei ole vaadittavaa työ lupaa, on tuomittava *työluparikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Työluparikoksesta tuomitaan myös urakan tai aliurakan antaja tai työn teettäjä taikka heidän edustajansa, joka laiminlyö varmistautua siitä, että sen ulkomaiselle yritykselle antamassa urakointi- tai aliurakointityössä taikka ulkomaisen yrityksen sen käyttöön asettamana vuokratyövoimana työskentelevillä ulkomaalaisilla työntekijöillä on vaadittava työ lupa.

Tämä laki tulee voimaan  
kuuta 199 .

päivänä

## 2.

**Laki****Euroopan unionin jäsenyyteen liittyvistä oikeudenhoitoa koskevista säännöksistä annetun lain 3 §:n kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Täten kumotaan Euroopan unionin jäsenyyteen liittyvistä oikeudenhoitoa koskevista säännöksistä 31 päivänä joulukuuta 1994 annetun lain (1554/94) 3 §.	Tämä laki tulee voimaan kuuta 199 .	päivänä

## 3.

**Laki****epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Täten kumotaan epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 28 päivänä tammikuuta 1927 annettu laki (23/27) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.	Tämä laki tulee voimaan kuuta 199 .	päivänä

## 4.

**Laki****pakkokeinolain 5 luvun 1 ja 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *muutetaan* 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 5 luvun 1 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 5 luvun 1 §:n 1 momentti 21 päivänä elokuuta 1995 annetussa laissa (1011/95) ja 10 §:n 1 momentti 24 päivänä elokuuta 1990 annetussa laissa (772/90), seuraavasti:

5 luku

**Etsintä**

1 §

*Kotietsinnän edellytykset*

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos,

josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Kotietsintä saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva ri-

kos on sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito, väärennyksaineiston tai väärän rahan hallussapito taikka jos selvitettävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat.

10 §

*Henkilöntarkastuksen edellytykset*

Henkilöntarkastus saadaan toimittaa takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä, jos

on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä petos, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito taikka väärennyksaineiston tai väärän rahan hallussapito.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

5.

**Laki**

**painovapauslain 37 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 4 päivänä tammikuuta 1919 annetun painovapauslain (1/19) 37 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on 21 päivänä huhtikuuta 1995 annetussa laissa (587/95), seuraavasti:

37 §

Jos aikakautisen painokirjoituksen sisällös käsittää rikoslain 12 luvussa tai 17 luvun 1 §:ssä mainitun rikoksen tai jos tällainen painokirjoitus toistuvasti sisältää sellaisia kuvia, joiden levittäminen on rikoslain 17 luvun

19 §:n mukaan rangaistavaa, voidaan painokirjoitus tuomita lakkautetuksi enintään yhdeksi vuodeksi.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

6.

**Laki**

**isyyslain 44 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/75) 44 § seuraavasti:

44 §

*Perättömän lausuman antaminen isyyden selvittämisessä*

Jos äiti on isyyttä selvitettäessä tahallaan

antanut lastenvalvojalle perättömän lausuman tai 10 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa ilman laillista syytä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi asiaa valaissut, ja lausuma tai salaaminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että isyys on virheellisesti vahvis-

tettu, hänet on tuomittava, jollei teosta muu-  
 alla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta,  
*perättömän lausuman antamisesta isyyden*  
*selvittämisessä* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan  
 kuuta 199 .

\_\_\_\_\_ päivä

## 7.

### Laki

#### poliisilain 51 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* 7 päivänä huhtikuuta 1995 annetun poliisilain (493/95) 51 § seuraavasti:

51 §

*Poliisilain rikkominen*

Tämä laki tulee voimaan  
 kuuta 199 .

\_\_\_\_\_ päivä

Rangaistus poliisilain rikkomisesta sääde-  
 tään rikoslain 16 luvun 3 §:ssä.

## 8.

### Laki

#### steriloimislain 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* 24 päivänä huhtikuuta 1970 annetun steriloimislain (283/70) 11 § seuraavasti:

11 §

Rangaistus väärän todistuksen antamisesta  
 viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun  
 7 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan  
 kuuta 199 .

\_\_\_\_\_ päivä

## 9.

**Laki****kastroimislain 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* 24 päivänä huhtikuuta 1970 annetun kastroimislain (282/70) 11 § seuraavasti:

## 11 §

Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

## 10.

**Laki****raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* raskauden keskeyttämisestä 24 päivänä maaliskuuta 1970 annetun lain (239/70) 1 §:n 3 kohta, 3 §:n 1 momentti ja 14 §, sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 3 kohta ja 3 §:n 1 momentti 15 päivänä tammikuuta 1971 annetussa laissa (18/71), seuraavasti:

## 1 §

Raskaus voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen naisen pyynnöstä keskeyttää:

3) kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 17 luvun 23 §:ssä taikka 20 luvun 1—3 tai 5 §:ssä, 6 §:n 3 momentissa tai 7 §:ssä;

saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun poliisitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä.

## 14 §

Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä.

## 3 §

Kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 3 §:ssä tai 5 §:n 1 momentissa, ei raskautta

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

## 11.

**Laki****osakeyhtiölain 16 luvun 8 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Täten kumotaan 29 päivänä syyskuuta 1978 annetun osakeyhtiölain (734/78) 16 luvun 8 §:n 1 kohta, sellaisena kuin se on 5 päivänä elokuuta 1983 annetussa laissa (687/83).	Tämä laki tulee voimaan kuuta 199 .	päivänä

## 12.

**Laki****asunto-osakeyhtiölain 88 §:n kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Täten kumotaan 17 päivänä toukokuuta 1991 annetun asunto-osakeyhtiölain (809/91) 88 §, sellaisena kuin se on osittain muutettuna 28 päivänä lokakuuta 1994 annetulla lailla (938/94).	Tämä laki tulee voimaan kuuta 199 .	päivänä

## 13.

**Laki****osuuskuntalain 199 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*kumotaan* 28 päivänä toukokuuta 1954 annetun osuuskuntalain (247/54) 199 §:n 4 kohta, sellaisena kuin se on 14 päivänä kesäkuuta 1996 annetussa laissa (415/96), sekä *lisätään* sanottuun 199 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

199 §		
-----	-----	
Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä.	Tämä laki tulee voimaan kuuta 199 .	päivänä

14.

**Laki****kilpailunrajoituksista annetun lain 27 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* kilpailunrajoituksista 27 päivänä toukokuuta 1992 annetun lain (480/92) 27 §:n  
 1 momentti seuraavasti:

27 §  
 Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä. Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
 kuuta 199 .

15.

**Laki****luottolaitostoiminnasta annetun lain 98 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* luottolaitostoiminnasta 30 päivänä joulukuuta 1993 annetun lain (1607/93) 98  
 §:n 2 momentti seuraavasti:

98 §  
*Luottolaitosrikos*  
 \_\_\_\_\_  
 Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä. Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
 kuuta 199 .

16.

**Laki****sijoitusrahastolain 68 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 8 päivänä toukokuuta 1987 annetun sijoitusrahastolain (480/87) 68 §:n 2 mo-  
 mentti, sellaisena kuin se on 9 päivänä elokuuta 1993 annetussa laissa (748/93), seuraavasti:

68 §  
 \_\_\_\_\_  
 Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä. Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
 kuuta 199 .

## 17.

**Laki****vakuutusyhtiölain 18 luvun 4 §:n 1 ja 2 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Täten kumotaan 28 päivänä joulukuuta 1979 annetun vakuutusyhtiölain (1062/79) 18 luvun 4 §:n 1 ja 2 kohta.	Tämä laki tulee voimaan kuuta 199 .	päivänä

---

## 18.

**Laki****ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 77 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Täten kumotaan ulkomaisista vakuutusyhtiöistä 17 päivänä maaliskuuta 1995 annetun lain (398/95) 77 §:n 1 kohta.	Tämä laki tulee voimaan kuuta 199 .	päivänä

---

## 19.

**Laki****vakuutuspalvelujen vapaasta tarjonnasta annetun lain 22 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Täten kumotaan vakuutuspalvelujen vapaasta tarjonnasta 23 päivänä joulukuuta 1992 annetun lain (1488/92) 22 §:n 1 kohta.	Tämä laki tulee voimaan kuuta 199 .	päivänä

---

20.

**Laki**

**ulkomaisten vakuutusyhtiöiden toiminnasta Suomessa annetun lain 44 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Täten kumotaan ulkomaisten vakuutusyhtiöiden toiminnasta Suomessa 30 päivänä kesäkuuta 1989 annetun lain (635/89) 44 §:n 1 kohta, sellaisena kuin se on 11 päivänä kesäkuuta 1993 annetussa laissa (484/93).	Tämä laki tulee voimaan	päivänä
	kuuta 199 .	

---

21.

**Laki**

**vakuutusyhdistyslain 16 luvun 8 §:n 1 ja 2 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Täten kumotaan 31 päivänä joulukuuta 1987 annetun vakuutusyhdistyslain (1250/87) 16 luvun 8 §:n 1 ja 2 kohta.	Tämä laki tulee voimaan	päivänä
	kuuta 199 .	

---

22.

**Laki**

**eläkesäätiölain 130 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Täten kumotaan 29 päivänä joulukuuta 1995 annetun eläkesäätiölain (1774/95) 130 §:n 1 kohta.	Tämä laki tulee voimaan	päivänä
	kuuta 199 .	

---

## 23.

**Laki****vakuutuskassalain 163 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §
Täten kumotaan 27 päivänä marraskuuta 1992 annettun vakuutuskassalain (1164/92) 163 §:n 1 kohta.	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 199 .

## 24.

**Laki****tullilain 42 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *muutetaan* 29 päivänä joulukuuta 1994 annettun tullilain (1466/94) 42 §:n 1 momentti seuraavasti:

42 §	omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisesta säädetään rikoslain 16 luvun 9 §:ssä.
Suomen tai ulkomaan tulliviranomaisen tullitavaran sulkemiseksi tai paikan eristämiseksi panemaa tai hyväksymää lukkoa, lyijykettä, sinettiä tai muuta estettä ei saa ilman lupaa murtaa eikä muutoin hankkia pääsyä mainituin tavoin suljettuun tilaan. Rangaistus	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 199 .

## 25.

**Laki****järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 5 ja 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *muutetaan* järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä 17 päivänä kesäkuuta 1977 annetun lain (472/77) 5 ja 6 § seuraavasti:

5 §	6 §
Rangaistus tässä laissa tarkoitetun kuljettajan, häneen rinnastettavan henkilön tai heitä pyynnöstä avustavan matkustajan vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä.	Rangaistus ilkeällä joukkoliikenteen kulkuneuvossa säädetään rikoslain 17 luvun 13 §:ssä.
	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 199 .

26.

**Laki****joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* joukkoliikenteen tarkastusmaksusta 11 päivänä toukokuuta 1979 annetun lain (469/79) 12 § seuraavasti:

12 §

*Matkustajan rangaistusvastuu*

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_  
kuuta 199 . päivänä

Rangaistus tässä laissa tarkoitetun tarkastajan vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä.

\_\_\_\_\_

27.

**Laki****vartioimisliikelain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 4 päivänä maaliskuuta 1983 annetun vartioimisliikelain (237/83) 6 § seuraavasti:

6 §

Rangaistus tässä laissa tarkoitetun vartijan vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä. Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_  
kuuta 199 . päivänä

\_\_\_\_\_

## 28.

**Laki****julkisista huvitilaisuuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* julkisista huvitilaisuuksista 9 päivänä elokuuta 1968 annetun lain (492/68) 18 § seuraavasti:

## 18 §

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) luvottomasti toimeenpanee tässä laissa tarkoitetun tilaisuuden, jonka järjestämiseen tarvitaan viranomaisen lupa,

2) rikkoo tällaisen tilaisuuden toimeenpanemisesta tässä laissa säädettyjä tai sen nojalla annettuja määräyksiä tai

3) muulla tavalla rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, on tuomittava *huvitilaisuuksista annettujen määräysten rikkomisesta* sakkoon.

Rangaistus tässä laissa tarkoitetun järjestyksien vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

## 29.

**Laki****video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 16 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta 24 päivänä heinäkuuta 1987 annetun lain (697/87) 16 §:n 1 momentti seuraavasti:

## 16 §

*Rangaistus- ja uhkasakkosäännökset*

Joka vastoin tätä lakia

1) levittää ohjelmaa, jota ei ole tarkastettu siten kuin tässä laissa säädetään;

2) levittää ohjelmaa tämän lain mukaisen tarkastuspäätöksen tai 3 §:n säännösten vastaisesti;

3) laiminlyö 10 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden;

4) antaa 10 §:ssä tarkoitettussa ilmoituksessa väärän tai harhaanjohtavan tiedon; tai

5) levittää ohjelmaa, jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen ei ole tehty 11 §:n mukaisia merkintöjä tai jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen on tehty vääriä tai harhaanjohtavia merkintöjä,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *kuvaohjelmien tarkastuksesta annettujen säännösten rikkomisesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

30.

**Laki****elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* elokuvien tarkastuksen toimittamisesta 29 päivänä toukokuuta 1965 annetun lain (300/65) 14 § seuraavasti:

## 14 §

Joka vastoin elokuvien tarkastuksesta annettua lakia

1) esittää tai esityttää elokuvan, jota ei ole tarkastettu ja esitettäväksi hyväksytty siten kuin edellä on säädetty,

2) esittää tai esityttää elokuvan tarkastuspäätöksestä tai mainitun lain 4 §:n 2 momentissa tarkoitetusta määräyksestä poikkeavasti tai

3) muulla tavalla rikkoo elokuvien tarkastuksesta annettua lakia,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *elokuvien tarkastuksesta annetun lain rikkomisesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

31.

**Laki****nopeusvalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä annetun lain 3 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* nopeusvalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä 23 päivänä elokuuta 1985 annetun lain (733/85) 3 §:n 2 momentti seuraavasti:

## 3 §

Joka tämän lain vastaisesti tuo maahan, valmistaa, pitää kaupan, myy tai muuten luovuttaa 1 §:ssä tarkoitetun laitteen taikka asentaa tällaisen laitteen ajoneuvoon tai sen

perävaunuun, on tuomittava *tutkanpaljastimen levittämisrikoksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

## 32.

**Laki****passilain 21 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 22 päivänä elokuuta 1986 annetun passilain (642/86) 21 § seuraavasti:

21 §  
*Rangaistussäännös*

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_  
kuuta 199 . päivänä

Rangaistus valtionrajarikoksesta säädetään rikoslain 17 luvun 7 §:ssä.

---

## 33.

**Laki****rajavyöhykelain 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 17 päivänä toukokuuta 1947 annetun rajavyöhykelain (403/47) 10 §:n 1 ja 2 momentti, sellaisena kuin ne ovat 24 päivänä kesäkuuta 1976 annetussa laissa (533/76), seuraavasti:

10 §  
Joka rikkoo tämän lain tai sen nojalla annettuja säännöksiä, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *rajavyöhykelain rikkomisesta* sakkoon.

Rangaistus valtionrajarikoksesta säädetään rikoslain 17 luvun 7 §:ssä.

---

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_  
kuuta 199 . päivänä

---

34.

**Laki****ulkomaalaislain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*kumotaan* 22 päivänä helmikuuta 1991 annetun ulkomaalaislain (378/91) 64 c §, sellaisena  
 kuin se on 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetussa laissa (639/93) sekä  
*muutetaan* 64 ja 64 b §, sellaisina kuin ne ovat mainitussa 28 päivänä kesäkuuta 1993 an-  
 netussa laissa, seuraavasti:

64 §

*Työluparikos*

Rangaistus työluparikoksesta säädetään  
 rikoslain 47 luvun 6 a §:ssä.

64 b §

*Laittoman maahantulon järjestäminen*

Rangaistus laittoman maahantulon järjes-  
 tämisestä säädetään rikoslain 17 luvun 8 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
 kuuta 199 .

35.

**Laki****arpajaislain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 1 päivänä syyskuuta 1965 annetun arpajaislain (491/65) 6 § seuraavasti:

6 §

Rangaistus arpajaisten luvottomasta järjes-  
 tämisestä säädetään rikoslain 17 luvun 17  
 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
 kuuta 199 .

## 36.

**Laki****rahankeräyslain 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* 31 päivänä heinäkuuta 1980 annetun rahankeräyslain (590/80) 12 § seuraavasti:

## 12 §

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) toimeenpanee muun kuin 3 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun rahankeräyksen ilman rahankeräyslupaa tai toimeenpanee 2 §:n 3 momentissa tarkoitetun rahankeräyksen,

2) laiminlyö tilityksen tekemisen tai

3) muulla tavoin rikkoo tämän lain tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä rahankeräyksessä noudatettavasta

menettelystä,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *rahankeräysrikoksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

## 37.

**Laki****eläinsuojelulain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*kumotaan* 4 päivänä huhtikuuta 1996 annetun eläinsuojelulain (247/96) 55 §:n 2 momentti ja

*muutetaan* 53 ja 54 § sekä 55 §:n 1 momentti seuraavasti:

## 53 §

*Eläinräikkäys*

Rangaistus eläinsuojelurikoksesta ja lievästä eläinsuojelurikoksesta säädetään rikoslain 17 luvun 14 ja 15 §:ssä.

## 54 §

*Eläinsuojelurikkomus*

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) kohtelee eläintä 3—6, 8, 29, 32 tai 33 §:n taikka niiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastaisesti,

2) käyttää sellaista 12 §:ssä tarkoitettua välinettä, laitetta tai ainetta, jonka käyttö on

kielletty,

3) suorittaa vastoin 7 tai 9—11 §:n säännöksiä niissä tarkoitetun toimenpiteen tai

4) tuo tai yrittää tuoda maahan eläimen 28 §:ssä mainitun kiellon vastaisesti,

on tuomittava, jollei teko ole rikoslain 17 luvun 14 tai 15 §:n nojalla rangaistava tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *eläinsuojelurikkomuksesta* sakkoon.

Eläinsuojelurikkomuksesta tuomitaan myös se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) rikkoo 12 §:ssä tarkoitettua valmistus-, maahantuonti-, myynti- tai luovutuskieltoa taikka 7 §:n 3 momentissa, 13 §:n 1 momentissa, 16 §:n 3 momentissa, 18, 19, 22, 25 tai 27 §:ssä tarkoitettua tai mainittujen

säännösten nojalla annettua kieltoa tai  
2) laiminlyö 13 §:n 2 momentissa, 14 §:ssä, 16 §:n 1 momentissa, 17 §:ssä, 20 §:n 3 momentissa, 21 §:n 2 tai 3 momentissa, 23, 24, 26, 29 tai 30 §:ssä taikka 31 §:n 1 momentissa tai 64 §:ssä tarkoitetun tai mainittujen säännösten nojalla asetetun velvollisuuden.

55 §

*Eläintenpitokielto*

Eläintenpitokiellosta säädetään rikoslain 17 luvun 23 §:n 1 momentissa.

---

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

---

Helsingissä 14 päivänä helmikuuta 1997

**Tasavallan Presidentti**

**MARTTI AHTISAARI**

Oikeusministeri *Kari Häkämies*

## 1.

**Laki****rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*kumotaan* rikoslain 10 ja 19 luku, 24 luvun 2 ja 4 § ja 26 luku, 42 luvun 2, 5, 5 a, 7 ja 8 § sekä 43 luvun 4 ja 8 §,

sellaisina kuin niistä ovat 10, 19 ja 26 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, 42 luvun 2 § 4 päivänä heinäkuuta 1944 annetussa laissa (425/44), 5 § 4 päivänä helmikuuta 1928 annetussa laissa (48/28), 5 a § 16 päivänä huhtikuuta 1919 annetussa laissa (44/19) ja 7 § 21 päivänä huhtikuuta 1995 annetussa laissa (578/95) sekä 43 luvun 4 § muutettuna 17 päivänä marraskuuta 1939 ja 15 päivänä maaliskuuta 1991 annetuilla laeilla (402/39 ja 519/91) ja 8 § mainituissa 17 päivänä marraskuuta 1939 annetussa laissa,  
*muutetaan* 16, 17 ja 20 luku,

sellaisina kuin ne ovat niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen, sekä  
*lisätään* laista mainitulla 21 huhtikuuta 1995 annetulla lailla kumotun 15 luvun sijaan uusi 15 luku, 40 lukuun uusi 13 § ja 47 lukuun uusi 6 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

10 luku

**Rikoksista uskonrauhaa vastaan**

## 1 §

*Joka julkisesti pilkkaa Jumalaa, on tuomitava jumalanpilkasta sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen.*

(kumotaan, ks. uskonrauhan rikkominen 17 luku 10 § 1 kohta)

## 2 §

*Joka julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä Suomessa toimivassa uskontokunnassa muutoin pidetään pyhänä, on tuomittava uskonrauhan rikkomisesta sakkoon tai enintään vuodeksi vankeuteen.*

(kumotaan, ks. uskonrauhan rikkominen 17 luku 10 § 1 kohta)

## 3 §

*Joka väkivallalla tai väkivaltaa uhaten estää jonkin Suomessa toimivan uskontokunnan pitämästä jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta tai uskonnonharjoitusta, on tuomittava uskonnonharjoituksen estämisestä enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen.*

(kumotaan, ks. uskonnonharjoituksen estäminen 17 luku 11 §)

*Yritys on rangaistava.*

## 4 §

*Joka meluamalla tai muulla tavoin pahenusta aiheuttamalla tahallaan häiritsee 3 §:ssä mainittua jumalanpalvelusta, kirkollista*

(kumotaan, ks. uskonrauhan rikkominen 17 luku 10 § 2 kohta)

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

toimitusta tai uskonnonharjoitusta, on tuomittava uskonnonharjoituksen häiritsemisestä sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen.

Joka sanotulla tavalla häiritsee hautajaisia, kun tämä ei ole kirkollinen toimitus, on tuomittava **hautajaisten häiritsemisestä 1 momentissa säädettyyn rangaistukseen.**

## 15 luku

**Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan**

## 1 §

**Perätön lausuma tuomioistuimessa**

(ks. 17 luku 1 § 1 ja 2 mom., 3 § 1 mom. ja 3a § 1 mom.)

Jos

1) todistaja tai asiantuntija tuomioistuimessa,

2) asianosainen tuomioistuimessa totuusvakuutuksen nojalla kuulusteltaessa tai

3) muu henkilö tuomioistuimessa valan tai vakuutuksen nojalla

antaa väärän tiedon asiassa tai ilman lailista syytä salaa siihen kuuluvan seikan, hänet on tuomittava **perättömästä lausumasta tuomioistuimessa** sakkoon tai vankeuteen enintään *kolmeksi* vuodeksi.

## 2 §

**Perätön lausuma viranomaismenettelyssä**

(ks. 17 luku 4 ja 5 §)

Jos

1) joku valan tai vakuutuksen nojalla oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä,

2) muu kuin rikoksesta epäilty rikosasian esitutkinnassa henkilökohtaisesti läsnä ollen kuulusteltaessa tai

3) muu kuin epäillyn asemassa oleva poliisitutkinnassa tai siihen rinnastettavassa viranomaismenettelyssä henkilökohtaisesti läsnä ollen kuulusteltaessa

antaa väärän tiedon asiassa tai ilman lailista syytä salaa siihen kuuluvan seikan, hänet on tuomittava **perättömästä lausumasta viranomaismenettelyssä** sakkoon tai vankeuteen enintään *kahdeksi* vuodeksi.

Oikeushenkilön lakimääräinen edustaja, jota esitutkinnassa kuulustellaan oikeushen-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

kilön rangaistusvastausta selvitettyä, rinnastetaan rikoksesta epäiltyyn.

### 3 §

#### **Törkeä perätön lausuma**

(vrt. 17 luku 1 § 2 mom., 2 §, 4 § 1 mom. ja 5 § 2 mom.)

*Jos 1 §:ssä tarkoitettussa perättömässä lausumassa*

1) aiheutetaan vaara, että tuomioistuin varsin todennäköisesti tuomitsee syyttömän vankeuteen tai muuhun ankaraan seuraamukseen tai jonkun huomattavasti ankarampaan seuraamukseen kuin mihin hänet muutoin tuomittaisiin tai että tuomioistuin varsin todennäköisesti tekee asianosaiselle muuten erityisen tuntuvaan vahinkoa aiheuttavan väärän päätöksen,

2) totuudenvastaisuus tai salaaminen koskee erityisen merkityksellistä seikkaa tai

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava törkeästä perättömästä lausumasta tuomioistuimessa vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

### 4 §

#### **Tuottamuksellinen perätön lausuma**

(ks. 17 luku 1 § 3 mom., 3 § 2 mom. ja 3a § 2 mom.)

Joka

1) todistajana tai asiantuntijana tuomioistuimessa tai

2) totuusvakuutuksen, valan tai vakuutuksen nojalla tuomioistuimessa tai oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä

huolimattomuudesta antaa väärän tiedon asiassa tai salaa siihen kuuluvan seikan, on tuomittava tuottamuksellisesta perättömästä lausumasta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

### 5 §

#### **Yritetty yllytys perättömään lausumaan**

(ks. 17 luku 9 §)

Joka yrittää taivuttaa toista 1-3 §:ssä tarkoitettuun rikokseen, on tuomittava yritety-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*tä yllytyksestä perättömään lausumaan sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.*

6 §

### **Väärä ilmianto**

(ks. 26 luku 1 §)

Joka antaa *esitutkinta-* tai muulle viranomaiselle taikka tuomioistuimelle *väärän tiedon ja siten aiheuttaa vaaran, että ilmiannettu pidätetään, vangitaan tai joutuu muun pakkokeinon kohteeksi tai joutuu syyteeseen tai tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen virheellisin perustein, on tuomittava väärästä ilmiannosta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.*

7 §

### **Todistusaineiston vääristeleminen**

(vrt. 26 luku 2 §)

Joka saadakseen syyttömän tuomitukseksi rangaistukseen tai muuten toista vahingoittaakseen *kätkee, hävittää, turmelee, muuntaa tai muuten vääristää tuomioistuimessa tai rikosasian esitutkinnassa todisteena tarpeellisen esineen, asiakirjan tai muun todisteen, jolla hänen tietensä on merkitystä asiassa, on tuomittava todistusaineiston vääristeleisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

*Todistusaineiston vääristelemisestä tuomitaan myös se, joka 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa antaa perättömäksi tai vääristellyksi tietämänsä todisteen käytettäväksi tai itse käyttää sitä harhauttavalla tavalla tuomioistuimessa tai rikosasian esitutkinnassa.*

8 §

### **Törkeä todistusaineiston vääristeleminen**

(uusi)

Jos todistusaineiston vääristelemisessä  
1) aiheutetaan vaara, että syytön varsin todennäköisesti tuomitaan vankeuteen tai muuhun ankaraan seuraamukseen,

2) rikoksen kohteena on erityisen merkityksellinen todiste tai

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava törkeästä todistusaineiston vääristelemisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

## 9 §

**Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen**

(uusi)

Joka oikeudettomasti

1) väkivallalla tai uhkauksella estää tai yrittää estää toista antamasta lausuntoa todistajana, asiantuntijana, muuna kuultavana tai asianosaisena oikeudenkäynnissä, esitutkinnaissa, poliisitutkinnaissa tai niihin rinnastettavassa muussa viranomaismenettelyssä tai vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa lausunnon sisältöön tai

2) tekee tai uhkaa tehdä toiselle väkivaltaisen vuoksi, mitä hän on lausunut edellä tarkoitettussa kuulustelussa,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, **oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.**

## 10 §

**Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen**

(ks. 16 luku 19 §)

Joka tietää Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmisryöstön, panttivangin ottamisen, törkeän tuho työn, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähdერიoksen, aluksen kaappauksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, **törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.**

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske rikosta valmistelevan puolisoa, sisarusta, sukulaista suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa, hänen kanssaan yhteistaloudessa asuvaa eikä muuta niihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia läheistä henkilöä.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei myöskään koske henkilöä, jolla on laissa säädetty vaitiolovelvollisuus.

### 11 §

#### **Rikoksentehtäjän suojeleminen**

(ks. 16 luku 20 §)

Joka saatuaan tietää rikoksen tehdyksi edistämällä rikoksentehtäjän pakoa tai hävittämällä todisteita estää tai yrittää estää rikoksentehtäjän saattamista vastuuseen rikoksesta, on tuomittava rikoksentehtäjän suojelemisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske rikokseen osallista eikä 10 §:n 2 momentissa mainitussa suhteessa rikoksentehtäjään olevaa henkilöä, eikä rikosta, josta ei säädetä ankarampaa rangaistusta kuin kuusi kuukautta vankeutta.

### 12 §

#### **Ulkomailla tehty perätön lausuma**

(uusi)

Perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä sovellettaessa tuomioistuimella tarkoitetaan myös Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjalla perustettua Kansainvälistä tuomioistuinta ja muuta mainitun järjestön asettamaa tuomioistuinta, Islannin ja Norjan sekä Euroopan yhteisöjen ja Euroopan unionin jäsenmaan tuomioistuinta sekä muunkin ulkomaan tuomioistuinta, kun se antaa Suomen tuomioistuimelle virka-apua.

### 13 §

#### **Rajoitussäännös**

(vrt. 17 luku 7 §)

Perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä ei sovelleta, jos

1) lausuman antaja ennen kuulemisen tai

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

## 16 luku

**Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan**

## 1 §

Joka väkivaltaa käyttäen tai väkivallalla uhaten pakottaa tahi koettaa pakottaa virkamiestä tekemään tai tekemättä jättämään virkatoimen, *taikka sanotulla tavalla tekee hänelle vastarintaa hänen suorittaessaan virkatehtävää*, taikka muutoin harjoittaa väkivaltaa virkatehtävää suorittavaa virkamiestä vastaan tai kostaakseen hänelle virkatoimen johdosta, tuomittakoon virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ((*kuritushuoneeseen*)) enintään neljäksi vuodeksi tahi vankeuteen vähintään kolmeksi kuukaudeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi tai sakkoon.

Laki on sama, jos edellä mainittu teko kohdistetaan siihen, joka on määrätty tai valittu avustamaan julkisessa toimituksessa tai tilaisuudessa, tai muuten on virkamiehen apuna tämän suorittaessa virkatehtävää, taikka palvelusta toimittavaan sotilaaseen.

## 2 §

Joka *tahallansa*, väkivaltaa kuitenkin käyttämättä tahi uhkaamatta, tekee haittaa virantoimituksessa olevalle virkamiehelle, rangaistakoon *vankeudella korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi tahi* ((*enintään kolmensadan markan*)) sakolla.

Sama olkoon laki, jos rikos tehdään jotakuta 1 §:n 2 momentissa mainittua vastaan, *taikka sitä vastaan, joka on saanut luvan*

## 16 luku

**Rikoksista viranomaisiasta**

## 1 §

*kuulustelun päättymistä oikeasee lausuman tai ilmaisee salaamansa seikan tai*

2) *totuudessa pysyminen on ollut mahdotonta ilman vaaraa joutua vastuuseen omasta rikoksesta tai siihen rinnastettavasta lainvastaaisesta teosta.*

**Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen**

Joka

1) käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä *julkisen vallan käyttöä sisältävän* virkatoimen,

2) muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai

3) käyttää väkivaltaa virkamiestä vastaan kostaakseen sellaisen virkatoimen, on tuomittava **virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta** vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla palvelusta toimitettavaa sotilasta tai sitä kohtaan, joka *pyynnöstä tai suostumuksella* avustaa virkamiestä *julkisen vallan käyttöä sisältävässä* virkatoimessa.

## 2 §

**Virkamiehen vastustaminen**

Joka käyttämättä väkivaltaa tai sen uhkaa *oikeudettomasti estää tai yrittää estää 1 §:ssä tarkoitettua virkatoimen suorittamista tai vaikeuttaa sitä*, on tuomittava **virkamiehen vastustamisesta** sakkoon.

Virkamiehen vastustamisesta tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla palvelusta toimittavaa sotilasta

Voimassa oleva laki

pitää kotietsintää.

3 §

Jos väkeä kokoontuu paljon yhteen ja väkijoukko osoittaa aikovansa yksin toimin tehdä 1 §:ssä mainitun rikoksen taikka muuten häiritä yleistä turvallisuutta tai järjestystä, eikä noudata 6 §:ssä mainitun viranomaisen kolme kertaa antamaa käskyä hajaantua, tuomittakoon metelistä, yllyttäjä ja johtaja enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen sekä muista jokainen, joka ei ole kehotusta totellut, enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen tai sakkoon.

(ks. poliisilaki 51 §)

Ehdotus

tai sitä kohtaan, joka pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä *julkisen vallan käyttöä sisältävässä* virkatoimessa.

(jää pois, vrt. 17 luku 2 - 4 §)

3 §

*Poliisilain rikkominen*

Joka

1) jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn tai kiellon,

2) kieltäytyy antamasta poliisimiehelle poliisilain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuja henkilötietoja,

3) jättää noudattamatta poliisilain 21 §:ssä tarkoitetun, poliisimiehen kulkuneuvon pysäyttämiseksi tai siirtämiseksi antaman selvästi havaittavan merkin tai määräyksen,

4) laiminlyö poliisilain 45 §:ssä säädetyn avustamisvelvollisuutensa tai

5) hälyttää aiheettomasti poliisiin taikka antamalla vääriä tietoja tahallaan vaikeuttaa poliisin toimintaa,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *poliisilain rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

4 §

*Väärän henkilötiedon antaminen*

Joka erehdyttääkseen viranomaista ilmoittaa nimensä *väärin* tai antaa muutoin henkilöllisyydestään väärän tai harhaanjohtavan tiedon taikka sanotussa tarkoituksessa käyt-

(ks. 16 luku 20a §)

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

4 §

*Jos kokoontunut väkijoukko yksin toimin tekee 1 §:ssä sanotun rikoksen; rangaistakoon yllyttäjä ja johtaja sekä jokainen, joka sellaisen rikoksen tekemiseen on ottanut osaa, kapinasta ((kuritushuoneella)) vähintään yhdeksi ja enintään yhdeksäksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeudella vähintään kuudeksi kuukaudeksi. Muu kapinassa osallinen tuomittakoon ((kuritushuoneeseen)) tahi vankeuteen korkeintaan kolmeksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, ((vähintään sadan markan)) sakkoon.*

(jää pois, vrt. 17 luku 2 - 4 §)

5 §

**Sakkovilppi**

(uusi)

*Joka hankkiakseen itselleen taloudellista hyötyä antaa viranomaiselle sakon määräämistä varten tuloistaan, varallisuudestaan, elatusvelvollisuudestaan tai muusta maksukykyynsä vaikuttavasta seikasta olennaisesti totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon, on tuomittava sakkovilpistä sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.*

5 §

*Jos kokoontunut väkijoukko yksin toimin on muissa kuin 1 §:ssä mainituissa tapauksissa jotakuta väkivaltaisesti pidellyt, taikka väkivallalla ryhtynyt yleiseen tahi yksityiseen omaisuuteen, taikka riistänyt omaisuutta; tuomittakoon yllyttäjä ja johtaja sekä jokainen väkivallassa tahi riistämässä osallinen ((kuritushuoneeseen)) korkeintaan kahdeksaksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeuteen vähintään kolmeksi kuukaudeksi, sekä muut kukin vankeuteen korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi tahi sakkoon.*

(jää pois, vrt. 17 luku 2 - 4 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

## 6 §

**Rekisterimerkintärikos**

(ks. 16 luku 21 §)

Joka

1) aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon tai

2) hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittaakseen käyttää hyväkseen 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla aiheutettua virhettä,

on tuomittava *rekisterimerkintärikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

*Yritys on rangaistava.*

## 7 §

**Väärän todistuksen antaminen viranomaiselle**

(ks. 17 luku 8 §)

Joka antaa viranomaiselle *oikeudellisesti merkityksellisen* totuudenvastaisen kirjallisen todistuksen *tai siihen rinnastettavan teknisen tallenteen* taikka laadittuaan sellaisen todistuksen *tai tallenteen* antaa sen toiselle sanottuun tarkoitukseen käytettäväksi, on tuomittava, *jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

*Väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle tuomitaan myös viranomaisen erityisen valvonnan alaisen toiminnan harjoittaja taikka tämän edustaja tai palveluksessa oleva henkilö tai valvottavan yhteisön tilintarkastaja, joka lakiin perustuvan tarkastuksen yhteydessä tai lakiin perustuvaa ilmoitusvelvollisuutta muuten täyttäessään antaa valvovalle viranomaiselle oikeudellisesti merkityksellisen totuudenvastaisen suullisen tiedon.*

## 7 §

*Joka tehdäkseen tässä tai 12 luvussa tarkoitetun rikoksen värvää tai kokoaa aseellista väkeä, on tuomittava yleisen järjestyksen aseellisesta rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

(jää pois, ks. yleisen järjestyksen aseellinen rikkomisen 17 luku 5 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

## 8 §

**Virkavallan anastus**

(ks. 16 luku 14 § 2 momentti)

Joka toista erehdyttääkseen

1) ilman lakiin perustuvaa oikeutta ryhtyy toimeen, jonka vain julkista valtaa käyttävä toimivaltainen viranomaisena saa tehdä, tai

2) muuten esiintyy virkatehtävässä olevana julkista valtaa käyttävänä virkamiehenä, on tuomittava **virravallan anastuksesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 8 §

Joka julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai koettaa vietellä rikoksen tekemiseen, on tuomittava **julkisesta kehottamisesta rikokseen** sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Joka 1 momentissa sanotuilla tavoin kehottaa tai koettaa vietellä joukkotuhontaan, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamiseen, maanpetokseen, vakoiluun, törkeään vakoiluun, valtiopetokseen, törkeään valtiopetokseen, kapinaan, murhaan, tappoon, surmaan, ryöstöön, törkeään ryöstöön, 34 luvun 1-6 tai 11 §:ssä mainittuun rikokseen taikka 45 luvun 5, 8, 10, 18 tai 20 §:ssä tarkoitettuun vaaralliseen sotilasrikokseen, on tuomittava **julkisesta kehottamisesta törkeään rikokseen** vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Joka 1 momentissa sanotuilla tavoin kehottaa tottelemattomuuteen lakia tai laillisia sääntöjä vastaan, on tuomittava **julkisesta kehottamisesta lain rikkomiseen** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

(jää pois, ks. julkinen kehottaminen rikokseen 17 luku 1 §)

(jää pois)

(jää pois)

## 9 §

**Omaisuuksa koskevan viranomaiskiellon rikkominen**

Joka oikeudettomasti

1) murtaa viranomaisen asettaman *lukon*, *sinetin*, *esteen* tai *merkinnän*, jolla esine tai muu kohde on suljettu tai eristetty tai muuten murtautuu viranomaisen tällä tavoin sul-

(ks. 16 luku 17 ja 18 §)

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

*kemaan esineeseen tai muuhun kohteeseen,*

2) tunkeutuu viranomaisen sulkemaan rakennukseen tai huoneeseen tai muuten rikkoo rikoksen selvittämisen turvaamiseksi pakkokeinolain 6 luvun 2 §:n nojalla annetun kiellon,

3) ryhtyy takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tai sellaiseen irtaimeen esineeseen, jonka muualle siirtämisen viranomainen on kieltänyt, tai

4) vastoin hukkaamiskieltoa tai muuta viranomaiskieltoa hukkaa tai luovuttaa omaisuutta *tai vastoin maksukieltoa maksaa saatavan tai palkan,*

on tuomittava *omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

*Edellä 1 momentin 1 kohdassa viranomaisella tarkoitetaan Suomen viranomaisen lisäksi ulkomaan tulliviranomaista.*

## 10 §

**Viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittäminen**

(ks. 16 luku 15 §)

*Joka oikeudettomasti hävittää, ottaa haltuunsa, vahingoittaa tai muutoin tekee käytökelvottomaksi yleisessä arkistossa tai viranomaisen hallussa olevan asiakirjan tai muun todistuskappaleen taikka viranomaisen pitämän yleisen rekisterin tai sen osan, on tuomittava viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

## 10 §

*Joka tahallansa vapauttaa vangin rangaistuslaitoksesta, vankilasta tahi muusta säilystä, taikka sen huostasta, joka häntä vartioitsee, saattaa tahi kuljettaa, taikka auttaa vangin tahi karanteen ja kiinni otettavan karakuun pääsemään, rangaistakoon ((kuritushuoneella)) korkeintaan kolmeksi vuodeksi tahi vankeudella vähintään kahdeksi kuukaudeksi ja enintään kolmeksi vuodeksi.*

*Jos rikoksenteijä on vangin kanssa suoraan ylenevässä tai alenevassa sukulaisuudessa tahi lankoudessa, hänen puolisonsa, kasvatusisänsä, kasvatusäitinsä tai kasvattinsa, taikka hänen veljensä tai sisarensa tahi*

(jää pois, ks. vangin laitton vapauttaminen 16 luku 13 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*jommankumman puoliso, taikka hänen kihlattunsa; olkoon rangaistus vankeutta enintään kaksi vuotta taikka sakkoa ((vähintään sata markkaa)).*

*Yritys on rangaistava.*

11 §

### **Lahjuksen antaminen**

(ks. 16 luku 13 §)

Joka virkamiehelle, julkisyhteisön työntekijälle tai palvelusta toimittavalle sotilaalle *taikka Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevalle* lupaa, tarjoaa tai antaa tämän toiminnasta palvelussuhteessa asianomaiselle itselleen tai toiselle tarkoitetun lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan mainitun henkilön toimintaan palvelussuhteessa, on tuomittava **lahjuksen antamisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Lahjuksen antamisesta tuomitaan myös se, joka virkamiehen tai muun 1 momentissa mainitun henkilön toiminnasta palvelussuhteessa lupaa, tarjoaa tai antaa sanotussa momentissa tarkoitetun lahjan tai edun toiselle.

11 a §

*Jos vanki luvattomasti valmistaa, hankkii tai pitää hallussaan ampuma-, terä- tahi lyömäaseen taikka muun väkivallan teon välikappaleen, rangaistakoon vankeudella enintään yhdeksi vuodeksi.*

(jää pois, ks. vangin varustautuminen aseella 16 luku 15 §)

11 b §

*Jos vanki karkaa tai yrittää karata rangaistuslaitoksesta tai muusta säilöstä taikka sen huostasta, joka häntä vartioi, saattaa tai kuljettaa, on hänet tuomittava vangin karkaamisesta vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi tai sakkoon.*

(jää pois, ks. vangin karkaaminen 16 luku 14 §)

12 §

### **Törkeä lahjuksen antaminen**

(ks. 16 luku 13a §)

Jos lahjuksen antamisessa

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

1) lahjalla tai edulla pyritään saamaan asianomainen toimimaan palvelussuhteessa velvollisuuksiensa vastaisesti lahjojaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuva vahinkoa tai haittaa aiheuttaen tai

2) lahjan tai edun arvo on huomattava ja lahjuksen antaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteekijä on tuomittava *törkeästi lahjuksen antamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

## 12 §

*Jos kaksi tai useampia vankeja on liittautynyt yhteen ja he yhdessä ovat tehneet väkivaltaa sille, jonka huostassa tai vartioitavina he ovat, taikka väkivaltaa käyttäen tai väkivallalla uhaten tehneet hänelle vastarintaa taikka pakottaneet tai yrittäneet pakottaa häntä johonkin tekoon, on tuomittava väkivaltaisesta vankilan järjestyksen rikkomisesta jokainen, joka on syyllistynyt väkivallanteekoon tai uhkaukseen, vankeuteen enintään kuudeksi vuodeksi, ja muut vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi tai sakkoon.*

(jää pois)

## 13 §

**Vangin laitton vapauttaminen**

(ks. 16 luku 10 §)

Joka laittomasti

1) vapauttaa vangin, *pidätetyn tai kiinniotetun taikka sotilaskurinpitolaissa (331/83) tarkoitettuun arestiin määrätyn henkilön* vankilasta tai muusta säilytyspaikasta tai häntä vartioivan, saattavan tai kuljettavan *virkamiehen tai sotilaan* huostasta taikka auttaa häntä pääsemään karkuun tai

2) *estää toimivaltaista virkamiestä tai sotilasta ottamasta kiinni pakosalla olevaa vangittavaksi tai pidätettäväksi määrättyä tai kiinniotettavaa henkilöä,*

on tuomittava *vangin laittomasta vapauttamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

## 13 §

*Joka virkamiehelle, julkisyhteisön työntekijälle tai palvelusta toimittavalle sotilaalle*

(jää pois, ks. lahjuksen antaminen 16 luku 11 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*lupaa, tarjoaa tai antaa tämän toiminnasta palvelussuhteessa asianomaiselle itselleen tai toiselle tarkoitetun lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan mainitun henkilön toimintaan palvelussuhteessa, on tuomittava lahjuksen antamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

*Lahjuksen antamisesta tuomitaan myös se, joka virkamiehen tai muun 1 momentissa mainitun henkilön toiminnasta palvelussuhteessa lupaa, tarjoaa tai antaa sanotussa momentissa tarkoitetun lahjan tai edun toiselle.*

## 14 §

**Vangin karkaaminen**

(ks. 16 luku 11b §)

*Vanki, pidätetty tai viranomaisen huostassa oleva kiinniotettu taikka sotilaskurinpitalaissa tarkoitettuun arestiin määrätty henkilö, joka karkaa tai yrittää karata rangaistuslaitoksesta tai muusta säilöstä taikka häntä vartioivan, saattavan tai kuljettavan henkilön huostasta, on tuomittava vangin karkamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.*

## 13 a §

*Jos lahjuksen antamisessa*

*1) lahjalla tai edulla pyritään saamaan asianomainen toimimaan palvelussuhteessa velvollisuuksiensa vastaisesti lahjojaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuva vahinkoa tai häiritsee aiheuttaen tai*

*2) lahjan tai edun arvo on huomattava ja lahjuksen antaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä lahjuksen antamisesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.*

(jää pois, ks. törkeä lahjuksen antaminen 16 luku 12 §)

## 14 §

*Joka luvattomasti itse tekee ulosoton taikka muuta omankädenoikeutta, rangaistakoon ((enintään kahdensadan markan)) sakolla tahi vankeudella korkeintaan kahdeksi kuukaudeksi, ellei rikoksesta toisessa lainpaikas-*

(jää pois, ks. omankädenoikeus 17 luku 9 §)

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

sa ole kovempaa rangaistusta säädetty.

Jos joku muuten ilman laillista oikeutta on ryhtynyt toimeen, jonka ainoastaan asianomainen virkamies saa tehdä; rangaistakoon vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi taikka ((enintään kolmensadan markan)) sakolla. Jos hän sen teki petollisessa aikomuksessa; olkoon rangaistus vankeutta korkeintaan kaksi vuotta.

(jää pois, ks. virkavallan anastus 16 luku 8 §)

## 15 §

**Vangin varustautuminen aseella**

(ks. 16 luku 11a §)

Vanki, pidätetty tai viranomaisen huostassa oleva kiinniotettu taikka sotilaskurinpitolaissa tarkoitettuun arestiin määrätty henkilö, joka vastoin hänen tietoonsa saatettua kieltoa valmistaa, hankkii tai pitää hallussaan ampu- tai teräaseen tai niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen, on tuomittava **vangin varustautumisesta aseella sakkoon** tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

## 15 §

Jos joku tahallansa hävittää, turmelee, kätkee tahi anastaa yleisen peruskirjan, pöytäkirjan, oikeudenkäyntikirjan tahi muun asiakirjan tai kirjoituksen, joka säilytetään yleisessä arkistossa taikka virastossa tahi virkamiehen luona, taikka joka viran puolesta on virastolle tahi virkamiehelle annettu; rangaistakoon, ellei rikos ole 12 luvun alainen, vankeudella.

(jää pois, ks. viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen hävittäminen 16 luku 10 §)

## 16 §

**Oikeushenkilön rangaistusvastuu**

(ks. 16 luku 28 §)

Lahjuksen antamiseen ja törkeään lahjuksen antamiseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

## 16 §

Joka luvattomasti ottaa paikaltaan tai turmelee viranomaisen yleisesti nähtäville asetaman julkisen kuulutuksen, on tuomittava **julkisen kuulutuksen hävittämisestä sakkoon**.

(jää pois, ks. ilkkivalta 17 luku 13 § 3 kohta)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

## 17 §

**Rajoitussäännös**

(uusi)

*Tämän luvun 1 ja 2 §:n säännöksiä ei sovelleta 17 luvun 6 §:ssä tarkoitettuihin tekoihin.*

## 18 §

**Määritelmä**

(uusi)

***Euroopan yhteisöjen palveluksessa olevala*** tarkoitetaan henkilöä, joka on pysyvässä tai tilapäisessä palvelussuhteessa Euroopan parlamentissa, Euroopan unionin neuvostossa, Euroopan yhteisöjen komissiossa, Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa, tilintarkastustuomioistuimessa, alueiden komiteassa, talous- ja sosiaalikomiteassa, Euroopan oikeusasiamiehen palveluksessa, Euroopan investointipankissa, Euroopan rahapoliittisessa instituutissa tai Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten nojalla perustetussa muussa elimessä taikka toimeksiannon perusteella hoitaa jonkin Euroopan yhteisöjen toimielimen tai Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten nojalla perustetun muun elimen antamaa tehtävää.

## 17 §

*Joka, ilman lupaa, tahallansa murtaa viraston tahi virkamiehen sinetin, jolla esine tahi kirjoitus on suljettu, rangaistakoon sakolla tahi vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi.*

*Samoin on rangaistava sitä, joka tahallaan ryhtyy takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tahi sellaiseen tavaraan, jota on kielletty siirtämästä muualle, taikka hankkii itselleen pääsyn viranomaisen sulkemaan rakennukseen tai huoneeseen tahi muutoin rikkoo rikoksen selvittämisen turvaamiseksi pakkokeinolain (450/87) 6 luvun 2 §:n nojalla annetun kiellon.*

(jää pois, ks. omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisen 16 luku 9 § 1 mom. 1 - 3 kohta)

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

## 18 §

Jos joku vastoin laillista kieltoa hukkaa tahi luovuttaa irtainta tahi kiinteätä omaisuutta taikka antaa toisen omaisuutta ulos; rangaistakoon sakolla tahi vankeudella korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi.

(jää pois, ks. omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisen 16 luku 9 § 1 mom. 4 kohta)

## 19 §

Joka tietää Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmisryöstön, panttivangin ottamisen, rahanväärennyksen, törkeän rahanväärennyksen, 34 luvun 1 - 6 tai 11 §:ssä mainitun rikoksen taikka törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa kun rikos vielä olisi estettävissä, antaa siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai rangaistava yritys tapahtuu, **törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

(jää pois, ks. törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen 15 luku 10 §)

Sellaisesta laiminlyömisestä älköön kuitenkaan ketään rangaistukseen tuomittako, jos hänen olisi rikoksen estämiseksi täytynyt ilmaista joku 10 §:n 2 momentissa mainituista henkilöistä.

## 20 §

Jos joku, saatuaan tietää rikoksen tapahtuneeksi, on kätkemistään auttamassa, taikka edistänyt rikoksenteikijän pakoa taikka ollut hänelle apuna rikoksen salaamisessa tahi sitä koskevien todisteiden hävittämisessä; rangaistakoon ((enintään viidensadan markan)) sakolla tahi vankeudella korkeintaan yhdeksi vuodeksi. Jos hän sen teki oman voiton pyynnöstä; olkoon rangaistus vankeutta enintään kaksi vuotta tahi sakkoo. Älköön kuitenkaan rangaistusta määrättäkö korkeampaa, kuin mikä syylliselle olisi voitu tuomita avunannosta siihen rikokseen.

(jää pois, ks. rikoksenteikijän suojeleminen 15 luku 11 §)

Tässä §:ssä säädettyä rangaistusta älköön kuitenkaan tuomittako kenellekään 10 §:n 2 momentissa mainituista henkilöistä, älköönkään myöskään milloin rikos on 41, 42, 43 ja 44 luvussa nimitetty tahi niihin verrattava.

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

## 20 a §

*Joka erehdyttääkseen viranomaista sanoo nimensä, säätynsä tai ammattinsa muuksi, kuin mikä se on, tai muuten antaa itsestään sellaisia harhaanjohtavia tietoja taikka samassa tarkoituksessa käyttää toisen passia, työtodistusta tahi muuta sen kaltaista todistusta, rangaistakoon sakolla tai vankeudella enintään kahdeksi vuodeksi.*

(jää pois, ks. väärän henkilötiedon antaminen 16 luku 4 §)

## 21 §

*Joka*

*1) aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon tai*

*2) hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittaakseen käyttää hyväkseen virhettä, joka on aiheutettu 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla,*

*on tuomittava rekisterimerkintärikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.*

(jää pois, ks. rekisterimerkintärikos 16 luku 6 §)

## 22 §

*Joka pestaa Suomen ((tahi Venäjän)) miehen vieraan vallan sotapalvelukseen, rangaistakoon vankeudella enintään yhdeksi vuodeksi taikka ((vähintään viidenkymmenen markan)) sakolla.*

*Sille, joka hankkii viholliselle sotaväkeä, säädetään rangaistus 12 luvussa.*

(jää pois)

## 23 §

*Joka väärällä ilmoituksella tahi muulla petollisella keinolla viettelee Suomen miehen maasta muuttamaan, rangaistakoon vankeudella enintään kahdeksi vuodeksi taikka ((vähintään viidenkymmenen markan)) sakolla.*

*Yritys on rangaistava.*

(jää pois)

## 26 §

*Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai luovuttaa taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvan tai muun liikkuvia kuvia sisältävän tallenteen, jossa esitetään raakaa väkivaltaa, on tuomittava väkivaltakuvauksen levittämisestä sakkoon tai*

(jää pois, ks. väkivaltakuvauksen levittäminen 17 luku 18 §)

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen.

Mitä 1 momentissa on säädetty, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastuksesta annetun lain (299/65) taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (697/87) mukaisesti, ei 1 momentin säännöksiä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla ilmeisesti on ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys edellä tarkoitettuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin nojalla.

## 27 §

Edellä 26 §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena ollut elokuva tai muu tallenne, joka on rikoksentehtäjän hallussa, on tuomittava valtiolle menetetyksi, olipa se kenen omaisuutta tahansa. Jos tallenne on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty, sen arvo on tuomittava kokonaan tai osaksi menetetyksi. Lisäksi on noudatettava, mitä rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisestä on säädetty 2 luvun 16 §:ssä.

(jää pois, ks. seuraamuksia koskevia säännöksiä 17 luku 24 § 3 ja 4 mom.)

## 28 §

Lahjuksen antamiseen ja törkeään lahjuksen antamiseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

(jää pois, ks. oikeushenkilön rangaistusvastuu 16 luku 16 §)

## 17 luku

## Perättömästä lausumasta

## 1 §

Jos se, jota oikeudessa on kuulusteltu todistajana tai asiantuntijana, on tahallansa

## 17 luku

## Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

(jää pois, ks. perätön lausuma tuomioistuinten 15 luku 1 § 1 kohta)

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

vastoin parempaa tietoansa antanut perättömän lausuman tahi laillisetta syyttä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi asiaa valaissut, rangaistakoon vankeudella.

Jos lausuma oli valalla tai vastaavalla vaakuutuksella vahvistettu tahi kerta kaikkiaan tehdyn valan nojalla annettu, olkoon rangaistus ((kuritushuonetta)) enintään neljä vuotta taikka, kun asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeutta.

Jos sen, jota oikeudessa on kuulusteltu todistajana tai asiantuntijana, harkitaan ajattelelmattomuudesta tai huolimattomuudesta antaneen perättömän lausuman tahi laillisetta syyttä salanneen jotakin, joka olisi asiaa valaissut, rangaistakoon sakolla tai enintään kuuden kuukauden vankeudella.

(jää pois, vrt. törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa 15 luku 3 §)

(jää pois, ks. tuottamuksellinen perätön lausuma 15 luku 4 §)

## 1 §

**Julkinen kehottaminen rikokseen**

(ks.16 luku 8 § 1 mom.)

Joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai houkuttelee rikoksen tekemiseen siten, että kehoitus tai houkuttelu

1) aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään tai

2) muuten selvästi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta,

on tuomittava **julkisesta kehottamisesta rikokseen** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Jos kehottaminen tai houkutteleminen aiheuttaa sen, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, sovelletaan mitä 5 luvussa säädetään osallisuudesta rikokseen.

## 2 §

Jos 1 §:n 1 tai 2 momentissa mainittu lausuma tai salaaminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että syytön on tuomittu rangaistukseen tai syyllinen tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin ilman sellaista lausumaa tai salaamista olisi tuomittu, on todistaja tai asiantuntija tuomittava vankeuteen vähintään kolmeksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Jos syytetty on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin vuodeksi vankeuteen, rikoksenteijä on tuomittava van-

(jää pois, ks. törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa 15 luku 3 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

keuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi.

2 §

**Mellakka**

(vrt. 16 luku 5 §)

Joka väkijoukon selvästi aikoessa käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaa omaisuuteen kohdistuvaa huomattavaa vahinkoa osallistuu teoillaan väkijoukon toimintaan ja jättää tällöin noudattamatta toimivaltaisen viranomaisen laillisessa järjestyksessä antaman hajaantumiskäskyn, on tuomittava **mellakasta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.**

3 §

Jos joku muuten kuin todistajana tai asian tuntijana on valan tai vastaavan vakuutuksen nojalla oikeuden tai ulosotonhaltijan edessä tahallansa vahvistanut perättömän lausuman tai sellaisen lausuman, jossa hän on salannut asiaa valaisevan seikan, vaikka hänellä lausuman vahvistaessaan ei ollut laillista syytä tuon seikan ilmaisematta jättämiseen, rangaistakoon ((kuritushuoneella)) enintään neljäksi vuodeksi tai vankeudella vähintään kuudeksi kuukaudeksi taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeudella tai sakolla.

Jos 1 momentissa tarkoitettu teko on tehty ajattelemattomuudesta tai huolimattomuudesta, olkoon rangaistus sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

(jää pois, ks. perätön lausuma tuomioistuimessa 15 luku 1 § 3 kohta)

(jää pois, ks. tuottamuksellinen perätön lausuma 15 luku 4 §)

3 §

**Väkivaltainen mellakka**

(ks. 16 luku 3 ja 4 §)

Joka väkijoukon tehdessä 16 luvun 1 §:ssä mainitun rikoksen, käyttäessä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaessa huomattavaa vahinkoa omaisuudelle osallistuu teoillaan väkijoukon toimintaan, on tuomittava **väkivaltaisesta mellakasta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.**

3 a §

Jos asianosainen on häntä totuusvakuutuk-

(jää pois, ks. perätön lausuma tuomiois-

## Voimassa oleva laki

sen nojalla kuulusteltaessa oikeuden edessä tahallansa antanut perättömän lausuman tai laillisetä syyttä salannut jotakin, joka olisi asiaa valaissut, rangaistakoon ((kuri-tushuoneella)) enintään kolmeksi vuodeksi tai vankeudella taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, sakolla.

Jos 1 momentissa tarkoitettu teko on tehty ajattelemattomuudesta tai huolimattomuudesta, olkoon rangaistus sakkoa tai vankeutta enintään neljä kuukautta.

## 4 §

Jos joku muu kuin rikoksesta epäilty esitutkinnassa hänen henkilökohtaisesti läsnä ollessaan toimitetussa kuulustelussa tahallaan on antanut perättömän lausuman tai ilman laillista syytä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi valaissut asiaa, hänet on tuomittava perättömästä lausumasta esitutkinnassa sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Jos perätön lausuma tai salaaminen on vaikuttanut siihen, että syytön on pantu syyteeseen tai vangittu, on hänet tuomittava vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi taikka, asianhaarojen ollessa erittäin lieventävät, sakkoon.

Jos joku, joka lain mukaan on velvollinen pysymään poliisitutkinnassa totuudessa, on poliisitutkinnassa hänen henkilökohtaisesti läsnä ollessaan toimitetussa kuulustelussa tahallaan antanut perättömän lausuman tai ilman laillista syytä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi valaissut asiaa, hänet on tuomittava perättömästä lausumasta poliisitutkinnassa sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Oikeushenkilön lakimääräinen edustaja, jota esitutkinnassa kuulustellaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta selvitetäessä, rinnastetaan rikoksesta epäiltyyn.

(vrt. 16 luku 3 ja 4 §)

## Ehdotus

tuimessa 15 luku 1 § 2 kohta)

(jää pois, ks. tuottamuksellinen perätön lausuma 15 luku 4 §)

(jää pois, ks. perätön lausuma viranomaismenettelyssä 15 luku 2 § ja törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa 15 luku 3 §)

## 4 §

**Väkivaltaisen mellakan johtaminen**

**Joka yllyttää tai johtaa 3 §:ssä tarkoitettua väkijoukkoa, on tuomittava väkivaltaisen mellakan johtamisesta vankeuteen enintään**

Voimassa oleva laki

Ehdotus

neljäksi vuodeksi.

5 §

*Jos joku muun viranomaisen kuin tuomioistuimen tai esitutkintaa toimittavan edessä todistajana tai asiantuntijana kuulusteltaessa on tahallansa antanut perättömän lausuman, rangaistakoon sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella.*

*Jos lausuma oli valalla tai vastaavalla vakuutuksella vahvistettu, olkoon rangaistus vankeutta taikka enintään kolme vuotta ((kuritushuonetta)) tai, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, sakkoa.*

(jää pois, ks. perätön lausuma viranomaismenettelyssä 15 luku 2 § 1 mom.)

(jää pois, vrt. törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa 15 luku 3 §)

5 §

**Yleisen järjestyksen aseellinen rikkominen**

(ks.16 luku 7 §)

Joka tehdäkseen 12 luvun 1-4 §:ssä, 16 luvun 1 tai 13 §:ssä tai tämän luvun 3 §:ssä tarkoitetun rikoksen värvää tai kokoaa aseellista väkeä, on tuomittava **yleisen järjestyksen aseellisesta rikkomisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

6 §

*((Joka 1, 2, 3, 3 a tai 5 §:n nojalla tuomitaan kuritushuonerangaistukseen, tuomittakoon myös kansalaisluottamuksensa menettäneeksi.))*

(jää pois)

6 §

**Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen**

(vrt. 16 luku 1 ja 2 §)

Joka käyttämällä tai uhkaamalla käyttäjäväkivaltaa estää tai yrittää estää järjestystä ylläpitävää henkilöä suorittamasta hänelle lain tai asetuksen nojalla kuuluvaa tehtävää tai muuten vaikeuttaa sanotun tehtävän suorittamista, on tuomittava, jollei laissa muulla säädetä ankarampaa rangaistusta, **järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

**Järjestystä ylläpitävällä henkilöllä** tarkoitetaan tässä pykälässä

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

1) järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa (472/77) tarkoitettua kuljettajaa, häneen rinnastettavaa henkilöä tai heitä pyynnöstä avustavaa matkustajaa,

2) joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/79) tarkoitettua matkalippujen tarkastajaa,

3) vartioimisliikelaisissa (237/83) tarkoitettua vartijaa,

4) julkisista huvitilaisuuksista annetussa laissa (492/68), ulkoilulaissa (606/73), yleisten kokousten järjestysmiehistä annetussa asetuksessa (190/33) ja majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetussa asetuksessa (727/91) tarkoitettua järjestysmiestä sekä

5) muuta henkilöä, jonka tehtäväksi on annettu järjestyksen ylläpitäminen määrättyssä paikassa tai kohteessa.

## 7 §

Jos se, joka on saattanut itsensä syyppäiksi johonkin 1-5 §:ssä mainittuun rikokseen, itsestään, ennen kuin tuomio on asiassa annettu tai toinen on siitä joutunut vahinkoon, peruuttaa perättömän lausumansa tai ilmaisee, mitä hän on salannut, taikka jos perätön lausuma koskee asianhaaraa, joka ilmeisesti ei vaikuta siihen asiaan, mihin lausumalla tahdotaan saada selvitystä, rangaistakoon sakolla, jollei oikeus harkitse, että hän on jäävä rankaisematta. Jos hän tekee sen myöhemmin ja hänen rikollisen menettelynsä seuraukset sen kautta vielä ovat korjattavissa, alennettakoon rangaistusta, niinkuin 3 luvun 2 §:ssä sanotaan. Jollei rikoksesta säädetä muuta kuin vapausrangaistusta, saataankoon myös tuomita sakkoon.

(jää pois, vrt. rajoitussäännös 15 luku 13 §)

## 7 §

## Valtionrajarikos

(ks. 42 luku 2 §)

Joka

1) ylittää Suomen rajan ilman siihen oikeuttavaa passia tai muuta vaadittavaa asiakirjaa tai muualta kuin luvallisesta maahan-tulo- tai maastalähtöpaikasta tai vastoin lakiin perustuvaa kieltoa taikka sitä yrittää,

2) muuten rikkoo rajan ylittämisestä annettuja säännöksiä tai

3) luvattomasti oleskelee tai liikkuu tai ryhtyy rajavyyhkelaisissa (403/47) kiellettyyn toimeen rajavyyhkeellä,

Voimassa oleva laki

Ehdotus

on tuomittava *valtionrajarikoksesta* sakkoon tai vankeuteen *enintään kuudeksi kuukaudeksi*.

Valtionrajarikoksesta ei tuomita ulkomaalaista, joka 1 momentissa tarkoitetun teon johdosta käännytetään rajalta tai karkotetaan maasta, *eikä ulkomaalaista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa.*

8 §

*Joka julkiselle viranomaiselle antaa kirjallisen todistuksen, jonka sisällyksen hän tietää vääräksi, taikka, valmistettuaan sellaisen todistuksen, antaa sen toiselle sanottuun tarkoitukseen käytettäväksi, rangaistakoon sakolla tahi enintään yhden vuoden vankeudella, jollei teko muun lainkohdan mukaan ole ankarammin rangaistava.*

(jää pois, ks. väärän todistuksen antaminen viranomaiselle 16 luku 7 §)

8 §

*Laittoman maahantulon järjestäminen*

(ks. ulkomaalaislaki 64b § 1 mom.)

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) tuo tai yrittää tuoda maahan ulkomaalaisen, jolla ei ole maahantuloon vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa,

2) järjestää tai välittää 1 kohdassa tarkoitulle ulkomaalaiselle kuljetuksen Suomeen tai

3) luovuttaa toiselle väärän tai väärennetyn passin, viisumin tai oleskeluluvan käytettäväksi maahantulon yhteydessä,

on tuomittava *laittoman maahantulon järjestämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

(jää pois, ks. yritetty yllytys perättömään lausumaan 15 luku 5 §)

9 §

*Jos joku koettaa vietellä toista rikokseen, joka tässä luvussa mainitaan, rangaistakoon enintään yhden vuoden vankeudella taikka sakolla.*

9 §

*Omankädenoikeus*

(ks. 16 luku 14 § 1 mom.)

*Joka oikeutensa puolustamiseksi tai toteuttamiseksi omin valloin ryhtyy toimeen, jota hän ei saa tehdä ilman viranomaisen myötä-*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*vaikutusta*, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *omankädenoikeudesta* sakkoon tai vankeuteen enintään *kuudeksi kuukaudeksi*.

## 10 §

**Uskonrauhan rikkominen**

(ks. 10 luku 1 ja 2 §)

Joka

1) *loukkaamistarkoituksessa* julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä *uskonnonvapauslaissa (267/22) tarkoitettu kirkko tai uskonnollinen yhdyskunta* pitää pyhänä tai

(ks. 10 luku 4 §)

2) *meluamalla, uhkaavalla käyttäytymisellä* tai muuten häiritsee jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta, muuta sellaista uskonnonharjoitusta taikka hautaustilaisuutta,

on tuomittava *uskonrauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään *kolmeksi kuukaudeksi*.

## 11 §

**Uskonnonharjoituksen estäminen**

(ks. 10 luku 3 §)

Joka käyttämällä väkivaltaa tai sillä uhkaamalla *oikeudettomasti* estää *uskonnonvapauslaissa tarkoitettun kirkon tai uskonnollisen yhdyskunnan* pitämästä jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta tai *muuta* uskonnonharjoitusta, on tuomittava *uskonnonharjoituksen estämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

## 12 §

**Hautarauhan rikkominen**

(ks. 24 luku 4 §)

Joka

1) *luvattomasti avaa haudan* tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, *ruumisarkun tai hautauksena,*

2) *käsittelee* hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla tai

3) *turmelee* tai häpäisee *hautaa tai kuolleiden muistomerkkiä,*

on tuomittava *hautarauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään *kuudeksi kuukaudeksi*.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

## 13 §

**Ilkivalta**

(ks. 42 luku 7 §)

Joka

1) metelöimällä tai muulla sellaisella tavalla aiheuttaa häiriötä yleisellä paikalla, virantoimituksen yhteydessä, kulttuuri- tai urheilutilaisuudessa, joukkoliikenteen kulkuneuvossa, yleisiä asioita varten tarkoitettussa kokouksessa tai muussa tilaisuudessa, virastossa, toimistossa, liikkeessä tai tehtaassa taikka muussa vastaavassa paikassa,

2) ampumalla, esineitä heittämällä tai muulla vastaavalla tavalla aiheuttaa häiriötä,

(ks. 16 luku 16 §)

3) luvattomasti poistaa tai turmelee viranomaisen yleisesti nähtäville asettaman julkisen kuulutuksen tai tiedonannon tai

4) käyttämällä joukkoliikenteen kulkuneuvon, hissien tai muun laitteen hätäjarrua tai hälytintä aiheuttaa ilkivaltaisesti väärän hälytyksen,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä rangaistusta, ilkivallasta sakkoon.

## 14 §

**Eläinsuojelurikos**

(vrt. eläinsuojelulaki 54 §)

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta pahoinpitelemällä, liiallisesti rasittamalla, jättämällä tarpeellista hoitoa tai ravintoa vaille tai muuten eläinsuojelulain (247/96) vastaisesti kohtelee eläintä julmasti tai tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa aiheuttaen, on tuomittava **eläinsuojelurikoksesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

## 15 §

**Lievä eläinsuojelurikos**

(vrt. eläinsuojelulaki 54 §)

Jos eläinsuojelurikos, ottaen huomioon aiheutetun kärsimyksen, kivun tai tuskan laatu tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä on tuomittava **lievästä eläinsuojelurikoksesta** sakkoon.

## 16 §

***Uhkapelin järjestäminen***

(ks. 43 luku 4 § )

Joka *luvattomasti* järjestää uhkapelin tai ylläpitää huoneistoa tai muuta tilaa uhkapeliä varten tai majoitus- tai ravitsemisliikkeen harjoittajana sallii uhkapelin, on tuomittava ***uhkapelin järjestämisestä*** sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

*Uhkapelillä* tarkoitetaan peliä tai pelaamiseen tarkoitettua laitetta tai vedonlyöntiä, jossa voiton saaminen perustuu kokonaan tai pääosin sattumaan tai pelaajista tai vedonlyöjistä riippumattomiin tapahtumiin ja jossa mahdollinen häviö on ilmeisessä epäsuhteessa ainakin jonkun osallistujan maksukykyyn.

## 17 §

***Arpajaisten luvaton järjestäminen***

(ks. arpajaislaki 6 §)

Joka

1) luvattomasti toimeenpantee arpajaiset, joiden järjestämiseen tarvitaan viranomaisten lupa,

2) myy tai pitää kaupan arpoja luvattomasti toimeenpantuihin arpajaisiin tai

3) myy tai pitää kaupan arpoja ulkomailla toimeenpantuihin arpajaisiin taikka muulla tavoin edistää niiden toimeenpanoa tai

4) muulla tavoin rikkoo arpajaislain (491/65) tai sen nojalla annettuja määräyksiä *arpajaisten, pelikasinotoiminnan, bingopelin, veikkauksen, vedonlyönnin tai totopelin toimeenpanemisesta, tilityksestä tai tuoton käyttämisestä taikka peliautomaattien tai raha-automaattien käytettävänä pitämisestä,*

on tuomittava ***arpajaisten luvattomasta järjestämisestä*** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 18 §

***Väkivaltakuvauksen levittäminen***

(ks. 16 luku 26 §)

Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

tai tuo maahan elokuvia tai muita liikkuvia kuvia sisältäviä tallenteita, joissa esitetään raakaa väkivaltaa, on tuomittava *väkivalta-kuvauksen levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään *kahdeksi vuodeksi*.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastuksesta annetun lain (299/65) taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (697/87) mukaisesti, ei 1 momentin säännöksiä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla on ilmeisesti ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys edellä tarkoitettuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin mukaan.

## 19 §

### *Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen*

(ks. L epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 1 §)

Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan kuvia tai kuvatallenteita, joissa *sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista, on tuomittava sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään *kahdeksi vuodeksi*.

Mitä 18 §:n 2 momentissa säädetään, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettua kuvaa tai kuvatallennetta.

## 20 §

### *Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito*

(uusi)

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuuspohjaista kuvatallennetta, jossa esitetään lasta *sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymis-*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*sessä taikka muulla sukupuolisiveellisyyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla, on tuomittava sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.*

## 21 §

**Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi**

(vrt. L epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 1 §)

*Joka ansiotarkoituksessa*

- 1) luovuttaa 15 vuotta nuoremmalle,
- 2) asettaa julkisesti yleisön nähtäville,
- 3) toimittaa toiselle tämän suostumuksetta tai

*4) yleistä pahennusta herättävällä tavalla julkisesti ilmoituksessa, esitteessä tai julisteessa tai muulla tavoin mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee*

*kuvan, kuvataallenteen tai esineen, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta, on tuomittava sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.*

*Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista tuomitaan myös se, joka 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetulla tavalla tarjoaa myytäväksi tai esittelee tekstiä tai ääntä sisältävän tallenteen, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta.*

## 22 §

**Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen**

(ks. 20 luku 9 § 1 mom.)

*Joka tekee julkisesti sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan teon siten, että se aiheuttaa pahennusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä rangaistusta, sukupuolisiveellisyyden julkisesta loukkaamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.*

## 23 §

**Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken**

(ks. 20 luku 7 §)

*Joka on sukupuoliyhteydessä oman lap-*

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

sensa tai tämän jälkeläisen kanssa, *oman vanhempansa tai tämän vanhemman tai iso-vanhemman kanssa* taikka veljensä tai sisarensa kanssa, on tuomittava *sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

Sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken ei tuomita henkilöä, *joka on ollut sukupuoliyhteydessä oman vanhempansa tai tämän vanhemman kanssa ollessaan kahdeksaatoista vuotta nuorempi, eikä* henkilöä, joka on pakotettu tai lainvastaisesti taivutettu sukupuoliyhteyteen.

#### 24 §

##### *Seuraamuksia koskevia säännöksiä*

(ks. eläinsuojelulaki 55 §)

Joka tuomitaan eläinsuojelurikoksesta tai lievistä eläinsuojelurikoksesta, voidaan samalla tuomita menettäneeksi oikeutensa pitää eläimiä. Eläintenpitokielto voidaan määrätä myös henkilölle, joka tuomitaan eläinsuojelulain 54 §:n 1 momentin nojalla eläinsuojelurikkomuksesta ja jota voidaan pitää soveltumattomana tai kykenemättömänä huolehtimaan eläinten hyvinvoinnista. Kielto voidaan antaa määräajaksi tai pysyväksi. Kielto voi koskea määrättyjen eläinlajien pitämistä tai eläinten pitämistä yleensä. Eläintenpitokielto voidaan määrätä myös henkilölle, joka jätetään rangaistukseen tuomitsematta 3 luvun 3 §:n nojalla. Kielto on voimassa muutoksenhausta huolimatta, kunnes asia on ratkaistu lainvoimaisesti.

(ks. ulkomaalaislaki 64c §)

Kuljetusväline, jota on käytetty *laittoman maahantulon järjestämiseen ja johon on tehty rikoksen tekemistä edistäviä rakennemuutoksia taikka jota on pääasiallisesti käytetty sellaisen rikoksen tekemiseen,* voidaan tuomita valtiolle menetetyksi. Seuraamukseen sovelletaan, mitä 46 luvun 9 - 11 §:ssä säädetään.

(vrt. L epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 2 § 1 mom.)

*Valtiolle menetetyksi on tuomittava väkivaltakuvauksen levittämisen kohteena ollut elokuva tai muu tallenne, joka on rikosten tekijän hallussa, kuva tai kuvatallenne, jossa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista, sukupuolisiveellisyttä loukkaava lasta esittävä kuva ja kuvatallenne, sukupuolisiveellisyttä loukkaava kuva, kuvatallenne*

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

*tai esine, jota on käytetty sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin, sekä uhkapelipankki ja muu järjestetyssä uhkapelissä oleva raha ja rahanarvoinen esine. Menettämisseuraamus tuomitaan siitä riippumatta, kenen omaisuutta menetetyksi tuomittava omaisuus oli.*

*Jos 3 momentissa mainittu kuva, tallenne tai sukupuolisiveellisyttä loukkaava esine on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty, sen arvo on tuomittava kokonaan tai osaksi menetetyksi. Lisäksi on sovellettava, mitä taloudellisen hyödyn menettämisestä säädetään 2 luvun 16 §:ssä.*

## 25 §

### **Oikeushenkilön rangaistusvastuu**

(uusi)

*Eläinsuojelurikokseen, uhkapelin järjestämiseen, väkivaltakuvauksen levittämiseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.*

## 26 §

### **Syyteoikeus**

(uusi)

*Jos ilkeällä ei ole rikottu yleistä järjestystä, virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytetä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi. Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytetä myöskään 21 §:n 1 momentin 3 kohdassa mainitusta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi.*

## 27 §

### **Toimenpiteistä luopuminen**

(ks. ulkomaalaislain 64 b § 2 mom.)

*Syyte laittoman maahantulon järjestämisestä voidaan jättää nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos tekoa on pidettävä rikokseen johtaneet olosuhteet ja tekijän syyllisyys huomioon ottaen anteeksiannettavana. Rikoksen anteeksiannettavuutta arvioitaessa*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

on otettava erityisesti huomioon tekijän vaikuttimet sekä ulkomaalaisen turvallisuuteen vaikuttavat olot hänen kotimaassaan tai vaki- naisessa asuinmaassaan.

## 19 luku

## Aviorikoksista

## 4 §

*Jos nainut mies menee avioliittoon naimatoman naisen kanssa, taikka naitu nainen naimattoman miehen kanssa; rangaistakoon kaksinnaimisesta ((kuritushuoneella)) korkeintaan neljäksi vuodeksi. Jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, olkoon rangaistus vankeutta vähintään kaksi kuukautta ja enintään kaksi vuotta.*

(kumotaan)

*Jos naimaton tiesi toisen olevan naimisissa; rangaistakoon naimaton ((kuritushuoneella)) tahi vankeudella korkeintaan kahdeksi vuodeksi.*

## 5 §

*Jos mies ja nainen, jotka kumpikin ovat naimisissa, menevät keskenänsä kaksinnaimiseen; rangaistakoon kumpikin ((kuritushuoneella)) korkeintaan kuudeksi vuodeksi. Jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät; olkoon rangaistus vankeutta vähintään kuusi kuukautta.*

(kumotaan)

## 20 luku

## Siveellisyyserikoksista

## 1 §

Joka pakottaa naisen sukupuoliyhteyteen väkivallalla taikka sellaisella uhkauksella, jossa pakottava vaara on tarjona, on tuomit-

## 20 luku

## Seksuaalirikoksista

## 1 §

## Raiskaus

Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkival-

## Voimassa oleva laki

tava väkisinmakaamisesta vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi tai, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan naisen saattaminen tunnotomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään.

Yritys on rangaistava.

## 2 §

Joka muussa kuin 1 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun haureuteen, on tuomittava vapautta loukkaavasta haureudesta vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi tai sakkoon. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan toisen henkilön saattaminen tunnotomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään.

Joka on sukupuoliyhteydessä tai harjoittaa muuta haureutta toisen henkilön kanssa käyttämällä hyväkseen sitä, että tämä on tunnotomassa tilassa tai vajaamielisyyden, sairauden tai muun heikkoudentilan tähden kykenemätön puolustamaan itseään tai ymmärtämään teon merkitystä, taikka käyttämällä törkeästi väärin henkilön riippuvuussuhdetta tekijästä tai hyväkseen tämän turvattomuutta tai hädänalaista asemaa, on tuomittava niin kuin 1 momentissa säädetään.

Yritys on rangaistava.

## Ehdotus

taa, on tuomittava **raiskauksesta** vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

*Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka saattetaan toisen tiedottomaksi taikka pelkotilaan tai muuhun sellaiseen tilaan, jossa hän on kykenemätön puolustamaan itseään, käyttämällä puolustuskyvyttömyyttä hyväkseen on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.*

Yritys on rangaistava.

(jää pois, vrt. pakottaminen sukupuoliyhteyteen 20 luku 3 § ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon 20 luku 4 §)

(jää pois, vrt. seksuaalinen hyväksikäyttö 20 luku 5 § 2 mom.)

## 2 §

**Törkeä raiskaus**

(uusi)

*Jos raiskauksessa*

1) aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuvaa henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

3) rikos tehdään erityisen raat'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai

4) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla

*ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvos-*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava **törkeästä raiskauksesta** vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.  
Yritys on rangaistava.

## 3 §

Joka on sukupuoliyhteydessä neljäätoista vuotta nuoremman henkilön kanssa tai harjoittaa tämän kanssa muuta, siihen verrattavissa olevaa haureutta, on tuomittava lapseen kohdistuvasta haureudesta ((kuritushuoneeseen)) enintään kuudeksi vuodeksi tai, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeuteen.

(jää pois, vrt. lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20 luku 6 §)

Jos kuusitoista vuotta täyttänyt henkilö suorittaa 1 momentissa tarkoitetun teon neljäätoista, mutta ei kuuttatoista vuotta täyttäneen henkilön kanssa, olkoon rangaistus ((kuritushuonetta)) enintään neljä vuotta tai vankeutta taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeutta enintään kaksi vuotta tai sakkoa.

(jää pois, vrt. törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20 luku 7 §)

Jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettu rikos tapahtuu erityistä raakuutta tai julmuutta osoittavalla tavalla, ja sitä on edellä mainituissa tai muissa tapauksissa, huomioon ottaen rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat kokonaisuudessaan, pidettävä törkeänä, on rikoksenteijä tuomittava törkeästä lapseen kohdistuvasta haureudesta ((kuritushuoneeseen)) vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Tässä pykälässä mainittujen rikosten yritys on rangaistava.

## 3 §

**Pakottaminen sukupuoliyhteyteen**

(vrt. 20 luku 1 § ja 2 § 1 mom.)

Jos raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarain vallitessa tehty, rikoksenteijä on tuomittava **pakottamisesta sukupuoliyhteyteen** vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tuomitaan myös se, joka muulla kuin 1 §:n 1 mo-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

mentissa mainitulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen.

Yritys on rangaistava.

## 4 §

Joka viettelee tai taivuttaa neljäätoista vuotta nuoremman henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun, siihen verrattavissa olevaan haureuteen toisen henkilön kanssa, on tuomittava lapsen viettelemisestä haureuteen ((kuritushuoneeseen)) enintään kahdeksaksi vuodeksi tai, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeuteen.

Jos kuusitoista vuotta täyttänyt henkilö viettelee tai taivuttaa neljäätoista, mutta ei kuuttatoista vuotta täyttäneen henkilön 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, olkoon rangaistus ((joko kuritushuonetta tai)) vankeutta, enintään kaksi vuotta, taikka sakkoa.

(jää pois, vrt. lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20 luku 6 §)

## 4 §

**Pakottaminen seksuaaliseen tekoon**

(vrt. 20 luku 2 § 1 mom.)

Joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava **pakottamisesta seksuaaliseen tekoon sakkoon** tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

## 5 §

Joka asemaansa hyväksikäyttäen on sukupuoliyhteydessä kuusitoista, mutta ei kahdeksaatoista vuotta täyttäneen henkilön kanssa, joka on hänen huollettavanaan taikka koulussa, muussa laitoksessa tai muuten hänen käskyvaltansa tai valvontansa alainen, taikka harjoittaa sellaisen toista sukupuolta olevan henkilön kanssa muuta, sukupuoliyhteyteen verrattavissa olevaa haureutta, on

## 5 §

**Seksuaalinen hyväksikäyttö**

Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi

1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

tuomittava nuoreen henkilöön kohdistuvasta haureudesta ((*joko kuritushuoneeseen tai*)) vankeuteen, enintään kolmeksi vuodeksi. Laki on sama, jos mainitunlainen teko tapahtuu käyttämällä hyväksi nuoren henkilön muuta sellaista riippuvuussuhdetta tekijästä.

*Jos kahdeksantoista vuotta täyttänyt henkilö harjoittaa sukupuoliyhteyden verrattavissa olevaa haureutta samaa sukupuolta olevan kuusitoista, mutta ei kahdeksatoista vuotta täyttäneen henkilön kanssa tai edellä 1 momentissa tarkoitetuissa olosuhteissa kuusitoista, mutta ei kahtakymmentä vuotta täyttäneen samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa, on tekijä tuomittava niin kuin 1 momentissa on säädetty.*

(vrt. 20 luku 2 § 2 mom.)

## 6 §

*Jos kuusitoista vuotta täyttänyt henkilö koskettelee kuuttatoista vuotta nuorempaa henkilöä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla tai käyttäytyy tätä kohtaan muuten sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti, on hänet tuomittava, jollei teosta ole edellä tässä luvussa säädetty rangaistusta, sukupuoli-siveellisyyttä loukkaavasta käyttäytymisestä lasta kohtaan vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi tai sakkoon.*

(vrt. 20 luku 3 § 1 ja 2 mom. ja 6 §)

alisteisessa suhteessa häneen,

2) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt tai

3) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,

on tuomittava **seksuaalisesta hyväksikäytöstä sakkoon tai** vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

(jää pois)

*Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväksi sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan tai saa hänet ryhtymään muuhun hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan olennaisesti loukkaavan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi.*

*Yritys on rangaistava.*

(jää pois, vrt. lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20 luku 6 §)

## 6 §

**Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö**

*Joka on sukupuoliyhteydessä viittätoista*

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

(vrt. 20 luku 10 § 3 mom.)

vuotta nuoremman henkilön kanssa taikka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee viit-  
töistä vuotta nuoremmalle henkilölle sek-  
suaalisen teon, joka on omiaan vahingoitta-  
maan hänen kehitystään, tai saa hänet ryh-  
tymään sellaiseen tekoon, on tuomittava lap-  
sen seksuaalisesta hyväksikäytöstä van-  
keuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei  
kuitenkaan pidetä 1 momentissa tarkoitettua  
tekoa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja  
ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta  
eroa.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuo-  
mitaan myös se, joka menettelee 1 momen-  
tissa tarkoitettulla tavalla viisitoista mutta ei  
kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen  
kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai  
vanhempaan rinnastettavassa asemassa lap-  
seen nähden ja asuu lapsen kanssa samassa  
taloudessa.

Yritys on rangaistava.

## 7 §

Joka on sukupuoliyhteydessä oman lap-  
sensa tai tämän jälkeläisen kanssa, on tuo-  
mittava sukurutsasta jälkeläisen kanssa ((ku-  
ritushuoneeseen)) enintään neljäksi vuodeksi  
tai vankeuteen.

Jos veli ja sisar tai puoliveli ja puolisisar  
ovat sukupuoliyhteydessä keskenään, on  
kumpikin tuomittava sisarusten välisestä su-  
kurutsasta vankeuteen enintään kahdeksi  
vuodeksi.

Mitä edellä on säädetty, ei koske sitä, joka  
on 1 tai 2 §:ssä mainituin tavoin saatu ryhty-  
mään tässä pykälässä tarkoitettuun tekoon.

(jää pois, ks. sukupuoliyhteys lähisukulais-  
ten kesken 17 luku 23 §)

## 7 §

**Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö**

Jos lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä  
1) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän  
tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheutta-  
maan erityistä vahinkoa,

2) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä  
tavalla tai

3) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä  
vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tun-  
temansa erityisen luottamuksen tai muuten

(vrt. 20 luku 3 § 3 mom.)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 §  
 Joka pitää huonetta haureuden harjoittamista varten taikka viettelee tai taivuttaa toisen henkilön yleisesti antautumaan haureuden välikappaleeksi, on tuomittava parituksesta ((kuritushuoneeseen)) enintään neljäksi vuodeksi tai vankeuteen.

Joka hankkiakseen hyötyä edistää tai käyttää hyväkseen yleisesti haureuden välikappaleeksi antautuvan henkilön epäsiiveellistä elämäntapaa, on tuomittava niin kuin 1 momentissa on säädetty.

Yritys on rangaistava.

(jää pois, ks. paritus 20 luku 9 §)

9 §  
 Jos joku julkisesti ryhtyy sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan tekoon ja sillä saa pahennusta aikaan, on hänet tuomittava sukupuolisiveellisyyden julkisesta loukkaamisesta vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi tai sakkoon.

Joka julkisesti kehottaa samaa sukupuolta olevien henkilöiden välisen haureuden harjoittamiseen, on tuomittava kehottamisesta samaa sukupuolta olevien haureuteen 1 momentissa säädettyyn rangaistukseen.

(jää pois, ks. sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen 17 luku 22 §)

(jää pois)

8 §

### Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Yritys on rangaistava.

(uusi)

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

## 10 §

(1 mom. kumottu lailla 316/94)

Milloin 3 tai 4 §:ssä, 5 §:n 1 momentissa tai 6 §:ssä mainitussa tapauksessa tekijä on mennyt avioliittoon teon kohteena olleen henkilön kanssa, ei syytettä ole nostettava tai rangaistusta tuomittava.

Jos 3, 4, 5 tai 6 §:ssä tarkoitettussa teossa tekijän ja teon kohteena olleen henkilön iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kehityksessä on vain vähäinen ero taikka muuten on erityistä aihetta, virallinen syyttäjä saa jättää ajamatta syytettä ja tuomioistuin tekijän rangaistukseen tuomitsematta, mikäli yleinen etu ei vaadi syytteen ajamista tai rangaistuksen tuomitsemista.

(jää pois)

(jää pois, ks. lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20 luku 6 § 2 mom.)

(ks. 20 luku 8 §)

## 9 §

**Paritus**

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten,

2) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai

3) viettelee tai painostaa toisen sellaiseen tekoon,

on tuomittava parituksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

## 11 §

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 1, 2, 3, 4, 5 tai 6 §:ssä tarkoitettusta teosta, ellei asianomistaja ilmoita sitä syyteeseen pantavaksi tai erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

(jää pois, ks. syyteoikeus 20 luku 11 §)

## 10 §

**Määritelmät**

(uusi)

**Sukupuoliyhteydellä** tarkoitetaan tässä luvussa sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa seksuaalista tun-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*keutumista toisen kehoon.**Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olenainen.*

11 §

**Syyteoikeus**

(ks. 20 luku 11 §)

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 tai 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentissa tarkoitetuista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

12 §

**Toimenpiteistä luopuminen**

(uusi)

*Jos 1 §:ssä, 5 §:n 2 momentissa tai 6 §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.*

24 luku

**Rauhan rikkomisesta**

2 §

*Jos kotietsintöä pitää se, jolla ei ole siihen valtaa, taikka jos se, jolla valta on, pitää sitä laittomassa järjestyksessä; rangaistakoon sakolla taikka vankeudella korkeintaan yhdeksi vuodeksi.*

(kumotaan, ks. virkavallan anastus 16 luku 8 §)

4 §

*Joka luvattomasti haudasta ottaa ruumiin tahi osan siitä, taikka luvatta hävittää, kätkee tahi silpoo hautaamattoman ruumiin, taikka pitelee ruumista ilkeilyltä, taikka laittomasti turmelee tai vahingoittaa hautaa, taikka haudalla harjoittaa ilkeilyltä, rangaistakoon vankeudella korkeintaan yhdeksi vuodeksi taikka sakolla.*

(kumotaan, ks. hautarauhan rikkominen 17 luku 12 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

## 26 luku

**Väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta**

## 1 §

Joka vastoin parempaa tietoaan tuomioistuimen tai muun viranomaisen edessä syyttää jotakuta rikoksesta, jota tämä ei ole tehnyt, tai tekee rikoksesta perättömän ilmiannon, joka johtaa syytteeseen toista vastaan, on tuomittava vankeuteen vähintään kolmeksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi tai sakkoon.

(kumotaan, ks. väärä ilmianto 15 luku 6 §)

Jos syytetty on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin vuodeksi vankeuteen ja jos rangaistus on kokonaan tai osaksi pantu täytäntöön, rikoksenteijä on tuomittava vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi.

## 2 §

Jos joku, saattaakseen toisen rangaistuksen alaiseksi, vastoin parempaa tietoansa on tuonut esiin häntä koskevan perättömän ja raskauttavan seikan, joka on matkaan saattanut syytteen, taikka poistanut todisteita hänen syyttömydestään, taikka myöskin, sittenkun syyte on aljettu, hävittänyt todisteita syytetyn syyttömydestä, taikka tuonut esiin häntä koskevan perättömän ja raskauttavan seikan; rangaistakoon niin kuin 1 §:ssä sanotaan.

(kumotaan, ks. todistusaineiston vääristeleminen 15 luku 7 §)

## 3 §

Joka, vastoin parempaa tietoansa, rikoksesta tekee perättömän ilmiannon sille, jonka asiana on panna rikos syytteeseen, rangaistakoon, vaikkei syytettä tehdäkään, vankeudella vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksi vuodeksi taikka ((vähintään viidenkymmenen markan)) sakolla.

(kumotaan)

## 4 §

Jos joku, ei kuitenkaan vastoin parempaa tietoansa, toista vastaan on tehnyt tahi matkaan saattanut syytteen rikoksesta,

(kumotaan)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

vaan ei ole voinut ilmiantoansa toteen näyttää; rangaistakoon sakolla tahi vankeudella korkeintaan yhdeksi vuodeksi.

Jos hän ilmiantonsa tueksi on tuonut esiin todennäköisiä syytä olkoon rangaistuksesta vapaa.

## 5 §

Joka tuomitaan rangaistukseen tämän luvun mukaan, on samalla velvoitettava asianomistajalle korvaamaan kulut tuomion painattamisesta yleiseen tahi paikkakunnan sanomalehteen, jos asianomistaja sitä vaatii.

(kumotaan)

## 40 luku

**Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista**

## 13 §

**Soveltamisalasäännös**

(uusi)

Tämän luvun 1-4 §:ää sovelletaan myös silloin, kun rikoksen tekijä on 16 luvun 18 §:ssä tarkoitettu Euroopan yhteisöjen palveluksessa oleva henkilö.

## 42 luku

**Valtion turvallisuutta tahi yleistä järjestystä varten annettujen määräysten rikkomisesta**

## 2 §

Joka rikkoo Suomen rajojen yli kulmisesta annettuja määräyksiä tahi sitä yrittää taikka hankkimalla rajan ylittämistä varten tarkoitettuja välineitä tekee itsensä syyppääksi mainittujen määräysten rikkomisen valmisteluun, rangaistakoon sakolla tai vankeudella.

Sama olkoon laki avunannosta nyt mainittuun rikokseen.

Ulkomaalaista, joka on syyppää tässä pykälässä mainittuun rikokseen ja sen joh-

(kumotaan, ks. valtionrajarikos 17 luku 7 §)

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

dosta karkoitetaan maasta, älköön pantako siitä syyteeseen, ellei viranomainen, joka hänen karkoittamisestaan on päättänyt, samalla ole määrännyt syytettä nostettavaksi.

## 5 §

Joka erehdyttäkseen yksityistä henkilöä käyttää toisen passia, työtodistusta tai muuta sen kaltaista todistusta, rangaistakoon ((enintään kolmellakymmenellä päivää))sakolla.

(kumotaan)

## 5 a §

Joka julkisesti tai seurassa käyttää sellaista virkapukua, joka ei vastaa hänen arvoaan tahi tointaan, tahi ritari- tai muuta kunniamerkkiä, olematta siihen oikeutettu, rangaistakoon ((enintään sadan markan)) sakolla. Jos hän sen teki johtaakseen toista tai viranomaista harhaan tahi jos siviilihenkilö ilman asianomaista lupaa käyttää sotilaspukua, rangaistakoon sakolla tahi enintään kolmen kuukauden vankeudella.

(kumotaan)

## 7 §

Joka yleisellä tiellä, kadulla, kulkuväylällä tai muussa julkisessa paikassa taikka julkisessa toimituksessa tai yleisessä kokouksessa meluamalla tai kiroamalla häiritsee rauhaa taikka harjoittaa muuta ilkivaltaa, on tuomittava ilkevallasta sakokoon.

(kumotaan, ks. ilkeivaltalta 17 luku 13 § 1 mom. 1 kohta)

## 8 §

Joka maksusta harjoittaa tietäjääntointia, loihkimista tahi muuta senkaltaista taikautta, vetäköön sakkoa ((enintään kaksisataa markkaa)).

(kumotaan)

## 43 luku

## Hyviä tapoja koskevien määräysten rikkomisesta

## 4 §

Joka pitää huonetta uhkapelin harjoittamista varten taikka ravintolassa tai muus-

(kumotaan, ks. uhkapelin järjestäminen 17 luku 16 § ja seuraamuksia koskevia

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

sa julkisessa paikassa panee toimeen sellaisen pelin, rangaistakoon sakolla taikka vankeudella enintään yhdeksi vuodeksi.

Ravintolan tai muun sellaisen julkisen paikan omistaja tai hoitaja, joka sallii siellä harjoitettavan uhkapeliä, rangaistakoon ((enintään viidelläkymmenellä päivä))sakolla ja, jos rikos on sen arvoinen, menettäkään sitä paitsi oikeutensa harjoittaa tai hoitaa ravintolaliikettä tai muuta sellaista elinkeinoa.

Joka 1 momentissa mainitussa paikassa taikka muualla ottaa osaa uhkapeliin, rangaistakoon ((enintään kahdellakymmenellä päivä))sakolla.

Raha ja muu tavara, joka tavataan pelipöydältä tai pelipankista, olkoon menetetty.

Mitä 1-4 momentissa on säädetty, ei koske arpajaislainsäädännössä tarkoitettua luvallista pelikasinotoimintaa.

säännöksiä 17 luku 24 § 3 mom.)

(kumotaan)

## 8 §

Anniskelupaikan isäntä tai hoitaja, joka jättää tarpeenmukaista hoitoa vaille henkilön, joka anniskelupaikassa havaitaan niin juopuneeksi, että hän tarvitsee huolenpitoa, rangaistakoon ((enintään kahdellakymmenellä päivä))sakolla ja, jos rikos on sen arvoinen, menettäkään sitä paitsi oikeutensa harjoittaa tai hoitaa anniskelua.

(kumotaan)

## 47 luku

## Työrikoksista

## 6 a §

**Työluparikos**

(ks. ulkomaalaislain 64 §)

Työnantaja tai tämän edustaja, joka ottaa palvelukseen tai pitää palveluksessa ulkomaalaisen, jolla ei ole vaadittavaa työlupaa, on tuomittava *työluparikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Työluparikoksesta tuomitaan myös urakan tai aliurakan antaja tai työn teettäjä *taikka heidän edustajansa, joka laiminlyö varmistautua siitä, että* sen ulkomaiselle yritykselle antamassa urakointi- tai aliurakointityössä

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

taikka ulkomaisen yrityksen sen käyttöön  
asettamana vuokratyövoimana työskentele-  
villä *ulkomaalaisilla* työntekijöillä on vaadit-  
tava työlupa.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 2.

**Laki****Euroopan unionin jäsenyyteen liittyvistä oikeudenhoitoa koskevista säännöksistä annetun lain 3 §:n kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

## 3 §

*Perättömän lausuman rangaistavuus*

*Todistaja tai asiantuntija, joka Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa tai Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kuultaessa on antanut perättömän lausuman tai laillisetta syyttä salannut jotakin, joka olisi asiaa valaissut, on tuomitava rangaistukseen perättömästä lausumasta siten kuin rikoslain 17 luvun 1 §:ssä säädetään.*

(kumotaan, ks. ulkomailla tehty perätön lausuma RL 15 luku 12 §)

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 3.

**Laki****epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

## 1 §

*Joka julkisesti tai julkisuutta karttaen pitää kaupan tahi myy tai muuten levittää taikka sellaiseen paikkaan, johon yleisöllä on pääsy, panee näkyville painotuotteen, kirjoituksen, kuvallisen esityksen tai muun tuotteen, joka loukkaa sukupuolikuria tai säädyllisyyttä, taikka levittämistä tai näkyvillepanoa varten valmistaa tai siinä tarkoituksessa pitää hallussaan sellaisen tuotteen tahi ilmoittaa, miten sellainen on saatavissa, rangaistakoon, vaikkakin vain osa rikokseen kuuluvasta toiminnasta tapahtuisi tässä maassa, sakolla tai enintään kuuden kuukauden vankeudella.*

(kumotaan, ks. sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen RL 17 luku 19 §, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito RL 17 luku 20 §, sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi RL 17 luku 21 §)

*Avunanto tässä mainittuun rikokseen on rangaistava.*

*Edellä 1 momentissa tarkoitettun tuotteen maahan tuonti tai maasta vienti levittämistä*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*tai näkyvillepanoa varten on kielletty. Rangaistus tämän kiellon rikkomisesta ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 4 ja 5 §:ssä. Menettämisseuraamuksiin sovelletaan rikoslain 46 luvun 8-13 §:n säännöksiä, jollei tämän lain 2 §:n 1 momentista muuta johdu.*

## 2 §

*Jos painotuote, kirjoitus, kuvallinen esitys tai muu tuote on julistettu sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavaksi, ovat ne kappaleet, jotka ovat 1 §:ssä mainitun henkilön hallussa, samoin kuin laatat ja kaavat, jotka ovat yksinomaan aiotut mainitun tuotteen valmistamiseen, olivatpa kenenkä omat hyvänsä, tuomittavat menetetyiksi ja hävitettäviksi. Jos vain osa tuotteesta havaitaan loukkaavaksi ja se helposti voidaan muista osista erottaa, koskeeseen edellä sanottu ainoastaan mainittua tuotteen ja sitä vastaavan laatan tai kaavan osaa.*

*Jos aikakautinen julkaisu toistuvasti sisältää sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavia kirjoituksia tai kuvallisia esityksiä, sovellettakoon vastaavasti, mitä 4 päivänä tammikuuta 1919 annetussa painovapauslaissa on säädetty sellaisen aikakautisen painokirjoituksen väliaikaisesta ja määräaikaisesta lakkauttamisesta, jonka sisältö käsittää saman lain 37 §:n 3 momentissa mainitun rikoksen.*

## 3 §

*Jos on todennäköistä syytä epäillä jossakin valmistettavan tai säilytettävän sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavia painotuotteita, kirjoituksia, kuvallisia esityksiä tai muita tuotteita, jotka aiotaan levittää tai panna näkyville, on [rikoslain voimaanpanemista annetun asetuksen 14 §:ssä] mainitulla viranomaisella oikeus siellä toimittaa etsintä. Jos puheenalaiset tuotteet aiotaan luvattomasti viedä maasta tai jos ne on luvattomasti maahan tuotu, noudatettakoon mitä tutkimuksen pitämisestä luvattomasti maahan tuodun tavaran löytämiseksi on säädetty.*

(kumotaan, ks. seuraamuksia koskevia säännöksiä RL 17 luku 24 § 3 mom.)

(kumotaan, ks. laki painovapauslain 37 §:n muuttamisesta)

(kumotaan, ks. kotietsinnän edellytykset pakkokeinolaki 5 luku 1 §)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

## 4 §

*Tämän lain noudattamisen valvontaa varten on asetettava valvontalautakunta, jonka tehtävänä on antaa oikeusministeriölle lausuntoja tämän lain soveltamista koskevissa asioissa sekä yksittäistapauksissa tehdä ehdotuksia tässä laissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin ryhtymisestä. Tarkempia määräyksiä tästä lautakunnasta annetaan asetuksella.*

(kumotaan)

*Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_*

## 4.

**Laki****pakkokeinolain 5 luvun 1 ja 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 5 luvun 1 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 5 luvun 1 §:n 1 momentti 21 päivänä elokuuta 1995 annetussa laissa (1011/95) ja 10 §:n 1 momentti 24 päivänä elokuuta 1990 annetussa laissa (772/90), seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

## 5 luku

**Etsintä**

## 1 §

*Kotietsinnän edellytykset*

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Kotietsintä saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on *väkivaltakuvauksen levittäminen*, väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito taikka jos selvitettävänä ovat yhteisöosakon tuomitsemiseen liittyvät seikat.

## 10 §

*Henkilöntarkastuksen edellytykset*

Henkilöntarkastus saadaan toimittaa takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä petos taikka väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito.

## 1 §

*Kotietsinnän edellytykset*

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Kotietsintä saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito*, väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito taikka jos selvitettävänä ovat yhteisöosakon tuomitsemiseen liittyvät seikat.

## 10 §

*Henkilöntarkastuksen edellytykset*

Henkilöntarkastus saadaan toimittaa takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä petos, *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito* taikka

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

## 5.

**Laki****painovapauslain 37 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 4 päivänä tammikuuta 1919 annetun painovapauslain (1/19) 37 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on 21 päivänä huhtikuuta 1995 annetussa laissa (587/95), seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

37 §

37 §

Jos aikakautisen painokirjoituksen sisällys käsittää rikoslain 12 luvussa tai 16 luvun 8 §:ssä mainitun rikoksen, voidaan painokirjoitus tuomita lakkautetuksi enintään yhdeksi vuodeksi.

Jos aikakautisen painokirjoituksen sisällys käsittää rikoslain 12 luvussa tai 17 luvun 1 §:ssä mainitun rikoksen *tai jos tällainen painokirjoitus toistuvasti sisältää sellaisia kuvia, joiden levittäminen on rikoslain 17 luvun 19 §:n mukaan rangaistavaa*, voidaan painokirjoitus tuomita lakkautetuksi enintään yhdeksi vuodeksi.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

## 6.

**Laki****isyyslain 44 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
muutetaan 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/75) 44 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

44 §

44 §

*Perättömän lausuman antaminen isyyden  
selvittämisessä*

*Perättömän lausuman antaminen isyyden  
selvittämisessä*

Jos äiti on isyyttä selvitettyä tahallaan antanut lastenvalvojalle perättömän lausuman tai 10 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa laillisetä syyttä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi asiaa valaissut, ja lausuma tai salaaminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että isyys on virheellisesti vahvistettu, hänet on tuomittava perättömän lausuman antamisesta isyyden selvittämisessä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Jos äiti on isyyttä selvitettyä tahallaan antanut lastenvalvojalle perättömän lausuman tai 10 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa ilman laillista syytä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi asiaa valaissut, ja lausuma tai salaaminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että isyys on virheellisesti vahvistettu, hänet on tuomittava, *jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, perättömän lausuman antamisesta isyyden selvittämisessä* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 7.

**Laki****poliisilain 51 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
muutetaan 7 päivänä huhtikuuta 1995 annetun poliisilain (493/95) 51 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

51 §

51 §

*Rangaistussäännös*

*Poliisilain rikkominen*

Joka tahallaan:

1) jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn tai kiellon;

*Rangaistus poliisilain rikkomisesta säädetään rikoslain 16 luvun 3 §:ssä.*

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2) kieltäytyy antamasta poliisimiehelle 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuja henkilötietoja;

3) jättää noudattamatta 21 §:ssä tarkoitettua, poliisimiehen kulkuneuvon pysäyttämiseksi tai siirtämiseksi antaman selvästi havaittavan merkin tai määräyksen;

4) laiminlyö 45 §:ssä säädetyn avustamisvelvollisuutensa; tai

5) hälyttää aiheettomasti poliisin taikka antamalla vääriä tietoja tahallaan vaikeuttaa poliisin toimintaa,

on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *poliisilain rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 8.

### Laki

#### steriloimislain 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* 24 päivänä huhtikuuta 1970 annetun steriloimislain (283/70) 11 § seuraavasti

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

#### 11 §

Se, joka vastoin parempaa tietoaan on antanut viranomaiselle tai lääkärille väärän lausunnon tai ilmoituksen steriloimista koskevassa asiassa, tuomittakoon, jollei rikoksesta muuten seuraa ankarampaa rangaistusta, sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

#### 11 §

*Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä.*

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 9.

**Laki****kastroimislain 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* 24 päivänä huhtikuuta 1970 annetun kastroimislain (282/70) 11 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

## 11 §

Se, joka vastoin parempaa tietoaan on antanut viranomaiselle tai lääkärielle väärän lausunnon tai ilmoituksen kastroimista koskevassa asiassa, tuomittakoon, jollei rikoksesta muutoin seuraa ankarampaa rangaistusta, sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

## 11 §

*Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä.*

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 10.

**Laki****raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* raskauden keskeyttämisestä 24 päivänä maaliskuuta 1970 annetun lain (239/70) 1 §:n 3 kohta, 3 §:n 1 momentti ja 14 §, sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 3 kohta ja 3 §:n 1 momentti 15 päivänä tammikuuta 1971 annetussa laissa (18/71), seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

## 1 §

Raskaus voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen naisen pyynnöstä keskeyttää:

3) kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 1 tai 2 §:ssä, 5 §:n 1 momentissa tai 7 §:ssä;

## 1 §

Raskaus voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen naisen pyynnöstä keskeyttää:

3) kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 17 luvun 23 §:ssä taikka 20 luvun 1—3 tai 5 §:ssä, 6 §:n 3 momentissa tai 7 §:ssä;

## 3 §

Kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 1 tai 2 §:ssä tai 5 §:n 1 momentissa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syyt-

## 3 §

Kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 3 §:ssä tai 5 §:n 1 momentissa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

teeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun poliisitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä.

pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun poliisitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä.

14 §

Se, joka vastoin parempaa tietoaan on antanut viranomaiselle tai lääkärille väärän lausunnon tai ilmoituksen raskauden keskeyttämisestä koskevassa asiassa, tuomittakoon, jollei rikoksesta muutoin seuraa ankarampaa rangaistusta, sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

14 §

*Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä.*

*Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .*

**11.****Laki****osakeyhtiölain 16 luvun 8 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus***16 luku****Erinäisiä säännöksiä**

8 §

Joka  
1) 2 luvun 9 tai 13 §:ssä, 4 luvun 8 tai 12 §:ssä, 5 luvun 5 §:ssä, 13 luvun 15 §:ssä tai 14 luvun 5 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa antaa rekisteriviranomaiselle tai tuomioistuimelle väärän ilmoituksen, vakuutuksen tai todistuksen osakepääoman taikka velan maksamisesta;

(kumotaan, ks. väärän todistuksen antaminen viranomaiselle RL 16 luku 7 §)

on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, osakeyhtiörikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

*Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .*

## 12.

**Laki****asunto-osakeyhtiölain 88 §:n kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

88 §

*A asunto-osakeyhtiörikos*

*Joka*

*1) osakeyhtiölain 2 luvun 9 tai 13 §:ssä, 4 luvun 8 tai 12 §:ssä, 13 luvun 15 §:ssä tai 14 luvun 5 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa antaa rekisteriviranomaiselle tai tuomioistuimelle väärin ilmoituksen, vakuutuksen tai todistuksen osakepääoman taikka velan maksamisesta tai*

*(2 kohta kumottu aikaisemmin lailla 938/94)*

*on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, asunto-osakeyhtiörikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.*

*(kumotaan, ks. väärin todistuksen antaminen viranomaiselle RL 16 luku 7 §)*

*Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .*

## 13.

**Laki****osuuskuntalain 199 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*kumotaan 28 päivänä toukokuuta 1954 annetun osuuskuntalain (247/54) 199 §:n 4 kohta, sellaisena kuin se on 14 päivänä kesäkuuta 1996 annetussa laissa (415/96), sekä lisätään sanottuun 199 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:*

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

199 §

199 §

*Joka*

*4) säästökassatoimintaa harjoittavan osuuskunnan tai osuuskuntien keskusliikkeen hallintoneuvoston tai hallituksen jäsenenä tai*

*(kumotaan, ks. 2 mom. ja väärin todistuksen antaminen viranomaiselle RL 16 luku 7 §)*

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

*varajäsenenä, tilintarkastajana tai toimihenkilönä tahallaan antaa viranomaiselle säästökassatoimintaa tai jäsensijoittajaa koskevan väärin taikka harhaanjohtavan tiedon taikka*

-----  
on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, *säästökassarikoksesta* sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen.

*Rangaistus väärin todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä.*

-----  
*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .*  
-----

## 14.

**Laki****kilpailunrajoituksista annetun lain 27 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* kilpailunrajoituksista 27 päivänä toukokuuta 1992 annetun lain (480/92) 27 §:n  
 1 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

27 §

Joka tahallaan antaa kilpailuvirastolle, lääninhallitukselle tai kilpailuneuvostolle tässä laissa tarkoitetuissa tapauksissa väärän ilmoituksen tai tiedon, on tuomittava kilpailunrajoitusrikkomuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

27 §

*Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä.*

-----  
*Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
 kuuta 199 .*

## 15.

**Laki****luottolaitostoiminnasta annetun lain 98 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* luottolaitostoiminnasta 30 päivänä joulukuuta 1993 annetun lain (1607/93) 98 §:n 2 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

98 §

*Luottolaitosrikos*

98 §

*Luottolaitosrikos*

-----  
 Luottolaitosrikoksesta on tuomittava myös säästöpankin isäntä sekä luottolaitoksen hallintoneuvoston tai hallituksen jäsen, valtuutettu, toimitusjohtaja, toimihenkilö tai tilintarkastaja, joka on antanut valvovalle viran-

-----  
*Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä.*

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

omaiselle luottolaitosta tai sen asiakasta koskevan väärän tai harhaanjohtavan tiedon, jollei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

**16.****Laki****sijoitusrahastolain 68 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
muutetaan 8 päivänä toukokuuta 1987 annetun sijoitusrahastolain (480/87) 68 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 9 päivänä elokuuta 1993 annetussa laissa (748/93), seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

68 §

68 §

Sama on laki, jos rahastoyhtiön hallituksen jäsen, toimitusjohtaja tai toimihenkilö antaa tahallaan viranomaiselle yhtiötä tai yhteisöä taikka rahasto-osuuden omistajaa koskevan väärän tai harhaanjohtavan tiedon.

Rangaistus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle säädetään rikoslain 16 luvun 7 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

**17.****Laki****vakuutusyhtiölain 18 luvun 4 §:n 1 ja 2 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

18 luku

**Erinäisiä säännöksiä**

4 §

Joka  
1) antaa sosiaali- ja terveysministeriölle asiakirjassa, joka on annettava tämän lain nojalla, vääriä tietoja;  
2) antaa rekisteriviranomaiselle väärän

(kumotaan, ks. väärän todistuksen antaminen viranomaiselle RL 16 luku 7 §)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

*ilmoituksen, vakuutuksen tai todistuksen osake- tai takuupääoman taikka pohjarahaston maksamisesta;*

on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *vakuutusyhtiörikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

**18.****Laki**

**ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 77 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

77 §

*Vakuutusyhtiörikos*

Joka:

*1) antaa sosiaali- ja terveysministeriölle vääriä tietoja asiakirjassa, joka on annettava tämän lain nojalla; tai*

(kumotaan, ks. väärän todistuksen antaminen viranomaiselle RL 16 luku 7 §)

on tuomittava siten, kuin vakuutusyhtiölaissa säädetään vakuutusyhtiörikoksesta.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä kuu-  
ta 199 . \_\_\_\_\_

## 19.

**Laki**

**vakuutuspalvelujen vapaasta tarjonnasta annetun lain 22 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

22 §

Joka  
1) antaa sosiaali- ja terveysministeriölle  
väärää tietoa asiakirjassa, joka on annettava  
tämän lain nojalla, tai

(kumotaan, ks. väärän todistuksen antami-  
nen viranomaiselle RL 16 luku 7 §)

-----  
on tuomittava rangaistukseen siten kuin  
vakuutusyhtiölaissa säädetään vakuutusyhtiö-  
rikoksesta.

\_\_\_\_\_ päivä  
Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_  
kuuta 199 .

## 20.

**Laki**

**ulkomaisten vakuutusyhtiöiden toiminnasta Suomessa annetun lain 44 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

44 §

Joka  
1) antaa sosiaali- ja terveysministeriölle  
väärää tietoa asiakirjassa, joka on annettava  
tämän lain nojalla, tai

(kumotaan, ks. väärän todistuksen antami-  
nen viranomaiselle RL 16 luku 7 §)

-----  
on tuomittava rangaistukseen siten kuin  
vakuutusyhtiölaissa säädetään vakuutusyhtiö-  
rikoksesta.

\_\_\_\_\_ päivä  
Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_  
kuuta 199 .

## 21.

**Laki****vakuutusyhdistyslain 16 luvun 8 §:n 1 ja 2 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

16 luku

**Erinäisiä säännöksiä**

## 8 §

Joka

1) antaa sosiaali- ja terveysministeriölle asiakirjassa, joka on annettava tämän lain nojalla, vääriä tietoja;

2) antaa rekisteriviranomaiselle väärän ilmoituksen, vakuutuksen tai todistuksen ta-kuupääoman tai pohjarahaston maksamisesta;

(kumotaan, ks. väärän todistuksen antaminen viranomaiselle RL 16 luku 7 §)

-----  
on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, vakuutusyhdistysrikoksesta sak-  
koon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuo-  
deksi.

-----  
Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .  
-----

## 22.

**Laki****eläkesäätiölain 130 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

## 130 §

Joka

1) antaa sosiaali- ja terveysministeriölle asiakirjassa, joka on annettava tämän lain nojalla, vääriä tietoja;

(kumotaan, ks. väärän todistuksen antaminen viranomaiselle RL 16 luku 7 §)

-----  
on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *eläkesäätiörikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

**23.****Laki****vakuutuskassalain 163 §:n 1 kohdan kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

## 163 §

Joka

1) antaa sosiaali- ja terveysministeriölle asiakirjassa, joka on annettava tämän lain nojalla, vääriä tietoja;

(kumotaan, ks. väärän todistuksen antaminen viranomaiselle RL 16 luku 7 §)

on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *vakuutuskassarikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

**24.****Laki****tullilain 42 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

*muutetaan* 29 päivänä joulukuuta 1994 annetun tullilain (1466/94) 42 §:n 1 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

## 42 §

Joka ilman lupaa tahallisesti murtaa lukon, lyijykkeen, sinetin tai muun esteen, jonka Suomen tai ulkomaan tulliviranomainen on

## 42 §

Suomen tai ulkomaan tulliviranomaisen tullitavaran sulkemiseksi tai paikan eristämiseksi panemaa tai hyväksymää lukkoa, lyijy-

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

pannut tai hyväksynyt tullitavaran sulkemiseksi tai paikan eristämiseksi, taikka muutoin hankkii pääsyn mainituin tavoin suljettuun tilaan, on tuomittava **tullisinetin murtamisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

kettä, sinettiä tai muuta estettä ei saa ilman lupaa murtaa eikä muutoin hankkia pääsyä mainituin tavoin suljettuun tilaan. **Rangaistus omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisesta säädetään rikoslain 16 luvun 9 §:ssä.**

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

## 25.

**Laki****järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 5 ja 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti **muutetaan** järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä 17 päivänä kesäkuuta 1977 annetun lain (472/77) 5 ja 6 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

## 5 §

Joka väkivaltaa käyttäen tai väkivallalla uhaten estää tai yrittää estää kuljettajaa tai tämän pyynnöstä häntä avustavaa matkustajaa suorittamasta tässä laissa tarkoitettua tehtävää järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi kulkuneuvossa tai joka tahallaan muuten tekee haittaa kuljettajalle tai häntä avustavalle matkustajalle heidän suorittaessaan sanottua tehtävää, on tuomittava, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, **väkivaltaisesta käyttäytymisestä joukkoliikenteen kulkuneuvossa sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.**

*Kuljettajaan ja häntä avustavaan matkustajaan kohdistuneeseen rikokseen ei ole sovellettava rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:n säännöksiä.*

## 6 §

Joka meluamalla tai muutoin käyttäytymisellään aikaansaa häiriötä joukkoliikenteen kulkuneuvossa, on tuomittava **häiriön aiheuttamisesta joukkoliikenteen kulkuneuvossa sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.**

## 5 §

**Rangaistus tässä laissa tarkoitetun kuljettajan, häneen rinnastettavan henkilön tai heitä pyynnöstä avustavan matkustajan vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä.**

## 6 §

**Rangaistus ilkivallasta joukkoliikenteen kulkuneuvossa säädetään rikoslain 17 luvun 13 §:ssä.**

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

26.

**Laki****joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* joukkoliikenteen tarkastusmaksusta 11 päivänä toukokuuta 1979 annetun lain (469/79) 12 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

12 §

12 §

*Matkustajan rangaistusvastuu**Matkustajan rangaistusvastuu*

Joka väkivaltaa käyttäen tai väkivallalla uhaten estää tai yrittää estää tarkastajaa suorittamasta tässä laissa tarkoitettua tarkastustehtävää tai joka tahallaan muuten tekee haittaa tarkastustehtävää suorittavalle tarkastajalle, on tuomittava, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, *matkalippujen tarkastajan vastustamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

*Rangaistus tässä laissa tarkoitettun tarkastajan vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä.*

*Joka matkalippujen tarkastustehtävää suorittavaa tarkastajaa erehdyttäkseen ilmoittaa nimensä, ikänsä, ammattinsa tai osoitteensa muuksi kuin se on taikka muuten antaa itsestään vääriä henkilötietoja, on tuomittava matkalippujen tarkastajan erehdyttämisestä sakkoon.*

(ks. väärän henkilötiedon antaminen RL 16 luku 4 §)

*Matkalippujen tarkastajaan kohdistuneeseen rikokseen ei ole sovellettava rikoslain 16 luvun 1, 2 tai 20 a §:n säännöksiä.*

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 27.

## Laki

## vartioimisliikelain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
muutetaan 4 päivänä maaliskuuta 1983 annetun vartioimisliikelain (237/83) 6 § seuraavas-  
ti:

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

## 6 §

Joka väkivaltaa käyttäen tai väkivallalla uhaten estää taikka yrittää estää vartijaa suorittamasta tehtävänsä tai joka tahallaan muuten tekee haittaa vartijalle, on tuomittava, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, väkivaltaisesta käyttäytymisestä vartijaa kohtaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

## 6 §

Rangaistus tässä laissa tarkoitetun vartijan vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 28.

## Laki

## julkisista huvitilaisuuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
muutetaan julkisista huvitilaisuuksista 9 päivänä elokuuta 1968 annetun lain (492/68) 18 §  
seuraavasti:

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

## 18 §

Joka luvottomasti toimeenpanee tässä laissa tarkoitetun tilaisuuden, jonka järjestämiseen tarvitaan viranomaisen lupa, taikka rikkoo sen toimeenpanemisesta tässä laissa säädettyjä tai sen nojalla annettuja määräyksiä, tuomittakoon huvitilaisuuksista annettujen määräysten rikkomisesta sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen.

Jos joku muulla tavalla rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, tuomittakoon hänet huvitilaisuuksista annettujen määräysten rikkomisesta sakkoon.

## 18 §

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta  
1) luvottomasti toimeenpanee tässä laissa tarkoitetun tilaisuuden, jonka järjestämiseen tarvitaan viranomaisen lupa,  
2) rikkoo tällaisen tilaisuuden toimeenpanemisesta tässä laissa säädettyjä tai sen nojalla annettuja määräyksiä tai  
3) muulla tavalla rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä,  
on tuomittava huvitilaisuuksista annettujen määräysten rikkomisesta sakkoon.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

Järjestysmieheen kohdistetusta väkivallasta ja uhkauksesta sekä haitanteosta järjestysmiehelle rangaistaan niin kuin rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään.

*Rangaistus tässä laissa tarkoitetun järjestysmiehen vastustamisesta säädetään rikoslain 17 luvun 6 §:ssä.*

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

**29.****Laki****video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 16 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta 24 päivänä heinäkuuta 1987 annetun lain (697/87) 16 §:n 1 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

16 §

16 §

*Rangaistus- ja uhkasakkosäännökset**Rangaistus- ja uhkasakkosäännökset*

Joka vastoin tätä lakia

1) levittää ohjelmaa, jota ei ole tarkastettu siten kuin tässä laissa on säädetty;

2) levittää ohjelmaa tämän lain mukaisen tarkastuspäätöksen tai 3 §:n säännösten vastaisesti;

3) laiminlyö 10 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden;

4) antaa 10 §:ssä tarkoitetussa ilmoituksessa väärän tai harhaanjohtavan tiedon; tai

5) levittää ohjelmaa, jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen ei ole tehty 11 §:n mukaisia merkintöjä tai jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen on tehty vääriä tai harhaanjohtavia merkintöjä,

on tuomittava *kuvaohjelmien tarkastuksesta annettujen säännösten rikkomisesta sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen.*

Joka vastoin tätä lakia

1) levittää ohjelmaa, jota ei ole tarkastettu siten kuin tässä laissa säädetään;

2) levittää ohjelmaa tämän lain mukaisen tarkastuspäätöksen tai 3 §:n säännösten vastaisesti;

3) laiminlyö 10 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden;

4) antaa 10 §:ssä tarkoitetussa ilmoituksessa väärän tai harhaanjohtavan tiedon; tai

5) levittää ohjelmaa, jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen ei ole tehty 11 §:n mukaisia merkintöjä tai jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen on tehty vääriä tai harhaanjohtavia merkintöjä,

on tuomittava, *jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, kuvaohjelmien tarkastuksesta annettujen säännösten rikkomisesta sakkoon.*

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .

## 30.

**Laki****elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* elokuvien tarkastuksen toimittamisesta 29 päivänä toukokuuta 1965 annetun lain (300/65) 14 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

## 14 §

Joka vastoin elokuvien tarkastuksesta annettua lakia esittää tai esityttää elokuvan, jota ei ole tarkastettu ja esitettäväksi hyväksytty siten kuin edellä on säädetty, tuomittakoon sakkoon *tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen*. Samaan rangaistukseen tuomittakoon myös se, joka esittää tai esityttää elokuvan tarkastuspäätöksestä tai mainitun lain 4 §:n 2 momentissa tarkoitetusta määräyksestä poikkeavasti.

Joka muulla kuin 1 momentissa mainitulla tavalla rikkoo elokuvien tarkastuksesta annettua lakia, tuomittakoon sakkoon.

## 14 §

Joka vastoin elokuvien tarkastuksesta annettua lakia

1) esittää tai esityttää elokuvan, jota ei ole tarkastettu ja esitettäväksi hyväksytty siten kuin edellä on säädetty,

2) esittää tai esityttää elokuvan tarkastuspäätöksestä tai mainitun lain 4 §:n 2 momentissa tarkoitetusta määräyksestä poikkeavasti tai

3) muulla tavalla rikkoo elokuvien tarkastuksesta annettua lakia,

on tuomittava, *jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, elokuvien tarkastuksesta annetun lain rikkomisesta* sakkoon.

\_\_\_\_\_ päivä  
 Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_  
 kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 31.

**Laki****nopeusvalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä annetun lain 3 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* nopeusvalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä 23 päivänä elokuuta 1985 annetun lain (733/85) 3 §:n 2 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

## 3 §

-----  
 Joka tämän lain vastaisesti tuo maahan, valmistaa, pitää kaupan, myy tai muuten luovuttaa 1 §:ssä tarkoitetun laitteen taikka

## 3 §

-----  
 Joka tämän lain vastaisesti tuo maahan, valmistaa, pitää kaupan, myy tai muuten luovuttaa 1 §:ssä tarkoitetun laitteen taikka

*Voimassa oleva laki*

asentaa tällaisen laitteen ajoneuvoon tai sen perävaunuun, on tuomittava *tutkanpaljastimen levittämisoriksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

*Ehdotus*

asentaa tällaisen laitteen ajoneuvoon tai sen perävaunuun, on tuomittava *tutkanpaljastimen levittämisoriksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 32.

**Laki****passilain 21 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 22 päivänä elokuuta 1986 annetun passilain (642/86) 21 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

21 §

*Rangaistussäännös*

Joka matkustaa maasta ilman vaadittavaa passia tai rikkoo passin kelpoisuusalueen rajoituksia, on tuomittava *passirikkomuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi, jollei teosta muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta.

*Ehdotus*

21 §

*Rangaistussäännös*

*Rangaistus valtionrajarikoksesta säädetään rikoslain 17 luvun 7 §:ssä.*

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 33.

**Laki****rajavyöhykelain 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 17 päivänä toukokuuta 1947 annetun rajavyöhykelain (403/47) 10 §:n 1 ja 2 momentti, sellaisena kuin ne ovat 24 päivänä kesäkuuta 1976 annetussa laissa (533/76), seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

## 10 §

Joka rikkoo tämän lain tai sen nojalla annettuja säännöksiä, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, *rajavyöhykelain rikkomisesta* sakkoon tai enintään kolmeksi kuukaudeksi vankeuteen.

Jos 1 momentissa tarkoitettua rikosta, huomioon ottaen rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat kokonaisuudessaan, on pidettävä törkeänä, on rikoksenteijä tuomittava *törkeästi rajavyöhykelain rikkomisesta* enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen.

## 10 §

Joka rikkoo tämän lain tai sen nojalla annettuja säännöksiä, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *rajavyöhykelain rikkomisesta* sakkoon.

*Rangaistus valtionrajarikoksesta säädetään rikoslain 17 luvun 7 §:ssä.*

-----  
 Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
 kuuta 199 .  
 -----

## 34.

**Laki****ulkomaalaislain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*kumotaan* 22 päivänä helmikuuta 1991 annetun ulkomaalaislain 64 c §, sellaisena kuin se on 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetussa laissa (639/93) sekä  
*muutetaan* 64 ja 64 b §, sellaisina kuin ne ovat mainitussa 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetussa laissa, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

## 64 §

## 64 §

*Työnantajan työluparikos**Työluparikos*

Työnantaja tai tämän edustaja, joka ottaa palvelukseen tai pitää palveluksessa ulko-

*Rangaistus työluparikoksesta säädetään rikoslain 47 luvun 6 a §:ssä.*

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

maalaisen, jolla ei ole vaadittavaa työlupaa, on tuomittava *työnantajan työluparikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Työnantajan työluparikoksesta tuomitaan myös urakan tai aliurakan antaja taikka työn teettäjä, jonka ulkomaiselle yritykselle antamassa urakointi- tai aliurakointityössä taikka ulkomaisen yrityksen käyttöönsä asettamana vuokratyövoimana työskentelevillä työntekijöillä ei ole vaadittavia työlupia.

## 64 b §

*Laittoman maahantulon järjestäminen*

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) tuo tai yrittää tuoda Suomeen ulkomalaisen tietoisena siitä, ettei tällä ole maahantuloon vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa,

2) järjestää tai välittää edellisessä kohdassa tarkoitettulle ulkomaalaiselle kuljetuksen Suomeen tai

3) luovuttaa toiselle väärän tai väärennetyn passin, viisumin tai oleskeluluvan käytettäväksi maahantulon yhteydessä,

on tuomittava *laittoman maahantulon järjestämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Syyte laittoman maahantulon järjestämisestä voidaan jättää nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos tekoa on pidettävä rikokseen johtaneet olosuhteet ja tekijän syyllisyys huomioon ottaen anteeksiannettavana. Rikoksen anteeksiannettavuutta arvioitaessa on otettava erityisesti huomioon tekijän vaikuttimet sekä ulkomaalaisen turvallisuuteen vaikuttavat olot hänen kotimaassaan tai vakiinaisessa asuinmaassaan.

## 64 c §

*Menettämisseuraamus*

*Kuljetusväline, jota on käytetty 64 b §:ssä tarkoitetun rikoksen tekemiseen, voidaan tuomita valtiolle menetetyksi. Menettämisseuraamukseen sovelletaan, mitä rikoslain 46 luvun 9-11 §:ssä säädetään.*

## 64 b §

*Laittoman maahantulon järjestäminen*

*Rangaistus laittoman maahantulon järjestämisestä säädetään rikoslain 17 luvun 8 §:ssä.*

(kumotaan, ks. seuraamuksia koskevia säännöksiä RL 17 luku 23 § 2 mom.)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

*Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .*

**35.****Laki****arpajaislain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 1 päivänä syyskuuta 1965 annetun arpajaislain (491/65) 6 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

## 6 §

Joka luvattomasti toimeenpanee arpajaiset, joiden järjestämiseen tarvitaan viranomaisen lupa, myy tai pitää kaupan arpoja sellaisiin luvattomasti tai ulkomailla toimeenpantuihin arpajaisiin taikka muulla tavoin edistää niiden toimeenpanoa, tuomittakoon arpajaisrikoksesta sakkoon tai enintään kuudeksi kuu-kaudeksi vankeuteen.

Joka muulla tavalla rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, tuomittakoon arpajaismääräysten rikkomisesta sakkoon.

## 6 §

*Rangaistus arpajaisten luvattomasta järjestämisestä säädetään rikoslain 17 luvun 17 §:ssä.*

*Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 .*

**36.****Laki****rahankeräyslain 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* 31 päivänä heinäkuuta 1980 annetun rahankeräyslain (590/80) 12 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

## 12 §

Joka toimeenpanee muun kuin 3 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun rahankeräyksen ilman rahankeräyslupaa, laiminlyö tilityksen

## 12 §

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta  
1) toimeenpanee muun kuin 3 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun rahankeräyksen il-

*Voimassa oleva laki*

tekemisen tai toimeenpanee 2 §:n 3 momentissa tarkoitetun rahankeräyksen, on tuomittava *rahankeräysrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Joka muulla tavoin rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä, on tuomittava *rahankeräysrikkomuksesta* sakkoon.

*Ehdotus*

man rahankeräyslupaa tai toimeenpanee 2 §:n 3 momentissa tarkoitetun rahankeräyksen,

2) laiminlyö tilityksen tekemisen tai

3) muulla tavoin rikkoo tämän lain tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä *rahankeräyksessä noudatettavasta menettelystä*,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *rahankeräysrikoksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan \_\_\_\_\_ päivänä  
kuuta 199 . \_\_\_\_\_

## 37.

**Laki****eläinsuojelulain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*kumotaan* 4 päivänä huhtikuuta 1996 annetun eläinsuojelulain (247/96) 55 §:n 2 momentti ja  
muutetaan 53 ja 54 § sekä 55 §:n 1 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

53 §

*Eläinsuojelurikkomus*

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta  
1) rikkoo 12 §:ssä tarkoitettua valmistus-, maahantuonti-, myynti- tai luovutuskieltoa taikka 7 §:n 3 momentissa, 13 §:n 1 momentissa, 16 §:n 3 momentissa, 18, 19 tai 27 §:ssä tarkoitettua tai mainittujen säännösten nojalla annettua kieltoa tai

2) laiminlyö 13 §:n 2 momentissa, 14 §:ssä, 16 §:n 1 momentissa, 17 §:ssä, 20 §:n 3 momentissa, 21 §:n 2 tai 3 momentissa, 23, 24, 26 tai 30 §:ssä taikka 31 §:n 1 momentissa tai 64 §:ssä tarkoitetun tai mainittujen säännösten nojalla asetetun velvollisuuden,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa

*Ehdotus*

53 §

*Eläinräikkäys*

*Rangaistus eläinsuojelurikoksesta ja lievistä eläinsuojelurikoksesta säädetään rikoslain 17 luvun 14 ja 15 §:ssä.*

## Voimassa oleva laki

## Ehdotus

säädettä ankarampaa rangaistusta, *eläinsuojelurikkomuksesta* sakkoon.

54 §

*Eläinräikkäys*

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) kohtelee eläintä 3-6, 8, 29, 32 tai 33 §:n taikka niiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastaisesti,

2) käyttää sellaista 12 §:ssä tarkoitettua välinettä, laitetta tai ainetta, jonka käyttö on kielletty,

3) suorittaa vastoin 7 tai 9-11 §:n säännöksiä niissä tarkoitettujen toimenpiteiden tai

4) tuo tai yrittää tuoda maahan eläimen 28 §:ssä mainitun kiellon vastaisesti,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädettä ankarampaa rangaistusta, *eläinräikkäyksestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

(ks. eläinsuojelurikkomus 53 §)

55 §

*Eläintenpitokielto*

Se, joka tuomitaan eläinräikkäyksestä, voidaan samalla tuomita menettämään oikeutensa pitää eläimiä. Eläintenpitokielto voidaan määrätä myös henkilölle, joka jätetään rangaistukseen tuomitsematta rikoslain 3 luvun 3 §:ssä tarkoitetuista syistä. Eläintenpitokielto voi olla määräaikaan tai pysyvä

54 §

*Eläinsuojelurikkomus*

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) kohtelee eläintä 3-6, 8, 29, 32 tai 33 §:n taikka niiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastaisesti,

2) käyttää sellaista 12 §:ssä tarkoitettua välinettä, laitetta tai ainetta, jonka käyttö on kielletty,

3) suorittaa vastoin 7 tai 9-11 §:n säännöksiä niissä tarkoitettujen toimenpiteiden tai

4) tuo tai yrittää tuoda maahan eläimen 28 §:ssä mainitun kiellon vastaisesti,

on tuomittava, jollei *teko ole rikoslain 17 luvun 14 tai 15 §:n nojalla rangaistava* tai siitä muualla laissa säädettä ankarampaa rangaistusta, *eläinsuojelurikkomuksesta* sakkoon.

Eläinsuojelurikkomuksesta tuomitaan myös se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) rikkoo 12 §:ssä tarkoitettua valmistus-, maahantuonti-, myynti- tai luovutuskieltoa taikka 7 §:n 3 momentissa, 13 §:n 1 momentissa, 16 §:n 3 momentissa, 18, 19, 22, 25 tai 27 §:ssä tarkoitettua tai mainittujen säännösten nojalla annettua kieltoa tai

2) laiminlyö 13 §:n 2 momentissa, 14 §:ssä, 16 §:n 1 momentissa, 17 §:ssä, 20 §:n 3 momentissa, 21 §:n 2 tai 3 momentissa, 23, 24, 26, 29 tai 30 §:ssä taikka 31 §:n 1 momentissa tai 64 §:ssä tarkoitettua tai mainittujen säännösten nojalla asetettua velvollisuuden.

55 §

*Eläintenpitokielto*

*Eläintenpitokiellosta säädetään rikoslain 17 luvun 23 §:n 1 momentissa.*

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

ja se voi koskea määrättyjen eläinlajien pitämistä tai eläintenpitoa yleensä.

-----

-----  
*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta  
199 .*  
-----

